

KISS BALÁZS (SZERK):

A POLARIZÁCIÓ ÉVEI

*Politikai kommunikáció Magyarországon,
1997 - 2006*

Sorozatszerkesztő: Szabó Gabriella

Studies in Political Science
– Politikatudományi
Tanulmányok

Studies in Political Science
– Politikatudományi
Tanulmányok
2017 No 1.

A POLARIZÁCIÓ ÉVEI
POLITIKAI KOMMUNIKÁCIÓ MAGYARORSZÁGON, 1997 – 2006

Szerkesztette:

Kiss Balázs

Szerzők:

**Bata Attila, Bene Márton, Farkas Xénia, Kiss Balázs, Nábelek Fruzsina,
Szabó Gabriella**

Sorozatszerkesztő:

Szabó Gabriella

Szakmai lektorok:

Csizmadia Ervin, Glózer Rita, Mikecz Dániel, Pál Gábor

ISSN 2062-3119

ISBN 978-963-418-016-6

Felelős kiadó:

A Magyar Tudományos Akadémia Társadalomtudományi Kutatóközpont főigazgatója

MTA TK PTI

Budapest

2017

Studies in Political Science
Politikatudományi Tanulmányok

Szerzőkről

Bata Attila: ELTE ÁJK Doktori Iskolájának a hallgatója.

Bene Márton: Budapesti Corvinus Egyetem Politikatudományi Doktori Iskolájának a hallgatója és az MTA Társadalomtudomány Kutatóközpont tudományos segédmunkatársa.

Farkas Xénia: MTA Társadalomtudomány Kutatóközpont tudományos segédmunkatársa.

Kiss Balázs: MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont tudományos főmunkatársa.

Nábelek Fruzsina: Budapesti Corvinus Egyetem Politikatudományi Doktori Iskolájának doktorjelöltje.

Szabó Gabriella: MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont tudományos munkatársa.

TARTALOMJEGYZÉK

Előszó.....	7
Közösségkutatás és társadalomszemiotika.....	9
A baloldali politikai közösség politikai kommunikációja I.	57
A baloldali politikai közösség politikai kommunikációja II.....	117
A jobbközép politikai közösség kommunikációja, 1997 – 2006	190
A liberális politikai közösség politikai kommunikációja 1997-2006.....	306
Nemzeti radikálisok, 1997 – 2006.....	380
A liberális politikai közösség kommunikációja, 1990-1997	466

ELŐSZÓ

Kiss Balázs

Ez a kötet az MTA TK Politikatudományi Intézetében működő Politikai Kommunikáció Kutatócsoport immár második kötete a „Politikai kommunikáció Magyarországon, 1990 – 2015” című kutatás¹ keretében; az előző 2016 decemberében jelent meg.²

Az egyéves munka eredményeként ehelyütt összesen majdnem 550 oldalon tárgyaljuk az 1997 októberétől 2006 szeptemberének közepéig tartó időszak politikai kommunikációs jellegzetességeit. A két szakaszhatárt hipotetikusán jelöltük ki a kutatás tervezésekor, és pedig azon az alapon, hogy mind a kereskedelmi televíziók elindulása, tehát 1997 októberének eleje, mind pedig az őszi beszéd nyilvánosságra kerülése, tehát 2006. szeptember 17. olyan jelentős kommunikációs fordulatot hozott, hogy a segítségükkel vághatjuk feldolgozható szeletekre a vizsgált huszonöt évet.

Kötetünk a közbülső állomás azon az úton, amely elvezet az egész negyedszázad egységes szemléletű feldolgozásához. Ugyanakkor kissé visszatekintés is, ugyanis a 2016-os kiadványunk nem tartalmazta a liberális politikai közösség 1997-ig tartó időszakban felmutatott kommunikációs jellegzetességeiről szóló tanulmányt; ezt most pótoljuk, mégpedig a kötet utolsó darabjaként. Előtte a módszert bemutató fejezetet követően politikai erőssorrendben szerepelnek az egyes politikai közösségek: ezért először a leghosszabb ideig kormányon levő baloldali szemiotikai konfigurációjáról olvashatnak, mégpedig két tanulmányban, majd a jobbközép következik, mint a második legerősebb politikai közösség. Őket a liberálisok követik, mert egyre kisebb közösséget alkottak ugyan, de többször is kormányzati szerepet töltöttek be. Végül a nemzeti radikálisok szerepelnek, mert a kutatásaink nyomán ők is karakteresen elkülönülő szemiotikai konfiguráció által identifikálhatók.

Mint egy éve, most is reméljük, hogy kötetünk kínál érdekességeket a politikai kommunikáció magyarországi közelmúltja iránt érdeklődőknek.

¹ A kutatást az OTKA/NKFIH támogatja. A támogató szerződés száma: 112323.

² http://politologia.tk.mta.hu/uploads/files/Politikai_kommunikacio_1990_-_1997_final.pdf

KÖZÖSSÉGGUTATÁS ÉS TÁRSADALOMSZEMIOTIKA

A POLITIKAI KOMMUNIKÁCIÓ KUTATÁSÁNAK MÓDSZERE¹

Kiss Balázs

Egy korábbi tanulmányfüzérben részletesen bemutatuk a kutatás kiindulópontjait (Kiss 2016a Szabó 2016), és az első felének a módszereit (Bene 2016). 2016-ban megjelent kötetünk bevezetője (Kiss 2016b) röviden összefoglalta az eljárás mikéntjét, egyik hosszú tanulmánya (Bene 2016b) pedig nem más, mint a hálózat kutatás módszerének és az 1990-től 1997-ig tartó időszakra vonatkozó eredményeinek az alapos leírása.

Mégsem takaríthatjuk meg magunknak azt, hogy újra ismertessük a kutatás módszerét, de legalábbis az alkalmazott metódus egyik részét. Részben azért nem, mert nem minden olvasó fog visszamenni a korábban megjelentekhez, hanem itt akarja megtalálni a vonatkozó eligazítást, részben pedig azért, mert a 2016-os kötetben a közösségkutatásban használt társadalomszemiotika csak rövid kifejtést kapott. Ez a rövidség azzal járt, hogy a jelen kötetben olvasható tanulmányok szakmai vitáján továbbra is nehézséget okozott annak az elmagyarázása, hogy milyen kérdéseket teszünk fel és melyeket nem teszünk fel a forrásoknak akkor, amikor a politikai közösségek mibenlétét akarjuk feltérképezni. Az alábbiakban tehát a fő hangsúly a társadalomszemiotika bemutatására kerül. De mielőtt ebbe belefognék, röviden megismétlem a 2016-os kötetben a közösségkutatást megelőző lépésekről szóló részt – hozzáigazítva ahhoz, ami ezen a területen a második korszak feltárása során történt.

Kiindulópontok

A jelen kutatás történetírói munka, nem pedig társadalomtudományi. Nem egyszerűen azért, mert huszonöt múltbeli év bemutatására vállalkozik, hanem azért is, mert az eljárásai nem lehetnek teljesen azonosak a megszokott társadalomtudományi megközelítésekével. Arra gondolunk itt, hogy a bevett társadalomtudományi megközelítés olyan kutatási kérdéseket tesz fel, amelyeknek a megválaszolásához rendelkezésre állnak a források, az adatok. Ha valamihez nincsen meg a szükséges forrás, akkor a társadalomtudományi kutató azt nem fogja vizsgálni.

¹ A dolgozat háttéréül szolgáló kutatást az OTKA támogatja (112323).

A történetíró némiképp máshogyan dolgozik. Ha huszonöt év történéseinek a megírása a feladata, akkor a források szűkössége, fehér foltjai ellenére is kénytelen valamit mondani minden fontos részterületről. Márpedig negyedszázad már eléggé hosszú idő ahhoz, hogy a különböző időszakaira nézve eltérő legyen ugyanazoknak a forrásoknak az elérhetősége. Például a politikai kommunikáció történetének megírásához elengedhetetlen a média anyagainak a feldolgozása. A nyomtatott sajtó egésze meglehetősen biztonsággal rendelkezésre is áll, és a NAVA jóvoltából 2006-tól kezdve remélhetőleg az elektronikus médiáé is. Sajnos azonban az első és a második szakaszban legfontosabb kommunikációs csatornák, tehát a közszolgálati és kereskedelmi rádió- és televízió adók adásainak az elérhetősége esetlegesen bizonyult. Úgy kellett tehát az 1997-től 2006-ig tartó időszak politikai kommunikációs jelenségeit vizsgálnunk, hogy a politikai elit és az állampolgárok által is legfontosabbnak tartott médiumok anyagainak csak egy szűk szeletét ismerhettük meg.

A történetírói feladat és a társadalomtudósi abban is eltér egymástól, hogy a koherenciával kapcsolatos ambíciójuk is különbözik. A társadalomtudós általában valamilyen specifikus kérdést és annak operacionalizált részkérdéseit teszi fel, ennél fogva a válasza koherens lehet és az is kell, hogy legyen, vagyis nagyjából egyetlen logikára felfűzhető válasszal kell előállnia. A történetíró, különösen akkor, ha a politikai élet hosszú szakaszáról ír, nem lehet ilyen egylogikájú,² mert a politikai cselekvés a mindenkori adott szituációhoz igazodik, s huszonöt év a politikai szituációk felettébb különböző halmazából áll. Hogy csak egyetlen aspektust emeljünk ki: a politikus az adódó szituációkat hol így, hol úgy kezeli, hol ilyen, hol olyan erőforrásokat állít hadrendbe, ezért egyetlen jelentős politikusról sem lehet egyetlen politikai logikát működtető leírást adni, mert lételeme az alkalmazkodás.

A történetírói és társadalomtudományi, azon belül politikatudományi kutatás ugyanakkor nem teljesen tér el egymástól, különösen akkor nem, ha nem valamilyen egylogikájú történetet akarunk írni. A történeti anyagon is érvényesíteni lehet valamilyen kutatási kérdést. Ez a mi esetünkben a következő:

Melyek az 1990-től 2015-ig, a jelen esetben 1997-től 2006-ig zajlott magyarországi politikai kommunikáció fő szemiotikai erőforrásai?

A kérdés jelzi, hogy megközelítésünk társadalomszemiotikai, ennek a közelebbi bemutatását a jelen tanulmány nagyobbik része végzi el. Most elegendő annyit leszögezni, hogy a kutatás regiszttert szeretne összeállítani, a huszonöt év politikai kommunikációja során alkalmazott szemiotikai erőforrások listáját, de értelmezésekkel együtt.

² Elfogadjuk Hayden White (1973) fejtegetéseit arról, hogy az egylogikájú történetírások leginkább szépirodalmiak lesznek.

Esemény és hálózat

A szemiotikai erőforrásokat valakik alkalmazzák, és pedig valamilyen szituációban. Feldolgozhatatlan mennyiségű szituációból állt a politikai kommunikáció a huszonöt év alatt, ezért kezelhető mennyiségűre kellett csökkenteni az esetek számát. Ehhez az esemény fogalmát hívtuk segítségül.

Esemény alatt azokat a politikai szituációkat értettük, amelyek a szokásosnál nagyobb mennyiségű politikai kommunikációs tevékenységet, úgynevezett médiavihart generáltak. Értelemszerűen az összefüggés fordítva is igaz: valamely történés attól vált eseménnyé, hogy a politikai megszólalók nagy intenzitású kommunikációs aktivitásba kezdtek körülötte. Azt feltételeztük, hogy az esemény kiprovokálta a jelhasználók mindkét típusának a megjelenését: mind az aktív nyilvános politikai kommunikátorokét, jelhasználókét, mind pedig az adott eseményt és a körülötte zajló kommunikációt megérteni akaró befogadó jelhasználókét.

A nyilvánosság, ezen belül a média anyagainak a gyűjtése és feldolgozása azt ígerte, hogy minden fontosabb kommunikátor láthatóvá válik a számunkra. A kommunikálók egy része politikus volt, más része egy-egy újság újságírója, megint mások értelmiségiként vagy szakértőként, esetleg olvasói levelek szerzőjeként, online topikok hozzászólójaként, szervezetként stb. bukkant fel a gyűjtés során. A megszólalók hivatkoztak másokra, új értelmezési keretekben tárgyalták a bekövetkezett eseményt, vagy mások értelmezési kereteit követték ebben. Ezeknek a számbavételével rajzoltuk meg az adott esemény hivatkozási és diszkurzív hálózatait.

A hálózatok, főként az azonos értelmezési kereteket használók hálózatai tették lehetővé csoportok elkülönítését. Magától értetődő, hogy ha két politikai szereplő egy eseményt azonos értelmezési keretben, tehát azonos szavakkal és logikával tárgyal, akkor legalábbis az adott esemény vonatkozásában egybeesnek a szemiotikai erőforrásaik, ezért joggal merül fel a gyanú, hogy ugyanahhoz a politikai közösséghez tartoznak. Az egész 1990-től 1997-ig tartó időszakra nézve az összes megszólalóból négy elkülönülő csoportosulást tudtunk definiálni. Ezek a csoportosulások, amelyek tehát kommunikáló személyekből, szervezetekből és médiumokból álltak, képezték a kiindulópontokat a magyar politikai közösség szemiotikai erőforrásainak a felderítéséhez.

A hálózatfeltárás az első korszakra, tehát az 1990-től 1997-ig tartó időszakra nézve volt kulcsfeladat. Az volt az elképzelésünk, hogy előfeltevések nélkül kezdünk hozzá a politikai közösségek definiálásához. Ezért az akkori politikai kommunikációs folyamatokra nagyon szigorúan alkalmaztuk a hálózatkutatást. A második korszak vonatkozásában ez nem volt ennyire fontos, ugyanis a kutatás korábbi szakaszában kialakult politikai közösségek életében 1997 nem hozott

akkora változást, mint amekkorát korábban 1990, illetve akkorát, hogy mindent újra kelljen kezdenünk. A második korszak közösségkutatását tehát az első korszak eredményeire építettük rá.

Közösségkutatás

A kutatás második felének a célkitűzése az így létrejött csoportosulásoktól eljutni olyan politikai közösségek definiálásához, körülírásához, amelyeket tehát az fog össze, az különböztet meg egymástól, hogy egyenként csak rájuk jellemző, őket identifikáló, azonosító, tehát specifikus szemiotikai erőforrásokat alkalmaznak. A hálózatkutatás révén definiált csoportosulások következként csak hipotetikus politikai közösségek voltak.

A szemiotikai erőforrásokat öt csoportba soroltuk: aktorok, ügyek, metaforák/diskurzusok, csatornák, egyéb modalitások. Ezek egymással kombinálódva meghatározott időszakra nézve szemiotikai konfigurációkat alkotnak, más szóval: a politikai közösséget a kommunikációjának a dimenzióiként azonosítják. Egy-egy ilyen szemiotikai konfiguráció fogja számunkra felmutatni a politikai közösség kiterjedését.

Az adott közösség tagjai, de a közösséget kívülről figyelők is az alapján fogják fel az adott politikai közösséget, ahogyan azt számukra bizonyos aktorok (személyek, szervezetek, médiumok stb.) megjelenítik. Hasonlóképpen eligazítóak egy politikai közösség felfedezéséhez és azonosításához mind a beltágok, mind az outgroup számára a közösség által kultivált ügyeknek a köre. És ugyanezt az identifikáló és definiáló szerepet játsszák a specifikus metaforák/diskurzusok, kommunikációs csatornák és egyéb modalitások. Jellemző lehet egy politikai közösségre az, hogy kik szólalnak meg a nevében, milyen ügyekre szokott a közösség reagálni, milyen a szóhasználata és a megszólalásainak a logikája, vannak-e főleg vele asszociálódó kommunikációs csatornái, és milyen például a látványvilága, a kommunikációs stílusa, melyek a megszólalásának a műfajai.

Mit kell pontosan tennie a kutatónak ahhoz, hogy a szereplők csoportosulásától eljusson a szemiotikai alapú politikai közösségekhez? Közös szemiotikai erőforrásokat kell keresnie. Praktikus szóval a következő történt a kutatásban.

A hálózatkutatás képezte a kiindulópontot. Ebből szereplőket nyertünk, velük kapcsolatban meglehetősen biztonsággal következtethettünk arra, hogy ugyanahhoz a politikai közösséghez tartoztak, jóllehet fel kellett készülnünk arra, hogy a későbbiekben egy-egy szereplő átkerülhet az egyik politikai közösségből egy másikba. Ezeknek a szereplőknek a széles értelemben vett kommunikációját vettük tehát szemügyre. A széles értelem azt jelenti, hogy a kommunikációt

gyakorlatilag azonos terjedelműnek tekintjük a nyilvános viselkedéssel: beszédekkel, nyilvános tettekkel, gesztusokkal, diszkurzív és nem diszkurzív cselekvésekkel.

A viselkedés nyomait a nyomtatott sajtóban, az elektronikus médiumokban (rádió, televízió), az interneten kerestük és további hivatalos adatbázisokban: Országgyűlési Napló, Magyar Táv-irati Iroda.

A hálózatkutatásból nyert és aztán az első korszakban az adott politikai közösség részének bizonyult szereplők kommunikációjának az áttekintésekor szükségképpen feltűnt, hogy pozitívan, a közösséghez tartozóként említenek más szereplőket, együttmutatkoznak velük rendezvényeken, a szereplők beszélnek saját magukról, mégpedig mint az adott közösséghez tartozókról. Azokat a kommunikáló és a kommunikálók által említett szereplőket (személyeket, szervezeteket és médiumokat) definiáltuk a politikai közösség aktoraiként, amelyek a legsűrűbben említődtek meg a politikai közösségbe tartozókként. Ennek a körnek a kommunikációját külön is vizsgáltuk.

Rengeteg potenciális aktorra találtunk, hiszen például valamilyen minimális szinten minden SZDSZ-tag a liberális politikai közösség aktorának tekintendő. Valójában azonban csak egy nagyon kis részük képez szemiotikai erőforrást a liberálisok számára, mert a nagy nyilvánosságban csak ez a nagyon szűk kör asszociálja a belső és külső megfigyelők számára a liberális politikai közösséget. Szó szerinti értelemben a liberális közösség létrehozatalában kulcsszerepet játszhatott valaki a párt szervezőjeként, de ha a közösség építését a nyilvánosság elől elrejtve folytatta, akkor az állampolgárok széles köre számára a személye nem identifikálta a liberális közösséget, tehát nem minősült a liberális politikai közösség szemiotikai erőforrásának.

A kommunikációban továbbá visszatérően megjelennek ugyanazok a társadalmi és politikai ügyek, ugyanazok a metaforák és diskurzusok, ugyanazok a csatornák és egyéb modalitások. És megfordítva: a forrásainkat a többi modalitás feltárásához is igénybe vettük. Néztük a jelenlétüket az MTI-s hírfolyamban és a napi és hetilapokban. Itt is a legsűrűbben előforduló ügyeket, metaforákat és diskurzusokat, csatornákat és egyéb modalitásokat vettük alaposabban szemügyre és írtuk le az adott politikai közösség szemiotikai erőforrásaiként.

Hogy melyek voltak a legtöbbször előforduló szereplők, ügyek, metaforák/diskurzusok, csatornák és egyéb modális jellemzők, a kutatók döntötték el, hiszen ők foglalkoztak az anyaggal. Nem törekedtünk a gyakoriságok számszerűsítésére, így a kutatásnak ez a része valóban kvalitatívnak tekinthető.

Ügynek azokat az adott politikai közösség kommunikációjában hosszan és visszatérően jelenlevő politikai témákat, issue-kat tekintettük, amelyekhez több diskurzus is kapcsolódott. Még inkább ügyé tette az adott issue-t az, ha diszkurzív és nem diszkurzív cselekvések sorozata is

kapcsolódott hozzá. Jellemző egy-egy politikai közösségre az, hogy mely politikai kérdéseket próbál rendszeresen a nyilvánosság napirendjén tartani. Például a jobbközép a magyar nemzeti történelem folytonosságának a helyreállítását visszatérően említette, és különféle megemlékezéseket, emléktábla avatásokat, rendezvényeket tartott az issue-val kapcsolatban.

Meglehet, hogy egy politikai téma az egyik politikai közösség kommunikációjában ügy, egy másikéban pedig diskurzus. Az utóbbi eset akkor áll fenn, ha az adott politikai közösségnek az adott kérdésben van ugyan mondanivalója, mégpedig valami olyan, amelyik nagyjából azonos logikával újra és újra elhangzik valahányszor az adott ügy napirendre kerül, de maga a politikai közösség a kérdéssel kapcsolatban nem él kezdeményezéssel, csak reagál. Például a magyar nemzeti történelem folytonosságának a kérdése a jobbközép számára ügy, a többi politikai közösség viszont ezzel csak akkor foglalkozik, ha a jobbközép ezt mintegy kikényszeríti, akkor viszont jobbra ugyanazzal a diskurzussal, okfejtéssel, érvekkel mond róla véleményt. A diskurzus ugyanis szisztematikus, viszonylag koherens tudás valamilyen témáról. Visszatérő szókinccs és érvekkel jellemzi. Egy-egy politikai közösségre jellemző lehet az, hogy milyen a diskurzus készlete.

A diskurzusok és az ügyek is metaforákat alkalmaznak. A metafora olyan széles jelentésű szó, fogalom, kifejezés, szóösszetétel, amelyik rendszeresen visszatér egy politikai közösség kommunikációjában, és hosszú távon identifikálja a közösséget. A háttérhatalmak kifejezés a nemzeti radikálisok egyik identifikáló metaforája volt időszakunkban. Mások is használták, de a leggyakrabban a radikális politikai irányzat szókinccsében fordult elő, ezért ennek a csoportosulásnak a szemiotikai erőforrása.

Egy politikai közösségre jellemzők lehetnek a maga kommunikációs csatornái is. Például a baloldal számos politikusa jól szerepelt a lakossági fórumokon. A Magyar Rádió műsorai közül a radikálisok csatornája a Vasárnapi Újság volt, a baloldalé a 168 óra. Az állampolgárok valószínűleg egy idő után megtanulták azt, hogy ha a Vasárnapi Újságban vagy a 168 órában valaki megszólal, vagy valamilyen téma ott pozitív kommentárban részesül, akkor az adott politikai közösségnek kedvező róla a véleménye.

Végül a politikai közösségeknek vannak további modalitásai is, tehát olyan szemiotikai erőforrásai, amelyek azonosítják a közösség tagjai és a kívülállók számára. Ilyen lehet például a látványvilág, a nemzeti színek már említett hangsúlyos alkalmazása, avagy hiánya a politikai közösség látványvilágából. Ilyen lehet az aktorok, az írott és elmondott szövegek stílusa, de akár a zenei világ is. Mihelyt a közlésben megjelenik az adott szemiotikai erőforrás, azonnal tudható, hogy melyik politikai közösség kommunikációjával állunk szemben.

Társadalomszemiotika

Ideje közelebbről megvilágítani azokat a fogalmakat, amelyek az előbbieken már sokszor szerepeltek, de még alapos bemutatás nélkül. Ilyen a szemiotikai erőforrás, a metafora, a diskurzus, és főként a látványvilág. Mindmáig nem kézenfekvő ugyanis az, hogy a politikai kommunikáció jelentős részét, mind nagyobb részét nem szövegek, hanem képek teszik ki, ezért egy kommunikációtörténeti kutatásnak ezt a területet is vizsgálnia kell.

Írtam már, hogy a politikai kommunikáció különféle cselekvésekből, interakciókból áll, ezek jó része szövegekben, képekben és mozgóképekben valamint további dolgokban (tárgyak, épületek, tételrendezések stb.) objektiválódik. Feltételezésünk szerint a magyar politikai közönségre és részközösségeire jellemző az, ahogyan ezek a kommunikációs cselekvések végbemennek, és ahogyan objektiválódnak. A kérdés az, hogy milyen módon lehet ezeket a jellegzetességeket leírni.

Kutatási módszerünk a társadalomszemiotika. Választhattunk volna mást is akár a szöveg- akár a képelemzés elvégzésére, de ezt találtuk a legalkalmasabbnak, ezért ezt választottuk. Fő szerzői Gunther Kress és Theo van Leeuwen. Főként két munkájukat vesszük alapul: az 1996-os *Reading Images* és a 2007-es *Introducing Social Semiotics* címűt. A továbbiakban tulajdonképpen a két könyv példákkal megtűzdelt ismertetése következik.

A társadalomszemiotika a jelekről szól, de másképpen, mint például a francia szemiológia, mely ismertebb mifelénk. A társadalomszemiotika a jelkészítéssel [*sign-making*] indít és a jelkészítővel. Előbb van az, amit a jelkészítő, nálunk a politikus vagy a stábja, vagy a politikai cselekvő közölni akar, tehát tulajdonképpen cselekedni, tenni akar, és aztán kerít hozzá jeleket, legyenek ezek szavak, mondatok, képek, filmek, zenék, gesztusok, mozdulatok, arckifejezések stb.. A társadalom egyfelől felkínál bevett jeleket, szemiotizálási módokat a jelkészítőnek, másfelől szabályozni is próbálja azt, hogy a jelkészítés hogyan mehet végbe. Sem a jelkészítő nem teljesen szabad, sem a társadalom nem teljesen szabályoz; inkább a kettő folyamatos interakciói közepette változnak a jelek és a szabályozásaik.

Premisszák

Először olyan kiindulópontokat rögzítetek, amelyek a kutatás számára tovább nem igazolandóként jelennek meg.

1. A jeleknek, ekként a képeknek és a szövegeknek és az egyéb objektivációknak nincsen végső és autentikus jelentésük. A jel nem valamilyen jól meghatározható dolog *helyett*

áll, amely dolog végső soron szabályozná a jel jelentését és használatát, ezért jelfejtés-kor tulajdonképpen ezt kellene megtalálni. Mivel ilyen végső, autentikus alap nincsen, ezért a kutató nem áltathatja magát azzal, hogy el fog jutni, vagy már el is jutott egy-egy jel jelentésének a teljes feltárásához.

2. A jelek beágyazottak a társadalomba, ezért is társadalmi a társadalomszemiotika, vagyis a jelek keletkezése, élete és jelentése a társadalomtól függ, tehát hagyományok, kulturális kontextusok, egyéni vagy csoportos szándékok és jelhasználatok alakítják.
3. A társadalmi szemiotikában a hangsúly a konvención van, tudniillik, hogy az emberek maguk alkotják a szabályokat, következésképpen meg is tudják őket változtatni. Ha a szabályokat úgy mutatjuk be, mintha nem lehetne őket megváltoztatni, akkor azt sugalljuk, hogy mintegy természettől adóttak. Két dolgot azért előre kell bocsátani:
 - a. nem mindenki képes a szabályok megváltoztatására, mert ahhoz hatalom kell; a hatalom lehet állami, de lehet gazdasági vagy intellektuális/kulturális is.
 - b. Nem minden szabály egyforma, és nem mindegyik változtatható meg ugyanolyan módon. Például az egyetemisták számára nincsen kötelező egyenruha, de azért még sem viselhetnek akármit, és eléggé egyformán is öltöznek. Itt a szerepmodellek szabályoznak, a politikában szintén, ott például a vezérek viselkedése.
4. A jelek ezzel együtt nem többek, mint lehetőségek, s mindaz, amit a társadalomszemiotika vizsgál, nem több, mint szemiotikai erőforrás. Az erőforrás mi-volt azt jelenti, hogy a társadalom különbözőképpen élhet az adott jellel, diskurzussal, műfajjal, stílussal, kompozíciós móddal stb. Ez különösen kapóra jön a politikai kommunikáció vizsgálatában, ugyanis itt az egyik oldal megszólalása a másik politikai oldalnak valóban csupán erőforrás, eszköz az adott megszólalásnak a saját politikai célok érdekében történő (át)értelmezéséhez. A politikában tehát nagyon is megszokott, hogy a szavaknak, képeknek és egyéb jeleknek nincsen végső jelentésük, vagy ha van, azt a politikusok tulajdonítják nekik a saját érdekeik szerint.
5. Csak a nyilvános vagy nyilvánossá tehető jelek, képek érdekelnek bennünket. A nyilvánosan elérhetőek valamilyen médiumban találhatóak, például az interneten, újságban, szórólapon, kampánylevélben, plakáton, televízióban stb.. A nyilvánossá tehető kép pedig olyan, amelyet mi készítettünk, és nem látjuk akadályát annak, hogy például a feldolgozás részeként megjelentessük.

A jelek eredete

Az egyik első premissza tehát az, hogy általában a jelek olvasásakor döntő momentum a jelkészítés körülményei. A képet, szöveget stb. mindig meg kell vizsgálni abban a tekintetben, hogy hogyan jött létre, és hogyan került elénk.

Hogyan jött létre? Mindig tudnunk kell, hogy ki készítette például a képet. Nem okvetlenül személy szerint, de hogy vajon egy politikus stábjától került ki vagy valamilyen amatőr felvétel, profi fényképész készítette vagy hozzá nem értő, alapos munkával készült, vagy a szerencsés véletlen hatása alatt. Amennyiben ezt nem tudjuk, akkor inkább nem foglalkozunk a képpel, mert teljesen torz következtetésekre vezethet. Szerencsére rengeteg kép áll a rendelkezésünkre, ezért mindig találni elég elemezni valót.

Másképpen kell kezelni a hivatalos forrásból, tehát párttól, politikustól, tömegmédiától származó felvételeket, mint az amatőr képeket.

- A hivatalos jelkészítők vagy alapos előkészületek után vagy legalább gondos válogatás nyomán teszik nyilvánossá a képeket. Ezért ami a képeken van, valamiképpen az ő szándékaik szerint van, tehát vagy nem ellentétes a politikus, a média, a párt, a mozgalom stb. szándékaival, vagy kifejezetten azok intenciói szerint készült.
- Az amatőr felvételek adott esetben felhasználhatók, amennyiben biztosak vagyunk abban, hogy azok tényleg amatőrök – például mi magunk készítettük őket. Ha nem, akkor jobb nem foglalkozni velük.
- Ha tehát egy kép nagyon fontos, akkor k kell kutatni, hogy ki készítette, vagy legalább azt, hogy ki hozta nyilvánosságra, és hogy vajon megosztották, továbbküldték-e olyanok, akik ezáltal mintegy a saját kommunikációjuk részévé is tették az adott képet.

Amikor megvan a kép készítője/válogatója/nyilvánosságra hozója, és ez a személy vagy intézmény számunkra fontos, akkor kezdhetünk bele igazán a kutatásba.

A társadalomszemiotika következő tézise, hogy a jelkészítő válogat a rendelkezésére álló jelek illetve jelölők tárházából, és végül kiválaszt valamit, általában egyszerre többet, amit alkalmaz a jel elkészítéséhez. Ebből két dolog következik:

1. Lehetőség szerint ismernünk kell azt a jel- illetve jelölőkészletet, amelyből a jelkészítő választ. Ez nagyjából annyit jelent, hogy benne kell élnünk a magyar kultúrában, és sokat kell olvasnunk politikai szövegeket és néznünk magyar politikai képeket és filmeket, politikai kommunikációs folyamatokat. Ez az olvasás és nézegetés tehet képessé arra, hogy viszonylag könnyen felismerjük az éppen vizsgált jel hasonlóságát és eltéréseit a szokásos magyar ábrázolásoktól.

2. Mivel a politikai kommunikáció, főleg a képi, de nemcsak az, erősen támaszkodik a populáris kultúra megoldásaira, ezért nyitottnak kell lennünk például a politikai képeknek a populáris képkészítés szokásos útjai felől történő értelmezésére, olvasására is.
3. A jelkészítő ritkán éri be egyetlen modalitással. Általában véve például egy kép maga is multimodális, tudniillik vonalakat és színeket is használ, perspektívát, figurákat stb. Ráadásul a politikai kép ritkán van egyedül: sokszor van a képen szöveg, vagy sokszor veszi körül szöveg a képet, de nem kevésszer reklámfilm része, amikor zene, narráció s egyébek kísérhetik.

A kommunikátor tehát maga teremti meg a kapcsolatot a kifejezni akart gondolat vagy üzenet és a kifejezés eszközei között. Ugyanakkor ebben a keresgélésben a társadalmi körülmények igencsak fontosak a számára, hiszen azt akarja, hogy megértsék a kép üzenetét. A jel ezért nemcsak a kommunikátor szándékáról vall, hanem arról is, hogy mit gondol a célközönségéről.

Itt is kapcsolódik a jelelemzés problematikája a politikai közösség kérdéséhez. A kommunikátor a saját effektív vagy potenciális politikai közössége, politikai közösségei számára készíti a szöveget, a képet stb., ezzel is toborozni akar, vagy legalább meg akarja erősíteni az összetartozást. A lényeg az, hogy éppen az által hasznos a számunkra a társadalomszemiotika, mert a segítségével összegyűjthetjük azokat a képi és egyéb szemiotizálási módokat, fogásokat, eszközöket, amelyek a magyar politikai közösség egészére, és az egyes politikai közösségekre jellemzők. Ha mindig hasonló képi eszközök és egyéb szemiotizálási módok jelennek meg egy-egy politikai közösség fontos szereplőinek, csatornáinak, médiumainak, szimpatizánsainak stb. a kommunikációjában, akkor ezeket rögzíthetjük az adott politikai közösség attribútumaként.

A jel hatása

A képkészítő, írtam feljebb, maga választja ki a rendelkezésre álló jelölők, illetve jelek közül a neki alkalmasnak tűnőt. Emiatt a jelek és jelölők erőforrások a számára, tudniillik eszközök, amelyek alkalmassá tehetők az üzenet közlésére. Ezt azért fontos leszögezni, mert az erőforrásként való definiálása egy-egy színnek, kompozíciós megoldásnak vagy képre vitt mozdulatnak kifejezi a megfejtések korlátozott lehetőségeit. Azt értem ezen, hogy sosem fogjuk pontosan tudni még azt sem, hogy mit akart közölni a képkészítő, azt meg végképp nem, hogy miért gondolta, hogy a közléshez éppen ezeket az erőforrásokat érdemes felhasználni, mit tudott ő a befogadói közegről, amint hogy azt sem, hogy a befogadói közegben milyen jelentésre talált a jel. Ha egy mód van rá, akkor érdemes az ilyen megfontolásokat, tehát a jelkészítő által a jelekről mondottakat összegyűjteni, jöllehet – főleg a politikában – az ilyen számadások is kommunikációs aktusok, melyek önmagukban is megfejtendők.

Egy-egy szemiotikai megoldás, egy-egy jel ugyanis végső soron más jelekre utal a maga jelentéseként, ilyenképpen a társadalom és a kultúra egésze áll mögötte, de ráadásul úgy, hogy ez a jel is aktív része ennek a nagy háttérnek. A jel jelentése döntően attól függ, mikor és mire használják a társadalomban, márpedig akkor valóban korszakonként, társadalmanként, kultúrkörönként, másfelől és a mi esetünkben, politikai közösségenként eltérő lehet.

A jel jelentése azért is erőforrás, mert elvileg mozgósíthatja mindazoknak az eddigi használatoknak az emlékét, amelyek eddig a jellel történtek. És persze egy jelben egy sor eddig még ki nem használt lehetőség is rejlik, például kombinálni lehet olyan más jelekkel, amelyekkel eddig sosem került össze, és akkor potenciálisan mást fog jelenteni, mint eddig. Továbbá a megváltozott társadalmi, közösségi helyzetben és kommunikációban ugyanaz a jel egyszerre mást kezdhet jelenteni a befogadók, vagy egy részük számára, mint eddig bármikor.

Például a polgár szónak a nyolcvanas évek végéig volt egy sor bevett használata: a polgári társadalom például a kizsákmányoló társadalom nem-gazdasági aspektusának a megnevezése volt. Majd érkezett a Fidesz, mely az aktuálisan élő emberek által addig nem ismert célokra és módokon kezdte használni a szót. A filozófusok, társadalomkutatók kevésbé voltak meglepve, mert ez az új használat nem kis részben egybeesett korábbi, államszocializmus előtti használatokkal és a polgár (*Bürger*) nyugati használatával, de az állampolgárok többsége számára a fideszes használat teljesen új volt. Ekként a szónak az egyik elméleti potenciálját bontotta ki a párt.

Mindezeknek a bizonytalanságoknak a megkerülhetetlenségét jelzi az, hogy nem jelekről, hanem szemiotikai erőforrásokról beszélünk.

A jeleknek tehát – még egyszer – nincsen egyetlen és végleges igazságuk, jelentésük, ugyanakkor a használat során kialakul számos szokásszerű használatuk, értelmezésük. Ezekről a használatokról és jelentésekről el lehet és időnként el is szoktak térni, de nagy általánosságban mégis van bevett jelentésük és használatuk, vagyis az, ahogyan érteni és használni szokás őket.

A mi számunkra ez kapóra jön, ugyanis a politikai kommunikáció folyamán egyrészt a jelek létrehozói igyekeznek a megszokásosabb használatot követni, hogy minél könnyebben érthető és/vagy minél hatásosabb szöveget hozzanak létre. Továbbá a közönség megmaradhat a szokásszerű értelmezésnél, de túl is léphet azon.

Lépjünk közelebb egyik szorosabban vett témánkhoz, a képek elemzéséhez! Első eszközünk, amelyet a kép szemügyre vételekor alkalmazunk, a keretezés jeleinek keresése és értelmezése.

Framing

A *frame* a képeken a dolgokat elválasztó elemek: maga a képkeret, mely valamilyen intenció, politikai szándék szerint kivaszál valamit az ábrázolható dolgok közül; a képen levő elválasztó vonalak, tárgyak, például egy fatörzs, egy épület széle, mely elválasztja a kép egyes részeit. A *framing* ugyanakkor a visszajáról segít az összetartozások meghatározásában is. Amely dolgok között nincsen *frame*, azok összetartoznak.

A *framing* kérdésköre alatt tehát azt vizsgáljuk, hogy hogyan válnak el, vagy nem válnak el egymástól a dolgok a képen. Az elválasztottságnak pedig több fajtája van.

Szegregáció és szeparáció

Szegregáció az, amikor két terület, két tér élesen elválk egymástól. Ez általában arra szokott utalni, hogy a képkészítő azt sugallja, a két térben levő dolog a dolgok eltérő rendjébe tartozik. A kérdés az, hogy milyen természetűek ezek az eltérő rendek. A reklámok esetében gyakran az álmok/vágyak és a valóság a két rend. A tárgy, amelyet reklámoznak, a valóságos tárgyak világhoz tartozik, a másik, gyakran homályosan megjelenített rész pedig a vágyakéhoz. Azt feltételezzük tehát, hogy a két szemiotikai tér vizuális szegregációja jelenti az ezekben a terekben reprezentált dolgok valóságos szegregációját.

Íme, egy reklámkép, amelyhez hasonlókat rendszeresen látunk az utcákon és a magazinokban. A középső csíkban ábrázolt termék a dolgok valós rendjébe tartozik, a nő valamint a másik oldalon a folt, az álmok birodalmába, amelyhez azonban a termék megvásárlásával el tudunk jutni.

A termék ezért éles körvonalakkal van ábrázolva, mert ez jelzi valós voltát, a nő ennél homályosabban, mert ő a vágykép, a vágyott állapot, a vágyott kinézet, szépség stb.

Ha megnézzük ezt a képet, akkor látjuk, ahogyan élesen elválik a két fele egymástól, éspedig annak ellenére, hogy bizonyos értelemben ugyanaz az ember, mégpedig látszólag ugyanabban az ingben látható rajta. A vonal is elválasztja őket, és a méretbeli különbség is, tehát nem csúsznak egymásba. Az éles elválasztással alighanem azt is akarja a képkészítő sugallni, hogy a két férfi már régen nem ugyanaz, s ez nemcsak a látható korkülönbségből, hanem a testméretekből is következik. A két Orbán Viktor tehát a dolgok két eltérő rendjéből való. A más politikai rendbe tartozás leolvasható a fiatal férfi arcáról, aki rosszallóan nézi az idősebbet, az idősebbik viszont nem figyel a fiatalra, tehát az ő számára egyáltalán nem is létezik a fiatal.

A *szeparáció* általában úgy jelenik meg, hogy valamilyen senki földje, például üres rész választja el a képen látható dolgokat egymástól. Ez arra szokott utalni, hogy a két térségben levők között vannak közös és vannak eltérő sajátosságok, például eltérnek a vizuális kommunikációs funkcióik, de ugyanannak a verbális szövegnek a rendjébe tartoznak.

A legegyszerűbb példa ez a szöveg, amit éppen olvas az olvasó: a szavakat üres fehér terek választják el egymástól, ami arra utal, hogy különböznek egymástól, ugyanakkor ugyanannak a szövegnek a részei is. Két egymáshoz nem tartozó szöveget két különböző tanulmányba írnék; ez szegregálná őket.

**Van egy ország.
Van egy ember.
Van egy program.**

Gyurcsány Ferenc bemutatja
**az ÚJ MAGYARORSZÁG
programját.**

Időpont: 2006. február 26. vasárnap 14 óra
Helyszín: SYMA Rendezvénycsarnok
1143 Budapest, Ifjúság útja 2.,
(a Stadionok metrómegállónál, a Stadion Szálló felőli oldalon)

**Jöjjön el, és nézze meg, hogyan építjük fel
együtt a jövő Magyarországot!**

LÁTOM. HISZEM. AKAROM.

A képen³ a szöveg a képen látható férfiról, Gyurcsány Ferencről szól, ezért összetartoznak, nincsen közöttük szegregáció.

Beszélünk azután *integrációról*. Amennyiben a szöveg integrálódik a képbe, akkor *képi integrációról* beszélünk, ha a kép a szövegbe, akkor *textuális integrációról*.

Reklámképek esetében a képi integráció abszorbeálja a szöveget az álomba, a képzelt világba – a valóságról szóló szöveget általában a minimálisra csökkentik és nagyon kis betűmérettel jelenítik meg. A textuális integráció a képet abszorbeálja a valóságos világba – valószínűleg csak a hirdetett terméket mutatja és nem az egész jelenetet.

A fenti L'Oréal kép mindkét fajtát illusztrálja: a két széle a képi integrációt, és pedig valóban kis betűkkel, a középső pedig a textuális integrációt, s ezen a tárgyak valóban eltörpülnek a szöveg mellett vagy inkább között.

Gyakran porózusak a keretek: a kép egy része áttör a kereten, és belefolyik a szövegtérbe, vagy megfordítva. Ilyenkor az átfolyás összeköti a kép terét a szöveg terével. Ezt *átfedésnek* (overlap) fogjuk nevezni. A reklám esetében az átfedés a fantáziavilág és a valóságot nyújtó szöveg vagy termékkép egymásba folyásával valósul meg.

³ Forrás: http://spiler.blog.hu/2015/10/25/top_22_gyurcsany-program

Ezen a képen⁴ a két rész átfolyik egymásba: a tárgy még közvetlenebb hidat képez az álmok felé.

Ezen a képen is átfolynak egymásba a képrészletek, mégpedig a zöld háttér miatt: például Orbán Viktor könyöke átlóg Vlagyimir Putyin karja fölé, mintha az orosz elnök mögött ülne. Az átfolyás valamiféle szorosabb kapcsolatot akar jelezni a két politikus között. Ezt támasztja egyébként alá a meztelen felsőtestek párhuzama, a szemüveg, és persze az, hogy egymás felé néznek. Hozzáteszem, bár ez később tárgyalt összefüggés, hogy mivel Putyin előrébb van, kalapot visel, és nagyobb méretű, ezért ő jelenik meg fontosabbként, férfiasabbként, határozottabbként. Ráadásul Orbán Viktor a kép baloldalán helyezkedik el, ami az európai kultúrkörben a kiinduló helyzetet szokta jelezni, míg a jobboldal az újat, a jövőt. A kép tehát ezzel az elhelyezéssel azt

⁴ Forrás: <http://www.celebrityendorsementads.com/celebrity-endorsements/celebrities/julia-roberts/>

sugallja, hogy Orbán Viktor úton van a felé, hogy Putyinná váljék. További adalék, hogy Orbán Viktor Putyin felé néz, tehát mintha valóban arra felé fordulna az érdeklődése. Másfelől Orbán Viktor nem minden habozás nélkül tart Putyin felé, hiszen például vakarja a fejét, ami a tanácsatlanság testbeszéde, valamint még nem vált meg teljesen az ingétől, tehát nem vált teljesen azonossá vizuálisan Putyinnal.

Beszélünk azután *rím*ről is. A kép és a szöveg rímelhet például a színük azonossága vagy hasonlósága miatt. Ez arra utal, hogy bár szeparáltak, különböznek, valamilyen minőségük közös. Hogy ez melyik minőség, az a színtől és annak képbeli jelentőségétől függ. A fenti Orbán-Putyin montázon ez jól látszik.

Lehetséges az ellenkezője is. A kontraszt is vonatkoztat egymásra.

TESSÉK VÁLASZTANI

Jól ismert ez a kép még a rendszerváltás idejéből. A szegregáció nyilvánvaló: éles vonal, fehér sáv, sőt, még nagybetűs felirat is elválasztja egymástól a kép alsó és felső részét. Ugyanakkor rímel is a kettő egymásra a csók miatt. Csak éppen egészen más típusú csókokról van szó, ezért a rím üzenete további szegregációra vezet. Érdekes figyelni arra, hogy a két idős férfi van felül, a fiatalok pedig alul, ami annyiban is rendben van, hogy a hatalommal bírót szokták feljebb tenni és nagyobb méretűre venni. Ezen a módon a politikusok ránehezdednek a fiatalokra,

akik azonban nem törődnek velük, hanem összefognak egymással – lásd a kezeket. Figyeljünk fel arra, hogy az alsó képről nem hagyták le a kezeket, tehát nem akartak teljes szimmetriát, rímet alakítani ki a két rész között. Így persze jól elfért az alsó részen a két Fidesz logó, amelyet mindketten viselnek, tehát egyénileg állnak ki a Fideszért.

Látni kell, hogy a kép kerete, a legkülső *frame* általában eleve elválasztja a világ többi részétől a képet, azt, amit a kép készítője meg akar jeleníteni. Ezt a negatív gesztust sosem szabad elfelejteni elemzéskor. Mindig fel kell tennünk a kérdést, vajon miért éppen ott húzta meg a kép-készítő a kép határát, ahol? Hiszen meghúzhatta volna másutt is.

A szeparáció és szegregáció látványos az ismeretterjesztő munkákban, de előfordulhat politikai kiadványokban is. Például könyvek, broszúrák és folyóiratok oldalain a szövegdobozok tényeket és eseteleírásokat tartalmazhatnak, miközben a főszöveg adja a nagy ívű leírást, az általános képet. Vagy: a szövegdoboz szólhat a történelmi kontextusról, a főszöveg pedig a jelenbeli helyzetről. Ezek az eszközök dinamikusabbakká, szórakoztatóbbakká teszik az oldalakat, a kiadványokat.

A *framinget* a *Reading Images* a vizuális kommunikációra vezette be, de – mint láttuk – multimodális elv. Nemcsak képek vizsgálatában alkalmazhatjuk, hanem számos egyéb társadalmi tevékenység elemzésében. Például hogyan különülnek el egymástól az emberek a hivatalban, a vonaton, az étteremben, a városrészeket illetően – ezeket mind valamilyen szemiotikai erőforrás felhasználásával teszik, valamilyen *frame-line*-okat alkalmaznak: például falakat, kerítéseket, üres helyeket, egyéb diszkontinuitásokat. És nagyon is sokat mond az, hogy mikor, mely közösségek, milyen erőforrásokat alkalmaznak erre a célra, az elkülönülés üzenetének a kommunikálására.

Hasonlókat mondhatunk az időbeli elkülönülésekre. Itt a szünetek a fontosak és az egyéb diszkontinuitások, például a ritmus, a dinamika stb., melyek elkülönítik a beszéd, a zene, a mozgások „frázisait”. Vagyis a keretezés szokásszerű szemiotikai elv, melyet különböző szemiotikai erőforrások különböző szemiotikai módon valósítanak meg.

A térbeli szegregálódás és szeparálódás érdekes lehet egy-egy nagygyűlés esetében. Hogyan különítik el, elkülönítik-e a helyszínt a város többi részétől? Hogyan különülnek el, elkülönülnek-e az egyes résztvevői csoportok egymástól? Hogyan különülnek el a szónokok és a közönség? Van-e keveredés a kettő között?

Az időbeli elkülönítés módjai szintén érdekesek lehetnek. Leválasztják-e a nagygyűlés idejét a hétköznapi időről például énekléssel az elején és a végén? Hogyan tagolják a

gyűlést? Tagolják-e egyáltalán? Vannak-e az egyes beszédek elválasztó filmes, zenés stb. betétek?

A metafora

Voltaképpen folyamatosan metaforákban beszélünk; talán a matematikát kivéve minden nyelv és nyelvi réteg metaforikus.

A politikában ez különösen fontos, mert a verbális vagy képi metaforák segítségével valaminek a jelentését, vagy annak egy részét átvisszük valami másra. Például ha Orbán Viktort diktátornak kiáltják ki, akkor az eddig a diktátorokkal, például Hitlerrel és Sztálinnal kapcsolatban összegyűjtött ismereteinket és benyomásainkat próbálják velünk átvetetni Orbán Viktorra. Jobban utánagondolva arra is rájöhetünk, hogy a metaforák jelentősége nem utolsó sorban az, hogy új dolgok keletkeznek általuk, régóta ismert vagy ismertnek hitt dolgokon új jelentések kezdenek feltűnni.

A tudományban is az új felfedezések metaforákkal kezdődnek. Például a XVII. században a szívet pumpának kezdték metaforizálni, és ez sok felfedezéshez vezetett, mert a szíven a pumpa tulajdonságait kezdték keresni, és találtak is jó néhányat. Korábban inkább kemencének tekintették, és az is fontos felismerésekhez vezetett.

Egy idő után aztán a metaforák megszűnnek metaforáknak lenni, és természetessé válik a használatuk. Ha tehát valaha mindenki számára metaforikus volt az, amikor az újságíró azt írta, hogy az egyik politikus tigrisként támadja a másikat, és ezzel a cikk sugallt valami állatiast és szenvedélyest a politikusról vagy a politikáról, addig mostanra természetessé vált a politikát valamilyen vadállati harchoz, ragadozók küzdelméhez hasonlatosnak gondolni.

Nemcsak szavak lehetnek metaforák. Például a magas hang a torok, a hangképző szervek megfeszüléséből keletkezik. Ennek megfelelően feszültséget fejez ki, feszültségként értelmeződik.

Ez sem könnyíti meg a nők érvényesülését a politikában, mert pusztán a hangmagasságuk miatt is hajlamosak vagyunk erőltetettnek érezni a megnyilvánulásaikat. Ugyanakkor Kuncze Gábor mély hangja kellemesen megnyugtató ugyanebből az okból.

Amikor a reklámban a gyapjút a birkával helyettesítik, a tejet pedig a tehénnel, akkor tulajdonképpen az adott dolog természetességét akarják kiemelni: a birka és a tehén természetességét átvisszik az áruként felkínált gyapjúra és tejre. A gyapjú valaha valóban egybetartozott a birkával, a tej pedig valóban a tehénből származik. Valójában azonban a tejjel egy sor dolog történik a feldolgozás során, vagyis a tehenet követően, sőt, tulajdonképpen a tehén sem az a tehén,

amelyik természeti létező lenne, hanem hatalmas telepeken él, és kifejezetten a tejéért tenyésztik, nemesítik, gyógyszerelik, táplálják stb.⁵

A metaforák a helyettesítéskor nemcsak kiemelnek egy-egy részt, hanem ezáltal egyben el is fednek más részeket, olyanokat, amelyeket el akarnak fedni. Például a tej hatalmas gyárakban, iparszerűen készül – ezt akarja elfedni a tejes dobozon levő tehén. Hozzátehetjük, hogy a tehén gyakran vidámnak mutatkozik a dobozon, ami azt sugallja, hogy jól érzi magát, tehát nem sajnargatják a fejéssel.

Valami hasonló történt és történik a Szabadság téri emlékművel. Ez a német megszállás áldozatainak állít emléket, tehát egy eseménysorozatnak a metaforája. Annak az értelmét viszi át a hajdan történetekre, ahogyan egy ragadozó madár (a politika megint vadállat!) lecsap valakire, aki ártatlan és védtelen. Akik támadják az emlékművet, azt mondják, hogy a metafora itt valamit megjelenít és kiemel ugyan, de sok minden mást viszont nem jelenít meg, s ha nem jeleníti meg, akkor letagadja.

A politikában fontos metafora például a pártlogó. Emlékezetes a Fidesz régi logója, amely mintegy lázad a szokásos, rendezett, a kontrollált uralmat tükröző tipográfia ellen, mert a párt lázadó voltát akarja így is jelezni. Innen nézve valóban furcsa, hogy mennyire nem keltett figyelmet az egyes pártok logóváltása.

⁵ Az alábbi kép forrása: http://www.sarretudvari.hu/gazdasagi_elet/szomi_tej/szomi_tej.html. Jellemző, hogy a honlapon számos kép látható, de a tehenek egyiken sem tartózkodnak a szabadban.

Külön elemzendők a Fidesz logó szövegváltozásai, a párt névváltozásai.

Itt együtt látjuk az MSZP korábbi logóját, és az újat, a ferde négyzetet az egyik jelszóval. Amúgy a kép a szokásos álom-valóság felosztással él: az MSZP logói látszanak tisztán és élénk színekkel, a nagy teljesítmény metaforája, a tornásznő lába pedig álmoként, melynek – ezek szerint – a párt a záloga. Felvethetjük, hogy ha a baloldal a múlt, akkor a lábak miért balra tartanak, Nos, alighanem azért, mert baloldali pártról van szó, amelyik balra tart. Ettől még a kompozíció valóban kissé zavarossá válik.

Diskurzus

A következő fontos fogalmunk a diskurzus. Ha a metafora egy-egy elemet jelentett, például egy tárgyat, egy szót, egy képi szereplőt, egy mozdulatot, amely átvitte a maga máshol összeszedett jelentéseit és asszociációit arra, amivel együtt jelenítette meg valaki, akkor a diskurzus inkább a szervezett szövevénye a jeleknek. A diskurzus elvontan szólva az a mód, ahogyan a társadalom vagy annak egy-egy része egy tárgyról szóló tudást megszervez. Ugyanarról a tárgyról többféle diskurzus is létezni szokott a társadalomban.

Például a szívről van egy fiziológiai diskurzus, melyet elsősorban az orvosok használnak. Van egy egészségvédelmi diskurzus, melyben az orvosok is hallatják a szavukat, de nagyobb szerepük van a fitness-szel, táplálkozással, stresszel, dohányzással kapcsolatos szövegeknek, képeknek és filmeknek. Van aztán róla romantikus diskurzus, melybe orvosok aligha szólnak bele, inkább a pszichológusok meg a művészek stb.

De vajon van-e értelme azt mondani, hogy ezek mind ugyanarról a szívről szólnak? Lássuk be, hogy ez a kérdés annak a hatalmi és diszkurzív törekvésnek a talaján fogalmazódik meg, amelyik megpróbál egyértelmű definíciót adni a dolgoknak – ez a tudomány diskurzusa.

A diskurzus tehát a valóság valamely szeletéről, aspektusáról konstruált tudás. Sokan konstruálják, folyamatosan konstruálódik, tulajdonképpen sosincs készen, még akkor sem, ha, mondjuk, az iskolai tananyagban megpróbálják kanonizálni és állami szigorral kötelezővé tenni.

A különböző korok és a különböző (politikai) közösségek másképpen és másképpen konstruálják meg a tudást adott esetben ugyanarról a valóságszeletről és valóságaspektusról. Mivel jobbra több közösséghez is tartozunk egyszerre, ezért ugyanarról a tárgyról többféle diskurzust ismerünk és tudunk elővenni, szemiotikai erőforrásként használni, mégpedig attól függően, hogy mit akarunk kommunikálni, és azt milyen szituációban akarjuk megtenni.

Hogy egy-egy diskurzus létezik, azt szövegek, képek és más szemiotikai eszközök létezésével bizonyíthatjuk. Az mutatja egy-egy diskurzus létezését, hogy hasonló dolgokat írnak, mondanak, kommunikálnak ugyanarról a dologról különböző emberek, intézmények, szövegek. A hasonló textusok ismétlődése és parafrázisai különböző helyeken és időpontokban – ezek segítenek hozzá a diskurzusok definiálásához.

Orbán Viktorról többféle diskurzus létezik. Például a baloldalnak megvannak a maga szokásszerűen használt jelzői, nyelvi és képi fordulatai, logikái, gesztusai, felemlegetett esetei, értékelései stb. Orbán Viktorról. A jobboldalnak hasonlóképpen. Elég egy-két szokásos szó, egyetlen bevett kép, és máris tudjuk, hogy melyik diskurzus, az Orbán Viktorról szóló melyik konstruált tudás részletével van dolgunk, és számítunk is arra, hogy milyen elemek fognak következni a beszédben, írásban, filmben stb.. Ugyanakkor a diskurzusok konstruktói, vagyis maga Orbán Viktor, a stábja, a rivális politikusok, és az ő stábjaik, a média, az állampolgárok, mi magunk a tudományos szövegeinkkel folyamatosan változtatunk is a diskurzusokon, behozunk egy-egy új elemet, vagy kihagyunk bevett elemeket stb.. A kihagyottak többé nem léteznek, az újítások pedig létezni fognak addig, amíg valaki is újra használja őket.

Ezek a szövegek, képek, gesztusok stb. összegyűjthetők, és a segítségükkel gazdagítható az egyes politikai közösségek leírása.

A diskurzusok végesek, tudniillik abban az értelemben, hogy nem az számít, hogy mi minden lehetne még mondható az adott tárgyról az adott módon, hanem az, hogy valóságosan mi mindent mondtak, fényképeztek stb. az adott tárgyról egy-egy időszakban és egy-egy helyen.

A diskurzusoknak történetük van. Keletkeztek valamikor, például az „Orbán Viktor, a diktátor” diskurzust egyszer valaki kezdeményezte, majd mások is továbbvitték, ezért létezik, és pedig addig, amíg újramondják. Hasznos tudni, hogy egy-egy diskurzus mikor, milyen körülmények között keletkezett, mert akkor látni fogjuk, hogy hogyan szakadt el az eredetétől, hogyan alkalmazkodott új szituációkhoz, milyen új elemekkel gazdagodott, azok milyen új jelentéseket kölcsönöztek a régieknek stb.

A Szabadság téri emlékmű értelmezését hosszú időre meghatározta az, hogy az első vele kapcsolatban keletkezett diskurzus a baloldaltól jött, és az azon nyomban messzemenően negatív értékelést adott neki. A jobboldal később ébredt, és mire kommunikálni kezdett róla, már a leginkább csak reagálni tudott a baloldalra. Ezért is lényeges a politikában az, hogy azonnal reagáljon egy-egy politikai szereplő az új ügyekre, illetve még inkább az, hogy maga kezdeményezzen új ügyeket és új diskurzusokat.

A diskurzus tudás ugyan, de fontos az őt megvalósító cselekvések számbavétele is. Amikor tehát kikutattunk egy-egy ügygel kapcsolatban egy vagy több diskurzust, akkor meg kell vizsgálnunk azt is, hogy a diskurzus jegyében milyen cselekvésekre került sor. A cselekvések egy része diszkurzív cselekvés, tudniillik például olyan szövegek írása, amelyek az adott tudáskonstrukcióból indulnak ki.

A Szabadság téri emlékmű baloldali diskurzusából kinő egy sor tüntetés és utcai tiltakozás, akadémiai ülés és rádióinterjú, de kinőnek belőle tudományos és egyéb szövegek arról, hogy Magyarország mindig is elhárította a felelősséget a deportálások segítségével kapcsolatban, vagy arról, hogy más országok sem szoktak szembenézni a múltjuk sötét foltjaival, vagy arról, hogy mit is képes kifejezni egy-egy emlékmű, egyáltalán: jó-e, ha az állam emlékműveket emel stb.

Fontos látni, hogy bizonyos dolgok és cselekvések végiggondolhatatlanok és kezdeményezhetetlenek megfelelő metaforák és diskurzusok nélkül. Az orvosok egészen addig nem tartották orvosilag lényegesnek a szívdobogás hangját, ezért szakmailag meg sem hallották, amíg el nem kezdték pumpának tekinteni a szívet. A költők már régen verseltek a szívdobbanásról, de az egy másik diskurzus volt, ezért az orvosok sem beleszólni nem akarták a sajátjukba, sem ez alapján nem akarták diagnosztizálni a betegeket.

A diskurzusok általában társadalmi cselekvésekről, gyakorlatokról szoktak szólni. Ezeknek a gyakorlatoknak a leírásán túl három kérdéskör szokott még bennük megjelenni: értékelések, szándékok, legitimálások.

Az Emlékműről szóló diskurzus sem csak leírta, hogy a kormány milyen emlékmű felállítását határozta el, hanem értékelést is közölt a döntésről, megfogalmazott szándékot a döntéssel kapcsolatban, továbbá legitimálta is a szándékot.

A diskurzusok, mint reprezentációk, a következőket, a következő dolgokról szóló beszámolókat, szokták tartalmazni:

- cselekvés,
- mód,
- cselekvők,
- prezentáció (ahogyan a cselekvők mutatkoznak: öltözet, egyebek),
- erőforrások (amik kellenek a cselekvéshez),
- idő (mit mikor kell cselekedni),
- tér (ahol a cselekvés sorra kerül).

Világos, hogy egy-egy mondat vagy kép még nem diskurzus, mert aligha tartalmazhatja az összes komponenst.

A következő lépés azt megvizsgálni, hogy hogyan válik a valóság diskurzussá. Négy eljárás van itt: kizárás, átrendezés, kibővítés és helyettesítés.

Kizárás: a diskurzusba nem kerül bele a társadalmi gyakorlat egésze, hanem csak bizonyos részei.

Az Emlékmű baloldali diskurzusába nem került bele jó darabig még az sem, hogy mi is lesz az Emlékmű címe. Kezdetben okkal, de egy idő után valóban inkább a kizárás szándékával, folyvást „A német megszállás emlékműve” fordulatot használták rá.

Átrendezés (rearrangement): a diskurzus nem mindig a gyakorlaton belül valóban elfoglalt hely szerint mutatja be a gyakorlat részeit. Például összevon időben, vagy időbeli sorrendet nem is közöl, esetleg más sorrendet ad elő.

Az Emlékművel kapcsolatos jobboldali diskurzus úgy szólt, mintha kezdettől az áldozatok emlékművéről lett volna szó.

Kibővítés (Addition): a diskurzus hozzátesz a gyakorlat leírásához például értékeléseket.

A baloldali diskurzus történelemhamisításként, a jobboldali a magyar politikai közösség egységének szimbólumaként értékelte az Emlékművet.

Helyettesítés (Substitution): például a diskurzus fogalmakkal helyettesít konkrét összetevőket. Például a Mari néni helyett azt mondja, hogy az asszony, vagy „a cselekvő” stb. A cselekvés helyett létezését mond el; vagyis azt, hogy a dolgok így és így vannak, nem pedig azt, hogy milyen cselekvések következtében vannak éppen most így.

Ez utóbbi különösen fontos a politika megértése végett, ugyanis a politika kiváltképpen cselekvéses, nem pedig egyszerűen stabil állapotok kipárolgása. Az Emlékmű kapcsán a diskurzus, egyébként mindkét oldalon, a másik oldal eleve meglévő beidegződéseit, „zsigeri” előítéleteit, tudniillik zsidó- illetve magyar ellenességét szögezte le, s az Emlékműről szóló döntés, illetve az ellene folyó tiltakozás ebből a létállapotból fakadónak lett beállítva.

Műfaj/Zsáner

Ha a diskurzus megkeresése és leírása révén azt tudjuk meg, milyen tudásokat konstruál egy-egy időszakban egy-egy politikai közösség, akkor a műfaj egyebek mellett arról szól, hogy ezt a tudást, ezeket a tudásokat, hogyan kommunikálja.

A társadalomszemiotika számára fontos kiindulópont Austin beszédaktus elmélete, vagyis az, hogy a beszéd nemcsak a világ leírását adó kijelentésekből áll, hanem adott esetben teremtő jelleggel is bír. A szokásos példa a házasságkötéskor kimondott igen, amely a megfelelő intézményes környezetben létrehozza a házasságot, illetve a két egybehangzó igen nélkül nem jön létre a házasság. A két igent nem lehet írásba adni, vagy felhatalmazott képviselőn keresztül juttatni el a ceremóniára, hanem személyesen kell jól hallhatóan kimondani, mert különben nem lesz házasság. Az igen kimondása, majd a házasságkötő szintén szóban elmondott szövege hozza létre a házasságot, és nem más. A beszéd tehát teremt, a beszéd tehát cselekvés, nemcsak a valóság jobb-rosszabb, helytálló vagy téves leírása.

Ennek megfelelően ezzel a performatív aktussal kapcsolatban nincs értelme felvetni az igaz-hamis kérdését, hiszen itt teremtésről van szó, és nem leírásról. Valami attól létezik, hogy kommunikálom – persze a megfelelő intézményes környezetben, vagyis a közösség által elfogadott módon. Ez utóbbi pedig utat nyit arra, hogy a képbe beemeljük az interakció problémáját.

A beszéd, a kommunikáció mindig választ vár, vagy a közölteknek megfelelő cselekvést, vagy az elutasításukat.

Négy elemi interakció forma van – mindegyikhez társul egy-egy szokásszerű válasz is:

- információ felajánlása – az információ megkapásának a nyugtázása

- információ kérése – az információ megadása vagy megtagadása, vagy az a válasz, hogy „Nem tudom.”
- dolgok és szolgáltatások felajánlása („Tessék!”, de jobbra nem verbális) – elfogadás vagy elutasítás, esetleg későbbre halasztás.
- dolgok és szolgáltatások kérése (valamilyen parancs, utasítás) - engedelmesség, verbális beleegyezés

A képeket illetően is hagyományosan az a kérdés, hogy mit is reprezentálnak, milyen szimbolikus vagy konnotatív jelentéseik vannak, hűen adják-e vissza a valóságot. De a képeket használják arra is, hogy tegyenek valamit általuk. Például a hirdetések rábeszélnek, a használati utasítások utasítanak, az ábrák magyaráznak, a feliratok figyelmeztetnek stb.

A négy beszédfunkció kiterjeszhető a képekre is, ám a képek az ábrázolt emberek, esetleg állatok tekintetében a rendszerén keresztül kínálnak vagy kérnek. Ha egy ábrázolt személy néz a nézőre ki a képből, akkor kér, ha nem néz ki rá, akkor felajánlja magát a nézés tárgyául. A nézőre nézés valamiféle képzelt kapcsolatot követel a nézővel. Ha ez nincsen jelen, akkor a kép nem más, mint ajánlat.

A választási kampányok idején megszokott az olyan plakát, amelyikből a nézőre néz ki a politikus. Ez érthető, hiszen akar valamit a nézőtől, mégpedig, hogy menjen el választani, és szavazzon rá.

Érdeemes elgondolkodni azon, vajon miért néz ki a képből Mesterházy Attila 2010-ben.

És miért nem 2014-ben.

Hozzáteszem, hogy a 2010-es is zavaros kissé, ugyanis azon Mesterházy Attila hátat fordít a nevének és az új programnak, valamint a pártlogónak. Ilyen szempontból a 2014-es jobban sikerült, mert a kéztartása nyitottságot és őszinteséget sugall, szerepel az aláírása is, ami személyes vállalássá avatja az új korszak nyitását. Itt is balra néz, valószínűleg ugyanabból az okból, mint ami miatt a tornászlabák is balra tartottak 2005-ben.

A műfaj híres képe ez:

Itt minden modalitás a toborzást szolgálja. A kép hibrid: van rajta mozdulat, öltözet, arckifejezés és felirat. Ugyanakkor abban is hibrid, hogy a szöveg nem szólít fel, hanem csak azt állítja, hogy a hazának szüksége van ránk. De akkor ez egyetlen beszédaktus, vagy kettő?

Nos, egyetlen aktusról van szó, ugyanis a való életben ezek a modalitások egyszerre működnek, és egyetlen célt szolgálnának. Ezért érdemes a beszédaktusokat kommunikatív aktusokká átkeresztelni. A kommunikatív aktus multimodális mikro esemény, melyben minden jelen levő jel kombinálódik azért, hogy megmutassa a kommunikatív szándékunkat.

A zsánert, műfajt egy adott szövegtípus megjelölésére szoktuk használni. Több szövegben is fel lehet ismerni a típus jellegzetességeit. Ennek az az oka, hogy a szerzők követnek bizonyos szabályokat: előírásokat, hagyományokat, beidegződéseket, szerepmodelleket stb.

A zsánert három tipikus vonás jellemzi: a tartalom, a forma és a funkció. A társadalmi szemiotikában a tartalmat a diskurzus fogalma alatt tárgyaljuk, és nem a zsáner fogalma alatt.

Az egyes zsánereket le lehet írni olyan szempontok alapján, mint hogy ki szokta előadni a tartalmat, általában ki a célközönség, általában hol szokott a kommunikáció lezajlani, általában mikor stb.

Például a politikai nagygyűlés önálló műfaj. Jellemző rá, hogy ki beszél (politikai vezető), kiknek beszél (a híveinek), mikor kerül rá sor (jeles ünnepeken, vagy valamilyen nagy jelentőségű esemény nyomán), hol kerül rá sor (köztereken). Látszik, hogy a tartalom valóban erősen különbözhet, különösen, ha idevesszük a melegek felvonulásait és a 2014-es őszi tüntetéseket is.

Az is sejthető, hogy az egyes politikai közösségek különbözhetnek a nagygyűlés, mint műfaj komponenseiben. Ha többet megnézünk, akkor jobban látszanak a hasonlóságok és különbségek, s egy sor jellemző akár retrospektív módon is felderíthető.

Még egyszer: a diskurzus az a mód, ahogyan a tartalom strukturálódik, a műfaj pedig az, ahogyan a tartalom kommunikálásának a módja, a kommunikálásának az interakciója strukturálódik.

A diskurzusok is, a zsánerek is szemiotikai erőforrások, melyek sokféle kontextusban alkalmazhatók, s a cselekvők esetenként eldöntik, hogy melyiket akarják igénybe venni. A diskurzus és a műfaj olyan „szabályok”, amelyeket alkalmazni lehet és szokás például a történetmesélésben, vagy a történet összeállításában, de nem határozzák meg pontról pontra a történetet és annak az elmesélését. Az utóbbi függni fog az adott pillanattól, a beszélő és a hallgatók közötti viszonytól, a beszélő és a hallgatók pillanatnyi állapotától, hangulatától, attól, hogy a beszélő mit feltételez a hallgatókról stb.

A politikai eseményről szóló történet bizonyos tartalmi nem változnak annak a függvényében, hogy a Karc FM vagy a Klubrádió ad róla hírt, más részük viszont igen, mert a különböző rádiók mást és mást tartanak a hallgatóikról és máshogy és máshogy látják azt a politikai helyzetet, amelyben éppen erről az eseményről hírt kell adni. Így a tartalom is változik és a híradás módja is. Az utóbbira példa, hogy az egyik rádió csak a hírműsorában ad róla hírt, a másik viszont külön műsort szentel neki. Az egyik a kormány szóvivő tájékoztatójával indítja a hírt, a másik az ellenzékével stb. Ez utóbbi valóban az adott rádió hírműfajának a jellegzetességévé is válhat.

A műfaj fő jellemzői:

- a műfaj több szakaszból áll, például „a probléma bemutatása”, „segítségkérés”, „megoldás felkínálása” stb.
- minden szakasz több hasonló beszédaktusból állhat.

- a szakaszok szekvenciája a kommunikatív cél elérésére irányuló adott stratégiát valósítja meg.
- egy-egy szakasz tehát ugyanolyan beszédaktusokból áll, de ez nem azt jelenti, hogy nem lehetne a beszédaktusok között moduláris különbség.

A műfaj tehát *template* a kommunikatív aktusok megvalósításához. Ezért meglehetősen rugalmas.

A vizuális strukturálás kezdi leváltani a nyelvi strukturálást, ugyanakkor az internetesedés és a számítógépesedés következtében sokkal több írott szöveget is használunk, mint a televízió vagy a film, ezek a szövegek azonban már egyre kevésbé egyirányú linearitásban mutatkoznak, mint inkább foltszerűen a képernyőn. A szövegek képekké válnak, és összekapcsolódnak képekkel, filmekkel és más modalitásokkal. Ebben az értelemben nem érdemes elválasztani a képeket a szövegektől, tudniillik a vizsgálatukat, már csak azért sem, mert a politikában, például a honlapokon, a szórólapokon, a direkt mailben, a plakátokon stb., együtt jelentkeznek, és nehéz megmondani, melyiknek van prioritása.

Ennek mintájára a politikában a következőt lehetne a műfaj szintjén vizsgálni. Milyen kommunikációs műfajok révén szervezik az egyes politikai közösségek a tartalmak átadását? Adott esetben ugyanazoknak a történéseknek a kommunikálásáról van szó, de különböző módokon, tudniillik nemcsak a tartalom elemeit, hanem az interakció összetevőit tekintve is. Itt olyan operacionalizált kutatási kérdéseket próbálhatunk megválaszolni, mint a következők:

- Milyen jól megkülönböztethető zsánerek tűnnek fel az adott politikai közösséghez tartozó kommunikációs fórumokon? Például hírek rovat az MNO-n, vélemény rovat ugyanott.
- Milyen és hogyan változott a képek és a szövegek aránya az egyes politikai közösségek műfajkészletében?
- Hogyan alakult a képek, filmek, szövegek, interaktív elemek, stb., mint különböző műfajok aránya például a párt honlapokon? Van-e, volt-e egy-egy korszakban egyiknek-másiknak prioritása a kommunikációban?
- Ezek az egyes műfajok milyen szakaszokból állnak? Például a nagygyűlések szakaszai? A filmjeik szakaszai, a képsorozataik, a szövegek szakaszai stb.
- Melyiknek mi a jellemző tartalma, ha van ilyen?
- Milyen kommentárokkal vették körül az egyes műfajokat a politikusok, a média és az állampolgárok?

Stílus

A stílus a társadalomszemiotika szerint a csoporthoz tartozáshoz kötődik. Ezért kiváltképpen érdekes a számunkra, hiszen mi is csoportokat akarunk leírni. Ugyanakkor az ő általuk definiált csoportok életstílus csoportok és nem politikai közösségek. Az egyik nagy kérdésünk ezért végig az lehet, hogy egy politikai közösséghez tartozás vajon életstílust is jelent-e, a másik pedig az, hogy az egyes politikai közösségek magukba foglalnak-e különböző életstílusokat követő embereket, pontosabban: a kommunikációjuk hányféle életstílus iránt nyitott.

Az életstílus újabban az osztály helyettesítője a csoportosításban és az identitásteremtésben, ezért a stílus egyre fontosabb kérdéskör.

A stílusoknak három fő fajtájuk van: egyéni stílus, társadalmi stílus és életstílus.

Az egyéni stílus nem szabályozott, éppen így definiáljuk. Példája a kézírás, melyet mindenki belevernek, aztán végül mindenki mégis egyéni kézírást alakít ki.

A társadalmi stílus ennek az ellenkezője: bizonyos jól felismerhető előírt formákból áll, amelyek egyértelműen utalnak az adott ember társadalomban elfoglalt helyére. Kapcsolatban van az osztályhelyezettel, a státussal, a foglalkozással. A társadalomszemiotikusok a stílust nemcsak ilyenekként interpretálhatják, hanem a társadalmi érzések, attitűdök és ideológiák markereiként is.

Életstílus

Az életstílus kombinálja az egyéni és a társadalmi stílust. Egyfelől csoporthoz kötődik, még ha a csoport szétszórtan él is földrajzilag, és nem stabilizálja osztály, kor, nem, vagy olyan viszonylag stabil dolog, mint a foglalkozás. Ezek helyett a fogyasztói viselkedéshez kötődik: közös ízlés, szabadidő eltöltési minták, közös viszonyulás társadalmi ügyekhez, például a gender vagy a környezetvédelem kérdéséhez. Ez a külsőségekben is megjelenik, például az öltözködésben, a beszédben vagy a szórakozásban. Ezért az életstílus által létrehozott csoportokat interpretációs közösségeknek (*interpretive communities*) nevezhetjük.

Megjelenésük által az emberek kifejezik a világgal kapcsolatos interpretációikat, kötődésüket bizonyos értékekhez és eszmékhez. Ugyanakkor az általuk évégett fogyasztott termékek egyre homogénebbek a mérhetőkonyság következtében. Ezért a termelők olyan szimbólumrendszereket dolgoznak ki és transzformálnak életstílus jelölökké, amelyek megkülönböztetik őket. Dizájnerek tervezik, hirdetőik reklámozzák és szakértők meg szerepmoделlek disszeminálják a globális médiában. Az életstílus azért is társadalmi, mert része a marketing tevékenységnek:

életstílus alapú piac szegmentáció jött létre, mely a vásárlókat a fogyasztási minták és attitűdök keverékei alapján osztályozzák.

Ugyanakkor az életstílus egyéni is. Meglehet, hogy az emberek tudják, hogy az általuk fogyasztott termékeket még milliók vásárolják szerte a világon, de azt gondolják, hogy ők maguk egyénilig, kreatívan használják az eléjük tárt lehetőségeket. Az életstílusok instabilak, bármikor lecserélhetők, azért az egyénnek folyamatosan monitoroznia kell a vonatkozó médiát és a környezetet. A modern fogyasztó fizikailag passzív, de mentálisan nagyon elfoglalt.

Mivel az életstílus identitások lecserélhetők, ezért gyakran iróniával és öngúnnyal valósítják meg őket. Az emberek eszerint tudják, hogy mit tesznek. Ugyanakkor el is távolítják magukat a saját identitásuktól, mintha azt mondanák, ez nem is én vagyok valójában, mindez csak játék. Kérdés azonban, hogy meg tudnak-e lenni a folytonosság és a konzisztencia érzése nélkül. Talán a test megváltoztatásának és a tartós jeleknek, mint a tetoválás, a divatja azt mutatja, hogy az emberek vágnak a tartósság után.

Mit is jelent ez a politikai identitás vonatkozásában? Talán azt, hogy az emberek, legalábbis egy részük a politikai identitásukat is bármikor hajlandók lecserélni. Azt is csak játéknak tekintik. Ugyanakkor vágyakoznak is a tartós politikai kötődés után. Amikor feltesszük a kérdéseinket az egyes vezérek és politikai közösségek identitáskínálatával kapcsolatban, érdemes az identitás tartalmi összetevői mellett ezekre a tartósságra vonatkozó elemekre is odafigyelni. A párt logóváltása, identitásváltása, mely megnyilatkozhat akár szakpolitikai váltásokban is, vajon hová tartozik? A jele lenne a rugalmas identitáskezelésnek? Annak, hogy nem a megfogható elemek, tartalmak a fontosak, hanem a rugalmasság, a változásra való képesség, a kompetencia? Melyik pártnál melyik a lényeges? Melyik pártnál mi olvasható ki a váltásokból?

Azért figyelemreméltó mindez, mert a politika is alkalmazkodik a populáris kultúra változásaihoz. Ne feledjük, hogy egy-egy pártnak, pláne egy-egy politikai közösségnek nem egyetlen stílusa van, már csak azért sem, mert sokféle embert akar magához vonzani, tehát jó, ha alkalmazkodik azok stílusához, illetve azok stíluselvárásaihoz.

Modalitás

A modalitás az igazság kérdésére vonatkozik, tudniillik arra, hogy a reprezentáció, a szöveg, a kép, a hang stb. mennyiben sugallja azt, hogy igazat állít. A szemiotikusok nem azt kérdezik, hogy mennyire igaz valami, hanem azt, hogy mennyire van igaznak beállítva. Nem az abszolút igazsággal van tehát dolgunk, hanem azzal, hogy a jelet produkálók mennyire látják az adott

jelet igaznak, és milyen szemiotikai erőforrásokat alkalmaznak ennek, tehát a szerintük fennálló igazságértéknek a kifejezésére. Például az „azt gondolom, hogy” alacsonyabb igazságértéket képvisel, mint a „tudom, hogy”, és szubjektívabb is.

A következő szótípusok jelzik a modalitásokat:

- gyakorisági szavak: gyakran, sok
- kogníciós szavak: hisz, képzel, lát
- modalitás kifejezések: valójában, az igazság az, hogy ...

A modalitással kapcsolatos nyelvi erőforrások fontosak a társadalomban, mert lehetővé teszik azt, hogy az emberek megosszanak igazságokat egymással és ez alapján csoportokba tömörüljenek, vagy, ellenkezőleg, leértékeljék mások igazságait és kizárják őket ezen az úton.

Nyelvi modalitások

Az igazságérték kifejezésének olyan módjaira érdemes gondolni, mint például a feltételes mód, vagy bizonyos melléknevek (biztos, valószínű, lehetséges), határozók (biztosan, valószínűleg, talán). Ilyen modalitásokat fejeznek ki a gyakoriságok: „Igen, mindig.” „Nem, sosem.” „Igen, mindenki.” „Nem, senki.”

Megkülönböztetünk szubjektív modalitást és objektív modalitást. A szubjektív modalitás esetében az összefüggés a következő: minél biztosabb a belső meggyőződés egy állítás igazságáról, annál magasabb az adott állítás modalitása. Például: „Az az érzésem, hogy ...” Ennél erősebb: „Meggyőződésem, hogy ...” Még erősebb: „Egészen bizonyos vagyok abban, hogy...”

Az objektív modalitás esetében pedig az objektív igazságot *explicite* kifejezzük. Például: „Tény, hogy...” ez objektív modalitás. Gyakran külön mellékmonddal szögezzük le, hogy abszolúte igaz, ami következik.

A különböző csoportok eltérő igazságfajtákat preferálnak. Például a kvantitatív társadalomtudományok, az adminisztratív eljárások szeretik a gyakorisági modalitást: sokan, gyakran, többnyire. A szubjektív modalitás a regényekben, pszichoterápiában, művészetben és bizonyos valóságokban divik.

Mivel az objektivitás a preferált a nyugati kultúrában, ezért a szubjektív modalitást a kisebb hatalommal rendelkezőkkel kapcsolatban szokás használni, például nőekkel, gyermekekkel, vásárlókkal, betegekkel, vagy éppen kisebbségekkel kapcsolatban. A szakértőktől inkább az objektív modalitás szerint kérdeznak: Mi a helyzet ezzel kapcsolatban? Az átlagembertől viszont inkább ezt kérdezik: Mit gondol erről? Hogyan érez ezzel kapcsolatban?

Az egyes csoportok eltérően viseltetnek a különböző fajtájú igazságok iránt is. Mivel pedig mindnyájan több csoporthoz tartozunk, ezért alkalmazkodnunk kell ehhez, vagyis nem alkalmazhatjuk minden ügyel kapcsolatban ugyanazt a modalitást.

Látható, hogy a modalitás nem vagy-vagy kérdés, hanem komplex és sokértékű. A modalitás elemzés pedig felettebb interpretatív. A modalitás végső forrása az embercsoport egyetértése.

Vizuális modalitások

A modalitás multimodális, vagyis nemcsak szavakkal lehet megvalósítani.

A képen⁶ a baloldali modalitása alacsony, hiszen ő a vágykép, tehát nem valóságos, a jobbközép sávé magas. Ezt a két rész közötti apró különbségekkel jelzi a kép. A baloldali kevés színt használ, egyenesen fekete-fehér, a másik teljesen színes. A baloldali homályosabb körvonalú alakot ábrázol, a jobboldali éles vonalút. Minél közelebb áll az ábrázolás a valós, hétköznapi látványhoz, annál magasabb modalitással rendelkezik.

A következő eszközök fontosak:

- a részletezettség. A vázlatos rajzoltattól a nagy felbontású képig.
- a háttér részletezettsége. A minimum az üres, fehér vagy fekete háttér, a maximum a részlet gazdagon megjelenített háttér.
- színtelítettség. A telítetlenségtől (fekete vagy fehér) a telítettséig, közöttük a színek valamilyen kevertsége a szürkével.

⁶ Forrás: <https://www.shoppersbase.com/loreal-introduce-new-revitalift-clinical-repair-10/>

- szín moduláció. Sima színek és sok árnyalattal rendelkező szín, például a zöld szemben a fűzölddel.
- színkülönbségek. Monokrómtól a teljes színskála használatáig.
- képmélység. A mélység teljes hiányától a szokásos perspektivikus ábrázolásig, a kettő között az átfedések és perspektivikus rövidülések különböző keverékével.
- fény és árnyék.
- színtónusok.

Mindezek a vizuális kifejezési módok fokozatokkal rendelkeznek, ezért növelhetők és csökkenthetők a készítő szándéka szerint. Ráadásul több is jelen lehet a képen egyszerre, tehát végtelen számú kombináció állítható elő. Ezek befolyásolják a néző benyomását a kép és az egyes képrészek „valódiságát” illetően.

Az újságbeli karikatúrák például csupa alacsony modalitású eszközt használnak: alacsony részletezettség, kevés háttérábrázolás, kevés perspektivikusság, kevés szín, azok is simák, tónusmentesség stb. Merthogy a karikatúra egyéni, szubjektív véleményt fejez ki, tehát alacsony a modalitása.

Az újságbeli fényképek viszont éppen ellenkezőleg: magas modalitást, magas igazságértéket akarnak kifejezni, ezért mindezeket az eszközöket (részletezettség, színesség, tonalitás stb.) erősen alkalmazzák, hogy minél inkább dokumentum jellege legyen a képnek.⁷

⁷ Az alábbi kép forrása: https://kep.cdn.idx.hu/1/0/766/7666/76668/7666865_d7f688b0610a4ddc9583fb4e256fc22f_wm.jpg

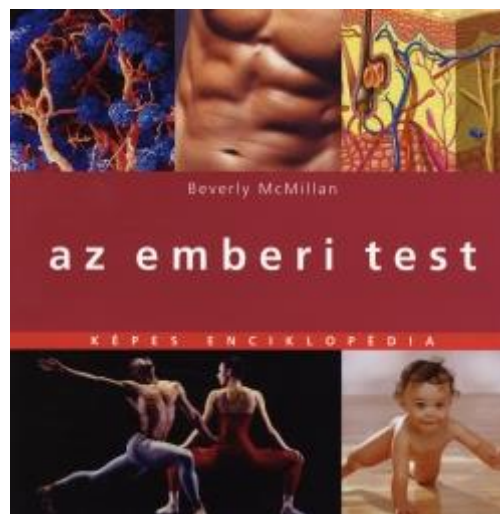
Ez nem azt jelenti, hogy az artikuláció csökkenése mindig a modalitás csökkenését fejezné ki. Például a tudományos diagramok kevésbé artikuláltak, mégis magas modalitást akarnak sugallni. A kontextustól tehát sosem tekinthetünk el.

Sok kontextusban a természetes modalitás dominál. Az alapgondolat az, hogy minél inkább hasonlít a képen levő tárgy ahhoz, ahogyan azt a valóságban látnánk, annál magasabb a modalitás. Ez persze csak az elmélet, hiszen a természetes modalitás attól is függ, hogy mi a bevett ábrázolási technika. Például amíg a fekete-fehér fényképezés volt az uralkodó, addig a színeket többnek érezték a valóságosnál. Ezért is alkalmaztak színes filmet először irrealisztikus történeteknél és műfajoknál, mint a musical és a western. Később a viszony megfordult, és ma már a színes ábrázolás a természetes, ezért a fekete-fehér a kiemelt, vagyis tulajdonképpen az alacsony modalitású, ezért szívesen alkalmazzák a múlt vagy az álmok megjelenítésére.

Ez a kép Orbán Viktor honlapján található, és eredetileg is fekete-fehér, még hozzá felettébb lágy. Valóban vágykép, az ideális (modern konzervatív) családnak az ábrázolása.

Beszélünk még absztrakt modalitásról. Ebben a vizuális igazság absztrakt igazság. Vagyis minél mélyebb, tehát a felszíntől eltérő igazságát ábrázolja a művészeti vagy tudományos ábrázolás a dolognak, annál magasabb az absztrakt igazsága. Ezt a csökkentett artikuláció fejezi ki. A lényegi igazság szempontjából a megvilágítás, a színek vagy a részletek mikéntje irreleváns. Ez jól látszik például az ismeretterjesztő könyvek illusztrációin, ahol is egyrészt látunk részletgazdag, jól artikulált képeket a képzelet felizgatására, másrészt vázlatos rajzokat a lényegi attribútumokról.⁸

Ez különösen jó példa, mert a magyar lakosság nem túl fényes tájékozottságáról szóló felmérés eredményét egy gyermekkel társítva közli. A gyermek részletgazdagon van ugyan ábrázolva, de a nagyobb modalitása mégis a felmérés eredményének van, mert az tudományos jeleket alkalmaz. Ráadásul a gyermek nem is szavazhat, tehát végső soron nem valós, amit tesz. Látjuk

⁸ Az alábbi kép forrása:

http://www.booker.hu/_cachingdbfield/YV90ZXJtZWtfa2VwZWw.,/bmFneWtldA.,/M/T/c/w/O/T/Y/,/bk019739nagy.jpg

a szeparációt, tehát azt, hogy a két képrész átfolyik egymásba, és ez érthető, hiszen a kép sugallata az, hogy a magyar választó infantilis.

Van még technológiai/technikai modalitás. Itt a vizuális igazság a kép használati céljához igazodik. Amennyiben egy kép jól használható például használati utasítás részeként, akkor magas a modalitása, bármilyen legyen is a színessége.⁹

Az utolsó a szenzoriális modalitás. Itt a vizuális igazság a vizualitás által keltett jó érzésre vagy rossz érzésre alapozódik, és az artikulációnak a természetességen túli mértéke által valósul meg. A színek, részletek, mélységek stb. túlságosan valóságosak, vagy inkább túl vannak a valóságon. Nem hasonlítani akarnak a valóságra, hanem meg akarnak nyugtatni, fel akarnak izgatni, vagy fel akarnak zaklatni. Például az ételfényképezésnél vagy a parfümreklámban a szenzorális modalitás nagyon is fontos, mert az örömkeltés a lényeg.

⁹ Az alábbi kép forrása: <http://www.zalaszentgrot.hu/dokumentumok/onkormanyzat/460/126920/38782.jpg>

A The Guardiannek e körül a képe körül volt némi politikai botrány is, merthogy láthatólag itt eljátszottak a színekkel a közreadók.¹⁰

A fényképről sokáig azt lehetett hinni, hogy a maga technikai sajátosságai miatt az igazságot/valóságot mutatja. Ma már ezt mind kevesebben gondolják, és tulajdonképpen sosem volt így. Már 1937-ben egy amerikai fényképész arrébb rakott valamit a mezőn, hogy jobban ábrázolja a kép azt, amit mondani akart. Ebben az értelemben az absztrakt igazság kedvéért háttérbe tolt a természetes/naturalisztikus igazságot.

Manapság ez a konfliktus ritkán robban ki, a leginkább csak akkor, amikor egy képről kiderül, hogy nem egyszerűen csak elsütötték a kamerát, hanem komputerrel dolgoztak is a képen.

Vajon nem mondhatjuk-e azt, hogy a mai újságírás azáltal is alkalmazkodik a fénykép csökkenő természetes igazságértékéhez, hogy egyre inkább az absztrakt igazságot akarja általa megjeleníteni? Vagyis: egyre kevésbé akarnak pusztán objektíven illusztrálni, és egyre inkább szubjektíve állást foglalni. Ez párhuzamos lenne a posztobjektívizmus tézisével.

A hangok esetében is beszélhetünk modalitásokról. Például egy filmben a vonat hangjával esetleg ránk akarnak ijesztetni – szenzorális modalitás, míg Honegger művében esztétikai élményt akarnak kelteni, de absztrakt módon, hiszen hangszerek állítják elő a vonat hangját.

Aztán: a nők szélesebb hangtartományt használnak a beszédjükben, ettől az a benyomás velük kapcsolatban, hogy érzelmesebbek, mint a férfiak, mert túl lépik a normális hangtartományt.

¹⁰ Forrás: <https://i.guim.co.uk/img/static/sys-images/Guardian/Pix/pictures/2013/7/30/1375189002284/Viktor-Orban--008.jpg?w=300&q=55&auto=format&usm=12&fit=max&s=ff6c1dd9da499349065ad52998b6f225>

Ugyanúgy, aki a normálisnál kisebb hangtartományt használ, az unalmasnak, enerváltnak minősülhet.

Idekapcsolható Lendvai Ildikó gúnyolása a hangfekvése miatt, és Kuncze Gábor dicsérete a megnyugtató orgánuma miatt. Ezek valóban erőforrások az ellenfelek és a támogatók számára ahhoz, hogy szidják vagy dicsérik őket, illetve megerősítsék a maguk talán más forrásból táplálkozó ellenszenvét és rokonszenvét.

Multimodális kohézió

A következőkben az egyes modalitások összekapcsolásának módjairól lesz szó. Ezek: ritmus, kompozíció, információkapcsolás.

Ritmus: az egymás utáni események közötti koherencia megteremtése. Ez érvényesül a mindennapos interakciókban épp úgy, mint a filmben vagy a zenében.

Kompozíció: a térbeli elrendeződés koherenciája. Ez nemcsak a képeknél fontos, hanem a háromdimenziós térbeli elrendezéseknél is.

Információkapcsolás: kognitív kapcsolatok információs tételek között, legyenek azok szavak vagy szövegek és képek.

Ritmus

Ez lehet időbeli és térbeli is. A térbeli például a szövegek kinézete a papíron, dolgok a képernyőn.

A ritmus, az idő- és térbeli, köti a leginkább össze a szemiotikát a testtel. A ritmus biológiailag adott. Egy sor tevékenységünk ritmusát a biológiai jellegzetességeink határozzák meg, beleértve ezek közé az interakcióinkat is. Ahogyan beszélünk vagy együtt cselekszünk, szinkronizálódunk egymással. Ha nem így lenne, az nagyon kedvezőtlen következményekhez vezetne: elesnénk, beleütköznénk másokba. Lehetetlenné válnék a sikeres társadalmi interakciók.

Kompozíció

Itt a fogalmat a térbeli elrendezés vonatkozásában használjuk, jóllehet a zenében is alkalmazzák.

A kompozíció mögött az egyensúlyérzetünk áll. A dolog társadalomszemiotikai folyamat eredménye, hiszen az egyes egyensúlyba hozandó dolgok relatív súlya nem eleve adott, hanem mi tulajdonítjuk nekik. A vizuális súly számít elsősorban. Ez a perceptuális jelentőségnek a függvénye, ami viszont összetett interakción nyugszik.

Olyan dolgokat veszünk számításba, mint

- a relatív méret,
- a fókusz élessége: tehát a részletezettség és a textúra mértéke,
- a tonális kontraszt; például a fehér és fekete határa magas kiugrást [saliencie] hoz létre,
- színbeli kontraszt például a telített és puha színek között vagy a kék és vörös között,
- az elhelyezkedés a vizuális mezőben: ami magasabban van, az nagyobb súlyúnak látszik, ami balra van, az nagyobb súlyúnak látszik
- perspektíva: az elől levők fontosabbnak látszanak, vagy azok, amik átfednek másokat, mint azok, amelyeket átfednek,
- és olyan kulturális elemek, mint egy emberalak, vagy egy fontos szimbólum, ami felülírhatja a perceptuális fontosságokat.

A szimmetrikus kompozíciókban a jobb és baloldal egyforma súlyú, de az egyensúly eseménydúsabb, ha az egyik oldal vizuálisan nehezebb.¹¹

Jó példa lehet a mozgást ábrázoló kép, ahol a mozgó objektum a mozgásirányával együtt teremti meg az egyensúlyt.

Az olyan épületelemek, amelyek látszólag megsértik az egyensúlyt, és mégis lehetségesek, például egy kiugró erkély, általában a hatalom helyei. A király megjelenik az erkélyen. A bírói pulpitus, a szószék a templomban. A nehézkedés törvényével szembeni kihívás maga is növeli a fontosságot.

¹¹ Az alábbi kép forrása: <http://hirhatar.com/wp-content/uploads/gyurcsány-ás-fia.jpg>

Az Oroszlánkirály egyik kockája valóban a hatalommal bírást mutatja az egyensúlytalanság feletti nyugalom ábrázolásával.¹²

A számítógépek képernyőjének a kompozíciója gyakorta oszlik fel függőlegesen: az információ mint tudásra és az információ mint cselekvésre. A reklámokban is a telefonszám, az URL stb. alul van, a hirdetett dolog felül.

Ez az elrendezés egyben értékelés is: a tudás magasabb értékű, mint a cselekvés, a cselekvés az eszköz, amellyel eljutunk alulról felülre.

A fenn és lenn valóban mindenfélének a metaforája. A fenn a hatalom és a jó dolog, ugyanakkor a távoli absztrakció és az életidegenség jele is lehet. A lenn lehet a negatív világ, de a realitás is.

Az adott és az új

Hagyományosan a bal a negatívval szokott kapcsolódni, a jobb a pozitívval. Például az oltárképeken az emberek a baloldalon levő pokol vagy a jobboldalon levő paradicsom felé tartanak. De nemcsak a jó és rossz kötődik az oldalakhoz. A bal gyakran kapcsolódik a múlthoz, a jobb a jelenhez vagy a jövőhöz, tehát az idő balról jobbra tart. Az általános információt balra szokták helyezni, a specifikust jobbra. Mindez azonban változhat még akár ugyanazon a kultúrán belül is.

A képek is alkalmazzák ezt a múlt = bal, jelen = jobb szerkezetet például a fogyókúra hirdetésekénél.¹³ Ráadásul a baloldali kép, mely a kövér embert ábrázolja, egyben a néző jelenét is

¹² Forrás: <http://mosaiconline.hu/wp-content/uploads/2016/09/the-lion-king.jpg>

¹³ Forrás: <http://royalshape.hu/ez-a-fogyokura-program-mukodik/>

bemutatja, amelyhez képest a néző új alakját mutatja a jobboldali kép. A jobboldali tehát nemcsak az utólagos állapot, hanem az új is.

Ha tehát egy képen a dolgok két eltérő rendjéhez tartozó elem látható, akkor általában a baloldalon levő elem az adottként tűnik fel, vagyis olyanként, amit ismertnek tételeznek a kép készítői, míg a jobboldalon levő újként jelenik meg, és ezért ez képezi a fontosabbik részét a képi üzenetnek, azt, amellyel kezdeni kellene valamit, amellyel kapcsolatban valamilyen cselekvésre lenne szükség. Fontos sosem felejtetni el, hogy az adott nem objektíve adott, és az új nem objektíve új, hanem csak ilyenként kezelik őket.

Az ideális és a valós

Szemben a bal-jobb felosztással, a lent-fent egészen más milyen, mivel a testünk csak horizontálisan szimmetrikus, vertikálisan nem. Az égbolt örök, a földön található dolgok viszont változékonyak, itt élet keletkezik és tűnik el. Ezért aztán a hatalommal rendelkezők magasak és erősek, ők a *felső* osztály, a hatalom nélküliek pedig az *alsóbb* osztályok, melyek a társadalom *alján* élnek. Nem véletlen, hogy a trón, a szószék, a bírói pulpitus magasan van, felettünk. Az alul levők pedig még meg is hajtják magukat a hatalmasok előtt.

Ráadásul a vertikálitás még morális értékeléssel is társul: *magas* erkölcsiség, *alantas* morál. *Magasrendű* örömök és *alja* élvezetek stb. De a magas esetenként túl magassá válik, és akkor az alacsony felértékelődhet.

Az ideális-reális is multimodális, sokféle szemiotikai módot integrálhat.

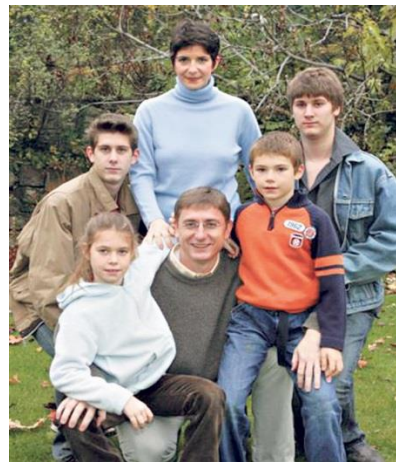
Centrum és periféria

Sokszor a közép a fontosabbik rész, a szél a fontosság nélküli. Minél centrálisabb, annál fontosabb, annál szakrálisabb, annál integratívabb, annál inkább összekapcsolja a részeket. Mindenütt, ahol emberek, dolgok vagy épületek vannak, fennáll a választási lehetőség a polarizáció és a centralizáció között. Ilyen a városok szerkezete: egyrészt van egy központi üzleti centrum, másrészt vannak a presztízzsel rendelkező, kertvárosi részek távolabb a centrumtól, és a szegényebb részek közelebb a centrumhoz.

A centrum-periféria felosztás a szobák, csarnokok, kiállítások stb. elrendezésére is igaz szokott lenni. Akár egy-egy oldal vagy képernyő elrendezésére is.

Talán általánosságban azért azt mondhatjuk, hogy amennyiben a képen vagy az elrendezésben a középpontnak nagy súlya van, akkor alighanem az a legfontosabb, és az tartja össze a többi, amelyek tehát alá vannak neki rendelve.

Ha centrális az elrendezés, akkor a centrum akár üres is lehet, mégis minden körülötte forog. Például amikor körülülünk egy asztalt, akkor senki nincsen a középpontban, de a téma, amiről beszélünk, valamiképpen betölti azt a helyet.

Érdeemes megnézni a két képet. Láthatólag gyors egymásutánban készültek és ugyanazt akarták kifejezni, mégis a baloldalin nincsen középpont, a jobboldalin van. A feleség tehát valahogy nem jelenik meg központi figuraként, a férj viszont igen.

Információkapcsolás

Azáltal is továbbítunk üzenetet, hogy hogyan kapcsolunk össze egymással információt: például két gondolatot, egy képet és egy szöveget, két képet stb. Erre különösen széles lehetőségek

nyíltak a számítógépesítés és az internet okán, hiszen a linkek segítségével bármit összeköthetünk bármivel, ami az interneten létezik. Felmerül tehát a kérdés, hogy miért éppen azt a két vagy több dolgot köti össze a kommunikátor egymással, amiket összeköt.

Jellemző az, hogy a különböző szövegek mennyire sűrűn élnek különböző összekötő jelekkel. A tudományos szöveg szigorú logikával halad, és azt úgy is jelzi, hogy minden mondatot összeköt a következővel vagy az előzővel. A tudomány ugyanis hisz abban, hogy a dolgok egymáshoz kapcsolódnak, sőt, egyenesen következnek egymásból. Az újságírás már egészen másképpen áll ehhez: például a híradó információk heterogén halmazát adja elő, olyanokét, amelyek között semmilyen kapcsolatot nem feltételez és nem is érzékeltet.

Amit tehát vizsgálunk érdemes ezen a területen, az a mélyben húzódó átfogó logika, gondolatmenet, ideológia megléte vagy hiánya. Például van-e az adott párthonlap, médiaportál stb. hírszerkesztése mögött kitapintható szelekciós elv, avagy csak az érdekli a szerkesztőket, hogy minél többen találjanak valami érdekeset az oldalon, tehát teljesen heterogén kínálatot tartanak fenn mind témákban, mind modalitásokban.

Valószínűleg a legadditívabb egy-egy portál nyitó oldala, például az Indexé, mely arra törekszik, hogy minél több ember találjon rajta valamit, amin el tud indulni. Nincsen tehát átfogó világnézete, amelynek a jegyében minden történés tulajdonképpen így vagy úgy bele kell, hogy illeszkedjék a világ általa felvázolt rendjébe, hanem teljesen vegyes közönségre számít. Nem sugall semmilyen összefüggést a megjelenített hírek, *itemek* között.

Az érdekes itt az, hogy vajon egy-egy párthonlap portálosodott-e az idők során. Egy-egy média a párthoz kötődése ellenére vagy éppen emiatt portálos jellegű-e ebben az értelemben. Ez logikus volna, hiszen minél szélesebb szimpatizánsi körre számít egy-egy párt, annál kevésbé lehet markáns az ideológiai profilja, annál többféle érdeklődésű embert akarhat magához vonzani, tehát annál szétesőbb kell, hogy legyen a website-ja.

Természetesen mind a képek olvasása, mind a mindenség olvasása még sok-sok szakmunkának a tárgya, tehát messze nem ennyi az, amiből módszert és kiindulópontokat, hipotéziseket és párhuzamos kutatási eredményeket nyerhetünk.

Szemiotikai konfigurációk

A továbbiakban politikai közösségenként fogjuk bemutatni a legsűrűbben és leghangsúlyosabban használt aktorokat, ügyeket, metaforákat és diskurzusokat, csatornákat és egyéb modalitásokat. Még egyszer: a politikai közösségek ezeket szemiotikai erőforrásokként használták, tehát nem azt fogjuk leírni, hogy milyenek voltak ezek az aktorok, csatornák stb. önmagukban, hanem azt, ahogyan a politikai közösségek őket megkonstruálták. Bármilyen legyen is a zenetörténet véleménye egy dallamról, a művészettörténeté egy formavilágról, az esztétörténeté egy politikai fogalomról, a társadalomszemiotikai megközelítés számára csak az a fontos, ahogyan az adott politikai közösségben éppen akkor és éppen ott alkalmazták és megérthették. Ugyanakkor a zenetörténet, művészettörténet és esztétörténet annak a tisztázásában segíthet, hogy milyen potenciális jelentései lehettek egy-egy szemiotikai erőforrásnak.

A megértést, azt tehát, hogy vajon hogyan is érthette a politikai közösség egyik tagja a másik által alkalmazott szót és gesztust, szemiotikai erőforrást, az interakcionizmus felfogása szerint kezeljük. Mivel nem hatolhatunk be a befogadó tudatába, hogy ott fürkésszük ki ezek jelentését, továbbá nem képzeljük azt sem, hogy a kutató jelentéstulajdonítása az autentikus értelmezés, ezért beérjük a reakciók vizsgálatával. A reakciók pedig kétféleképpen érthetők: iterációként és deklarációként.

Iteráció alatt azt értjük, amikor egy fogalom, gesztus, bármilyen szemiotikai erőforrás rendszeres használatba kerül a politikai közösségben. Például Orbán Viktor 2005-ben a szolidaritás fogalmát (metaforáját) kezdi alkalmazni, és ezt többen is követik.

A deklaráció pedig az a gesztus, amikor akár riporter kérdésre, akár a közvéleménykutatások alkalmával emberek az adott politikai közösség szemiotikai erőforrásai mellett tesznek tanúbizonyságot. Ilyen az az eset, amikor a saját aktorukat támogatják a népszerűség-kutatásban, a politikai közösségük ügyét minősítik fontosnak, a közösség érveit tekintik elfogadhatónak egy kérdésben, részt vesznek a politikai közösség rendezvényein, és politikai szempontból felettébb fontos pontként: az adott politikai közösség pártjára és politikusára szavaznak a választásokon.

Nem objektív politikai életrajzokat, médiatörténeteket, párttörténeteket vagy politikatörténeteket adunk tehát, hanem annak az alakulását, ahogyan egy-egy politikai közösség megkonstruálta és átkonstruálta saját magát ezeknek a szemiotikai erőforrásoknak a segítségével.

Az utóbbi pont megérdemel még néhány mondatot. A konstruktivista megközelítés eleve a folyamatos átkonstruálás pillanatnyi eredményeként fogja fel a társadalmi jelenségeket. Éppen

ebben áll antiesszencialista jellege: a politikai közösségnek nincsen folyamatosan létező, változatlan lényege, például valamilyen intézményes konstelláció formájában. Torgyán József, a médiaháború ügye, a nemzet metaforája, egy-egy napilap, és a látványvilág nem egyszer s mindenkorra adott, hanem ismételtetést, iteráció általi folyamatos életben tartást igényel, folyamatosan performálni kell, különben eltűnik, megszűnik politikai tényként, és különösen politikai kommunikációs tényként létezni. Hasonlóképpen a politikai közösség. Akkor jön létre, addig tart térben és időben, amikor a rá jellemző szemiotikai erőforrások létrejönnek, és ameddig tartanak.

Kutatásunk szempontjából ugyanis nem más, mint a kommunikáció szemiotikai erőforrásai konstituálják a politikai közösségeket. Ez közelebbről azzal jár, hogy egy szemiotikai konfiguráció egy-egy időszakban kibővíthet egy újabb szemiotikai erőforrás belépésével; például a politikai közösség kommunikációjában elkezdnek sűrűn emlegetni és ismételtetni egy új aktort, egy új ügyet, metaforát, csatornát, képi elemet stb. Az új elem specifikus konstruktumként így az identifikáló erőforrásává lesz az adott közösségnek, ami azt is jelenti, hogy megjelenésével az utóbbi átalakul, átépül. És persze mindez fordítva is végbemegy: valaki vagy valami többé nem az iteráció tárgya, és így nem identifikálja sem befelé, sem kifelé a politikai közösséget; az illető vagy teljesen eltűnik a politikai kommunikációból, vagy egy másik politikai közösség aktorává válik, tehát ezt a másik politikai közösséget fogja ettől kezdve a személye révén identifikálni, azonosítani. Például Csurka István hosszú ideig identifikáló aktora a jobbközép politikai közösségnek, majd a közösség kizárja, mint nem hozzá tartozót konstruálja meg, s onnantól kezdve Csurka István aktorként mint egy másik politikai közösség azonosító konstruktuma jelenik meg.

Mi értelme a kutatásnak?

Megtudhatjuk általa azt, hogy milyen kommunikációs folyamatok zajlottak a magyar politikai életben, és pedig abból a szempontból, hogy ezek hogyan tették lehetővé politikusok és szervezetek, állampolgárok és mozgalmak összekapcsolódását, közös fellépését, azonos irányban történő szavazását. A politikai közösségek kommunikációs alapú képződése, megképződése azt foglalja magába, hogy emberek és csoportok egyformán kommunikálnak, és, ennek feltételezhető következményeképpen, vélhetően egyformán is cselekszenek például a választások vagy a tüntetések, a népszavazások és a petíció aláírások, a nagygyűlések és a közvélemény-kutatások megkeresésére történő válaszadás alkalmával.

A politikai viselkedésre vonatkozó általános kérdésem túl a kutatás felmutatja azokat az átjárókat, amelyeken keresztül egy-egy politikus, szervezet vagy állampolgár átjuthatott az egyik közösségből a másikba, az egyik identitástól a másikig. Nem az okait, a politikai stratégia és taktika területéhez tartozó megfontolásokat kutatjuk itt, hanem a kommunikációs eszközöket, amelyek az átlépéseket és ezeken keresztül a politikai közösségek átépülését, összeolvadását és szétválását lehetővé tették, elősegítették vagy éppen gátolták pusztán kommunikációs alapon. Például az egyik politikai közösségben megjelennek olyan szemiotikai erőforrások, amelyek addig csak egy másikra voltak jellemzők. Akár akarva, akár akaratlanul történik ez, a változás lehetővé teszi az addig más politikai közösséghez tartozó, mással azonosuló állampolgárok, politikusok és szervezetek közeledését vagy csatlakozását az adott, szemiotikai szempontból terjeszkedő politikai közösséghez.

Ilyen értelemben a szemiotikai erőforrások nemcsak az identifikáció eszközei, erőforrásai, hanem a politikai harcban is játszhatnak erőforrás szerepet. Erre akkor kerül sor, amikor a politikai cselekvő akaratlagosan hagy fel bizonyos szemiotikai erőforrások alkalmazásával és állít hadrendbe másokat. A végett teszi ezt, hogy esetleg megszabaduljon bizonyos korábbi harcostársaitól, ugyanakkor több új bajtársat nyerjen, akár a támogató politikusokat, akár a támogató szervezeteket, vagy az állampolgárokat tekintve.

A kutatás értelme és haszna az is, hogy új módon közelíti meg a politikai közösség kérdéskörét: az intézményes megalapozottságtól ellép olyan dimenziók felé, amelyek végiggondolhatóvá teszik a politikai közösség kommunikáció általi folytonos újrakonstruálódásának a mikéntjét. Így érthetőbb válhatnak az átépülések, az, ahogyan egy-egy politikus, párt vagy médium az intézményes illeszkedése ellenére kivált egy politikai közösségből, avagy megfordítva: a szemiotikai erőforrások alapján képes volt áthidalni az intézményes szembenállás szakadékát.

Végezetül arra a sajátosságra kell még felhívni a figyelmet, hogy ebben a kutatásban nem egy már készen talált eljárást emeltünk le a módszerek könyvespolcáról, hanem a kutatás mikéntje együtt formálódott az anyagfeldolgozás előrehaladásával, mert a járatlan úton folyvást módszertani, majd megírásbeli kérdésekkel szembesültünk, s ezeket menet közben kellett megválaszolni.

Hivatkozott irodalom

Bene Márton (2016a): Kommunikációs hálózatok és politikai közösség. *Politikatudományi Szemle*, 1.

Bene Márton (2016b): Politikai kommunikációs hálózatok, 1990 – 1997. In: Kiss Balázs (szerk.) *Politikai kommunikáció Magyarországon, 1990 – 1997*. Studies in Political Science, MTA TK PTI, Budapest.

Kiss Balázs (2016a) Esemény, hálózat, szemiózis. *Politikatudományi Szemle*, 1.

Kiss Balázs (2016b) Rövid vázlat a kiindulópontokról és a módszerről. In: Kiss Balázs (szerk.) *Politikai kommunikáció Magyarországon, 1990 – 1997*. Studies in Political Science, MTA TK PTI, Budapest.

Szabó Gabriella (2016): Politikai kommunikáció és közösség. *Politikatudományi Szemle*, 1.

White, Hayden (1973) *Metahistory. The Historical Imagination in 19th-Century Europe*. Johns Hopkins University Press, Baltimore.

A BALOLDALI POLITIKAI KÖZÖSSÉG POLITIKAI KOMMUNIKÁCIÓJA

I. AKTORKONSTRUKCIÓK¹

Bene Márton – Bata Attila

Az alábbi két tanulmány a baloldali politikai közösség 1997 novemberétől 2006 szeptemberéig tartó politikai kommunikációját mutatja be. A baloldali közösség a teljes második korszak egyik legnagyobb politikai közössége: központi aktora, az MSZP az időszak mindhárom országgyűlési választásán a legtöbb voksot kapja, szavazóinak száma 2002-ben és 2006-ban is meghaladja a 2,3 millió főt. A párt és a közösség négy különböző kormányt és három kormányfőt ad az országnak, de az első korszakhoz hasonlóan 4 éven keresztül ellenzéki pozíciót is betölt.

Miközben számos folyamatosság megfigyelhető az első korszakkal, jelentős változások is végbemennek a közösség politikai kommunikációjában. Ráadásul a korszak nem tekinthető homogén egésznek, folyamatosan zajló változások és gyors lefolyású átalakulások is jelen vannak. A baloldali közösség második korszakának politikai kommunikációja azért is különösen érdekes, mert példát ad arra, hogy egyetlen politikai aktor hogyan képes jelentősen átalakítani a baloldal politikai kommunikációját, hogyan tudja jelentősen megváltoztatni a meglévő, és a közösségbe integrálni korábban nem alkalmazott szemiotikai erőforrásokat. Az egyes szemiotikai erőforrások leírásából kiderül, hogy Gyurcsány Ferenc előtérbe kerülése majdnem minden szemiotikai erőforrásra hatást gyakorolt, a közösség politikai kommunikációjának egészét át tudja alakítani. Továbbá, ebben a korszakban létrejön egy új, a belülről erősen tagolt közösség egészét integrálni tudó szemiotikai erőforrás: Orbán Viktor negatív konstrukciója. Az 1998-tól fokozatosan, de meglehetősen gyorsan kialakuló, Orbán Viktor által megtestesített ellenségkép centripetális erőként ellensúlyozni tudja a többi szemiotikai erőforrás centrifugális hatását.

A dolgozat tehát a magyar politikai közösség egyik, ha nem a legnagyobb politikai közösségének kilencéves politikai kommunikációját kísérel meg leírni. Természetesen egy ekkora közösségben ilyen hosszú időszak alatt a kommunikáció nagyon sokrétű, összetett és mennyiségében is rendkívül kiterjedt. Munkánk során arra törekedtünk, hogy azonosítsuk a baloldal által alkalmazott legfontosabb szemiotikai erőforrásokat, amelyek lehetnek aktorkonstrukciók, diskurzusok, ügyek, csatornák vagy éppen egyéb modalitások. Fontos szemiotikai erőforrások

¹ A dolgozat háttérül szolgáló kutatást az OTKA támogatja (112323).

alatt olyan erőforrásokat értünk, amelyek a korszak egészében vagy annak egy jelentős részében a baloldali közösség kommunikációjának kiemelt elemeit képezik. A leírás tehát természetesen nem teljes körű, a rövidebb ideig jelen lévő vagy a korszak egészében marginálisabb szerepet játszó szemiotikai erőforrások tárgyalására a jelen keretek között nincsen módunk. Hiába van tehát 1999-ben néhány hónapig a közösség kommunikációjának középpontjában a közvetlen köztársasági elnök választás kérdése, vagy úgy az egész korszakban az egészségügy illetve az agrárium, ezek nem válnak kellően jelentőssé, a baloldal kommunikációját hosszabb távon meghatározó és a közösséget identifikáló szemiotikai erőforrásokká ahhoz, hogy a jelen áttekintésünkben tárgyalni tudjuk. A legfontosabb szemiotikai erőforrásokat azonosítani tudtuk, így ezek tekintetében tanulmányaink átfogóak.

A közösség kommunikációjának feldolgozása fél évet vett igénybe, az adatgyűjtés 2016 decembere és 2017 júniusa között zajlott. Ebben a szerzőkön kívül gyakornokok is közreműködtek.² Adatforrásaink között kiemelt szerepet játszott a közösség két kiemelt csatornájának számitó napilapnak, a Népszabadságnak és a Népszavának az Arcanum adatbázisában elérhető, szavak szerinti keresést is lehetővé tevő archívuma, az MTI, a parlamenti jegyzőkönyvek, és a Magyarország Politikai Évkönyvei sorozat, de ezeken kívül más, nyilvánosan elérhető adatforrásokra (hetilapok könyvtári archívumai, online hírportálok és egyéb oldalak, YouTube stb.) is támaszkodtunk.

Kutatásunk egyik fontos kiindulópontja, hogy csak a kommunikáció többszörösen visszatérő elemeivel foglalkozunk, egyszeri, vissza nem térő jelenségeket figyelmen kívül hagyunk. Így a tanulmányok leírásai és megállapításai nem egy-egy megnyilatkozáson, hanem több kommunikáción alapulnak. Megpróbáljuk minél részletesebben igazolni a kutatás eredményeit, ezért minden fontosabb állításunkat hivatkozással látunk el. Fontos ugyanakkor kiemelni, hogy az állítások nem kizárólag ezeken a hivatkozásokon alapulnak, ezek csak egyedi illusztrációját adják a számos kommunikációban megfigyelhető jelenségeknek.

A két tanulmány a legfontosabb szemiotikai erőforrásokat gyűjti össze, és azok elemeit írja le részletesen. Emiatt a tanulmányok szerkezete némileg egy enciklopédiára hasonlít, amelyben szócikkek sorakoznak egymás után. Bár a jelen esetben ezek a „szócikkek” erősen kapcsolódnak egymáshoz, és a közösség politikai kommunikációja csak ezek együttes feldolgozásán és egymással fennálló viszonyán keresztül érthető meg, azok számára is hasznossá próbáljuk tenni

² Itt szeretnénk köszönetet mondani a kutatásban való részvételéért és hasznos munkájáért Erdősi Georginának, Szabó Péternek és Szolcsányi Péternek.

az írásokat, akik csak egy-egy szemiotikai erőforrás, egy-egy „szócikk” iránt érdeklődnek³. Ennek érdekében a tanulmányok enciklopédikus felépítését erősítjük azzal, hogy minden egyes bemutatott szemiotikai erőforrás után röviden összefoglaljuk a legfontosabb jellemzőit és a hozzá kapcsolódó további szemiotikai erőforrásokat. Az így megtalált kapcsolatok a hasonló használaton, együttes előforduláson alapulnak, ugyanakkor nem szigorú módszer szerint, hanem intuitíven, az adatgyűjtés- és feldolgozás tapasztalataira támaszkodva definiáljuk őket. E kapcsolatokat tehát nem rigorózus tudományos eredményként, sokkal inkább illusztrációként és a tájékozódást elősegítő eszközként érdemes kezelni. Fontos az is, hogy az egyszerűség kedvéért e kapcsolatokat szimmetrikusnak tekintjük, tehát ha egy erőforrásra jellemző egy másik- kal való együttes alkalmazása, akkor a kapcsolatot mindkét erőforrásnál jelezzük. Például bár Németh Miklóst a saját konstrukciójában nem kapcsolják össze az ekkor még háttérben lévő Medgyessy Péterrel, az utóbbit a színrelépése után gyakran hasonlítják Némethhez, ezért a kapcsolatot már Némethnél is jelezzük. A szemiotikai erőforrások leírásában egyes elemek és jelenségek több helyen is feltűnnek. Egyes jelenségek egyszerre képezhetik a részét bizonyos aktorok konstrukciójának, adott diskurzusoknak vagy akár ügyeknek is.

1. táblázat: A baloldali politikai közösség kommunikációjának legfontosabb szemiotikai erőforrásai (1997. november –2006. szeptember)

A szemiotikai erőforrás típusa	Szemiotikai erőforrás	Előfordulásának jellemző ideje ⁴	oldal
Aktorok	MSZP	1998-2006	62. oldal
	Munkáspárt	1998-2006	69. oldal
	egyéb pártok	1998-2006	70. oldal
	MSZOSZ	1998-2006	71. oldal
	Horn Gyula	1998-2001	72. oldal
	Kovács László	1998-2005	77. oldal
	Németh Miklós	1999-2001	79. oldal
	Medgyessy Péter	2001-2004	83. oldal
	Gyurcsány Ferenc	2002-2006	87. oldal
	egyéb baloldali politikusok	1998-2006	94. oldal
	értelmiség	1998-2006	97. oldal

³ A két tanulmányban tárgyalt szemiotikai erőforrásokat az 1. táblázat foglalja össze.

⁴ Az egyszerűség kedvéért 1998-at írtuk a legkorábbi dátumnak, de ez természetesen mindenhol magában foglalja még 1997 novemberét és decemberét is.

	baloldali médiumok	1998-2006	98. oldal
	MDF és politikusai	1998-2006	102. oldal
	SZDSZ és politikusai	1998-2006	99. oldal
	Orbán Viktor	1998-2006	104. oldal
	Fidesz	1998-2006	110. oldal
	egyéb jobboldali szereplők	1998-2006	114. oldal
Diskurzusok	biztonság és nyugalom	1998-2006	118. oldal
	múlthoz való viszony	1998-2006	120. oldal
	nemzeti	1998-2006	124. oldal
	Európa/Nyugat	1998-2006	128. oldal
	demokráciavédő	1998-2006	131. oldal
	polarizáció/integráció	1999-2006	134. oldal
	repolitizált pragmatizmus	2004-2006	140. oldal
	modernizáció	2004-2006	145. oldal
	belső ügyekkel foglalkozó	1998-2006	150. oldal
	ifjúság	1998-2006	151. oldal
	folyamatosság	1999-2006	151. oldal
	alternatív baloldali	1998-2006	151. oldal
Ügyek	Külpolitika	1998-2006	152. oldal
	Jóléti politika	1998-2003	156. oldal
	Fejlesztéspolitika	2004-2006	159. oldal
	Korrupció	1998-2006	160. oldal
Csatornák	hagyományos média	1998-2006	162. oldal
	értelmiségi médiumok	1998-2006	165. oldal
	személyes interakciók	1998-2006	167. oldal
	internet	1998-2006	169. oldal
	hagyományos reklámeszközök	1998-2006	171. oldal
	intézményes csatornák	1998-2006	171. oldal
	egyéb „kreatív” csatornák	2005-2006	173. oldal

Egyéb modalitások	bürokratikus stílus	1998-2004	174. oldal
	szakpolitikai stílus	1998-2006	175. oldal
	cinizmus, gúny	1998-2006	176. oldal
	gyurcsányi stílus	2002-2006	177. oldal
	sokszínűség/zavarosság	1998-2006	180. oldal
	individualizmus	1998-2006	181. oldal
	szórakozásközpontúság	1998-2006	181. oldal
	modern elemek	2006	182. oldal
	női vezetők	1998-2006	182. oldal
	színek	1998-2006 (2002 és 2005 fordulópont)	183. oldal
	új logó	2005-2006	185. oldal
	kifütyülés és nyilvános atrocitások	2002-2006	185. oldal

A baloldali közösség aktorai

A baloldali közösséget azonosító kommunikációban kitüntetett szerepet foglalnak el az aktorkonstrukciók. A kommunikáció jelentős részben aktorokról szól, ők számítanak a viszonyulások elsődleges forrásainak. A csaknem kilenc év alatt rengeteg aktorkonstrukció van jelen a közösségben, az alábbiakban azokat mutatjuk be, amelyek a legnagyobb mértékben határozzák meg a közösségről szóló kommunikációt.

Az aktoroknak azért is van kiemelt jelentőségük, mert a korszak tagolása is a leginkább ebben a dimenzióban ragadható meg. A közösség saját aktorai között a korszak első hónapjait még Horn Gyula konstruktuma határozza meg, 1998 és 2001 között viszont Kovács László, majd a Horn – Németh – Kovács trió, az úgynevezett „három tenor” konstrukciója dominálja a baloldali közösséget. 2001 második felétől Medgyessy Péter kerül előtérbe, majd 2004-től Gyurcsány Ferenc konstruktuma határozza meg a baloldali politikai kommunikációt. A folyamatos-ságot a saját aktorok tekintetében az MSZP adja. A párt mindvégig a közösséggel kapcsolatos kommunikáció központjában áll, minden más szervezetet marginális szerepbe szorítva. A saját aktoroknál markánsan jelen van a negatív viszonyulás, a sokszínű, a baloldalt belülről is meg-

osztó konstrukció, illetve az előző korszakból „megörökölt” depolitizált jelleg. Gyurcsány Ferenc konstrukciója azonban látványosan eltér bármilyen korábbi baloldali politikai szereplőétől, személyének előtérbe kerülése ezáltal már önmagában egyfajta szakaszhatárt jelöl.

Az első korszakhoz viszonyítva a legjelentősebb változás azonban a külső aktorok konstrukciójában figyelhető meg: a korszak elején viszonylag rövid idő alatt létrejön az első számú ellenségkép Orbán Viktor személyében. Az ő egységes és negatív konstrukciója komoly integrációs erőforrásként funkcionál az egyébként számos szemiotikai erőforrás mentén megosztott politikai közösségben. Ilyen erejű ellenségkép az első korszakban még nem létezett, az akkor negatívan megkonstruált aktoroknak a politikai versenyben annyira marginalizált volt a pozíciójuk, hogy nem jelentkeztek olyan fenyegetésként, mint Orbán Viktor a második korszak csaknem egészében. Az általa megtestesített ellenségkép ráadásul nem csak a baloldal egészében, hanem a baloldali és a liberális közösség között is integrációs erőforrásként szolgál.

Az alábbiakban előbb a közösség saját aktorainak konstrukcióit és főbb szereplőit mutatjuk be, majd a külső aktorokra térünk rá.

A saját közösséghez tartozó aktorok

A második korszakban a baloldali politikai közösség középpontjában már csak egyetlen politikai szervezet, a **Magyar Szocialista Párt** áll. Az egész korszak alatt háborítatlanul élvezett monopolhelyzet azonban nem jár együtt pozitív konstrukcióval. Éppen ellenkezőleg: a korszak jelentős részében az MSZP-t, mint szervezetet a közösség egésze – a saját politikusait is beleértve – negatívan konstruálja meg. Ez már az 1998-as választás előtt is érvényesül, de a választási vereséget követően egészen a 2002-es választási kampány nyitányáig nagyon markánsná válik. A szervezetről festett negatív kép a 2002-es választási győzelmet követően hamar új életre kel, és csak 2005 közepe-vége táján, a Gyurcsány Ferenchez és Hiller Istvánhoz köthető fordulattal szorul a háttérbe.

A korszak elején a párt elsősorban, mint néhány befolyásos politikus gazdasági érdekkijáró és érdekérvényesítő szervezete jelenik meg. Sorozatos bírálatok érik az MSZP-t a kormányzati szerep klientúra építésre való kihasználásáért, korrupcióért és a gazdasági hálózatépítéséért. Ezt a konstrukciót jól példázzák Lengyel László három nappal a választások második fordulójára előtt a Népszabadságban megjelenő gondolatai:

ma sokkal szorosabb és áthatolhatatlanabb hálózat szövődött a szocialista érdekkijáró rendszerben, mint amitől Antall és az MDF tartott 1990-ben. Ennek az érdekkijáró láncnak immár nemcsak a hazai, hanem a multinacionális vállalatok is részei, s annál erősebben fonják össze hálóikat, minél több óvatlan megjegyzés hangzik el, vagy minél inkább visszacsinálásba kezd az új kormány.(...) Birodalom ők a birodalomban, vagy inkább provincia a provincián.⁵

Gyurcsány Ferenc egy korai, még „közgazdász”-ként jegyzett véleménycikkében úgy fogalmaz:

a párt olyan laza személyi egyesülés, amelyet a nosztalgikus emlékezet, a hivatásos pártelit közvetlen, valamint a politikai, gazdasági, kulturális holdudvar közvetett hatalmi érdeke tart össze.⁶

A korrupcióval való összekötés a későbbiekben is megmarad, a párt és a politikai közösség az egyik legnagyobb teherterhelésnek tekinti a korrupciós és erkölcsileg megkérdőjelezhető ügyeket. Vezető szocialista politikusok a baloldal médiumaiban szinte minden interjúban kapnak a pártnak és a politikusainak különböző ügyeire vonatkozó kérdéseket⁷, még ha ezt gyakran etikai és nem jogi vétségként tálalják is a kérdezők. A korrupciós ügyek közösségen belüli hangoztatása a 2002-es kormányváltással sem ér véget, még vezető pártpolitikusok is tesznek nagy visszhangot kiváltó utalásokat a párt politikusaihoz kötődő ügyekre.⁸

Az érdekkijáró és érdekérvényesítő konstrukció másik eleme, a gazdasági élet szereplőivel fenntartott élénk kapcsolatok vádja, a 2002-vel kezdődő időszakban kap újra nagyobb hangsúlyt. Bár nem válik dominánssá, de a közösségnek az alternatív baloldali diskurzussal összekapcsolható szelete előszeretettel hangsúlyozza, hogy az MSZP a nagytőkék pártja, a nagytőkék és pénzvilág érdekeit érvényesíti a politikában.⁹ Ennek szimbolikus szereplői Medgyessy Péter és Gyurcsány Ferenc. Ez egyébként egybevágh a közösségen kívüli domináns MSZP-konstrukcióval is¹⁰.

Az önérdékkövető és önérdékérvényesítő konstrukció más szinten is megjelenik: eszerint a párt politikusainak elsődleges célja saját politikai karrierjük építése, a pozíciószerezés,¹¹ és a párt

⁵ Lengyel László: Melankólia-Magyarország. Népszabadság, 1998.05.21.

⁶ Gyurcsány Ferenc: MSZP-megújulás: balról a közép felé. Népszabadság, 1999.05.28.

⁷ Lendvai Ildikó-interjú, Népszabadság, 2003.09.10.

⁸ Lásd pl.: Szili Katalin-interjú, Hír TV, 2003.09.02. vagy Jánosi ismét válaszokat vár. Népszabadság, 2003.08.23.

⁹ Tabajdi Csaba: Ébresztő! Népszabadság, 2004.07.23.

¹⁰ Lásd pl.: Orbán Viktor beszéde a Sportaréna-ban, Fidesz - szövetségi gyűlés - Orbán: 2006 legyen a változás éve *MTI* 2005.11.06. vagy Tóth Gy. László: A múlt, a vesztesek és a nagytőkék pártja. Magyar Nemzet, 2005.02.16.

¹¹ Lásd pl.: Ripp Zoltán: A szőnyeg alatt. Népszava, 1999.08.24.

szervezeti dinamikáját is lényegében ez az aspektus adja meg. Eszerint az MSZP teljes működése az érdekszövetségek egymással szembeni küzdelmén alapszik, a „*párt összetartó ereje a késő szocialista érdekkijáró rendszer*”¹², nem koncepciók harca folyik, hanem „*erőközpontok pozícióharca*.”¹³ Szili Katalin pedig arról beszél egy nagy visszhangot kiváltó megszólalásában, hogy a párton belül létezik egy „*zsákmánypárt*” is¹⁴.

Az érdekcsoportokból álló szervezet konstrukcióját indirekt módon az is erősíti, hogy a párt belső ügyei nagy figyelmet élveznek a nyilvánosságban, a párt legtöbb politikusát pedig általában valamely belső érdekcsoport (pl.: budapesti, nemzeti, önkormányzati, ifjúsági stb.) tagjaként, semmint individuális politikusként konstruálják meg. A közösség médiumai a legtöbb politikai döntést és cselekvést az érdekcsoport-narratívában írják le, és a döntések mögött meghúzódó érdekeltségeket, stratégiákat, pozíciós küzdelmeket latolgatják.

A párt szervezeti működését sok kritika éri, működését bürokratikusnak, hierarchikusnak, túlzottan formálisnak, nehézkesnek tartják a megszólalók.¹⁵ Az egyik leggyakrabban említett szervezeti vonás a párt „többszólamúsága”, amelynek negatív¹⁶ és pozitív változata („*véleménynyilvánító, vitatkozó, demokratikus párt*”¹⁷, „*sok kis autonómia színes pártja*”¹⁸) is létezik. E ketősséget a legplasztikusabban Tamás Ervin fogalmazza meg, amikor azt írja: „*A szocialisták ereje a sokféleség, gyengéje a sokféleség.*”¹⁹ A „többszólamúságban” megnyilvánuló demokratikus jelleg számít a párt egyetlen markánsan jelen lévő pozitív konstrukciójának; például Kemény Csaba a „*magyar politikai élet egyik legdemokratikusabb pártjának*” nevezi az MSZP-t.²⁰ A demokratikus jellegét gyakorta szembeállítják a Fidesz negatívan megkonstruált, vezérelvű, antidemokratikusnak tartott szervezeti működésével, így a demokráciavédő diskurzus szemiotikai erőforrásaként is alkalmazzák.²¹ Gyakran azonban gúny tárgyát is képezi e pozitív vonás, és a demokratikusságot a szervezetlenséggel, az állandó belső küzdelmekkel kötik össze.²² Továbbá számos megszólaló kétségbe vonja a párt demokratizmusát, sokkal inkább az

¹² Balsors. 168 Óra., 1998.05.28.

¹³ Karl Imre-interjú, Népszava, 1999.12.21.

¹⁴ Lásd: „Három párt” az MSZP-ben, Népszabadság, 2004.12.01.

¹⁵ Medgyessy Péter interjú, Népszava, 2001.03.17.

¹⁶ Lásd pl.: Tamás Ervin: (Ön)jelöltek kánikulában, Népszabadság, 2000.06.06. vagy Ágh Attila-interjú, Népszabadság, 2004.07.31.

¹⁷ Lendvai Ildikó-interjú, Népszava, 2001.05.19.

¹⁸ Lásd: Gyurcsány Ferenc beszéde, 2004.07.17. <http://nol.hu/archivum/archiv-145939-125800>

¹⁹ Tamás Ervin: Önjelöltek kánikulában, 2000.06.06.

²⁰ Kemény Csaba: Az MSZP politikai dilemmái. Népszabadság, 2001.03.26.

²¹ Lendvai Ildikó-interjú, Népszava, 2001.05.19

²² Lásd pl.: Krajczár Gyula: A piros sarokban Medgyessy, Népszabadság, 2001.05.17. vagy Tamás Ervin: Tereprendezés, Népszabadság, 2003.09.03.

elitek hatalmát és befolyását hangsúlyozzák, melyek bár valóban gyakran szemben állnak egymással, a megegyezéseik és kompromisszumaik érvényesülnek a párton belül. A párttagság így az erős emberek akaratának rendelődik alá, azok eszközévé válik.²³ Tamás Ervin egy szerkesztőségi cikkében az MSZP-ben létező „szpáhi birtokok” és „hitbizományok” létezéséről ír.²⁴ Erre rímel Lengyel László megállapítása is arról, hogy „a pártban patrónusok, kliensek és megyei választófejedelmek vannak”²⁵. Ennek az elitista működésnek a szimbóluma a párt kongresszusa, amelyet a politikai közösségen belül gyakran bírálunk azért, hogy elsődleges funkciója az elit kompromisszumra bírása, majd annak demonstrálása és érvényesítése, ami viszont megfosztja a tagságot a beleszólás lehetőségétől.²⁶ Uj Péter plasztikus megfogalmazásában:

Az MSZP már csak ilyen kongresszusokat szokik csinálni: előtte megy a frakcióbirkózás, tagozatok tagolódnak, platformok platformálnak, áramlatok áramlanak, jelöltek jelölődnek, aztán jön a kongresszus, és mintha hirtelen mindenki benyomott volna egy levél Seduxent két korsó sörrel, elcsöndesedik, bágyadtan szavaz és ünnepel; az aktuális vezetés, amelynek lekokizása a prekongresszuális zsidóság tárgya, röhögve választódik újjá, azok pedig, akik nagy leleplező-támadó felszólalásokra készültek, szépen a fenekük alá gyúrik a teleírt brosúrákat, és egykedvűen tapsolnak. Így volt ez már Horn idejében, és így van most, Kovács alatt is.²⁷

Gyurcsány 2004-es győzelmét sokan éppen e tendencia megtöréseként, a tagság elittel való szembeszállásaként, a „végek lázadásaként”²⁸ értelmezik²⁹, hiszen ez az első olyan kongresszus, amelynek lehetősége nyílt magas vezetői pozícióba (pártelnök, miniszterelnök-jelölt, miniszterelnök) egynél több jelölt közül választani, ráadásul az elit által egységesen támogatott jelölt egyértelmű vereséget szenvedett.

A pártnak a „többszólamúsággal” és a „pozícióharc” értelmezéssel összefüggő konstrukciója, hogy politikájának nincsen tartalma. Eszerint a jellemzés szerint alapkérdésekben sincsen egyetértés³⁰, „százfelé húz és ugyanannyiféleképp beszél”³¹ „nem elég karakteres, nem mutat

²³ Gyurcsány Ferenc: Reform és kiegyezés, Népszabadság, 2001.03.30.

²⁴ Tamás Ervin: Átmenet, Népszabadság, 2003.03.28.

²⁵ MSZP: új név, új székház, új emberek?, Népszabadság, 2002.09.30.

²⁶ Lásd pl.: Kovács László-interjú, Népszabadság, 2001.05.21. (a kérdésekben), Aczél Endre: Hatezer leütés az MSZP-ről, 2001.04.30.

²⁷ Azt mondod kongresszus? Népszabadság, 2000.11.28.

²⁸ Ripp Zoltán: Apokalipszis mostanában. Gondolatok a Magyar Szocialista Válságpárttól. Mozgó Világ, 2004. szeptember.

²⁹ Lásd: Sebes György: Lehet választani, Népszava, 2004.08.23.; A tagság megbüntette a pártelitet. Népszabadság, 2004.08.27.

³⁰ Nagy Sándor-interjú, Népszava, 1999.11.17.

³¹ Aczél Endre: Horn, de nem csak ő, Népszabadság: 2000.09.19.

határozott, világos képet arról, mit és hogyan akar”³². A tartalomnélküliség vádja kormányzati pozícióban is fennmarad, de ez inkább a kormányt éri³³, a párt ekkor mint teljesen kiüresedett entitás jelenik meg. Vitányi Iván egyenesen „tetszhalottnak” minősíti a pártot³⁴, politikáját pedig a három „T”, a „tunyaság, tehetetlenség és töketlenség” politikájaként jellemzi az MSZP 2004-es miniszterelnök-jelölő kongresszusán³⁵. A tartalomnélküliség vádja a 2006-os kampányban enyészik el: ekkor már arról beszélnek a megszólalók, hogy, szemben a Fidesszel, az MSZP-nek világos politikai koncepciói vannak. Nagy N. Péter a Népszabadságban úgy fogalmaz:

Az MSZP 2004-es belső fordulata után vált nem elsősorban a másik oldallal szemben megfogalmazható karakterű ellenféllé. (...) Ha azokat a gondolatokat keressük, amelyek az MSZP programját szervezik, könnyen tájékozódhatunk. Ezekkel találunk sok azonosulásra alkalmas mozzanatot.³⁶

A tartalomnélküliség mellett a gyenge politikai teljesítmény is gyakori bírálat tárgya. Bár mindkét szocialista vezetésű kormányzati ciklusból vannak olyan elemek, amelyeket széles körben elismernek (pl.: a külpolitika, az ideológiai semlegesség), a baloldali közösség egésze meglehetősen kritikus a párt politikai teljesítményével.³⁷ A legélesebben talán Kósa Ferenc fogalmaz, aki szerint „a nép kétszer adott bizalmat az MSZP-nek a kormányzásra, de a szocialista párt még nem bizonyította, hogy méltó rá.”³⁸ Az MSZP mint párt teljesítményét még a viszonylag pozitívan megítélt kormányzati szereplés (Gyurcsány-kormány) időszakában is bírálják. Mészáros Tamás például azt írja:

Ilyen körülmények között a szocialistáknak végképp nem szabadna annyira szerencsétlennek mutatkozniuk, hogy az már-már valóságértelmen tünjön. Nem elég impotensnek lenni, annak is kell látszani. A jelenség mindenesetre azért riasztó, mert hiába szerepel Gyurcsány egy személyben jól, ha a párt mögötte szervezetlenül viselkedik, és arról győzi meg a választókat, hogy káderei nem képesek felnöni feladataikhoz.³⁹

Az egész korszakot végigkísérő konstrukció még a pártnak és szereplőinek az előző rendszerhez kötése. Ez általában nem olyan expliciten történik, mint a szervezet külső konstrukciójában,

³² Népszabadság: Medgyessy vállalná az MSZP-lista vezetését, 2001.03.19. (Medgyessy Péter nyilatkozata)

³³ Lengyel László: A szocialista dilemma, Népszabadság, 2003.03.29.

³⁴ Változtatáson gondolkodik az MSZP, Népszava, 2004.01.26.

³⁵ Lásd: Ripp Zoltán: Válság és fordulat: Az MSZP 2004-ben. Magyarország Politikai Évkönyve, 2004.

³⁶ Nagy N. Péter: Nil Nocere, Népszabadság, 2006.04.07.

³⁷ Ágh Attila-interjú, Népszabadság, 2004.07.31.

³⁸ „Három párt” az MSZP-ben. Népszabadság, 2003.12.01

³⁹ Mészáros Tamás: A Fidesz szerencséje. Népszava, 2005.07.23.

amely az MSZP-t gyakorta a kommunista állampárt jogi és szellemi örököséként jeleníti meg. Sokkal inkább utalásokban, párhuzamokban jelenik meg, melyeket mindig negatívan, a párt kritikájaként fogalmazznak meg a megszólalók. Az explicitebb utalások példája az, amikor Lengyel László „Kádár János és Horn Gyula”⁴⁰ pártjaként hivatkozik az MSZP-re, vagy amikor Ágh Attila arról beszél, hogy „Az MSZP-ben a késő Kádár kori technokrácia pragmatikus vonulatának folytonossága mutatható ki.”⁴¹ A finomabb párhuzamok között jó példa Uj Péter beszámolója az MSZP-kongresszusról, melyben „elvtársiasan oldott, indiszkrét légkörről” ír⁴². Az utóbbiak jóval gyakrabban vannak jelen, de az előbbiek is előfordulnak a baloldali közösség diskurzusában.

Mindezek után nem jelent meglepetést, hogy a párt önostorozó jellege, önbizalomhiánya és önsorsrontó politikája is konstrukció tárgya. Ágh Attila ezt a következőképpen fogalmazza meg:

[Az MSZP politikusai (...)] néha szégyenlősen az optimizmus ösvényére tévednek, de jobban kedvelik a „padlón vagyunk” édesbús hangulatát, (...) az MSZP politikusai a „defetizmusban verhetetlenek” nincs olyan történés, amiből ne tudnának pesszimista következtetéseket levonni.⁴³

Az önbizalomhiány oka sokak szerint a múlt miatt érzett szégyen és bűntudat, amely már nem csak a rendszerváltás előtti időszak, de a Horn-kormány alatt végrehajtott Bokros-csomag miatt is terheli a pártot.⁴⁴ Az önbizalomhiány egy másik példája, hogy a 2002-es kampányban elemzői közhellyé válik az MSZP-szavazók rejtőzködése, ami korábban csak a MIÉP szavazókra jellemző.⁴⁵ E helyzet megváltoztatására szólít fel Gyurcsány Ferenc, amikor már 1999-ben arról ír: „Erő, büszkeség és bátorság kell. Az MSZP-ből mindez hiányzik.”⁴⁶ A büszkeség és az önbizalom a hatalomra kerülése után is az egyik központi üzenete⁴⁷, s ezt külön „identitáskampánnyal” is megtámogatják. Ennek hatására az önostorozás konstrukciója jelentősen visszaszo-

⁴⁰ Lengyel László: Keleten a helyzet változatlan, Népszabadság, 2000.07.08.

⁴¹ Ágh Attila interjú, Népszabadság, 2004.07.31.

⁴² Azt mondd: kongresszus? Népszabadság, 2000.11.28.

⁴³ Ágh Attila: Az MSZP-ben újra helyzet van. Népszava, 2001.03.30.

⁴⁴ Gyurcsány Ferenc: MSZP-megújulás: balról a közép felé. Népszabadság, 1999.05.28. vagy Lengyel László: Keleten a helyzet változatlan, Népszabadság, 2000.07.08.

⁴⁵ Az MSZP 2002-es választási kampánya – A Medgyessy-kampány, <https://www.youtube.com/watch?v=6h8TR1UJzqI&t=16s>

⁴⁶ Gyurcsány Ferenc: MSZP-megújulás: balról a közép felé. Népszabadság, 1999.05.28.

⁴⁷ Gyurcsány Ferenc kongresszusi beszéde, 2004.08.25. Népszava, 2004.08.26.

rul. A harmadik elem, az önsorsrontó konstrukció lényege, hogy az MSZP saját magának generál válságokat, akkor is, amikor a politikai környezet egyébként kedvező, vagy legalábbis nem hátrányos a párt számára.⁴⁸

A párt önkonstrukciójára rátérve, az MSZP saját magát a demokrácia-jólét-modernizáció értékegyüttes letéteményeseként konstruálja meg. Ez a párt 2002-es választási programjában jelenik meg a legletisztultabban, de az 1998-as és a 2006-os kampánykommunikáció is ezek köré az értékek köré szerveződik.

Ezen kívül a párt, bár elismeri a Bokros-csomag által okozott megrázkódtatásokat, sikeres válságkezelőként is megjeleníti magát: az átmeneti áldozatvállalás megteremtette az alapot arra, hogy a szocialista többségű kormány ismét stabilizálja a gazdaságot és folytatódjon fejlődés és a felzárkózás az európai életszínvonalhoz.

Gyurcsány Ferenc miniszterelnöksége alatt a párt a teljes baloldal nevében kommunikál, retorikájában visszatérő elem a „mi, baloldali magyarok” szófordulat. Továbbra is a demokrácia és az általános jólét képviselőjeként tekint önmagára, azonban ekkor már az integrátori és reformer szerepfelfogás válik dominánssá az önkonstrukcióban. Az integrátor szerep – amely a közösség polarizációs diskurzusának alkotóeleme – a pártnak a megosztottsággal és a társadalom polarizálására tett kísérletekkel szembeni fellépésében bontakozik ki. Az MSZP 2006-os választási programjában ekképp nyilatkozik:

Számunkra (...) egyetlen olyan ígéret sem fogadható el, amely (...) szembefordítja egymással különböző társadalmi csoportok érdekeit: a vállalkozókét a nyugdíjasokkal, a járulékfizetőké a betegekkel, a fővárosiakét a vidékiekkel.⁴⁹

Az integráció egyik fő eszköze az esélyegyenlőség jogi és intézményes úton való megteremtése és biztosítása.

Az MSZP konstrukciójában alkalmazott egyik legjellemzőbb, visszatérő nem textuális modalitás a gúny használata. A pártról író, azzal kapcsolatban megnyilvánuló szereplők gyakran gúnyosan írnak a párt működéséről és gyengének ítélt teljesítményéről.⁵⁰

⁴⁸ Nagy N. Péter: A megkönnyebbülés rejtélye. Népszabadság, 2001.06.11. vagy Aczél Endre: Párt és viszály, Népszabadság, 2004.07.26.

⁴⁹ A Magyar Szocialista Párt választási programja, 2006.

⁵⁰ Lásd pl.: Uj Péter: Komoly csapat, Népszabadság, 2001.04.11. vagy Tamás Ervin: Leírás, Népszabadság, 2001.04.10.

MSZP

Jellemző konstrukciók: érdekkijáró és érdekérvényesítő szervezet; korrump; bürokratikus; többszólamú; demokratikus; elitvezérelt; tartalomnélküliség; gyenge teljesítmény; állampárti múlt; önostorozó; önbizalom hiányos; önsorsrontó

Kapcsolódó szemiotikai erőforrások: egyéb baloldali politikusok aktor; SZDSZ és politikusai aktor; biztonság és nyugalom diskurzusa; múlthoz való viszony diskurzusa; demokráciavédő diskurzus; belső ügyekkel foglalkozó diskurzusok; külpolitika ügy; jóléti politika ügy; fejlesztéspolitika ügy; korrupció ügy; hagyományos médiumok csatorna; személyes interakciók csatorna; internetes eszközök csatorna; hagyományos reklámeszközök csatornák; intézményes csatornák; egyéb kreatív csatornák; bürokratikus stílus; cinizmus, gúny stílus; sokszínűség/zavarosság egyéb modalitás; szórakozásközpontúság egyéb modalitás; női vezetők egyéb modalitás; színek egyéb modalitás; új logó egyéb modalitás

A korszak elején a **Munkáspárt** is megtalálható a politikai közösség perifériáján, de később teljesen kiszorul az elismert szereplők közül. 1998 és 2000 között folyamatos – bár nem markáns - vita tárgyát képezi a párt közösségen belüli helye. A Munkáspárt 1998-ban együttműködést ajánl az MSZP-nek, amely akkor ezt elutasítja, de ekkor ez még nem jár azzal, hogy a párt teljességgel kiszorulna a politikai közösségből. Kovács László 1998 őszén még nem zárja ki a Munkáspárttal való együttműködést⁵¹, 2001-ben pedig az SZDSZ képviselői azért nem vesznek részt az MSZP kongresszusán, mert arra a Munkáspárt képviselőit is meghívják.⁵² A kongresszus előtt néhány hónappal viszont Medgyessy Péter már kizárja a Munkáspárttal való választási együttműködés lehetőségét.⁵³ A pártnak a közösség peremén való billegését jól szemlélteti, hogy 2000-ben az MSZP választmánya kiveszi Vitányi programtervezetéből azt a részt, amely a Munkáspárttól történő elhatárolódást tartalmazza. Kasza László, újságíró erre reagálva a Népszabadság hasábjain arról ír:

A Munkáspárt politikai hitvallása ismert: kiállás Szaddám Húszéin és Milosevics mellett, a bukott rendszer visszasírása és Kádár dicsőítése. (Emlékeztetőül: Kádár rendszere diktatúra, ő maga diktátor volt).⁵⁴

⁵¹ Az MSZP kemény válaszokat ad, Népszabadság, 1998.09.04.

⁵² Jóléti rendszerváltást hirdetnek a szocialisták. Népszabadság, 2001.06.09.

⁵³ Medgyessy Péter-interjú, Népszabadság, 2001.05.10.

⁵⁴ Kasza László: Hasznos vita az MSZP-ben, Népszabadság, 2000.08.09.

A párt közösségen belüli szerepének legitimitását körülölelő vitákon túl azonban azt is fontos látni, hogy a Munkáspárt még saját akcióival sem képes aktívan megjeleníteni a baloldali médianyilvánosságban. A parlament elé szervezett 2000-es tüntetéséről a Népszava be sem számol, de a Népszabadságban is csak egy rövid MTI-jelentést ér meg az esemény, a cikkhez mellékelt kép pedig Kádár képével menetelő idős tüntetőket ábrázol.⁵⁵ 2002 után a Munkáspárt erőteljes kormánybírálata és a Fidesszel közös aláírásgyűjtése a kórházak privatizációja ellen eldönti a „billegés” kérdését, innentől a baloldali közösség csaknem egyöntetű véleménye szerint a párt nem a politikai közösség része. Például Gyurcsány Ferenc egy vidéki politikai rendezvényen arról beszél, hogy a Munkáspárt és a Fidesz „a csábító páros”, Orbán és Thürmer kapcsolata pedig „a politikában populizmus, a szexben pedig perverzció”⁵⁶.

Munkáspárt

Jellemző konstrukciók: kádárista; Fidesszel együttműködő; nem a közösség része

Kapcsolódó szemiotikai erőforrások: múlthoz való viszony diskurzusa, gúnyos stílus

A korszakban a két szociáldemokrata utódpart még inkább a perifériára vagy azon túlra szorul. Király Zoltán, az MSZDP korábbi elnöke, már 1997-ben az MSZP-t választja a néhány hónappal későbbi választáson az 1%-ot elérni sem tudó MSZDP helyett, és maga is a párt eljelentéktelenedését és az MSZP baloldali monopolhelyzetét hangsúlyozza:

A történelmi szociáldemokrata párt most már végleg elvesztette a visszatérés lehetőségét. Ez olyan tény, amelyet a magam bőrén is éreztem. (...) A magyarországi szociáldemokrácia jövője az MSZP kezében van. Ha pedig azt akarom, hogy a történelmi szociáldemokrata múlt is megjelenjen, és egy politikus pedig a jövő felé tekintsen, akkor számomra egyetlen cselekvési tér marad pártkeretek között: ez pedig a Magyar Szocialista Párt.⁵⁷

A Kapolyi László vezette **MSZDP** 2002-től az MSZP szoros szövetségese, közéleti láthatatlanságára a pártelnökkel készített interjúban a Népszabadság újságírója is felhívja a figyelmet.⁵⁸ A másik utódpartot, a „**történelmi**” **Szociáldemokrata Pártot** a politikai közösség nem csak, hogy jelentéktelennek tekinti, de a Fidesszel és a parlamentből kiszoruló FKGP-vel fennálló

⁵⁵ Tüntetés a „szociális alkotmányért”. Népszabadság, 2000.03.09

⁵⁶ Nem irigylem magukat, gondolom maguk sem engem, Népszava, 2004.11.25.

⁵⁸ Kapolyi László- interjú, Népszabadság, 2003.05.12.

szorosabb kapcsolata miatt nem is tekinti a saját részének. Ez a konstrukció legplasztikusabban Szász István soraival szemléltethető:

Így hát nagyon valószínű, hogy a Történelmi Szociáldemokrata Pártnak is az elsorvadás száználmas szerepe jut. Hacsak! Hacsak Szűrös vezetésével az MSZP-t (szélsőjobbról) támadó fura szociáldemokraták nem tagozódnak be az Orbán Viktor által meghirdetett új jobboldali Unió Pártba. Az bizonyos, hogy elnökük kacskaringós pályafutása egy ilyen fordulatnak nem lenne akadály⁵⁹.

A pártot 2003 és 2005 között vezető, 2002-ig az MSZP parlamenti frakciójában ülő Szűrös Mátyás korábbi pártját, a 2002-es választásokon országos listát állító, de az 1%-os eredménytől is messze elmaradó **Új Baloldal** pártot hasonlóképpen nem tekinti a politikai közösség részének a baloldali diskurzus, Németh Péter egyenesen „Fidesz-kreatúrának” minősíti a szervezetet⁶⁰.

Egyéb pártok

Jellemző konstrukciók: jelentéktelenség, Fidesszel együttműködő („történelmi” Szociáldemokrata Párt, Új Baloldal)

Kapcsolódó szemiotikai erőforrások: Fidesz aktor

A **Magyar Szakszervezetek Országos Szövetsége (MSZOSZ)** az előző korszakhoz képest szintén jelentősen visszaszorul a baloldali diskurzusban. Az 1998 és 2002 közötti ciklusban az MSZOSZ hat képviselője is parlamenti helyhez jut az MSZP listáján, képviselőik azonban jelentős részben különböző „etikai” ügyekkel kapcsolódnak össze. Bár a szervezet és az MSZP 2002-ben és 2006-ban is köt választási megállapodást, és több közös rendezvényre is sor kerül, különösen Gyurcsány Ferenc időszakában,⁶¹ a szakszervezet jelentős mértékben kiszorul a baloldali politikai közösség diskurzusából. A szakszervezetek politikai eljelentéktelenedésére Nagy N. Péter a következőképpen hívja fel a figyelmet:

A közélet egészének úgy általában lekókad a feje, ha szakszervezetekről hall. (...) A szakszervezetek egyre inkább magukra maradnak. Nincs párt, amelynek számára stratégiai szövetségesek lennének. (...) A szocialisták sokkal visszafogottabbak velük, mint

⁵⁹ Szász István: Száználmas szerep, Népszava, 2003.01.25.

⁶⁰ Németh Péter: A Fidesz négy csapásiránya. Népszava, 2002.04.10.

⁶¹ Gyurcsány munkáspolitikát ígér, Népszabadság, 2005.09.19.

korábban, Németh Miklós egyenesen egy szakszervezetek nélküli szövetségi rendszerben gondolkodik, de korántsem ez volt az a tétéle, ami erős szenvedélyeket ébresztett volna a pártban.⁶²

A szervezet azonban a baloldali politikai közösség elismert része marad, amit jól szemléltet Hiller István kijelentése: „Az ember nem gép, a közös érzelmek is összetart minket.”⁶³

MSZOSZ

Jellemző konstrukciók: jelentéktelenség; a közösség része; korrupció

Kapcsolódó szemiotikai erőforrások: személyes interakciók csatorna (május 1.), korrupció ügy

Összességében tehát megállapítható, hogy az MSZP-t leszámítva a magukat a baloldali közösség részeként konstruáló politikai szervezetek kiszorulnak a közösség nyilvánosságából vagy magából a közösségből is, míg az MSZP a negatív konstrukciója ellenére is monopolszereplővé válik.

Számos politikus megkonstruálódik a baloldali közösség tagjaként, de közülük öt olyat lehet kiemelni, akik egy-egy időszakban meghatározó aktorrá válnak.

Az első korszak baloldali közösségében a legfontosabb **Horn Gyula** volt. A második korszaknak csak az elején, az 1998-as választásokig számít a legfontosabb aktornak, ugyanakkor vezető szerepe 2001 közepéig, Medgyessy Péter előtérbe kerüléséig megmarad. Ezt követően némileg háttérbe szorul, de egészen a korszak végéig fontos a szerepe. A politikai közösség vezetői közül ő a legnegatívabban megkonstruált aktor, bár ez a negatív konstrukció nem egyeduralkodó a közösség egészében.

⁶² Nagy N. Péter: Döntsd a fogpiszkálót. Népszabadság, 2000.11.15.

⁶³ Gyurcsány munkáspolitikát ígér, Népszabadság, 2005.09.19.

Személyes karakterjegyei közül többen is hangsúlyozzák fölényességét és agresszivitását.⁶⁴ Politikai karakterét elsősorban a ravaszság és a taktikázás keretében konstruálják meg:⁶⁵ „az egyetlen, aki hajlandó stratégiai lépésekre elszánni magát.”⁶⁶ A domináns konstrukció szerint a politikai taktikájára a kamarillapolitika,⁶⁷ a belső nyilvánosságot illetően a háttérben történő politikai érdekérvényesítés a jellemző. A „gyeplő- és ostorkezelés kulisszák mögötti fortélyainak”⁶⁸ a szakértője, aki „mindig ráérezett egyesek gyenge pontjaira, s ha csak tehette, nem csoportokkal hadakozott, hanem vezéreikkel járatta bolondját”⁶⁹. Ennek oka, hogy Horn Gyulát a hatalomnak a „kemény akarása”⁷⁰ jellemzi. Politikai stílusát ezen kívül még a pragmatizmussal kötik össze gyakran⁷¹. Személyes konstrukciójának szintén markáns része az államszocialista rendszerrel való összekapcsoltsága, de a jobboldali közösség konstrukciójától eltérően ez nem 1956-os tevékenységével kapcsolatban jelenik meg, hanem inkább a megelőző rendszer politikai stílusának, jelentéseinek hordozójaként láttatják. Politikai vezetési stílusát, a „kamarillapolitizálást” és pragmatizmust is gyakorta kádárista jellegűnek minősítik⁷², de személyét is többször összekötik az előző rendszernek tulajdonított ember- és politikusképpel. A 168 Óra az 1998-as választási vereség után az MSZP-t értékelve például a következőt írja:

Mint minden pártban itt is az aparátcsikok győztek. Horn Gyula ennek a megtestesítője, a párton kívül pedig a késő kádári „kisembermítosz” megjelenítője.⁷³

A 2002-es ciklusig a politikai közösség egyöntetűen úgy látja, hogy Horn Gyula nagyon nagy befolyással bír a párt működésére, politikai cselekvéseiben pedig autonóm módon jár el, nem köti vagy nem tudja őt kötni a párt vezetése. Vitányi Iván például a párt választmányi ülésén úgy fogalmaz: „Az a benyomásom, hogy változatlanul Horn Gyula pártja vagyunk Horn Gyula nélkül”⁷⁴. Aczél Endre azt állítja: „A Magyar Szocialista Párt mai belső vitájának nemzője Horn

⁶⁴ Lengyel László: Melankólia-Magyarország. Népszabadság, 1998.05.21. Azt mondod kongresszus? Népszabadság, 2000.11.28. Medgyessy Péter-interjú, Népszabadság, 2001.05.10.

⁶⁵ Ágh Attila: Kormányzati kudarc és a Tisza, Népszava, 2000.02.28.

⁶⁶ H. Bíró László: SZEM-esnek áll? Népszava, 2000.09.21.

⁶⁷ Murányi Marianna: Fej fej mellett, Népszabadság, 2001.04.03.

⁶⁸ Tamás Ervin: Egyebek, 2000.06.23.

⁶⁹ Tamás Ervin: Önjelöltek kánikulában, 2000.06.06.

⁷⁰ Aczél Endre: Árnyékkormány, utódlás, belső viták. Népszabadság, 1999.07.26.

⁷¹ Ágh Attila-interjú, Népszabadság, 2004.07.31.

⁷² Lásd pl.: Ripp Zoltán: Hatalmi harcok háttere, Népszava, 2000.06.27. vagy Ágh Attila-interjú, Népszabadság, 2004.07.31. vagy Lengyel László: Melankólia-Magyarország. Népszabadság, 1998.05.21

⁷³ Balsors, 168 Óra, 1998.05.28.

⁷⁴ MSZP: Választmányi ülés, MTI, 1998.11.21.

Gyula.”⁷⁵, Oláh Zoltán szerint pedig „jelenleg a szocialista pártban nincs olyan személy, akire a volt pártelnök-miniszterelnök hallgatna”⁷⁶.

Horn Gyula számos politikai akciója szolgál nyersanyagként a befolyásos, autonóm politikus konstrukciójához. Szervezeti felvetésekkel él: javasolja árnyékkormány felállítását,⁷⁷ a frakcióvezetői és a pártelnöki poszt szétválasztását.⁷⁸ Politikai stratégiai javaslatok vannak: potenciális szövetség az FKGP-vel⁷⁹; miniszterelnököt javasol,⁸⁰ köztársasági elnök-jelölttel rendelkezik,⁸¹ négy szemközti tárgyalásokat folytat Orbán Viktor miniszterelnökkel,⁸² politikai mozgalmat indít (Szövetség az Európai Magyarorszáért [SZEM]),⁸³ és bár formális pozícióval nem rendelkezik, kijelenti, hogy igényt tart arra, hogy az MSZP vezetése konzultáljon vele a párt államfő-jelöltjéről.⁸⁴

Vezető szerepének legpregnánsabb demonstrálása, amikor a sajtó jelenlétében a pártelnök Kovács László a politikai vezető szerepre bejelentkező Németh Miklóssal a párttiszséggel nem rendelkező Horn Gyula társaságában találkozik egy fővárosi cukrászdában.⁸⁵ A „cukrászda-csúcs”⁸⁶ hozza létre a „három tenor” konstrukcióját, melynek lényege, hogy három egymással szemben álló szereplő, Horn, Németh és Kovács küzd egymással a miniszterelnök-jelöltségért. A „három tenor” fogalma a 2000-es év szocialista belharcának központi metaforája, és csak 2001-re, Németh Miklós háttérbe szorulásával kopott ki a diskurzusból. Horn Gyula politikai lépéseit azonban meglehetősen negatívan fogadja a baloldali politikai közösség jelentős része: többször is „szarkeverésként” írják le,⁸⁷ és a háttérbe húzódását, visszavonulását sürgetik a megszólalók⁸⁸. Konstrukciójának része az is, hogy a Fidesz politikusaival, különösen Orbán Vik-

⁷⁵ Aczél Endre: Árnyékok, Népszabadság, 1999.07.14.

⁷⁶ Oláh Zoltán: A rettenthetetlen, Népszava, 1999.02.12.

⁷⁷ Szocialista falunap Balmazújvárosban. MTI, 1998.07.25.

⁷⁸ Elvetették Horn javaslatát. Népszava, 2000.01.29.

⁷⁹ Horn Gyula a szocialista-kisgazda közeledés mellett. MTI, 1998.12.11.

⁸⁰ Horn Gyula az elmúlt egy évről. MTI, 1999.07.18.

⁸¹ Lásd: Horn Gyula a közvetlen államfőválasztásról. MTI, 1999.04.15.

⁸² Orbán – Horn találkozó volt hétfőn. MTI, 1999.05.04.

⁸³ Lásd: Megalakult a Szövetség az Európai Magyarorszáért. MTI, 2000.09.01.

⁸⁴ Horn Gyula a közvetlen államfő-választásról. MTI, 1999.04.15.

⁸⁵ Együtt Kovács, Horn és Németh, Népszabadság, 1999.12.31.

⁸⁶ Oláh Zoltán: Szocialista cukrászda, Népszava, 2000.01.03.

⁸⁷ Lásd pl.: Aczél Endre: Árnyékkormány, utódlás, belső viták. Népszabadság, 1999.07.26. vagy Kasza László: A bőség nyomora, Népszabadság, 2001.04.19.

⁸⁸ Ripp Zoltán: Hatalmi harcok háttere, Népszava, 2000.06.27. vagy H. Bíró László: SZEM-esnek áll?, Népszava, 2000.09.21.

torral jó kapcsolatot ápol. A Fidesz politikusai többször is dicsérően szólnak a volt miniszterelnökről⁸⁹, Orbán Viktor pedig többször tárgyal vele négyszemközt, míg ugyanezt más szocialista politikusokkal, főként az erre törekvő Kovács Lászlóval, nem teszi meg. Ezt újságírók interjúkérdésekben többször fel is vetik Kovács Lászlónak⁹⁰, de többen hangsúlyozzák azt is, hogy ezek a lépések a Fidesz és Orbán Viktor részéről csak taktika, melynek lényege az MSZP belső konfliktusainak gerjesztése.⁹¹

Horn Gyula múltbeli teljesítményének megítélésében már vegyesebb a kép. Lengyel László az 1998-as parlamenti választások második fordulójára előtt pár nappal az „önsorsrontó miniszterelnöki politikáról” írva úgy fogalmaz, hogy a

miniszterelnöknek sikerült bizonyítania ország-világ előtt, hogy még mindig nem ért hozzá, még mindig nem tanult bele a miniszterelnökség nevű szakmába.

Ugyanitt lényegében amellet érvel, hogy még Orbán Viktor megválasztása is jobb Horn Gyula pozícióban maradásánál:

Ha a mostani csatározás végül a répa meséjére hajaz, örömmel fogom gyermekemnek mesélni. A megöregedett, reszketeg Kuncze nagyapó és a félénk Kovács nagyanyó hiába gyürköztek neki a veteményeskertben túlért Horn-répának - nem tudták kihúzni. Bekiáltanak a fiatal és izmos Vityenkának, jönne már segíteni. Jön is Vitya jó kedvvel, döngő léptekkel, vele kutya, macska, kiséger. (A „három a magyar igazság, ráadás Csúrka” vaddisznói a kerítésnél túrnak.) Hopp, a répa kijön, mindenki hanyatt esik. Lesz répaleves - nem szeretem új vetemény.⁹²

Az 1998-as választási vereséget is sokan Horn Gyula nyakába varrják⁹³, mások pedig a pártban tett károkért kárhoztatják.⁹⁴ Ugyanakkor vannak olyanok is, akik kifejezetten méltatják Horn Gyula politikai teljesítményét. Thurzó Tibor szerint Horn Gyula volt a

második kommunista indíttatású politikus, aki saját árnyékát átlépve pártja érdekeit képes volt a nemzet jövőjének alárendelni.⁹⁵

⁸⁹ Lásd pl.: Szájer József nyilatkozata. OGY – EU-integrációs bizottság, MTI, 2000.09.20. vagy Párbeszéd félidőben – Kövér László, MTI, 2000.11.25.

⁹⁰ Kovács László-interjú, Népszabadság, 1999.10.07.

⁹¹ Lásd pl.: Szanyi Tibor nyilatkozata, OGY – EU-integrációs bizottság, MTI, 2000.09.20 vagy Oláh Zoltán: A rettenthetetlen, Népszava, 1999.02.12.

⁹² Lengyel László: Melankólia-Magyarország. Népszabadság, 1998.05.21

⁹³ Lásd pl.: Uj Péter: Komoly csapat, Népszabadság, 2001.04.11. vagy Mile Lajos: Kavarja vagy nem kavarja? Népszava, 1999-09-09

⁹⁴ Ripp Zoltán: A tévedésnél több. Népszabadság, 2000.11.24.

⁹⁵ Thurzó Tibor: Kormányfők, koalíciók, kényszerek. Népszava, 1999.12.30.

Gyurcsány Ferenc pedig egy korai, még közgazdászként jegyzett cikkében úgy fogalmaz: „messze versenytársai fölé emelkedett és maradandót alkotott.”⁹⁶

Horn Gyula a közösség diskurzusában egy csatornával, a lakossági fórumokkal is egyértelműen összekapcsolódik.⁹⁷ Az egész korszakban jellemző rá a lakossági fórumok tartása, és számos nagy visszhangot kiváltó kijelentése (pl.: a Vasárnapi Újsággal kapcsolatos kijelentése 2003-ban⁹⁸) ezeken a rendezvényeken hangzik el.

Medgyessy Péter előtérbe kerülésével és Németh Miklós visszavonulásával a „három tenor” konstrukciója megszűnik létezni, ráadásul Horn Gyula önálló kezdeményezéseinek egyike sem ér cél, így innentől kezdve a diskurzusban játszott szerepe is mérséklődik. Bár a korszak végéig aktívan jelen van a baloldali közösség nyilvánosságában, élénk médiafigyelmet kiváltó párt- és kormánybírálatai⁹⁹ pedig fenntartják az autonóm szereplő konstrukcióját, a diskurzusban már csak egyike a párt és a baloldal számos fontos szereplőjének, nem pedig annak egyik vezető személyisége.

Horn Gyula személyéhez kapcsolódik, de mégis attól elkülönülten létezik a közösségben a kormányának a konstrukciója. A Horn-kormánynak pozitív és negatív konstrukciója is megtalálható a baloldali diskurzusban. Pozitívnak t. elsősorban a külpolitikai és makrogazdasági, stabilizációs teljesítményüket tartják¹⁰⁰, bár ezeket gyakran inkább kötik össze az adott területért felelős miniszterrel, mint Horn Gyula személyével.¹⁰¹ A kormányzás a legerősebben a Bokros-csomaggal kapcsolódik össze, ennek megítélése pedig már jelentősen megosztja a baloldali közösséget is. Egyrészt a csomag helyességét sokan látják igazolódni az 1998-tól kezdődő ciklus gazdasági sikereiben.¹⁰² Például Gyurcsány Ferenc 1999-ben úgy fogalmaz:

Az MSZP-nek semmi oka nincs arra, hogy az elmúlt húsz év legsikeresebb gazdaságpolitikai eredményét megalapozó Bokros-csomagot szégyellje. Legalább a párton belül el kellene hinni, hogy a Horn-kormány válságkezelésből jelesre vizsgázott - bármit mondjanak is erről a ma kormányzók.¹⁰³

⁹⁶ Gyurcsány Ferenc: A győzelemnél kevesebb. Népszabadság, 2000.11.16.

⁹⁷ Tamás Ervin: Önjelöltek kánikulában, 2000.06.06. vagy Oláh Zoltán: Szocialista cukrászda, Népszava, 2000.01.03.

⁹⁸ Horn Gyula-interjú, Hír TV, 2003.10.12.

⁹⁹ Népszabadság: A nemzeti középtől a polgári baloldalig, 2003.03.31. vagy Népszabadság:Horn: Nélkülözhetetlen az állam. 2005.07.11.

¹⁰⁰ Bayer József: Soha sincs jó idő. Népszabadság, 1998.05.15.

¹⁰¹ Lengyel László: Aggodalom és remény. Népszava, 1998.05.22.

¹⁰² Lásd pl.: Füzes Oszkár: Cezúra az ajtófélfán. Népszabadság, 1999.02.06. vagy Kovács László évertékelő sajtótájékoztatója. MTI, 2000.12.29.

¹⁰³ Gyurcsány Ferenc: MSZP-megújulás: balról a közép felé. Népszabadság, 1999.05.28.

Mások, különösen az alternatív baloldali diskurzushoz tartozó megszólalók később is bírálják, mégpedig neoliberaisnak és megszorító jellegűnek titulálva.¹⁰⁴ A Horn-kormány konstrukciójához tartozik még a korrupció, illetve az MSZP-fejezetben már részletesen tárgyalt klientúra-építés és a gazdasági érdekkörökkel való összefonódás is.¹⁰⁵ Végezetül a Horn-kormány a későbbi diskurzusokban a pragmatikus politizálás szimbólumává is válik.¹⁰⁶

Horn Gyula

Jellemző konstrukciók: fölényes; agresszív; ravasz; taktikus; kamarillapolitikus; hatalomvágy; pragmatikus; kádári; befolyásos; autonóm; a három tenor egyike

Kapcsolódó szemiotikai erőforrások: múlthoz való viszony diskurzusa; Európa/Nyugat diskurzusa; belső ügyekkel foglalkozó diskurzusok; külpolitika ügy; hagyományos médiumok csatorna; személyes interakciók csatorna (lakossági fórumok), szakpolitikai stílus

A választási vereség után az MSZP elnökévé **Kovács László** válik, aki egészen 2004-ig a közösség egyik vezető aktora, a „három tenor” egyike. 2005-ben EU-biztosnak választják, innen fogva a baloldali politikai közösségen belüli kommunikációs jelentőségét elveszti. Kovács Lászlót a korszak első részében, nagyjából 2003-ig egyértelműen pozitívan konstruálják meg a baloldaliak, és ezt csak néhány kihívás éri. 2003-tól azonban a politikus konstrukciója egyre negatívabbá válik, elsősorban pártelnöki tevékenységét érik súlyos kritikák.

Személyiségének domináns konstrukciója a kulturáltság, a szelídség, a diplomatikus modor, a korrektség illetve a morális tisztaság¹⁰⁷. E konstrukció másik oldala azonban, hogy nem tekintik karizmatikusnak, sőt többen kifejezetten szürke egyéniségnek tartják¹⁰⁸. A karizma hiánya és a szürkeség sokak szerint nem feltétlenül jelent hátrányt, sőt, egyesek szerint talán éppen előnyt jelenthet az ilyen jellemzők birtokában lévő Orbán Viktorral szemben.¹⁰⁹ Lengyel László úgy fogalmaz: „lehet, hogy Kovács reszketeg kis vitéznek látszik, de az orbáni taktikával szemben ez hatásos”.¹¹⁰ Személyiségének konstrukciója erősen összefügg külpolitikai szakértő

¹⁰⁴ Lásd pl.: Simó Endre: Ha nincs alternatíva... Népszava, 2000.05.20. vagy Krausz Tamás-felszólalás, Népszabadság: Vitányi: MSZP, kelj fel és járj. 2004.01.26.

¹⁰⁵ Lásd pl.: Lengyel László: Melankólia-Magyarország. Népszabadság, 1998.05.21. vagy Simó Endre: Ha nincs alternatíva... Népszava, 2000.05.20.

¹⁰⁶ Ágh Attila: Kormányzati kudarc és a Tisza, Népszava, 2000.02.28.

¹⁰⁷ Lásd pl.: Lovas Zoltán: A szocialista párt félidőben, Népszabadság, 2000.04.27. vagy Vitányi Iván: Fények és árnyak, Népszabadság, 1999.07.19.

¹⁰⁸ Lásd pl.: Németh Péter: Hajszáltrepedés. Népszava, 2000.10.27. vagy Uj Péter: Komoly csapat, Népszabadság, 2001.04.11.

¹⁰⁹ Lovas Zoltán: A szocialista párt félidőben, Népszabadság, 2000.04.27

¹¹⁰ A jövőről döntenek vagy csak a holnapról. Népszava, 2000.11.25.

imázsával. A baloldali közösségen belül mind a Horn-kormány alatti, mind pedig a Medgyessy-kormány alatti külpolitikáját elismerés övezi¹¹¹, személyiségét és annak vonásait pedig gyakran diplomata mivoltával kapcsolják össze.¹¹² Jól példázza diplomata konstrukciójának pártvezető-konstrukciójához képesti elsőbbségét, hogy a megszólalók általában egyetértenek abban, hogy Kovács Lászlót nem jellemzi a

„hatalomnak az a kemény akarása”, amely „Horn Gyula (...) egyetlen pillantásából kiolvasható volt”, „külügyminiszterként érezte igazán jól magát” és egy új kormányban „gondolkodás nélkül elfogadná ugyanezt a tiszteletet.”¹¹³

Jól illeszkedik ehhez a hídember, az „integráns” szerep¹¹⁴, amelyet saját maga is a legfontosabb politikai karakterjegyeként tekint¹¹⁵.

Kovács László önkonstrukciója is szorosan kapcsolódik ehhez a jellemzőhöz, és ennek legmarkánsabb eleme a pártelnök „csapatjátékos” szerepfelfogása. Ebben a szerepben Kovács pártelnökként is a pártot és a pártérdeket helyezi előtérbe önmagával szemben. Ezzel kezdetben alternatívát tud felmutatni a jobboldalon kialakuló tendenciával, az egyetlen személy kezében összpontosuló hatalomgyakorlással szemben; később pedig visszalép a miniszterelnök-jelölt-ségtől Medgyessy Péter javára, amit Kovács így indokol:

(...) szívesebben vagyok egy győztes párt második embere, mint egy vesztes első számú vezetője. Meggyőződésem, hogy ketten együtt sokkal nagyobb eséllyel vezetjük majd a választási küzdelmet, mint bármelyikünk egyedül.¹¹⁶

Összekötő szerepe nem csak a párton belüli erőcsoportokat illetően jelenik meg, hanem többen is az SZDSZ-felé nyitottabb, a párt liberálisabb politikai vonalához tartozó politikusként jelenítik meg.¹¹⁷ A párton belüli helyzetével kapcsolatban ugyanakkor sokan úgy látják, hogy elnöki pozíciója ellenére gyengének számít, legitimitása alacsony¹¹⁸, még ha helyenként vannak jelek arra is, hogy ezen változtatni próbál¹¹⁹.

¹¹¹ Lásd pl.: Kasza László: Hasznos vita az MSZP-ben, Népszabadság, 2000.08.09. vagy Sebes György: Csak a biztos biztos. Népszava, 2004.08.04.

¹¹² Tamás Ervin: Egyebek, 2000.06.23.

¹¹³ Aczél Endre: Árnyékkormány, utódlás, belső viták. Népszabadság, 1999.07.26.

¹¹⁴ Lásd pl.: Horn Gyula-interjú, Népszava, 2001.04.07. vagy Kasza László: A messiás. Népszabadság, 1999.07.21.

¹¹⁵ Kovács László-interjú. Népszabadság, 2000.11.29.

¹¹⁶ Kovács László-interjú, Népszabadság, 2001.05.21.

¹¹⁷ Krajczár Gyula: A piros sarokban Medgyessy. Népszabadság, 2001.05.17. vagy Aczél Endre: Hatezer letérés az MSZP-ről, 2001.04.30.

¹¹⁸ Tamás Ervin: Magánember. 1999.08.09

¹¹⁹ H. Bíró László: A baloldal ruhája. Népszava, 2000.11.24.

Párvezetői teljesítményének megítélése vegyes, bár kezdetben inkább pozitív, 2003 után viszont túlnyomórészt negatív. Javára írják a demokratikus vezetési stílust¹²⁰, a párt válságból való kivezetését¹²¹, a 2002-es választás megnyerését¹²² és a párt erkölcsi megtisztításáért tett erőfeszítéseit¹²³. 2003-tól viszont erőteljes kritikákkal szembesül pártvezetői munkájával kapcsolatban. Horn Gyula például arról beszél, hogy a „párt nincsen vezetve” és fel is szólítja Kovácsot, hogy bízza másra a pártelnökséget.¹²⁴ Ágh Attila arról ír, hogy Kovács alatt „a pártvezetés egyszerűen nem működött. Nem „rosszul működött” - nem működött.”¹²⁵ Tabajdi Csaba pedig úgy fogalmaz, hogy „szétmállott alatta a párt vezetése.”¹²⁶ A munkájának egyik legfőbb kritikusa Gyurcsány Ferenc, aki már akkor is bírálja pártvezetői teljesítményét, amikor a közösség egésze még elsősorban az elismerés hangján szól Kovács Lászlóról.¹²⁷

Kovács László

Jellemző konstrukciók: kulturált; szelíd; diplomatikus; morálisan tiszta; nem karizmatikus; szürke; nem érdekli a hatalom; külpolitikai szakértő; hídember; nyitott az SZDSZ felé; liberális; pozíciója gyenge; 2003-ig jó pártelnök; 2003-tól rossz pártelnök; a „három tenor” egyike

Kapcsolódó szemiotikai erőforrások: Medgyessy Péter aktor; SZDSZ és politikusai aktor; Európa/Nyugat diskurzus; polarizáció/integráció diskurzus; belső ügyekkel foglalkozó diskurzusok; folyamatosság diskurzus; külpolitika ügy; jóléti politika ügy; hagyományos médiumok csatorna; személyes interakciók csatorna; bürokratikus stílus

Németh Miklós, a rendszerváltás előtti utolsó miniszterelnök, aki 1991-től az EBRD alelnökeként tevékenykedett Londonban, 1999 tavaszán egy interjúban nem zárkózik el attól, hogy hazatérjen és újra politikai szerepet vállaljon az MSZP-ben.¹²⁸ Nem sokkal később Horn Gyula éwertékelő beszédében jelzi, hogy bár örülne Németh Miklós esetleges hazatérésének, nem vezető szerepben képzei el korábbi kollégáját.¹²⁹ Ezt követően csaknem kétéves küzdelem veszi kezdetét a „három tenor” között, ami a baloldali diskurzus első számú témájává válik. Németh Miklós a közösség kommunikációjában kezdetben rendkívül pozitívan jelenik meg, de ez a

¹²⁰ Sáling József-interjú. Népszava, 1999.09.22.

¹²¹ Jánosi György-interjú. Népszava, 2001.06.09.

¹²² Kis Tibor: Ki kicsoda? 2004.08.17.

¹²³ Kasza László: Hasznos vita az MSZP-ben, Népszabadság, 2000.08.09.

¹²⁴ Népszabadság: Miskolctól a fővárosra át Tapolcáig, 2003.09.08.

¹²⁵ Ágh Attila-interjú, Népszabadság, 2004.07.31.

¹²⁶ Tabajdi Csaba: Ébresztő! Népszabadság, 2004.07.23.

¹²⁷ Gyurcsány Ferenc: A győzelemnél kevesebb. Népszabadság, 2000.11.16.

¹²⁸ Németh Miklós-interjú, Népszava, 1999.05.28.

¹²⁹ Horn Gyula az elmúlt egy évről. MTI, 1999.07.18.

konstrukció folyamatosan erodálódik, 2001-re már kifejezetten negatívvá válik. A korszak későbbi részében Németh Miklós eltűnik ugyan a baloldali politikai diskurzusból, de az 1999 és 2001 közötti időszakban a közösség kommunikációjának egyik központi tárgya.

Az 1998-as választások után a baloldali közösségben megfigyelhető a „vezér” utáni vágyakozás; ezt egyrészt Orbán Viktor, másrészt Tony Blair politikai sikere táplálja. Ahogy a Népszabadság fogalmaz: „Többen úgy vélik, ’a magyar Tony Blair még csak valahol a baloldal környékén sétál’”.¹³⁰

Németh Miklós színrelépése sokak számára ezeket a reményeket látszik beteljesíteni, így többen „Messiás” szerepben konstruálják meg¹³¹, olyanként, aki képes lehet felőni Orbán Viktor méltó kihívójának szerepéhez. A Németh Miklós személyéhez fűzött csodavárás még interjúkérdésekben is megjelenik¹³², a konstrukció markáns jelenlétét pedig jelzi, hogy a „megváltó” és „messiás” jelzőket Kovács László¹³³ és Németh Miklós¹³⁴ is próbálja visszautasítani. A messiáskonstrukciót azonban erősíti az a kép, mely szerint Németh Miklós nem egyszerűen integrálódni akar az MSZP szervezetébe, hanem új csapatot is alkot a párt „ártatlanjaiból.” Inkább a kiválasztottakkal tart megbeszéléseket, nem pedig a párt elitjének tagjaival.¹³⁵ Ez kiváltja a közösség jó néhány tagjának kritikáját,¹³⁶ míg mások a konfliktusok feloldójaként, a párt „új igazodási pontjaként” tekintenek rá¹³⁷. A megszólalók Németh Miklósban látják a potenciált arra, hogy legyőzze a politikai képességeit illetően nagyra értékelt, azonban egyre negatívabban megkonstruált Orbán Viktort, és újra győzelemre vezesse a baloldalt.¹³⁸ Például Kéri László már 1999 decemberében összehasonlító elemzést ír a Népszabadságban Németh Miklós és Orbán Viktor politikai karakteréről arra hivatkozva, hogy nagy valószínűséggel e két jelölt fog versengeni a hatalomért 2002-ben.¹³⁹ A „messiás” konstrukció része, hogy, a rendszerváltásban játszott szerepe miatt, a megszólalók gyakran beszélnek Németh-mítoszról vagy Németh-legendáról, ami körülengi személyét.¹⁴⁰ A Németh-mítosz, a rendszerváltó szerep fontos szemi-

¹³⁰ Még nincs magyar Tony Blair. Népszabadság, 1998.11.21.

¹³¹ Aczél Endre: Árnyékok. Népszabadság: 1999.07.14.

¹³² Nagy Sándor-interjú, 1999.11.23.

¹³³ Földes: Nem kell stratégiaváltás. Népszabadság, 1999.11.29.

¹³⁴ Kovács László és Németh Miklós találkozója, MTI, 2000.05.15.

¹³⁵ Aczél Endre: Árnyékkormány, utódlás, belső viták. Népszabadság, 1999.07.26.

¹³⁶ Lásd pl.: Ripp Zoltán: A szőnyeg alatt. Népszava, 1999.08.24.

¹³⁷ Pölz Zoltán: Két férfi, egy eset. Népszava, 1999.08.17.

¹³⁸ Lásd pl.: Tamás Ervin: Magánember. 1999.08.09 vagy Németh Péter: A kihívó? Népszava, 2000.07.20.

¹³⁹ Kéri László: Németh Miklós és Orbán Viktor. Népszabadság, 1999.12.02.

¹⁴⁰ Lásd pl.: Aczél Endre: A „Németh-mítosz”. Népszabadság, 2000.06.01. vagy Tamás Ervin: Magánember. 1999.08.09

otikai erőforrása, hogy az 1999-es év a határnyitás évfordulója, és ezért a politikus (Horn Gyulával együtt) számos rendezvényen jelenik meg, így sok cikkben írnak történelmi szerepéről.¹⁴¹ A vele kapcsolatos csodavárás gyakran gúny tárgyát is képezi. Uj Péter például így gúnyolódik a volt miniszterelnökhöz fűzött reményeken:

Hát hol vagy, Németh Miklós, hogy zokognám vizesre a VOR-zakód vállát?! Gyere vissza, Németh Miklós, jaj, de nagyon várunk! Jöjj el, Németh Miklós, te szülj nekem rendet!¹⁴²

Kezdeti konstrukciójának fontos eleme még a nyugati tapasztalat, az európaiság és a szakértői kormány vezetése, illetve a banki tapasztalat alapján neki tulajdonított szakértelem¹⁴³. Ezt a konstrukciót a politikus tudatosan próbálja erősíteni. Politikába való visszatérésének időszakában számos szakmai rendezvényen vesz részt és tart beszédet EBRD-alelnökként,¹⁴⁴ fő politikai üzenete pedig a nyugathoz, Európához való csatlakozásról, az ahhoz szükséges politikai lépésekről szól, ráadásul ezeket EBRD-alelnökként a „bennfentes”, szakértő pozíciójából fogalmazza meg. A baloldali médiumoknak adott interjúi is megerősítik ezt a képet. Míg a baloldali politikusokkal készített interjúk esetében megfigyelhető, hogy az interjúalanyokat nagyrészt belső csatákról és politikai stratégiákról kérdezik az újságírók, szakpolitikai kérdések alig-alig merülnek fel, ezzel szemben Németh Miklós interjúi kifejezetten szakpolitikai kérdésekről szólnak és annak ellenére, hogy a párt többi prominens személyiségéhez hasonlóan a párt hatalmi küzdelmeiben erősen érintett szereplőként konstruálják meg, politikai stratégiai kérdések ritkán jelennek meg.¹⁴⁵ Ennek ellenére szakpolitikai üzenetei nagyrészt visszhangtalanul maradnak a baloldali közösség egészében, pedig még markáns, többször ismételt szlogent is bevezetett hozzá („EU-csatlakozás a rendszerváltással azonos vagy azt meghaladó jelentőségű esemény lesz az ország történelmében.”¹⁴⁶). Hazatérése után a szakértői konstrukció helyét egyre inkább a népi, vidéki, keresztény politikus konstrukciója veszi át¹⁴⁷, ugyanakkor többen felhívják a figyelmet arra, hogy ez ellentmond a „nyugatos” konstrukciónak.¹⁴⁸ A párt vezetése a vidékiiséget igyekszik erősíteni: a politikus esetleges feladatairól vitát folytató választmányi ülésen

¹⁴¹ Lásd pl.: Velancsics Béla: Történelmi színjáték epizodistákkal. Népszava, 1999.09.08. vagy Veér András: Miért kedvelem Németh Miklóst. Népszava, 2000.12.21.

¹⁴² Uj Péter: Fejátültetés. Népszabadság, 1999.09.29.

¹⁴³ Lásd pl.: Kasza László: A messiás. Népszabadság, 1999.07.21. vagy Kéri László: Németh Miklós és Orbán Viktor. Népszabadság, 1999.12.02.

¹⁴⁴ Magyarországi régiók – EU-csatlakozás – konferencia, MTI, 1999.07.14.

¹⁴⁵ Lásd pl.: Németh Miklós-interjú. Népszabadság, 1999.12.20. vagy Népszava, 1999.12.24.

¹⁴⁶ MTI: Európai csatlakozás és a régió. 1999.08.16.

¹⁴⁷ Lásd pl.: Kasza László: Hasznos vita az MSZP-ben, Népszabadság, 2000.08.09. Aczél Endre: Hatezer leütés az MSZP-ről. Népszabadság, 2001.04.30.

¹⁴⁸ Ripp Zoltán: A tévedésnél több. Népszabadság, 2000.11.24

Horn Gyula mellett foglalt állást, hogy a volt miniszterelnöknek a „vidékkel, az agráriummal, a faluval kellene foglalkoznia”¹⁴⁹, nem pedig a korábbi konstrukcióhoz közelebb álló gazdasági vagy európai ügyeket osztanák rá.

A messiáskonstrukció mellett a kezdetektől jelen vannak negatív konstrukciók is Németh Miklóssal kapcsolatban, és ezek az időben előrehaladva egyre markánsabbá válnak. Már a visszatérésének felvetésekor megjelennek azok a hangok, melyek szerint hosszas távolléte miatt nem kívánatos, hogy a párt vezetőjeként térjen vissza. Ennek csak egyik oka a magyar politikai helyzetben való járatlansága, sokan inkább azt vetik a szemére, hogy a közösség nehéz időszakában nem volt jelen, így nem érdemli meg, hogy annak élére álljon. Például Horn Gyula kiemeli, hogy Németh Miklós „nem élte át azt a rengeteg kínt, feszültséget, gyalázkodást, ami az MSZP-t az elmúlt években érte,” és ezért ő azoknak az érvényesülését támogatja, akik sokat áldoztak életükből a párt- és kormányzati munkára.¹⁵⁰ Ez a nézet nem csak a párt politikusainál jelenik meg¹⁵¹, hanem a közösség más szereplőinél is¹⁵².

Sokan bírálják kommunikációs képességeit is. Stílusát, beleértve a verbális modalitáson túlitat is (öltözködés, hanglejtés), a megszólalók általában az államszocialista rendszer kommunikációs stílusának feleltetik meg¹⁵³. Szintén folyamatos kritikák tárgya bizonytalansága és döntésképtelensége, hiszen hosszú hónapokig csak lebegteti hazatérését és politikai szerepvállalásának mikéntjét.¹⁵⁴ Ez az aspektus gyakori gúny tárgyát is képezi. A Népszabadság vicchír rovatának visszatérő eleme Németh Miklós hazatérése.¹⁵⁵ Érdekes, hogy hazatérése után éppen türelmetlensége miatt éri visszatérő kritika¹⁵⁶.

Összességében, az időben előrehaladva domináns konstrukcióvá válik, hogy politikai teljesítménye rendkívül gyenge, a politikai küzdelmekben „mítosza alatt szerepel”, és hogy kudarcot vallott, vereséget szenvedett a „három tenor” küzdelmében¹⁵⁷, „ha úgy tetszik, kipukkadt egy lufi.”¹⁵⁸. 2001-től szerepe a baloldali közösség diskurzusán belül jelentéktelenné válik. Németh esetében fontos kiemelni, hogy Horn Gyulához hasonlóan rá is jellemzőnek tartják egy speciális

¹⁴⁹ MSZP országos választmányi ülés – sajtótájékoztató, MTI, 2000.12.16.

¹⁵⁰ Horn Gyula az elmúlt egy évről. MTI, 1999.07.18.

¹⁵¹ Lásd még: Tiszta MSZP-t akarnak a balosok, Népszava, 1999.09.13.

¹⁵² Aczél Endre: Elvarratlan párt. Népszabadság, 2000.11.25.

¹⁵³ Németh Péter: A kihívó? Népszava, 2000.07.20.

¹⁵⁴ Thurzó Tibor: Kormányfők, koalíciók, kényszerek. Népszava, 1999.12.30.

¹⁵⁵ Tollas pressz. Népszabadság, 2000.02.07.

¹⁵⁶ Lásd pl.: Ágh Attila: MSZP: meglepetések vígjátéka. 2000.11.22. vagy Baloldali értelmiségi klub – Burány Sándor, MTI, 2000.11.02.

¹⁵⁷ Lásd pl.: H. Bíró László: A baloldal ruhája. Népszava, 2000.11.24. vagy Krajczár Gyula: A medve és a barlang, 2001.05.11.

¹⁵⁸ Németh Péter: Hangszálrepedés. Népszava, 2000.10.27.

csatorna, a lakossági fórumok intenzív használatát, ugyanakkor esetében azt is kiemelik, hogy a médiát, mint csatornát ritkán és gyengén alkalmazza kommunikációjában¹⁵⁹.

Németh Miklós

Jellemző konstrukciók: messiás; Orbán Viktor méltó ellenfele; rendszerváltó mítosz; európai; szakértő; népi; vidéki; keresztény; nem volt jelen, nem érdemli meg a párt vezetését; a politikai közösséggel szemben távolságtartó; kádári; gyenge kommunikáció; bizonytalan; döntésképtelen; türelmetlen; gyenge politikai teljesítmény; a „három tenor” egyike.

Kapcsolódó szemiotikai erőforrások: Medgyessy Péter aktor; Orbán Viktor aktor; múlthoz fűződő viszony diskurzusa; nemzeti diskurzus; Európa/Nyugat diskurzus; demokráciavédő diskurzus; belső ügyekkel foglalkozó diskurzusok; külpolitika ügy; személyes interakciók csatorna; szakpolitikai stílus; cinizmus, gúny, mint stílus.

A „három tenor” küzdelmének kifulladásával egy időben lép a színre 2001-ben a párton kívüli **Medgyessy Péter**, aki Németh Miklóshoz hasonlóan szintén egy Népszava-interjúban jelzi, hogy nem zárkózik el az MSZP miniszterelnök-jelölti pozíciójától.¹⁶⁰ Konstrukciójának dinamikája hasonló Kovács Lászlóéhoz és Németh Miklóséhoz: a kezdeti pozitív konstrukció az időben előrehaladva folyamatosan erodálódik, a miniszterelnöki posztról való 2004-es távozásakor már szinte egyöntetűen negatívan konstruált aktorként jelenik meg, a hátralévő két évben pedig már csak múltbeli szerepével kapcsolatban tűnik fel a közösség diskurzusában.

Kezdeti konstrukciójának lényegi eleme, hogy elsősorban Kovács László karakterével állítják párhuzamba. Krajczár Gyula Medgyessyt Kovács „gondolkodásbéli és mentalitásbéli ikertestvérének” nevezi¹⁶¹, de Lendvai Ildikó is „két egyenértékű, stílusában sem különböző emberről” beszél a két politikus kapcsán.¹⁶² Mások ezzel szemben inkább Németh Miklóshoz hasonlítják, mondván, a szocialisták a személyében megkapták „Németh Miklós javított kiadását”¹⁶³. Ezek a párhuzamok jelzik, hogy Medgyessy kezdeti konstrukciójában megtalálhatunk a vezető szocialista politikusok esetében gyakran fellelhető számos konstrukciót.

¹⁵⁹ Baloldali értelmiségi klub – Burány Sándor, MTI, 2000.11.02.

¹⁶⁰ Medgyessy Péter-interjú. Népszava, 2001.03.17.

¹⁶¹ Krajczár Gyula: A piros sarokban Medgyessy, Népszabadság, 2001.05.17.

¹⁶² Lendvai Ildikó-interjú, Népszava, 2001.05.19.

¹⁶³ Lásd: Kende Tamás: A nomenklatura-burzsoázia diszkrét bája. Népszabadság, 2003.09.19.

Személyiségét a higgadtság, szelídség, nyugodtság fogalmaival írják le¹⁶⁴, és ezek a karaktervonások azok, amelyeket maga Medgyessy is hangsúlyoz, mikor magát Orbán Viktorral állítja szembe:

Remélem, hogy a személyiségem nyugalmat, higgadtságot és kiszámíthatóságot áraszt, és ez alternatíva Orbán Viktorhoz képest.¹⁶⁵

Ez a választók körében is visszhangra talál: az M1 választási műsorában egy megszólított szavazó Medgyessyvel kapcsolatban azt emeli ki, hogy „józanul, megfontoltan, szépen halkszavúan” nyilatkozik meg a politikával kapcsolatban, amivel az ő szimpátiáját is megnyerte.¹⁶⁶

Medgyessynél is megjelenik a szakértői, technokrata és depolitizált imázs. A közösség megszólalói szerint „pedáns államigazgatási szakember, precíz irányító, inkább hivatalnokba ojtott politikus, mint fordítva,”¹⁶⁷ és „pénzügyi-gazdasági szakemberségének lehet olyan pozitív üzenete, hogy talán az általa vezetett kormány nem veszik el a túlpolitizáltságban.”¹⁶⁸ Kovács László pedig arról beszél, hogy „közgazdasági ismeretei olyan alaposak, hogy azokkal Orbán Viktor nem kelhet versenyre.”¹⁶⁹ Németh Miklóshoz, Kovács Lászlóhoz és különösen az első korszak Horn Gyula konstrukciójához hasonlóan gyakran megjelenik, hogy Medgyessy „európai” stílusú politikus.¹⁷⁰ Ezt a közösségen kívüli, de „természetes szövetségesnek” tekintett SZDSZ elnöke, Demszky Gábor is kiemeli, mint olyan jellemzőt, ami elősegítheti a két párt közötti párbeszédet.¹⁷¹

A posztkommunista konstrukció feltűnik Medgyessynél is¹⁷², de esetében ezt kezdetben ritkábban kapcsolják össze a személyiségével vagy a „mítoszával”, mint ahogy az Horn Gyulával és Németh Miklóssal történt. Az ügynökügy kipattanása után ebben némi változás áll be, a baloldali közösség azonban kevésbé a múltja, mint inkább az őszintétlensége miatt bírálja a miniszterelnököt.¹⁷³

¹⁶⁴ Lásd pl.: Megvan az MSZP kormányfőjelöltje. Népszava, 2001.05.17. vagy Tamás Ervin: Tartás és betartás. Népszabadság, 2001.06.09.

¹⁶⁵ Medgyessy Péter-interjú. Népszava, 2001.03.17.

¹⁶⁶ Az MSZP 2002-es választási kampánya – A Medgyessy-kampány. <https://www.youtube.com/watch?v=6h8TR1UJzqI&t=16s>

¹⁶⁷ Aczél Endre: Jelöltek, Népszabadság, 2001.03.30.

¹⁶⁸ Megvan az MSZP kormányfőjelöltje. Népszava, 2001.05.17.

¹⁶⁹ Kovács László-interjú. Népszabadság, 2001.05.21.

¹⁷⁰ Lásd pl.: Kasza László: A bőség nyomora, Népszabadság, 2001.04.19. vagy Aczél Endre: Nincs kímélet és nem is lesz. Népszabadság, 2001.05.30.

¹⁷¹ Lásd: Kovács László-interjú. Népszabadság, 2001.05.21.

¹⁷² Aczél Endre: Jelöltek, Népszabadság, 2001.03.30.

¹⁷³ Vánca István: Talált, sülyyed. Élet és Irodalom, 2002.06.21.

Az egész időszakban konstrukciója állandó elemének számítanak kommunikációs hiányosságai¹⁷⁴ és a karizma Kovács Lászlóhoz hasonlatos hiánya.¹⁷⁵

Medgyessy Péter nem tagja az MSZP-nek, ezért időnként megjelenik pártonkívüliségének a konstrukciója is.¹⁷⁶ Ez azonban nem válik dominánssá, hiszen szervezetileg sokféle módon kötődik a párthoz: a Horn-kormányban pénzügy-miniszter volt, és jelölté válása előtt már a párt gazdasági kabinetjét vezette, „igaz, párton kívüli, de éppúgy a szociálliberális tábor tagja, mint a volt külügyminiszter”¹⁷⁷.

Németh Miklóshoz hasonlóan személyiségének konstrukciójához tartozik bankár volta, vagyona és meggazdagodása. Ez a szakértői imázs mellett hitelességi kérdéseket is felvet a közönségen belül¹⁷⁸, de az ezzel kapcsolatos kritikákat nem fogadja el a közönség egésze¹⁷⁹. Például a Népszabadság a Medgyessyvel készített interjújában „bankár-politikusnak” titulálja a későbbi miniszterelnököt, és meg is kérdezi tőle, hogy vajon „egy bankár képes hiteles üzeneteket megfogalmazni?”¹⁸⁰ Politikai irányultságát gyakran a blairi harmadik úttal vonják kapcsolatba¹⁸¹, illetve a baloldalon belül ugyanahhoz a liberális szárnyhoz sorolják, mint Kovács Lászlót¹⁸². Kompromisszum- és párbeszédkészsége is hozzátartozik a konstrukciójához¹⁸³, és ezt az „árkok betemetése”, valamint a „nemzeti közép” szlogenjével maga is hangsúlyozza.

Kormányfői tevékenysége következtében éppen a legfontosabb pozitív konstrukciói, a szakértőség, a higgadtság, a vezetési képességek erodálódnak a leggyorsabban. A 100 napos programokat követő közgazdasági kritikák és a 2003-tól sűrűsödő gazdasági gondok sokat ártnak kompetenciájának megítélésében. Például Lengyel László úgy fogalmaz:

Nincs senki a kormányban, aki a közgazdasági racionalitást keményen képviselné az elpolitizálódott miniszterelnökkel szemben. (...) Egyre kétségesebb, hogy Medgyessy képes és alkalmas a gazdasági gondok megoldására.¹⁸⁴

¹⁷⁴ Dessewffy Tibor: A két szótorony, 2003.02.15.

¹⁷⁵ Murányi Marianna: Fej fej mellett. Népszabadság, 2001.04.03.

¹⁷⁶ Medgyessy Péter-interjú, Népszabadság, 2001.05.10.

¹⁷⁷ Murányi Marianna: Fej fej mellett, Népszabadság, 2001.04.03.

¹⁷⁸ Kende Tamás: A nomenklatura-burzsoázia diszkrét bája.

¹⁷⁹ Aczél Endre: Nincs kímélet és nem is lesz. Népszabadság, 2001.05.30.

¹⁸⁰ Medgyessy Péter-interjú, Népszabadság, 2001.05.10.

¹⁸¹ Lásd pl.: Gyurcsány Ferenc-interjú. Népszabadság, 2002.12.07. vagy Jánosi György-interjú. Magyar Hírlap, 2003.11.29.

¹⁸² Murányi Marianna: Fej fej mellett. Népszabadság, 2001.04.03.

¹⁸³ Kasza László: A bőség nyomora, Népszabadság, 2001.04.19.

¹⁸⁴ Lengyel László: A szocialista dilemma. Népszabadság, 2003.03.27.

A cselekvésképtelenségre, tehetetlenségre és folyamatos rögtönzésre is gyakran felhívják a figyelmet¹⁸⁵, Gyurcsány Ferenc pedig már Medgyessy lemondása után, a miniszterelnök-jelölti kampányában jelenti ki, hogy „(...) változás kell. Vissza kell adni a cselekvés erejét, hogy a tettekészség felváltsa a tehetetlenség képzetét.”¹⁸⁶

Lemondása utáni tevékenységével már csak ritkán szerepel a baloldali politikai közösség diskurzusában, de a pártot érő bírálatai meglehetősen negatív fogadtatásban részesülnek.¹⁸⁷ A diskurzusban lemondása után már csak miniszterelnöki tevékenységével van jelen, amelynek konstrukciója a későbbiekben sem változik meg.

A **Medgyessy-kormány** szimbólumává a 100 napos programok válnak, melyeket a közösség kezdetben pozitívan fogad: a hitelességet, a választási ígéretek teljesítését és a társadalmi jólét növelését látják bennük.¹⁸⁸ A gazdasági nehézségek 2003-as megjelenésétől kezdve azonban a programok a felelőtlen osztogatás metaforáivá válnak.¹⁸⁹ Ekkortól a kormány szakértelmébe vetett hitet is erősen erodálják, ugyanis a gazdasági nehézségek felbukkanásakor folyamatosan szembesítik Medgyessyt azzal, hogy szakértők és közgazdászok már a kezdetektől jelezték, hogy a programoknak súlyos következményei lesznek.¹⁹⁰ 2003-tól folyamatos kritika éri a kormányzatot a problémákkal való szembenézések, a stratégia és vízió, valamint a döntésképeség hiányáért¹⁹¹. Lengyel László így vélekedik:

Ellentétben Orbán Viktorral, aki döntésgyárrá, hatalmi gépezetté változtatta önmagát, Medgyessy menekült és menekül a döntések elől. Így a Medgyessy-kormány kérdései nem eldöntetnek, hanem eldőlnek. (...) A Medgyessy-kormány politikai vonal, stratégia nélkül működik, kizárólag arra ügyel, hogy valamennyi lépése kellően népszerű és jól bemutatható legyen.¹⁹²

A Medgyessy-kormány működését a baloldali közösség általában véve kudarcként értelmezi. Röviddel Medgyessy lemondása előtt Tamás Ervin azt írja:

¹⁸⁵ Lásd pl.: Népszabadság: Véresen komoly szappanopera. 2004.08.06. vagy Tamás Ervin: Korszakhatár. Népszabadság, 2004.08.04

¹⁸⁶ Gyurcsány Ferenc-interjú. Népszabadság,

¹⁸⁷ Mészáros Tamás: Nem csak ízlés kérdése. Népszava, 2005.07.09.

¹⁸⁸ Veress Jenő: A százegyedik napon. Népszava, 2002.09.04.

¹⁸⁹ Lásd pl.: Petschnig Mária Zita: A rossz irányt folytatja a Medgyessy-kormány. Mozgó Világ, 2004(3). vagy Ripp Zoltán: Válság, viszályok, pártújítás. Népszabadság, 2004.08.07.

¹⁹⁰ Medgyessy Péter-interjú. Népszabadság, 2003.12.24.

¹⁹¹ Lásd pl.: Várkonyi Iván: Téli gumi. Népszabadság, 2003.01.11. vagy Tamás Ervin: Korszakhatár. Népszabadság, 2004.08.04.

¹⁹² Lengyel László: A szocialista dilemma. Népszabadság, 2003.03.27.

egyelőre még a körvonalait sem látni annak, hogy mit tud majd felmutatni a kormány 2006-ban. A száz napot ma már nemcsak por, hanem hamu is fedi (...) Komoly változást tudniillik semmilyen téren nem tudott felmutatni.¹⁹³

A későbbi időszakban a Medgyessy-kormány és annak „osztogató” politikája a költségvetési felelőtlenség és a későbbi gazdasági problémák metaforájává válik.¹⁹⁴ Maga Gyurcsány Ferenc is többször hivatkozik a megszorítások szükségességének okaként a Medgyessy-kormány 2002-es választásokat követő és a lehetőségeket figyelembe nem vevő politikájára¹⁹⁵.

Medgyessy Péter

Jellemző konstrukciók: Kovács Lászlóhoz és Németh Miklóshoz hasonló; higgadt; szelíd; nyugodt; szakértő; európai; államszocialista múlt; gyenge kommunikátor; nem karizmatikus; párton kívüli; vagyonos; bankár; harmadik utas; liberális; kompromisszumkész; cselekvésképtelen; tehetetlen; csapongó; a 100 napos programok a felelőtlenség metaforái

Kapcsolódó szemiotikai erőforrások: Kovács László aktor; Németh Miklós aktor; biztonság és nyugalom diskurzusa; nemzeti diskurzus; múlthoz való viszony diskurzusa; Európa/Nyugat diskurzus; polarizáció/integráció diskurzus; modernizációs diskurzus; külpolitika ügy; jóléti politika ügy; hagyományos médiumok csatorna; személyes interakciók csatorna; bürokratikus stílus; színek egyéb modalitás; kifütyülés és nyilvános atrocitások egyéb modalitás

Gyurcsány Ferenc 2002-től a politikai közösség egyik legfontosabb, 2004-től már egyértelműen a legfontosabb aktora egészen a korszak végéig. 2004 és 2006 közötti jelentősége, a baloldal kommunikációjában betöltött szerepe minden korábban domináns szerepet betöltő baloldali szereplőnél nagyobb.

A közösség periferiáján a korábbi időszakban is jelen van: 1999 elejétől a baloldali közösség napilapjaiban időről időre „közgazdászként” vagy „vállalkozóként” jegyzett cikkekkel jelentkeznek, amelyek elsősorban a baloldal megújításával foglalkoznak¹⁹⁶. E korai cikkek sajátossága, hogy szinte minden esetben reakciókat váltanak ki a baloldali közösség számos tagjából. A közösség olyan prominens tagjai méltatják válasza, mint Hegyi Gyula, Vitányi Iván vagy Ripp

¹⁹³ Tamás Ervin: Korszakhatár. Népszabadság, 2004.08.04.

¹⁹⁴ Nagy N. Péter: Szorító érzés. Népszabadság, 2006.06.12.

¹⁹⁵ Népszabadság: „Nem várunk tovább”. 2006.05.30. vagy Népszabadság: Új egyensúlyt ígér Gyurcsány. 2006.06.09.

¹⁹⁶ Lásd pl.: a fentebb már idézett cikkeket.

Zoltán. Bár vitába szállnak állításaival, írásait „okos cikknek”¹⁹⁷, „lendületes vádiratnak”¹⁹⁸ vagy „ügyes írásnak”¹⁹⁹ aposztrofálják. Erőtelmes pártkritikái nem csak bíráló reakciókat váltanak ki: a baloldal számos periférikusabb szereplője egyetértően hivatkozik a megállapításaira.²⁰⁰

A reakciók kiváltásának képessége nagyobb szerepvállalását követően is fennmarad. Miniszterelnöki főtanácsadóként és sportminiszterként is folyamatosan a reflektorfényben van, és pozíciói jelentőségét jócskán meghaladó figyelem és vita övezi személyét és megnyilatkozásait. Markáns médiajelenléte²⁰¹, provokatív felvetései (lásd pl.: „árnyék hatalom”)²⁰², karakteres cikkei²⁰³ arról árulkodnak, hogy ez nem áll messze a későbbi miniszterelnök politikai szándékaitól sem. A korszakot végigkísérő konstrukcióinak a legfontosabb jellemzője, hogy nagyon eltérnek attól, ahogyan a többi baloldali politikust akár ebben, akár az előző korszakban megkonstruálja a közösség. Csizmadia Ervin már 2003-ban azt írja: „A hazai közönség az elmúlt bő évtizedben hozzászólt egy kínálathoz, amibe Gyurcsány sehogyan sem illik bele.”²⁰⁴

Már személyiségének konstrukciója is jelentős eltéréseket mutat a domináns baloldali politikusokétól. Gyurcsányt kifejezetten határozott²⁰⁵, karakteres²⁰⁶, tehetséges²⁰⁷, lendületes és aktív²⁰⁸ politikusnak tekinti a közösség, tehát felettébb dinamikus személyiségnek²⁰⁹.

Gyurcsány konstrukciója a baloldalon gyakori depolitizált konstrukciókhoz képest kifejezetten politikusi. Ezt a politikusi konstrukciót Gyurcsány sem veti el: miniszterként egy újságírói kérdésre válaszolva úgy fogalmaz:

Vannak szakpolitikus miniszterek - jó, ha vannak egy kormányban -, és vannak politikus miniszterek. Habitusomat tekintve az utóbbiakhoz sorolom magam.²¹⁰

¹⁹⁷ Hegyi Gyula: Van miről beszélünk a baloldalon. Népszabadság, 1999.02.15.

¹⁹⁸ Vitányi Iván: Korai az öröm, korai a bánat. Népszabadság, 1999.06.03.

¹⁹⁹ Ripp Zoltán: A tévedésnél több. 2000.11.24.

²⁰⁰ Lásd pl.: Tóbiás József: Válgjunk a közember lobbistáivá. Népszabadság, 1999.08.09. vagy Thoma László: Hol a baloldal mostanában. 1999.11.08.

²⁰¹ Political Capital: Fordulat és reform. Népszabadság, 2003.06.05.

²⁰² Népszabadság: Árnyékállamot épít a Fidesz. 2003.10.29.

²⁰³ Lásd pl.: Gyurcsány Ferenc: Merjünk baloldaliak lenni. Mozgó Világ, 2004 január.

²⁰⁴ Csizmadia Ervin: Személyi kérdés. Népszabadság, 2003.05.17.

²⁰⁵ Lásd pl.: Hiller István-interjú, Népszabadság, 2005.10.01.

²⁰⁶ Lásd pl.: Tamás Ervin: Szkander. Népszabadság, 2004.08.19.

²⁰⁷ Lásd pl.: Népszabadság: Véresen komoly szappanopera. 2004.08.06

²⁰⁸ Lásd pl.: Bozóki András: Új versengés. Mozgó Világ. 2004(3)

²⁰⁹ Lásd pl.: 168 Óra: Változatok egy karrierre. 2004.09.02.

²¹⁰ Gyurcsány Ferenc-interjú. Népszava, 2003.08.09.

Gyurcsány Ferencet már Medgyessy Péter főtanácsadójaként is rendkívüli politikai ambíciókkal rendelkező szereplőként konstruálják meg.²¹¹ Ezeket maga a későbbi miniszterelnök sem rejti véka alá, szocialista politikusoktól szokatlan módon már főtanácsadóként is kijelenti: „Arra törekszem, hogy befolyásoljam az MSZP és a kormány politikáját.”²¹² Azt, hogy a közösség a Gyurcsánynak tulajdonított politikai ambíciókat határtalannak látja, jelzi az a Népszava-interjú is, amikor az újságíró egyenesen a frissen kinevezett sportminiszternek szegezi a kérdést: vállalná-e a kormányfőjelöltséget.²¹³

Már Medgyessy tanácsadójaként is nagyhatalmú, befolyásos politikai szereplőként konstruálják meg.²¹⁴ Jelentőségét jól mutatja, hogy bár 2002 és 2004 között sokszor Medgyessy Péterhez kötik²¹⁵, a Népszabadság már 2002-ben felteszi neki a kérdést, hogy vajon ő „találta ki Medgyessyt az MSZP-nek?”²¹⁶.

A fékezhetetlennek bemutatott politikai ambíciók Gyurcsány esetében különös módon nem kötődnek össze a hatalomvágy konstrukciójával, mint például Horn Gyula esetében. Ennek okát talán az lehet, hogy Gyurcsánynál nincsen jelen a párt és annak politikusai esetében gyakran megjelenő „tartalomnélküliség” jellemző. Épp ellenkezőleg, a baloldal „legkonceptiózusabb személyiségének”²¹⁷, ideológusának tekintik²¹⁸, aki hajlandó a „vízióalkotásra”²¹⁹. Politikai tartalmának hitelességét pedig az is alátámasztja, hogy a „szociálliberális értelmiség partnerként fogadta be, ami a vezető szocialista politikusok körében ritka kivételnek számított.”²²⁰ A fentebb már idézett reakciókon kívül ezt támasztja alá az is, hogy a „Merjünk baloldaliak lenni!” című vitairatát a közösség értelmiségének két vezető fóruma, a Mozgó Világ és az Egyenlítő is kimerítően tárgyalja²²¹, az előbbi még vitaestet is szervezett róla a szerző jelenlétében.²²² Politikai irányvonalához általában konkrét tartalmat is kapcsolnak: a blairizmus magyarországi

²¹¹ Aczél Endre: Tatától a Kossuth térig. Népszabadság, 2004.08.02.

²¹² Gyurcsány Ferenc-interjú. Népszabadság, 2002.12.07.

²¹³ Gyurcsány Ferenc-interjú. Népszava, 2003.06.04.

²¹⁴ Csizmadia Ervin: Személyi kérdés. Népszabadság, 2003.05.17.

²¹⁵ Lásd pl.: Jánosi György-interjú. Magyar Hírlap, 2003.11.29. vagy Gyurcsány Ferenc távozik a Medgyessy-kormányból? Népszabadság, 2004.07.19.

²¹⁶ Gyurcsány Ferenc-interjú. Népszabadság, 2002.12.07.

²¹⁷ Népszabadság: MSZP: elnökjelöltek, programok. 2004.07.19.

²¹⁸ Csizmadia Ervin: Személyi kérdés. Népszabadság, 2003.05.17.

²¹⁹ Tamás Ervin: Átmenet. Népszabadság, 2003.03.28.

²²⁰ Ripp Zoltán: Válság és fordulat: Az MSZP 2004-ben. Magyarország Politikai Évkönyve, 2004.

²²¹ Lásd pl.: Agárdi Péter: Pamflet? Rőpirat? Kiáltvány? Program? Stílustani reflexiók Gyurcsány Ferenc "Merjünk baloldalinak lenni!" című írásához. - Egyenlítő: társadalomkritikai és kulturális folyóirat, 2004. 2. sz. vagy Kállai R. Gábor: Posztmodern szoc(dem)reál. - Egyenlítő: társadalomkritikai és kulturális folyóirat, 2004. (2. évf.) 2. sz.

²²² Mozgó Világ, 2004 (30. évf.)/3.

képviselőjének tekintik.²²³ E konstrukciót láthatóan maga Gyurcsány Ferenc is táplálja: az Anthony Giddens által írt és a blairizmus ideológiai háttérének tekintett „A Harmadik út” című könyv magyar fordítását Gyurcsány saját cége adja ki. A könyv bemutatóján, akkor még csak vezérigazgatói szerepben, Gyurcsány tart beszédet²²⁴, a korai cikkeiben pedig előszeretettel idézi és értelmezi a harmadik út politikáját.²²⁵ Később, miniszterelnökként „Haladó gondolatok Európáról” címmel közös cikket jelentet meg a brit kormányfővel²²⁶, aki a 2006-os kampányban az MSZP kampánygyűlésére is ellátogat.²²⁷

Konstrukciójának része, hogy míg a többi baloldali politikust gyenge kommunikációs képességűnek minősíti a közönség, Gyurcsány esetében kifejezetten dicsérik az ilyen adottságait: „csiszolt magyar nyelven beszél”²²⁸ és „rengeteget is szerepel”²²⁹. Kommunikációja jellemzőjének a racionális érvelő jelleget tekintik²³⁰, „népművelést tart, alapfokú gazdaság és pénzügyi ismereteket oktat a választóknak.”²³¹ Másik markáns eleme saját személyének korábban nem látott mértékű előtérbe állítása, ami miatt személyes élete, családja, érzései is jóval gyakrabban kerülnek a baloldali közösség kommunikációjának fókuszába.²³²

Gyurcsány viselkedése számos ponton elősegíti a személyére koncentráló kommunikációt. Politikai kérdésekkel, döntésekkel kapcsolatban előszeretettel avatja be az olvasót személyes dilemmáiba, érzéseibe, és érezteti a döntési szituáció személyes aspektusait²³³. Bár kommunikációjában nagy szerepet tölt be a többes szám első személyű megfogalmazás, ám legalább ilyen fontosak egyes szám első személyben megfogalmazott politikai üzenetei. Ennek legmarkánsabb jele a 2006-os kampány, melynek egyik központi kampányüzenete Gyurcsány Ferenc sze-

²²³ Lásd pl.: Heiszler Vilmos: Új(ra) szociáldemokrácia! Népszabadság, 2004.08.24. vagy Jánosi György-interjú. Magyar Hírlap, 2003.11.29.

²²⁴ Harmadik utas vita kezdődik a magyar közéletben is. Népszava, 1999.04.30.

²²⁵ Lásd pl.: Gyurcsány Ferenc: Ki kísérti Európát? Népszava, 1999.07.02. vagy Gyurcsány Ferenc: Van versenyképes alternatíva. Népszabadság, 1999.02.10.

²²⁶ Tony Blair – Gyurcsány Ferenc: Haladó gondolatok Európáról. Népszabadság, 2004.10.14.

²²⁷ Tony Blair rokonszenv-látogatása. Népszabadság, 2006.02.18.

²²⁸ Vámos Tibor: Gyurcsány-kommentárok. Mozgó Világ 2004 (30. évf.)/3.

²²⁹ Gyurcsány Ferenc-interjú. Népszava, 2003.08.09.

²³⁰ Lásd pl.: Mészáros Tamás: A Fidesz szerencséje. Népszava, 2005.07.23. vagy Nagy N. Péter: Sisakrostélyon át. Népszabadság, 2005.07.09.

²³¹ Political Capital: Ötlet nélküli politikusok. Népszabadság, 2005.03.22.

²³² Lásd pl.: A kormányfőjelölt arcvonalai. Népszabadság, 2004.09.28. vagy Dési János: Táncoló Gyurcsány, ????, 2006.02.16.

²³³ Lásd pl.: Gyurcsány Ferenc-interjú. Népszabadság, 2004.11.11. vagy Gyurcsány Ferenc-interjú. Népszabadság, 2006.04.05.

mélye és a „látom, hiszem, akarom” szlogen. Személyes, politikán túli életét is gazdagon illusztrálja, élénk kapcsolatot tart fenn a Blikkel,²³⁴ és a Gyurcsány-blog is a miniszterelnök személyesebb oldalának felmutatására szolgál²³⁵.

Konstrukciójának fontos eleme, hogy sokan Orbán Viktor méltó kihívóját látják benne, azt a vezető politikust, akit 1998 óta keres a baloldali közösség²³⁶. Már 2003-ban is jelen van a baloldali közbeszédben, hogy Gyurcsány méltó ellenfele lehet Orbánnak,²³⁷ és nagy feltűnést kelt²³⁸, hogy kijelentéseivel magát Orbán Viktort is reakcióra bírja.²³⁹ A 2004-es miniszterelnökjelölti-kampányban is megjelenik Gyurcsány „ellen-Orbán” konstrukciója,²⁴⁰ majd miniszterelnökké választása után ez megerősödik, és a politikus egyértelműen Orbán Viktor méltó ellenfeleként jelenik meg. Ezt Gyurcsány a volt miniszterelnökkel való folyamatos konfrontációval, majd a 2005-ben kettőjük között megrendezett vitával tovább fokozza. A vita után fogalmaz úgy Ripp Zoltán, hogy

a baloldalon is tisztában vannak vele, hogy nem mást, Orbánt kell legyőzniük, ha a Fidesz fölé akarnak kerekedni. Ez ad az MSZP-ben megszokottnál nagyobb autoritást Gyurcsánynak. Csak tőle remélhetik, hogy személyes küzdelemben képes riválisa fölé kerekedni.²⁴¹

A 2006-os választás kampánya pedig már egyértelműen a két meghatározó politikus személyes küzdelméről szólt.²⁴²

Gyurcsány Ferenc azonban nem csak Orbán Viktor, hanem a szocialista elit ellenpontjának is számít. Már korai cikkeiben is a párt elit kérlelhetetlen kritikusanak pozíciójába helyezkedik,

²³⁴ Kiss Balázs – Rigó Ágnes: Politikai celebritások Magyarországon. Magyarország Politikai Évkönyve, 2005.

²³⁵ Horváth Tamara: A Gyurcsány-blog. In: Kiss Balázs – Mihályffy Zsuzsanna – Szabó Gabriella (szerk.): Tükrjáték. A 2006-os országgyűlési választási kampány elemzése. L'Harmattan.

²³⁶ Lásd pl.: Népszabadság: Még nincs magyar Tony Blair. 1998.11.21. vagy Lengyel László: Keleten a helyzet változatlan, Népszabadság, 2000.07.08.

²³⁷ Petri Lukács Ádám: Orbán tart Gyurcsánytól. Népszava, 2003.10.20.

²³⁸ Gyanakvás és elzárkózás jellemzi a politikát. Népszava, 2003.11.13.

²³⁹ Orbán Gyurcsányt támadja. Népszabadság, 2003.10.30.

²⁴⁰ 168 Óra: Változatok egy karrierre. 2004.09.02.

²⁴¹ Ripp Zoltán: Gyurcsány vagy Orbán? 2005.07.16.

²⁴² Várkonyi Tibor: Viktor, hová lettél? Népszava, 2006.04.03.

és a reagálók is ebbe a szerepbe helyezik megnyilatkozásait.²⁴³ 2004-ben a Medgyessy-kormány politikájától is világosan távolodni kezd,²⁴⁴ 2004 őszére pedig már annak belső kritikusaként konstruálja meg a nyilvánosság.²⁴⁵ A párt elittel szembeni ellenpontként történő megkonstruálásának azonban az a leggyakoribb eleme, hogy a baloldali közösség tagjai 2002 és 2004 között folyamatosan azt hangsúlyozzák, hogy a párt vezetői nem kedvelik Gyurcsány Ferencet²⁴⁶. Ennek oka egyesek szerint az, hogy nem a hagyományos szocialista karrierpályát járta be (ez már Németh Miklós esetében is a kritikák egyik forrása volt), ezért „idegen testnek érzik” a párton belül.²⁴⁷ Ennek megfelelően nem meglepő, hogy a 2004-es miniszterelnök-jelölti kampányban a „forradalmár” szerepében, a változás garanciájaként konstruálják meg²⁴⁸, különösen Kiss Péterrel, a párt elitezhez tartozó és konstrukciójában is a hagyományos szocialista politikus jegyeit hordozó²⁴⁹ ellenfelével szemben.

Személyiségének²⁵⁰ egyik központi megosztó eleme a vagyona, a meggazdagodása, és ennek körülményei. A párton és a közösségen belül is folyamatosan támadják ezek miatt, különösen 2002 és 2004 között. Például Szili Katalin a nómenklatúrától való megszabadulás fontosságáról beszél vele kapcsolatban²⁵¹, Jánosi György pedig azt a kérdést veti fel, hogy szüksége van-e a pártnak egy milliárdos üzletemberre²⁵², míg Tabajdi Csaba arról ír, hogy

a rendszerváltozás előtt és után a privatizáció, az eredeti tőkefelhalmozást „segítő” adórendszer nyomán éppen eléggé meggazdagodott a magyar oligarchia. Legyen neki elég a megszerzett vagyon, és tartsa távol magát a politikától, legfőképpen a Magyar Szocialista Párttól.²⁵³

E kijelentésekben Gyurcsány Ferenc neve nem hangzik el közvetlenül, de a kommentárok egyértelműen a rá történő utalásokat olvassák ki belőlük.²⁵⁴ A 2002 és 2004 között vele készült

²⁴³ Lásd pl.: Vitányi Iván: Korai az öröm, korai a bánat. Népszabadság, 1999.06.03. vagy Ripp Zoltán: A tévedésnél több. 2000.11.24.

²⁴⁴ A „Merjünk baloldaliak lenni!” tanulmány.

²⁴⁵ Lásd pl.: Véresen komoly szappanopera. Népszabadság, 2004.08.06. vagy Gyurcsány távozik a kormányból? Népszabadság, 2004.07.19.

²⁴⁶ Aczél Endre: Ha. 2004.07.20.

²⁴⁷ Aczél Endre: Őrzők. 2003.09.04.

²⁴⁸ Lásd pl.: Kormányfőjelöltet keresnek a szocialisták, Népszabadság, 2004.08.21 vagy Párosverseny a kormányfői székért. Népszabadság, 2004.08.23.

²⁴⁹ Political Capital: Nagy augusztusi szoc. forradalom. Népszabadság, 2004.09.04.

²⁵⁰ Gyurcsány Ferenc-interjú. Népszabadság, 2004.08.24.

²⁵¹ Szili Katalin-interjú, Hír TV, 2003.09.02.

²⁵² Miskolctól a fővároson át Tapolcáig. Népszabadság, 2003.09.08.

²⁵³ Tabajdi Csaba: Ébresztő! Népszabadság, 2004.07.23.

²⁵⁴ Lendvai Ildikó-interjú. Népszabadság, 2003.09.10.

interjúk is folyamatosan tematizálják vagyonosodásának kérdését, olyanokkal szembesítve a későbbi miniszterelnököt, mint hogy

a jobboldalon és néhányan az MSZP-ben sem fogadják el önt hiteles személyként, mert szerintük annak a vagyonátmentő exkommunistának a prototípusa, aki rendszerváltás előtti kapcsolatait felhasználva szónokol egy pártnak a társadalmi igazságosságról.”²⁵⁵ vagy „Ne kerüljük meg a családi-anyagi- gazdasági szálakat, amelyek miatt nem csupán a jobb-, hanem a baloldalon is támadták.”²⁵⁶

Gyurcsány vagyonosságának egy ellenkonstrukcióját igyekszik megteremteni, melynek központi eleme a self-made man-imázs, az alacsony sorból, rossz családi körülményekből magát felküzdő szorgalmas, ambiciózus és sikeres ember.²⁵⁷ Elmondása szerint szegény vidékiként került a fővárosba, és a KISZ-hez fűződő politikai kapcsolatai is inkább hátrányt jelentettek, semmint előnyt. 2002-ben erről így nyilatkozik:

Ez akkor inkább hátránynak számított. A helyzet pedig az, hogy egyetlen kilencven előtti kapcsolatom volt, Szilvásy György [...], aki egyébként korábban inkább riválisom, mintsem szövetségese volt.²⁵⁸

Egy sikeres ingatlan eladási ügylettel azonban sikerült megalapoznia a vagyonát, és ezt követően több vállalkozást is vezetett. Gyurcsány a vagyonosodását boncolgató felvetésekre jellemzően úgy reagál, hogy „A kapcsolatok, amelyekkel engem hírbe hoznak, nem az üzleti tevékenységem okai, hanem következményei.” A gazdagság átkonstruálási kísérletének sikerébe vetett hitének markáns jele, hogy a 2006-os kampány televíziós reklámfilmjeiben egy limuzin hátsó ülésén ülve fejt ki politikai gondolatait, amivel kapcsolatban bizton számíthatott arra, hogy ellenfelei a vagyonát fogják hangsúlyozni.²⁵⁹

A Horn- és Medgyessy-kormányval ellentétben a **Gyurcsány-kormány** nem konstruálódik meg önálló aktorként a baloldali diskurzusban. Mindig magáról Gyurcsány Ferencről, az ő lépéseiről, döntéseiről esik szó, kormánya, mint önálló aktor alig jelenik meg. Kormányzásának legfontosabb döntéseit és eredményeit, a 100 lépés programot²⁶⁰, az EU-költségvetési források tárgyalásában kivívott eredményeket²⁶¹, a kettős állampolgárságról döntő népszavazást követő

²⁵⁵ Gyurcsány Ferenc-interjú. Népszabadság, 2002.12.07.

²⁵⁶ Gyurcsány Ferenc-interjú. Népszabadság, 2004.08.24.

²⁵⁷ Lásd az idézett interjúk vagy 168 Óra: Változatok egy karrierre. 2004.09.02.

²⁵⁸ Gyurcsány Ferenc-interjú. Népszabadság, 2002.12.07.

²⁵⁹ Rogán: Magyarországot limuzinszocialisták kormányozzák. 2006.03.25.

²⁶⁰ Pintér Zoltán: Ballépés? Népszabadság, 2005.05.31.

²⁶¹ Ripp Zoltán: A választás tétje. Népszabadság, 2006.04.01.

nemzetpolitikai lépéseket²⁶² mind Gyurcsány Ferenc személyéhez, és nem a kormányához kötik. Elemzésében a Political Capital is hangsúlyozza, hogy

a kormányzati kommunikációt megnehezíti, hogy sok kormánytag gyakorlatilag láthatatlan, alig szólal meg. Vagyis kifelé úgy tűnik, Gyurcsány egyszemélyes kormányt vezet.²⁶³

A kormány miniszterelnöknek való alárendelődése a korabeli politikatudományi szakirodalom figyelmét sem kerüli el: Körösényi András ennek kapcsán 2006-ban a magyar politika prezidencializálódásáról ír²⁶⁴.

Gyurcsány Ferenc

Jellemző konstrukciók: határozott; karakteres; tehetséges; lendületes; dinamikus; politikai ambíciókkal rendelkezik; befolyásos; koncepciózus; ideológus; blairista; jó kommunikátor; személye és családja előtérbe kerülése; Orbán méltó ellenfele; az MSZP párt elitjének ellenfele; a változás garanciája; megosztó; vagyonos; korrupt módon gazdagodott meg

Kapcsolódó szemiotikai erőforrások: Orbán Viktor aktor; múlthoz való viszony diskurzusa; nemzeti diskurzus; Európa/Nyugat diskurzus; demokráciavédő diskurzus; polarizáció/integráció diskurzus; repolitizált pragmatizmus diskurzus; modernizációs diskurzus; ifjúság diskurzus; folyamatosság diskurzus; külpolitika ügy; fejlesztéspolitika ügy; korrupció ügy; hagyományos médiumok csatorna; értelmiségi médiumok csatorna; személyes interakciók csatorna; internet csatorna; hagyományos reklámeszközök csatorna; intézményes csatornák; szakpolitikai stílus; cinizmus, gúny stílus; gyurcsányi stílus; szórakozásközpontúság egyéb modalitás; kifütyülés és nyilvános atrocitások egyéb modalitás

A baloldali közösség nagyon sok politikai aktorból áll, számosan aktív részvevői a közösség diskurzusainak, akár mint beszélők, akár mint a beszédek tárgya. A kommunikációk középontjába hosszabb távon azonban csak a fent részletesen tárgyalt öt politikai tud bekerülni. Róluk mondható csak el, hogy a diskurzusban centripetális szerepet játszanak, egy adott időszakban a baloldal kommunikációjának egy meghatározó hányadát az ő személyük dominálja. Továbbá, ők azok, akiket a baloldal autonóm figurákként konstruál meg, nem pedig úgy, mint

²⁶² Népszava: Szimpátiával fogadták Gyurcsányt. 2005.10.22.

²⁶³ Political Capital: A tyúkok hallgatnak. Népszabadság. 2005.05.20.

²⁶⁴ Körösényi András: Gyurcsány-vezér. A magyar politika prezidencializálódása. Magyarország Politikai Évkönyve, 2005.

akik pusztán a közösség részei. A baloldali közösségre jellemző ennek az ellenkezője, az tehát, hogy a diskurzusban jelen lévő számos politikust kevésbé önálló személyként, mint inkább egy-egy csoportosulás részeként konstruálnak meg. Ezért tekintik Jánosi Györgyöt és Nagy Sándort a párt népi szárnya, Lendvai Ildikót és Vitányi Ivánt a liberális csoportosulás, Tóbiás Józsefet és Ujhelyi Istvánt a fiatalok, Katona Bélát a Németh Miklós körüli, Hiller Istvánt pedig a Gyurcsány Ferenc körüli csoport képviselőjének.

Ennek ellenére érdemes röviden kitérni egy-két jelentős, de dominánssá nem váló politikus aktor konstrukciójára.

Hiller István 2004-től a párt elnöke, ez pedig fontos pozícióra predesztinálná. Gyurcsány Ferenc dominanciája azonban a háttérbe szorítja a pártelnököt, nem képes olyan szerepet betölteni a közösség diskurzusán belül, mint Kovács László az ellenzéki időszakban. Ráadásul már 2005 közepétől megalakul az országos választást előkészítő bizottság Gyurcsány Ferenc vezetésével, s ez egészen a 2006-os választásokig a párt első számú testületévé válik, így Hiller korszakunkra eső pártelnökségének jelentős részében formailag sem számít a párt első számú vezetőjének.²⁶⁵ Ehhez hozzájárul az is, hogy konstrukciójának egyik döntő eleme az, hogy személye Gyurcsány Ferenchez kötődik: a miniszterelnök közvetlen szövetségeseként²⁶⁶, nem pedig sajátos jellemzőkkel rendelkező aktorként tűnik fel. Önálló konstrukciójának legfontosabb eleme értelmiségi volta²⁶⁷, elnökké válása előtt a párt egyik fontos ideológusának tekintik²⁶⁸.

A közösség diskurzusában folyamatosan, de különösen a belső válságként megjelenített szituációkban, nagy figyelmet élveznek azok, akiket a pártvezetéssel szemben kritikus politikusokként konstruálnak meg²⁶⁹. A korszak elején ide tartozik **Nagy Sándor**, majd **Jánosi György** és **Szili Katalin**. Közös bennük, hogy egy időben a párt legszűkebb vezetői körébe tartoznak, hosszabb-rövidebb időre hivatalos pártelnök-jelöltekké is válnak, elsősorban a párt nemzeti vonalához sorolják őket²⁷⁰, a nyilvánosságban időről-időre elhangzó belső kritikáik pedig komoly visszhangot váltanak ki a közösségen belül. A baloldali diskurzusnak visszatérő aktora még különböző konstrukciókkal (pl.: korrupció, „fenegyerek”, tehetséges politikus, nő, fiatal) összekötve **Szekeres Imre**, **Baja Ferenc**, **Schmuck Andor**, **Lamperth Mónika**, **Juhász Ferenc**,

²⁶⁵ Nem lesz változás az MSZP élén. Népszava, 2005.06.15.

²⁶⁶ Szili Katalin biztos pont akar maradni. Népszava, 2004.09.09.

²⁶⁷ Hiller István-interjú, 2003.05.20.

²⁶⁸ A nemzeti középtől a polgári baloldalig, Népszabadság, 2003.03.31.

²⁶⁹ Népszabadság: „A változás híve vagyok”. 2004.09.09. vagy Jánosi György-interjú. Népszabadság, 2003.11.20. vagy Tamás Ervin: Robinok az MSZP-ben. Népszabadság: 2000.12.13.

²⁷⁰ Népszava: Szili a nemzeti baloldal jelképe vagy Vitányi Iván: Nem értem. Népszava, 2001.02.07.

Lendvai Ildikó és Tóbiás József, de ezek az aktorok nem válnak a közösség valódi vonatkoztatási pontjaivá.

Egyéb baloldali politikusok

Jellemző konstrukciók: párton belüli csoportok reprezentánsaiként konstruálódnak meg; pártvezetéssel kritikus politikusok nagy figyelmet élveznek

Kapcsolódó szemiotikai erőforrások: MSZP aktor; belső ügyekkel foglalkozó diskurzusok; sokszínűség/zavarosság egyéb modalitás

A politikai közösség részét képezik különböző **értelmiségiek** és **szakértők** is. Ezeknek egyik részét azok a párthoz közel álló, publicisztikákkal és interjúkkal gyakran jelentkező értelmiségiek adják, akik az egész korszakban folyamatosan kommentálják, értelmezik és elemzik a párt és a közösség belső folyamatait. Megállapításaik, kijelentéseik gyakran a baloldali közbeszéd részévé válnak, gondolataikkal gyakran szembesítik a politikusokat is a velük készített interjúkban²⁷¹. Sokatmondó, hogy e szembesítéseknél elsősorban a kritikai megjegyzéseiket használják fel, tehát belső kritikai funkciót töltenek be a közösségen belül. Ehhez a párt körüli ügyeket folyamatosan kommentáló gyakran idézett körhöz tartozik **Ripp Zoltán, Ágh Attila, Kéri László, Lengyel László** és még a **korai Gyurcsány Ferenc** is. Ezeknek a szereplőknek külön konstrukciójuk nem figyelhető meg, a gyakori idézések olyan szereplőkként láttatják őket, akiknek a gondolatai számítanak.

Az értelmiség egy másik része kevésbé vesz részt az aktuális politikai folyamatok kommentálásában, inkább tágabb politikai kérdésekben foglalnak állást és folytatnak egymással nyilvános vitákat. Visszatérő nyilvános értelmiségi vita tárgya a baloldaliság mibenléte²⁷², de komoly viták folynak például a háború kérdéseiről²⁷³, történelmi kérdésekről²⁷⁴ vagy éppen magáról az értelmiségről és annak szerepeiről²⁷⁵. Az értelmiség harmadik markáns csoportjára, a „közgazdászokra” elsősorban 2002 után hivatkoznak sokat, főként a felelőtlen gazdaságpolitikával szembeni kritikáik és a reformok sürgetése melletti érveiket hangsúlyozzák a diskurzusban²⁷⁶.

²⁷¹ Kovács László-interjú. Népszabadság, 2000.09.25.

²⁷² Tamás Gáspár Miklós: Új osztálypolitika, Népszabadság, 1998.11.18 és az ezt követő vita vagy éppen Szalai Erzsébet: Baloldal - új kihívások előtt. Népszabadság, 2002.07.06. és azt követő vita, vagy más csatornán Andor László - Földes György - Knausz Imre: Tradíció és újítás a baloldalon. Egyenlítő: társadalomkritikai és kulturális folyóirat, 2003. 1. sz. 14-20. o. és azt követő vita.

²⁷³ Szalai Erzsébet: Regresszió. 1999.05.19.

²⁷⁴ Kende Péter: Szobor egy gyilkosnak? 2002.04.22.

²⁷⁵ Szalai Erzsébet: Egy válságmentális dohogásai. Népszabadság, 2003.09.16.

²⁷⁶ Dési János: És a vita folyik tovább. Népszava, 2003.07.18.

Az értelmiségi aktorokban közös, hogy személyként ritkán konstruálódnak meg, viszont kijelentéseik a baloldali közösség csatornáiban nagy figyelmet élveznek: a Népszabadság, a Népszava, a Nap-Kelte, a 168 Óra, a Klub Rádió előszeretettel közli az értelmiségiek cikkeit, készít velük interjúkat, illetve gyakran beszámol a különböző közéleti konferenciákon elhangzott gondolataikról. Az értelmiség egységes kommunikációs szereplőként is gyakran megnyilvánul a sokuk által aláírt kiáltványok, követelések formájában. Ezek változatos tartalmúak, de a leggyakrabban a demokráciavédelem diskurzusa alá tartoznak: szélsőségesnek ítélt döntéseket, kijelentéseket ítélnék el, vagy ezekkel kapcsolatban szólítanak fel lemondásra egyes politikai szereplőket²⁷⁷. A közösséghez tartozó értelmiség határai azonban erősen vitatottak. A megszólalók gyakran beszélnek balliberális értelmiségről, ezzel szemben mások vitatják, hogy a baloldali és a liberális értelmiség azonos közösséghez tartoznának²⁷⁸, az SZDSZ körüli liberális értelmiség pedig sokszor külön szereplőként jelenik meg. A tiltakozó nyílt levelek azonban olyan csatorna, ahol a baloldali és liberális értelmiségiek azonos szereplőként jelennek meg. Ezt jól példázza a 2002-es választási kampányban közzétett nyílt levél, melyben a közösséghez tartozó értelmiségiek úgy buzdítottak szavazásra, hogy nem a konkrétan támogatandó erőt nevezték meg. A levél szerint az ellenfél a „radikális jobboldali kormánypolitika, amely túri és támogatja az idegenülötletet, a rasszizmust, korlátozza a demokratikus társadalmi és államéletet;” ez ellen szólítanak fel a részvételre²⁷⁹. Az értelmiség szemiotikai erőforrás jellege abban is megnyilvánul, hogy az MSZP-ben többen is hangsúlyozzák az értelmiségi szereplőkkel való erősebb kapcsolatot,²⁸⁰ és ennek elégtelen volta a párttal szembeni kritikai diskurzus egyik fontos eleme²⁸¹.

Értelmiség

Jellemző konstrukciók: Tekintélyes, bizonytalan határok

Kapcsolódó szemiotikai erőforrások: Európa/Nyugat diskurzus; demokráciavédő diskurzus; belső ügyekkel foglalkozó diskurzusok; alternatív baloldali diskurzus; hagyományos médiumok csatorna; értelmiségi médiumok csatorna; intézményes csatornák; szakpolitikai stílus; sokszínűség/zavarosság egyéb modalitás

²⁷⁷ Kampány a rasszizmus ellen, Népszabadság, 2001.05.09. vagy Nyílt levél Semjénről. Népszabadság, 2005.03.02.

²⁷⁸ Szalai Erzsébet-interjú. Népszabadság, 2003.04.23.

²⁷⁹ Magyarország válaszüthöz érkezet. Politikai hirdetés. Népszabadság, 2002.03.11.

²⁸⁰ Simon Gábor: Változtatva folytatni. Népszava, 2004.10.25.

²⁸¹ Tabajdi Csaba: Ébresztő! Népszabadság, 2004.07.23.

A közösség tagjai közé tartoznak egyes **médiumok** is. A két napilap, a **Népszabadság** és a **Népszava** különösen fontos szerepet tölt be, a párt és a közösség belső életének legfontosabb platformjai közé számítanak. A lapok újságírói (pl.: Aczél Endre, Németh Péter, Tamás Ervin, Nagy N. Péter, Mészáros Tamás) folyamatos kommentálói, értelmezői és kritizálói a közösségen és a párton belüli folyamatoknak, elemzéseik pedig időnként még politikusi reakciókat is kiváltak.²⁸² Bár a lapok többször kinyilvánítják, hogy a „balliberális” közösséghez tartoznak²⁸³, a baloldal politikusaival készített interjúkban kemény kérdéseket tesznek fel, és bőven teret engednek a pártot és politikusait bíráló véleménycikkeknek, akár a kampánycsend előtti utolsó napon is²⁸⁴. Ez alól még a kampányhajrában készített MSZP miniszterelnök-jelölti interjúk sem jelentenek kivételt.²⁸⁵ A Népszabadságot időnként politikusok²⁸⁶, értelmiségiek²⁸⁷ és olvasók²⁸⁸ is bírálják a baloldali közösséghez nem illeszkedő véleménye, tudósításai vagy nem a közösséghez tartozó szereplők gondolatainak közlése miatt. A lap közli ezeket a véleményeket, de Aczél Endre Vitányi Ivánnal vitába szállva az újságírói függetlenség mellett érvel:

Nekem, amikor egy bizonyos jelenségcsoportot vagy ügyet elemezni kívánok, a publicisztika adta határok között az MSZP éppen úgy „anyag”, mint a Fidesz vagy a kisgazdapárt. Ezen semmit sem változtat, hogy milyenek a politikai rokonszenveim (emeszpések — amint ezt mindenki tudja, ebből soha nem csináltam titkot). (...) Mindenesetre én az ügyintézésnek változatlanul az újságírói módját fogom választani, és egyezzünk meg: semmivel nem tartozom az MSZP-nek. Mint ahogyan a párt se nekem.²⁸⁹

A baloldalhoz sorolhatóak még olyan médiumok is, mint a **168 Óra**, az **ATV**, a **Klub Rádió** és olyan műsorok is, mint a **Nap-Kelte** vagy a **Megbeszéljük**, bár önálló aktorként ritkán konstruálódnak meg. A közösséghez tartozást jól példázza, hogy a Népszavában a Nap-Kelte és a Klub Rádió műsorát minden nap külön közlik, a Megbeszéljük műsorból pedig rövid kivonatot közölnek.

²⁸² Vitányi Iván: Fények és árnyak, Népszabadság, 1999.07.19.

²⁸³ Gondolkozási idő. Népszabadság, 1998.05.08.

²⁸⁴ Lásd: Krómer István: Államszocialista vagy polgári út. Népszabadság, 1998.05.08. vagy Balog Zoltán – Mráz Ágoston Sámuel: Magánügy vagy személyes közügy. Népszabadság, 2006.04.07.

²⁸⁵ Medgyessy Péter-interjú, Népszabadság, 2002.04.05. vagy Gyurcsány Ferenc interjú, Népszabadság, 2006.04.05.

²⁸⁶ Vitányi Iván: Fények és árnyak, Népszabadság, 1999.07.19. vagy Horn Gyula: Miért aggódóm a Népszabadságért. 1999.01.06.

²⁸⁷ Nyílt levél. Népszabadság, 1999.03.08.

²⁸⁸ Rólunk. Népszabadság, 2006.04.07.

A baloldali médiát a közösség tagjai már túlon túl függetlennek tartják. Például Mészáros Tamás a 2005-ös Gyurcsány – Orbán vita kapcsán úgy fogalmaz:

Megkockázatom, hogy amennyiben a honi sajtó közszolgálati meg úgynevezett balliberális felfogású fórumai megfelelnek az objektív elemzés kötelezettségének, úgy Gyurcsány fölénye még egyértelműbb, hatása pedig kiterjedtebb lehetett volna. A Fidesznek az a kétségtelen szerencséje, hogy a magyar nyomtatott és elektronikus újságírás szellemileg egyáltalán értékelhető része jobbra folyamatosan kompenzál. Elfogulatlanságát bizonyítandó, menekül az olyan értékelési feladatok elől, amelyek eredménye túlságosan kedvezőtlen a jobboldal számára. Tisztelet az igen kevés kivételnek, azok a televíziók, rádiók és újságok, amelyek nem állnak közvetlen jobboldali pártirányítás alatt, semmitől nem félnek inkább, mint annak esetleges látszatától, hogy a koalíció javára dolgoznak.”²⁹⁰

Baloldali médiumok

Jellemző konstrukciók: Kritikus, független

Kapcsolódó szemiotikai erőforrások: belső ügyekkel foglalkozó diskurzusok; korrupció ügy; hagyományos médiumok csatorna; internet csatorna; cinizmus, gúny stílus

Közösségen kívüli aktorok

A baloldaliak kommunikációjában egyes közösségen kívüli aktorok is markánsan megjelennek. Közülük is kiemelkedik Orbán Viktor személye, akinek konstrukciója a legtöbb baloldali aktorénál is nagyobb hatást gyakorol a közösségre. A közösségen kívüliek, konstrukciójuk szempontjából két kategóriába, a potenciális szövetségesek és az ellenségek alá sorolódnak. Előbbiekre a baloldaliak partnerként tekintenek, és megítélésük általában pozitív előjelű, utóbbiak a negatív viszonyítási pontot jelentik a közösség számára és heves, gyakran érzelmeikkel telített elutasítás tapasztalható irányukban.

Potenciális szövetségesek

Az **SZDSZ** konstrukciója nagyon hullámzó a baloldali közösségben. A párt baloldali megítélése ellenzéki pozícióban inkább semleges,²⁹¹ kormányzati időszakban inkább negatív, választások előtt pedig inkább pozitív. A választások közötti időszakokban a két párt és politikai közössége közötti különbségek, a választások idején viszont a hasonlóságok kapnak hangsúlyt.

²⁹⁰ Mészáros Tamás: A Fidesz szerencséje. Népszava, 2005.07.23.

²⁹¹ Az ország érdeke a párbeszéd, Népszabadság, 1999.10.07.

A szabad demokraták az egész időszakban az MSZP potenciális szövetségeseiként konstruálódnak meg. Az 1998-ig tartó koalíciót leginkább a házasság- vagy párkapcsolat metaforával írják le; de nem boldog-, hanem sokkal inkább érdekházasságként, sőt visszatérő elem a prostituálás metaforája is.²⁹² A metafora lényege, hogy az együttműködés racionális okokból szükséges, de érzelmi vagy elvi okokból egyáltalán nem kívánatos.²⁹³

Az Orbán-kormány alatt a baloldali közösség és az SZDSZ eltávolodik egymástól. **Demszky Gábor** szabad demokrata elnök meghirdeti az egyenlő távolságtartás politikáját, amit a baloldal – az elnök személyével együtt – fenntartásokkal kezel.²⁹⁴ A baloldal válasza az eljelentéktelenítés: a párttal keveset foglalkoznak, akkor is inkább csak lesajnálóan, ennek lényege, hogy az SZDSZ távolságtartása nem más, mint küzdelem a túlélésért.²⁹⁵ Ugyanakkor továbbra is potenciális szövetségesként tekintenek a pártra: az SZDSZ meghívást kap a párt kongresszusára, és a baloldal hangsúlyozza a párttal való együttműködés fontosságát az országos és a fővárosi szintéren egyaránt.²⁹⁶ 2001-től az SZDSZ ismét felértékelődik, Medgyessy Péter természetes szövetségesként minősíti.²⁹⁷ Ismét a két tábor összekötő elemek kerülnek előtérbe: a kormányváltás szándéka és a közös értékek.²⁹⁸ Ez azonban elsősorban a Fidesz- és az Orbán-kurzus teljes elutasításával azonos. Ripp Zoltán a következőképpen ábrázolja a liberális párt szerepét:

... a legfontosabb a politika egész irányának megfordítása, a gátlástalanul hatalomközpontú, hazugságokon és a közjavak lenyúlásán alapuló Fidesz-*vircsaft* megszüntetése. Az SZDSZ ennek az üzenetnek a világos megfogalmazásával és egyúttal az általa elfoglalt egyértelmű kormányváltó pozícióval ma a választási harc legfontosabb pártja. Az MSZP győzelmi esélyeit is megtámogató jó szereplése lehet az ország jövője szempontjából döntő kormányváltás legfőbb biztosítéka.²⁹⁹

²⁹² Egy bátor tettről, Népszabadság, 1998.03.02.

²⁹³ Lásd pl.: Ripp Zoltán: Cél a konszolidáció, Népszava, 1998.03.10. Popper Péter: Van másik? Népszabadság, 1998.05.08. vagy Seres László: A jó irány tartásáról, Népszava, 1998.03.09.

²⁹⁴ Lásd pl.: Döntésem az ésszerűség diktálta, Népszabadság, 2001.05.21. vagy Az SZDSZ országértékelő rendezvénye – MSZP-reagálás. MTI, 2001.01.30.

²⁹⁵ Lásd pl.: Debreczeni József: Az ellenzék esélyei. Népszava, 2000.06.10. vagy H. Bíró László: Hatpárti kétpártrendszer. Népszava, 2000.07.31.

²⁹⁶ Lásd pl.: Tisztújítás az MSZP budapesti szervezetében (3) - új elnök, MTI, 2000.10.21. vagy Nem akarom a régi idők moziját látni, Népszabadság, 2000.10.30. vagy Medgyessy: Az MSZP győzni akarását jelenti Kovács döntése, 2001.05.17.

²⁹⁷ Medgyessy Péter sajtótájékoztatója 2001.05.16. Lásd: Medgyessy: Az MSZP győzni akarását jelenti Kovács visszalépése. Népszabadság, 2001.05.17.

²⁹⁸ Ketten a „megszenvedett” egységről. Népszabadság, 2001.06.11.

²⁹⁹ Ripp Zoltán: A szabad demokraták esélyei, Népszava, 2002.03.28.

Az MSZP és az szabad demokraták közötti különbségek is pozitív értelmezést nyernek, mely szerint ezekkel az SZDSZ kiegészíti a szocialistákat. Az SZDSZ pozitív konstrukcióját erősíti, hogy a párt Demszky Gábor után **Kuncze Gábort** választja elnöké. A régi-új elnök személye elismert a közösségben: kompetens és a baloldal felé nyitott politikusnak tartják.³⁰⁰ Az együttműködés jegyében a két párt politikusai közös rendezvényeken szerepelnek, majd 2002-ben ismét koalíciós kormányt hoznak létre.

A Medgyessy-kormány első időszakában hiteles és racionális pártként jelenik meg,³⁰¹ ám ezt követően újabb hullámvölgy következik. Ismét a különbségek kerülnek előtérbe,³⁰² az MSZP részéről különböző vádak fogalmazódnak meg a szabad demokraták irányába: az SZDSZ felelőtlen,³⁰³ cserben hagyja az MSZP-t,³⁰⁴ de a legfontosabb, hogy politikai súlyához képest túlzott igényeket támaszt.³⁰⁵ Ezeket a kritikákat nemegyszer Medgyessy Péter miniszterelnök fogalmazza meg, akinek az SZDSZ korrupsztását említő nyilatkozata a csúcspontot jelenti a koalíciós partnerek közötti konfliktusban.³⁰⁶ Ugyancsak súlyos kritikák fogalmazódnak meg a szocialista párt részéről a 2005-ös köztársaságielnök-választás kapcsán.³⁰⁷ 2006-ban a szocialista párt ismét közeledik az SZDSZ-hez, a korábbi választások alkalmával alkalmazott retorika kerül ismét előtérbe: az együttműködés, a közös célok és értékek,³⁰⁸ valamint az egymást kiegészítő különbségek hangsúlyozása – utóbbit Gyurcsány Ferenc miniszterelnök az „édes savanyú szósz” hasonlattal szimbolizálja,³⁰⁹ Hiller István pártelnök pedig azt hangsúlyozza, hogy nincsen alternatívája az SZDSZ-szel való együttműködésnek.³¹⁰

SZDSZ

Jellemző konstrukciók: kényszerű szövetséges; racionális szövetség; értékellentétek; jelentéktelen és túlélésért küzdő párt; választások idején közös cél (Orbán leváltása, hatalomtól távortartása) összeköti a két közösséget; zsaroló; túlzott igényeket támaszt.

³⁰⁰ Sebes György: A 24. órában. Népszava, 2001.06.15.

³⁰¹ Lásd pl.: Nagy N. Péter: Történt valami? Népszabadság, 2002.06.20. vagy Nagy N. Péter: Önkép, Népszabadság, 2003.07.19.

³⁰² Horn: Nélkülözhetetlen az állam, Népszabadság, 2005.07.11.

³⁰³ Andor László: Tévedések játéka. Népszabadság, 2004.08.25.

³⁰⁴ Mind hosszabb koalíciós vitalista, Népszabadság, 2003.10.09.

³⁰⁵ Ágh Attila-interjú, Népszabadság, 2004.07.31.

³⁰⁶ Nekem még vannak feladataim, Népszabadság, 2004.08.19.

³⁰⁷ Kormánypárti nyilatkozatok az államfőjelölés kapcsán. Népszabadság, 2005.04.21.

³⁰⁸ Nagy N. Péter: Nil nocere, Népszabadság, 2006.04.07.

³⁰⁹ Kampányzárás – ízelemzéssel, Népszabadság, 2006.04.07.

³¹⁰ Hiller István-interjú, Népszabadság, 2005.10.01.

Kapcsolódó szemiotikai erőforrások: MSZP aktor; Kovács László aktor; Európa/Nyugat diskurzus; demokráciavédő diskurzus; színek egyéb modalitás (kék).

Az **MDF** konstrukciója kezdetben nagyon negatív. A MDF az ideologikus és múltba forduló politikát képviseli a baloldali közösség szemében.³¹¹ A párt tagjaira gyakran bukott és leszerepelt politikusokként hivatkoznak, utalva ezzel az 1990 és 1994 közötti sikertelennek tartott jobboldali kormányzásra, amit „nagyon gyorsan kivetett a társadalom”.³¹² A baloldali közösség szerint 1998-ban az MDF a Fideszbe kapaszkodva akar visszajutni a hatalomba.³¹³ Ezzel a párt a közösség ellenségképzésének egyik fő alanyává válik 1998-ban: rajtuk keresztül a Fidesz győzelme a jobboldali visszarendeződés veszélyeként jelenik meg, a baloldal pedig ennek a megakadályozását tartja a legfontosabbnak.³¹⁴ Az ellenségkép MDF-et elsősorban **Lezsák Sándor** és **Boross Péter** személye szimbolizálja.

Az 1998-as választások után e konstrukció fokozatosan oldódni kezd, a korszak végére pedig jelentősen átalakul. A **Dávid Ibolya** vezette MDF 2000-től kezdve többször is konfrontálódik a Fidesszel, ez pedig szimpátiát vált ki a baloldali közösségben. Ettől kezdve egyre inkább és mind határozottabban pozitívan konstruálódik meg a párt. Pozitív konstrukciójának egyik eleme a párt nyugatias, européer stílusa és politikája.³¹⁵ A baloldaliak többször is elismerően szólnak Dávid Ibolyáról, az MDF-et pedig a kívánatos, a helyes jobboldali pártként jelenítik meg.³¹⁶ Ennek jegyében az MDF még potenciális szövetségesként is feltűnik időnként a baloldalon. A 2006-os választások előtti időszakban születnek erről elképzelések, ám végül mindkét párt elzárkózik, így jelentősége is csekély marad.³¹⁷ Ha csak mérsékelt formában is, de az Orbán Viktorral és a Fidesszel való konfrontáció az ideológiai ellentétek és múltbeli szembenállás ellenére is integratív potenciált jelent a baloldali közösség és az MDF illetve Dávid Ibolya között.

³¹¹ Lásd pl.: Sokan fölismerték, mi a tét, Népszabadság, 1998.05.22. vagy Bilecz Endre: Visszajönnék? Népszabadság, 1998.05.11.

³¹² Sokan fölismerték, mi a tét, Népszabadság, 1998.05.22.

³¹³ Bilecz Endre: Visszajönnék? Népszabadság, 1998.05.11.

³¹⁴ Uo.

³¹⁵ Lásd pl.: Petri Lukács Ádám: Egy hiteles konzervatív, Népszava, 2004.06.10.

³¹⁶ Uo.

³¹⁷ Horn: Nélkülözhetetlen az állam, Népszabadság, 2005.07.11.

MDF és politikusai

Jellemző konstrukciók: Az MDF kezdetben az ideologikus és múltba forduló politika szimbóluma; jobboldali visszarendeződés veszélye; 2000-től az Orbánnal és Fidesszel konfrontálódó, felelős, nyugatos politika megtestesítője; potenciális szövetségese; az elismert jobboldali szereplő

Kapcsolódó szemiotikai erőforrások: Fidesz aktor; Európa/Nyugat diskurzus

Ellenségképek

A baloldali közösségen belül a korszak egyik legfontosabb fejleménye Orbán Viktor személyének középpontba kerülése. A baloldali közösség kommunikációjában **Orbán Viktor** központi szerepet tölt be, állandó hivatkozási alap és viszonyítási pont. A korszakban viszonylag rövid időn belül, de fokozatosan válik a közösség első számú ellenségképévé. Az 1998-as választások időszakában konstrukciója még inkább pozitív, politikusi személyéről kifejezetten kedvező vélekedés él a baloldalon, egyedül potenciális szövetségesei miatt bírálják. Választási győzelmét követően folyamatosan romlik a megítélése, 2000-től már egyértelműen a legfőbb ellenségképnek és negatív vonatkoztatási pontnak számít. Az ellenségképpé válás egyik csúcspontjának Kende Péter A Viktor című könyve számít; ez Orbán Viktorról nem csak mint politikusról, hanem mint emberről is lesújtó képet fest.

Központi szerepét jól mutatja, hogy többet van jelen a baloldali diskurzusban, mint a baloldali politikusok. A 2002-es választás előtti két hónapban a neve kétszer annyiszor (583) jelenik meg a két baloldali napilap, a Népszabadság és a Népszava hasábjain, mint Medgyessy Péteré (291) a baloldal miniszterelnök-jelöltjéé. Markáns jelenlétéhez ekkor még minden bizonnyal hozzájárul az is, hogy a kampány idején hivatalban lévő miniszterelnök, de a 2006-os kampányban még annál a Gyurcsány Ferencnél is többet szerepel a neve a két napilapban (Orbán 601 alkalommal, Gyurcsány 546 alkalommal), akinek médiajelenléte minden korábbi baloldali politikus és miniszterelnököt felülmúl a nyilvánosság egészében.³¹⁸ Orbán Viktor a baloldali közösség legfőbb integrátorává válik, az ő ellenség pozíciója a teljes közösségben egységes: minden szereplő egyetért abban, hogy az ő hatalomtól való távoltartása a baloldal elsődleges politikai célja. Aki ezt megkérdőjelezi, az kikerül a közösségből (lásd: Munkáspárt, Szűrös, Új Baloldal),

³¹⁸ Lásd pl.: Török Gábor: Politikai napirend, 2004: a fordulatok éve. Magyarország Politikai Évkönyve, 2004; Török Gábor: Politikai napirend, 2005: a kvázi-kétpárti verseny éve. Magyarország Politikai Évkönyve, 2005 és Török Gábor: Politikai napirend, 2006: tendenciák és határok. Magyarország Politikai Évkönyve, 2006

aki pedig ezzel egyetért, az egyéb politikai nézetei ellenére is a közösség tagja lesz (lásd pl.: Debreczeni József³¹⁹). Orbán Viktor legfőbb ellenségként való megkonstruálása ráadásul a baloldali és liberális közösség integrációjának is a legfontosabb eleme.

Az ellenségképzés időbeli dinamikája a leglátványosabban Orbán ideológiai konstrukciójában nyilvánul meg. Az 1998-as kampány során a baloldali közösség tagjai még kifejezetten dicsérik Orbánt, rokonszenves és versenyképes politikusnak tartják.³²⁰ Pozitív konstrukcióját csak lehetséges szövetségesei, a szélsőjobboldallal és a politikai populizmussal összekapcsolt Csurka István és Torgyán József gyengítik. Emiatt gyakran Antall Józseffel állítják párhuzamba: eszerint Orbán Antall szellemi és politikai örököse,³²¹ aki alapvetően jó szándékú, morálisan jó politikus. Ugyanakkor a rossz szövetségeseket is megörökölte a néhai kormányfőtől, mégpedig azokat, akiktől még Antall is távol tartotta magát. Jól illusztrálja ezt a képet Aczél Endre írása:

igyekezetében azonban szembe találja magát azokkal, akiket dr. Antall végképp nem szívlelt, és akikkel egy ponton túl nem is közösködött: Torgyánnal és Csurkával. (Előbbi kilépett az Antall-féle koalícióból, utóbbit kizárták az MDF-ből.) Az új parlament konzervatív-nemzeti oldalán rajtuk kívül, fájdalom, mások nincsenek, nem lesznek.³²²

Az antalli hasonlat azonban hamar feloldódik: a rossz szövetségesek megmaradnak, de Orbán már nem csak szükségből kapcsolódik velük össze, hanem közte és a valós illetve potenciális (Torgyán illetve Csurka) szövetségeseik között már elvi rokonságot is felvetnek: konstrukciójuk egyre inkább átfedésbe kerül.³²³ Ennek az eszmei rokonságnak a szimbólumaként Orbán egyes kijelentései nagy visszhangot kapnak, és az egész korszakban fennmaradnak a baloldali közösség diskurzusában, így például az MSZP-SZDSZ kormány „idegenszerűnek” nevezése még 1997-ben³²⁴ vagy a baloldal genetikai meghatározottságára való utalás a 2005-ös tusnádfürdői beszédben³²⁵.

Orbán Viktor baloldali közösségben jelenlévő konstrukciója kifejezetten politikusi, ami szemben áll a baloldali politikai elit (pl. Kovács László, Medgyessy Péter, Németh Miklós) jellemzően depolitizált, szakértői képével. Ez a politikusi konstrukció több elemből épül fel.

³¹⁹ Debreczeni József: Az írástudók ájulása. Népszabadság, 2006.03.11. cikkét és az írás reakcióit.

³²⁰ Tanács István: Jó vita, Népszabadság, 1998.05.21.

³²¹ Aczél Endre: Az „antalli keret”, Népszabadság, 1998.05.13.

³²² Uo.

³²³ Medgyessy Péter-interjú. Népszabadság, 2002.04.05.

³²⁴ Orbán Viktor beszéde a Zeneakadémián, 1997.06.12.

³²⁵ A baloldali szereplők élesen bírálják a „genetikai meghatározottságra vonatkozó megjegyzést” Orbán beszédben. <http://nol.hu/archivum/archiv-372316-185852>

Egyik legerősebb és az egész időszakon átívelő összetevője a profizmus. Emiatt kezdetben Orbán irigykedve és elismerően figyelik a baloldalon: tehetséges, ösztönösen jó politikai érzékkel megáldott politikusnak tartják,³²⁶ akihez hasonló nincsen a baloldali térfélen.³²⁷

A közösség tagjainak véleménye szerint Orbán politikai profizmusát jelzi, hogy bármilyen szerepet képes eljátszani, amit politikai érdekei megkívánnak (konfrontatív, konfliktuskerülő, pártok felett álló, népvézér stb.). Lengyel László mindezt így szemlélteti:

Orbán hivatásos, bármilyen szerepet eljátszik, Jágótól Othelloig, Cassiótól Desdemonáig, vérszomjas tigristől a szelíd őzig.³²⁸

Profizmusának egyik eleme magas szintű kommunikációs képessége,³²⁹ amelynek hiánya gyakran megjelenik a baloldali közösség politikusainak kritikájaként. Orbán Viktor kommunikációját azonban gyakran tartalomnélkülinek minősítik. E szerint a kormányfő beszédei, noha továbbra is jól megkomponáltak, valójában tartalmilag üresek, semmitmondók, „a forma győzött a tartalom felett”.³³⁰ A jól felépített beszédek a tudatos semmitmondás eszközei, üresség, ügyes csúsztatások és hatásvadász szófordulatok jellemzik. A tartalmi hiányosságot Orbán ütőképes retorikával és szónoki bravúrokkal ellensúlyozza, emiatt gyakran alkalmazzák rá a színész, a mutatványos és más előadói címkéket.³³¹ Kommunikációja azonban alkalmas arra, hogy a saját „híveit” manipulálni tudja. A tartalomnélküliség minősítést jelzi az is, hogy Orbánt rendszeresen úgy jelenítik meg, mint aki a szakpolitikákhoz nem ért, a gazdaságpolitikában³³² és a külpolitikában is gyenge.³³³ A tartalomnélküliségre épül rá 2004-től a „szélkakas” és a „populista” konstrukció, amely továbbra is Orbán kommunikációjára koncentrál. Ebben az értelmezésben Orbán Viktor számára az elvek lényegtelené váltak, azt mondja, amit a választók hallani akarnak, nem azt, ami jó az országnak, vagyis politikai kommunikációját kizárólag a politikai hatalom megszerzésének szempontjai vezetik.³³⁴

³²⁶ Lásd pl.: Kéri László: Németh Miklós és Orbán Viktor, Népszabadság, 1999.12.02. vagy Németh Péter: Magyar-magyar csúcs, Népszava, 1999.02.13.

³²⁷ Lengyel László: Keleten a helyzet változatlan, Népszabadság, 2000.07.08.

³²⁸ Lengyel László: Keleten a helyzet változatlan, Népszabadság, 2000.07.08.

³²⁹ Füzes Oszkár: Cezúra az ajtófélfán, Népszabadság, 1999.02.06.

³³⁰ Mészáros Tamás: A reklám és hordozója, Élet és Irodalom, 2001.02.09.

³³¹ Lásd pl.: Mester Ákos: Ennyi, 168 óra, 2000.02.10. Tamás Ervin: Produkció, Népszabadság, 2001.02.09.

³³² Lásd pl.: Kéri László: Németh Miklós és Orbán Viktor, Népszabadság, 1999.12.02. vagy hírTV: Orbán-Gyurcsány vita 2005 (2. rész), 19.50. <https://www.youtube.com/watch?v=6sy6XAfBBSQ>

³³³ Ripp Zoltán: Csatazaj és „kampánykezdet”, Népszava, 2002.02.28.

³³⁴ Népszava: Újhelyi: Orbán küldje vissza a levelezőlapot, 2005.08.03.

Gyurcsány Ferenc előtérbe kerülésével Orbán Viktor addig elismert kommunikációs képességei megkérdőjeleződnek a közösségen belül.³³⁵ Gyakran megjelenik a baloldali diskurzusban, hogy megfutamodik a vitáktól, beszédei, szónoklatai áttetszőek, Gyurcsány Ferencsel szemben már egyáltalán nem nyújt kiemelkedő teljesítményt.³³⁶

Szintén a politikusi konstrukcióhoz tartozik, hogy Orbán saját közössége vezéréként jelenik meg. A vezérkonstrukciója két alappillérre épül. Az egyik, hogy nincs senki, aki versenyezhetne vele a karizma és a cselekvőképesség dimenziójában, sem a pártján, sem az egész jobboldalon belül.³³⁷ A másik pillér pedig a jobboldal önkéntes alárendelődése Orbán vezetésének és lojalitása a vezér iránt. A politikus vezér volta helyenként irigylésre méltóként is megfogalmazódik: a vezér integrálja a jobboldalt, a dezintegrált baloldalon viszont hiányzik egy ilyen figura.³³⁸ Ugyanakkor a vezérszerep erőteljes bíráló tárgya is, gyakran a diktatórikus működés szimbólumaként jelenik meg.³³⁹ 2002 után a baloldali diskurzus Orbán-kritikájának egyik fontos eleme lesz, hogy a volt miniszterelnök nem csak a jobboldal, hanem a teljes magyar politikai közösség vezéréként jeleníti meg magát.³⁴⁰

A vezérkonstrukció további eleme a politikai tábor irracionális, elsősorban érzelmi kötődése Orbán Viktorhoz. A jobboldal – amely a baloldali közösség felfogásában értékorientált, átideologizált és könnyen manipulálható – rajong érte, ő pedig könnyűszerrel manipulálja őket az érzelmeiket tápláló prédikációival.³⁴¹

Orbán Viktor és a jobboldal viszonyát gyakran szemléltetik szakrális metaforákkal,³⁴² mint például a „hívek” és a „prédikáció”.³⁴³ A konstrukció fontos szimbóluma a Kende Péter könyvének borítóján is megjelenő és ikonikussá váló kép, melyen egy idős hölgy kezét csókol Orbán Viktornak.

A vezér és tábora közötti irracionális kötődés szimbólumának számítanak a polgári körök is: ezek elsősorban a politikushoz, nem pedig a Fideszhez kötődő szervezetek. Orbánt a polgári körökön belül nem csak tisztelik és rajongják,³⁴⁴ hanem magasztalják is: Szalay Tamás Lajos a

³³⁵ Lásd pl.: Ripp Zoltán: Csatazaj és „kampánykezdés”, Népszava, 2002.02.28. vagy Népszabadság: Pengeváltás volt, párbaj nem, 2005.07.09. vagy Sebes György: Helyzetben, Népszava, 2005.07.09.

³³⁶ Várkonyi Tibor: Viktor, hová lettél? Népszava, 2006.04.03.

³³⁷ Bilecz Endre: Hannibál a kapuk mögött, Népszava, 2001.05.26.

³³⁸ Ágh Attila: MSZP: meglepetések vígjátéka. Népszava, 2000.11.22.

³³⁹ Lásd pl.: Lendvai Ildikó interjú. Népszabadság, 2000.10.12. vagy Ripp Zoltán: Pártok és stratégiák, Népszabadság, 2003.08.02.

³⁴⁰ Petri Lukács Ádám: Az adekvát válasz. Népszava, 2003.10.300.

³⁴¹ Ripp Zoltán: Pártok és stratégiák, Népszabadság, 2003.08.02.

³⁴² Nagy N. Péter: Hangok árja. Népszabadság, 2004.02.12.

³⁴³ Nagy N. Péter: Orbántól Havelig és vissza. Népszabadság, 2005.11.07.

³⁴⁴ Szalay Tamás Lajos: Téglajegyekből szőtt selyemháló, Népszava, 2003.09.06.

polgári körök levelező fórumáról származó idézettel illusztrálja ezt. Ebben valaki Nostradamusnak abban a jóslatában véli felismerni Orbán Viktort, amelyben a jós úgy fogalmaz, hogy „...fiatal magyar vezeti a népeket, miközben Izráel a tengerbe vész...”. Az illető hozzáteszi: „Isten óvja, védje Orbán Viktort és a magyar nemzetet!”³⁴⁵

A politikus-konstrukció további eleme, hogy Orbán Viktort a hatalom akarása jellemzi, hatalmi ambícióinak nincsenek korlátai. Elsődleges politikai eszközei az erő és akarat,³⁴⁶ ami szemben áll a baloldali közösség által helyesnek tartott eszközökkel, mint a párbeszéd, a kompromisszum és az egyeztetés. Politizálása fő területének az utcát tekintik, nem pedig a parlamentet, ennek keretében pedig sokszor a hatalom érdekében a tömeg irracionális érzelmeire rájátszó néptribüneként konstruálják meg,³⁴⁷ szembeállítva az ideálisként megjelenített felelős, parlamenti politikussal. Folyamatosan a demokratikus rendszer korlátait feszegeti.³⁴⁸ Állampolgári diskurzusokban gyakran diktátorként jelenik meg.³⁴⁹

Orbán konstrukciójának fontos eleme az is, hogy a baloldal szerint döntő szerepet játszik a társadalom politikai alapú megosztásának folyamatában, ami a polarizáció/integráció diskurzus egyik központi eleme. Ezt a konstrukciót olyan nagy visszhangot kiváltó megnyilatkozások táplálják, mint a balliberális kormány „idegenszerűnek” bélyegzése,³⁵⁰ a „másik Magyarországról” szóló megjegyzése³⁵¹, kijelentése arról, hogy „a haza nem lehet ellenzékben”,³⁵² a 2002 utáni balliberális kormányzás „ideiglenes állapotként” rögzítése³⁵³, illetve a baloldal genetikai meghatározottságára való utalása.³⁵⁴

Amellett, hogy Orbán Viktor központi szereplő a baloldali közösség kommunikációjában, folyamatos viszonyítási pontként is jelen van az időszakban. A baloldal mindig hozzá méri magát: hozzá hasonlítják például Németh Miklóst,³⁵⁵ Kovács Lászlót³⁵⁶ és Gyurcsány Ferencet³⁵⁷ is,

³⁴⁵ Szalay Tamás Lajos: Orbán Viktor a Nostradamus-jóslatokban? Népszava, 2003.09.06.

³⁴⁶ Szász István: Rossz komédia, Népszava, 2002.03.28.

³⁴⁷ Lásd pl.: Ripp Zoltán: Pártok és stratégiák, Népszabadság, 2003.08.02. vagy Petri Lukács Ádám: Idegenek, elnyomók, illem, Népszava, 2003.11.04.

³⁴⁸ Kéri László: Németh Miklós és Orbán Viktor, Népszabadság, 1999.12.02.

³⁴⁹ Népszava: Idősellenség, 1999.08.26. vagy Népszabadság: Főhajtás, 2002.03.05. illetve a 2002-es kampány állampolgári SMS-ei (www.edemokracia.hu).

³⁵⁰ Bauer Tamás: Orbán, Gyurcsány és a demokrácia, Népszabadság, 2003.11.05.

³⁵¹ Gyanakvás és elzárkózás jellemzi a politikát, Népszava, 2003.11.13.

³⁵² Ripp Zoltán: Gyurcsány vagy Orbán, Népszava, 2005.07.16.

³⁵³ Petri Lukács Ádám: Idegenek, elnyomók, illem, Népszava, 2003.11.04.

³⁵⁴ Újhelyi: Orbán küldje vissza a levelezőlapot, Népszava, 2005.08.03.

³⁵⁵ Kéri László: Németh Miklós és Orbán Viktor, Népszabadság, 1999.12.02.

³⁵⁶ Kovács az ország érdekében kötne koalíciót a Fidesszel, Népszava, 2000.12.08.

³⁵⁷ Nagy N. Péter: Sisakrostélyon át, Népszabadság, 2005.07.09.

bár az utóbbi kísérletet tesz ennek a gyakorlatnak a felszámolására.³⁵⁸ Az összehasonlítás jellemzően a politikusi képességek dimenzióiban történik, ideértve a kommunikációt, a hitelességet és a közösség-integrációs kompetenciákat.

Orbán ellenségképként nem csak, mint politikus, de mint ember is megkonstruálódik. Ebben nagy szerepet játszik Kende Péter 2002-ben megjelent A Viktor című könyve, amely hosszú hónapokon keresztül vezeti a könyveladási listákat, a baloldalon pedig „becsületbeli üggyé” válik szerezni belőle egy példányt.³⁵⁹

A könyv Orbán Viktor a baloldali közösségben már létező politikusi konstrukciójának, a hataloméhes, autoriter hajlamú vezető képének a személyes háttérét vázolja fel. Nagyon sötét képet fest a miniszterelnökről, a személyiségéről és közvetlen környezetéről. A politikus gyermek- és ifjúkorát, családi kapcsolatait, apja könyörtelen veréseit, a feleségével dúló súlyos konfliktusait, illetve a származásából fakadó súlyos kisebbségi komplexusait részletesen tárgyaló könyv bemutatja, hogy a miniszterelnök

hogyan lett egy, a hatalom mindenekfeletti machiavellizmusát mesterfokon gyakorló, könyörtelen, uralkodói allűröktől sem idegenkedő kelet-európai Nagyfőnök.³⁶⁰

Orbán Viktor személyes konstrukciójának része, hogy neve a baloldali közösségben gyakran összekapcsolódik a korrupcióval, családi kapcsolatain keresztül korrupciós ügyekben érintettnek tartják.³⁶¹ Az állampolgári diskurzusokban továbbá gyakran előkerül Orbán vélt cigány származása,³⁶² amelyre még a jobboldalról is érkezik reakció.³⁶³

A Fidesz és Orbán Viktor konstrukciójához is szorosan kapcsolódik az **Orbán-kormány** jellemzése. Legerősebb eleme a hatalmi politizálás vádja: eszerint a Fidesz vezette kormány mindent az uralma alá akar vonni, magáévá teszi a hatalmi pozíciókat, a közintézményeket, elfoglalja a közmédiát,³⁶⁴ kontrollálja a civil szférát.³⁶⁵ A kormány továbbá csorbítja az ellenzék parlamenti lehetőségeit, amivel „leépítik a parlamentet, kiüritik a parlamentarizmust”.³⁶⁶ A hatalmi politizálás gyakran az „egész pályás letámadás” metaforájában fogalmazódik meg. Szorosan kapcsolódik ehhez az agresszivitás és erőpolitika, mint eszköz: a kormány nem folytat

³⁵⁸ Gyurcsány Ferenc-interjú. Népszabadság, 2002.12.07.

³⁵⁹ Nagy N. Péter: A Kende. Népszabadság, 2002.02.05.

³⁶⁰ Szász István: „A Viktor” – könyvben, őszintén. Népszabadság, 2002.01.16.

³⁶¹ Németh Péter: Alantasan. Népszava, 2001.05.31.

³⁶² Index.hu fórum

³⁶³ <http://index.hu/belfold/gral1005o/>

³⁶⁴ Lásd pl. MTI: MSZP-kongresszus – Horn Gyula vagy Füzes Oszkár: Támadás! Népszabadság, 1999.10.20.

³⁶⁵ Bonifert Mária: Ki az EU-érett, Népszava, 2000.08.02.

³⁶⁶ Be kell fejezni a vitákat, Népszava, 2000.10.21. vagy Sokan a mormotához hasonlítottak, Népszabadság, 2000.12.28.

vitát és nincs tekintettel másokra, mindent erőből akar megoldani. Nagy Sándor ezt a következőképpen jellemzi:

Egyre inkább világossá válik, hogy a választásokon győztes politikai erő fiatal, tanult, több idegen nyelvet beszélő politikusai a belpolitikában csak és kizárólag egy nyelven értenek és beszélnek: az erő nyelvén.³⁶⁷

További fontos elem a kormány konstrukciójában a szolidaritás hiánya. Ennek lényege, hogy a kormány gazdaságpolitikája a gazdagoknak, a felső középosztálynak kedvez, és mindezt a szegények rovására teszi. Közteherviselési politikájának köszönhetően nem csökken, hanem nő a különbség a társadalmi rétegek között, ezzel pedig megosztja a társadalmat.³⁶⁸ Ehhez kapcsolódik a korrupció vádja, amivel elsősorban a klientúra építésre és a zsákmányelvűsége utalnak. A kormány a hozzá közel álló személyeket pozícióhoz és vagyonhoz juttatja, ők pedig élőködnek a közjavakon és kifosztják az országot.³⁶⁹

A kormány gazdasági teljesítményének megítélése a korszakban nem egységes. Olykor elismerik eredményeit, de azokat is a Bokros-csomag utóhatásainak tekintik.³⁷⁰ 2004 után az Orbán-kormány a felelőtlen költségvetési politika elindítójaként jelenik meg.³⁷¹

Gyurcsány Ferenc árnyékállam koncepciója szerint az Orbán-kormány a leváltása után sem szűnik meg létezni: politikai kinevezettjein (pl. a legfőbb ügyész, a Magyar Rádió elnöke, a Magyar Nemzeti Bank elnöke) keresztül továbbra is jelen van, és hatalmat gyakorol. Ezek a szereplők a kormányváltás után is képesek a Fidesz számára kedvező irányba terelni az eseményeket,³⁷² illetve a bázisai egy alternatív hatalomgyakorlás megszervezésének, vagyis egy árnyékállam létrehozásának.³⁷³

Orbán Viktor

Jellemző konstrukciók: a baloldali diskurzus legtöbbet szereplő aktora; elsőszámú ellenségkép; a közösség egyik legfontosabb integratív szemiotikai erőforrása; Antall József örököse; eszmei rokonság a szélsőjobboddallal; politikus konstrukció; professzionális politikus; jó kom-

³⁶⁷ Nagy Sándor felszólalása, Országgyűlési Napló, 1998.09.28.

³⁶⁸ Részletesen lásd polarizáció/integráció diskurzus

³⁶⁹ Lásd pl.: Az MSZP-ben nincs bosszúvágy, Népszava, 2000.12.04. vagy Sokan a mormotához hasonlítottak, Népszabadság, 2000.12.28. vagy Ripp Zoltán: A szabad demokraták esélyei, Népszava, 2002.03.28.

³⁷⁰ Be kell fejezni a vitákat, Népszava, 2000.10.21.

³⁷¹ Gyurcsány Ferenc parlamenti felszólalása. 2005.09.12.

³⁷² Bauer Tamás: Orbán, Gyurcsány és a demokrácia, Népszabadság, 2003.11.05.

³⁷³ Árnyékállamot épít a Fidesz, Népszabadság, 2003.10.29.

munikátor; tartalomnélküliség; szerepjátszás; populista; szélkakas; vezér; irracionális kötődések; a hatalom akarása; erő és akarat mint legfontosabb eszközök; diktátor; politikai megosztottságot gerjeszt; fontos viszonyítási pont a baloldalon; rossz/gonosz ember; korrupt; cigány

Kapcsolódó szemiotikai erőforrások: Németh Miklós aktor; Gyurcsány Ferenc aktor; Fidesz aktor; biztonság és nyugalom diskurzusa; nemzeti diskurzus; Európa/Nyugat diskurzus; demokráciavédő diskurzus; polarizáció/integráció diskurzus; repolitizált pragmatizmus diskurzus; folyamatosság diskurzus; külpolitika ügy; korrupció ügy

A **Fidesz** konstrukciójának dinamikája és tartalma is nagyon hasonló Orbán Viktoréhoz, a kettő jelentős átfedést mutat egymással. A még ellenzéki, de kormányra készülő Fideszt tapasztalatlanként és felelőtlenként jelenítik meg, és bár a baloldali közösség tagjai neheztelnek a pártra a jobboldali fordulat és a bukott MDF-fel való együttműködés miatt,³⁷⁴ a Fidesz inkább pozitív konstrukcióját mutatja, hogy még az 1998-as választások két fordulója között is beszélnek néha a baloldalon a nagykoalíció lehetőségéről.³⁷⁵ A Fidesz kormányra kerülésétől kezdődve a párt megítélése folyamatosan romlik a közösségben, az egyik domináns ellenségképpé válik.³⁷⁶ Ezzel egyidejűleg a párt és Orbán Viktor konstrukciója egyre inkább összeolvad.³⁷⁷

A párt kezdeti konstrukciójának középpontjában a jobboldali fordulat áll, ennek szimbolikus momentuma a Fidesz-MDF szövetség. A baloldal szerint a Fidesz korábban liberális volt, de ideológiaváltás következett be, amelynek eredményeképpen jobbra tolódott: egyre inkább konzervatív és nacionalista világnézet, retorika jellemzi.³⁷⁸ A párt, amely korábban bírálta a kormányzó jobboldal politikáját, immár önmaga képviseli azt, és a leváltott jobboldali elitet újra hatalomba akarja emelni.³⁷⁹ A konstrukció fontos eleme a Fidesz és az antalli politika párhuzamba állítása. A párt ideológiai és szakpolitikai tekintetben is az antalli örökséget képviseli, annak folytatójaként jelenik meg. Ugyanakkor a Fidesz számára is kihívást jelentenek a szélsőséges jobboldali pártok (FKGP és MIÉP), amelyekkel a hatalom megszerzése érdekében kény-

³⁷⁴ Lásd pl.: Gondolkozási idő, Népszabadság, 1998.05.08. vagy Sulin József: Struccpolitika? Népszabadság, 1998.05.22.

³⁷⁵ Lásd pl.: Életveszélyes lenne egy kis többségű kormány. Népszabadság, 1998.05.12. vagy Vitányi Iván: A kéznyújtásokról. 1998.05.21.

³⁷⁶ Ripp Zoltán: A választások tétje, Népszava, 2002.04.04.

³⁷⁷ Ripp Zoltán: Pártok és stratégiák, Népszabadság, 2003.08.02.

³⁷⁸ Braun Róbert: Elvált szülők gyermeke, Népszabadság, 1998.05.08.

³⁷⁹ Gondolkozási idő, Népszabadság, 1998.05.08.

telen szövetkezni, de komoly veszélyt jelentenek a kormány stabilitására és megítélésére egyaránt.³⁸⁰ A kezdeti konstrukció további meghatározó része az éretlenség és a felelőtlenség. Az előbbivel a fideszesek életkorára és kormányzati tapasztalatlanságára utalnak, az utóbbival a túlzott, betarthatatlan kampányígéretekre.³⁸¹ Mindezek szemben állnak a szakértőiként és felelősként felmutatott baloldali politizálással.

Az MDF-féle ideologikusság nagy hangsúlyt kap 1998 és 2002 között, ennek fő eleme a múlt felé fordulás, visszafordulás. E szerint a Fidesz politikáját áthatja a nosztalgia; a párt példaértékűnek tekinti a monarchia évtizedeit és az 1920-as és 30-as éveket.³⁸² Ehhez kapcsolódik a párt nemzeti retorikája, a nyitottság a jobboldal szélsőséges erői felé és a szimbolikus politikai elemek, mint például a Szent Korona-tan felmelegítése.³⁸³ Ezeket a vonásokat a baloldal egyértelműen a korai MDF-től eredezteti,³⁸⁴ ám a Fidesz ideologikussága idővel még az MDF-ét is meghaladja.³⁸⁵ 2004-től már inkább az elvnelküliség és az alkalmazott elvek „hajlíthatósága” kap hangsúlyt, és ezzel együtt elhalványul, de nem tűnik el, az ideologikusság vádja.

Bizonyos ideológiai elemek továbbra is a konstrukció részei maradnak. Ilyen az Európa-, illetve Nyugat-kritikus attitűd, amely szerint a Fidesz retorikája a párt Nyugattal szembeni fenntartásairól árulkodik, sőt az ország Európai Unióhoz való csatlakozását is veszélyezteti.³⁸⁶ A párt és tábora államelvű, nacionalista, klerikális, illetve a modernizáció ellensége. Gyurcsány Ferenc 2004-ben ekképpen írja ezt le:

A magyar jobboldal nem az új, hanem a régi Magyarországhoz vonzódik. Programja a modernizációtól való tartózkodásra és félelemre épít.³⁸⁷

A múlt felé fordulás vádja később ismét felerősödik: a 2006-os kampányban a visszafordulás veszélyének képében jelenik meg a baloldalon.³⁸⁸

³⁸⁰ Révész Sándor: Hullámvasút, Népszava, 1998.05.13.

³⁸¹ Lásd pl.: A belső viták gyengítik a koalíciót, Népszabadság, 1998.03.07. vagy Ripp Zoltán: Cél a konszolidáció, Népszava, 1998.03.10. vagy Ágh Attila: Fideszes választási dilemmák, Népszava, 1998.04.24.

³⁸² Lásd pl.: Braun Róbert: Elvált szülők gyermeke, Népszabadság, 1998.05.08. vagy Gyurcsány Ferenc: A győzelemnél kevesebb, Népszabadság, 2000.11.16.

³⁸³ Lásd pl.: Az MSZP a fordulat veszélyeiről, Népszabadság, 1998.05.15. vagy Hegyi Gyula: Kommunisták itt és ott, Népszava, 1999.11.24.

³⁸⁴ Debreczeni József: Hagyomány és politikai marketing, Népszava, 2000.08.29.

³⁸⁵ Uo. Debreczeni mindeközben úgy véli, hogy a Fidesz ideologikussága nem a múltba, hanem sokkal inkább előre visz.

³⁸⁶ Lásd pl.: Gondolkozási idő, Népszabadság, 1998.05.08. vagy Dávid hitetlennek tartja Orbán szavait, Népszabadság, 2002.09.14.

³⁸⁷ Gyurcsány Ferenc: Merjünk baloldalinak lenni! Népszabadság, 2004.01.16.

³⁸⁸ Lásd pl.: MSZP nagygyűlés – Hiller, MTI, 2005.10.16 vagy Nagy N. Péter: Tessék választani!, Népszabadság, 2006.04.01.

A populizmus, mint a Fidesz konstrukciójának eleme a korszak egészében jelen van, de jellemzően abban az időszakban erős, amikor a Fidesz ellenzékben van. Az első Orbán-kormányt megelőzően a párt felelőtlen ígéreteiről és hamis illúziókat keltő kritikáiról beszéltek a baloldalon.³⁸⁹ 1998-tól a konstrukció elhalványul, 2002-től azonban ismét felerősödik. Ekkor a populizmus leggyakrabban az elvi politizálást háttérbe toló totális ellenzékiességgel kapcsolódik össze, amelynek egyetlen célja a hatalom megszerzése. A populistá Fidesz elvi-ideológiai értelemben következetlen és zavaros, egymásnak ellentmondó nyilatkozatok és állásfoglalások jellemzik.

A Fidesz konstrukciójának is fontos eleme az időszakban a szövetségi politika. A korszak elején a középpontban a párt jobboldali fordulata, vagyis az MDF-hez való formális és elvi közeledése áll. A baloldali közösség tagjai úgy látják, hogy a jobboldal a MIÉP, de leginkább a Kisgazdapárt nélkül nem nyerhet, és nem kormányozhat, így a Fidesz kénytelen velük is összefogni.³⁹⁰ Ezt az összefogást veszélyként értékelik, egyfelől azért, mert kényszerszövetségről van szó,³⁹¹ másfelől a szélsőséges pártok veszélyeztetnék a kormány stabilitását is.³⁹² 1998-at követően egyre gyakoribbá válik a Fidesz és a szélsőjobboldal közötti valódi elvi kapcsolódások hangoztatása: nem áll messze ideológiailag a Fidesz a MIÉP-től, „összenő, ami összetartozik”.³⁹³ A 2002-es MSZP kampány egyik fő üzenete a két párt összeborulása, ennek szimbolikus eseménye a Terror Háza múzeum avatóünnepsége, ahol a két tábor együtt van jelen az eseményen.³⁹⁴ Az elvi kapcsolat szimbólumaként funkcionál néhány fideszes politikus is, mint Rogán Antal, Kövér László, Wittner Mária, akiknek a megnyilatkozásait gyakran idézik baloldali szereplők a MIÉP-pel való elvi rokonság bizonyítékaként.³⁹⁵

Ahogy Orbán Viktor, úgy a Fidesz baloldali konstrukciójában is meghatározó a hatalomvágy és az erőpolitika. Ennek lényege, hogy a Fidesz legfontosabb törekvése a hatalmának a bebetonozása, megtartása, illetve később, amikor ellenzékben van, annak visszaszerzése. A párt hatalomvágyának szinte minden más szempont alárendelődik, nem számítanak az intézményi, elvi

³⁸⁹ Horn továbbra is az SZDSZ-szel kormányozna, Népszabadság, 1998.03.09.

³⁹⁰ Horn: nincs szükség fordulatra, Népszabadság, 1998.05.08. vagy Tévedés volt a csöndes hang, Népszava, 1998.05.22.

³⁹¹ Eörsi István: Kis magyar politológia, Népszava, 1998.05.21.

³⁹² Petri Lukács Ádám: A második fordulóban, Népszabadság, 1998.05.14. vagy Révész Sándor: Hullámvasút, Népszava, 1998.05.13.

³⁹³ Lásd pl. Mester Ákos: Sötétedik, 168 óra, 1999.10.28. vagy Kis Tibor: Csurka a Terror Házában, Népszabadság, 2000.02.26.

³⁹⁴ Uo. vagy Agyagási Edit: Összeborulás? Népszabadság, 2006.04.01.

³⁹⁵ Tamás Ervin: Föld alatt, föld felett, Népszabadság, 2002.02.25.

és diplomáciai korlátok sem,³⁹⁶ ebből adódóan gyakran az antidemokratikus jelzõt is használják vele szemben.³⁹⁷ A hatalmi céljai megvalósításának egyik fő eszköze a konfrontatív és erõpolitika alkalmazása: e szerint a Fidesz semmilyen árat nem sajnál azért, hogy érvényre juttassa és másokra rákényszerítse akaratát.³⁹⁸

Az akarat és erõ érvényesülésének jele a vezérelv is. A baloldal szerint a Fidesz „vezérelven mûködõ szélsőségesen centralizált párt”,³⁹⁹ Orbánnak teljhatalma van a párton belül, a párt elit valamennyi tagja alárendelõdik neki és függ tõle, lényegében Orbán egyenlõvé válik a Fideszszel. Az õ személye tartja egyben a Fideszt, majd a jobboldalt, így ezek legyõzéséhez a legfontosabb Orbán Viktor legyõzése.⁴⁰⁰

A demokráciaellenesség önálló elemként is megjelenik a párt konstrukciójában. Az Orbán-kormány idején kibontakozó elem kezdetben a hatalmon lévõ Fidesz demokratikus intézményeket és normákat nem tisztelõ politikáját célozza, de a Fidesz ellenzéki idõszakában is megmarad. Például Gyurcsány Ferenc 2003-ben arról beszél, hogy a párt árnyékállamot épít a hatalom újbóli megszerzése céljából.⁴⁰¹ Az ellenzéki Fidesz antidemokratizmusát a baloldali hatalom erõszakos megdöntésére való törekvéssel kapcsolják gyakran össze.⁴⁰²

A konstrukció részének tekinthetõ a Fidesz önkonstrukciójának, a polgári jellegnek a kétségbevonása. E szerint a Fidesz csak szavakban polgári, a fogalom nem más, mint kommunikációs panel, politikáját tekintve korántsem tekinthetõ helytállónak.⁴⁰³ Fontos továbbá kiemelni a korrupciós vádakat is. Ez 1998 és 2002 között a legintenzívebb a baloldalon, e szerint a Fidesz klientúrát épített ki maga köré, amely maffiaszerû gazdálkodást folytat.⁴⁰⁴ Erõs nemi konstrukció is jelen van a Fidesszel kapcsolatos kommunikációban. A „Fidesz-fiúk” visszatérõ metafora, amely a pártvezetés életkorára és a benne tapasztalható férfidominanciára is utal.⁴⁰⁵ Állampolgári diskurzusokban gyakran a lehengerlõ dinamizmust és az arroganciát kötik a fogalomhoz.⁴⁰⁶

³⁹⁶ Népszava: Tékozló fiúk, 1999.09.20. vagy „A kampányt csinálni kell és nem beszélni róla”, Népszava, 2005.09.13.

³⁹⁷ Gyurcsány Ferenc: A gyõzelemnél kevesebb, Népszabadság, 2000.11.16.

³⁹⁸ Horn érdemi párbeszédet sürget, Népszabadság, 1998.07.19. vagy Lengyel László: Keleten a helyzet változatlan, Népszabadság, 2000.07.08. vagy Dési János: Perek évadja, Népszava, 2002.04.04.

³⁹⁹ Ripp Zoltán: Pártok és stratégiák, Népszabadság, 2003.08.02.

⁴⁰⁰ Ripp Zoltán: Gyurcsány vagy Orbán, Népszava, 2005.07.16.

⁴⁰¹ Árnyékállamot épít a Fidesz, Népszabadság, 2003.10.29.

⁴⁰² Lásd pl.: Uo. vagy Deák Péter: Populizmus – vagy erõszak? Népszava, 2006.04.04.

⁴⁰³ Nagy N. László: Polgári párt-e a Fidesz? Népszabadság, 2002.03.30.

⁴⁰⁴ Ripp Zoltán: A választások tétje, Népszava, 2002.04.04.

⁴⁰⁵ Lásd pl.: Tamás Ervin: Magánember, Népszabadság, 1999.08.09. vagy Dessewffy Tibor: A két szótorony, Népszabadság, 2003.02.15.

⁴⁰⁶ Népszava, 1999.01.07.

Fidesz

Jellemző konstrukciók: Orbán Viktoréhoz nagyon hasonló konstrukció; jobboldali fordulat, új MDF; szélsőséges pártokkal való együttműködés veszélye; éretlen és felelőtlen; ideologikus és múltba forduló; populista és elvek nélküli; szélsőjobboldallal való elvi rokonság; hatalom centrikus; antidemokratikus; vezérelvű és Orbánnak alárendelődő; nem polgári; korrupt; férfiak által dominált.

Kapcsolódó szemiotikai erőforrások: egyéb pártok aktor; MDF és politikusai aktor; Orbán Viktor aktor; egyéb jobboldali szereplők aktor; biztonság és nyugalom diskurzusa; nemzeti diskurzus; Európa/Nyugat diskurzus; demokráciavédő diskurzus; polarizáció/integráció diskurzus; folyamatosság diskurzus; külpolitika ügy; korrupció ügy; női vezetők egyéb modalitás (ellenkép)

A legfőbb rossz képét a baloldalon 1998 és 2002 között **Torgyán József**, az egész korszakban pedig **Csurka István** és a **MIÉP** konstrukciója formálja meg. Az ő negatív konstrukciójukat használják fel arra, hogy Orbán Viktort és a Fideszt még negatívabban lehessen megjeleníteni: azáltal, hogy a fő ellenségképeket folyamatosan összekapcsolják Orbánnal és pártjával, azok negatív konstrukciója utóbbiak részévé is válik.

A legfőbb rosszként tehát Torgyán, Csurka és a MIÉP jelenik meg, de fenyegetést csak Orbán Viktoron és a Fideszen keresztül jelenthetnek a politikai közösség egészére, önmagukban kevés jelentőséggel bírnak. Torgyánt dilettáns és megbízhatatlan politikusnak tartják, aki csak a politikai hangulatkeltéshez ért,⁴⁰⁷ személyének és politikájának általános motívuma a vállalhatatlanság: szélsőséges és felelőtlen megnyilvánulásai a vele együttműködő Fidesz népszerűségét is rombolják.⁴⁰⁸ Miniszteri tevékenysége kifejezetten káros az országnak, ennek következtében a baloldal egységesen üdvözli a lemondását.⁴⁰⁹ Míg Torgyán a populizmus metaforája, **Csurka István** a szélsőjobboldaliságé, a rasszizmusé és az antidemokratizmusé. Csurka és pártja a nemzetiszocializmus magyarországi reprezentánsa,⁴¹⁰ ezért a közösség ellenségként tekint rá.

Nagy súlyt kapnak azok a Fideszen belüli szereplők, akiken keresztül igazolni lehet a legfőbb rosszak, Torgyán, Csurka és a MIÉP illetve Orbán és a Fidesz közötti kapcsolatot, ideológiai és elvi hasonlóságot. **Kövér László** a legnegatívabban megkonstruált aktor a Fideszen belül; ő

⁴⁰⁷ Mészáros Tamás: Egyszemélyes színház, 168 óra, 2001.02.15.

⁴⁰⁸ Lengyel László: Keleten a helyzet változatlan, Népszabadság, 2000.07.08.

⁴⁰⁹ Torgyán József lemondásának közvetlen előzménye volt a Népszava által kiobbantott, ún. kazettaügy.

⁴¹⁰ Eörsi István: Kis magyar politológia, Népszava, 1998.05.21.

Orbán Viktor „rosszabbik énje”,⁴¹¹ de személye lényegében az egész párt negatív pólusát szimbolizálja. A fideszes politikusok közül rá jellemző a leginkább a szélsőséges retorika, a liberálisokkal és a baloldallal szemben különösen intoleráns.⁴¹² Gyakran mentális betegséget feltételeznek nála, szélsőséges megnyilvánulásai pedig ennek következményeként jelennek meg.⁴¹³ Kövér konstrukciója mélyíti a baloldal és a Fidesz között húzódó szakadékot, ugyanakkor kapcsolódási pontot hoz létre a legnagyobb jobboldali párt és a szélsőségesek, azaz Torgyán József, Csurka István és pártja között.

A szélsőjobboldalt a fideszes jobboldallal összekötő szereplők közé tartozik még **Semjén Zsolt**, **Mikola István** és **Wittner Mária**,⁴¹⁴ akiknek egy-egy szélsőségesnek ítélt megnyilatkozása nagy visszhangot kap. Közös bennük, hogy nem egyedi jelenségként konstruálják meg őket, hanem a Fidesz kommunikációs stratégiájának részeként, ami alátámasztja a Torgyán-Csurka világgal való összemosást.⁴¹⁵ Az összemosást elősegítő aktoroknak számítanak még a jobboldali médiumok, amelyeket gyakran vádolnak szélsőjobboldali retorikával.⁴¹⁶

Egyéb jobboldali szereplők

Jellemző konstrukciók: Torgyán, Csurka és a MIÉP a legfőbb rossz; fenyegetést a Fideszen és Orbánon keresztül jelentenek; Torgyán a populizmus, Csurka és a MIÉP a szélsőjobboldaliság szimbóluma; Kövér László és egyéb fideszes politikusok az összekötő szereplők; Kövér intoleráns a baloldallal szemben; Kövér mentálisan beteg; a jobboldali médiumok is összekötő szereplők a szélsőjobboldal és a Fidesz-jobboldal között

Kapcsolódó szemiotikai erőforrások: Fidesz aktor; demokráciavédő diskurzus; polarizáció/integráció diskurzus

Összegzés

A tanulmány részletesen bemutatja a baloldali közösség 1997 novembere és 2006 szeptembere közötti kommunikációjának legfontosabb aktor-konstrukcióit.

⁴¹¹ Mester Ákos: Ennyi, 168 óra, 2000.02.10.

⁴¹² Sebes György: Kokárda vagy kötél, Népszava, 2002.03.30.

⁴¹³ Veér András: El a kezekkel Kövér Lászlótól, Népszava, 2002.04.03. vagy Para-Kovács Imre: Kötél, Népszabadság, 2002.04.04.

⁴¹⁴ Agyagási Edit: Összeborulás, Népszabadság, 2006.04.01.

⁴¹⁵ Ripp Zoltán: A választás tétje, Népszabadság, 2006.04.01.

⁴¹⁶ Hegyi Gyula: Márai és a magyar jobboldal. Népszava, 2002.02.26. vagy Horn Gyula-interjú, Hír TV, 2003.10.12. vagy Szász István: Az újraírt történelem. Népszava, 2004.10.25.

A második korszakban a közösség saját szereplőivel kapcsolatban gyakran kifejezetten negatív konstrukciókat találunk, ez különösen igaz az egész korszak egyik legkiemeltebb szereplőjére, az MSZP-re. A baloldali közösségre szinte egységesen jellemző – a párt politikusait is beleértve – a saját politikai szervezet elítélése, bírálata. A második korszakban látunk példát arra is, hogy a kezdetben pozitív konstrukciókat a belső viszályok hogyan tudják folyamatosan erodálni és végül általánosan negatív konstrukciókká változtatni. Kovács László, de még inkább Németh Miklós konstrukciója kezdetben kifejezetten pozitív, utóbbit egyfajta messiásszerepbe emelik, majd a három tenor több évig folyó taktikai vetélkedése ezt fokozatosan rontotta, a közösség élvonalából való távozásukkor pedig már mindkettőjük esetében a döntően negatív konstrukció uralkodik. Ez azért is fontos lehet, mert feltehetően a harmadik korszak is támogat számunkra hasonló konstrukciós dinamikákat.

Fontos továbbá, hogy jelentős változások is végbemennek az aktorkonstrukciók terén a második korszakban: míg a közösség politikusainak konstrukcióiban az 1990-es évek elejétől egészen a második korszak közepéig számos folyamatosság figyelhető meg (pl.: depolitizáltság, szakértőiség, rossz kommunikációs képességek, a karizma hiánya stb.), addig 2004-ben olyan aktor kerül a közösség kommunikációjának középpontjába, akinek konstrukciója radikálisan eltér a korábban jellemző mintázatoktól. Gyurcsány Ferenc erősen politizált konstrukciója alkalmas arra, hogy a közösség Orbán Viktor egyenrangú ellenfeleként és ezáltal a baloldal vezető szereplőjeként tekintsen rá. Ugyanis a közösséget jelentős részben domináló aktorkonstruktum éppen Orbán Viktor. A második korszak fontos fejleménye, hogy megszületik az az ellenségkép, amely hosszú időn keresztül a baloldali közösség, illetve a baloldali és liberális közösség elsődleges integrációs erőforrásává válik. Az aktorkonstrukciók egyéb szemiotikai erőforrásokkal való kapcsolatáról bővebben a közösség diskurzusait, ügyeit, csatornáit és egyéb modalitásait tárgyaló következő tanulmány összefoglalásában ejtünk szót.

A BALOLDALI POLITIKAI KÖZÖSSÉG POLITIKAI KOMMUNIKÁCIÓJA

II. DISKURZUSOK, ÜGYEK, CSATORNÁK ÉS EGYÉB MODALITÁSOK¹

Bene Márton – Bata Attila

Az első tanulmány részletesen bemutatta a baloldali közösség kommunikációját a korszakban meghatározó aktorkonstrukciókat, a második pedig a szemiotikai erőforrások további dimenzióit, a diskurzusokat, ügyeket, csatornákat és egyéb modalitásokat. A szemiotikai erőforrások azonosításához alkalmazott módszert részletesen az előző fejezetben mutattuk be, az ott leírtak erre a tanulmányra is érvényesek.

A baloldali közösség diskurzusai

A közösség kilencéves kommunikációjában természetesen rengeteg diskurzus jelenik meg, áttekintésünkben ezek közül csak a legfontosabbak bemutatására szorítkozhatunk, azokra, amelyek a közösség kommunikációjának jelentős részét átfogták, illetve fontos szerepet játszottak a közösségképzésben, az azonosságok és különbözőségek meghatározásában.

Az aktorkonstrukciókhoz hasonlóan a diskurzusok jelenlétének és tartalmának dinamikája is tagolja a korszakot. Az egész korszakban markánsan jelen van az önmeghatározás két fontos diskurzusa: a biztonság és nyugalom, valamint az Európa/Nyugat diskurzus. Szintén végighúzódik a korszakon az önmeghatározásban elsősorban a másik oldallal való szembeállításon keresztül szerepet játszó demokráciavédő diskurzus. A közösséggel szembeni külső és belső kritikákra válaszként funkcionál az önmeghatározásban a múlthoz fűződő viszony diskurzusa és a nemzeti diskurzus, amelyek szintén jelen vannak a teljes korszakban, jóllehet Gyurcsány Ferenc előtérbe kerülésével jelentős változásokon mennek át. Ezek a második korszak egészében jelen lévő diskurzusok az első korszakból erednek, változó formában és intenzitással, de akkor is a részét képezték a baloldali kommunikációjának.

Jóval gyengébben gyökerezik az első korszakban a polarizáció/integráció diskurzusa. Ez 2004-ig az egyik domináns diskurzus, és a demokráciavédőhöz hasonlóan szintén a jobboldallal való

¹ A dolgozat háttérül szolgáló kutatást az OTKA támogatja (112323).

szembeállításon keresztül játszik szerepet a közösség önmeghatározásában. 2004-től Gyurcsány Ferenchez köthetően két új diskurzus kerül az előtérbe: a repolitizált pragmatizmus és a modernizációs diskurzus. Ezek kifejezetten a második korszak termékei.

A biztonság és nyugalom diskurzusa

Az egész korszakon végighúzódik az a diskurzus, mely a biztonság, a stabilitás és nyugalom fogalmait helyezi a politikai cselekvés középpontjába, azok megvalósítását és biztosítását tekinti a politika céljának. Az elképzelés lényege, hogy az emberek politikával szembeni legfőbb elvárása, hogy biztosítsa saját biztonságukat és a nyugalmaikat², éppen ezért a politika elsődleges feladata ezek megteremtése és fenntartása.³ A biztonság és nyugalom célul kitűzését és elérését a politikai porondon csak az MSZP-től lehet várni, az érvényesülésükre a legnagyobb veszélyt pedig a konfrontatív, ideológiai és hatalmi célok jegyében politizáló jobboldal jelenti⁴. Például Hiller István a 2006-os választásokkal kapcsolatban úgy fogalmaz:

A választások tétje, hogy a hataloméhes, fenyegető, harcias politizálás helyett az MSZP képviselte nyugodt építkezés győzzön⁵.

Ez a politikakép nem új a baloldalon, már 1990 óta jelen van a közösség kommunikációjában⁶, és a második korszak végéig a baloldali közösség meghatározó szemiotikai erőforrása is marad. Ebben az időszakban azonban a biztonság és nyugalom témája nem kapcsolódik automatikusan össze azzal a depolitizált diskurzussal, amelyik szerint a politika feladata vagy a puszta érdekartikuláció (1990-1995), vagy a stabilitást egyedül szolgáló egyetlen közös érdek végrehajtása (1995-1998).

A biztonság és nyugalom diskurzusának központi szerepét jól mutatja, hogy a korszak mindhárom országgyűlési választási kampányában az egyik vezető szlogen a biztonság fontosságát és ígéretét hangsúlyozza. 1998-ban az „Esély, növekedés, biztonság” szlogen csak egyike a három jelszónak, 2002-ben azonban a biztonság fogalma a „Jogbiztonság, közbiztonság, létbiztonság” szlogenben már túllép a gazdasági szempontokon, lényegében a különböző jellegű ígéreteket egybeolvasztó, összekötő erőforrássá válik. Kitüntetett szerepét a „Biztonság, igazságosság,

² Gál Zoltán-interjú. Népszabadság, 1998.03.07.

³ Gyurcsány Ferenc: Reform és kiegyezés. Népszabadság, 2001.03.30.

⁴ Medgyessy Péter-interjú, Népszabadság, 2002.04.05.

⁵ Szocialista évdnyitó. Hiller – az MSZP győzni akar. 2006.01.15.

⁶ Bene Márton – Bata Attila: A baloldali politikai közösség kommunikációja (1990-1997). In: Kiss Balázs (szerk.): Politikai kommunikáció Magyarországon, 1990-1997. Tanulmányok egy korszak kommunikációs jellegzetességeiről. MTA TK Politikatudományi Intézet, Budapest. 181-230. pp.

bátorság” 2006-os szlogenjében is megtartja, bár ekkor ismét közelebbi meghatározás nélkül szerepeltetik a jól bevett szemiotikai erőforrást.

A diskurzusnak fontos eleme a hétköznapiság középpontba helyezése. Ennek lényege, hogy a politikának a hétköznapi világával kell foglalkoznia, hiszen maga is a hétköznapi világából értelmeződik, arra gyakorol hatást, céljai a hétköznapi élet céljai, ezért ami ezen túl van, az szükségtelen vagy akár káros (pl.: ideológiai politizálás).⁷ Ez a hétköznapiság tükröződik az MSZP kampányfilmjeiben is. Számos kampányfilmben tűnnek fel mindennapi emberek mindennapi rutintevékenységek végzése közben, a politikai üzenetek pedig ezekhez kapcsolva jelennek meg.⁸ A hétköznapi politikától való védettsége is hangsúlyt kap néhány filmben: a Kövér László „köteles” beszédére reflektáló kampányfilmben a Fidesz politikusának a kijelentései a derűs hétköznapi rutincselekvései közé türemkednek be, és teszik azokat tönkre⁹. Egy 2006-os kampányfilmben Gyurcsány Ferenc pedig épp arról beszél, hogy „nem tudunk, nem akarunk bekopogtatni Önhöz”¹⁰.

A politika hétköznapisága az MSZP-rendezvényeinek koreográfiáiban is megjelenik. Szembetűnő, hogy az MSZP rendezvényei között minden évben a május 1-i eseményeknek van a legnagyobb jelentősége. Ezek ráadásul a baloldali közösséget tágabban is integráló eseményeknek számítanak, hiszen a legtöbb esetben ekkor a szakszervezetekkel is közös cselekvésekre kerül sor, sőt 2000-ben Thürmer Gyula is ezt az alkalmat használja ki a baloldali összefogás sürgetésére¹¹. Május 1-e talán a legprofánabb ünnepnapunk, sem nemzeti, sem vallási emelkedettség nem kötődik hozzá, inkább a munka és a pihenés, a kikapcsolódás, azaz a tágan értelmezett hétköznapiság ünnepléseként fogható fel. A május 1-i rendezvények koreográfiája sem a mindennapokból való kilépést elősegítő emelkedettséget sugall, sokkal inkább az azok szerves részét képező rekreáció elősegítését, amit a szokásos helyszín, a főváros elsőszámú rekreációs területe, a Városliget mellett a szimbolikus sör és virsli, illetve a jelenlévők szórakoztatását, és kevésbé az együvé tartozásuk érzetének elősegítését szolgáló kulturális programok (pl.: Korda György, Pa-dö-dö, 100 Folk Celsius stb.)¹² is erősítenek. Természetesen a május 1-jei rendezvények kiemelt szerepében meghatározók a történelmi és ideológiai okok, azonban szembetűnő, hogy a megszólalók, elemzők a párt egyéb rendezvényeit is előszeretettel kapcsolják a

⁷ Lásd pl.: Ripp Zoltán: A választások tétje. Népszava, 2002.04.04. vagy Gyurcsány Ferenc parlamenti felszólalása, 2004.12.20.

⁸ Lásd pl.: <https://www.youtube.com/watch?v=jx6js-A3da4>; <https://www.youtube.com/watch?v=759NUGg8i0>; <https://www.youtube.com/watch?v=3E8fDPxITUI>

⁹ <https://www.youtube.com/watch?v=QXgDVClf74A>

¹⁰ <https://www.youtube.com/watch?v=lgHdoEiAb58>

¹¹ Majális, szociális dialógus, felvonulás Május 1-jén. Népszabadság, 2000.05.02.

¹² <http://index.hu/belfold/majalis2003/>

majális hangulatához, rámutatva egyrészt a baloldali közösség és a majális diskurzusban való összekapcsolódására, másrészt azok hasonló, szórakozásra, rekreációra kihegyezett jellegére¹³.

A biztonság és nyugalom diskurzusa

Jellemző elemek: a politika célja a nyugalom és a biztonság; hétköznapiak előtérbe állítása; a hétköznapiak politikától való védettsége

Kapcsolódó szemiotikai erőforrások: MSZP aktor; Medgyessy Péter aktor; Orbán Viktor aktor; Fidesz aktor; nemzeti diskurzus; Európa/Nyugat diskurzus; demokráciavédő diskurzus; polarizáció/integráció diskurzus; jóléti politika ügy; hagyományos reklámeszközök csatornák; egyéb „kreatív” csatornák; individualizmus egyéb modalitás; szórakozásközpontúság egyéb modalitás; nők egyéb modalitás; színek (kék) egyéb modalitás

A múlthoz fűződő viszony diskurzusa

A múlthoz fűződő viszony továbbra is központi szerepet játszik a baloldali közösség kommunikációjában, bár a korszak végére a hagyományos defenzív felfogáshoz képest elmozdulások érzékelhetőek. Fontosságával kapcsolatban Gyurcsány Ferenc 2004-ben úgy fogalmaz: „A magyar jobboldal a jövőtől fél, a baloldal pedig a múlttól.”¹⁴ Továbbra is jelen van az önvédelmi jelleg, melynek keretében a közösség tagjai határozottan visszautasítják az előző rendszerrel való összekapcsolásukat. Ennek leggyakoribb eleme, hogy a párt és annak politikusai magukat a politikai élet más szereplőjéhez hasonlóan rendszerváltó szereplőkként jelenítik meg, és ennek jegyében élesen visszautasítják azokat a kísérleteket, amelyek a rendszerváltásban ellenérdekeltek oldalhoz próbálják őket kötni.¹⁵

A rendszerváltó szerep körüli vitáknak új teret nyit a határnyitás tizedik évfordulója. Ennek kapcsán a közösség akkori két vezető szereplője, Horn Gyula és Németh Miklós is számos rendezvényen és cikkben a rendszerváltozás kulcsszereplőjeként tűnik fel. Mindeközben az évfor-

¹³ Lásd pl.: Kapitány Ágnes – Kapitány Gábor (2003): Szimbolikus elemek a 2002-es választási kampányban. Magyarország Politikai Évkönyve 2002 vagy Párthívek tömegei a tereken. Népszabadság, 2006.04.03. vagy Gyurcsány: „A nemzet a szó, a köztársaság a tett”. Népszava, 2006.04.03.

¹⁴ Gyurcsány Ferenc: Merjünk baloldaliak lenni! Mozgó Világ, 2004. január.

¹⁵ Lásd pl.: Gál Zoltán-interjú. Népszabadság, 1998.03.07. vagy Medgyessy Péter-interjú. Népszabadság, 2001.05.10 vagy Horn Gyula-interjú. Népszava, 2003.10.18.

dulóval kapcsolatos állami rendezvények koreográfiája számos kritikát vált ki a közösség szereplőiből Németh és Horn rendszerváltó szerepének háttérbe szorítása miatt.¹⁶ A rendszerváltó szerepet a jelenre is kiterjesztik, különösen Horn Gyula kormányával kapcsolatban beszélnek sokan arról, hogy a szocialisták voltak azok, akik befejezték a rendszerváltást, elérték annak céljait.¹⁷ A rendszerváltás fogalmát a közösségen belül szemiotikai erőforrásként alkalmazzák, amit jól mutat, hogy Németh Miklós („EU-csatlakozás a rendszerváltással azonos vagy azt meghaladó jelentőségű esemény”), valamint Medgyessy Péter („jóléti rendszerváltás”) legfontosabb politikai üzenete is a rendszerváltás fogalmát használja fel.

A közösség szereplőinek előző rendszerhez kötése ugyanakkor a saját közösségen belül is markánsan jelen van. Ez nem explicit „kommunistázásként” tűnik fel, sokkal inkább utalások, párhuzamok, hasonlatok szintjén, amire számos példát hoztunk az aktorok konstrukcióinak leírásakor. A diskurzusnak egy másik szintje az önvizsgálattal kapcsolódik össze. Ennek keretében a közösség tagjai a saját közösségre reflektálva beszélnek arról, hogy miként van jelen a múlt a baloldal jelenében. Eszerint a múlt megjelenik a lelkiismeret szintjén, mégpedig a „nevében és rá hivatkozva a régmúltban elkövetett törvénytelenések miatt érzett, csak részben feldolgozott lappangó szégyen”¹⁸ és a „szocialista büntudat”¹⁹ formájában. Jelen van a tudat szintjén, a „nőmenklatúra identitástudatában”, melyben ott van az „elvtársi közelmúlt”²⁰. Jelen van a személyek szintjén is, hiszen az MSZP még mindig csak azt tudja kínálni „amit egy dekadens - de a közvélemény egy részének szemében még mindig etalonnak számító - rendszer kitermelni tudott magából”, ami nem más, mint a „szociáldemokráciába átvedlett magyar szocializmus káderkínálata a magyar népnek.”²¹

Az időszak második felében megindul a múlttal való szembenézés diskurzusa is. Ez először 1956-tal kapcsolatban jelenik meg. A szocialista párt 2001-ben neves értelmiségiek részvételével 1956 és a baloldal viszonyáról szervez konferenciát „Magyarország mindannyiunké. Nemzeti megbékélés, baloldali értékek az 1956-os forradalomban” címmel, ahol Kovács László ki mondja, hogy az MSZP is '56 örökösei közé tartozik, Medgyessy Péter pedig 1956-tal kapcsolatos kutatások támogatását ígéri a kormányra kerülés után.²² Október 23-a azonban továbbra

¹⁶ Avar János: Szőke herceg fehér lovon. Népszava, 1999.09.15.

¹⁷ Lásd pl.: A Magyar Szocialista Párt választási programja. Népszabadság, 1998.03.10. vagy Horn Gyula és Orbán Viktor vitája, 1998. 05.20. 69. perc (<https://www.youtube.com/watch?v=k0QDfgY72Sg>)

¹⁸ Gyurcsány Ferenc: MSZP-megújulás: Balról a közép felé. Népszabadság, 1999.05.28.

¹⁹ Lengyel László: Keleten a helyzet változatlan, Népszabadság, 2000.07.08.

²⁰ H. Bíró László: Hatpárti kétpártrendszer. Népszava, 2000.07.31.

²¹ Aczél Endre: Jelöltek. Népszabadság, 2001.03.30.

²² A Köztársaság téren 1956-ról. Népszabadság, 2001.10.25.

is teherterhelés a közösség számára. Például Lakner Zoltán 2003-as véleménycikkében bírálja Medgyessyt azért, hogy

az éj leple alatt küldte ki koszorúját a 301-es parcellába, délután pedig a párizsi Pere Lachaise temetőben rótt le kegyeletét, mint egy emigráns kormányfő. Az MSZP átadta a teret az ellenzéknek, azt üzenve, „semmi közünk ehhez az ünnephez.”²³

A szembenézés fontosságának hangsúlyozása és annak tartalommal való feltöltése elsősorban Gyurcsány Ferenchez kapcsolódik. A szembenézés szükségességét Gyurcsány már egy 1999-es véleménycikkében is hangsúlyozza, melynek központi eleme és újdonsága, hogy ez nem egyszerűen a múlttal való szakítást, annak megtagadását jelenti, hanem differenciált viszony kialakítását. Ennek lényege a múlt, az eredet és a gyökerek elismerése, a múlton belül viszont különbséget kell tenni a pozitív, a vállalandó, a közösség identitását erősítő események és szereplők, valamint a negatív, elutasítandó elemek között. Ezt a felfogását politikussá válva is megtartja. Egy helyen úgy fogalmaz, hogy

szervezetjogi értelemben a volt állampárt, politikailag a XX. századi demokratikus baloldal, benne a polgári és népi baloldal, a szociáldemokraták, a reformkommunisták egyik örököse. Nincs ok a múlttól való menekülés lázában kényszeres személyi megújulást demonstrálni” és „az MSZP-ben egyszerre van jelen a Kádár-rendszerrel - illetve a rendszer egyes jelenségeivel — való szakítás és a kontinuitás.”²⁴

Máshol arról beszél, hogy „ha nincsen differenciált viszonya a magyar baloldalnak az elmúlt negyven-ötven évhez, akkor állandóan lelkiismeret-furdalásos lesz, állandóan ingatagnak érzi a talajt a lába alatt.”²⁵ Gyurcsány tehát a közösség politikai identitásának megteremtése vagy tisztázása érdekében kulcsfontosságúnak érzi a múlttal való szembenézését és a differenciált viszony kialakítását. A baloldali múlt pozitív, identitást megalapozó elemeinek pedig már 1999-ben és aztán 2004-ben is 1953-at, 1956-ot, 1968-at és a 80-as éveket tekinti, tehát az államszocializmus progresszívebb, reformokat végrehajtó, a rendszert modernizálni megkísérlő periódusait:

1953, 1956, 1968, majd a nyolcvanas évek rendszerváltásban véget érő reformjai mind arról szólnak, hogy a baloldal leszámolt múltjának egy-egy darabjával, majd negyed- és félfordulatokkal új irányba indult el. A magyar baloldal fél évszázad belső küzdelmével demokratizálta és modernizálta politikáját, önmagát és Magyarországot. Ennek ellenére

²³ Lakner Zoltán: Hallgatni arany. Népszava, 2003.11.04.

²⁴ Gyurcsány Ferenc: MSZP-megújulás: balról a közép felé. Népszabadság, 1999.05.28

²⁵ Gyurcsány Ferenc: Ez egy utat kereső írás. Mozgó Világ 2004 január.

nyomát sem látjuk annak a büszkeségnek, magabiztosságnak, amelyet egy ilyen sikeres út megtétele jellemezhetne.²⁶

1999-ben ezekkel a múltbeli vonatkoztatási pontokkal kapcsolatban úgy fogalmaz: „Ezt kellene szégyellni? Nem csak mi, az ország is szegényebb volna mindezek nélkül.”²⁷

A múltért folyó küzdelmet Gyurcsány kormányzati pozícióban is folytatja: a legnagyobb offenzíva egyértelműen 1956 „megszerzéséért” indul meg. Retorikai szinten folytatódik a „baloldal, mint 1956 örököse” diskurzus. Gyurcsány már 2004-ben kijelenti: „Nem akarok engedélyt kérni a jobboldaltól, hogy 56 a miénk.”²⁸ Ezúttal azonban a politikai cselekvések sikeresek abban, hogy legalább a közösségen belül visszhangra is talál ez a konstrukció. A 2004-es október 23-i megemlékezés kivételesen pozitív visszhangot vált ki a közönségben. Például Tanács István azt írja, hogy míg korábban „tisztességes baloldali ember ezen a napon jobbnak látta elmenni a hegyekbe”, ebben az évben „1956 öröksége az idén először nem a jobboldalé volt.”²⁹ Ezen az ünnepen Gyurcsány Ferenc azzal is érzékelteti 1956-nak és szimbolikus szereplőjének, Nagy Imrének a baloldali közösséghez tartozását, hogy a beszédében a keresztnévén szólított és letegezett volt miniszterelnökkel folytat személyes, bensőséges „párbeszédet”:

Vajon te, Imre, mit tennél a helyemben. Hogyan kell boldogulni ebben a veszedős világban, hogyan van egyszerre haza és haladás, hogyan van demokrácia és hatékony állam?³⁰

1956 felértékelődését jól mutatja, hogy egyre gyakrabban jelenik meg a közösség diskurzusában, hogy el kellene költözni a forradalom leverése egyik szimbólumának számító Köztársaság téri székházból. Hiller István az MSZP 2003-as kongresszusán mondja azt felszólalásában, hogy

el kellene mennünk a Köztársaság térről, mert ósdi, avítt, rossz emlékű, és nem sugározza azt a képet, amilyenek egyébként vagyunk, amilyenek lenni szeretnénk

és bár a költözésre csak a harmadik korszak elején, 2007-ben kerül sor, annak diszkurzív előkészítése erre az időszakra esik.

1956 örökösének konstrukciójában az egyik legfontosabb szimbolikus erőforrást azonban a korszak végén az SZDSZ-es Mécs Imre MSZP színeiben történő indulása jelentette. Az 1956-

²⁶ Gyurcsány Ferenc: Merjünk baloldaliak lenni! *Mozgó Világ*, 2004 január.

²⁷ Gyurcsány Ferenc: MSZP-megújulás: balról a közép felé. *Népszabadság*, 1999.05.28.

²⁸ Gyurcsány Ferenc: Ez egy utat kereső írás. *Mozgó Világ* 2004 január.

²⁹ Tanács István: '56 öröksége. 2004.10.25.

³⁰ Gyurcsány: Imre, hogy csinálnád? *Népszabadság*, 2004.11.05.

os szereplése miatt később halálraítélt politikust Hiller István és a baloldali közösség is 1956 szimbólumaként jeleníti meg, sőt, a politikus maga is azt hangsúlyozza, hogy azért indul a választásokon, mert azt szeretné elérni, hogy maradjon a magyar parlamentben olyan képviselő, aki őrzi 1956 szellemiségét, mivel ő az utolsó '56-os a Házban.³¹ A politikus „átigazolásának” jelentőségét Haszán Zoltán a következőképpen érzékelteti:

Méccsel nem egy politikust veszítenek a szabad demokraták, hanem egy szimbólumot. Az utolsó '56-os országgyűlési képviselőt. És ugyanezt nyeri vele az MSZP (...). Mécs Imre jövőre, 1956 ötvenedik évfordulója alkalmából szocialista képviselőként beszélhet a parlamentben. Az SZDSZ-esek nagyon szeretnék ezt a helyszínen meghallgatni.³²

A múlthoz fűződő viszony diskurzusa

Jellemző elemek: önvédelmi jelleg; rendszerváltó szerep; rendszerváltás, mint szemiotikai erőforrás; államszocialista rendszerrel összekapcsolt aktorok; a múlt teherként való jelenléte a lelkiismeret, a tudat és a személyek szintjén; szembenézés a múlttal; differenciált viszony kialakítása a múlthoz; 1956 öröksége

Kapcsolódó szemiotikai erőforrások: MSZP aktor; Munkáspárt aktor; Horn Gyula aktor; Németh Miklós aktor; Medgyessy Péter aktor; Gyurcsány Ferenc aktor; belső ügyekkel foglalkozó diskurzusok; intézményes csatornák

A nemzeti diskurzus

A nemzet fogalmához fűződő viszony továbbra is a politikai közösség deficitjeként, adósságaként fogalmazódik meg a korszak jelentős részében.³³ Ez az MSZP állampolgári percepciójában is megjelenik, egy kutatás szerint a megkérdezettek szemében a párt az egyik legpasszívabb a „nemzet érzés erősítésében”.³⁴ Az előző korszakhoz hasonlóan a közösség belső kritikai diskurzusának is ez az egyik legfontosabb eleme, a párt vezetőivel elégedetlen szereplők rendszeresen a nemzeti kérdésekre adott válaszok hiányát, a nemzeti karakter erőtlenségét vetik a párt

³¹ Mécs Imre vált. Népszabadság, 2005.11.30. 2006-ban Wittner Mária is bekerült az országgyűlésbe, így nem Mécs Imre lett az egyedüli '56-os elítélt a parlamentben.

³² Haszán Zoltán: Molekulák. Népszabadság, 2005.12.01.

³³ Lásd pl.: Nagy Sándor-interjú. Népszabadság, 1999.11.23. Kovács László-interjú. Népszabadság, 2000.11.29 (a kérdésben).

³⁴ Tóka Gábor: Pártimázsok Magyarországon, 1992-2002. Magyarország Politikai Évkönyve, 2002.

szemére³⁵. Például Németh Miklós egyenesen úgy fogalmaz: „fel kell végre vállalni, hogy a szocialista párt nemzeti párt”³⁶

Sok megszólaló azonban tartalmilag üres kategóriának tartja a „nemzeti” jelzőt, mert önmagában nem jelent minőséget vagy politikai tartalmat, hiszen valójában minden nemzetinek tekinthető, ami a nemzet érdekét kívánja szolgálni.³⁷ A megszólalók azt is hangsúlyozzák, hogy a Fidesz ki akarja sajátítani a „nemzet” fogalmát, hogy ezt használja eszközül a másik közösségnek a nemzetből való kirekesztésére és így a társadalom megosztására.³⁸

Medgyessy Péter azonban a belülső kritikai diskurzust a közösség fősodrába emeli, és a nemzet fogalmát kommunikációjának középpontjába helyezi. Már a hivatalos kampány előtt arról beszél, hogy a pártnak „sokkal határozottabban tisztázni kell viszonyát a nemzeti múlthoz, érzésekhez és vállalnia kell egyszerre a nemzeti és a liberális eszméket.”³⁹ Hangsúlyozza továbbá, hogy nem hajlandó

elfogadni, hogy a szocialisták szemléletében ne lehessen helye például a nemzeti kultúra, a nemzeti hagyományok és érdekek határozott képviselőinek is.⁴⁰

A váltás a szimbolikus reprezentációk terén is végbemegy: a 2002-es kampány idején a párt-székházat ellepik a nemzeti lobogók, Medgyessy országjáró buszán is a nemzeti szín szalad végig és a sajtótájékoztatónak helyet adó pavilonon is megjelenik a trikolor.⁴¹

A „nemzeti” jelző visszaszerzésének kísérleteként értelmezhető, hogy a Medgyessy-kormány magát a „nemzeti közép” kormányának nevezi. A „nemzeti közép” jelentése Medgyessy kormányzásában elsősorban a kompromisszumokra, az „árkok betemetésére”⁴² törekvő politikát takarja, és gyakran gesztuspolitizálásban, azaz a másik politikai közösség felé tett gesztusokban (lásd pl. a Terror Háza támogatását) nyilvánul meg.⁴³ Míg tehát a közösség értelmezésében a „nemzet” fogalma a Fidesz kezében a társadalom politikai alapú polarizálásának az eszköze, addig a Medgyessy-kormány a politikai közösségeken túlnyúló politikai integrációra használja.

³⁵ Lásd pl.: Szűrös Mátyás-interjú. Napi Magyarország, 2000.01.18. vagy Tabajdi Csaba: Ébresztő! Népszabadság, 2004.07.23.

³⁶ Kasza László: Hasznos vita az MSZP-ben, Népszabadság, 2000.08.09.

³⁷ Szabó Zoltán-interjú, Népszava, 2000.10.21. Gyurcsány Ferenc-interjú, Népszava, 2005.09.19.

³⁸ Kovács László-interjú. Népszabadság, 2000.11.29; Medgyessy Péter és Kovács László közös interjú, Népszava, 2001.06.11.

³⁹ Medgyessy Péter-interjú, Népszabadság, 2001.05.10

⁴⁰ Medgyessy Péter és Kovács László közös interjú, Népszava, 2001.06.11.

⁴¹ A 2002-es kampány vizuális elemei megfigyelhetők az M1: Az MSZP 2002-es választási kampánya – A Medgyessy-kampány (<https://www.youtube.com/watch?v=6h8TR1UJzqI&t=1198s>) műsorában.

A „nemzet” fogalmának mélyebb tartalmi átkonstruálása illetve a baloldali közösség és a jobboldali közösség nemzetfogalmának explicit elválasztása ez esetben is Gyurcsány Ferenc nevéhez köthető. A nemzetfogalmat erősebben a baloldali közösség meglévő szemiotikai erőforrásaihoz, a gazdasághoz, a szolidaritáshoz, Európához és a pragmatizmushoz kapcsolja, és az így konstruált nemzetfogalmat megkülönbözteti a jobboldal kultúra-centrikusként láttatott nemzetfogalmától. A baloldali nemzet-felfogást fogalmilag is igyekszik elkülöníteni, így bár továbbra is előszeretettel alkalmazza a „nemzet” fogalmát, emellé beemeli a patriotizmus és hazafiság kategóriáit.

Gyurcsány kommunikációjában a nemzet gazdasági érdek- és szolidaritásközösségként tűnik fel, eltérően a jobboldal kultúra-alapú felfogásától. Már 2001-ben úgy fogalmaz:

A nemzet ugyanis nem egyszerűen a múltat átörökítő kulturális, nyelvi, történelmi és földrajzi alakzat, hanem valamennyi polgárért felelősséget vállaló szolidaritás- és teljesítményközösség is. A magyar nemzeti létet az összetartozás nem anyagi természetű (nyelv, kultúra, történelem stb.) tényezőin túl a közös gazdasági és szociális felelősségvállalás mindennapi élménye erősítheti meg, az, hogy képes tagjait megvédelmezni és a versenyképes teljesítmény elérésében támogatni.⁴⁴

Ennek a gondolatnak fontos eleme, hogy a határon túli magyarokat segítő politika a „nemzeti” politikának csak egy része, de nem a legfontosabb eleme, azzal ugyanis egyenrangú szerepet élvez

a hazai magyarság mind szélesebb gazdasági, szociális, kulturális integrációja, a közös felelősség és a partnerség intézményeinek és folyamatainak kiszélesítése, a hosszú távú és fenntartható szellemi, anyagi gyarapodás feltételeinek megteremtése, a gazdasági, tudományos, kulturális versenyképesség fokozása, a nemzetközi együttműködés és integráció elmélyítése⁴⁵.

A jobboldal nemzetfogalmával szemben fennálló különbséget is többször érzékelteti:

A mi nemzeti büszkeségünk nem a dacszövetségek büszkesége. Nemzeti öntudatunk forrása a teljesítmény (...) A magyar érdek azonban számunkra nem elvont, nem megfoghatatlan dolog. Nagyon is konkrét.⁴⁶

⁴⁴ Gyurcsány Ferenc: Reform és kiegyezés, Népszabadság, 2001.03.30.

⁴⁵ Gyurcsány Ferenc: A polgári balközép. Népszabadság, 2003.02.05.

⁴⁶ Gyurcsány Ferenc miniszterelnök-jelölt expozéja. Országgyűlési felszólalás, 2004.09.29.

A nemzetpolitikát tehát a mindennapi, átélhető anyagi valóság szintjén fogalmazza újra, ami jól illeszkedik a baloldali közösség biztonság és nyugalom diskurzusában is megfigyelhető felfogással, mely a mindennapok valóságát állítja a politika középpontjába.

A baloldali nemzetfelfogás hangsúlyának határon belülre tolódását jelezheti az is, hogy Gyurcsány a patrióta és a hazafiság fogalmát használja a saját politikájának és kormányának a jellemzésére. Miniszterelnöki expozéjában úgy fogalmaz, hogy az új kormány „egy hazafias kormány”, illetve kijelenti: „Patrióta vagyok. Patrióta kormány leszünk”⁴⁷. Míg a nemzet fogalma a magyar politikai diskurzusban erőteljesen összekapcsolódik a határon túli magyarok ügyével, a hazafi, de különösen a patrióta ebben a tekintetben még üres fogalom, és inkább az aktuális kulturális közeggel való azonosulást fejezi ki, miközben képes megőrizni az eredeti fogalom emelkedettségét és érzelmi erejét. Ugyanakkor fontos kiemelni, hogy a nemzet fogalma sem tűnik el: a 2006-os kampány legnagyobb baloldali tömegrendezvényén Gyurcsány a fogalmat a demokráciavédő diskurzusból származó „köztársaság” fogalmával kapcsolja össze, szerinte ezek egymástól elválaszthatatlanok, nem közülük kell választani.⁴⁸

Ehhez kapcsolódik, hogy a nemzetpolitikát az érzelmek helyett a racionalitás világába próbálja helyezni. Gyakran hangsúlyozza a felelősséget, aminek meg kell előznie az érzelmi reakciókat. De nem számúzi az érzelmi szempontokat sem, sőt, maga is hangsúlyozza azok jelenlétét és a témával kapcsolatos saját mély érzelmeit.⁴⁹ Habár akadnak ellenzők is,⁵⁰ a közösség jelentős része⁵¹ egyetért vele abban, hogy a nemzetpolitikában a racionális mérlegelést és a pragmatizmust előnyben kell részesíteni az érzelmi politizálással szemben. Kétségtelen, hogy ez a felfogás nem számít újdonságnak a politikai közösségen belül, korábban is jelen van, még ha nem is ilyen kifejtett formában. A baloldali megszólalók már a státusztörvényt is a magyarországi magyarok gazdasági érdekeinek megsértése miatt ellenezték,⁵² és most, immár Gyurcsány Ferenc vezetésével, ahhoz hasonló érvelést alkalmaznak a kettős állampolgárság megadásával szemben. A baloldal és a jobboldal nemzetfogalmának racionalitás és érzelem szintjén megfogalmazható eltérését fejezi ki Gyurcsány Ferenc a parlamentben a kettős állampolgárságról szóló népszavazást követően, amikor arról beszél, hogy nem támogatnak olyan politikát, ami „nem gyermekeink jövőjéről, hanem nagyapáink sérelméről szól”⁵³.

⁴⁷ Gyurcsány Ferenc miniszterelnök-jelölt expozéja. Országgyűlési felszólalás, 2004.09.29.

⁴⁸ Párthívek tömegei a tereken, Népszabadság, 2006.04.03.

⁴⁹ Gyurcsány Ferenc-interjú. Népszabadság, 2004.11.11.

⁵⁰ Szili Katalin a népszavazásról. MTI, 2004.12.02.

⁵¹ Ferenczi Zoltán: Ügydöntő népszavazás. Népszava, 2004.12.01.

⁵² Az MSZP elnökének közleménye. MTI, 2001.12.28.

⁵³ Gyurcsány Ferenc parlamenti felszólalása, 2004.12.20.

Gyurcsány a határon túli magyarok segítségének kérdését a baloldali közösség egy másik fontos szemiotikai erőforrásához, az európai integráció kérdésköréhez köti. Hangsúlyozza, hogy a nemzetegyesítést a leginkább az európai határok megszűnése és a szomszédos országok európai csatlakozása segíti elő, amit éppen a Fidesz veszélyeztet, amikor Románia EU-csatlakozásának megvívásával fenyeget.⁵⁴

A nemzeti diskurzus

Jellemző elemek: belső kritikai diskurzus; a nemzet, mint üres kategória; a jobboldalnál a megosztás eszköze, a baloldalon az integráció eszköze; érdek- és szolidaritásközösség; a mindennapi valóság része; patriotizmus; hazafiság; pragmatikus nemzetpolitika;

Kapcsolódó szemiotikai erőforrások: Németh Miklós aktor; Medgyessy Péter aktor; Gyurcsány Ferenc aktor; Orbán Viktor aktor; Fidesz aktor; a biztonság és nyugalom diskurzusa; Európa/Nyugat diskurzusa; a polarizáció/integráció diskurzusa; alternatív baloldali diskurzus; külpolitika ügy

Európa/Nyugat diskurzus

A baloldali közösség egyik legfontosabb vonatkoztatási pontja Európa, tágabban a Nyugat. A baloldali közbeszédben Európa és a Nyugat célként, értékként, elismerésként és politikai célok érdekében mozgósítható szemiotikai erőforrásként jelenik meg. Ebben a diskurzusban nagyon élesen elválnak egymástól a baloldal és a jobboldal: az előbbi az európai és nyugati célok, értékek és elismerések hordozóiként, míg az utóbbi azokkal nem rendelkezőként, sőt azok veszélyeztetőjeként jelenik meg.

A teljes korszakban a baloldali közösség számára az Európához való csatlakozás és felzárkózás a vágyott, elérni kívánt végcélként fogalmazódik meg, a politikai cselekvésnek e végcél elérését kell szolgálnia. Ráadásul ez olyan cél, amelynek nincsen, vagy csak nagyon káros alternatívája van. Kovács László szerint – szemben Orbán Viktor nagy port kavart megjegyzésével, hogy „az EU-n kívül is van élet”⁵⁵ – „értelmes élet” csak az Európai Unión belül lehetséges.⁵⁶ Szász István ugyanezzel a kijelentéssel kapcsolatban így fogalmaz:

⁵⁴ Gyurcsány Ferenc parlamenti felszólalása, 2004.12.20.

⁵⁵ Orbán Viktor sajtóbeszélgetése. MTI, 2000.07.08.

⁵⁶ Kovács: Értelmes élet az EU-n belül. 2000.08.15.

igen, van élet az Európai Unió kívül is. Egy a Nyugat demokratikus rendjétől és gazdagságától végképp leszakadó, Balkán peremén egyensúlyozó, politikailag szélsőjobbra sodródó, morálisan széthulló, újra történelmi zsákutcába jutó, nyomorúságos élet.⁵⁷

E vágyott cél elérésére pedig a jobboldal, a Fidesz és Orbán Viktor jelenti a legnagyobb veszélyt.⁵⁸ Például Suchman Tamás azt vizionálja, hogy amennyiben a jobboldal 2002-ben győz a választásokon, akkor „a jobboldali koalíció 10-15 évre Verecke híres útján fogja újra vezetni Magyarországot, nehogy átjussunk a Lajtán”⁵⁹ míg Ripp Zoltán a „Nyugat felé elindult Kompország” „keleti rév felé” történő visszafordulásáról értekezik.⁶⁰ A célnak része, sőt, a 2004-es EU csatlakozás után központi eleme a nyugati életszínvonalhoz való csatlakozás is. Gyurcsány Ferenc az Orbán Viktorral 2005-ben folytatott vitája közben kijelenti:

Ne mondjunk az embereknek olyat, hogy nem teljesíthető ez a vágy, hogy úgy fogsz élni, mint Párizsban, mint Londonban, mint Bretagne-ban, mert nem így van. Ha az embereknek nincsenek reális céljai, nincsenek megvalósítható álmaik, akkor minek csináljam?⁶¹

A baloldali közösségben Európa és a nyugat azonban nem csak célként jelenik meg, hanem metaforaként is, mint a „jó”, a „helyes” szinonimája. A baloldali közösség kommunikációjában gyakran alkalmaznak olyan jelzős szerkezeteket, mint az „európai stílusú”⁶² vagy „európai kultúrájú”⁶³, a leggyakrabban a baloldal egyes szereplőire alkalmazva. Ezzel ellentétben a Fidesz és a jobboldali politikusok az „európai” jellegű politizálással szembenő szereplőkként tűnnek fel, és egyes jelenségek bírálatának is fontos eszköze azok nem „európai” jellegűnek minősítése.⁶⁴

Európa és a Nyugat a közösség politikai teljesítményeként, avagy elismerésként is megjelenik. A baloldali szereplők előszeretettel hangsúlyozzák politikusaik nyugati kapcsolatait, elismertességét. Például Lengyel László arról ír, hogy „a szocialistáknak már ma vannak érvényes nyugati kapcsolataik, sőt, csak nekik vannak valósi intézményesült kapcsolataik.”⁶⁵ A jó nemzetközi

⁵⁷ Szász István: Haider kedvence. Népszava, 2000.07.10.

⁵⁸ Kovács László-beszéde, Kormányváltásra készül az MSZP. Népszabadság, 2001.04.23.

⁵⁹ Suchman Tamás: Godot-ra várva II. Népszava, 2000.11.04.

⁶⁰ Ripp Zoltán: A választások tétje. Népszava, 2002.04.04.

⁶¹ Gyurcsány Ferenc és Orbán Viktor 2005. július 8-ai vitája. Magyarország Politikai Évkönyve, 2005.

⁶² Tanács István: Jó vita. 1998.05.21.

⁶³ Lásd pl.: Sálíng József-interjú, Népszava, 1999.09.22. vagy Aczél Endre: Nincs kímélet (és nem is lesz). Népszabadság, 2001.05.30.

⁶⁴ Lásd pl.: Horn Gyula kongresszusi beszéde, MSZP-kongresszus – vita. MTI, 2000.11.25. Hegyi Gyula: Áldás, békesség, akasztófa? Népszava, 2002.04.03., Mészáros Tamás: Kulcsemberek. Népszava, 2006.04.01.

⁶⁵ Lengyel László: Keleten a helyzet változatlan, Népszabadság, 2000.07.08.

kapcsolatokat mindegyik vezető baloldali politikai aktorra jellemzőnek tartják, és ezekkel maguk a szereplők is büszkélkednek.⁶⁶ Szintén kiemelten és a nemzetközi elismertség jeleként kezeli a közösség, amikor egy jelentős nyugati politikai szereplő, mint a német kancellár⁶⁷ vagy a brit⁶⁸ miniszterelnök tiszteletét teszi a szocialisták rendezvényein. A Fidesz és a jobboldal itt is úgy jelenik meg, mint amely ezzel az elismeréssel nem rendelkezik, politikusai, különösen Orbán Viktor, nemzetközileg jelentéktelen szereplőnek számítanak.⁶⁹

Európa a közösség belső politikai harcaiban is szemiotikai erőforrás. Korábban már volt szó arról, hogy Németh Miklós hazai színrelépését az európai uniós csatlakozás üzenete köré építi fel, és annak szakértőjeként jeleníti meg magát. Horn Gyula rövidéletű, de nagy belső visszhangot kiváltó mozgalma (Szövetség az Európai Magyarorszáért) is az Európai Unió csatlakozás ügye köré épül. Medgyessy Péter kommunikációs offenzíva kísérletként is értelmezett 2003 eleji programcsomagja az Európa-terv elnevezést kapja, az év közepén bejelentett költségvetési megszorításokat pedig az euro 2008-as bevezetésének ígéretével kapcsolja össze. A szemiotikai erőforrás-jelleg az egyéb modalitások szintjén is megjelenik: a 2002-es kampány során – azaz még a tagság elnyerése előtt – a nemzetiszínű zászlók mellett nagy mennyiségben vannak jelen EU-s zászlók.⁷⁰

Bár a közösség jelentős részére jellemző az Európa- és nyugatdiskurzus, fontos megemlíteni, hogy a közösség néhány periférikus szereplője megkérdőjelezi számos elemét. A közösségből később kiszoruló Thürmer Gyula például azt mondja, hogy az „Unió ma egy gyarmattartó közösség irányába fejlődik”⁷¹, Tamás Gáspár Miklós pedig a később többször is idézett „euroblabláról” és „euromániáról” értekezik⁷², de hasonló gondolatokat néhány MSZP-s politikus is megfogalmaz.⁷³ Ezek a kritikák azonban a közösség perifériáján maradnak, komolyabb visszhangot nem képesek kiváltani.

⁶⁶ Medgyessy Péter-interjú. Népszava, 2001.03.17.

⁶⁷ Aczél Endre: Elvarratlan párt. Népszabadság, 2000.11.25.

⁶⁸ Aczél Endre: Nem létező külvilág. Népszabadság, 2006.03.31.

⁶⁹ Aczél Endre: Nem létező külvilág. Népszabadság, 2006.03.31. Medgyessy Péter-interjú, Népszabadság, 2002.04.05. Lengyel László: Keleten a helyzet változatlan, Népszabadság, 2000.07.08.

⁷⁰ A 2002-es kampány vizuális elemei megfigyelhetőek az M1: Az MSZP 2002-es választási kampánya – A Medgyessy-kampány (<https://www.youtube.com/watch?v=6h8TR1UJzqI&t=1198s>) műsorában.

⁷¹ Thürmer Gyula-interjú. Népszabadság, 2000.01.17.

⁷² Tamás Gáspár Miklós: A magyar külpolitika csődje. Népszabadság, 2001.06.30.

⁷³ Lásd pl.: A Baloldali Tömörülés tanácskozása – alternatív programjavaslat. MTI, 2000.09.16. vagy Tabajdi Csaba: Ébresztő! Népszabadság, 2004.07.23.

Európa/Nyugat diskurzus

Jellemző elemek: elérni kívánt cél, amit a jobboldal veszélyeztet; EU-csatlakozás; nyugati jólét; érték, a jó szinonimája; a közösség teljesítménye; nyugati elismertség; politikai célok elérésére alkalmazott szemiotikai erőforrás;

Kapcsolódó szemiotikai erőforrások: Horn Gyula aktor; Kovács László aktor; Németh Miklós aktor; Medgyessy Péter aktor; Gyurcsány Ferenc aktor; értelmiség; SZDSZ és politikusai aktor; MDF és politikusai aktor; Orbán Viktor aktor; Fidesz aktor; biztonság és nyugalom diskurzusa; nemzeti diskurzus; modernizációs diskurzus; külpolitika ügy; fejlesztéspolitika ügy

Demokráciavédő diskurzus

Az előző korszakhoz hasonlóan ebben az időszakban is jelen van a demokráciavédő diskurzus, azonban jóval nagyobb hangsúlyt kap, mint az 1990 és 1998 közötti időszakban. A korszak első évében a baloldali közösség tagjai a demokráciát még csak a szélsőjobboldaltól, illetve Torgyán Józseftől és pártjától féltik. A fő veszélyt e szereplőknek a Fidesszel kötött esetleges vagy megvalósult koalíció útján való kormányra kerülése jelenti⁷⁴. 1999-től a demokráciavédő diskurzus hangsúlya egyre inkább Orbán Viktor személyére és a Fideszre tevődik át, ekkortól kezdve az egész korszakban Orbán és a Fidesz hatalmon maradása illetve hatalomba való visszatérése a legnagyobb veszély a demokráciára. A diskurzus lényege tehát, hogy a jobboldal veszélyes a demokráciára, a baloldali közösség pedig a demokrácia védelmének és fennmaradásának biztosítója.

E megkülönböztetés érzékeltetésére számos fogalmat bevezetnek, amelyek jól mutatják a diskurzus szemiotikai erőforrás jellegét. Az MSZP 2002-es választási program a kampány során folyamatosan hangoztatott három fordulatot hirdet meg, ezek egyike a „demokratikus fordulat”⁷⁵. Gyurcsány Ferenc 2005-ben saját politikai közössége jellemzésére és annak az orbáni jobboldallal való szembeállítására bevezeti a „demokratikus közép” fogalmát⁷⁶, a 2006-os kampány utolsó nagy tömegrendezvényére pedig a „köztársaság védelmének” jegyében hívja meg a választókat.⁷⁷

⁷⁴ Eörsi István: Kis magyar politológia. Népszava, 1998.05.21.

⁷⁵ A Magyar Szocialista Párt választási programja, 2002.01.26.

⁷⁶ Gyurcsány Ferenc parlamenti beszéde, 2005.09.12.

⁷⁷ <http://index.hu/belfold/mszp0401pp/>

A demokrácia védelmének diskurzusa erősebb és gyengébb változatban is jelen van. Az erősebbik a „diktatúra előszobáját”⁷⁸, a választás tétjeként a demokrácia vagy diktatúra győzelmét⁷⁹ emlegeti, vagy azt, hogy az „örökletes Orbán-kormányok korszakának küszöbén”⁸⁰ áll az ország. A gyengébb változat bizonyos demokratikus elvek és intézmények megsértéséről, egyes jobboldali szereplők szélsőséges kijelentéseiről vagy szélsőséges kapcsolatairól szól, tehát az egyedi jelenségek bírálatát, nem pedig az általános értékelést foglalja magában. Ezek az egyedi jelenségek azonban a diskurzusból gyakran összekapcsolódnak a demokrácia veszélyeztetésének általános felfogásával.

A demokráciavédő diskurzus elsősorban arra a nézetre épül, miszerint a jobboldal nem tartja tiszteletben a demokrácia intézményrendszerét, és a demokratikus intézményeket a politikai akaratnak rendeli alá.⁸¹ E felfogásnak több szimbóluma is van a jobboldali koalíció kormányzása alatt, mint például a klientúraépítés vádjá⁸², amely a Gyurcsány Ferenc által 2003-ban bevezetett „árnyékállam” fogalom révén a kormányváltás után is fennmarad⁸³, vagy éppen a médiaszférába való politikai célokat szolgáló beavatkozások⁸⁴.

A demokrácia megtámadtatásának elsődleges metaforája azonban az egész korszakban a „parlament leértékelődése”. A jobboldali kormánnyal szemben a fő kritika a parlament kiüresítése, ennek jelei a háromhetes ülésezés bevezetése, a kormány megnövekedett jogalkotási szerepe, a vizsgálóbizottságok ellehetetlenítése és az interpellációk illetve parlamenti kérdések kormánypárti alkalmazása.⁸⁵ A Fidesz és Orbán Viktor antidemokratikusnak ítélt politizálásának a kormányváltás után is a parlament leértékelődése a központi metaforája. A kritika szerint a jobboldali ellenzék politizálásának a fő színtere az utca, nem pedig a demokratikus politizálás elsődleges terepeként megkonstruált parlament.⁸⁶ Gyurcsány Ferenc az utcát és a parlamentet, mint a politizálás különböző színtereit többször nyíltan szembe is állítja egymással:

a populisták azt mondják, hogy idejétnúlt a parlament. Oda kell menni egyszerűen csak az utcára, vagy ahogy időnként mondják, az emberek közé, mert fontosabb az, mint a parlamentben strukturáltan, garanciákkal ellátva, szabályok közé szorítva, garanciákat

⁷⁸ Németh Miklós beszéde Ózdon. Népszava, 2000.10.24.

⁷⁹ Nagy Sándor beszéde. Kormányváltásra készül az MSZP. Népszabadság, 2001.04.23.

⁸⁰ Bilecz Endre: Miért ne dönthetne a nép? Népszabadság, 1999.06.30.

⁸¹ Bilecz Endre: Miért ne dönthetne a nép? Népszabadság, 1999.06.30.

⁸² Kovács László-interjú. Népszava, 2000.12.04.

⁸³ Árnyékállamot épít a Fidesz. Népszabadság, 2003.10.29.

⁸⁴ Lásd pl.: Bajomi-Lázár Péter: Az Orbán-kormány és a média autonómiája. Népszabadság, 2002.03.13. vagy Németh Miklós „demokratúrától” tart. Népszabadság, Népszava, 2000.09.08.

⁸⁵ Lásd pl.: Szabó Zoltán-interjú, 2000.10.21. vagy Kovács László parlamenti felszólalása, 2001.10.18.

⁸⁶ Gyurcsány Ferenc-interjú, 2006.04.01.

is adva megvitatni ügyeket. Igen, azt hiszem, hogy az Országgyűlés a helye annak, hogy megvitassuk a dolgainkat, lankadatlanul hiszek ebben. Lankadatlanul hiszek abban, hogy kormány és ellenzéke között az Országgyűlés az a hely, ahol a megbeszélést, a vitát le kell folytatni.⁸⁷

A baloldali szereplők folyamatosan bírálják Orbán Viktort a parlamenti munkában való részvételének hiánya miatt is, 2006-ban erről külön kampányvideó is készül.⁸⁸ A baloldali politikusok ezzel szemben igyekeznek a parlamentet szimbolikusan is a középpontba emelni. Medgyessy Péter Orbán Viktorral ellentétben a parlamentben tartja évértékelőit, Gyurcsány Ferenc pedig minden héten felszólal a parlamentben, a politikai kommunikáció fontos szimbolikus csatornájává téve az országgyűlést, és felszólalásaiban folyamatosan bírálja Orbán Viktort azért, hogy a kettőjük közötti politikai küzdelmet nem a parlament falai között és annak intézményes szabályai szerint akarja megvívni.⁸⁹

A diskurzus másik része a Fidesz, illetve Orbán Viktor szélsőjobboddallal, illetve szélsőséges gondolatokkal való összemosása vagy párhuzamba állítása. 1998-ban a Fidesznek a MIÉP-pel, illetve az FKGP-vel való esetleges koalíciója⁹⁰, 2002-ben a MIÉP-pel való összefogás lehetősége⁹¹, míg 2006-ban a MIÉP szavazóinak meghódítása⁹² jelent veszélyt a demokráciára a baloldali közösség interpretációja szerint. A közösség tagjai azonban a Fidesz és Orbán Viktor politikájának és ideológiájának leírásában is gyakran találhatnak szélsőjobboddali hangsúlyokat, vagy vonják azokat párhuzamba szélsőjobboddali politikákkal és ideológiákkal.⁹³ Kampányok idején jobboddali politikusok egyes megnyilvánulásai és azok szélsőjobboddaliként vagy antidemokratikusként való értelmezése különösen erős visszhangot kap.⁹⁴ A baloldali közösség ezeket azonban nem kizárólag a megnyilatkozó politikus nézeteiként könyveli el, hanem azt is hangsúlyozzák, hogy a jobboddalon politikus csak Orbán Viktor tudtával és beleegyezésével

⁸⁷ Gyurcsány Ferenc parlamenti beszéde, 2005.09.12.

⁸⁸ <https://www.youtube.com/watch?v=FuLuHq6YIUo>

⁸⁹ Gyurcsány Ferenc parlamenti beszéde, 2005.09.12.

⁹⁰ Horn Gyula nyíregyházi beszéde. Horn: Nincs szükség fordulatra. Népszabadság, 1998.05.08.

⁹¹ Bilecz Endre: Hannibál a kapuk mögött. Népszava, 2001.05.26.

⁹² Agyagási Edit: Összeborulás. Népszabadság, 2006.04.01.

⁹³ Lásd pl.: Nagy N. Péter: Magyar világnézetek. Népszabadság, 2002.02.27. vagy Hegyi Gyula: Áldás, békesség, akasztófa? Népszava, 2002.04.03

⁹⁴ Lásd pl.: Hegyi Gyula: Áldás, békesség, akasztófa? Népszava, 2002.04.03. vagy Magánügy? Népszabadság, 2006.03.29.

tehet bármilyen kijelentést, így a szélsőséges véleményeket közvetlenül Orbán Viktor személyéhez kötik.⁹⁵ De nem csak a jobboldali politikai szereplőket tartják a szélsőjobboldali közösség felé nyitottnak vagy egyenesen szélsőjobboldalinak, hanem a jobboldali közösség legfontosabb médiumait⁹⁶ és helyenként állampolgárait is. Az utóbbi konstrukciónak a legfontosabb szimbóluma a 2002-es MIÉP-tüntetés és a Terror Háza megnyitó rendezvényének összekapcsolódása.⁹⁷

Demokráciavédő diskurzus

Jellemző elemek: a szélsőjobboldal és Torgyán, illetve a koalíció veszélyt jelent; Orbán és a Fidesz veszélyt jelent; klientúraépítés; a parlament kiüresítése; az utca és a parlament szembeállítása; a szélsőjobboldallal való összefogás; szélsőjobboldali elemek a Fidesz és Orbán politikájában, a jobboldali médiában és a választói körében.

Kapcsolódó szemiotikai erőforrások: MSZP aktor; Németh Miklós aktor; Gyurcsány Ferenc aktor; értelmiség aktor; SZDSZ és politikusai aktor; Orbán Viktor aktor; Fidesz aktor; egyéb jobboldali szereplők aktor; biztonság és nyugalom diskurzusa; értelmiségi médiumok csatorna; intézményes csatornák.

Polarizáció/integráció diskurzus

A diskurzus 1999 körül jelenik meg, és ezt követően az egész korszakban markánsan jelen van. Központi eleme, hogy a Fidesz és a jobboldal tudatos célja a társadalom kettészakítása, polarizálása mind gazdasági, mind politikai alapon, ez a törekvés pedig tisztán hatalmi érdekeket szolgál.⁹⁸ A baloldali közösség ezzel szemben saját magát a társadalmi integráció letéteményeként, védelmezőjeként és valamikori megteremtőjeként jeleníti meg.⁹⁹ Az integráció megteremtésének eszközeiben van némi, Gyurcsány Ferenchez köthető váltás 2003 végétől, de az alapvető üzenet a korszak végéig kitart, és mind a 2002-es, mind a 2006-os kampány egyik központi elemévé lesz.

⁹⁵ Lásd pl.: Medgyessy Péter-interjú. Népszabadság, 2002.04.05. vagy Mészáros Tamás: Kulcsemberek. Népszava, 2006.04.01.

⁹⁶ Lásd pl.: Hegyi Gyula: Márai és a magyar jobboldal. Népszava, 2002.02.26. vagy Horn Gyula-interjú, Hír TV, 2003.10.12. vagy Szász István: Az újraírt történelem. Népszava, 2004.10.25.

⁹⁷ Lásd pl.: Kis Tibor: Csurka a Terror Házában. Népszabadság, 2002.02.26 vagy Agyagási Edit: Összeborulás. Népszabadság, 2006.04.01.

⁹⁸ Lásd pl.: Kovács László- interjú. Népszabadság, 2000.06.22. vagy Ripp Zoltán: Csatazaj és „kampánykezdet”. Népszava, 2002.02.28.

⁹⁹ Medgyessy Péter-interjú, Népszabadság, 2002.04.05.

A diskurzus egyik eleme az ideológiai és politikai alapú polarizációval foglalkozik. Eszerint a Fidesz, illetve Orbán Viktor egyik legfőbb törekvése a magyar társadalom politikai alapú megosztása. Ennek legfőbb eszköze olyan identifikáló erejű kategóriák létrehozása és alkalmazása, amelyek megkülönböztetésre épülnek, a megkülönböztetés két oldala pedig a morálisan jó és rossz jelentését is magán viseli. Társadalmat polarizáló hatása miatt két ilyen kategória válik a bírálatok állandó tárgyává: a „polgár”, illetve a „nemzeti” fogalma.¹⁰⁰

A jobboldali közösség számos kommunikációja a Fidesz politikai alapú polarizálási törekvéseinek a szimbólumává válik a baloldali közösségben.¹⁰¹ Ide tartozik Kövér László parlamenti „hazaárulózása” az MSZP-vel kapcsolatban¹⁰², Orbán „egy a tábor, egy a zászló”¹⁰³, illetve a „haza nem lehet ellenzékben”¹⁰⁴ kijelentése, vagy a választók kampány alatti kokárda viselete.¹⁰⁵ A baloldali közösség szerint a társadalom politikai megosztása azzal a következménnyel jár, hogy a mindennapi élet, a hétköznapiak is átpolitizálódnak: a jobboldal „egész pályás letámadást”¹⁰⁶ hajtott végre, kialakult a „hideg polgárháború”¹⁰⁷, ami az állampolgárok számára is „élethalálharccá” tette a politikát.¹⁰⁸ A mindennapi kapcsolatokban is érzékelhető a politikai megosztottság, a hétköznapiakba is betüremkedő politika állandó állampolgári panaszok tárgyát képezi a napilapok olvasói levél rovataiban, melyeknek gyakran visszatérő eleme a kokárda, aminek viselése, illetve nem viselése politikai ítéletalkotást von maga után az élet minden területén.¹⁰⁹

A jobboldal politikai polarizációs törekvéseivel szembeállítva a baloldali közösség magát a politikai integráció letéteményeseként jeleníti meg. A baloldali közösség tagjai állandóan hangsúlyozzák, hogy csak „egy Magyarország” létezik, nem lehet az állampolgárokat politikai alapon kategorizálni.¹¹⁰ A mindennapi élet depolitizálása fontos követelményként jelenik meg, amit jól mutat, hogy a 2002-es kampányban az MSZP nagygyűlésén a tömeg a „Békét akarunk!” jelszót skandalálja. A mindennapok depolitizálása a baloldali közösség politikai teljesít-

¹⁰⁰ Lásd pl.: Kovács: Most nagyobb az empátia. Népszabadság, 2000.07.06. vagy Medgyessy Péter és Kovács László közös interjú, Népszava, 2001.06.11. vagy Németh Péter: Emlékezés, jobbról. Népszava, 2002.02.25

¹⁰¹ Ripp Zoltán: Pártok és stratégiák. Népszabadság, 2003.08.02.

¹⁰² Kövér: Alattomosak, hazaárulók. Népszabadság, 1999.10.20

¹⁰³ <https://mno.hu/migr/oktober-18-onkormanyzati-hirek-742952>

¹⁰⁴ <http://index.hu/belfold/var0507/>

¹⁰⁵ Sebes György: Kokárda vagy kötél. Népszava, 2002.03.30.

¹⁰⁶ Ripp Zoltán: Csatazaj és „kampánykezdet”. Népszava, 2002.02.28.

¹⁰⁷ Lengyel László: Keleten a helyzet változatlan, Népszabadság, 2000.07.08.

¹⁰⁸ Tamás Ervin: Föld alatt, föld felett. Népszabadság, 2002.02.25.

¹⁰⁹ Az öregúr és a ficsúr. Népszabadság, 2002.04.02.

¹¹⁰ Kovács: Most nagyobb az empátia. Népszabadság, 2000.07.06.

ményeként is megjelenik. Medgyessy Péter többször is beszél arról, hogy kormánya békét teremtett a mindennapokban, hiszen „nem folyik politikai csatározás az iskolákban és a munkahelyeken, nincs politika a templomokban”.¹¹¹

A depolitizált társadalom-felfogás megjelenik abban is, hogy a baloldali közösségben az első korszakhoz hasonlóan továbbra is gazdasági alapú emberkép dominál, politikai értékbeli, illetve ideológiai elvárások vagy jellemzések nem fogalmazódnak meg az állampolgárokkal szemben. A kampányvideók 2002-ben és 2006-ban is jellemzően gazdasági tevékenységeket folytató, gazdasági csoportokat reprezentáló embereket mutatnak.¹¹² A 2002-es kampányban a baloldali közösség társadalmi integráció-felfogásával kapcsolatban különösen sokatmondó, amikor a kampányvideók végén különféle, egymással addig kapcsolatban nem levő emberek egyetlen menetté olvadnak össze Medgyessy Péter mögött.¹¹³

A politikai közösségen belül megfogalmazott, önmeghatározásra használt kategóriák, mint a „nemzeti közép”, a „polgári balközép” vagy éppen a „demokratikus közép” is sokkal inkább politikai stílus leírására, a baloldali elitnek a politikai térben való pozíciókijelölésére, nem pedig állampolgári identitások megteremtésére irányulnak. A Gyurcsány Ferenchez köthető modernizációs diskurzus már rendelkezik állampolgár ideállal, de ez is gazdasági alapú és individualizált, a gazdasági sikerre, tehetsége kibontakoztatására törekvő állampolgár képét foglalja magában (lásd: modernizációs diskurzus). A gazdaságon alapuló emberkép alól az egyetlen kivétel a 2006-os kampányban jelenik meg, amikor Gyurcsány Ferenc a párt nagygyűlésére köztársaság védelmében hívja meg a köztársaság „barátait”.¹¹⁴ A „köztársasági eszme” rövid időre már Medgyessynél is megjelenik 2003-ban¹¹⁵, de a 2006-os kampányban még nagyobb hangsúlyt kap, és ekkor már a politikai közösség állampolgárainak nem gazdasági alapú meghatározására is alkalmazzák, egyértelműen a demokráciavédő diskurzushoz kapcsolva azt.

A polarizációs diskurzus része, hogy a baloldal a jobboldali közösség által identifikációs céllal használt fogalmak esetében nem csak bírálja azok polarizációs használatát, hanem kísérletet

¹¹¹ Medgyessy Péter-interjú. Népszabadság, 2003.12.24., de hasonlóért lásd még: Dessewffy Tibor: Béke, jólét és az ellenzék. Népszabadság, 2006.04.01.

¹¹² <https://www.youtube.com/watch?v=jx6js-A3da4>; <https://www.youtube.com/watch?v=759NUGgg8i0>; <https://www.youtube.com/watch?v=3E8fDPxITUI>

¹¹³ <https://www.youtube.com/watch?v=jx6jsA3da4&list=PLABYooduqgacTmpeJzVeiajpTAs7JLvdM&index=1>

¹¹⁴ <http://index.hu/belfold/mszp0401pp/>

¹¹⁵ Medgyessy Péter parlamenti felszólalása. 2003.02.11.

tesz e fogalmak visszahódítására, semlegesítésére illetve integrációs jellegű használatára. Gyurcsány már 2001-ben ír ezek visszahódításának fontosságáról¹¹⁶, a „nemzeti közép”, illetve a „polgári balközép” pedig jól jelzi ennek gyakorlatba való átültetését.

A diskurzus szerint ugyanakkor a Fidesz és Orbán Viktor nem csak politikailag szakította szét a politikai közösséget, hanem gazdaságilag is. A diskurzusnak ez az eleme főként a korszak első részében, az Orbán-kormány alatt volt jelen. Lényege, hogy a jobboldali kormány társadalompolitikája növeli a társadalmi különbségeket. A társadalompolitika a már korábban is kedvező helyzetben lévőket, illetve a saját klientúrát segíti, a társadalom jelentős része azonban gazdasági értelemben leszakadóban van.¹¹⁷ Ennek legfontosabb szimbóluma a családtámogatási rendszer¹¹⁸, ezt a törekvést pedig olyan hasonlatokkal és fogalmakkal írják le, mint a „fordított Robin Hood”¹¹⁹ vagy „perverz újraelosztás.”¹²⁰ A társadalom gazdasági alapú polarizálásának vádjá a 2002-es kormányváltás után háttérbe szorul, de az Orbán-kormány korábbi intézkedéseire még a későbbiekben is gyakran hivatkoznak úgy, mint amelyek a gazdasági javak elosztásában a felsőbb rétegeket részesítették előnyben a leszakadókkal szemben, ezáltal pedig gazdaságilag szétszakították a társadalmat.¹²¹

A baloldali közösség a gazdasági polarizáció kapcsán is a társadalom integrációjának letéteményeseként, a szétszakadás megállítójaként jeleníti meg magát. Az MSZP politikusai az első ciklusban gyakran hangoztatják, hogy a kormányra kerülés után a szegények, a leszakadók védelmezői lesznek.¹²² Ennek érzékeltetésére vezetik be a „polgárosodás” fogalmát, melyet a Fidesz „polgár” fogalmával kapcsolnak össze. Eszerint a kormánypártok „csak a polgárokat akarják támogatni”¹²³, ők viszont a „polgárosodás, a kiszélesedés folyamatát”¹²⁴ akarják felgyorsítani. Ez a fogalmi szembeállítás a kormányváltás után, Gyurcsány Ferencnél is jelen van.¹²⁵ A baloldali közösség gazdasági integrációs felfogása azzal a következménnyel is jár, hogy a jóléti politika, mint ügy, előtérbe kerül, a gazdaságpolitika pedig háttérbe szorul. Ez a váltás expliciten megfogalmazódik már a kormányváltás előtt is.¹²⁶ A 2002-es kampány középpontjába a „jóléti rendszerváltás” üzenete kerül, és a 100 napos programok kapcsán Medgyessy Péter is

¹¹⁶ Gyurcsány Ferenc: Reform és kiegyezés. Népszabadság, 2001.03.30.

¹¹⁷ MSZP országos pártértekezlet. MTI, 2000.08.25.

¹¹⁸ Kovács László parlamenti felszólalása. 2001.10.18.

¹¹⁹ Kovács László-interjú. Népszabadság, 2000.09.25.

¹²⁰ „Perre” megy az MSZP a kormánnyal. Népszabadság, 2001.12.01.

¹²¹ Gyurcsány Ferenc és Orbán Viktor 2005. július 8-ai vitája. Magyarország Politikai Évkönyve, 2005.

¹²² MSZP elnökségi ülés – gazdaságpolitikai elképzelések. MTI, 2000.05.30.

¹²³ Kovács László beszéde Özdon. Népszabadság, 2000.10.24.

¹²⁴ Kovács László interjú. Népszabadság, 2000.09.25.

¹²⁵ Gyurcsány Ferenc-interjú. Népszava, 2005.09.19.

¹²⁶ Jánosi György-interjú. Népszava, 2001.06.09.

arról beszél, hogy a jóléti politikai prioritások a makrogazdasági szempontokkal szemben is előnyt élveznek.¹²⁷

A polarizáció diskurzusnak van a politika módszerére vonatkozó kritikája is, amely azt bírálja, hogy a jobboldal nem folytat párbeszédet a társadalommal és az ellenzékkel, akaratát erővel érvényesíti, és nem törekszik konszenzusra.¹²⁸ A baloldali közösség a politika módszerében is a politikai közösség integrációjának letéteményeseként jeleníti meg magát. Ennek jegyei már ellenzékben is megjelennek, például Mádl Ferenc köztársasági elnökségének előzetes támogatásában¹²⁹, igazán azonban a kormányváltás után Medgyessy Péter „nemzeti közép”¹³⁰ és Gyurcsány Ferenc ehhez kapcsolódó „polgári balközép”¹³¹ koncepciójában ölt testet. Mindkét elképzelés azt hangsúlyozza, hogy nincs „két Magyarország”, hanem egyetlen Magyarország létezik¹³², a politikának, különösen a kormányzati politikának nem szabad egyetlen ideológiát vagy világnézetet képviselnie és érvényesítenie, hanem a teljes magyar politikai közösség ideológiai sokszínűségét kell felvállalnia, tiszteletben tartania, sőt egymáshoz közelítenie és ötvöznie. Ahogy Gyurcsány a „polgári balközép” írásában fogalmaz:

Az ilyen kormány (...) politikai karaktere nem saját igazságának erőszakos terjesztésén, hanem más igazságokkal való demokratikus összevetésén alapul. (...) A polgári balközép a „győztes mindent visz” elvét „a győztes az egészért felel” elvével váltja fel.¹³³

Ehhez a diskurzushoz kapcsolódik a baloldali közösség tagjai által „gesztuspolitizálásként” és „árokbetemetésként” hivatkozott politizálási stílus, és Medgyessy olyan politikai lépései tartoznak ide, mint a Terror Háza és az '56-os szervezetek elismerése és támogatása, illetve a Boross Péternek küldött köszönőlevél, az előző kormány bizonyos lépéseinek elismerése és azok változatlanul hagyása.¹³⁴

Ehhez a politika felfogáshoz köthető az is, hogy míg a jobboldal a reformkor örökségéből Széchenyi Istvánhoz, a liberális közösség pedig Kossuth Lajoshoz kapcsolódik látványosabban, a

¹²⁷ Medgyessy Péter-interjú. Népszabadság, 2003.12.24.

¹²⁸ Lásd pl.: OGY – EU-integrációs bizottság – Horn Gyula. MTI, 2000.09.20 vagy Szász István: Rossz komédia. Népszava, 2002.03.28.

¹²⁹ Lásd: OGY - Az MSZP-frakció támogatja Mádl Ferencet. MTI, 2000.05.15. Fontos ugyanakkor, hogy az előzetesen ígért támogatás ellenére a titkos szavazáson több mint 100 képviselő szavazott a jelölt ellen, tehát az MSZP képviselőinek egy jelentős része feltehetően nem szavazta meg a kormánypártok által javasolt köztársasági elnököt

¹³⁰ A kormányfő a Nap-Keltében a saját beszédéről. Népszabadság, 2003.02.13.

¹³¹ Gyurcsány Ferenc: A polgári balközép. Népszabadság, 2003.02.05.

¹³² Medgyessy Péter parlamenti felszólalás, 2003.02.12.

¹³³ Gyurcsány Ferenc: A polgári balközép. Népszabadság, 2003.02.05.

¹³⁴ Ripp Zoltán: Győzelmek keserves éve: az MSZP 2002-ben. Magyarország Politikai Évkönyve, 2002.

baloldali közösségben, különösen Medgyessy Péter időszakában, időről-időre Deák Ferenc jelenik meg szellemi példaképként.¹³⁵ Ennek politikai cselekvésben is megnyilvánuló jele, hogy a kormány a 2003-as évet Deák-évnak nyilvánítja¹³⁶, születésének évfordulóján lakóhelyén, Söjtörön tartanak – más okokból nevezetessé váló - kihelyezett kormányülést¹³⁷, Medgyessy pedig beszédeiben Deák Ferenc személyét a „közmegegyezés” fogalmával köti össze¹³⁸.

A „gesztuspolitizálás” és a „nemzeti közép” koncepciója azonban erőteljes bírálatok tárgyává válik mind a saját közösségen belül, mind a liberális politikai közösségben.¹³⁹ Gyurcsány Ferenc az „árnyékállam” koncepciójában már azt hangsúlyozza, hogy a kompromisszumképtelen, árnyékállamot építő jobboldal felé nem működőképes többé a gesztuspolitizálás, szükség van velük szemben a konfrontációra:

A Medgyessy Péter kormánya által meghirdetett nemzeti közép politikája ugyanis a társadalmi kiegyezésre és az erre épülő politikai együttélésre alapozódik. Azt tételezi fel, hogy vannak mindkét fél által elfogadott közös politikai célok (...) ma úgy tűnik, hogy nincsenek meg a feltételek e politika változatlan folytatásához¹⁴⁰.

Bár Gyurcsány ezt követően is rendszeresen hangsúlyozza az „egy Magyarország” létét és a társadalmi integráció fontosságát¹⁴¹, azonban innentől kezdve az integráció elsődleges mechanizmusának a politikai koncepciók között lefolytatott intézményes vitákat, nem pedig a közöttük kötött kompromisszumokat tekinti¹⁴² (lásd: repolitizált pragmatizmus diskurzus). Gyurcsány konfrontatívabb politikáját a baloldali közösség gesztuspolitizálással régóta elégedetlen véleményformálói kedvezően fogadják¹⁴³ és többen is hangsúlyozzák az „árokbetemetés” kísérletének sikertelenségét.¹⁴⁴

Polarizáció/integráció diskurzus

Jellemző elemek: A Fidesz és Orbán politikailag polarizálja a társadalmat; polgár és nemzet kategóriák; kokárda; a baloldal a politikai integráció letéteményese; egy Magyarország van; a

¹³⁵ Hovanyecz László: A három nagy magányos. Népszabadság, 2002.03.14.

¹³⁶ Évente polgármesteri értekezlet. Népszabadság, 2002.06.03.

¹³⁷ A forradalom stációi. Népszabadság, 2003.10.14.

¹³⁸ Medgyessy Péter szekszárdi beszéde. Népszava, 2003.07.05.

¹³⁹ Lásd pl.: Bauer Tamás: Orbán, Gyurcsány és a demokrácia. Népszabadság, 2003.11.05 vagy Gombár Csaba felszólalása. In: Népszabadság: Gyurcsány – Kovács pengeváltás. Népszava, 2003.01.08.

¹⁴⁰ Árnyékállamot épít a Fidesz. Népszabadság, 2003.10.29.

¹⁴¹ Gyurcsány Ferenc parlamenti beszéde, 2005.09.12.

¹⁴² Gyurcsány Ferenc-interjú, Népszava, 2005.09.19.

¹⁴³ Sebes György: Gyurcsány és Orbán. Népszava, 2005.09.14.

¹⁴⁴ Ripp Zoltán: A választás tétje. Népszabadság, 2006.04.01.

mindennapi élet depolitizálása; depolitizált állampolgár felfogás; a polarizáló fogalmak „meggyszéldítése”; a Fidesz és Orbán gazdaságilag polarizálja a társadalmat; családtámogatási rendszer; a baloldal a gazdasági integráció letéteményese; a szegények védelmezői; polgárosodás; a jóléti politika prioritása; a párbeszéd hiánya; a baloldal a „politikacsinálás” módszerében is az integráció letéteményese; nemzeti közép; gesztuspolitizálás; árnyékállam

Kapcsolódó szemiotikai erőforrások: Kovács László aktor; Medgyessy Péter aktor; Gyurcsány Ferenc aktor; Orbán Viktor aktor; Fidesz aktor; egyéb jobboldali szereplők aktor; biztonság és nyugalom diskurzusa; nemzeti diskurzus; jóléti politika ügy; individualizmus egyéb modalitás

A „repolitizált pragmatizmus” diskurzusa

Ez a diskurzus elsősorban Gyurcsány Ferenc személyéhez kapcsolódik, és 2004-től a baloldali közösség egyik domináns diskurzusává válik a politika mikéntjéről. Azért nevezzük e diskurzust „repolitizált pragmatizmusnak”, mert az első korszak domináns politikafelfogásának, a depolitizált pragmatizmusnak¹⁴⁵ egyes elemei továbbélnek benne, más elemei radikálisan különböznek attól.

Folyamatosságot jelent a pragmatizmus: a politikában csak a közpolitika számít, a politikának csak a konkrét politikai döntésekben manifesztálható tartalommal kell foglalkoznia, a hatalom, az ideológiák, a személyi kérdések és konfliktusok és minden egyéb felesleges és káros; a cselekvés és kommunikáció szembeállítás, az előbbi helyesként, az utóbbi károsként való feltüntetése; a politikai felelősség hangsúlyozása. A folyamatosság érzékelhető abban is, hogy Gyurcsány Ferenc többször is elismerően szól Horn Gyula kormányzásáról és a Bokros-csomagról,¹⁴⁶ amelyek a közösség egészében inkább negatív megítélés alá esnek.

Ebben a diskurzusban azonban a pragmatizmus politizáltan jelenik meg, a depolitizált pragmatizmussal ellentétben nem törekszik arra, hogy az egyetlen lehetséges, technokrata módon végrehajtott politikaként tűnjön fel. A politizált elem abban jelenik meg, hogy a politikai cselekvés vezérfonalának a politikai értékek és elvek alapján kialakított víziókat tekinti, elismeri, hogy

¹⁴⁵ Bene Márton – Bata Attila: A baloldali politikai közösség kommunikációja (1990-1997). In: Kiss Balázs (szerk.): Politikai kommunikáció Magyarországon, 1990-1997. Tanulmányok egy korszak kommunikációs jellegzetességeiről. MTA TK Politikatudományi Intézet, Budapest. 181-230. pp.

¹⁴⁶ Gyurcsány Ferenc: A győzelemnél kevesebb. Népszabadság, 2000.11.16.

ugyanannak a politikai szituációnak a kezelésére eltérő és legitim alternatívák létezhetnek, amelyeknek a nyilvánosság diszkurzív terein kell versengeniük egymással.

A repolitizált pragmatizmus központi eleme, hogy a politika a cselekvésről, a dolgok megváltoztatásáról és átalakításáról szól.¹⁴⁷ Ennek jegyében a gyurcsányi kommunikáció nagyon gyakran használja a „csinálni” igét.¹⁴⁸ A 2006-os kampány egyik vezető szlogenje például a 2002-2006 közötti ciklus eredményeinek ismertetésével kapcsolatos „Igen. Megcsináltuk.” mondatpár. A dolgok radikális megváltoztatásának igényét jelzi azzal, hogy gyakran beszél egy „másik Magyarországról”¹⁴⁹ vagy „új Magyarországról”, amelyet meg kell „csinálni”.¹⁵⁰ A cselekvést gyakran szembeállítják a kommunikációval, amely a cselekvés ellentétéként, azt akadályozó vagy annak pótlására alkalmazott politikai tevékenységként jelenik meg.¹⁵¹

A politikai cselekvés vezérfonala ugyanakkor a politikai vízió,¹⁵² nem pedig az adott szituáció kezelésére alkalmas technokrata közpolitikai reakció. Az MSZP-t a korszak első felében folyamatosan bírálják a baloldalon a távlatos politikai vízió hiánya miatt,¹⁵³ ami jól jelzi, hogy a víziókra alapozott politika megjelenése a közösség igényeire való reagálásnak is tekinthető. A diskurzus szerint a vízió elvekre és értékekre támaszkodik, ezekből következik a program, ezek mutatják meg az állampolgároknak is, hogy mit és hogyan akar a vízió elérése érdekében cselekedni a politikus. A vízió és a konkrét politikai cselekvés alá-fölé rendeltségét vagy egymásutánosságát jól jellemzi Gyurcsány Ferencnek a „Merjünk baloldalinak lenni!” vitájában olvasható gondolata:

Nem hiszem, hogy a részből épül fel az egész. Sőt az ellenkezőjét gondolom. Szerintem a rész, az egészre vonatkozó reális elképzelésből, ha úgy tetszik vízióból, programból következik.¹⁵⁴

Az elvek és értékek koherens és hiteles képviselője fontos politikai erényként tűnik fel, szembeállítva az Orbán Viktorra alkalmazott „szélkakas” politikával, amelynek jellemzője, hogy az

¹⁴⁷ Gyurcsány Ferenc parlamenti felszólalása. 2005.09.12.

¹⁴⁸ A 2005-os Gyurcsány – Orbán vitában a hivatalban lévő miniszterelnök 28-szor használta a „csinálni” igét illetve ragozott formáit, míg ellenfele mindössze 8 alkalommal.

¹⁴⁹ Baloldali értékrend/Gyurcsány a két Magyarországról. MTI, 2004.01.17.

¹⁵⁰ „Három párt” az MSZP-ben. Népszabadság, 2003.12.01.

¹⁵¹ Gyurcsány Ferenc parlamenti felszólalása. 2005.02.14.

¹⁵² Gyurcsány Ferenc: A győzelemnél kevesebb. Népszabadság, 2000.11.16.

¹⁵³ Lásd pl.: Ágh Attila: Győztes csapaton változtass. Népszava, 2002.09.06. vagy Tamás Ervin: Korszakhatár. Népszabadság, 2004.08.04.

¹⁵⁴ Gyurcsány Ferenc: Ez egy utat kereső írás. Mozgó Világ 2004. január.

aktuális politikai érdekeihez hajlítja elveit.¹⁵⁵ Orbán szélkakas-konstrukciójára 2005-ben kampányt is épít az MSZP,¹⁵⁶ jelezve, hogy az eltérő politikafelfogások kidomborításának fontos szerepet szán a baloldali közösség.

Többféle legitím vízió és program lehet jelen, sőt kell is, hogy jelen legyen a politikában.¹⁵⁷ A Gyurcsányi kommunikáció rehabilitálja a politikát: a vízió és a program mindig politikai.¹⁵⁸ Ennek jele az is, hogy Gyurcsány saját magát is előszeretettel tünteti fel politikusként, szemben a baloldali közösségben oly jellemző depolitizált, szakértői konstrukcióval.¹⁵⁹ A politikai folyamat lényege, hogy a politikai cselekvés tervei, a víziók és programok között nyilvános vitákat kell folytatni, a politikai koncepcióknak politikai vitákban kell győzelmet aratniuk ahhoz, hogy politikai cselekvéssé váljanak.¹⁶⁰¹⁶¹

Következésképpen, bár gyakran megjelenik a diskurzusban a cselekvés és kommunikáció szembeállítás, a kommunikációnak mégis van olyan komponense, amely a politikai folyamat lényegi eleme, ez pedig a politikai vita. A vita azonban a politika tartalmával, a közpolitikai döntéssel kell, hogy foglalkozzon, nem pedig személyekkel, és nem a hatalmi ambíciók, hanem a politikai cselekvésre való hatásgyakorlás kell, hogy vezérelje. Ennyiben tehát megjelenik a „jó” és „rossz” politikai kommunikáció közötti határmegvonás, az „okos közéleti vita” és a hatalmi játszmát szolgáló, személyeskedő „kommunikációs gügyögés” szembeállítás.¹⁶²

A racionalizált politikai kommunikáció a gyakorlatban is megjelenik. Gyurcsány politikai stílusára jellemző az adatközpontú kommunikáció, cikkei, beszédei és vita-felzólalásai tele vannak nyers adatokkal. Míg kommunikációs képességeit sokan dicsérik, arra is gyakran felhívják a figyelmet, hogy túlzottan magas szintű, közgazdasági „szakzsargon” használ.¹⁶³ A racionalizált kommunikáció ugyanakkor nem zárja ki a politikai vitából az érzelmeket: Gyurcsány sokszor hangsúlyozza, hogy az elveihez és értékeihez hű politikus büszkén és magabiztosan tud fellépni a nyilvános diskurzusban, és szenvedéllyel kell képviselnie álláspontját.¹⁶⁴

¹⁵⁵ Gyurcsány Ferenc parlamenti felszólalása. 2005.09.19.

¹⁵⁶ MSZP: kampány a szélkakas politika ellen. MTI, 2005.11.07.

¹⁵⁷ Gyurcsány Ferenc interjú. Népszava, 2005.09.19.

¹⁵⁸ Gyurcsány Ferenc-interjú. Népszabadság, 2004.07.30.

¹⁵⁹ Gyurcsány Ferenc-interjú. Népszava, 2003.08.09.

¹⁶⁰ Gyurcsány Ferenc parlamenti felszólalása. 2005.09.12.

¹⁶¹ Gyurcsány Ferenc interjú. Népszava, 2005.09.19.

¹⁶² Gyurcsány Ferenc parlamenti felszólalása. 2005.02.14.

¹⁶³ Political Capital: A tyúkok hallgatnak. Népszabadság, 2005.05.20.

¹⁶⁴ Lásd pl.: Gyurcsány Ferenc-interjú. Népszabadság, 2004.07.30. vagy Gyurcsány Ferenc blogja: Szó szerint egyetértek Orbánnal. 2006.02.21.

A felelős politikus legfontosabb feladata tehát világos víziókon nyugvó politikai cselekvési programot kínálni fel a választóknak,¹⁶⁵ azt érthetően elmagyarázni, a rivális alternatívákkal szemben pedig nyilvános vitákban megvédeni és igazolni. A Gyurcsányi kommunikáció ezért nagy hangsúlyt helyez arra, hogy a politikai döntéseket el kell magyarázni az állampolgároknak:

Egy olyan politika híve vagyok (...) amely megbeszéli az emberekkel, hogy nézzék, most ezt megtehetném, de ennek tudják, milyen súlyos következményei lesznek?.¹⁶⁶

Interjúiban igyekszik beavatni az olvasót vagy a hallgatót a döntések mögött meghúzódó dilemmákba, hangsúlyozza a döntéshozatal személyes, érzelmi elemeit, és gyakran visszakérdez az interjúk folyamán.¹⁶⁷ Ezek és a racionalizált (adatgazdag, közpolitikai tartalomra fókuszáló) stílus miatt gyakran „népművelőnek” minősítik a kommentárok a Gyurcsányi kommunikációt.¹⁶⁸

A diskurzusban a felelős politikának a populista politika az ellentéte. „Az utóbbi nem maga hirdeti és képvisel programot az állampolgárok felé, hanem azt állítja, hogy a programja az állampolgároktól jön, és azt képviseli a politikai elit felé.”¹⁶⁹ E politikával Gyurcsány szerint módszertani gondok vannak, hiszen nem lehetséges emberek millióinak akaratát egyetlen programmá formálni, ezért a populizmus tartalmilag üres.¹⁷⁰ Továbbá, a politikusnak felelőssége van abban, hogy a differenciálatlan politikai igényeket és a politikai jelen és jövő lehetőségeit egyaránt figyelembe vegye, és az előbbiért ne áldozza fel az utóbbit,

még akkor sem, hogyha az embereknek egyébként megdobogtatja ez a szívét, de hát nekünk az a dolgunk, hogy messzebb lássunk és mélyebbre ezekben az ügyekben¹⁷¹.

A populista politika ráadásul nem a politikai ellenféllel folytat diskurzust, hanem csak az állampolgárokkal, így minimalizálja a nyilvános politikai vita lehetőségeit.¹⁷²

A diskurzus szerint a populizmus Orbán Viktor és a Fidesz jellemzője. 2005-től a baloldali közösség kommunikációjának egyik központi elemévé válik az orbáni populizmus és a felelős,

¹⁶⁵ Gyurcsány Ferenc parlamenti felszólalása. 2005.09.12.

¹⁶⁶ Gyurcsány Ferenc és Orbán Viktor 2005. július 8-ai vitája. Magyarország Politikai Évkönyve, 2005.

¹⁶⁷ Lásd pl.: Gyurcsány Ferenc interjú. Népszabadság, 2004.11.11 vagy Gyurcsány Ferenc interjú. Népszabadság, 2006.04.05.

¹⁶⁸ Political Capital: Ötlet nélküli politikusok. Népszabadság, 2005.03.22.

¹⁶⁹ Gyurcsány Ferenc-interjú. Népszava, 2006.04.01.

¹⁷⁰ Gyurcsány Ferenc interjú. Népszava, 2005.09.19.

¹⁷¹ Gyurcsány Ferenc és Orbán Viktor 2005. július 8-ai vitája. Magyarország Politikai Évkönyve, 2005.

¹⁷² Lásd pl.: Gyurcsány Ferenc parlamenti felszólalása. 2005.09.12. vagy Hiller István interjú. Népszava, 2005.09.13.

általunk „repolitizált pragmatizmus”-nak nevezett politikafelfogás szembeállítására, a baloldali közösség tehát a politikafelfogások különbözőségét a kommunikáció homlokterébe állítja. Gyurcsány a két politikafelfogást érzékeltetésére azt mondja:

A miniszterelnök nem hangszó. A miniszterelnök nem mikrofonállvány. A demokrata programot ad és programjához keres többséget, nem pedig a többséghez keres mondanivalót.¹⁷³

Fontos hozzátenni még, hogy a baloldali közösség politikai felelőssége és a jobboldal politikai felelőtlenége a diskurzusnak olyan elemei, amelyek már korábban is, az egész korszakban jelen vannak, a legerősebben az 1998-as kampányban.¹⁷⁴

A repolitizált pragmatizmus, míg elismeri a politika elsőbbségét a politikai folyamatokban, a politikának erős korlátokat állít. A gyurcsányi kommunikáció gyakran hangsúlyozza, hogy csak a közpolitikai kimenetellel rendelkező kérdések, azaz a politika tartalmi kérdései tartoznak a politika terrénumába, a személyi kérdések, a pusztán szimbolikus, a múlttal foglalkozó kérdések, illetve a hatalmi kérdések nem tárgyai a politikának.¹⁷⁵ Ugyanakkor a politika célját is leszűkíti. Gyakorta hangsúlyozza, hogy a politikának nem feladata, ezért nem is lehet tőle elvárni, hogy jobba tegye az emberek életét. A politika lehetőségeket tud csak teremteni, nem bír az állampolgárok életét és boldogságát teljességgel meghatározó szereppel. Egy helyen Gyurcsány így fogalmaz:

Eberek! Vegyétek észre, hogy becsapnak benneteket. Nincs az az állam, amely boldoggá tehet benneteket. Személyes sorsotok alakításában, életcéljaitok megvalósításában, előbbre jutásokban az államnak csak kompenzáló, kiegészítő, egyensúlyt teremtő, másodlagos szerepe lehet. Ti vagytok felelősek önmagatokért, családotokért, az életetekért.¹⁷⁶

Éppen ezért a hétköznapi élet irracionálisnak tekintett túlpolitizálását is elítéli és a politika helyén kezelését, a politikához való racionális viszonyulás fontosságát hangoztatja:

¹⁷³ Gyurcsány Ferenc-interjú. Népszava, 2006.04.01.

¹⁷⁴ Lásd pl.: „Felelős kormányzás, sikeres folytatás: a Magyar Szocialista Párt a megoldás” 1998-as kampányszlogenjét, de későbből pl.: Kovács és Medgyessy folytatja. Népszabadság, 2001.04.13.

¹⁷⁵ Gyurcsány Ferenc parlamenti felszólalása. 2005.02.14.

¹⁷⁶ Gyurcsány Ferenc: Ez egy utat kereső írás. Mozgó Világ 2004. január.

Az istenekre kérlek benneteket és az ország politikusait, hogy értsék meg, a választás nem élet-halál kérdése, hanem Magyarország többféle lehetséges jövője közül bölcs, okos választás.¹⁷⁷

Repolitizált pragmatizmus diskurzus

Jellemző elemek: a politika cselekvés, nem kommunikáció; a politika cselekvés vezérfonala a vízió; Orbán szélkakas; vita fontossága; racionalizált kommunikáció; populizmussal való szembeállítás; politikai felelősség hangsúlyozása; a politika nem boldogít

Kapcsolódó szemiotikai erőforrások: Gyurcsány Ferenc aktor; Orbán Viktor aktor; modernizációs diskurzus; gyurcsányi stílus

Modernizációs diskurzus

A repolitizált pragmatizmus által igényelt vízió szerepét 2004-től a modernizáció víziója tölti be. A modernizációs diskurzus mérsékelt formában már a korszak elejétől jelen van, elsősorban Gyurcsány Ferenc korai cikkeiben. Medgyessy Péter is előtérbe állítja a modernizáció fogalmát: a modernizációs fordulat az egyike a 2002-es kampányban meghirdetett három fordulatnak, 2004-ben pedig négyponthoz javaslatcsomagot nyújt be az ország modernizálása érdekében.¹⁷⁸ A modernizációs diskurzus azonban Gyurcsány Ferenc miniszterelnökké válása után lesz a baloldali közösség egyik domináns diskurzusává, és ekkortól a politikai víziójának szerepét játssza, továbbá identifikációs eszközként is alkalmazni kezdik. A modernizációs diskurzus bevallottan épít a blair-i, giddens-i harmadik út koncepciójára. A '90-es évek végén Gyurcsány Ferenc számos cikket ír a harmadik útról a baloldali közösség napilapjaiba¹⁷⁹ és Giddens könyvét is az ő cége adja ki magyarul.¹⁸⁰

Az ország modernizálása tehát az a vízió, amely köré a politikai programot építeni kell, amely a politikai cselekvést vezérfonalaként szolgál.¹⁸¹ Az elérendő cél a modern, nyugatos, polgári társadalom, mely biztosítja a nyugati jólétet, biztonságot és igazságosságot, a modernizáció pedig ennek eszköze.

¹⁷⁷ Gyurcsány Ferenc beszéde az MSZP szeszennyítő rendezvényén. A szocialisták azt ígérik beindulnak. Népszabadság, 2005.09.05.

¹⁷⁸ MSZP-kongresszus – Medgyessy: modern, egységes Magyarországot. MTI, 2004.03.12.

¹⁷⁹ Lásd pl.: Gyurcsány Ferenc: Ki kísérti Európát? Népszava, 1999.07.02. vagy Gyurcsány Ferenc: Van versenyképes alternatíva. Népszabadság, 1999.02.10.

¹⁸⁰ Harmadik utas vita kezdődik a magyar közéletben is. Népszava, 1999.04.30.

¹⁸¹ Gyurcsány Ferenc: Ez egy utat kereső írás. Mozgó Világ 2004. január vagy Gyurcsány Ferenc-interjú, Népszava, 2005.09.19.

A diskurzus része a társadalom radikális megváltozásának a narratívája. Eszerint a társadalom olyan jelentősen átalakult, hogy a hagyományos baloldali társadalomkép többé nem alkalmas a megragadására. A társadalom „szerkezetét már nem lehet leírni egyszerűen a fizikai tőke és a pénztőke tulajdonviszonyaival”, „átalakult, összekuszálódott, szétporladt az ipari társadalmak osztályszerkezete, (...) a politikai tagoltság nem osztálytagoltság”¹⁸², „az értékteremtésben a szemben álló felek már nem egyszerűen a pénztőkés és a munkás.”¹⁸³ Az előrehaladás, az érvényesülés kulcsa már nem kizárólag a pénztőke és a tulajdon, hanem sokkal inkább a tudás, a kapcsolatok, az alkalmazkodás és a rugalmasság.¹⁸⁴

A társadalom átalakulása megváltoztatja a baloldali politika céljait is. Annak központi problémája továbbra is az egyenlőtlenségek, legfontosabb értéke pedig a szolidaritás, a társadalmi szerkezet megváltozása miatt azonban az egyenlőtlenség csökkentésére korábban használt eszközök többé nem alkalmasak a cél elérésére.¹⁸⁵ Az egyenlőtlenségi viszonyok nem tűntek el, ezért a baloldali politikának továbbra is van feladata, csakhogy ezek a viszonyok már nem a tőke – munka ellentétéként írhatók le. A szakadék immár a „versengő piacra belépni és ott teljesíteni tudók, illetve a kívül rekedők és lemaradók”¹⁸⁶, a modernizált rétegek és régiók, illetve az abból kiszorult rétegek között van.¹⁸⁷ A tőke és munka ellentétéből származó egyenlőtlenségek csökkentésére a baloldal hagyományos válasza, a nemzeti jövedelemnek a munka javára történő elosztása,¹⁸⁸ azaz a jóléti politika, a megváltozott körülmények között éppen az egyenlőtlenségek növelését, a modernizációs szakadék mélyítését szolgálja:

A jóléti állam megoldás helyett probléma lett. (...) a mai jóléti rendszer a társadalmi elit újratermelésének egyik legfontosabb motorja, és a közkeletű feltételezésekkel szemben jelenlegi működése inkább gátja, semmint hajtóereje a leszakadók, a kirekesztettek felemelkedésének.¹⁸⁹

¹⁸² Gyurcsány Ferenc: A polgári balközép. Népszabadság, 2003.02.05.

¹⁸³ Gyurcsány Ferenc: Van versenyképes alternatíva. Népszabadság, 1999.02.10.

¹⁸⁴ Gyurcsány Ferenc: MSZP-megújulás: balról a közép felé. Népszabadság, 1999.05.28. vagy Gyurcsány Ferenc: A polgári balközép. Népszabadság, 2003.02.05

¹⁸⁵ Gyurcsány Ferenc: Merjünk baloldaliak lenni! Mozgó Világ, 2004. január

¹⁸⁶ Gyurcsány Ferenc: Van versenyképes alternatíva. Népszabadság, 1999.02.10.

¹⁸⁷ Gyurcsány Ferenc: Merjünk baloldaliak lenni! Mozgó Világ, 2004. január

¹⁸⁸ Gyurcsány Ferenc beszéde a Haladó Kormányzás Konferencián, 2004. január 29. idézi: Dessewffy Tibor – Deák Kinga: Létezik-e gyurcsányizmus? Magyarország Politikai Évkönyve, 2004

¹⁸⁹ Gyurcsány Ferenc: Magyarország mozdulatlan. Népszabadság, 2000.05.20.

A megváltozott körülmények között az egyenlőtlenségek csökkentésének az elsődleges eszköze a társadalom modernizálására: az államnak nem „a piaci kudarcok kompenzálását, hanem a piaci körülményekhez való alkalmazkodást, a versenyképességet” kell elősegítenie.¹⁹⁰

Ezt a célt az állam megváltozott szerepén keresztül lehet elérni: a jóléti, gondoskodó állam helyébe az esélyteremtő és szolgáltató államnak kell lépnie,¹⁹¹ amely elősegíti a társadalom megváltozását, a polgárosodást.¹⁹² A modernizációs diskurzus tehát radikális változásokat ösztökél, ezáltal erősen összekapcsolódik repolitizált pragmatizmus cselekvést középpontba állító politika felfogásával. A modernizáló államnak szigorú makrogazdaság-politikát kell folytatnia, aminek elsőbbséget is kell élveznie.¹⁹³ Továbbá aktívan be kell ruháznia a tudásba és az infrastruktúrába.¹⁹⁴ Teret kell engednie a piaci folyamatoknak, ugyanakkor főszerepet kell vállalnia a stratégiai tervezésben, a hosszútávú nemzeti prioritások megállapításában.¹⁹⁵ Kicsinek, de az általa nyújtott szolgáltatásokban hatékonyak kell lennie.¹⁹⁶ Az állam elsődleges céljává tehát a versenyképesség növelése válik, beavatkozásainak elsődlegesen ezt a célt kell szolgálnia mind egyéni, mind pedig nemzetgazdasági szinten.¹⁹⁷

Gyurcsány nagy hangsúlyt helyez arra is, hogy a szolidaritás értékét beépítse a modernizációs diskurzusba, ezt pedig az igazságosság fogalmának középpontba helyezésével teszi meg.¹⁹⁸ Az igazságosság olyan szempont, amelyet a változtatások közepette is mindig szem előtt kell tartani. Ez elsődlegesen az egyenlőtlenségek csökkentésének célját jelenti, de ezt kevésbé jóléti politikával, sokkal inkább a mobilitási pályák megnyitásával, az érvényesülés lehetőségeinek megteremtésével látja elérhetőnek.¹⁹⁹

A diskurzus egyik központi elemévé a reformok válnak: az állam működését nagyívű reformokkal kell az újfajta funkció betöltésére képessé tenni. Gyurcsány egy helyen úgy fogalmaz: „A baloldal számára világos az alternatíva: reform vagy bukás”²⁰⁰, második kormánya megalakulása után pedig azt ígéri, hogy a „reformok kormányát” fogja vezetni.²⁰¹ Bár a diskurzus nagy

¹⁹⁰ Gyurcsány Ferenc: Merjünk baloldaliak lenni! *Mozgó Világ*, 2004 január

¹⁹¹ Gyurcsány Ferenc: Ki kísérti Európát? *Népszava*, 1999.07.02.

¹⁹² Gyurcsány Ferenc-interjú, *Népszava*, 2005.09.19.

¹⁹³ Gyurcsány Ferenc: Merjünk baloldaliak lenni! *Mozgó Világ*, 2004 január

¹⁹⁴ Medgyessy Péter interjú. *Népszabadság*, 2003.12.24.

¹⁹⁵ Gyurcsány Ferenc: Merjünk baloldaliak lenni! *Mozgó Világ*, 2004 január

¹⁹⁶ Gyurcsány Ferenc beszéde a Civitas Konferenciáján, 2004.05.25. Idézi: Dessewffy Tibor – Deák Kinga: *Létezik-e gyurcsányizmus? Magyarország Politikai Évkönyve*, 2004

¹⁹⁷ Gyurcsány Ferenc: Merjünk baloldaliak lenni! *Mozgó Világ*, 2004 január

¹⁹⁸ Gyurcsány Ferenc miniszterelnök-jelölt expozéja. Országgyűlési felszólalás, 2004.09.29.

¹⁹⁹ Gyurcsány Ferenc beszéde a Haladó Kormányzás Konferencián, 2004. január 29. Idézi: Dessewffy Tibor – Deák Kinga: *Létezik-e gyurcsányizmus? Magyarország Politikai Évkönyve*, 2004

²⁰⁰ Gyurcsány Ferenc: Merjünk baloldaliak lenni! *Mozgó Világ*, 2004 január

²⁰¹ Gyurcsány Ferenc parlamenti felszólalása, 2006.05.16.

jelentőséget tulajdonít mind az egyéni tudásba, mind pedig a társadalmi infrastruktúrába való beruházásnak, csak az utóbbi válik a baloldali közösség számára igazán jelentős üggyé. A fejlesztéspolitikáról az ügyek kapcsán még esik szó, az oktatáspolitikáé viszont 2002 és 2006 között az SZDSZ-hez tartozik, és nem válik, kiemelkedő üggyé a baloldalon.

A modernizáció a baloldali politikai közösség rendszerváltás utáni történetének első olyan diskurzusa, amely határozott állampolgár-ideállal rendelkezik, és követelményeket is állít az állampolgárokkal szembe. A teljesítmény értékét állítja a középpontba, és eszerint a jó állampolgárok azok, akik

„tehetséggel, munkával, vállalkozással és befektetéssel gyarapítják családjuk és az ország jövedelmét, vagyonát”, hiszen „a többet tanuló, dolgozó, vállalkozó emberek teszik erősebbé az országot.”²⁰² A baloldalnak pedig „azokat kell képviselnie, akik boldogságukat saját teljesítményükre kívánják alapozni.”²⁰³

A diskurzus szerint a társadalmi és egyéni siker nem csak az államtól függ, az egyéni erőfeszítések nélkül nem lehet elérni a kívánt társadalmi célokat:

az emberek munkája, tehetsége, szorgalma, bátorsága, az, ahogy változtatnak és önállóak lesznek, azok fogják megteremteni Magyarország sikerét és a boldogságot²⁰⁴.

Éppen ezért elsősorban az állampolgárok felelősek a saját sorsukért, ahogy Gyurcsány megfogalmazza:

Személyes sorsotok alakításában, életcéljaitok megvalósításában, előbbre jutásokban az államnak csak kompenzáló, kiegészítő, egyensúlyt teremtő, másodlagos szerepe lehet. Ti vagytok felelősek önmagatokért, családotokért, az életetekért.²⁰⁵

A modernizációs diskurzus jelentőségét mutatja, hogy a modernizáció gyakran a jobb- és baloldali közösség közötti törésvonalként, illetve a baloldali közösség önmeghatározó kategóriájaként jelenik meg. Gyurcsány 2004-ben arról beszél, hogy a magyar baloldalnak új szövetséget kell kötnie, a modernizációk szövetségét,²⁰⁶ 2005-ben pedig a parlamentben veti fel, hogy a polgári modernizáció ügye kötheti össze a „demokratikus közép” pártjait.²⁰⁷ Ezzel szemben a baloldali közösség tagjai a Fideszt és Orbán Viktort többször is „modernizációellenesnek”, azaz

²⁰² Gyurcsány Ferenc: Merjünk baloldaliak lenni! *Mozgó Világ*, 2004 január

²⁰³ Gyurcsány Ferenc: Van versenyképes alternatíva. *Népszabadság*, 1999.02.10.

²⁰⁴ Gyurcsány Ferenc miniszterelnök-jelölt expozéja. Országgyűlési felszólalás, 2004.09.29.

²⁰⁵ Gyurcsány Ferenc: Ez egy utat kereső írás. *Mozgó Világ* 2004 január.

²⁰⁶ Gyurcsány Ferenc beszéde, 2004.01.26. vagy Vitányi: MSZP, kelj fel és járj! *Népszabadság*, 2004.01.26.

²⁰⁷ Gyurcsány Ferenc-interjú, *Népszava*, 2005.09.19.

maradinak és a múltba fordulónak nevezik.²⁰⁸ A modernizáció tehát a belső integráció és a külső megkülönböztetés eszközévé is válik.

Modernizációs diskurzus

Jellemző elemek: politikai vízió; a modern, nyugati társadalom és jólét a cél; a társadalom radikális megváltozásának narratívája; az egyenlőtlenségek csökkentése továbbra is cél; a jóléti állam maga a probléma; a helyes eszköz a társadalom modernizálása; gondoskodó állam helyébe az esélyteremtő és szolgáltató állam; igazságosság, mint megkerülhetetlen szempont; reformok; a fejlesztéspolitika jelentősége; teljesítménycentrikus állampolgár ideál; törésvonal jobb és baloldal között.

Kapcsolódó szemiotikai erőforrások: Medgyessy Péter aktor; Gyurcsány Ferenc aktor; Európa/Nyugat diskurzus; repolitizált pragmatizmus diskurzus; fejlesztéspolitika ügy; gyurcsányi stílus; individualizmus egyéb modalitás; modern elemek egyéb modalitás; színek egyéb modalitás (zöld); új logó egyéb modalitás.

Egyéb diskurzusok

Tanulmányunkban csak a korszak legfontosabb diskurzusainak részletes bemutatására szorítkozhatunk, ugyanakkor a vizsgált csaknem kilenc évben egyéb diskurzusok is jelen vannak. Az alábbiakban röviden ezekről is említést teszünk.

A baloldalon belül számos olyan diskurzus létezik, amelyek kifejezetten a közösség belső viszonyaival foglalkoznak, a közösség saját működésére való reflexiókként jelennek meg.

²⁰⁸ Lásd pl.: Orbán: Hazugsággal nyertek. Népszabadság, 2006.07.24. vagy Ripp Zoltán: A választás tétje. Népszabadság, 2006.04.01.

Ezek közül a legmarkánsabb a **stratégiai diskurzus**. Ennek keretében a megszólalók egyrészt a politikai kommunikáció professzionalizálásának igényét hangoztatják,²⁰⁹ illetve annak aktuális működését bírálják.²¹⁰ Gyakran foglalkoznak a közösség tagjainak kommunikációs teljesítményével,²¹¹ és folyamatosan hangoztatják a politikai szakértők bevonásának szükségességét, amit a politikusok rendre meg is ígérek,²¹² majd a 2002-es kampányra meg is valósítanak.²¹³

Szintén idetartozik a közvélemény-kutatási eredményekre való fokozott érzékenység: a baloldali közösség kommunikációjában fontos szerepet töltenek be a közvélemény-kutatási eredmények, kisebb negatív változások is teljes válságdiskurzusokat indítanak be a közösségen belül.²¹⁴

A stratégiai, taktikai kérdések a kommunikációs szempontokon túlmenően is markánsan jelen vannak a közösség kommunikációjában, elsősorban a belső küzdelmekkel, viszonyokkal és lépésekkel kapcsolatban. A baloldali politikusokkal készített interjúk jelentős része általában a belső viszonyokkal kapcsolatos kérdésekből és válaszokból áll, ez alól egyedül Németh Miklós és Gyurcsány Ferenc interjúi jelentenek kivételt. Szerkesztőségi cikkek és véleménycikkek szintén előszeretettel elemzik és tárgyalják a párt belső viszonyait, taktikai-stratégiai küzdelmeit, amelyekre az aktorok leírásánál már számos példát hoztunk.

A belső viszonyok egy másik diskurzusa az **önostorozó, önkritikai diskurzus**, ahova azok a közösségre különösen jellemző kommunikációk tartoznak, amelyek a közösség egészét, annak bizonyos részeit, aktorait bírálják és értékelik le,²¹⁵ illetve azok a megszólalások, amelyek a párt politikájának önsorsrontó voltáról értekeznek.²¹⁶ Az önostorozó, önkritikai diskurzusnak egy fontos eleme a válságnarratíva, amely 1998 és 2005 között kisebb szünetekkel, de folyamatosan jelen van, és a párt és/vagy a közösség súlyos válságáról szól.²¹⁷ A válságnarratíva táplálja a szintén egészen 2005-ig folyamatosan jelenlévő **megújulás diskurzust**, amelynek keretében a megszólalók a közösség és az MSZP megújulásának fontosságát hangsúlyozzák

²⁰⁹ Mandur László interjú. Népszabadság, 2000.10.30.

²¹⁰ Földes György – történelmi kompromisszumot a pártban! MTI, 2000.06.17.

²¹¹ Uj Péter: Komoly csapat. Népszabadság, 2001.04.11.

²¹² MSZP országos pártértekezlet. MTI, 2000.08.25.

²¹³ Baja Ferenc – Tóbiás József – Szigetvári Viktor: Egy lépéssel ellenfeink előtt. Magyarország Politikai Évkönyve, 2002.

²¹⁴ Egységkongresszusra készül az MSZP. Népszabadság, 2001.06.08.

²¹⁵ Lásd pl.: Tamás Ervin: Robinok az MSZP-ben. Népszabadság, 2000.12.13. vagy Aczél Endre: Párt és viszály. Népszabadság, 2004.07.26.

²¹⁶ Nagy N. Péter: A megkönnyebülés rejtélye. Népszabadság, 2001.06.11.

²¹⁷ Tabajdi Csaba: Ébresztő! Népszabadság, 2004.07.23.

visszatérően.²¹⁸ A megújulás fogalmának gyakori használatán a közösség számos tagja előszeretettel gúnyolódik is.²¹⁹

A belső viszonyokra irányuló számos diskurzus mellett létezik egy **ifjúság-diskurzus** is, mely a fiatalok megszólításának fontosságát hangsúlyozó,²²⁰ illetve az e célra irányuló kommunikációkat²²¹ foglalja magában.

Kiemelendő még a **folyamatosság-diskurzus**, ami a politikai időnek a baloldali közösségre jellemző strukturálását ragadja meg. Ennek lényege, hogy gazdasági szempontból sem 1998-at, sem 2002-öt nem tekintik cezúrának. A Fidesz-kormány alatt a baloldali közösség által is elismert pozitív gazdasági helyzet kezdőpontjának a Bokros-csomagot tekintik, és gazdasági értelemben folyamatosságot látnak a Horn-kormány második fele és az Orbán-kormány időszak között.²²² Ugyanakkor a későbbi gazdasági problémákat, illetve az azt okozó felelőtlen gazdaságpolitika kezdetét 2001-re datálják. Eszerint Medgyessy Péter politikája csak a folytatója, nem pedig a kezdeményezője a Fidesz által vezetett koalíció által elindított osztogató gazdaságpolitikának.²²³

Végezetül fontos kiemelni, hogy létezik egy **alternatív baloldali diskurzus** is, amely bírálja a közösség domináns diskurzusainak jelentős részét, és azokkal szemben erőteljes globalizáció- és kapitalizmuskritikát képvisel.²²⁴ Ez azonban a korszak egész időszakában a közösség kommunikációjának a perifériáján marad.

Egyéb diskurzusok

Kapcsolódó szemiotikai erőforrások:

Belső ügyekkel foglalkozó diskurzusok – MSZP aktor; Horn Gyula aktor; Kovács László aktor; Németh Miklós aktor; egyéb baloldali politikusok; értelmiség aktor; baloldali médiumok aktor; múlthoz való viszony diskurzusa; ifjúság diskurzus; korrupció ügy; hagyományos média csatorna (baloldali médiumok); intézményes csatornák; bürokratikus stílus; cinizmus, gúny stílus; sokszínűség/zavarosság egyéb modalitás; individualizmus egyéb modalitás; szín egyéb modalitás (piros).

²¹⁸ Ripp Zoltán: Megújulás vagy régisesülés. Népszabadság, 1998.07.04.

²¹⁹ Uj Péter: Komoly csapat. Népszabadság, 2001.04.11.

²²⁰ Megújulást sürget az MSZP Szociáldemokrata Platformja. MTI, 1998.06.22.

²²¹ Beindult a kampány: „Tök necces?” Népszabadság, 2005.10.10.

²²² Kovács László parlamenti felszólalása. 2001.10.18.

²²³ Gyurcsány Ferenc parlamenti felszólalása. 2005.09.12.

²²⁴ Lásd pl.: Tabajdi Csaba: Ébresztő! Népszabadság, 2004.07.23. vagy Szalai Erzsébet-interjú. Népszabadság, 2003.04.23.

Ifjúság diskurzus - Gyurcsány Ferenc aktor; belső ügyekkel foglalkozó diskurzusok; személyes interakciók csatorna; egyéb „kreatív” csatornák; szórakozásközpontúság egyéb modalitás.

Folyamatosság diskurzus – Kovács László aktor; Gyurcsány Ferenc aktor; Orbán Viktor aktor; Fidesz aktor.

Alternatív baloldali diskurzus – értelmiség aktor; nemzeti diskurzus; társadalompolitika ügy; hagyományos média csatorna; értelmiségi médiumok csatorna.

A baloldali közösség ügyei

Természetesen a magyar politikai közösség egyik legnagyobb és a korszak nagyobb részében kormányzati pozícióban lévő közösségeként a baloldali közösség minden közpolitikai témával foglalkozik, minden témában él kezdeményezésekkel, és reagál más szereplő kezdeményezéseire. Egyes témák ugyanakkor inkább előtérben vannak, mint mások, egyes ügyek nagyobb kommunikációs figyelmet élveznek, illetve inkább kapcsolódnak össze a közösség kompetenciáival vagy jellemzőivel, mint mások.

Az alábbiakban a közösség kommunikációjában leginkább kiemelkedő ügyeket tárgyaljuk. A külpolitika az első korszakban is a közösség kiemelkedő ügyének számít, a második korszakban előtérbe kerülő aktorok (Kovács László, Medgyessy Péter, Gyurcsány Ferenc) konstrukciója, illetve a másik közösséggel való szembeállítás ezt tovább erősíti. A korrupció szintén az első korszakban jelen lévő ügy folytatásának tekinthető, ahhoz hasonlóan nem csak a jobboldallal, hanem a saját közösséggel kapcsolatban is relevánsnak minősül. A jóléti politika ügye is jelen volt már az első korszakban is, akkor azonban az ellenzéki helyzetben dominált csak, kormányzati pozícióban inkább a közösségen belüli kritika eszköze volt. A második korszakban az ellenzéki időszakot követően egy ideig kormányzati pozícióban is kiemelt ügy marad, 1998 és 2003 között a közösség domináns ügyének számít. A fejlesztéspolitika ügyének kiemelése azonban a második korszak sajátossága, Gyurcsány Ferenc 2004 és 2006 között a közösség elsődleges ügyévé teszi azt.

Külpolitika

A külpolitika az előző korszakhoz hasonlóan 1998 és 2006 között is a baloldali közösség egyik kiemelten fontos ügye. Ennél az ügynél jelenik meg a leginkább szakmai kompetencia alapú

megkülönböztetés jobboldal és baloldal, azon belül is elsősorban az Fidesz és az MSZP között: a baloldal ért a külpolitikához, a jobboldal viszont nem. Az ügy két nagyobb területre bontható: az EU- és Nyugat politikára, illetve a szomszédságpolitikára.

A baloldali közösség számára a külpolitikán belül az EU-politika, illetve tágabban értelmezve a Nyugat-politika élvez kiemelt szerepet. Szorosan kapcsolódik az Európa/Nyugat diskurzushoz, amelyben Európa és a Nyugat célként, értékként jelenik meg, és ez által állandó viszonyítási pontként szolgál.

A nyugati integráció alapvető feltétele Magyarország Európai Unióhoz való csatlakozása,²²⁵ így a csatlakozás a legfontosabb célként fogalmazódik meg, és mint ilyen nem kérdőjelezhető meg a közösségben. Ahogy már fentebb arról volt szó, a korszak első részében a vezető baloldali politikusok is e köré az üzenet köré szervezik politikai fellépésüket. Az 1998-as választás többek között az EU-csatlakozás tétjeként fogalmazódik meg a közösségben.²²⁶ E szerint a csatlakozási folyamatok előmozdítására csak az MSZP képes és alkalmas,²²⁷ a Fidesz politikája csak gátolja, sőt veszélyezteti ezt a folyamatot. A Fidesszel és Orbán Viktorral szemben az EU-integráció veszélyeztetésének és célként való megkérdőjelezésének kritikája a korszak egészében jelen van a baloldali közösségben, és erős hangsúlyt kap a két közösség eltérő szemlélete az Európai Unióval kapcsolatban.²²⁸ Az EU-politika a csatlakozás után is fontos marad a közösségben, célként merül fel az euro minél korábbi bevezetése vagy éppen a közösségi költségvetési forrásokból való részesedés növelése is. Az EU-politikát gyakran a baloldali közösség eredményeként mutatják fel: a koppenhágai tárgyalások, az EU-csatlakozás illetve a 2005-ös költségvetési tárgyalások is az aktuális baloldali-liberális kormányzat nagy politikai sikereként tűnik fel.²²⁹

A tágabban értett nyugat politikához sorolhatóak még a jó diplomáciai kapcsolatok. A közösségen belül domináns konstrukció szerint a baloldal sikeres a diplomáciában, tagjait szívesen látják külföldi politikusok és elismerik őket a nemzetközi politikai térben is, ennek ábrázolása pedig a kampányfilmekben is megjelenik.²³⁰ Ezzel szemben Orbán Viktor nem rendelkezik a

²²⁵ Mindennek lehordtak bennünket, Népszava, 2003.10.18.

²²⁶ Életveszélyes lenne egy kistöbbségű kormány, Népszabadság, 1998.05.12.

²²⁷ Lásd pl.: Ripp Zoltán: Cél a konszolidáció, Népszava, 1998.03.09. vagy G. Márkus György: Mitől jobb a jobb, bal a bal? Népszabadság, 1998.05.14.

²²⁸ Lengyel László: Aggodalom és remény, Népszava, 1998.05.22.

²²⁹ Ripp Zoltán: A választás tétje. Népszabadság, 2006.04.01.

²³⁰ Kapitány Ágnes-Kapitány Gábor: Szimbolikus elemek a 2002-es választási kampányban, Magyarország politikai évkönyve, 2003.

Nyugaton ilyen renoméval. A közösség Fidesszel szembeni kritikájának általános tárgya – különösen az Orbán-kormány idején –, hogy tönkreteszik a diplomáciai kapcsolatokat, mindenkit magukra haragítanak és az ország ellen fordítanak, ami nemzetközi elszigetelődéshez vezet.²³¹ A baloldaliak gyakran említést tesznek arról, hogy George W. Bush amerikai elnök sem fogadta a magyar miniszterelnököt.²³² Az MSZP-hez viszont Gerhard Schröder német kancellár és Tony Blair brit miniszterelnök is eljött.²³³ Gyurcsány Ferenc kormányzása idején már nem csak a jó nyugati kapcsolatok jelennek meg célként, hanem a keleti kapcsolatok is, mindenekelőtt Oroszországgal és Kínával. A keleti nyitást pragmatikus érvrendszerrel támasztja alá a baloldal, amely egyfelől perspektivikus gazdasági együttműködést vetít előre, másfelől az idejétmúlt el-lenségeskedés meghaladását hangsúlyozza.²³⁴ A pragmatikus diplomáciával szembeállítva a Fidest a baloldali közösségben gyakran azzal kritizálják, hogy a párt ideológiai okok miatt hanyagolta el ezeket a kapcsolatokat.²³⁵

A külpolitika mint ügy másik fontos eleme a szomszédságpolitika. Az ügynek ezen része erősen kapcsolódik a jobboldali politikai közösséghez is, a megközelítésben viszont jelentős különbségek vannak. A célok azonosságát többször is hangsúlyozzák: a határon túli magyarság érdekeinek és kultúrájának védelme, ápolása.²³⁶ Az alkalmazott eszközök tekintetében ugyanakkor lényeges különbségek mutatkoznak; ebben fogalmazódik meg a jobboldal-kritika is az üggyel kapcsolatban: a jobboldal nacionalista, sérelmi politikát folytat, amellyel feszültséget kelt a szomszédos nemzetek között.²³⁷ Ezzel szemben a baloldal praktikus, racionális alapú megközelítést alkalmaz, amely a kisebbségek helyzetének elősegítését csak a magyarországi magyarok érdekeinek figyelembe vételével fogadja el. Ennek a megközelítésnek a legfontosabb megjelenési formái a státusztörvény vitája illetve a kettős állampolgárságról szóló népszavazáson elfoglalt álláspont. A határon túli magyarokat kedvezményben részesítő javaslatokat mindkét esetben azzal az érveléssel utasítja el a baloldali közösség jelentős része, hogy azok hátrányosan érintenék a magyarországi magyar állampolgárokat. Előbbi esetében a közösség tagjai arról beszélnek, hogy „23 millió román állampolgár, de potenciálisan a Kárpát-medence valamennyi

²³¹ Lásd pl.: Rónay Tamás: Megérte? Népszava, 2002.02.25. vagy A jobboldalnak nincs több tartaléka. Népszabadság, 2002.04.05.

²³² Ripp Zoltán: Győzelmek keserves éve: az MSZP 2002-ben. Magyarország Politikai Évkönyve, 2003.

²³³ Ripp Zoltán: A választás tétje, Népszabadság, 2006.04.01.

²³⁴ Uo. vagy Dessewffy Tibor: Béke, jólét és az ellenzék, Népszabadság, 2006.04.01.

²³⁵ Lásd pl.: Gyurcsány Ferenc és Orbán Viktor vitája 2006.04.05. vagy Ripp Zoltán: A választás tétje, Népszabadság, 2006.04.01.

²³⁶ Kis Tibor: Státusmentés, Népszabadság, 2003.07.21.

²³⁷ Lásd pl.: Ripp Zoltán: Csatazaj és „kampánykezdet”, Népszava, 2002.02.28. vagy Szász István: Címertöredék, Népszava, 2002.01.05.

lakosa”²³⁸ kerülhet be a magyar munkaerőpiacra, míg utóbbi esetben a magyar szociális rendszerre és költségvetésre nehezedő teher jelentette fenyegetést hangsúlyozzák.²³⁹ A határon túli magyarokkal kapcsolatban tehát a baloldali közösség olyan politikát propagál, amely a határon belül élő magyarok érdekeit sem sérti. A közösség által propagált eszközök közé tartoznak a szomszédos, jelentős magyar kisebbséggel bíró országokkal való jó diplomáciai kapcsolatok kiépítése: ide tartoznak a Horn-kormány nagy külpolitikai sikerei között számon tartott alapszerződések,²⁴⁰ illetve olyan gesztusok, mint Medgyessy Péter a jobboldalon nagy visszhangot kiváltó részvétele a Trianoni békeszerződéshez kapcsolódó román nemzeti ünnepen.²⁴¹ Ennek ellentétét jelenti a jobboldal konfliktusos szomszédsgpolitikája, amely a szomszédokkal való feszültségek növelésén keresztül éppen a nemzetpolitikai célok érvényesülését lehetetlenítik el.²⁴² A határon túli magyarok helyzetének javítására eszközöként tekint a baloldali közösség az EU-politikára is: a magyar nemzet az Európai Unió keretei között, a határok megszűnésével egyesülhet csak újra.²⁴³ Éppen ezért tartják fontosnak Románia EU-csatlakozásának támogatását és kritizálják a jobboldalt ennek akadályozási terve miatt.²⁴⁴ Tehát a határon túli magyarok ügyének kezelését a baloldali közösség a saját szemiotikai erőforrásaihoz, a diplomáciához és az EU-politikához kapcsolja. Az ügy kapcsán fontos még a Gyurcsány Ferenc által a kettős állampolgárságról szóló népszavazás után elindított nemzetpolitikai program, amely szintén azt a megközelítést képviseli, miszerint a határon túli magyarok helyzetének javítása a magyar kormány felelőssége, de ezt csak a határokon belüli magyarok érdekeinek sérelme nélkül lehet megtenni.²⁴⁵

Külpolitika ügy

Jellemző elemek: szakmai kompetencia; EU-politika mint legfőbb cél és eredmény; jobboldal az EU-integráció veszélyeztetője; jó diplomáciai kapcsolatok; jobboldal szegényes diplomáciai viszonyrendszere; keleti kapcsolatok; praktikus, racionális megközelítés határon túli magyarokkal kapcsolatos politikába; határon belül magyarok érdekeinek hangsúlyos figyelembevétele; diplomácia mint eszköz a határon túli magyarokkal kapcsolatban; EU-politika mint eszköz a határon túli magyarokkal kapcsolatban.

²³⁸ Aláírták az egyetértési megállapodást. Népszava, 2001.12.24.

²³⁹ Pénzbe kerül, de nem csak pénzkérdés. Népszabadság, 2004.11.10.

²⁴⁰ Gondolkozási idő. Népszabadság, 1998.05.08.

²⁴¹ Medgyessy Péter parlamenti felszólalása. 2003.02.11.

²⁴² Horn Gyula: A jobboldalon összenőtt, ami összetartozik. Népszabadság, 1998.05.13.

²⁴³ Aczél Endre: Aranygaluskát a heurigerekbe! Népszabadság, 2003.04.22.

²⁴⁴ Gyurcsány Ferenc parlamenti felszólalása, 2004.12.20.

²⁴⁵ Gyurcsány: Új nemzetpolitika kell. Népszava, 2004.11.03.

Kapcsolódó szemiotikai erőforrások: MSZP aktor; Horn Gyula aktor; Kovács László aktor; Németh Miklós aktor; Medgyessy Péter aktor; Gyurcsány Ferenc aktor; Orbán Viktor aktor; Fidesz aktor; nemzeti diskurzus; Európa/Nyugat diskurzus

Jóléti politika

A jóléti politika a baloldali közösség legfontosabb ügyének számít 1998 és 2003 között. Az ügy erősen összekapcsolódik a polarizációs diskurzus gazdasági lábával: a diskurzus szerint a Fidesz és Orbán Viktor társadalompolitikája növeli a társadalmi különbségeket, ezáltal polarizálja a társadalmat, ezért a magát az integráció letéteményesének tartó baloldali közösségnek a feladata ennek a szakadéknak a csökkentése. Ez a törekvés helyezi előtérbe a jóléti politikát. A költségvetési helyzet fokozódó problémái miatt 2003-tól, már Medgyessy Péter alatt egyre nagyobb hangsúlyt kap a jóléti politika kárára a makrogazdaságpolitika, Gyurcsány Ferenc pedig már a fejlesztéspolitikára és a szerkezeti reformokra helyezi át a hangsúlyt. Fontos, hogy bár maguk a szereplők főként társadalompolitikaként hivatkoznak erre az ügyre,²⁴⁶ az jelentős részben jóléti politikát jelent, az egészségügy- és az oktatáspolitikát az ügy egészén belül háttérbe szorít. Ezt jelzi az is, hogy az MSZP a 2002-2006 közötti kormányzás során az oktatási minisztériumot, a 2006-tól kezdődő koalícióban pedig az egészségügyi tárcát engedi át a koalíciós partner SZDSZ-nek.

A Fidesz-kormány társadalompolitikájának kritikája miatt a baloldali közösség 1998-tól a legfontosabb politikai céljának az emberek elszegényedésének, lecsúszásának megállítását nevezi,²⁴⁷ ezért bér- adó- és járulékreformokra valamint a nyugdíjmelésre tesznek ígéretet.,²⁴⁸ A 2002-es kampány középpontjába a „jóléti rendszerváltás” szlogenje és programja kerül,²⁴⁹ Szekeres Imre pedig a jóléti társadalom kiküzdését egyenesen az MSZP történelmi küldetésének mondja.²⁵⁰

²⁴⁶ Lásd pl.: Jánosi György-interjú. Népszava, 2001.06.09. vagy Gyurcsány Ferenc-interjú. Népszabadság, 2004.08.24.

²⁴⁷ MSZP elnökségi ülés – gazdaságpolitikai elképzelések. MTI, 2000.05.30.

²⁴⁸ MSZP országos pártértekezlet. MTI, 2000.08.25.

²⁴⁹ A Magyar Szocialista Párt választási programja, 2002.01.26.

²⁵⁰ „Három párt” az MSZP-ben. Népszabadság, 2003.12.01.

Az ügy közösségen belüli felértékelődését jól mutatják Tóka Gábor kutatási eredményei is. Ezekből kiderült, hogy 2002-re²⁵¹ az MSZP sikeresen építi újra, sőt korábban nem látott mértékben erősíti meg az állampolgárok körében az 1994-ig domináns, de a 1994 és 1998-as kormányzás időszaka alatt elporladt jóléti profilját. 2002-ben a politikai stabilitás mellett a munkanélküliség és a terhek csökkentésének valamint a nyugdíjak emelésének célját is a legtöbben az MSZP-vel kapcsolják össze²⁵². Az ügy felértékelődése és tematizálásának sikere abban is megnyilvánul, hogy az Orbán – Medgyessy vita elsődleges ügyévé a társadalompolitika válik, és így az 1998-as Horn – Orbán vitával ellentétben makrogazdasági kérdések alig jelennek meg. A választási győzelem után a Medgyessy-kormány szimbóluma, a kétszer 100 napos program, a jóléti ígéretek és politika megvalósítását jelenti.

Az ügy diskurzusában többször is megfogalmazódik, hogy a társadalompolitikai szempontok és célok elsőrendűek a makrogazdasági megfontolásokhoz képest.²⁵³ Ez éles váltást jelent az első korszakhoz képest, amikor a domináns, elsősorban Horn Gyula és Bokros Lajos fémjelezte diskurzus a társadalom tagjainak a jólétét a makrogazdaság helyzetéből vezette le.²⁵⁴ Medgyessy Péter ezzel szemben arról beszél, hogy „az országépítés programja nem lehet sikeres az egyes polgár gyarapodása nélkül”,²⁵⁵ ami éppen fordítottja az előző korszak makropolitika-központú felfogásának. Mikor a makrogazdasági, költségvetési gondok súlyosbodásával a 100 napos programok egyre inkább a problémák okaiként jelennek meg, Medgyessy továbbra is hangsúlyozza, hogy még ezek utólagos ismeretében is „vállalni” kellett és „lehet is” a jóléti programokat.²⁵⁶

Az ügy diskurzusában a fordulat 2003-ra tehető, amikor Medgyessy Péter költségvetési okokból megszorításokat jelent be, azokat pedig az euro 2008-as bevezetésének ígéretével indokolja.²⁵⁷ Gyurcsány Ferenc 2004-től többször is nyíltan utal a jóléti politika, mint ügy háttérbe szorítására, ugyanakkor a kizárólagosan a makro-gazdaságpolitika ügyére épülő kormánypolitikától is elhatárolódik.

²⁵¹ Az adatok a 2002-es országgyűlési választások két fordulója közötti időszakból származnak, tehát a 100 napos programok hatásait még nem tartalmazhatják, a „jóléti rendszerváltás” kampány hatásait viszont tükrözöhetnek az eredményekben.

²⁵² Tóka Gábor: Pártimázskok Magyarországon, 1992-2002. Magyarország Politikai Évkönyve, 2002.

²⁵³ Jánosi György-interjú. Népszava, 2001.06.09.

²⁵⁴ Bene Márton – Bata Attila: A baloldali politikai közösség kommunikációja (1990-1997). In: Kiss Balázs (szerk.): Politikai kommunikáció Magyarországon, 1990-1997. Tanulmányok egy korszak kommunikációs jellegzetességeiről. MTA TK Politikatudományi Intézet, Budapest. 181-230. pp.

²⁵⁵ Medgyessy Péter Örömkoncerten elhangzó ünnepi beszéde, 2003.08.19. A teljes beszéd szövegét lásd: <http://www.kormend.hu/0/hirek/2596/medgyessyt-kifutyultek-a-h337sok-teren>

²⁵⁶ Medgyessy Péter-interjú. Népszabadság, 2003.12.24.

²⁵⁷ Lásd: Magyar euró 2008. január elsejétől. Népszabadság, 2003.07.17. és Várkonyi Iván: Fedősztori. Népszabadság, 2003.07.18.

Két hibát követhet el egy kormány: ha a gazdasági realitások figyelmen kívül hagyásával formál társadalompolitikát, vagy ha társadalompolitikai program nélkül akar gazdaságpolitikát csinálni. Tanultunk az elmúlt két évből: én egyik hibát sem szeretném elkövetni.²⁵⁸

Az elképzelés lényege, hogy a jóléti politika egy átfogó gazdaságpolitikai ügynek az integráns részévé válik:

Az én állításom lényegében egyetlen mondatban összefoglalható: a gazdaságpolitikai és költségvetési, illetve társadalompolitikai döntéseknek együtt kell megszületniük. Ebben a folyamatban nem kétséges a gazdaságpolitika elsődlegessége, de ez nem jelent kizárólagosságot.²⁵⁹

Gyurcsány Ferenc központi fogalomként teszi az „igazságosságot”, amely alatt olyan politikát ért, mely az adott gazdasági keretfeltételek, a távlati célok és a jövőbeli korlátok és lehetőségek figyelembe vételével törekszik a társadalmi egyenlőtlenségek, különösen az esélyegyenlőtlenségek csökkentésére.²⁶⁰ Az igazságosság fogalmát kiegészítve azonban ismét előtérbe kerül a bokrosi „nincs ingyen ebéd” gondolata, amely a költségvetési felelősség és az egyén önmagáért vállalt felelősségének hasonlataként szolgál.²⁶¹ Látszólag tehát a jóléti politika, mint ügy háttérbe szorul, illetve az igazságosság fogalmában, egy nagy egészen belül él tovább Gyurcsány Ferenc kommunikációjában. A 100 napos program kizárólag jóléti politikai szempontrendszerre egyre inkább kritika tárgyát képezi, Gyurcsány Ferenc pedig ki is jelenti, hogy

azt a fajta nagyvonalú szociális programot, amelyet 2001-ben indított a Fidesz, és 2002-ben kiterjesztette a szocialista párt, ugyanezt a tempót nem lehet folytatni.”.

Ezt a gondolatot pedig ezzel köti össze:

az emberek nem azt kérik, hogy dugjunk még ötezer forintot a zsebükbe most, holnap. Hanem azt kérik, hogy teremtsünk olyan körülményeket és feltételeket, amelyekben ők sikeresek lehetnek. Nem eltartottak akarnak lenni, kiszolgáltatottak, hanem erősek.²⁶²

²⁵⁸ Gyurcsány Ferenc-interjú. Népszabadság, 2004.08.24.

²⁵⁹ Gyurcsány Ferenc-interjú. Népszabadság, 2004.07.30.

²⁶⁰ Lásd pl. Dessewffy Tibor és Deák Kinga interpretációját: Dessewffy Tibor – Deák Kinga: Létezik-e gyurcsányizmus? Magyarország Politikai Évkönyve, 2004. vagy Gyurcsány Ferenc: Merjünk baloldaliak lenni! Mozgó Világ, 2004 január

²⁶¹ Lásd pl.: Gyurcsány Ferenc és Orbán Viktor 2005. július 8-ai vitája. Magyarország Politikai Évkönyve, 2005. vagy Gyurcsány Ferenc beszéde a GKI üzleti konferenciáján, 2005.06.24. In: Egy év pihenés, négy év változás? Népszabadság, 2005.06.25.

²⁶² Gyurcsány Ferenc-interjú, 2006.04.01.

Gyurcsánynál a társadalom boldogulását tehát a fejlesztéspolitika, illetve a nagy szerkezeti reformok segíti elő leginkább, nem pedig a jóléti politika.

Jóléti politika ügy

Jellemző elemek: elsősorban szociálpolitika; cél a lecsúszás megállítása; jóléti rendszerváltás; 100 napos programok; jóléti politika szempontok makrogazdasági megfontolások elé helyezése; igazságosságként él tovább 2004 után.

Kapcsolódó szemiotikai erőforrások: MSZP aktor; Kovács László aktor; Medgyessy Péter aktor; biztonság és nyugalom diskurzusa; polarizáció/integráció diskurzusa; alternatív baloldali diskurzusa; hagyományos reklámeszközök csatorna; intézményes csatornák (programok, parlament).

Fejlesztéspolitika

A baloldali közösségben már 2002-től jelen van a fejlesztéspolitika mint ügy, 2004-től a középpontba kerül, 2006-ra pedig már egyértelműen a baloldali közösség első számú ügyévé válik. A fejlesztéspolitika ügye erősen kapcsolódik a modernizációs diskurzushoz, amely szerint a társadalom jólétét nem jóléti politikával kell elősegíteni, hanem a versenyképesség növelésével.²⁶³ Ennek egyik legfontosabb elemét az infrastrukturális beruházások jelentik, eszközei pedig az Európai Unió fejlesztési források.

A 2004-es évet Medgyessy is az építkezés éveként határozza meg.²⁶⁴ Ebben az időszakban válnak az autópálya-építések az ország fejlesztésének szimbólumává. Gyurcsány Ferenc erről miniszterelnökként így nyilatkozik:

Medgyessy Péter úgy fog bevonulni a magyar történelembe, mint akinek volt bátorsága annyi autópályát építeni, amennyit soha senkinek előtte Magyarországon.²⁶⁵

Az autópálya-építés a Gyurcsány-kormányban is a fejlesztéspolitika elsődleges szimbóluma marad.²⁶⁶ Az ország fejlesztését az EU-s pénzek teszik lehetővé, amelyek Gyurcsány szerint a Monarchia alattiakhoz hasonló fejlesztéseket tesznek lehetővé:

²⁶³ Nem a többséghez keresek programot, hanem a programhoz többséget. Népszava, 2006.04.01.

²⁶⁴ Medgyessy turizmust épít. Népszabadság, 2003.08.16.

²⁶⁵ Gyurcsány Ferenc miniszterelnök-jelölt expozéja. Országgyűlési felszólalás, 2004.09.29.

²⁶⁶ Kormányzati hirdetések, Magyarország politikai évkönyve, 2006.

Az a pénz, azok a források, amelyek erre a célra rendelkezésünkre állnak, lényegében megegyeznek azzal, amennyi pénz Magyarországra a 90-es években beáramlott. 20-30 milliárd euró. Elképesztően sok pénz. Annyi pénz, amelyből Magyarországon olyan fejlődés indulhat el, mint a legendás békeidőkben, valamikor az előző századfordulón.²⁶⁷

Az MSZP 2006-os kampányának is a fejlesztéspolitika lesz az egyik központi eleme, a párt programja „történelmi méretű” fejlesztéseket ígér,²⁶⁸ a helyi kampányoknak pedig fontos részét képezte a helyi, városi szintre lebontott fejlesztési stratégia.²⁶⁹

Fejlesztéspolitika ügy

Jellemző elemek: a versenyképesség növelése segíti elő a jólétet; építkezés éve; autópálya-építések; új reformkor; EU-s pénzek; helyi szintre lebontott fejlesztési tervek a kampányban.

Kapcsolódó szemiotikai erőforrások: MSZP aktor; Gyurcsány Ferenc aktor; Európa/Nyugat diskurzus; modernizációs diskurzus; hagyományos reklámeszközök csatornák; modern elemek egyéb modalitás; színek (zöld) egyéb modalitás; új logó egyéb modalitás

Korrupció

A korrupció ügye az egész korszakban markánsan jelen van. Mind a saját közösség, mind pedig a jobboldali közösség tagjaival szemben gyakran felbukkan a korrupció vádja. A korrupció ügyében számos szimbólum jelenik meg: egyes ügyek, illetve aktorok mind a jobb- mind a baloldalon a korrupció szimbólumává válnak.

A baloldal egyes szereplőinek korrupciós ügyei, illetve a párt egészének korrupcióval való összekapcsolása nem csak a jobboldali közösségen belül, hanem a baloldali közösségen belül is gyakran előtérbe kerül. Sokszor vádolják az egyes szereplőket, többnyire MSZP-s politikusokat korrupcióval, illetve „etikailag aggályos” ügyekkel.²⁷⁰ A közösség a párt megújulásának és a korrupciós elemektől való megszabadítását hangsúlyozza.²⁷¹ Nagy port kavart például Szili Katalinnak azon kijelentése, miszerint a párton belül működik „zsákmánypárt” is.²⁷² A baloldali

²⁶⁷ Gyurcsány Ferenc miniszterelnök-jelölt expozéja. Országgyűlési felszólalás, 2004.09.29.

²⁶⁸ Magyar Szocialista Párt választási program, 2006

²⁶⁹ Gyurcsány Ferenc interjú. Népszava, 2006.04.01.

²⁷⁰ Sáling József-interjú, Népszava, 1999.09.22.

²⁷¹ Lengyel László: Keleten a helyzet változatlan, Népszabadság, 2000.07.08.

²⁷² Ébresztő! Népszabadság, 2004.07.23. vagy „Elvesztettük a bizalmat”. Népszabadság, 2004.07.26.

korrupció vagy „etikailag aggályos” ügyek szimbólumaivá válik Baja Ferenc,²⁷³ Gyurcsány Ferenc balatonöszödi nyaralója,²⁷⁴ illetve Kiss Elemér.²⁷⁵ Azonban nem minden korrupciós vádat fogad el a közösség. Az olajüggyel kapcsolatos jobboldali vádakat alaptalannak, politikai alapúnak ítélik.²⁷⁶

A jobboldali közösséget folyamatosan korrupcióval vádolják, különösen az 1998 és 2002 közötti időszakban. A korrupciós vádak a Fideszt, annak egyes politikusait, illetve klientúráját érinti. Jellemző azonban a jobboldal korrupciós kritikájánál, hogy itt a korrupciót központosított mechanizmusként, a rendszer működésének részeként konstruálják meg. A baloldalon belüli korrupció ezzel szemben jellemző, de egyedi esetek összességéként, kigyomlálandó és kigyomlálható diszfunkciókként jelenik meg.²⁷⁷ A korrupciós vádak – mint a bányáügyet és a szőlőügyet is – gyakran Orbán Viktorral és az ő közvetlen családtagjaival hozzák összefüggésbe.²⁷⁸ Az MSZP rendkívüli üléseket és vizsgálóbizottságokat kezdeményez a korrupciós ügyek kivizsgálására; az ügy szimbolikus eseménye volt az Országház díszlépcsőjén megtartott rendkívüli ülés, amit az MSZP és az SZDSZ a jobboldal bojkottja, azaz a határozatképtelenség miatt volt kénytelen ebben a formában megtartani.²⁷⁹ A jobboldali korrupció is számos szimbólummal rendelkezik a közösségen belül: a bányáügy, a szőlőügy, Simicska Lajos, Kaya Ibrahim, Josip Tót, a Defend, a Happy End és Ezüsthajó Kft. és az Országimázs Központ mindenképpen ezek közé tartozik.

Korrupció ügy

Jellemző elemek: a baloldalon sok korrupciós és „etikailag aggályos” ügy van; az MSZP súlyosan terhelt korrupciós ügyekkel; zsákmánypárt; baloldalon egyedi korrupciós ügyek; jobboldalon a korrupció a rendszer működésének része; Orbán Viktort személyesen is érinti.

Kapcsolódó szemiotikai erőforrások: MSZP aktor; MSZOSZ aktor; Gyurcsány Ferenc aktor; baloldali médiumok; Orbán Viktor aktor; Fidesz aktor; belső ügyekkel foglalkozó diskurzusok; hagyományos média csatorna

²⁷³ Nem szabad belemenni demagóg ígéretetekbe. Népszabadság, 2001.04.26.

²⁷⁴ Lázongó MSZP, magabiztos Fidesz. Népszabadság, 2003.09.12.

²⁷⁵ Tanács István: A kódex, Népszabadság, 2003.02.21.

²⁷⁶ Lásd pl.: Aczél Endre: A Lajtától keletre, 2000.08.26. vagy Nagy N. Péter: Az írásszakértők pártján, Népszabadság, 2000.09.21.

²⁷⁷ Ripp Zoltán: Hatalmi harcok háttere, Népszava, 2000.06.27. vagy Sokan a mormotához hasonlítottak. Népszabadság, 2000.12.28.

²⁷⁸ Németh Péter: Alantasan, Népszava, 2001.05.31.

²⁷⁹ Csonka bizottságok vizsgálják a kormányfő felelősségét. Népszava, 2001.08.14.

A baloldali közösség csatornái

A baloldali közösség számos csatornát használ kommunikációja során, amelyek száma az időben előrehaladva még növekszik is. Nő az elérhető csatornák száma, és 2004-től megerősödik a törekvés, hogy minél több csatornán legyen jelen a közösség. Mindkét tendencia jelentős részben Gyurcsány Ferenc személyéhez köthető, aki a kommunikációjához olyan csatornákat is igénybe vesz, amelyek korábban nem számítottak a politikai kommunikáció eszköztárába. A nagyszámú csatornát a könnyebb áttekinthetőség kedvéért tágabb kategóriák alá rendezzük, de fontos hangsúlyozni, hogy ezek önkényesek, a csatornák másfajta csoportosítása is elképzelhető.

Média

A nyomtatott és elektronikus média a második korszakban is a politikai kommunikáció legfontosabb csatornája.

Az első korszakhoz képest jóval több médium áll a kommunikáció rendelkezésére. A baloldali politikai közösség két kiemelten fontos napilapja továbbra is a Népszabadság és a Népszava. A Népszabadság ekkor a legolvasottabb hazai napilapnak számít: 2002-ben csaknem 200 ezer eladott példányszámmal rendelkezik,²⁸⁰ ez utóbbi szám azonban 2006-ra 150 ezerre esik.²⁸¹ A Népszava ellenben a legkisebb politikai napilappá válik a magyar piacon, 2002-ben 31 ezer példányt adnak el belőle,²⁸² 2006-ban pedig 28 ezer példány fogy a lapból.²⁸³ Mindkét napilapnak az egész korszakban van online platformja is, a Népszabadság a 2006-os kampányban csaknem 60 ezer, míg a Népszava 9 ezer napi látogatóval bír.²⁸⁴

A két napilapban gyakran jelennek meg interjúk az MSZP politikusaival, a közösséghez tartozó értelmiségiekkel és szakértőkkel. Ezek az interjúk sokszor kritikusak az interjúalanyokkal szemben, még olyan is előfordul, hogy a kérdező kétségbe vonja a válasz hitelességét.²⁸⁵ Számos fontos politikusi bejelentés itt lát először napvilágot, illetve a párt és a közösség belső ügyeit is ezeken a csatornákon beszélik meg a közösség szereplői. Politikusok és értelmiségiek

²⁸⁰ Juhász Gábor: Az országos minőségi napilapok piaca 1990-2002. Médiakutató 2003 tavasz

²⁸¹ <http://www.alon.hu/media/nyomtatott-sajto-hanyatlasa-szamokban-megyei-lapok-jobban-tartjak-magukat>

²⁸² Juhász Gábor: Az országos minőségi napilapok piaca 1990-2002. Médiakutató 2003 tavasz

²⁸³ <http://www.alon.hu/media/nyomtatott-sajto-hanyatlasa-szamokban-megyei-lapok-jobban-tartjak-magukat>

²⁸⁴ Szabó Gabriella: Média és közössége. Internetes újságok a kampányban. In Kiss Balázs – Mihályffy Zsuzsanna – Szabó Gabriella (szerk.): Tükörjáték. A 2006-os országgyűlési választási kampány elemzése. L'Harmattan

²⁸⁵ Baja Ferenc interjú. Népszava, 1999.11.15.

rendre lehetőséget kapnak a véleménycikk-rovatban nézeteik kifejtésére, s ezekből – különösen a Népszabadságban – gyakran hosszú, többhónapos, tucatnyi hozzászólót felvonultató politikai viták is kialakulnak.²⁸⁶ Szintén fontosak a napilapok szerkesztőségi cikkei, melyekben a lapok újságírói napi rendszerességgel elemezik, értelmezik és véleményezik a baloldali közösség történéseit. A kritikus hozzáállás itt fokozottan jellemző, ami időnként a politikusok rosszallását is kiváltja.²⁸⁷ A két napilap nem kizárólag a baloldali közösség csatornája: gyakran más közösséghez tartozók is helyet kapnak, még a kampányok utolsó napján is megjelenhetnek jobboldali értelmiségiek vagy politikusok által írt véleménycikkek.²⁸⁸

A két napilap mellett a baloldali közösség kommunikációjának fontos csatornája a 168 Óra és az Élet és Irodalom. A két lap nagyobb arányban hivatkozik és ad teret baloldali politikusoknak, mint más hetilapok. Az előbbi 2003-ban a harmadik legolvasottabb politikai hetilapnak számít 187 -204 ezer olvasóval,²⁸⁹ eladott példányainak száma pedig a korszak egészében 34 és 47 ezer körül mozog.²⁹⁰ Az Élet és Irodalom 2003-ban 66-74 ezer olvasóval bír,²⁹¹ a példányszámokról viszont auditálás hiányában nincsenek adatok.

Az elektronikus kommunikációs eszközök között fontos csatornának számít a 2000-ig a TV3-on, 2002-ig az ATV-n, majd ezt követően a köztvény sugárzott reggeli műsor, a Napkelte, amely a legnézettebb reggeli műsor²⁹² már az ATV-s időszakban is,²⁹³ és amelynek külön előzetes programajánlója megjelenik Népszavában. Kubínyi Tamás kutatása szerint a műsorban baloldali szereplők nagyobb arányban fordulnak meg, mint jobboldaliak, és a témák keretezésében, a kérdezők személyében, illetve a kérdezethez fűződő viszonyban is egyértelmű baloldali elfogultság van jelen.²⁹⁴

Szintén fontos, a Népszavában külön programajánlóval rendelkező csatornának számít a 2001-től hírrádióvá váló Klub Rádió, amely 40-70 ezer hallgatóhoz jut el.²⁹⁵ A rádióadó budapesti adóként indul, rádiófelvásárlások és frekvenciapályázatok révén azonban gyorsan terjeszkedik,

²⁸⁶ Lásd pl.: Tamás Gáspár Miklós: Új osztálypolitika című cikkének vitája 1998 novembere és 1999 februárja között, vagy Szalai Erzsébet: Baloldal – új kihívások előtt cikkének vitája 2002 júliusa és szeptembere között.

²⁸⁷ Vitányi Iván: Fények és árnyak, Népszabadság, 1999.07.19.

²⁸⁸ Lásd: Krómer István: Államszocialista vagy polgári út. Népszabadság, 1998.05.08. vagy Balog Zoltán – Mráz Ágoston Sámuel: Magánügy vagy személyes közügy. Népszabadság, 2006.04.07.

²⁸⁹ Juhász Gábor (2004): A jobboldali hetilapok piaca, 1989-2003. Médiakutató 2004 tavasz.

²⁹⁰ Antal Zsolt – Scherer Zsolt (2005): Médiapiaci körkép. In: Antal Zsolt – Gázsó Tibor (szerk.): Magyar Médiahelyzet. Budapest: Századvég.

²⁹¹ Juhász Gábor: A jobboldali hetilapok piaca, 1989-2003. Médiakutató 2004 tavasz.

²⁹² <http://www.origo.hu/teve/20041219hakell.html?Idx=2>

²⁹³ 98. hete a Nap-kelte az élen. Népszava, 2001.03.01.

²⁹⁴ Kubínyi Tamás: „Nap-Kelte”. In: Antal Zsolt – Gázsó Tibor (szerk.): Magyar Médiahelyzet. Budapest: Századvég.

²⁹⁵ <http://www.napi.hu/redirectedbyprint/titleunknown.185776.html>

2005-re már hét megyében és hat megyeszékhelyen hallgatható.²⁹⁶ Legfontosabb műsora, a Bolgár György vezette Megbeszéljük, amely külön hirdetésekkel jelenik meg a Népszavában.

Az utóbb tárgyalatokra is igaz, hogy nem kizárólag a baloldali közösség csatornái, más közösségek szereplői is megjelennek rajtuk, ugyanakkor a baloldalhoz kötődésüket jelzi, hogy a Népszava külön műsorajánlókat szentel nekik.

Ahogy a baloldalhoz erősen kötődő csatornákon is megjelennek más közösségek szereplői, úgy a baloldali közösség tagjai is igénybe veszik kommunikációjukhoz a nem szorosán a közösséghez kötődő médiumokat. A köztelevízióban és -rádióban folyamatosan jelen vannak baloldali szereplők, például Gyurcsány Ferenc 2005-től minden héten interjút ad a Magyar Rádiónak, 2006-ban pedig a köztelevízióban külön 6 perces beszédet intéz a televíziónézőkhöz a megszorításokkal kapcsolatban.²⁹⁷ A Hír TV-n is rendszeresen jelennek meg baloldaliak, Horn Gyulának és Szili Katalinnak is itt hangoznak el nagy visszhangot kiváltó gondolatai.²⁹⁸

Gyurcsány Ferenc előszeretettel használja a bulvármédiát is. Például 2005-ben megjelenik a Szulák Andrea-showban, az adást 1,4 millió ember nézi meg,²⁹⁹ és szerepel az RTL Klub Házon Kívül című műsorában is, ahol 1000 jelentkezőből válogatták ki azt a 10 nézőt, akik az adásban tehetnek fel kérdéseket a miniszterelnöknek.³⁰⁰ Gyurcsány állandó szereplője a legolvasottabb magyar napilapnak, a csaknem egymillió ember által követett Blikknek, ahol gyakran a magánéletének a részleteibe avatja be az olvasókat.³⁰¹

A magyar médiapiacra különösen nagy olvasottságnak örvendő helyi médiumokban való jelenlétről nincsenek adataink, azt ugyanakkor tudjuk, hogy kampányok idején a hirdetések elosztásában ezekre különösen nagy figyelmet fordít az MSZP.³⁰² Ismert továbbá, hogy a helyi napilap piacon kiemelt szerepet tölt be a német Axel Springer-cégcsoport, amelynek lapjait több megszólaló is baloldali elfogultsággal vádolja.³⁰³

²⁹⁶ Antal Zsolt – Scherer Zsolt (2005): Médiapiaci körkép. In: Antal Zsolt – Gázsó Tibor (szerk.): Magyar Médiahelyzet. Budapest: Századvég.

²⁹⁷ <http://index.hu/belfold/szozat727p/>

²⁹⁸ Lásd: Szili Katalin-interjú, Hír TV, 2003.09.02. és Horn Gyula-interjú, Hír TV, 2003.10.12.

²⁹⁹ <http://www.alon.hu/node/1865>

³⁰⁰ <http://rtl.hu/rtlklub/hirek/hatter/cikkek/105161>

³⁰¹ Erről bővebben lásd: Kiss Balázs – Rigó Ágnes: Politikai celebritások Magyarországon. Magyarország Politikai Évkönyve, 2005.

³⁰² Baja Ferenc – Tóbiás József – Szigetvári Viktor: Egy lépéssel ellenfeink előtt. Magyarország Politikai Évkönyve, 2002.

³⁰³ Fricz Tamás: Régi elit az új demokráciában Magyarországon. Politikatudományi Szemle 12(4): 87-107. vagy https://mno.hu/migr_1834/vallaljuk-a-tenyeket-813647

Hagyományos médiumok

Népszabadság; Népszava; 168 Óra; Élet és Irodalom; Nap-Kelte; Klub Rádió; Megbeszéljük; közmédia; jobboldali médiumok; bulvármédia; helyi média

Jellemző elemek: Elsőszámú csatornák; belső ügyek kibeszélése a baloldali médiumokban; a baloldali médiumok kritikusak a saját szereplőkkel; a baloldali médiumok nem csak a baloldali közösség csatornáit; magánéletre fókuszálás a bulvármédiában

Kapcsolódó szemiotikai erőforrások: MSZP aktor; Horn Gyula aktor; Kovács László aktor; Medgyessy Péter aktor; Gyurcsány Ferenc aktor; értelmiség aktor; baloldali médiumok aktor; belső ügyekkel foglalkozó diskurzusok; alternatív baloldali diskurzus; korrupció ügy; cinizmus, gúny stílus; gyurcsányi stílus.

A baloldali közösséghez tartozó értelmiség kommunikációjában nagy szerepet töltenek be a fent említett csatornák, de ezeken kívül külön **értelmiségi médiumok** is létrejönnek. Az értelmiség kitüntetett csatornájának számít a már említett Élet és Irodalom, de mellette különböző baloldali folyóiratok is léteznek. Az egyik ilyen a Mozgó Világ, amely többek között Gyurcsány Ferenc „Merjünk baloldaliak lenni!” című dolgozatáról is vitát rendez.³⁰⁴ Kiemelendő még az előbb Andor László, majd az MSZP politikusa, Krausz Tamás által vezetett Eszmélet, amely az alternatív baloldali diskurzus fontos csatornájának számít, illetve a szintén nagy múltra visszatekintő Kritika. 2003-tól jelenik meg az Politikatörténeti Alapítvány által kiadott és Galló Béla által vezetett Egyenlítő folyóirat, 2006-ban pedig a Demos Magyarország Alapítvány elindítja a Progresszív Politika folyóiratot, amely a „balközép modernizáció” híveit hivatott megszólítani.³⁰⁵ E folyóiratok tartalma és ajánlója gyakran megjelenik a két baloldali napilapban is.

Speciális értelmiségi csatornának számítanak a nyílt levelek. Az értelmiség tagjai gyakran nyílt levelek formájában tiltakoznak bizonyos ügyekkel kapcsolatban vagy szereplőkkel szemben.³⁰⁶

Ahogy arról az aktorok fejezetben már volt szó, ezek a levelek változatos tartalmúak, azonban elsősorban a demokráciavédelem diskurzusa alá tartoznak. Mivel a levelek általában a jobboldallal szembeni tiltakozással vagy bizonyos demokratikus elvek megsértésével függenek össze, aláíróik között egyaránt találunk a baloldali és liberális értelmiségiek közé sorolható szereplőket, sőt, ezek a levelek a baloldali és liberális értelmiség integrációjának fontos csatornájaként

³⁰⁴ Mozgó Világ, 2004 január

³⁰⁵ Baloldali folyóirat a programkeresés jegyében. Népszabadság, 2006.03.21.

³⁰⁶ Lásd pl.: Kampány a rasszizmus ellen. Népszabadság, 2001.05.09. vagy Nyílt levél Semjénről. Népszabadság, 2005.03.02.

funkcionálnak. A nyílt leveleken keresztül a baloldali és liberális értelmiség egységes aktorként képes kommunikálni, ezáltal a nyílt levél a balliberális értelmiség egységes politikai kommunikációjának legfontosabb csatornája.

Az előző korszakhoz hasonlóan néhány könyv is a csatornáját képezi a baloldali közösség politikai kommunikációjának. 2005-ben jelenik meg Gyurcsány Ferenc Útközben című könyve, amely csaknem 20 ezer példányban kel el, 2006 februárjától pedig online is elérhetővé teszik a nagyközönség számára.³⁰⁷

Nagyobb figyelmet kap Kende Péter 2002-ben megjelent A Viktor című könyve, amely hosszú hónapokon keresztül vezeti a könyves toplistákat, és nagy visszhangot vált ki a politikai közösség egészében. A jobboldalról erősen támadják a szerzőt, Schmitt Mária, a Terror Háza igazgatója például azt mondja róla, hogy „egy tisztességes helyen lelőnék, mint egy kutyát”.³⁰⁸ A baloldalon viszont a szerzőt és könyvét ért támadások (APEH-vizsgálat, könyv-felvásárlások, MTV törli a műsorát stb.) miatt „becsületbeli ügy” „szerezni egy példányt A Viktorból”, a szerző pedig az MSZP kongresszusának meghívott és ott külön köszöntött díszvendége.³⁰⁹ Mindezek alapján feltételezhetjük, hogy az Orbán Viktor életét és személyiségét boncolgató könyv nagy szerepet játszott a baloldali közösségen belül Orbán Viktor ellenségkép-konstrukciónak kialakításában.

A könyvek a baloldali értelmiség kommunikációjának is az egyik csatornáját adják. Az általuk írt könyvek, ha periférikusan is, de bekerülnek a baloldali közösség diskurzusába, a közösség napilapjaiban ismertetőik,³¹⁰ és a szerzőkkel készített interjúk³¹¹ is helyet kapnak.

Értelmiségi médiumok

Folyóiratok; nyílt levelek; könyvek

Jellemző elemek: elsősorban, de nem kizárólag az értelmiség belső kommunikációjának eszközei; egyes elemei elérnek a nagyközönséghez is (A Viktor); demokráciavédő diskurzussal való összekapcsolódás; nyílt levelek, mint a baloldali és liberális értelmiség integrációjának csatornája

³⁰⁷ <https://mno.hu/migr/bekiabalasok-kozott-dedikalt-debreczenivel-gyurcsany-511455>

³⁰⁸ Schmitt Mária elismerte a lövöldözős mondatát. Népszabadság, 2002.04.03.

³⁰⁹ Nagy N. Péter: A Kende. Népszabadság, 2002.02.05.

³¹⁰ A fejlődéscsapda. Népszabadság, 2000.05.16

³¹¹ Szalai Erzsébet interjú. Népszabadság, 2001.11.30.

Kapcsolódó szemiotikai erőforrások: Gyurcsány Ferenc aktor; értelmiség aktor; demokráciavédő diskurzus; alternatív baloldali diskurzus; szakpolitikai stílus.

A baloldali közösségben nagy jelentősége van a választókkal való **személyes interakcióknak**.

A lakossági fórumok kampányidőszakon kívül is folyamatosan zajlanak, például Horn Gyula és Németh Miklós neve egybeforr a sikeres lakossági fórumokkal,³¹² és számos nagy port kavart kijelentés is ilyen rendezvényen hangzik el.³¹³

Kampányok idején a listavezetők kiterjedt országjárásba kezdenek: Medgyessy Péter saját bevallása szerint 102 településen jár a 2002-es kampányban és 200 ezer választóval találkozik,³¹⁴ de 2006-ban Gyurcsány Ferenc is több tucat településre látogat el.³¹⁵ Gyurcsány Ferenc és Hiller István kampányon kívül is tart kormány-népszerűsítő országjártást: 2004-ben a „Lendületben az ország” címmel.³¹⁶

1999 és 2001 között a párt országgyűléseket is tart egy-egy vidéki városban, amelyeknek keretében találkozókat is tartanak a helyi választókkal.³¹⁷ MSZP-s kezdeményezés az 1999-ben két alkalommal megrendezett „Párbeszéd napja”, melyek során megnyitnak minden helyi és területi pártirodát, hogy a választók közvetlenül beszélhessenek a párt politikusaival. Saját bevallásuk szerint az első alkalommal 30 ezer,³¹⁸ a második alkalommal 20 ezer választóval³¹⁹ sikerül így közvetlenül kapcsolatba lépni. Ehhez hasonlók a 2006-os kampányban létesített „Piros Pontok”, amelyek szintén a választók és a párt közötti interakciós csatornákként szolgálnak.³²⁰

Budapesti tömegrendezvények tartása kevésbé jellemezi a baloldali közösséget, és meglehetősen negatívan ítélik meg a Fidesz és a MIÉP ilyen jellegű megmozdulásait. Mindamellet a 2002-es és a 2006-os kampány hajrájában is tartanak nagygyűlést, az utóbbit minden idők leg-sikeresebb baloldali tömegrendezvényének ítélik.³²¹ Azt ugyanakkor, hogy a nagygyűlések nem

³¹² Lásd pl.: Oláh Zoltán: Szocialista cukrászda, Népszava, 2000.01.03. vagy Baloldali értelmiségi klub – Burány Sándor. MTI, 2000.11.02.

³¹³ Horn Gyula-interjú, Hír TV, 2003.10.12.

³¹⁴ Medgyessy Péter interjú. Népszava, 2002.03.16.

³¹⁵ Wiener György: A 2006. évi országgyűlési választások. Magyarország Politikai Évkönyve, 2006.

³¹⁶ Kormányfői turné. Népszabadság, 2004.11.05.

³¹⁷ Debrecenben a régiókról. Népszabadság, 1999.02.18.

³¹⁸ Kovács László interjú. Népszabadság, 1999.04.13.

³¹⁹ Vita a kanadai nyilatkozatról, Népszabadság, 1999.11.09.

³²⁰ Kiss Balázs: A nagy ígéret. Az MSZP kampánya. In Kiss Balázs – Mihályffy Zsuzsanna – Szabó Gabriella (szerk.): Tükörjáték. A 2006-os országgyűlési választási kampány elemzése. L'Harmattan

³²¹ Tóth Ákos: Begombolt gallérral. Népszabadság, 2006.04.03.

számítanak a baloldali közösség szemiotikai erőforrásának jól mutatja, hogy Gyurcsány Ferenc egy interjúbán arról beszél: számukra az „utca csak kiegészítő támogatás,” és nagy különbség van a között, hogy egy párt négyévente megmutatja, hogy mennyien támogatják és aközött, hogy valaki „állandóan az utcára szólítja az embereket”.³²² A budapesti tömegrendezvények tekintetében a választási nagygyűléseken kívül még a minden év május 1-én megrendezett májálisok számítanak fontosnak. Ezeket az MSZP általában a szakszervezetekkel közösen szervezi, és a szórakoztató programok mellett a párt vezető politikusainak beszédeit is meghallgatják a résztvevők.³²³

Gyurcsány Ferenc a személyes találkozásoknak az elsősorban a fiatalabb választók elérését szolgáló új módjait is felhasználja. Ennek fő eszköze a 2005-ben alapított Amőba, amely eredetileg egy csapatjátékon keresztül hozza össze a fiatalokat,³²⁴ de később országos klubhálózatot is szervez, amelyhez kocsmák és diszkók tartoznak, és ahol baloldali politikusokkal is lehet találkozni.³²⁵ Gyurcsány Ferenc ennek keretében bowlingozik a fiatalokkal,³²⁶ sms-ben bulizni invitálja őket,³²⁷ diákkocsmákat látogat, fesztiválokra jelenik meg,³²⁸ és egyetemi körutat is tart, mely során hallgatói fórumokon vesz részt.³²⁹

A választókkal való személyes kapcsolattartásnak közvetett eszközei is léteznek. Az MSZP többször is indított telefonos zöldszám akciókat, mely során a választók ingyen elmondhatják politikai véleményüket, sőt miniszterelnök-jelöltet is ajánlhatnak a pártnak.³³⁰ Folyamatosak a telefonos kampányok is, a választókat a párt vezető politikusai keresik fel telefonon élő vagy előre rögzített hangon.³³¹ Jellemzők továbbá a választóknak célzottan (település és kor szerint) küldött postai levelek, amelyekre válaszolhatnak is. A kampánystáb bevallása szerint a szavazók nagy arányban válaszolnak is a kiküldött levelekre.³³² 2002-ben az SMS-ek a választói meggyőzés és mobilizáció fontos csatornáivá válnak, a kampány során többmillió politikai

³²² Gyurcsány Ferenc interjú. ATV Egyenes Beszéd, 2006.04.04.

³²³ Május 1. a munkavállalók érdekeiért. Népszava, 2001.05.02.

³²⁴ <http://index.hu/belfold/net0223/>

³²⁵ <http://index.hu/belfold/amob0126/>

³²⁶ <http://index.hu/belfold/1211amoba/>

³²⁷ „Varlak 21-en, kedden 19 orakor a bp-i Hajogyari Szigeten a Honved udulobe. Politizalunk egy kicsit, aztan buli. Hozd a barataidat is! Gyurcsany Ferenc” In: <http://index.hu/belfold/amogy0622/>

³²⁸ Kiss Balázs – Rigó Ágnes: Politikai celebritások Magyarországon. Magyarország Politikai Évkönyve, 2005.

³²⁹ <http://index.hu/belfold/hirek/212218/>

³³⁰ Hívják az MSZP Zöldszámát. Népszabadság, 1999.10.18. vagy Interneten lehet kormányfőt jelölni. Népszabadság, 2001.04.05.

³³¹ Szigetvári Viktor: A Magyar Szocialista Párt parlamenti és önkormányzati választási kampánya. Magyarország Politikai Évkönyve, 2006.

³³² Baja Ferenc – Tóbiás József – Szigetvári Viktor: Egy lépéssel ellenfeleink előtt. Magyarország Politikai Évkönyve, 2002.

SMS-t küldenek a választók.³³³ Husz Dóra és Sükösd Miklós kutatásai szerint ez az országgyűlési választásokon még főként állampolgári kezdeményezés volt, az önkormányzati választási kampány során és a későbbiekben azonban már a pártok is aktívan részt vesznek az SMS kampányban.³³⁴ A választásokon terjedő SMS-ek tehát az állampolgárok egymás közötti politikai kommunikációjában fontos csatornának számít a korszakban.

Személyes interakciók

Lakossági fórumok; országjáró turnék; országrészyűlések; Párbeszéd Napja; Piros Pontok; nagygyűlések; majálisok május 1-én; szórakozásra alapozott találkozások (bowlingozás, bulizás, kocsmá stb.); telefonos zöldsám akciók; telefonos kampányok; postai levelek; SMS-ek.

Jellemző elemek: közvetlen és közvetített interakciók; elsősorban politikusok és választók közötti kapcsolatok; szórakozással összekapcsolódó eszközök; targetálás.

Kapcsolódó szemiotikai erőforrások: MSZP aktor; MSZOSZ aktor; Horn Gyula aktor; Kovács László aktor; Németh Miklós aktor; Medgyessy Péter aktor; Gyurcsány Ferenc aktor; ifjúság diskurzus; gyurcsányi stílus; individualizmus egyéb modalitás; szórakozásközpontúság egyéb modalitás; kifütyülés és nyilvános atrocitások egyéb modalitás

A csatornák szempontjából a korszak nagy változása az **internet** előretörése. Természetesen a baloldal is alkalmazza a világhálót. Az MSZP-nek az egész korszakban van honlapja, de Boda Zsolt és munkatársai kutatásai szerint az a 2002-es kampányban nagyon zavaros, és inkább a párttagság belső kommunikációját szolgálja, nem pedig a választóknak szól.³³⁵ Egy későbbi kutatás a 2006-os kampányban is azt találta, hogy az online eszközök kevésbé fontosak a MSZP-nek, annak ellenére, hogy ekkor már egy egész honlap-csoport tartozik a párthoz.³³⁶ Szabó Gabriella kutatásából az is kiderült, hogy az online médiumok között a baloldalhoz sorolható két hírportál, a Népszabadság és a Népszava online változata meglehetősen háttérbe szorul a két nagy híroldal, az origo.hu és az index.hu mögött.³³⁷

³³³ Balázs Géza: Futótűz vagy pontról pontra kommunikáció? Választási SMS-ek folklorisztikai-szövegtani vizsgálata. Magyarország Politikai Évkönyve, 2002.

³³⁴ Husz Dóra – Sükösd Miklós: e-Demokrácia Műhely. Magyarország Politikai Évkönyve, 2002.

³³⁵ Boda Zsolt – Berta Kata – Kiss Balázs: Választási kampány és internet. Pártok, lapok, topikok. Magyarország Politikai Évkönyve, 2002.

³³⁶ Kiss Balázs: A nagy ígéret. Az MSZP kampánya. In Kiss Balázs – Mihályffy Zsuzsanna – Szabó Gabriella (szerk.): Tükörijáték. A 2006-os országgyűlési választási kampány elemzése. L'Harmattan.

³³⁷ Szabó Gabriella: Média és közössége. Internetes újságok a kampányban. In Kiss Balázs – Mihályffy Zsuzsanna – Szabó Gabriella (szerk.): Tükörijáték. A 2006-os országgyűlési választási kampány elemzése. L'Harmattan.

A párt rendelkezik hírlevéllel is, bár ez néhány ezer főnél többhöz nem jut el.³³⁸

Nagy szerepet tölt be azonban a 2006-os kampányban az Amőba honlapja, azon belül is elsősorban Gyurcsány Ferenc 2006 januárjának végén induló blogja, amelynek a hírei és bejegyzései nem csak az azt közvetlen látogató internetezőkhöz jut el, hanem a média is fontos forrásként kezeli, amit elősegít, hogy néhány fontos bejelentés ott lát először napvilágot.³³⁹

Az internet az állampolgári kommunikáció számára is fontos csatornának számít, a különböző online fórumokon az állampolgárok politikai társalgásokat folytatnak egymással,³⁴⁰ az e-mail pedig az SMS-hez hasonló politikai meggyőzési és mobilizációs eszközként is funkcionál a kampányok során.³⁴¹ A legnagyobb online fórumot, az Indexét az MSZP egyes politikusai (pl.: Szanyi Tibor, Szabó Zoltán, Lamperth Mónika, Hegyi Gyula) is aktívan használják, napi rendszerességgel vesznek részt a fórum politikai életében, nyíltan vállalva identitásukat. Aktuális témákban véleményt nyilvánítanak, topikok nyitásával új témákat kezdeményeznek, és a hozzájuk intézett kérdésekre válaszolnak, mindezt hétköznapi, a fórumon megszokott stílusban. Ez utóbbira jó példa, hogy Szanyi Tibor egyszer „kis köcsög patkánynak” nevezi vitapartnerét.³⁴² Lamperth Mónika a választók véleményének kikérése céljából nyit topikot, amely 779 hozzászólást ér meg, Lamperth maga pedig 129 bejegyzést tesz itt közzé.³⁴³ Az egyik fórumozó által nyitott „Kérdések Lamperth Mónikához” című topikba 82-szer ír a későbbi miniszter.³⁴⁴

Internetes eszközök

Honlapok; hírportálok; hírlevél; Gyurcsány-blog; fórumok; e-mail

Jellemző elemek: zavaros, inkább a belső kommunikációt szolgáló honlap; a baloldali hírportálok jócskán elmaradnak a vezető portáloktól; a Gyurcsány-blog jelentős a 2006-os kampányban; fórumozás a választókkal való közvetlen interakcióért; az állampolgári kommunikáció eszköze

³³⁸ Boda Zsolt – Berta Kata – Kiss Balázs: Választási kampány és internet. Pártok, lapok, topikok. Magyarország Politikai Évkönyve, 2002.

³³⁹ Horváth Tamara: A Gyurcsány-blog. In Kiss Balázs – Mihályffy Zsuzsanna – Szabó Gabriella (szerk.): Tükörjáték. A 2006-os országgyűlési választási kampány elemzése. L'Harmattan.

³⁴⁰ Szabó Gabriella – Kiss Balázs: Autonómia vagy alárendeltség a 2004-es európai választási kampány az internetes tömegkommunikációban és az Index Politika Fórumán. Magyarország Politikai Évkönyve, 2004.

³⁴¹ Dányi Endre: Elektronikus faliújságok és szórólapok – információs technológiák a 2002-es kampányokban. Magyarország Politikai Évkönyve, 2002.

³⁴² <http://forum.index.hu/Article/viewArticle?a=18550296&t=9029330>

³⁴³ <http://forum.index.hu/Article/showArticle?t=9031775>

³⁴⁴ <http://forum.index.hu/Article/showArticle?t=9031787>

Kapcsolódó szemiotikai erőforrások: MSZP aktor; Gyurcsány Ferenc aktor; baloldali médiumok aktor; gyurcsányi stílus; sokszínűség/zavarosság egyéb modalitás

A MSZP előszeretettel használja a **hagyományos reklámeszközöket** is. Kampányok idején nagy hangsúlyt helyez az óriásplakátokra, fizetett hirdetéseket, televízió- és rádióspotokat, szórólapokat is alkalmaz,³⁴⁵ de kampányidőszakokon kívül is használja ezeket a csatornákat.³⁴⁶ A hagyományos reklámeszközök a párt legfontosabb politikai üzeneteinek a hordozói. 2004-től a hirdetések megjelenítésére olyan korábban nem alkalmazott csatornákat is igénybe vesznek, mint a National Geographic, a Playboy³⁴⁷ vagy a Dunán az „Állítsuk le a Fidesz hazugsággárát” hirdetéssel a Fidesz nagygyűlése alatt fel-alá közlekedő hajó.³⁴⁸ A hirdetések elosztásánál nagy szerepet szánnak a kampány irányítói a helyi médiumoknak.³⁴⁹ Ide sorolhatjuk még a 2002 és 2006 közötti kormányzati reklámkampányokat is, amelyek szintén a baloldali közösség üzeneteit terjesztették.³⁵⁰

Hagyományos reklámeszközök

Óriásplakátok; fizetett hirdetések; szórólapok; kormányzati kampányok

Jellemző elemek: a legfontosabb politikai üzenetek hordozói; szokatlan, nem politikai csatornákon is megjelennek; a helyi médiumok fontos szerepet játszanak.

Kapcsolódó szemiotikai erőforrások: MSZP aktor; Gyurcsány Ferenc aktor; biztonság és nyugalom diskurzusa; jóléti politika ügy; fejlesztéspolitika ügy; sokszínűség/zavarosság egyéb modalitás; individualizmus egyéb modalitás; modern elemek egyéb modalitás

Az előző korszakhoz hasonlóan a baloldali közösség kommunikációjában továbbra is nagy szerepet töltenek be az **intézményes csatornák**. A különböző párttanácskozásokon, elnökségi il-

³⁴⁵ Baja Ferenc – Tóbiás József – Szigetvári Viktor: Egy lépéssel ellenfeink előtt. Magyarország Politikai Évkönyve, 2002. és Szigetvári Viktor: A Magyar Szocialista Párt parlamenti és önkormányzati választási kampánya. Magyarország Politikai Évkönyve, 2006.

³⁴⁶ Gyulai Attila – Liskay Gábor: 2003 – a nekirugaszkodások és lendületvesztések éve. Magyarország Politikai Évkönyve, 2003.

³⁴⁷ Körösnéyi András: Gyurcsány-vezér. A magyar politika "prezidencializálódása". Magyarország Politikai Évkönyve, 2005.

³⁴⁸ <http://nol.hu/archivum/archiv-8445-3661>

³⁴⁹ Baja Ferenc – Tóbiás József – Szigetvári Viktor: Egy lépéssel ellenfeink előtt. Magyarország Politikai Évkönyve, 2002.

³⁵⁰ Political Capital: A nagyok hibáznak, a kicsik izmoznak. Népszabadság, 2004.05.12.

letve választmányi üléseken és azt követő sajtótájékoztatókon, és legfőképpen a pártkongresszusokon fontos, később sokat hivatkozott megszólalások hangzanak el. Ide tartoznak még a párt különféle hivatalos dokumentumai, a különböző Charták és programok, amelyekből továbbra is számos születik azzal a céllal, hogy az adott időszakban az MSZP közösen képviselt politikai álláspontjává váljon.³⁵¹ Az értelmiségen belüli, illetve az értelmiség és az MSZP politikusai közötti párbeszédnek fontos csatornáját jelentik a különböző konferenciák is.³⁵²

A legfontosabb intézményes csatornának azonban a parlament számít, különösen Gyurcsány Ferenc miniszterelnöksége alatt. A parlament központi csatornává tételének szimbolikus szerepe is van, a demokráciavédő diskurzushoz kapcsolva a demokratikus politikai kommunikáció legfontosabb fórumaként jelenik meg, amelyet a jobboldali aktorok – antidemokratikus beállítottságukat tanúsítva – nem használnak, sőt leértékelnek. Az MSZP már az ellenzéki évek alatt is vitanapokat és rendkívüli üléseket kezdeményez, Medgyessy Péter pedig demonstratív módon a parlamentben tartja évértékelő beszédeit, hiszen Orbán Viktor erre a célra a Vigadó épületét vette korábban igénybe. Gyurcsány Ferenc minden héten napirend előtti beszédet tart az Országgyűlésben és

nagyon szisztematikusan, minden korábbi elődjénél erősebben, már-már túlzásig menő módon használja politikai megnyilatkozásai színteréül a parlament plenáris ülését.³⁵³

Intézményes csatornák

Párttanácskozások- ülések; sajtótájékoztatók; programok, dokumentumok; konferenciák; parlament

Jellemző elemek: az intézményes csatornák aktív alkalmazása; a parlament szimbolikus csatornává tétele

Kapcsolódó szemiotikai erőforrások: MSZP aktor; Gyurcsány Ferenc aktor; értelmiség aktor; múlthoz való viszony diskurzusa; demokráciavédő diskurzus; belső ügyekkel foglalkozó diskurzusok; jóléti politika ügy; bürokratikus stílus; gyurcsányi stílus; sokszínűség/zavarosság egyéb modalitás.

³⁵¹ Lásd pl.: a Vitányi Iván vezetésével összeállított Szociáldemokrata Charta (1999) vagy a Hiller István által koordinált Új Magyar Szociáldemokrácia (2004)

³⁵² Lásd pl.: A Köztársaság téren 1956-ról. Népszabadság, 2001.10.25. vagy Emlékezés Bibó Istvánra. Népszabadság, 2001.09.24.

³⁵³ Debreczeni József: Vezérvélemények. Magyarország Politikai Évkönyve, 2005.

Végezetül van néhány olyan **nehezen kategorizálható csatorna** is, amelyet 2005 és 2006-ban alkalmaz a baloldali közösség. 2005-ben az MSZP kiadja a „Buli színe” című, a ’80-as és ’90-es évek slágereit tartalmazó válogatás CD-t, amelyet a Cosmopolitan, a CKM és a National Geographic magazinok mellékleteként kaphattak meg a választók. A CD külső borítója teljesen vörös, pártlogó nem szerepel rajta, azonban a CD felületén már megjelenik a vörös szegfű és az MSZP-felirat. A CD csak zeneszámokat tartalmaz, politikai tartalom nem szerepel rajta. Ugyanakkor politikai célokat szolgál, s azt Hiller István egy interjújában a következőképpen foglalja össze:

...a fiatalok körében növelni akarjuk a támogatottságunkat. Ha egy este kellemes és ismert számokat hallgatnak, és ehhez a Buli színe című CD-t veszik elő, akkor talán eszükbe jut, hogy az MSZP egy jó fej társaság.³⁵⁴

Korábban nem alkalmazott további csatorna az a kezdeményezés is, melynek keretében az Amóba szűrőbuszokat indít kis falvakban élő nyugdíjasok egészségi állapotának felmérése céljából.³⁵⁵ Az akció vitákat vált ki a nyilvánosságban, hiszen sokan politikai tevékenységnek tekintik a nyugdíjasok egészségügyinek mondott céllal történő megkeresését.³⁵⁶

A 2006-os kampányban nagyszámú és sokféle szuvenírt alkalmaz a párt: karkötő, szaloncukor, autóillatosító, frizbi, hűtőmágnes, golyóstoll, bevásárlószatyor, buszmenetrend, baseball sapka, öngyújtó, esernyő stb.³⁵⁷ Ezek egy részét ingyen osztogatják, másokat a kampányrendezvényeken lehet megvásárolni.

Egyéb „kreatív” csatornák

CD; szűrőbuszok; szuvenírek

Jellemző elemek: nem politikai csatornák politikai célokkal

Kapcsolódó szemiotikai erőforrások: MSZP aktor; a biztonság és nyugalom diskurzusa; ifjúság diskurzusa; szórakozásközpontúság egyéb modalitása; színek (piros) egyéb modalitás

A baloldali közösség csatornahasználatáról elmondható tehát: mindamellet, hogy kiterjedten alkalmazták a hagyományos, illetve a korszakban egyre inkább elterjedő, más szereplők által is

³⁵⁴ Hiller István interjú. Népszabadság, 2005.09.13.

³⁵⁵ <http://index.hu/belfold/amoba0126/>

³⁵⁶ https://mno.hu/migr_1834/ajanloszelvenygyujto-amoba-524972

³⁵⁷ Kiss Balázs: A nagy ígéret. Az MSZP kampánya. In Kiss Balázs – Mihályffy Zsuzsanna – Szabó Gabriella (szerk.): Tükörjáték. A 2006-os országgyűlési választási kampány elemzése. L’Harmattan

igénybe vett (pl.: internet, SMS) csatornákat, 2005-től olyanokat is elkezdtek használni, amelyekre korábban a politikai kommunikáció nem terjedt ki. Ezek egy részét bizonyos értelemben „depolitizáltak” használták, azaz saját jelenlétükön túlmenően nem adtak nekik külön politikai jelentést. A bowlingozás, a csocsózás és kocsmázás, a zenei CD, a szűrővizsgálatok, a családi életet bemutató interjúk és a mindennapi életben használható tárgyak mindössze annyiban kaptak politikai jelentést, hogy magukon viselték a politikai közösséggel széles körben azonosított jeleket (pártlogó, színek, személyek)³⁵⁸. Úgy funkcionáltak csatornaként, hogy üzenetük jelentős részben csak önmaga a politikai szereplő, a párt, illetve a politikus volt, a szórakozás és kikapcsolódás jellegük nem terhelődött egyéb explicit politikai jelentéssel. Mivel a baloldali közösségben a „hétköznapi” fontos szemiotikai erőforrásnak számít, ezért a depolitizált teretek pusztán a jelenlét által történő politizálása illeszkedik a baloldali politikai közösség politikai kommunikációjához.

A baloldali közösség által használt egyéb modalitások

A többi dimenzió kapcsán már többször utaltunk a baloldali közösség által gyakran használt nem nyelvi modalitások jelenlétére, ebben az alfejezetben azonban részletesebben is bemutatjuk ezeket.

A baloldali közösségben több stílus is megtalálható a korszakban.

Az egyik gyakran megfigyelhető stílus a „**bürokratikus stílus**”, amely elsősorban az MSZP vezető politikusaira, többek között Kovács Lászlóra jellemző. A stílus tipikus jegyei közé tartozik, hogy a megszólaló a történéseket az intézményes működés normalitásába igyekszik tevelni. Ez különösen igaz a közösség belső ügyeivel kapcsolatos kommunikációra: a közbeszédben rendkívülként, atipikusként, egyediként prezentált különböző politikai történéseket a dolgok normális, szokásos, intézményes működésekként konstruálják meg a megszólalók, illetve a felmerülő nehézségek és problémák megoldását is az intézményes működés hatókörébe utalják. A jobboldali közösséggel szembeni bírálat is gyakran az intézményes normalitás megsértésével kapcsolatban merül fel (lásd pl.: a parlament kiüresítésével kapcsolatos vádak).

³⁵⁸ 2005-ben a Fial Baloldal a fiatalokat megcélozva nagyívű kampányt indít nemi úton terjedő betegségek megelőzésére, amelynek a különböző humoros-erotikus plakátokon túl „a biztonság színe” feliratú óvszerek is részei (Magyarország Politikai Évkönyve 2006).

A stílus leginkább a politikusokkal készített interjúkban lelhető fel. Visszatérő elemei a kérdezővel való egyetértés kifejezése, majd a felvetéseinek árnyalása, az egyrészt-másrészt logika megjelenítése, illetve a határozatlanság és az óvatosság. Jellemzi továbbá a közösségen belül időnként megjelenő határozottabb kijelentések élének tompítása, a normalitás keretei közé terelése akár azok átértelmezésén keresztül is.³⁵⁹ A stílusban megszólalók a közösség nevében beszélnek, az egyéni vélemények helyett a kollektív álláspont képviselőjeként lépnek fel.

A stílus jellemzőit a baloldali közösség tagjai, különösen publicisztikái is gyakran tárgyalják. Tamás Ervin például azt írja egy cikkében:

az MSZP-nél azonban az a szokás, hogy az eredeti nyilatkozatot újabbak követik, mintegy csiszolják, finomítják, átértelmezik a már megjelent szövegeket, vagy egyszerűen félreértésnek minősítenek olyan konklúziót, amely a politikus „szerencsétlenül megfogalmazott” mondataiból egyenesen következik.³⁶⁰

Bürokratikus stílus

Jellemző elemek: a normális intézményes működés keretei között értelmezik a jelenségeket; árnyalás; egyrészt-másrészt logika; határozatlanság; óvatosság; határozottabb kijelentések élének tompítása; közösség nevében megszólalás.

Kapcsolódó szemiotikai erőforrások: MSZP aktor; Kovács László aktor; Medgyessy Péter aktor; belső ügyekkel foglalkozó diskurzusok; intézményes csatornák

A baloldali közösség tagjainak kommunikációjára jellemző még a technikai, bonyolult **szakpolitikai nyelvezet**. Ez különösen szembetűnő Horn Gyula részéről a Horn-Orbán vitán, de Gyurcsány Ferenc kommunikációjában is tetten érhető (lásd: repolitizált pragmatizmus). Ezen kívül a közösség szakértő szereplőire, különösen a 2002-től sokat idézett közgazdászokra is jellemző, és a napilapok véleményrovataiban is gyakran jelennek meg ilyen stílusban írott cikkek.³⁶¹

E nyelvezetet nehezen érthető jellege miatt számos kritikai éri a közösség tagjaitól. Gyurcsány Ferenc például az MSZP 2004-es miniszterelnök-választó kongresszusán úgy fogalmaz:

³⁵⁹ Lendvai Ildikó-interjú. Népszabadság, 2003.09.10.

³⁶⁰ Tamás Ervin: Tereprendezés. Népszabadság, 2003.09.03.

³⁶¹ Lásd pl.: Rékassy Balázs: Az egészségügy korlátozott piac. Népszabadság, 1998.09.07. vagy Vastagh Pál: Közvetve vagy közvetlenül. Népszabadság, 1999.03.25.

Változnunk kell, mert sokan nem értik azt a nyelvet, amit mi beszélünk. Azért, hogy ne kelljen tolmácsot fogadni, ha meg akarjuk értetni magunkat. Hozzánk néha nemcsak tolmács, de szótár is kell.³⁶²

Szakpolitikai stílus

Jellemző elemek: technikai/szakpolitikai részletek tárgyalása; szakfogalmak kiterjedt használata

Kapcsolódó szemiotikai erőforrások: Horn Gyula aktor; Németh Miklós aktor; Gyurcsány Ferenc aktor; értelmiség aktor; értelmiségi médiumok csatorna

A közösség kommunikációjában a **humor**, a **cinizmus** és a **gúny** is jelen van. Ez elsősorban a szerkesztőségi cikkekre jellemző, de politikus szereplőknél is megfigyelhető. Bár a stílus képviselői gyakran gúnyolódnak a jobboldali közösség szereplőin,³⁶³ jellemzőbb a baloldali közösség tagjain és kommunikációján való gúnyolódás. Ez utóbbi egyik iskolapéldája a gúnyos, cinikus stílust a leggyakrabban használó Uj Péternek, a Népszabadság újságírójának a cikke az MSZP 2000-es kongresszusáról.³⁶⁴

A gúny természetesen jelen van a napilapokban az egész korszakban naponta közölt politikai karikatúrák formájában, de a Népszabadság még külön politikai vicchír-rovattal is rendelkezik. A humort, mint kommunikációs eszközt sokáig Gyurcsány Ferenc is előszeretettel alkalmazza, számos viccesnek szánt kijelentése azonban komoly közfelháborodást vált ki, ezek miatt pedig nyilvános bocsánatkérésekre kényszerül.³⁶⁵ A nagyobb botrányokat követően, 2005 második felétől Gyurcsány elhagyja a humort, mint kommunikációs eszközt.³⁶⁶ A politikusi gúny markáns példája a Fial Baloldal Konzervjövő kampánya, mely során képregények és videók formájában parodizálják a jobboldal társadalom- és jövőképét.³⁶⁷

Cinizmus, gúny mint stílus

Jellemző elemek: elsősorban „öngúny”, a baloldali közösségre irányul; szerkesztőségi cikke; politikai karikatúrák; vicchír-rovat; Gyurcsány viccelődései; a Fial Baloldal kampánya

³⁶² Lásd: Gyurcsány Ferenc kongresszusi beszéde, 2004.08.25. vagy Gyurcsány Ferenc: „Felkészültem, készen állok”. Népszabadság, 2004.08.27.

³⁶³ Uj Péter: West End. Népszabadság, 2000.06.07.

³⁶⁴ Azt mondod: kongresszus? Népszabadság, 2000.11.28.

³⁶⁵ Néhány példaért lásd: Political Capital: Ötlet nélküli politikusok. Népszabadság, 2005.03.22.

³⁶⁶ Kiss Balázs – Rigó Ágnes: Politikai celebritások Magyarországon. Magyarország Politikai Évkönyve, 2005

³⁶⁷ <https://www.youtube.com/watch?v=gAb4aAvll7k>

Kapcsolódó szemiotikai erőforrások: MSZP aktor; Munkáspárt aktor; Németh Miklós aktor; Gyurcsány Ferenc aktor; baloldali médiumok aktor; belső ügyekkel foglalkozó diskurzusok; hagyományos médiumok csatorna.

Külön érdemes írni **Gyurcsány Ferenc sajátos stílusáról**. Ezt egyedül Gyurcsány műveli ugyan, de mivel 2004-től ő dominálja a baloldali közösség kommunikációját, ezért a stílus nagymértékben jelen van a közösségben.

Gyurcsány Ferenc stílusa jelentősen eltér a baloldali közösségben 1990 óta megfigyelhető bármelyik másiktól, és ezt maga a politikus is elismeri: „egy nem szokványos háttérű, nem hagyományos politikai stílust képviselő fickó vagyok” – nyilatkozta 2003-ban a Népszavának.³⁶⁸ Stílusának legfontosabb jegyei a személyesség, a közvetlenség, a határozottság, és az intenzív jelenlét.

Szemben a bürokratikus stílussal, saját személyét helyezi a középpontba, bátran beszél saját véleményéről, sőt érzelmeiről, és általában egyes szám első személyben kommunikál. Ennek iskolapéldája a 2006-os kampány, ahol Gyurcsány Ferenc arcképe dominálja a kampányplakátokat, ezekhez pedig a „Van egy ország. Van egy ember. Van egy program”, illetve a még ennél is megszemélyesítettebb „Látom. Hiszem. Akarom.” szlogenek társulnak.

Kommunikációjának jellemzője továbbá a közvetlenség. Előszeretettel alkalmazza a tegezést,³⁶⁹ amelynek csúcspontja, amikor a Nagy Imre sírja előtt mondott beszédében a mártír miniszterelnököt „tegezi le,” és szólítja meg bensőséges hangnemben: „Vajon te, Imre, mit tennél a helyemben?”³⁷⁰

Gyakran alkalmazott kommunikációs eszköze a megszólítás és az empátia-keltés is. Közönségét gyakran szólítja meg, gyakran tesz fel kérdéseket saját magának, az őt kérdező újságírónak, s ezekre rendszerint ő maga adja meg a válaszokat. Ez a kommunikációs eszköz biztosítja, hogy mondandója nem annyira monológúnak tűnik, sokkal inkább a közönséggel és az olvasóval/hallgatóval folytatott dialógusként hat.

³⁶⁸ Gyurcsány Ferenc-interjú. Népszava, 2003.08.09.

³⁶⁹ Kiss Balázs – Rigó Ágnes: Politikai celebritások Magyarországon. Magyarország Politikai Évkönyve, 2005

³⁷⁰ Gyurcsány: Imre, hogy csinálnád? Népszabadság, 2004.11.05.

Kommunikációjára jellemző továbbá könnyen idézhető, köznapi, bár ritkán használt, ezért választékosnak ható és figyelemfelkeltő szavak alkalmazása (pl.: „sunnyogó”, „sületlenség”, „bőszült”³⁷¹).

Közvetlensége azonban nem csak nyelvi eszközökben nyilvánul meg. Jellemző rá, hogy néhány nem nyelvi gesztusa a konkrét tartalom ismerete nélkül is felhívja magára a nyilvánosság figyelmét. A fiatalokkal való bowlingozásról és csocsózásról már esett szó korábban (lásd: csatornák), de a közvetlenség üzenete nyilvánul meg abban is, hogy egy debreceni egyetemi előadása előtt odasétál az ellene a helyszínen tüntető emberekhez, és beszélgetni kezd velük.³⁷² Szintén nagy figyelmet kap, amikor 2005 novemberében a parlamentben átül Orbán Viktor mellé, akinek megfogja a karját, és a kamerák kereszttüzeiben élénk párbeszédbe kezdenek.³⁷³ A testi érintés egyébként is gyakran alkalmazott része Gyurcsány kommunikációjának, nyilvános szereplései közönségének tagjait gyakran üdvözli kézfogással vagy puszival.³⁷⁴

A gyurcsányi stílusra jellemző a határozottság és a magabiztosság is. Ennek egyik eleme, hogy kommunikációjában előszeretettel használ fel adatokat. A gazdag adathasználat már korai cikkeire is jellemző volt,³⁷⁵ de miniszterelnökként ez még gyakoribbá válik. Az Orbán Viktorral folytatott két televíziós vita ennek tipikus példái. Parlamenti beszédeiben is gyakran használ adatokat, az is előfordult például, hogy a pulpituson táblákon mutogat különböző grafikonokat.³⁷⁶ Az adatgazdag kommunikáció Gyurcsány és Orbán szembeállításaként is gyakorta megjelenik, a napilapokban képeken és karikatúrákon is ábrázolják Gyurcsányt, ahogy adatokat mutat Orbán Viktornak, aki ezzel szemben védekezően felteszi a kezét.³⁷⁷

Érdekes ugyanakkor, hogy miközben általánosságban a határozottság jellemzi, helyenként saját bizonytalanságait és dilemmáit,³⁷⁸ sőt tévedéseit és esendőségeit is felfedi a nyilvánosság előtt.³⁷⁹

³⁷¹ Gyurcsány Ferenc interjú. ATV Egyenes Beszéd, 2004.11.30. vagy Gyurcsány Ferenc interjú. Magyar Rádió, 2004.12.21.

³⁷² Az ország nyugalma félti a kormányfő. Népszabadság, 2005.03.18.

³⁷³ Sokszemközt négyszemközt. Népszabadság, 2005.11.08.

³⁷⁴ Lásd: Kiss Balázs – Rigó Ágnes: Politikai celebritások Magyarországon. Magyarország Politikai Évkönyve, 2005 vagy Nem irigylem magukat, gondolom maguk sem engem. Népszava, 2004.11.25. vagy Kiss Balázs: A nagy ígéret. Az MSZP kampánya. In Kiss Balázs – Mihályffy Zsuzsanna – Szabó Gabriella (szerk.): Tükörijáték. A 2006-os országgyűlési választási kampány elemzése. L'Harmattan.

³⁷⁵ Gyurcsány Ferenc: Magyarország mozdulatlan. Népszabadság, 2000.05.20.

³⁷⁶ Gyurcsány Ferenc parlamenti felszólalása. 2004.10.19.

³⁷⁷ Népszava címlap, 2005.07.09 vagy ugyanitt a karikatúra a vélemény rovatban.

³⁷⁸ Gyurcsány: új nemzetpolitika kell. Népszabadság, 2004.11.03.

³⁷⁹ Lásd pl.: Gyurcsány Ferenc-interjú. Népszava, 2003.08.09. vagy Gyurcsány Ferenc: Ez egy utat kereső írás. Mozgó Világ 2004. január.

Stílusának fontos jellemzője továbbá a lendületesség, amit gyakran ki is emelnek vele kapcsolatban.³⁸⁰ Ennek érzetét az okozza, hogy megnyilatkozásaiban sorjáznak a gondolatok, adatok, határozott kijelentések, és a mondandó középpontjában általában a cselekvés, a „csinálás” áll. A lendületesség érzetet tovább fokozza, hogy a baloldali közösség szereplői közül ő használ a legintenzívebben metakommunikációs eszközöket. Beszédében gyakran játszik a hangsúllyal és a beszéd tempójával, mély hangzású lassú beszédből hirtelen vált át pörgős, magas hangzású kommunikációra a mondandó érzelmi ritmusának megfelelően. E váltások, lelassítások miatt a pörgős kommunikáció még lendületesebbnek és érzelmetelítettebbnek hat. Ez erőteljes testbeszéddel is kiegészül, gesztikulál, intenzív mimikát alkalmaz, leghatásosabban a szemét, szemöldökét használja.³⁸¹

Végezetül, Gyurcsány Ferenc stílusának része az intenzív jelenlét. Már miniszterelnökké válása előtt gyakran írnak Gyurcsány nagyfokú médiajelenlétéről, és hogy a kommunikációjához nagyon sok csatornát felhasznál,³⁸² miniszterelnökké válása után ez azonban tovább fokozódik. A politikai napirendet 1999 óta rögzítő Török Gábor eredményei szerint senki nem szerepelt még annyit egy hónapban a vezető hírekben, mint Gyurcsány Ferenc 2004 októberében,³⁸³ de a korszak hátralévő részében is egyértelműen dominálja a nyilvánosságot.³⁸⁴ Kormányzásának legfontosabb programja, a 100 lépés program döntéseinek hetenkénti bejelentése is a figyelem folyamatos fenntartását, a napirend dominálását segíti elő. A folyamatos jelenlét fontos eszközeinek számít Gyurcsány 2006-ban indított, naponta frissülő és élénk médiafigyelemmel övezett blogja is.

Gyurcsányi stílus

Jellemző elemek: sajátos, csak Gyurcsányra jellemző stílus; saját személyének középpontba állítása; közvetlenség; tegeződés; megszólítás; dialógus-szerű monológok; empátia-keltés; személyes aspektusok megvilágítása; ritkán használt, de köznapi szavak alkalmazása; közvetlenséget sugalló nem nyelvi eszközök használata; határozottság, magabiztosság; adatgazdag kommunikáció; bizonytalanságok, tévedések megjelenítése; lendületesség; intenzív metakommunikáció; intenzív jelenlét.

³⁸⁰ Lásd pl.: Vitányi Iván: Korai az öröm, korai a bánat. Népszabadság, 1999.06.03. vagy Political Capital: A nagy augusztusi szoc. forradalom. 2004.09.04.

³⁸¹ A metakommunikációs eszközök alkalmazására lásd a két Gyurcsány-Orbán vitát.

³⁸² Political Capital: Idén a választók elfordultak a politikától. Népszava, 2004.12.30.

³⁸³ Török Gábor: Politikai napirend, 2004: a fordulatok éve. Magyarország Politikai Évkönyve, 2004

³⁸⁴ Lásd: Török Gábor: Politikai napirend, 2005: a kvázi-kétpárti verseny éve. Magyarország Politikai Évkönyve, 2005 és Török Gábor: Politikai napirend, 2006: tendenciák és határok. Magyarország Politikai Évkönyve, 2006.

Kapcsolódó szemiotikai erőforrások: Gyurcsány Ferenc aktor, repolitizált pragmatizmus diskurzus; modernizációs diskurzus; hagyományos média csatorna; személyes interakciók csatorna; internet (blog) csatorna; intézményes csatornák

A baloldali közösség, különösen az MSZP kommunikációjában használt egyéb modalitások közé tartozik még a **sokszínűség/zavarosság**. Ez azt jelenti, hogy a baloldali közösség kommunikációjára jellemző, hogy egy kommunikációs műfajban, témában vagy felületen egyszerre nagyon sok, különböző típusú kommunikáció jelenik meg. Ennek csak egyik eleme a gyakran emlegetett kommunikációs fegyelmetlenség,³⁸⁵ tudniillik az, hogy az MSZP politikusai nem mindig illeszkednek egy központilag meghatározott kommunikációs stratégiához, inkább saját, sokszor azzal szembenelő véleményüket jelenítik meg a nyilvánosságban. Ide sorolható még a párt szervezeti felépítésének és a nyilvánosság számára látható belső viszonyainak összetettsége, a nyilvánosságban ismert és figyelmet kapó politikusok nagy száma, vagy éppen az értelmiség közéleti vitákból kirajzolódó sokszínűsége/zavarossága. Ide tartozik az is, hogy a 2002 utáni kormányok rengeteg különböző céllal, kezdeményezéssel, programmal állnak elő, ezek gyorsan váltogatják egymást, és sok különféle, gyakran egymásnak is ellentmondó álláspont van akár egyidejűleg is jelen a kormányzati kommunikációban.³⁸⁶ Ezt problémaként Gyurcsány Ferenc is kiemeli miniszterelnök-jelölti kampányában, amikor azt ígéri, hogy kormányra kerülve nem követi el újra

azt a hibát, amikor éveken át más-más prioritásokat tűztünk ki. (...) A szavaknak legyen súlyuk. Nincs egyszerre nyolc prioritás.³⁸⁷

A prioritások és álláspontok gyakori megváltoztatása azonban a Gyurcsány-kormányra is jellemző marad (lásd pl.: euró-bevezetés, energiaár-emelés, privatizáció³⁸⁸). A sokszínűség/zavarosság a kampány eszközök használatával kapcsolatban is tetten érhető. Hargitai Lilla a 2002-es kampányt elemezve például azt írja: „Az MSZP szórólapjain és sajtóhirdetéseiben is teljes káosz uralkodott, szinte ahány jelölt, annyiféle szórólap és helyi hirdetés jelent meg”³⁸⁹, míg Kapitány Ágnes és Kapitány Gábor a 2004-es kampánnyal kapcsolatban jut arra a megállapításra, hogy az MSZP kampánya „bizonytalan és szórt jellegű, mint aki nem tudja igazán, hogy mit is akar mondani”³⁹⁰. A sokszínűség/zavarosság tükröződik az MSZP honlapján is: Boda

³⁸⁵ Tamás Ervin: Önjelöltek kánikulában. Népszabadság, 2000.06.06.

³⁸⁶ Political Capital: Okosabb lízingelni a választókat. Népszabadság, 2003.07.15.

³⁸⁷ Gyurcsány Ferenc-interjú. Népszabadság, 2004.08.24.

³⁸⁸ Kiss Balázs – Rigó Ágnes: Politikai celebritások Magyarországon. Magyarország Politikai Évkönyve, 2005

³⁸⁹ Hargitai Lilla: Érez vagy gondolkodik a magyar állampolgár. Médiakutató, 2002 Nyár.

³⁹⁰ Kapitány Ágnes – Kapitány Balázs: Az EU-csatlakozás és a 2004. júniusi európai parlamenti választások szimbolikus és értéküzenetei. Magyarország Politikai Évkönyve, 2004

Zsolt és munkatársai a 2002-es kampány honlapjait elemezve mutatták be, hogy a párt honlapja a rengeteg különféle tartalomtól zavarossá, nehezen áttekinthetővé, „mindent bele” jellegűvé vált.³⁹¹

Sokszínűség/zavarosság

Jellemző elemek: kommunikációs fegyelmezetlenség; bonyolult szervezeti felépítés és belső viszonyok; nagyszámú nyilvános szereplő; értelmiség sokrétűsége; kormányzati kezdeményezések és álláspontok nagy száma; kampányeszközök sokfélesége; honlap áttekinthetlensége.

Kapcsolódó szemiotikai erőforrások: MSZP aktor; egyéb baloldali politikusok aktor; értelmiség aktor; belső ügyekkel foglalkozó diskurzusok; internet csatorna; hagyományos reklámeszközök csatorna; intézményes csatornák

Számos egyéb modalitás jeleníti meg a politikai közösség **individualizmusát**. A polarizáció diskurzusnál már részletesen írtunk az MSZP kampányvideóiban megnyilvánuló individualizmusról, de az egyénközpontúság a politikusok esetében is tetten érhető. Fontos azonban megjegyezni, hogy Gyurcsány időszakában ezen a téren változások tapasztalhatóak, mind a kormányt, mind a kampányt a miniszterelnök személye dominálja.

Individualizmus

Jellemző elemek: kampányvideókban egyének jelennek meg; kampányanyagok a jelöltek sajátosságaira fókuszál; a Medgyessy-kormányban a miniszterek önállóbbak.

Kapcsolódó modalitások: biztonság és nyugalom diskurzus; polarizáció/integráció diskurzus; modernizációs diskurzus; belső ügyekkel foglalkozó diskurzusok; személyes interakciók csatorna; hagyományos reklámeszközök csatornák; szórakozásközpontúság egyéb modalitás.

Az individualizációhoz kapcsolható a **szórakozásközpontúság**, amely szintén számos egyéb modalításban megtalálható. Az MSZP rendezvényeinek koreográfiájáról már volt szó a biztonság, stabilitás diskurzus kapcsán, de Gyurcsány Ferenc show- és popkoncertszerű fellépései külön említést érdemelnek. Számos további kommunikációs elem ide sorolható még. Gyurcsány Ferenc Batiz András személyében egy televíziós celebritást tesz meg

³⁹¹ Boda Zsolt – Berta Kata – Kiss Balázs: Választási kampány és internet. Pártok, lapok, topikok. Magyarország Politikai Évkönyve, 2002.

kormányzóvívőnek; a Való Világ első győztese, Mészáros Szabolcs a Fiatal Baloldal tagborzoló kampányának arca,³⁹² a „Buli színe” CD; az életmód- hobbi- és bulvármagazinok politikai kommunikációs tereppé tétele; a miniszterelnöki bowlingozások, csocsózások és kocsmázások vagy a Batiz András által nyilvánossá tett és hamar óriási ismertségre szert tett táncoló videó Gyurcsány Ferencről.³⁹³

Szórakozásközpontúság

Jellemző elemek: a szórakozás/szórakoztatás számos egyéb modalitásban megjelenik; rendezvények koreográfiája; celebritások alkalmazása; nem politikai, szórakoztató csatornák politikai célokra felhasználása; Gyurcsány szórakozásainak nyilvánossága.

Kapcsolódó szemiotikai erőforrások: MSZP aktor; Gyurcsány Ferenc aktor; biztonság és nyugalom diskurzusa; ifjúsági diskurzus; személyes interakciók csatorna; egyéb „kreatív” csatornák; individualizáció egyéb modalitás

A 2006-os kampányban a modernitás egyéb modalitásokban való megjelenítése is nagy szerepet kap. Kapitány Ágnes és Kapitány Gábor ír arról, hogy a kampányanyagokban gyakran megjelennek modern utak, épületek, korszerű technikai berendezések, 3D-s látványtervek³⁹⁴. A modernizációs diskurzust tehát az egyéb modalitások szintjén is megjelenítette az MSZP.

Modern elemek

Jellemző elemek: kampányanyagokban korszerű elemek megjelenítése.

Kapcsolódó szemiotikai erőforrások: modernizációs diskurzus; fejlesztéspolitika ügy; hagyományos reklámeszközök csatornák.

Egyéb modalitások között tarthatjuk számon azt is, hogy az MSZP vezető rétegében számos **női politikust** található (pl.: Szili Katalin, Lendvai Ildikó, Lamperth Mónika stb.). Ez a párt szándékos törekvését tükrözi, hiszen a választott párttisztviselők esetében női kvótát vezetnek

³⁹² Akció, kaland – szélkakastáblákkal. Népszabadság, 2005.11.07.

³⁹³ https://www.youtube.com/watch?v=KF_SwJvZBrS

³⁹⁴ Kapitány Ágnes – Kapitány Gábor: Értékválasztás 2006 • A 2006-os parlamenti választási kampány szimbolikus és értéküzenetei. Magyarország Politikai Évkönyve, 2006.

be. A női politikusok jelenlétét a baloldali közösség tagjai pozitív vonásként többször ki is emelik.³⁹⁵

Ennek azért is nagy jelentősége van, mert ahogyan az aktorkonstrukciók leírásánál bemutattuk, a Fidesz esetében nemi konstrukció is érvényesül: a pártot az erő és akarat feltétlen érvényesítésével kötik össze, és gyakran hivatkoznak rájuk „fiúkként”. Ezzel szemben a baloldali közösség olyan értékeket hangsúlyoz inkább, amelyeket általában a női nemmel szoktak összekapcsolni, mint a nyugalom, stabilitás, párbeszéd- és kompromisszumkészség.³⁹⁶

Hozzá kell tenni, hogy a pártok nemi konstrukciója expliciten ritkán jelenik meg a politikai közbeszédben, mégis lehet jelentősége a női politikusok előtérbe állításának az MSZP-ben.

Női vezetők

Jellemző elemek: a női vezetők előtérbe állítása; női kvóta alkalmazása

Kapcsolódó szemiotikai erőforrások: MSZP aktor; Fidesz aktor; biztonság és nyugalom diskurzusa.

Az MSZP arculati elemeiben több változás is végbement a korszakban. A 2002-es kampányban a hagyományos piros szín helyett a **kék szín** kerül előtérbe. A kampány irányítói szerint ennek oka, hogy a „visszafogott” kék szín nyugodtságot és megbízhatóságot sugároz,³⁹⁷ ezért a használata elsősorban a stabilitás diskurzushoz kapcsolódik. Ezenkívül azt is tudjuk, hogy a kék szín a magyar politikai palettán hagyományosan az SZDSZ-hez tartozik, amely az ellenzéki évek során komoly erőfeszítéseket tesz azért, hogy eltávolítsa magát korábbi koalíciós partnerétől, az MSZP-től, újbóli közeledésük csak közvetlenül a kampány előtt indul meg. A kék szín használata így a nyilvánosság szemében az egymástól eltávolodó két párt és közösség vizuális közelítését, összekapcsolását is szolgálhatja. Az is fontos továbbá, hogy a 2002-es választásokra egy hangsúlyozottan párton kívüli miniszterelnök-jelölttel vágott neki az MSZP, a hagyományos szín megváltoztatása a párt miniszterelnök-jelölthöz képesti háttérbe tolását is jelentheti.

³⁹⁵ Kemény Csaba: Nincs pártélet a Köztársaság téren. Népszabadság, 2003.09.16.

³⁹⁶ Lásd pl.: Gregor Anikó (2006): Nemi szerepekkel kapcsolatos attitűdök a 2000-es években Magyarországon. Socio.hu: Társadalomtudományi Szemle, 1, 89-111 vagy Meeks, L. (2012). Is she “man enough”? Women candidates, executive political offices, and news coverage. Journal of Communication, 62(1), 175-193.

³⁹⁷ Baja Ferenc – Tóbiás József – Szigetvári Viktor: Egy lépéssel ellenfeink előtt. Magyarország Politikai Évkönyve, 2002.

2005-ben imázsváltáson esik át a párt. Ekkor ismét a piros szín kerül az előtérbe, Hiller István szerint azért, mert az „az igazságosság, a biztonság és a bátorság színe”³⁹⁸ A **piros szín** visszatérésének jelentése azonban talán nem annyira magában a színben rejlik, hanem sokkal inkább a hagyományos imidzs felélesztésében. Gyurcsány Ferenc egyik központi üzenete a közösség és a párt irányába a magabiztosság és a büszkeség, a baloldaliság és az MSZP-szimpatia büszke felvállalása. A hagyományos színt ezért nem valami újra cserélik le, hanem kísérletet tesznek az „újraakterezésére”, trendivé, vonzóvá tételére. Ezért külön színekampány indul el 2005-től: a párt a „Jövő színe” címmel tart nagygyűlést, plakátkampány indul a piros szín értékekkel (bátorság, biztonság, igazságosság) való összekapcsolása érdekében, kiadják a „Buli színe” című CD-t, melynek borítója teljesen vörös, rajta fehérrel a cím. A Fiala Baloldal még óvszerkampányt is indít vörös óvszerekkel, mind az ezzel kapcsolatos plakátokon, mind magán az óvszeren a „biztonság színe” pirossal írva szerepel.

A piros színen kívül jelentős szerepet kap még a **zöld szín** is, amely a 2005-ös „identitáskampány” plakátjain, illetve a 2006-os Gyurcsány Ferenc-plakátokon is markánsan jelen van. A zöld a remény és a megújulás színe a nyugati kultúrában,³⁹⁹ ami jól illeszkedik a modernizációs diskurzushoz és a fejlesztéspolitikai ügghöz.

Színek

Jellemző elemek: a kék szín a nyugodtság és megbízhatóság szimbóluma; a kék szín a SZDSZ-hez való közeledés vizuális eszköze; a kék szín a párt háttérbe szorításának eszköze; a piros szín az igazságosság, biztonság és bátorság színe; a piros szín a büszkeség, az identitásvállalás eszköze; színekampány a piros szín jelentésének „újraakterezésére”; a zöld szín a remény és megújulás színe.

Kapcsolódó szemiotikai erőforrások:

kék – Medgyessy Péter aktor; SZDSZ és politikusai aktor; a biztonság és nyugalom diskurzusa.

piros – MSZP aktor; belső ügyekkel foglalkozó diskurzusok; egyéb „kreatív” csatornák

zöld – modernizációs diskurzus; fejlesztéspolitika ügy.

³⁹⁸ Hiller István interjú. Népszava, 2005.09.13.

³⁹⁹ Dobrovolskij, Dmitrij – Piirainen, Elisabeth (2005): Figurative language: Cross-cultural and cross-linguistic perspectives. Amsterdam: Elsevier.

A vizuális megújulás másik eleme, hogy a szegfű mellett, azt háttérbe szorítva, de nem eltüntetve új logó jelenik meg a 2006-os kampányra: a **jobbra eldöntött vörös négyzet**. Az új logót többen a nemzetközi szociáldemokrácia egy gyakran használt jelképének átvételével magyarázzák,⁴⁰⁰ amely többek között a német SPD és az Európai Szocialista Párt logójában is megjelenik.

A négyzetnek azonban más szimbolikája is lehet: a négyzet stabil geometriai forma, továbbá a téglalap mellett a legalkalmasabb alkotásra és építkezésre. Sok négyzetből számtalan, stabilan fennálló alakzat hozható létre. A négyzet tehát az építkezés és a stabilitás szimbólumaként is felfogható. A négyzet megdöntésével viszont éppen a geometriai alakzat stabilitása vesz el. A négyszög megdöntve ugyanakkor nem képes megmaradni, a megdöntés után hamar egyenesbe és stabil állapotba kerül. A logó tehát átmeneti állapotot szimbolizál, amelyet stabilitás és építkezés követ. Az építkezés jelentést erősíti, hogy számos olyan plakát is megjelenik, amelyen a logó mellett több négyszög is látható. Összességében tehát a logó az építkezés és a változás folyamatának szimbólumaként is felfogható, amely jól illeszkedik a modernizációs diskurzushoz és a fejlesztéspolitika ügghöz.

Jobbra eldöntött vörös négyzet logó

Jellemző elemek: nemzetközi szociáldemokrácia jelképe; építkezés szimbóluma; átmeneti állapot a stabilitás előtt; változás folyamata.

Kapcsolódó szemiotikai erőforrások: MSZP aktor; modernizációs diskurzus; fejlesztéspolitika ügy

Végezetül még egy olyan, a baloldali közösség kommunikációjához tartozó egyéb modalitásról is szót kell ejtenünk, amelyet nem a baloldali közösség tagjai alkalmaznak, de nyilvános megjelenéseiknek gyakran részét képezi. A baloldali közösség tagjait a különböző nyilvános rendezvényeken rendszeresen tiltakozók fogadják, a beszédeket pedig bekiabálások és a **beszélő kifütyülése** tarkítják. Ez különösen gyakran megtörténik a két miniszterelnökkel, Medgyessy Péterrel és Gyurcsány Ferencsel,⁴⁰¹ előbbit egyszer még tojással is megdobálják.⁴⁰² Ugyanakkor nem csak rájuk, sőt nem is csak politikusok nyilvános megjelenésére jellemző ez, a 2002-es könyvhéten például a baloldali közösséghez tartozó értelmiségieket, például Heller Ágnes,

⁴⁰⁰ Wiener György: A 2006. évi országgyűlési választások. Magyarország Politikai Évkönyve, 2006.

⁴⁰¹ Ripp Zoltán: A szocialisták 2006-ban. Magyarország Politikai Évkönyve, 2006

⁴⁰² Botrányos Deák-ünnep Söjtörön. Népszabadság, 2003.10.20.

Kende Pétert és Kéri Lászlót is nyilvánosan inzultálják,⁴⁰³ sőt az olvasói levelek tanúsága szerint a baloldali politikai közösséghez tartozó állampolgárokat is gyakran érik nyilvános támadások valós vagy vélt politikai nézeteik miatt.⁴⁰⁴

Kifütyülés és nyilvános atrocitások

Jellemző elemek: politikusok kifütyülése; tüntetők jelenléte; értelmiségiek inzultálása; állampolgárokkal szembeni atrocitások.

Kapcsolódó szemiotikai erőforrások: Medgyessy Péter aktor; Gyurcsány Ferenc aktor; személyes interakciók csatorna.

Konklúzió

A baloldali politikai közösség 1997 novembere és 2006 szeptembere közötti politikai kommunikációját a szemiotikai erőforrások használatán keresztül mutattuk be a fenti két tanulmányban. Az első korszakhoz képest számos folyamatosságot és számos újdonságot figyeltünk meg, miközben a korszak belülről sem tekinthető homogénnek.

A második korszakot az első korszakhoz kötik a következők: Az aktorok közül a depolitizált saját aktorkonstrukciók, az MSZP és Horn Gyula aktorok. A diskurzusok közül a stabilitás és nyugalom, az Európa/Nyugat, a demokráciavédő, a múlthoz fűződő viszony és a nemzeti diskurzus. A külpolitika és a korrupció ügye, míg a stílusokat tekintve a bürokratikus és szakpolitikai stílus és az individualizmus. Végül a csatornák területén a hagyományos média, a személyes interakciók, a hagyományos reklámeszközök és az intézményes csatornák. Ezeknek a szemiotikai erőforrásoknak a jelentős része a teljes korszakban jelen vannak, a depolitizált saját aktorkonstrukciók, a múlthoz fűződő viszony és a nemzeti diskurzusok esetében figyelhető meg némi változás. Ez utóbbiak sem tűnnek el azonban, csak 2004-től átalakulnak: a közösséget egy erősen politizált aktor konstrukciója dominálja, és tartalmi eltolódások tapasztalhatóak a két említett diskurzus esetében is.

A korszak új fejleményeinek tekinthetők a következők. A kisebb szervezetek eljelentéktelenednek és kiszorulnak a politikai közösségből, új aktorok jelennek meg, ezen belül

⁴⁰³ Könyvheti gyorsfénykép. Népszabadság, 2002.06.11.

⁴⁰⁴ Olvasói levélből lásd Az öregúr és a ficsúr. Népszabadság, 2002.04.02. vagy beszámolóból lásd: Párthívek tömegei a tereken. Népszabadság, 2006.04.03.

Gyurcsány Ferenc a korábbiaktól radikálisan eltérő módon konstruálódik meg, Orbán Viktor és a Fidesz domináns pedig domináns ellenségképpé válik. A többi dimenzióban a polarizáció/integráció, a repolitizált pragmatizmus és a modernizációs diskurzus válik fontossá, az ügyek között a jóléti politika és a fejlesztéspolitika, korábban nem használt, depolitizált csatornákat alkalmaznak, a Gyurcsány Ferenc új stílust hoz, és a váltások következnek be a vizuális elemekben is. Ezek közül az Orbán- és Fidesz-központú ellenségkonstrukció az a szemiotikai erőforrás, amely az egész korszakot végigkíséri, és a teljes közösséget átfogja.

A korszak négy szakaszra bontható, de úgy hogy a második és harmadik szakasz között kevésbé markáns a határ, akár egyetlen korszakként is kezelhetők, azonban élesen elkülönülnek az első és negyedik korszaktól, amelyek egymástól is markánsan különböznek.

Az *első szakasz* a korszak kezdetétől az 1998-as választásokig tart. Ez lényegében az első korszak kiterjesztése, annak a szemiotikai erőforrásai dominálják. Horn Gyula aktor van előtérben, markánsan jelen van a depolitizált pragmatizmus itt részletesebben nem tárgyalt diskurzusa, a legfőbb ellenségképnek pedig Torgyán József, Csurka István és a MIÉP valamint az MDF jobboldali szárnya számít, melyek a Fidesszel való esetleges koalíción keresztül jelentenek fenyegetést. Már ekkor is fontos szerepet játszik a biztonság és nyugalom valamint az Európa/Nyugat diskurzus, és az első korszak domináns ügye, a makro gazdaságpolitika mellett a külpolitika áll az előtérben. A hagyományos média és a marketing csatornáit, továbbá a személyes interakciók, illetve a bürokratikus és szakpolitikai stílusok dominálnak. Ez a szakasz véleményünk szerint a baloldali kommunikáció történetében inkább az első korszakhoz, nem pedig a másodikhoz tartozik.

A *második szakasz* az 1998-as választásoktól Medgyessy Péter miniszterelnök-jelöltté választásáig, azaz 2001 júniusáig tart. A korszakot a „három tenor” konstrukciója és belső küzdelme dominálja, bár Németh Miklós csak 1999-től jelenik meg. Ebben az időszakban válik Orbán Viktorból és a Fideszből az egész közösséget integráló ellenségkép, az SZDSZ pedig elveszíti a közösség figyelmét, jelentéktelen szereplőnek minősül. Az egész korszakban jelen lévő diskurzusok mellett fontos a polarizáció/integráció diskurzus és a demokráciavédő diskurzus. Nagy jelentőségre tesznek szert a belső ügyekkel foglalkozó diskurzusok: a közösség jórészt a saját belső küzdelmeivel foglalkozik, és a stratégiai diskurzus kerül előtérbe. Az időszak domináns ügyeivé a jóléti politika és a korrupció válik. A csatornák tekintetében nincsen éles váltás, bár a személyes interakciók területén újabb eszközök jelennek meg. Az egyéb modalitások közül a bürokratikus és szakpolitikai stílus mellett egyre inkább előtérbe kerül a cinizmus, a gúny stílusa, a sokszínűség/zavarosság és a szórakozásközpontúság.

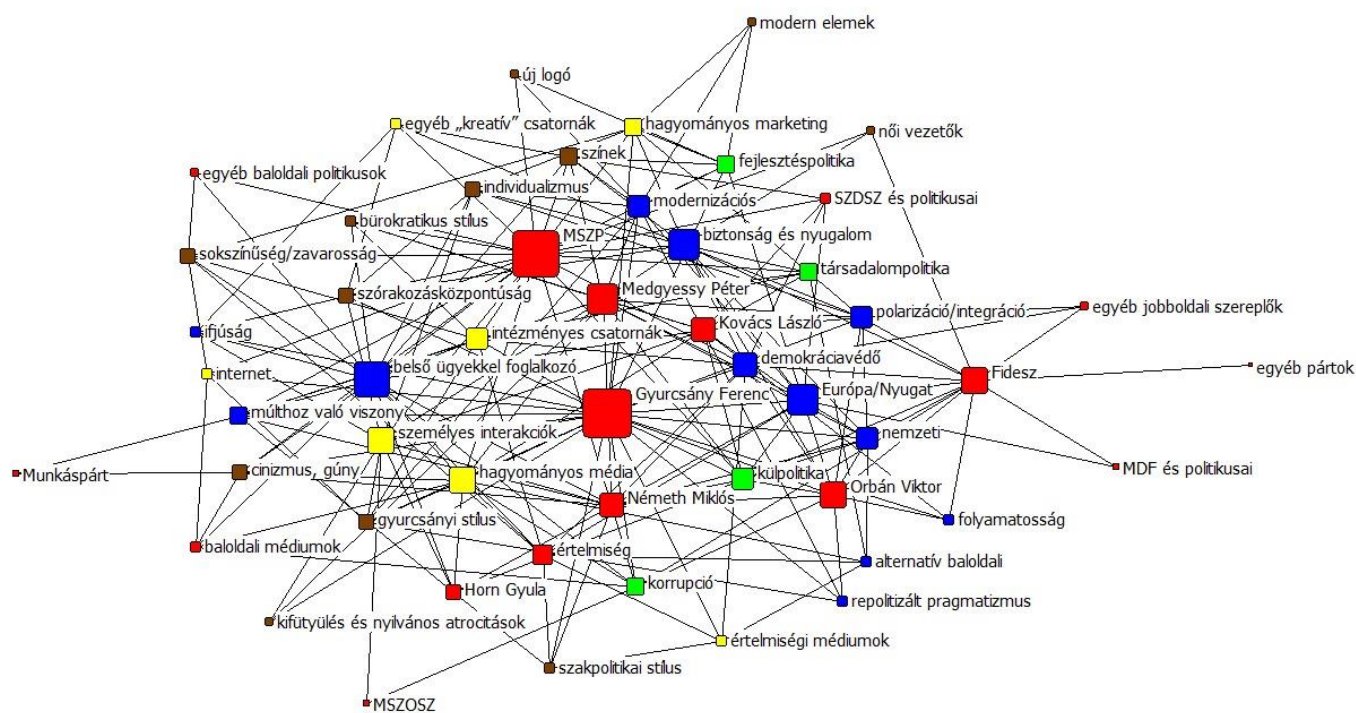
A *harmadik szakasz* 2001 júniusától Medgyessy Péternek a kormányfői posztról való távozásáig, azaz 2004 augusztusáig tart. Szakaszaink közül ez különül el legkevésbé a megelőzőtől. A Medgyessy Péter aktor konstrukciója dominálja, de megjelenik és az időben előrehaladva egyre fontosabbá válik a Gyurcsány Ferenc aktor is. Az SZDSZ ismét jelentős viszonyulási ponttá válik, az ellenségképek fontossága pedig tovább nő. A második szakaszhoz hasonlóan ezt az időszakot is a polarizáció/integráció és a demokráciavédő diskurzus dominálja, de előtérbe kerül a nemzeti diskurzus, továbbá markánsan jelen vannak a biztonság és nyugalom, valamint az Európa/Nyugat diskurzusok is. Új diskurzus tehát nem jelenik meg, de a polarizáció/integráció diskurzusban fontos változások mennek végbe. Az elsőszámú ügy a jóléti politika, de a külpolitikai is mindvégig fontos szerepet játszik. Felértékelődnek a hagyományos reklámeszközök, és megjelenik csatornaként az internet is. A 2002-es kampányban előtérbe kerül az individualizmus, mint egyéb modalitás, egyre több a női vezető a pártban, a használt színekben váltás megy végbe, a kék válik dominánssá. Sajátos fejlemény a kifütyülések és nyilvános atrocitások előfordulása.

A *negyedik szakasz* Gyurcsány Ferenc miniszterelnökségét foglalja magában, ezért 2004 augusztusától⁴⁰⁵ korszakuk végéig, 2006 szeptemberéig tart. A korszakot a Gyurcsány Ferenc aktor konstrukciója határozza meg, miközben az ellenségképek is markánsan jelen vannak. A baloldali közösség politikai kommunikációjának szinte minden elemében változások zajlanak le, Gyurcsány aktivitása szinte az összes diskurzust, csatornát, ügyet és egyéb modalitást érinti. Két új diskurzus jelenik meg és kerül előtérbe: a repolitizált pragmatizmus és a modernizációs diskurzus, további kettőben, és pedig a múlthoz fűződő viszony és a nemzeti diskurzusban pedig jelentős változások mennek végbe. A demokráciavédő diskurzus továbbra is domináns, háttérbe szorul viszont a második és harmadik korszak legfontosabb diskurzusa, a polarizáció/integráció diskurzus. A szakasz központi ügye, a jóléti politika, is háttérbe szorul, és egy új ügy, a fejlesztéspolitika válik dominánssá a mindvégig előtérben lévő külpolitika mellett. A csatornák terén jelentős változások mennek végbe azzal, hogy a baloldal a meglévő csatornákat intenzívebben használja, és új, „depolitizált” csatornákat is igénybe vesz. Jelentősen felértékelődik a parlament, amelyet a miniszterelnök intenzíven és szimbolikusan használ a kommunikációjához. Előtérbe kerül a gyurcsányi stílus, megjelennek modern elemek, és arculatváltás is végbemegy, amely a színeket és a logót is érinti. A szórakozásközpontúság még hangsúlyosabbá válik, de a kifütyülések és nyilvános atrocitások továbbra is jelen vannak.

⁴⁰⁵ A politikus hivatalosan szeptember végén válik miniszterelnökké, de pártja már augusztusban megválasztja jelöltnek, és ekkortól ő van előtérben.

Az elemzés során figyelmet fordítottunk az egyes szemiotikai erőforrások közötti kapcsolódások bemutatására is. Minden erőforrás után összefoglaltuk, hogy használatuk alapján mely további szemiotikai erőforrásokkal kapcsolódnak össze. Az 1. ábra ezeket a kapcsolatokat „mindmapként” hálózatos formában is ábrázolja.

Jól látható, hogy a hálózat meglehetősen integrált, az egyes szemiotikai erőforrások használata nem bontja részekre a közösséget. A csomópontok mérete mutatja, hogy melyek kapcsolódnak a legtöbb más szemiotikai erőforrúhoz, ezek játszanak jelentős szerepet a szemiotikai erőforrások integrációjában. A legfontosabb ilyen erőforrás az aktoroknál Gyurcsány Ferenc, az MSZP és Medgyessy Péter, a diskurzusoknál a belső ügyekkel foglalkozó diskurzusok és a biztonság és nyugalom diskurzusa, az ügyeknél a külpolitika, a csatornáknál a hagyományos média, a személyes interakciók és az intézményes csatornák. Az egyéb modalitások kevesebb további erőforrúhoz kapcsolódnak. Jól látható, hogy a hálózat jobb oldala azokat a szemiotikai erőforrúkat tartalmazza, amelyek gyakran összekapcsolódnak az ellenségképekkel is, míg a baloldalon azokat az erőforrúkat találjuk, amelyek az ellenségképek alkalmazása nélkül jelennek meg a baloldali közösségben. Fontos ismét hangsúlyozni, hogy ezek a kapcsolatok nem egy szigorú módszertan kalkulációin alapulnak, hanem az adatgyűjtés személyes tapasztalatain, ezért mindössze illusztrációként érdemes kezelni.

A JOBBKÖZÉP POLITIKAI KÖZÖSSÉG KOMMUNIKÁCIÓJA, 1997 – 2006¹

Kiss Balázs

A fejezet a jobbközép politikai közösséget konstituáló politikai kommunikációt mutatja be. A kutatás módszerének megfelelően a feladat az, hogy regisztráljuk és bemutassuk azokat a szemiotikai erőforrásokat, amelyeknek az alkalmazásával a magyar politikai szereplők (politikusok, pártok, a tömegmédiá, különféle szervezetek és az állampolgárok) megkonstruálták a jobbközép politikai közösséget. A konstruálók körébe tartoztak azok a szereplők, akik maguk is a politikai közösség tagjának nyilvánították magukat, de főképpen azok, akiket mások mutattak be úgy, mint a jobbközép tagjait, aktorait. A visszajáról nézve pedig azok a politikai figurák, akikkel szemben határozta meg magát a jobbközép. Hasonlóképpen, a számba veendő szemiotikai erőforrások halmazához tartoznak azok az ügyek (issue-k), szóhasználatok (metaforák) és szervezett, strukturált tudások (diskurzusok), kommunikációs csatornák és látványelemek, stílusok és más modalitások, amelyek a magyar politikai élet szemlélői számára specifikálták a jobbközép politikai közösséget.

A többi tanulmányhoz hasonlóan ehelyütt is először az identitást adó aktorokat, aktor konstruktumokat tekintjük át. Ezek politikusok, szervezetek, médiumok és értelmiségi körök, amelyek úgy konstruálódtak meg, mint a jobbközép politikai közösség politikai arcélét meghatározó cselekvők, kommunikátorok, mégpedig vagy pozitíve, tehát az ingroup tagjaiként, vagy negatíve, tehát mint az outgrouphoz, a más politikai közösségekhez tartozók.

A második csoport az ügyeké. Ügy alatt ebben a tanulmányban sem eseteket vagy eseményeket értünk (például nem a Tocsik-ügyet vagy a D-209-es ügyet), hanem olyan témákat és érzékenységeket, amelyek rendszeresen összekapcsolódnak a jobbközéppel, amelyeket tehát a politikai közösség rendszeresen ápol, hangoztat a nyilvánosságban, és sosem hagy szó nélkül, ha más hozakodik elő velük; ilyen például a családtámogatás ügye. Az ügyek verbális és nem verbális aktusok által konstruálódnak meg, ezért szavak, szövegek és tettek veszik körül, konstituálják őket.

A közösségkonstruáló kommunikáció tartalmaz további metaforákat és diskurzusokat is, más szavakkal: specifikus toposzokat és szervezett tudásokat, amelyek kizárólag, vagy a leginkább a jobbközépre jellemzők.

¹ A dolgozat háttérül szolgáló kutatást az OTKA támogatja (112323).

Egy politikai közösség jellegzetessége lehet az is, hogy milyen csatornákat használ a kommunikációjában; megfordítva: egy-egy médium és információátviteli vagy kapcsolattartási mód is asszociálódhat a jobbközéppel.

Végül: a jobbközép politikai közösség, mint szemiotikai konfiguráció, összetevői közé tartoznak olyan látványelemek és stílusok, amelyek megint rendszerint azonosítják a belső és a külső megfigyelő számára a politikai közösséget.

Mint a módszerről szóló fejezetben kifejtettük, a politikai közösség tartja használatban és fejleszti a maga szemiotikai erőforrásait, és megfordítva: a szemiotikai erőforrások specifikus köre konstruálja a megfigyelők számára az adott politikai közösséget, a többitől elkülönülve. Ilyenformán a politikai közösség és a szemiotikai erőforrások alkotta konfiguráció egymást határozza meg.

Aktorok

Az aktorok áttekintését érdemes annak a bemutatásával kezdeni, hogy a politikai nyilvánosságban valóban szokás volt jobbközépről beszélni, mégpedig mint olyan politikai közösségről, amelyik a magyar politikai élet aktora. A továbbiakban a jobbközép leírását – eltérően a többi politikai közösségtől – nem a vezető párttal folytatom, hanem egy politikussal, Orbán Viktorral, mivel a korszakban egyre fontosabbá, egyre inkább elsőrendűvé változik a nevével illetett konstruktum. A következő aktor a Fiatal Demokraták Szövetsége, mint a legfontosabb párt. Tárgyalom a Magyar Demokrata Fórumot és elnökét, Dávid Ibolyát. Más aktor nem mutatkozott kiemelkedőnek a korszakban, tehát mind a Fidesz vezetői, mind például az Orbán-kormány miniszterei eltörpültek az említettek mellett, ami egyszerűen azt jelenti, hogy a politikai közbeszéd ritkán foglalkozott velük. Más politikai közösség esetében fontosnak bizonyultak médiumok, mint önálló politikai aktorok. A vizsgálódások során azt találtam, hogy a jobbközéphez tartozó nyomtatott sajtó valamint rádióműsorok és televízió csatornák nem konstruálódtak meg önálló politikai karakterrel rendelkező aktorokként, ezért kizárólag a csatornáknál tárgyalom őket.

Jobbközép, jobboldal

Mind a politikai közösség belső szereplői, mind pedig a külső kommunikátorok alkalmazzák a jobbközép jelzöt a politikusok, szervezetek és jelenségek egy körének elhatárolására.

Korszakunkra természetessé válik az, hogy a megszólalók a politikai életet térként képzelik el, mely térben az egyes aktor és minden egyes aktor a jobboldal-baloldal irány mentén helyezkedik el. Ilyenformán minden politikai erőnek besorolhatónak kell lennie a szélsőbaltól a szélsőjobbba tartó tengelyen, illetve íven. Számos megszólaló elmondja ugyan, hogy manapság a jobb-bal felosztás már aligha érvényes,² hiszen például a jobboldali erők programjában számos hagyományosan baloldali elem van és megfordítva,³ mégis, a közbeszéd kitart a bal-jobb felosztás mellett. Az így elképzelt térben a most tárgyalandó szemiotikai konfiguráció a jobbközépen helyezi el magát,⁴ és ott helyezik el mások is.

Nem mentes ez az önazonosítás a vitáktól. A 2002-es választási vereséget követően a szimpatizáns közírók körében kitörő politikai vita egy időre meggyengíti a jobbközép megnevezés identifikáló erejét. A megszólalók egy része ugyanis azt gondolja, hogy a legközelebbi választásokon csak akkor lehetnek sikeresek, ha a politikai térben lefedik az egész jobboldalt, ezért ettől kezdve inkább használják a jobboldal megjelölést, és óva intenek attól, hogy a centrum felé nyitás legyen a politikai stratégia középpontjában.⁵ A jobbközép felváltása a jobboldallal egybevág azzal a helyzetértékeléssel, hogy lassanként úgyis csak két párt marad a politikai szintéren, következésképpen a Fidesz kell, hogy képviselje az egész jobboldalt, míg az MSZP az egész baloldalt. Később aztán a jobboldal és jobbközép közötti különbségtétel elveszíti jelentőségét: még az amúgy radikálisnak tartott Lovas István is magától értetődő természetességgel használja a jobbközép jelzöt az Orbán-kormányra.⁶

Egy másik vonatkozó vita sokkal tartósabb és komolyabb következményekkel jár. A 2002 utáni időszakban bontakozik ki az MDF szervezeti önállósodása, ami megmutatkozik a megnevezések szintjén is. A folyamat lépésről lépésre megy végbe.

Az MDF és az MDNP (újra)egyesülésének szerencsés eszköze a jobbközép megnevezés,

² A Hír TV ma már megkerülhetetlen. Magyar Nemzet, 2003. december 19.

³ Ezt az MDF a Fidesz elleni kritikaként fogalmazza meg már 2004-ben. Lásd például: Konzervatív Kiáltvány. Népszabadság, 2004. június 9.

⁴ Például Tóth Gy. László 98-as kötetének az alcíme a következő: Közjó és jobbközép, avagy a kádárizmus bukása. Lásd még: Tóth (1998): 162. Tóth (é.n.1): 82, 86, 97. Fricz (1998): 283.

⁵ Lásd például Bencsik (2003): 131-140.

⁶ Christopher Condon, Kester Eddy. Magyar Demokrata, 2006. január 19.

ugyanis az MDNP elválasztja egymástól a jobboldalt, ahol a Fidesz van, és a jobbközép pólust, ahol az MDF, de ahol az MDNP is szívesen helyezi el magát, ahogyan szerinte annak idején a Centrum Párt. Pusztai Erzsébet 2003 őszén ezt mondja:

Nekem nagyon tetszik az, amit az utóbbi időben az MDF felirataiban lehet látni: Jobbközépen. Ez nagyon szimpatikus, s a rövid változat – Jobbközép – is elég volna az MDF név mellett.⁷

Az MDF önállósodásának fontos állomása a Dávid Ibolya által megjelentetett *Konzervatív Kiáltvány*.⁸ A szöveg címe is jelzi, hogy az MDF elnöke inkább a konzervatív jelzöt részesíti előnyben. Míg a jobboldalba beleérti a Fideszt is, azt állítja, hogy értékválság van a jobboldalon, mert a legnagyobb pártja munkáspárti jelszavakkal kísérel meg választókat toborozni.

2005 decemberének elején az MDF a jobbközép megnevezést több szervezetre is érvényesnek tekinti. Az ekkor nyilvánosságra hozott *Jobbközép célok* című dokumentumot, mely a jobbközép 12 pontja lenne, nemcsak a Fidesznek küldik el, hanem további szervezeteknek is: a Centrum Pártnak, a KDNP-nek, a Vállalkozók Pártjának és az FKGP-nek.⁹

A kampány 2006-os szakaszában Dávid Ibolya már élesen kritizálja a Fidesz elnökét:

Orbán Viktor sokszor kifejtette már, hogy mára „megszűnt a jobb- és a baloldal”, ami természetesen csak egy populista téveszme.¹⁰

Ő, tudniillik Dávid Ibolya, viszont kitart a jobboldaliság mellett, de úgy, hogy immár csak a saját pártját minősíti jobboldalinak, a Fideszt ezzel szemben a jobboldal bőrébe bújt baloldalinak, amely csak azért nem vallja be a maga baloldaliságát, mert a nyilvánosságban azt a pozíciót az MSZP már elfoglalta.

Az MDF szervezetileg is önállósodik 2002 után, hiszen míg akkor közös listán indul a Fideszszel, 2004-ben megkísérel önállóan mandátumot szerezni az európai parlamenti választáson. Pokorni Zoltán, a Fidesz alelnöke még a választások napja előtt úgy értékeli a két párt viszonyát, hogy eleddig nem okoztak egymásnak olyan súlyos sebeket, hogy az MDF várható európai választási kudarca nyomán ne következhetnék újabb szoros összefogás.¹¹ Az MDF azonban

⁷ Egyre kevesebben mernek önállóan gondolkodni. Népszava, 2003. október 25.

⁸ Népszabadság, 2004. június 9.

⁹ Ajánlat a jobboldalnak az MDF-től. Népszabadság, 2005. december 3. Érdemes megnézni a cikkhez tartozó képet is, mert ezen az MDF vezetői felett olvasható a jobbközép felirat.

¹⁰ Hol a jobboldal? Népszabadság, 2006. március 18. A populista minősítést erős bírálatként alkalmazzák már jó ideje a magyar nyilvánosságban.

¹¹ Legfőbb szövetségünk a valóság. Magyar Demokrata, 2004. március 25.

sikerrel jár, amit a Dávid Ibolya által kezdeményezett politika állampolgárok általi visszaigazolásának tekintenek, és az MDF még inkább az önállóság irányában halad. A párt elsősorban a Fidesszel szemben igyekszik meghatározni magát, ami markáns Fidesz-bírálatban ölt testet, valamint például abban, hogy a párt elnöke időnként hosszabb cikkeket ír a baloldali sajtóba. Az MDF mozgása a 2006-os választások két fordulója között abban a nyilatkozatban konkludál, hogy sem Gyurcsány Ferencet, sem Orbán Viktort nem fogják segíteni a miniszterelnöki poszt megszerzésében, tehát a párt egyenlő távolságot tart a két nagy párttól.

2004-től kezdve tehát az önmeghatározást tekintve homályossá válik a jobbközép politikai közösség 2002-ig világosan fennállt egysége. Mind a Fidesz, mind az MDF egyenként a *jobbközép* és az ezzel szinonimaként használt *jobboldal* jelzővel azonosítja magát, ugyanakkor a másiktól megtagadja ezt a megnevezést. Az MDF elvinek mondott alapon, a Fidesz pedig a szövetségi politika vonatkozásában. Az utóbbi azt jelenti, hogy a Fidesz szerint az MDF a maga különállásával, a választásokon történő külön indulásával gyengíti a kormányváltás esélyeit, hiszen féltő, hogy a párt nem fogja elérni a parlamenti küszöböt, következésképpen a jobboldal súlyos százalékpontokat fog veszíteni. Ebben a kontextusban sűrűn vannak párhuzamot a Centrum Párttal, amely a Fideszt támogató kommentátorok szerint az egyik fő oka volt a 2002-es vereségnek, és ezért sosem tekintik a politikai közösség részének.

A jobbközép és a jobboldal egymás szinonimájává válása mellett önmegnevezésként megjelenik a *nemzeti oldal* is. Karakteres jellemzése például a következő:

A nemzeti oldal értéket teremt, értéket ad át az embereknek, és közösségben gondolkodik, míg a másik oldal a „liberalizmus”, a kapitalista piacgazdaság jegyében arra törekszik, hogy médiafölénye segítségével az emberekbe belenevelje a pénz, az anyagiak fontosságát és atomizálja, individualizálja a társadalmat.¹²

A nemzet tehát a közösségiség – individualizmus szembeállítás kontextusában identifikáló szemiotikai erőforrás a jobbközép számára. Ez eltér az 1997-ig tartó időszak szóhasználatától, amikor a nemzet elsősorban a többi országhoz képest identifikált, és nem az átfogó magyar politikai közösségen belül.¹³

Orbán Viktor kevésbé bizonyos abban, hogy a jobbközép-e az a jelző, amelyik a legalkalmasabban nevezi meg a táborot. Egyszer egyértelműen hátrányosnak mondja a jobb-bal felosztást.

¹² Veszélyes politika. Magyar Demokrata, 2006. március 16.

¹³ Vesd össze: Kiss Balázs (szerk.) (2016) Politikai kommunikáció Magyarországon, 1990-1997, MTA TK PTI, 156. oldal.

Általában a politikai tér tagolásának azt a formáját... nem tartom célravezetőnek, mert nagyon kevés magyarázó erőt hordoz. A „közép”, a „radikális jobboldal” meg a hasonló kategóriák inkább korlátozzák az ember gondolkodását a helyzet megítélésében, ezért nem is szoktam ezeket használni.¹⁴

Mínt hogy azonban ez a megnyilvánulása egy eléggé eldugott helyen olvasható csak, ezért lényegesebbek azok a megszólalások, amelyek többekhez jutottak el, s amelyek többsége érzékelteti is ezt a távolságtartást.

Orbán Viktor használja tehát a jobbközép megnevezést¹⁵, de inkább centrumról beszél. Egy helyen ezt mondja:

...különösen egy olyan kormánynál, mint amilyen ez a mostani, centrista – szokás jobbközép kormánynak is mondani –, normális dolog, hogy vannak, akik azért nem értenek velünk egyet, mert balról támadnak, és vannak, akiknek meg jobboldalról fogalmazódnak meg a kifogásai.¹⁶

Láthatóan a kormányt a nemzet kormányának tekinti, amelyik ennek megfelelően centrális pozícióban van. Ez az elhelyezkedés egybevág a politikusnak azzal a korabeli felfogásával, hogy a kormányt ki kell vonni a pártcsatározásokból; meglehet, hogy a pártharcok jobboldal-baloldal felosztás szerint zajlanak, de ez legfeljebb az országgyűlési frakciók tekintetében eligazító, a kormány működésére nézve nem.

Ezzel összhangban van Orbán Viktor egy másik megfogalmazása – szintén a miniszterelnöki időszakból:

...1994-ben a magukat jobbközép pártként meghatározó politikai erők nem tudtak együttműködni, ezért vereséget szenvedtek. Míg 1998-ban a jobboldali, jobbközép erőket sikerült összefogni. Sőt, nemcsak a pártokat, hanem az ilyen érzületű, értékvilágú, ilyen jövőképpel rendelkező embereket is. És ennek eredményeképpen a mostani polgári koalíció kapott felhatalmazást.¹⁷

Megint azt látjuk, hogy Orbán Viktor a pártpolitikára, a választási kampányra értelmezi a jobboldal felosztást. A másik érdekessége a szövegnek az, hogy ugyanakkor ez a megkülönböztetés az állampolgárookra is érvényes, nemcsak a pártokra. Látszik egyben az is, amit idő

¹⁴ Debreczeni (2002): 557.

¹⁵ Lásd például: Vagy az MSZP, vagy mi nyerünk. Népszabadság, 1998. május 2.

¹⁶ Hollós et al. (2001): 24.

¹⁷ Hollós et al. (2001): 259.

metaforizációnak nevezhetünk: a jobboldali és jobbközép pártok és az ilyen jövőképpel rendelkező állampolgárok nem jobboldali vagy jobbközép koalíciót hatalmaztak fel a kormányzásra, hanem *polgári* koalíciót. A polgári kormány dolga pedig nem más, mint a polgári Magyarország megteremtése, tehát a polgári jövő.

Végül egy kései példa:

...itt van ez a virulens, mondjuk úgy, jobboldali vagy polgári, nemzeti-keresztény tábor.¹⁸

A „mondjuk úgy” közbeszúrás csökkenti az állítás modalitását, és azt sugallja, hogy a megszólaló nem elégedett a „jobboldali” jelzővel, a „polgári” és a „nemzeti-keresztény” szerencsésebbnek tűnik számára.

Orbán Viktor tehát kevésbé a jobboldal és a jobbközép jelzőt használja, mint a *nemzeti oldal* vagy a *polgári oldal* megnevezést. Például 2004 tavaszán egy interjúban ezt mondja:

...mi szövetséget ajánlunk a politikai közélet polgári oldalán helyet foglalóknak, örülök annak, hogy sok szervezettel sikerült szövetségi megállapodást kötni. A MDF-et is ebbe a sorba várjuk.¹⁹

Orbán Viktor

Orbán Viktor a Fidesz elnöke 2000 elejéig, majd 2003-tól újra. 1998-tól 2002-ig miniszterelnök.

Orbán Viktor a jobbközép politikai közösség legfontosabb konstruktuma. A felépítésében többen is részt vesznek, többek között maga a miniszterelnök és pártelnök is, jóllehet maga Orbán Viktor egy helyen kifejezetten tagadja, hogy felépített volna.²⁰ Arról beszél, hogy miközben az Egyesült Államokban előfordulhatnak ilyen politikusok, Európában nem.

Európában nemigen láttam megalkotott személyiségű politikust. Lehet, hogy csak szerencsém volt, de az igazat megvallva, nem is igen hiszek az ilyesmiben. Közép-Európában az elmúlt negyven év a politikus és választó közötti minél nagyobb távolság kiépítésére szolgált.

¹⁸ Erősek vagyunk. Magyar Demokrata, 2006. április 6.

¹⁹ Orbán Viktor: bizalmi szavazás lesz június 13-án. MTI, 2004. április 25.

²⁰ Vagy az MSZP, vagy mi nyerünk. Népszabadság, 1998. május 2.

Orbán Viktor tehát úgy látja ekkor, hogy azért nincs megalkotott személyiségű politikus, és nincsen is szükség a politikusok felépítésére, mert az 1990 előtti rendszerben a politikusok nagyon is eltávolodtak az állampolgároktól, tehát a politika éppenséggel személytelenné vált.

Nemcsak azért beszélhetünk azonban Orbán Viktorról, mint konstruktumról, mert kevésbé számít az, amit ő saját magáról mond, hanem mert számunkra ehelyütt nem a szándékos megalkotottság, felépítettség a lényeges, hanem az, ahogyan a politikus a nyilvánosságban, annak is elsősorban a jobboldali részében megjelenik, létrejön, változik.

A miniszterelnök

Időben haladva Orbán Viktor először is miniszterelnökként jelenik meg, egy kicsivel még előbb, miniszterelnök-jelöltként, vagyis olyan valakiként, akiről elképzelhető, hogy betöltheti a miniszterelnöki posztot.

Néhány apróbb hiányosságot leszámítva a jobbközép teljesen elégedett Orbán Viktor miniszterelnöki tevékenységével és teljesítményével. Mindenképpen az 1990 utáni időszak legjobb miniszterelnökének minősítik,²¹ még hozzá olyannak, aki Antall József kiváló örököse, de annál korszerűbben tevékenykedő kormányfő. Hiteles, hozzáértő és elhivatott miniszterelnök, aki tényleg a magyar nemzet, a határon átnyúló magyar nemzet érdekeit tartja szem előtt.

Maga Orbán Viktor a hivatalba lépését követően egy interjúban meghatározza azt, hogy milyennek kell lennie egy miniszterelnöknek, s mivel éppen átveszi a posztot, feltételezhetjük, hogy saját magát e kritériumoknak megfelelő politikusnak tartja. Három nélkülözhetetlen képességet sorol fel.

Az első az elemzőkészség. A megértés képessége. Aki nem tudja ezt a rendkívül bonyolult világot, amiben élünk, megérteni, s nem tudja higgadt fejjel elemezni a társadalmi valóságot, nem hozhat jó döntéseket. A másikat úgy nevezném, hogy lelki alkat, készség. Időnként ugyanis súlyos döntéseket kell hozni. Ez a súly nem szabad, hogy meghátrálásra kényszerítse az embert. Tehát: dönteni kell helyes és helytelen között. Végezetül egy harmadik dolog is szükséges: életerő. Akiben nincs meg a szükséges életerő, az az elemzések után és alapján, a megfelelő lelki alkattal meghozott döntéseket

²¹ Bencsik (2003): 16.

nem tudja végrehajtani, nem tudja átadni a maga erejét a minisztereknek és az államigazgatásban dolgozóknak.²²

Ami az elemzéseket illeti, Orbán Viktor évente legalább kétszer részletes elemzést ad elő a világról, benne Magyarországról, és az ország és más országok közötti viszony alakulásáról. Ezekre a minden év eleji évvértékelők alkalmával kerül sor, továbbá a Bálványosi Szabadegyetem július végi rendezvényein, amelyeken Orbán Viktor mindig részt vesz és előadást tart, de legalább vitafórumon válaszol kérdésekre.

A döntésképeség fontosságáról is rendszeresen megemlékeznek, s ezt olyannyira fontosnak tekintik, hogy egy ízben azt mondja, akkor is döntést kell hozni, ha a döntéshozó tulajdonképpen nem képes intellektuálisan, vagyis elemzéssel, tökéletes választ adni bizonyos dilemmákra. 2004-ben pedig éppen emiatt a döntésképtelenség miatt marasztalja el a Medgyessy Péter vezette kormányt.²³

A miniszterelnöki pozíció egy idő után, egészen pontosan 1999 végére fontosabbá válik a politikus számára, mint a pártelnöki. 1999 decemberében kérdezi a Magyar Rádió riportere arról, hogy a Fidesz elnöksége javasolja a miniszterelnöki és a pártelnöki funkció szétválasztását.²⁴ Orbán Viktor azt mondja, hogy vannak érvek mellette és ellene is. Mellette az az érv, hogy minden pártvezető benn van a kormányban, és annak az ügyeivel van elfoglalva, ezért leállt a párt fejlődése, és hiába akarnak sokan, például civil szervezetek, együttműködni a Fidesszel, nem tudnak kihez fordulni.

2000 elejétől kezdve már nem pártelnök, és számos esetben nyilvánítja a funkciók szétválasztását szerencsés döntésnek. A fő haszna a lépésnek az, hogy teljes figyelmével a kormányzásra összpontosíthat, nem kell foglalkoznia sem a parlamenten belüli, sem az azon kívüli pártpolitikai csatározásokkal,²⁵ így például azzal sem, hogy mi zajlik éppen az FKGP-ben,²⁶ sőt, azzal sem kell törődnie, hogy éppen nő-e vagy csökken a kormányzó pártok, köztük a Fidesz népszerűsége a közvélemény-kutatások szerint.²⁷ Így a pártok közötti mezőben, vagy talán felettük helyezkedhet el.

²² Kristóf (2004): 278-279.

²³ Orbán Viktor: a lelkekben megtörtént a nemzet határokon átnyúló egyesítése. MTI, 2004. július 24.

²⁴ Hollós et al. (2001): 191.

²⁵ Hollós et al. (2001): 195. Hollós et al. (2002): 17, 166-167.

²⁶ Hollós et al. (2002): 26.

²⁷ Hollós et al. (2001): 383.

... egy miniszterelnöknek leginkább a nyugalját, higgadtságát kell megőriznie. Amikor már mindenki nagyon ideges, úgy látja, hogy nagy baj van, már gyorsabban ver a pulzusa, mert mondjuk közeledik a kampány, és ennek megfelelően dagályosan fogalmaz, a miniszterelnök még akkor is jó, ha visszafogott, nyugodt és mértéktartó.²⁸

A 2002-es választási kampány közeledtével is egyre azt ismételteti, hogy neki nem feladata pártpolitikával foglalkozni, márpedig a választási kampány pártpolitikai és nem kormányzati kérdés.

Egyáltalán, az egész választási kampányhoz semmi kedvet nem érzek.... Isten bizony mondom. Jól eldolgozgatok itt a kormányban miniszterelnökként, az ország számára fontos ügyekben. Ezek sokkal izgalmasabbak, mint bármifajta választási kampány vagy mérkőzés. Legszívesebben minden különösebb nagy összecsapás nélkül folytatnám azt a munkát, amelyet az elmúlt három esztendőben végeztünk, én úgy érzem, az emberek többségének meglegedésére. Ha nem is hibátlanul, messze nem tökéletesen, de mégis sikerült olyan irányba fordítani az ország szekerét, ami tapasztalatom, érzésem, ösztöneim és minden rendelkezésemre álló információ szerint – a magyar emberek túlnyomó többségének ízlésével, személyes céljaival találkozott.

...Úgy élem meg a mindennapjaimat, hogy egy kicsit kívül vagyok a pártpolitika világán.²⁹

2002 januárjában pedig, amikor a választási kampány már régen megkezdődött, még mindig ezt ismételteti.

...március 20. előtt nem lesz módom közvetlen részvételre a kampányban, hanem csakis és kizárólag miniszterelnöki teendőkkel, az ország ügyeivel fogok foglalkozni...

Egy kormánypárt esetében a kampány keveset nyom a latban, hiszen itt a tettek beszélnek. Egy kormánypártról mindig az alapján alkotnak véleményt az emberek, hogy ment-e előrébb munkájuk által az ország, jobb-e az ország állapota, mint volt négy évvel ezelőtt, úgy érzik-e, hogy az ország megindult egy olyan irányba, amely az ő személyes életük irányával is egybeesik. Egyszóval, azt hiszem, inkább a tényeket és a kormány teljesítményét mérlegelik...³⁰

²⁸ Hollós et al. (2002): 145.

²⁹ Hollós et al. (2002): 103-104.

³⁰ Hollós et al. (2002): 261-2.

Utóbb a kampánytól távol maradását súlyos, talán a legsúlyosabb hibának nyilvánítják a jobbközép megszólalói, különösen azt látva, amekkora hatást a két forduló közötti országjárása gyakorol a választási eredményekre.

Orbán Viktor tehát idővel teljesen azonosul a kormányfői pozícióval, szívesen eldolgoztatna miniszterelnökként még sokáig, mert hiszen az állampolgárok láthatóan elégedettek a munkájával, felesleges tehát a választásokkal, de főként a kampánnyal megakasztani a kormányzás folytonosságát.

Mindenesetre a jobbközép politikai közösség számára örökre miniszterelnök marad; megerősödik az a szokás, hogy miniszterelnöknek szólítanak mindenkit, aki valaha betöltötte a posztot, így Boross Pétert és Orbán Viktort.

A vezér

A jobbközép politikai közösség történetének már az 1997-ig tartó szakaszában is láttuk, hogy ez olyan közösség, mely jóval kevésbé intézmények és szervezetek, mint inkább személyek alapján igazodik el a közéletben. Annak idején Antall József volt az a vezető, aki a személyében fogta össze az MDF amúgy nagyon is diffúz irányzatait. Hasonló szerepet játszik az 1997-tel kezdődő időszakban, éspedig főként 2002-től kezdve Orbán Viktor. Vele kapcsolatban is rendszeresen megállapítják a megszólalók, hogy – Antall Józsefhez hasonlóan – ő volt csak képes összefogni és összetartani a jobboldali közösséget, amibe a pártok éppúgy beleértendők, mint az egyéb szervezetek és a választók. Ezt a folytonosságot és jelentőséget O'sváth György, Antall József személyes tanácsadója és a Nemzeti Kör nevű konzervatív társaság tagja, így fogalmazza meg:

Igen, ha Antall József ma élne, akkor elfogadná a Fideszt saját pártjaként.³¹

Orbán Viktor vezér szerepéről pedig ezt mondja:

1997 elején számunkra világossá vált, hogy táborunknak egy vezéralakja van, Orbán Viktor. ...láttuk Orbán Viktor politikai érettségét, tehetségét, elhatározottságát. Láttuk, hogy a szabadelvűség, a kereszténydemokrácia és a nemzeti gondolat eszményeit nemcsak pártpolitikai húzásból, hanem meggyőződésből tette magáévá. Másrészt nem lát-

³¹ Segítség a kereszténydemokrata nemzeti erőknek a polgári Magyarország megvalósításában. Népszava, 1999, augusztus 2. Lásd még például Debreczeni (2000): 46-48.

tunk más hasonló vezető képességű politikai személyiséget a jobbközép politikai spektrumon. ... Orbán Viktor volt az a politikai vezéralak, aki helyesen mérte fel a helyzetet, az erőviszonyokat, aki bízott önmagában és pártjában, a pártja pedig egységesen állt mögötte.³²

O'sváth a 2002-es vereséget követően is kitart a véleménye mellett, mely szerint

A polgári középnek nincs más ilyen nagy tehetségű, karizmatikus egyénisége, mint Orbán Viktor. Nélküle nem lenne esélyünk.³³

Pálinkás József, a Fidesz - MPSZ értelmiségi tagozatának a vezetője hasonló jelentőséget tulajdonít a politikusnak:

Orbán Viktor fejlődése – ahogy ő maga kifejezte: politikai érése – olyan jelentős eseménye a magyar közéletnek, ami meghatározó a nemzet jövője szempontjából.³⁴

Egybecseng ezzel Tóth Gy. László véleménye. Szerinte 2002-ben

A jobboldali szavazók nagy része nem a pártokra, hanem az Orbán Viktor által képviselt racionális, jobboldali radikalizmusra szavazott...³⁵

Ez talán az egyik első szakértői megfogalmazása annak, hogy Orbán Viktor felülírta a pártokat – legalábbis a szavazók szemében. A szerző ugyanis azt sugallja, hogy a szavazók nem a pártokra, tudniillik nem a jobboldali pártokra szavaztak, nem őket választották, hanem Orbán Viktort, jóllehet itt még azt mondja, hogy azt, amit Orbán Viktor képviselt. Orbán Viktor azonban ezeket mintegy a pártoktól függetlenül képviselte.

Ezek után nem meglepő módon 2002-t követően nem kevesen gondolják azt, hogy Orbán Viktor a jobboldalt vagy jobbközépet összetartó szinte egyetlen tényező. Például Tóth Gy. László ezt írja 2006 júniusában, tehát már a 2006-os tavaszi vereséget követően:

A Fideszben politizálók közül mindössze egy ember nélkülözhetetlen. Orbán Viktor jövője azért megkérdőjelezhetetlen, mert maga mellé állított kb. egy-másfélmillió embert. De választásokat nyerni egyedül – már valószínűleg ő sem tud.³⁶

A jobboldali közösségben hallhatók romantikusan lelkesült hangok is a vezérről. Bencsik András 2002 kapcsán Kossuth Lajoshoz hasonlítja Orbán Viktort:

³² Lásd még ehhez például: Debreczeni (2000): 81.

³³ Orbán nélkül nem lenne esélyünk. Népszabadság, 2003. május 14.

³⁴ Szellemi terv a jövőért. Magyar Demokrata, 2003. június 5.

³⁵ Tóth (é.n.1): 276.

³⁶ Tóth (2006): 211.

Orbán egyik pillanatról a másikra olyan forradalmi személyiséggé – ne féljünk kimondani –, hőssé magasztosult, mint Kossuth.³⁷

Majd meglepő párhuzamot von a forradalom és a szerelem között:

...a forradalom olyan, mint egy nagy szerelem. Hirtelen lobban föl, s amikor kinyílik éppen, a kavargó érzéseket lehetetlen szavakba önteni. Hideg és forróság száguld végig az emberben, egyszerre látóvá és vakká lesz, hallóvá és süketté. A szerelem és a forradalom egymás testvérei. Az egyikben az egyén talál rá az igazira, a másikban az egyén hirtelen mindenre és mindenkire rátalál. Ilyenkor az ember még nem beszél az érzéseiről, csak örül annak, hogy ereiben száguld a vér, s nem lát mást a világból, csak a másikat, akit szeret, s aki őt viszontszereti. Hogy ez mennyire igaz, annak bizonyítéka, hogy mind a Testnevelési Egyetemenél, mind az Országháznál az összegyűlt sokaság többek között azt is skandalálta: „Szeretünk, Viktor!”³⁸

Ezt olvasva viszont már nem meglepő, hogy Bencsik 2006-ban vezénylő tábornoknak nevezi a volt miniszterelnököt.³⁹

De Orbán Viktor nemcsak „a polgári Magyarország szellemi és lelki vezetője”,⁴⁰ hanem remek taktikus is, hiszen 1998-ban egyszerre sikerült elhítenni a Fidesz szavazóival azt, hogy nem áll össze Torgyán Józseffel, az FKGP szavazóival azt, hogy összeáll vele, és végül Torgyán Józseffel azt, hogy fognak tudni együtt kormányozni. Debreczeni József pedig elismeri, hogy tévedett, amikor politikailag hibásnak minősítette Orbán Viktor MDNP-vel kapcsolatos politikáját.⁴¹

Orbán Viktor tehát a jobbközép kommunikációjában történelmi nagyságú, csak a legnagyobb magyar politikusokhoz hasonlítható államférfi⁴², a nemzeti érzelmű Magyarország egyetlen reménye arra, hogy végre a saját kezébe veheti a sorsát, és az jóra fordul.

Orbán Viktor, mint a vereség oka

³⁷ Bencsik (2003): 25

³⁸ Bencsik (2003): 26-27

³⁹ Nyílt levél a hadseregtábornokhoz. Magyar Demokrata, 2006. március 9.

⁴⁰ Bencsik (2003): 37.

⁴¹ Debreczeni (2000): 91-95. Hasonló ez Kéri László beismeréséhez: Kende (é.n.): 12-13.

⁴² Bencsik egy helyen azon töpreng, hogy vajon Tisza Kálmánhoz vagy inkább II. Rákóczy Ferenchez lesz hasonlós Orbán Viktor sorsa. Hajrá, Orbán Viktor! Magyar Demokrata, 2006. január 5.

Jóllehet az általa vezetett párt először 2002-ben veszített, mégis az akkori eredményeket alapvetően Orbán Viktor és a jobboldal győzelmeként is meg lehetett jeleníteni. A 2006-os vereség, különösen a 2004-es európai választási győzelmet követően, már nem volt menthető, tudniillik egészen szeptember közepéig, az őszi beszéd nyilvánosságra kerüléséig. A 2006-os vereségért a felelősséget Orbán Viktor is magára vállalta, s ebben egyetértettek vele a jobbközép megszólalói.

A jobbközép kommunikációjában⁴³ számos ok szerepel, de tulajdonképpen mindegyik Orbán Viktorhoz kötődik, ugyanis a kiindulópont és egyébként az egyik kritikai megjegyzés is mindig az, hogy túlságosan is az ő kezében vannak a döntések a Fidesz tevékenységét illetően, ezért nem nagyon van értelme mást okolni a történetekért.

A következő megfontolásokkal találkozni. Téves volt a politikus és így a párt szövetségi politikája, tudniillik az a terve, hogy a Fidesz – Magyar Polgári Szövetség egymaga kell, hogy lefedje a jobboldalt. Nem lett volna szabad elrontani a viszonyt az MDF-fel. Hasonlóképpen Orbán Viktor számos rossz személyi döntést hozott, mindenekelőtt azzal, hogy Mikola Istvánt megtette miniszterelnök-helyettes jelöltnek. Részben a személyi döntések köréhez tartozik az is, hogy túlságosan szűk körre támaszkodott a fontos lépések megtételekor. Hamis volt a kampánynak az az állítása és üzenete, hogy a magyarok rosszabbul élnek, mint négy évvel korábban, ugyanis ezt az állampolgárok máshogyan érzékelték. Ahogyan 2002-ben, úgy 2006-ban is rosszul, tévesen szerepelt Orbán Viktor a televíziós vitában: csak kifelé, a nézőkhöz beszélt, nem szállt tehát szembe Gyurcsány Ferencsel, aki ezért szabadon szidalmazhatta a jobboldalt és annak vezetőjét. Nem volt szerencsés a Fidesznek sem a vidék-, sem a Budapest-politikája, a párt nem ismeri a nép lelkiállapotát, a társadalmat. Végül: már a kormányzati időszak óta téves a párt médiapolitikája. Valaha az volt a hiba, hogy nem siettek időben jobboldali média-birodalmat alapítani, a 2002 utáni időszakban pedig az, hogy hagyták a radikálisokat teret nyerni a *Magyar Nemzet*ben éppúgy, mint a *Magyar Demokratában*.⁴⁴

2006-ban, már a tavaszi vereséget követően Bencsik Gábor így összegzi Orbán Viktor szerepét és jelentőségét.

Orbán Viktor egy immár történelmi hosszúságú korszak meghatározó politikusa. Akit az Isten is erre a szerepre teremtett, jókedvében. Rokonszenves, tehetséges, munkabíró,

⁴³ Nincs mire várni. Népszabadság, 2006. június 15. Hogyan kell legközelebb győzni? Magyar Demokrata, 2006. április 27.

⁴⁴ Az utóbbit természetesen nem a jobboldal radikálisai vetik Orbán Viktor szemére, hanem például olyan megszólalók, mint a Nemzeti Kör. Lásd: Nincs mire várni. Népszabadság, 2006. június 15.

konceptiózus. Nélküle a Fidesz talán már nem is lenne, és nem tudni, hogy a jobboldalon támadt-e volna más győzelemre esélyes vezető, ha ő nem áll az élre. Kitűzött maga elé egy célt – összefogni az erőket a jobboldalon –, és végre is hajtotta. Csakhogy a hatás törvényszerűen kiváltotta az ellenhatást is: a megerősödött jobboldal egy nagy pártot generált a másik oldalon is. A számítás tehát alapvetően hibás volt.

Meg lehet vitatni ennek a részleteit is. Hogy elvi kitérők tekintetében olykor valóban túl messzire ment (...). Hogy munkatársai és bizalmasai kiválasztásában zavarba ejtően gyakran nyúlt mellé. Hogy alábecsülte a parlament fontosságát. Hogy szavazatmaximalizáló igyekezetében olykor bántóan elhanyagolta elkötelezett híveit. ... A lényeg azonban nem ez. A választás nem ezen vagy azon a hibán (...) ment el. Az okok sokkal mélyebbek. Vajon Orbán Viktor személyiségében keresendők? Erre a kérdésre választ kell adni.⁴⁵

A magánember

2002-ben, már a tavaszi választásokat követően jelenik meg Debreczeni József könyve Orbán Viktorról. A kötet hosszú interjúval, beszélgetéssel zárul, melyben a szerző megkérdezi a miniszterelnököt a könyvvel kapcsolatos véleményéről. Orbán Viktor azt válaszolja, hogy egyfelől érthető, hogy egy ilyen könyv a miniszterelnökről szól, tehát mintegy azt sugallja, hogy az Orbán Viktor nevű ember kimerül a politikai létezésében, de ez valójában fals benyomást kelt, mert a személy számos további élettereknek is a részese: van családja, felesége, gyermekei, barátai stb.

A valóságos életem nem ilyen. A valóságos életben ugyanúgy vagyok ezzel, mint bárki más, gondolkodó vagy ösztönösen élő ember, aki az élet teljességére törekszik. Olyan életre, amelyben mindennek megvan a maga helye. Ez nem egyszerű. Nem egyszerű az élet teljességét megélni, és nem egyszerű a teljességet adó részeket a maguk korlátai közé szorítani úgy, hogy ne uralják el az élet egészét. Ezeket a szeleteket úgy kell összeilleszteni, hogy ne szétfeszítsék az ember életét, hanem inkább összehúzzák.⁴⁶

Ez a fejtegetés nemcsak arra utal, hogy a politikai tevékenység nem zár ki minden mást Orbán Viktor életéből, hanem arra is, hogy a politikusi életrészt harmonikus egységben létezik az életének minden más szeletével. Ez azt is jelenti, hogy a miniszterelnök nem tart fenn egy külön arcot a világ, a nyilvánosság felé, hanem ugyanaz az ember életének minden szférájában. Éppen

⁴⁵ Hogyan kell legközelebb győzni? Magyar Demokrata, 2006. április 27.

⁴⁶ Debreczeni (2002): 561.

ezért nem meglepő az a már idézett megjegyzése, hogy ő nem felépített politikus, hanem egyszerűen az és olyan, akinek és amilyennek látszik. Éppen ezért mutathat meg időről időre részleteket abból, amit általában magánéletnek szokás nevezni. Meglehet azonban, hogy ezek csak a köz és magán közötti korábbi, esetleg idejétmúlt felosztás alapján látszanak a nyilvánosságra nem vagy nem okvetlenül tartozóknak. Kétségkívül Antall József vagy Boross Péter, illetve Horn Gyula jóval szemérmesebbek a maguk idején, de – mind lejjebb látni fogjuk – Dávid Ibolya vagy a baloldal miniszterelnökei, tehát Medgyessy Péter és Gyurcsány Ferenc esetenként sokkal kitarukozóbbak Orbán Vikornál.⁴⁷ Azt mondhatjuk, hogy a jobbközép vezető politikusa többé-kevésbé teljes emberként jelenik meg a nyilvánosságban.

Fontosnak tartja többször leszögezni, hogy vidéki származású,⁴⁸ s hogy annak idején nehezen boldogult egyetemistaként a fővárosban, mégpedig nemcsak a közlekedés, hanem a műveltség útvesztőjében is. Ez a tény részben Budapest ellenességként értelmeződik az ellenfelek megszólalásaiban, részben pedig a parvenü, műveltséghiányos, következőképpen kisebbségi érzéstől szenvedő politikussá stilizálja át Orbán Vikort.

Egy másik magánéleti vonása a sportszeretet,⁴⁹ közelebbről az, hogy igazolt futballista az otthoni labdarúgó egyesületében, és ezért rendszeresen edzésekre jár. 2005 karácsonya előtt a Magyar Televízió minden nagyobb párt elnökének otthonában látogatást tesz. Orbán Viktorral a beszélgetés feltűnően jelentős része a futball cipőjéről folyik és arról, hogy bizony ő is szó nélkül engedelmeskedik az edzőnek, ha arról van szó, hogy ki rúgja a tizenegyest.

Megtudjuk, hogy mit szokott kapni a születésnapjára (karfiollevest és konyakmeggyet, valamint sportfelszerelést).⁵⁰ Arról is értesülünk, hogy a frizuráját a lánya javaslatára változtatta meg 2005 őszén.⁵¹

A család láthatólag nemcsak a szakpolitika szintjén, tehát elvontan és statisztikailag fontos Orbán Viktor számára, hanem mint a mindennapi életében fontos szerepet játszó, sőt, elsőrendű jelentőséggel bíró keret. Sűrűn látni nemcsak a feleségével, hanem a gyermekeivel mind a párt kampányfilmjeiben, mind pedig az írásait és beszédeit megjelentető kötetekben.

⁴⁷ A kereskedelmi televíziók fontossá válása, majd az internetes portálok népszerűsége elkerülhetetlenné tesz bizonyos mértékű magánéleti kitarukozást a jobboldalon is. Például az Index egész sorozatot készít politikusokkal a magánéletüket érintő kérdéseket is magába foglaló interjúkból; például Répássy Róbert interjúja: A Fidesz most nem alszik el. Index, 2005. október 18.

⁴⁸ Hollós et al. (2001): 77. Hollós et al. (2002): 129.

⁴⁹ Hollós et al. (2002): 47.

⁵⁰ Hollós et al. (2001): 95.

⁵¹ Orbán (2006): 404-405.

Ezt mondja a Fidesz 2005. novemberi szövetségi gyűlésén, amikor arról beszél, hogy a választási kampány során kemény támadásoknak és lejáratosoknak lesz kitéve mindenki, aki a politikában harcba indul:

Tanácsolom, hogy... ti is szerezzétek be a család hozzájárulását. Ne feledjétek, bármilyen magas és nemes a cél, a család a legfontosabb a világon.⁵²

Jellemző pillanat az, amikor a 2006. márciusi Fidesz-kongresszuson átnyújt egy szál sárga rózsát a feleségének, mégpedig azért, mert Lévai Anikó támogatja a politikában való részvételét.⁵³

A politikusnak az egész közösségben játszott prototipikus szerepére utal az a gesztus, amikor és ahogyan szóvá teszi a 2002-es választási kampány egyik elemét.

Nem is annyira a kampány eldurvulásáról van szó, hanem inkább úgy érzem – és azt tapasztalom, egyre növekszik azok száma, akik hasonlóképpen éreznek –, hogy az emberek számára igen fontos értékeket támadták az elmúlt időszakban. Mert láttuk, megtámadták a család értékét. Az nem az én személyes ügyem, hogy a miniszterelnök négy gyerekéről, feleségéről készült családi fotót beleteszik egy pornóújság kellős közepébe. Ez hadüzenet, támadás a családok eszménye és értéke ellen.⁵⁴

A családhoz, és pedig a feleségéhez kötődik a vallásossá válása is.

...vallástalan közegben nőttem fel. Így is jártam iskolába, még az egyetemi éveim elején is így volt, egészen addig, amíg meg nem ismerkedtem a későbbi feleségemmel, aki gyakorló katolikus családból származik, és onnan kezdve mindenfajta változások álltak be az életünkben... Amikor a konfirmációm elérkezett, úgy fogalmaztam, hogy nem tudtam mindig, de mindig éreztem, és ma már biztosan tudom, hogy eddig is velem volt az Isten; akkor is, amikor nem figyeltem rá.⁵⁵

Fiatal Demokraták Szövetsége

A pártnak két neve is van a korszakban. Még 1996-ban kapja a Fidesz megnevezés a Magyar Polgári Párt kiegészítést, majd a 2003-as szövetséggé alakulást követően a neve Fidesz – Magyar Polgári Szövetség lesz. Ezáltal tulajdonképpen kétszeres szövetségről van szó: a fiatal de-

⁵² Orbán (2006): 406.

⁵³ Egyenes beszéd. Magyar Demokrata, 2006. március 23.

⁵⁴ Hollós et al. (2002): 308.

⁵⁵ Orbán (2006): 410.

mokraták szövetségéről és a polgári szövetségről. Az utóbbi, és egyébként máig fennálló megnevezésben a Magyar Polgári Szövetség valójában kevésbé a Fidesz közelebbi meghatározása, mint a pártnál szélesebb összefogás neve.

A Fidesz identitásával kapcsolatban rendszeresen felvetődő kérdés a folytonosságé, tudniillik, hogy mintha túl nagy fordulatot, 180 fokot hajtott volna végre a párt 1994 környékén, hiszen liberálisból, sőt, radikálisan liberálisból nemzeti-keresztény-konzervatív, röviden: jobboldali párttá vált volna. A válasz erre szisztematikusan az, hogy a párt ma is igazodik az alapításakor megfogalmazottakhoz,⁵⁶ s hogy nyilvánvaló a folytonossága az antikommunista identitáselemet tekintve. Ha volt párt, amelyik nagy fordulatot hajtott végre, akkor az az MSZP volt és az SZDSZ. A kérdés, tudniillik a változás elfogadhatósága, előkerül az 1998-as miniszterelnökjelölti vitán, ahol Orbán Viktor mintegy dicsérően beszél arról, milyen jó, hogy az MSZP ma már nem a Varsó Szerződés, hanem a NATO, nem a KGST, hanem az Európai Unió híve. Minden változás jó, ami a magyar embereket szolgálja. Itt tehát Orbán Viktor az MSZP-ről beszél, de tulajdonképpen kihallani belőle a saját pártjával kapcsolatos kritikákra adott választ is.

Számos jobbközép megszólaló, például Tóth Gy. László⁵⁷ és Tellér Gyula,⁵⁸ is elmondja itt-ott, hogy az SZDSZ-ben kezdtek politizálni, de mivel az már 1994 előtt is túlságosan közel került az MSZP-hez, majd össze is állt a szocialistákkal, ezért nem volt ott maradásuk, mert megmaradt antikommunista meggyőződésük.

A kormányzati időszakban, tehát 1998-tól 2002-ig a Fidesz nem nagyon jelenik meg önálló aktorként, már csak azért sem, mert a párt minden jelentős vezetője belép a kormányba. A 2002-es vereség pedig azzal jár, hogy mivel Orbán Viktor nem a vesztese, hanem a győztese a választásoknak, ezért a Fidesz lesz a vereség oka.

Ezt követően Orbán Viktor nekilát a jobboldal, s ezen belül a Fidesz átszervezésének, ez a munka pedig jelentős részben a színpalak mögött történik. A jobboldal új elrendezésében az elképzelések szerint a Fidesz csupán az egyik szervezet például a polgári körök mellett, ráadásul olyan szervezet, mely kifejezetten a választások megnyerésére irányuló tevékenységet folytat. Ennek jegyében helyezik a pártot választókerületi alapokra a korábbi területi (megyei, városi stb.) alapok helyett.

⁵⁶ Orbán (2006): 158.

⁵⁷ Például: Tóth (1998): 131, Tóth (é.n.1): 88.

⁵⁸ Tellér (é.n.2): 118.

Ráadásul a Fideszen belül megjelennek a tagozatok, amelyek megint csak a fontosabb társadalmi csoportokkal való kommunikáció csatornái. Létrejön például munkástagozat, női tagozat, ifjúsági tagozat, értelmiségi tagozat. Bármilyen legyen is ezeknek a tagozatoknak a valós tevékenysége és ennek a jelentősége, létrehívásuk önmagában üzenet a választók felé, hogy a párt nyitni akar, és immár nem csak a polgárok, a középosztály pártja kíván lenni, hanem további, eddig esetleg elhanyagolt csoportoké is, illetve a társadalmat másképpen kívánja szegmentálni.⁵⁹ A nyitás továbbá azt is magába foglalja, hogy a tagozatok révén, ahogyan a polgári körökön keresztül is, olyanok is kötődhetnek a Fideszhez, de még inkább a jobboldal emblematikus figurájához, Orbán Viktorhoz, akik nem akarnak belépni a pártba.

Már 2000 végén, még miniszterelnökként így beszél:

Az olyan pártot szeretem, amelynek persze van erőteljes tagsága – és ilyen van a polgári kormányt adó pártok mögött is –, de sokkal fontosabb, vagy legalább ugyanilyen fontos, hogy a helyi csoportok köré nagyon nagy holdudvarok szerveződjenek. Olyanokból, akik nem akarnak feltétlenül a pártba belépni, de azért van elképzelésük a világról, a hazájukról, saját családjukról, tudják, hogy ők merre igazítanak a saját sorsukat... Az elmúlt negyvenegynéhány év után érthető, hogy nem nagy a vonzalom egy-egy párttagkönyv iránt.⁶⁰

A cél tehát az embereket foglalkoztató ügyek, elképzelések mentén fogni meg az állampolgárokat és kötni őket a párthoz, mégpedig azért, hogy a választások alkalmával tudják, melyik politikai erőre kell szavazni. Minthogy azonban ekkortájt, tehát a miniszterelnöki időszak második felében Orbán Viktor éppen távolodik a pártpolitikától, még csak nem is elnöke a Fidesznek, ezért ez az elképzelés nem ölt testet. A 2002-es választások két fordulója közötti teljesítménye, majd a polgári körök gyors szaporodása mind arra utal, hogy Orbán Viktor elképzelésének utat érdemes engedni. 2003 tavaszára tehát létrejön egy sokféle szervezetből és erőközpontból álló Fidesz – Magyar Polgári Szövetség, melyen belül a volt miniszterelnöknek kiemelkedő szerepe van. Az átalakulás még ezt követően is tart, tulajdonképpen egészen a 2004-es tavaszi kampányokig: a Nemzeti Petíció és az európai parlamenti választások kampányáig. E kampányok az első erőpróbái az új szervezetnek, kiderül, hogy melyik választókerületi szerve-

⁵⁹ Például Orbán Viktor a nőekkel szembeni magyarországi diszkriminációt különösen súlyosnak látja. A Fidesz külön számolná a szavazatokat 2006-ban. Index, 2005. február 8.

⁶⁰ Hollós et al. (2001): 404.

zet tud több aláírást gyűjteni, s ez egyben döntő a 2006-os országgyűlési képviselőjelöltek kiválasztását illetően is. A két erőpróba nagyon jól sikerül, s ez megerősíti a koncepciót, hogy a pártnak szövetségként kell működnie.

Polgári körök

A polgári körök mozgalmát Orbán Viktor hívja életre a 2002-es tavaszi választási vereséget követően. Szerinte az országban alakulnak körök, az egyiknek, a Szövetség a Nemzetért körnek maga a miniszterelnök is a tagja. Ebben a Körben fontos figurák vannak jelen: Malgot István, aki a politikai baloldal felől érkezik, és Vona Gábor, aki a Jobbiknak lesz később az elnöke. Ilyen formán ez a kör egyben mintaadó is: az Orbán Viktor vezette politikai szervezet, vagy inkább szövetség nyitott mind a baloldaliak, mind pedig a radikálisabb jobboldaliak felé. Ráadásul a polgári körök országos szervezésére Orbán Viktor nem mást kér fel, mint Hende Csabát, az MDF egyik vezetőjét, aki el is vállalja a feladatot. Ez utóbbi gesztus mindenki felé azt kommunikálja, hogy a volt miniszterelnök átfogó jobboldali unióban, szövetségben gondolkodik, vagyis olyan formában, amelyik az MDF-et is magába foglalná.

Magyar Demokrata Fórum

Az MDF az 1998-2002-es kormánykoalíció legkisebb pártja. Az 1998-as választásokat követően azért tud önálló frakciót alakítani, mert egyéni képviselőit beválasztják az állampolgárok, ugyanakkor ezek a képviselők vagy a Fidesszel közös jelöltek, vagy a nagyobbik partner viszszelepteti a saját jelöltjét az MDF-é javára. Listán a párt nem éri el az 5%-ot, és a közvéleménykutatások az egész ciklus, majd a 2006-ig tartó egész időszak alatt szinte végig küszöb alatti támogatottságot jeleznek a párttal kapcsolatban. Mégis, a kulcspillanatokban, tehát a 2004-es európai választásokon valamint a 2006-os országgyűlési választásokon az MDF-nek sikerült mandátumot szereznie.

Ez a tartósan alacsony támogatottság visszatérően felveti a Fideszhez fűződő viszony, a szövetségi politika kérdését: mennyire legyen és lehet az MDF önálló. Formálisan a kérdés már 1999 elején eldőlt, amikor Dávid Ibolya nagy fölénnyel lesz Lezsák Sándorral szemben a párt elnöke, és ő az akkor meghirdetett politika értelmében végig kitart a párt önállósága mellett. Ekkor

Dávid Ibolya kijelenti, hogy „a párt önállósága szent és sérthetetlen”, s röviden meg is határozza az MDF helyét a politikai palettán:

...a Fidesz méltó képviselője a nemzetnek a liberális fórumokon, de szükség van a kereszténydemokrácia megújulására.⁶¹

Dávid Ibolya szerint tehát a Fidesz az MDF-től balra áll, és ez az identifikációs motívum megmarad, sőt felerősödik 2006-ig, olyannyira, hogy – amint láttuk – a 2004-es, majd különösen a 2005-2006-os kampány során a pártelnök egyenesen baloldalinak minősíti a Fideszt, és egyenlő távolságot kíván tartani vele és az MSZP-vel.

Mindazonáltal a két párt közötti viszony a 2006-os választások első fordulójáig nem éleződik ki, még akkor sem, amikor Dávid Ibolya arról beszél 2004 elején, hogy a két nagy párt a korrupciós pénzeket 70-30 arányban osztózkodik. A 2006-os első forduló azonban olyan eredményt hoz, amelyik nyomán csak akkor van matematikai esélye a jobboldalnak a győzelemre, ha az MDF feladja az egyenlő távolság politikáját, és a Fidesz támogatójának szegődik. Ennek érdekében Orbán Viktor még azt is felajánlja, hogy győzelem esetén a miniszterelnök valaki olyan politikus lehet, például Bod Péter Ákos, aki az MDF-hez és nem a Fideszhez áll közel. Mivel Dávid Ibolya és a pártja így sem hajlandó segíteni a Fidesznek, ezért végül is a jobboldali ügy elárulójának minősül ettől kezdve a Fidesz környezetének kommunikációjában, már ha beszélnek róla egyáltalán.

Dávid Ibolya

Dávid Ibolya korszakunkban a Magyar Demokrata Fórum tagja, 1999 elejétől elnöke. 1990 óta országgyűlési képviselő, korszakunk elején az MDF frakcióvezető-helyettese.

A politikus önkonstruktív erőfeszítéseit alaposan megismerhetjük a *Miért pont én?* című kötetből, mely 2001 végén jelenik meg, és Dávid Ibolya tizenegy közismert emberrel, hírességgel folytatott beszélgetését tartalmazza nagyon sok kép kíséretében.

Dávid Ibolya, mint konstruktum, először is feleség. Azért mondhatjuk ezt, mert míg általában a bemutatásokban a férfi politikusokról szólva a család és a házastárs alakja csak nagyon sokára

⁶¹ Dávid Ibolya lett az MDF elnöke. Magyar Nemzet, 1999. február 1.

szokott megjeleni, ha megjelenik egyáltalán, a kötet szerkesztői előszava szinte a férj alakjával kezdődik, mégpedig hagyományos házastársi viszonyt érzékeltetve.

Férje, aki egyébként nem szívesen szerepel a nyilvánosság előtt, mert szűknek érzi „Dávid Ibolyáné” szerepét, még valamikor a rendszerváltozás kezdetén azt mondta feleségének egy falugyűlés előtt:

Ha ennyire akarod, menj és csináld. De ha azt látom, hogy nem fogadnak el az emberek, vagy ha a család látja kárát, abba kell hagynod!⁶²

A kötet végig kifejezetten női témák kontextusában mutatja be és szerepelteti az akkor igazságügy miniszterként tevékenykedő pártelnököt. Nagyon sok szó esik a családról, a gyerekekről, de főként a férjről, és a női beszélgetőtársak férjéről – a férfiak esetében a feleségekre egyáltalán nem utalnak. Az olvasó sokat megtud Dávid Ibolya testi bajairól, valahai súlyos balesetéről, annak a pártelnök életében és a férjéhez fűződő kapcsolatában fordulatot hozó szerepéről, az öltözködéséről, arról, hogy sokat sportol és hogy szép a szeme, valamint hogy szereti a kalapot. Érdekes a kötet szerkezete is, ugyanis az első beszélgetés Boross Péterrel zajlik, éspedig arról, hogy miért is éppen Dávid Ibolyára esett Boross Péter választása először, amikor frakcióvezetőnek javasolta, majd később, amikor pártelnöknek. A miéltre a volt miniszterelnök tréfásan azt feleli, hogy mert „gyönyörű ciklámenszínű zakó volt Magán.”⁶³

Dávid Ibolya érezhetően szívesen vállalja a női szerepet, nem fél a ruháiról, a félelmeiről és bizonytalanságairól beszélni, vonzódásáról az ezotériához.⁶⁴ Egyik beszélgetőpartnere divattervező, egy másik pedig grafológus. A férfi politikusokkal nagyon tisztelettudóan viselkedik, ami jól megfigyelhető a gazdag képanyagon, de azon is, hogy mind Boross Péter, mind Göncz Árpád magázza, amit ő nem viszonz, hanem a volt miniszterelnököt Miniszterelnök Úrnak szólítja, Göncz Árpádot pedig Elnök Úrnak.

Ugyanakkor az elnök asszony meglehetősen határozottságot is mutat, éspedig Göncz Árpáddal szemben. Közöttük még évekkel korábban konfliktus alakult ki egy kegyelmi kérvénnyel kapcsolatban, amely egyet nem értés továbbra sem szűnt meg, és amelyet Göncz Árpád láthatólag zokon vett. A beszélgetés szövege ebben az esetben kevésbé jó hangulatú, amit a képanyagban sok érintéses pillanattal próbálnak ellensúlyozni.

⁶² Kálmán (2001): 7.

⁶³ Kálmán (2001): 14. Boross Péter később utal arra, hogy itt csak tréfált, mindazonáltal azt leszögezi, hogy fontos volt Dávid Ibolya fiatalsága és neme.

⁶⁴ Lásd a kötetben a Müller Péterrel folytatott beszélgetést.

Orbán Viktorhoz hasonlóan Dávid Ibolya is hangsúlyozza vidéki származását,⁶⁵ egy helyen egyenesen úgy fogalmaz, hogy mielőtt politikus lett, élte a vidéki nagyságák életét,⁶⁶ s mint a Presser Gáborral történt kézfogás pillanata mutatja, számos gesztusában meg is maradt vidékinek.⁶⁷ Ugyanakkor a politikus harmonikus egészet mutat a beszédét, a megjelenését és a mozgását tekintve, ami alighanem jelentősen hozzájárul a tartósan magas, a pártjánál magasabb népszerűségéhez.

Dávid Ibolya egyik közmondásos tulajdonsága az, hogy szívesen hord kalapot. Ez a motívum jobbjára gúnyként, a politikus lebecsülésének eszközeként jelenik meg a nyilvánosságban, beleértve a jobbközépét is.⁶⁸

A 2006-os időszak felerősíti a Fidesz és az MDF közötti konfliktust, és ez Dávid Ibolyán csattan. Volt párttársa, Horváth Balázs egyenesen a paranoia jeleit véli felfedezni az elnök viselkedésén.⁶⁹ Bayer Zsolt pedig Stephen Leacock szellemében figurázza ki.⁷⁰

Ellenfél konstrukciók

Minden csoportra jellemző az, ahogyan megkonstruálja a maga outgroupját, ezért egy politikai közösségről is legalább annyit elmond az, hogyan vélekedik az ellenfeleiről, mint amennyit ezek a vélekedések magukról az ellenfelekről elárulnak. Az alábbiakban ezért csak azokra a konstrukciós elemekre térek ki, amelyek a jobbközép politikai közösség saját identifikálásához tartozó szemiotikai erőforrások. Mi az, amit saját magához képest a jobbközép megszólalója kifogásol a másik, a többi politikai közösségben és aktorban.

A fő ellenfél konstruálások a baloldalt és a liberálisokat veszik célba, de szó kerül a jobbközéppel nem rokonszenvező értelmiségi és médiavilágról is.

Baloldali politikusok és pártok

⁶⁵ Lásd például: Kálmán (2001): 123.

⁶⁶ Kálmán (2001): 14.

⁶⁷ Kálmán (2001): 57. A pártelnök távolról nyújt kezét a zeneszerzőnek, ahogyan a vidéki emberek szoktak.

⁶⁸ Lásd például a karikatúrát a Magyar Demokrata 2006. március 23-i számának 4. oldalán.

⁶⁹ Hétből hét. Magyar Demokrata, 2006. március 23.

⁷⁰ Bayer (2004): 81-89.

A baloldal mibenlétének a kérdése 2002-ben, mégpedig a vereséget követően vetődik fel élesen. Egészen addig a baloldal vagy a kormánnyal, vagy a posztkommunistákkal, volt kommunistákkal azonos. 2002-ben azonban, 1994 után újra, a jobboldal ráébred arra, hogy nincsen többségben a társadalomban, a politikailag érdeklődők és aktívak között, ezért bővítenie kellene a táborát. Mivel a politikai életet – egyébként megegyezően a politikai elit egészével – olyannak fogják fel, ahol minden politikai erő és a támogatóik is elhelyezhetők egy egyenes mentén, amelynek van egy bal és egy jobb vége, ezért sokak számára vagy balra, vagy jobbra látszik csak lehetségesnek a táborszélesítés. A megszólalók egyik része jobbra, a másik balra bővítené. Kettejük között éles vita bontakozik ki, és ennek során definiálniuk kell a baloldaliságot.

A balra bővíteni nem akarók szerint baloldal van ugyan, de a baloldaliságnak nincsen tartalma.

Miután nincsenek korszerű, valódi baloldali értékek, ezért a baloldal a keresztény etikából származó szociális érzékenységet igyekszik kizárólagos jelleggel kisajátítani, és a baloldal karitatív voltára hivatkozva próbálja bizonyítani erkölcsi felsőbbrendűségét. (...) Csakhogy a szociális biztonság intézményesített formáit – az úgynevezett jóléti államokat – mégsem a baloldaliak hozták létre, hanem a jobboldalhoz tartozó kereszténydemokraták. Aki ma Magyarországon baloldali, az vagy naiv, vagy képmutató, vagy tudatlan. De lehet egyszerűen csak megtévesztett, vagy az utópiák megszállottja.⁷¹

A baloldal erőszakos. Rengeteg példát hoznak fel, főleg a kampányok időszakából, amelyek mind azt igazolják, hogy milyen sok a jobboldal sérelmére elkövetett erőszakos cselekmény. Kezdődik a lista az 1997-es METÉSZ-tüntetés szétverésével,⁷² de később vissza-visszanyúlnak az 1998-as választásokat megelőző robbantásos merényletekhez is, amelyeket szintén jobboldali személyek, Szájer József és Torgyán József ellen követtek el, valamint említik a MIÉP képviselőjelöltjének a megverését is.⁷³

Csontos János is említ egy esetet, amikor a Kossuth téren

...a Kuncze Gábor-féle belügyi vezetés nem vacakolt megalázó vizsgálati fogsággal – sima, férfias gumibotozással tette helyre a Kossuth téren az agg ötvenhatosokat.⁷⁴

⁷¹ Tóth (é.n.1): 278. Lásd még például: Tóth (é.n.1): 50-51.

⁷² Bencsik (2003): 33.

⁷³ Bencsik (2003): 34.

⁷⁴ Csontos (2000): 217.

Meglehet, hogy az erőszakosság egyszerűen abból táplálkozik, hogy a baloldal vezető figurái sosem néztek szembe a saját múltjukkal, mely hasonlóképpen tele van erőszakkal és erőszakos rendszerekkel, a jelenbeli erőszak tehát a baloldal történeti folytonosságához tartozik.

Ha Szekeres Imre feltűnik, akaratlanul is a gyilkos Pap elvtársra, és ártatlan áldozatára, Brusznai Árpádra gondolunk. Régóta várunk arra is, hogy Bauer Tamás, Pető Iván és társai megszólaljanak végre. Szüleik tevékenysége ugyanis tovább nem mentegethető. A levéltárakban ott a bizonyíték. Az SZDSZ-es Eörsi Mátyás a gyilkossággal alaposan gyanúsítható dr. Bauer Miklóssal hosszú ideje baráti és munkatársi kapcsolatokat ápol. Kuncze belügyminisztersége idején az ő kérésükre született meg az a történelemhamisító igazolás, mely szerint az ÁVH-n nem volt szokás a foglyok bántalmazása...⁷⁵

Amíg ez a szembenézés nem történik meg, amíg tehát az erkölcsi világrend nem áll helyre, addig álságos minden próbálkozás, minden gesztus, amellyel a baloldal azt akarná mutatni, hogy a magáénak érzi a nemzeti történeti ügyeket, és így az ezeket szimbolizáló nemzeti ünnepeket. Például az 56-os megemlékezéseken Medgyessy Péter és az MSZP vezetői szeretnének rendesen részt venni, de a közönség kifütyüli őket, amit Tóth Gy. László megértéssel fogad. Még Mécs Imre hasonló kifütyülését is így fogadja, mondván: nem Mécs 56-os tetteit fütyülik ki, hanem azt, amit az SZDSZ-ben és a Horn-kormányban elnézett és elfogadott.⁷⁶

Az MSZP ilyen gesztusaira példa az, hogy 2002-ben október 23-t az Összefogás Napjává, november 4-ét pedig a Megbékélés Napjává szeretnék átkeresztelni. De példája ennek az MSZP kezdeményezése egy Nagy Imre Érdemrend bevezetésére. Ezeket a gesztusokat '56, és Nagy Imre kisajátítására irányuló kísérleteknek tekintik a jobbközépen.⁷⁷ Mivel az MSZP az MSZMP utódpartja, „a továbbélő múlt,” ezért nem október 23. és Nagy Imre, hanem november 4. és a szovjet megszállás örököse. Október 23. pedig a polgári Magyarország ünnepe.

A baloldal ellenzékként is elfogadhatatlanul viselkedik. Orbán Viktor felpanaszolja, hogy az ellenzék még nem jött rá arra, hogy a kormányon ne a saját, hanem a kormány programját kérje számon. Az ellenzéknek ugyanis az a dolga, hogy azt a programot kérje számon, amely miatt az emberek többsége a kormányoldalt juttatta hatalomba.⁷⁸

⁷⁵ Tóth (é.n.1): 56.

⁷⁶ Tóth (é.n.1): 270.

⁷⁷ Tóth (é.n.1): 271-272.

⁷⁸ Hollós et al. (2001): 18.

Az ellenzék nem hajlandó még olyan törvényeket és kormányzati lépéseket sem megszavazni és üdvözölni, amelyekkel kapcsolatban egyértelmű, hogy a hasznára válnak a magyar polgároknak. Éppenséggel az ellenkezője történik:

...manapság onnan tudható, hogy valami jó a magyar polgároknak, hogy biztosan megtámadja valamelyik ellenzéki párt. Ha minimálbért emelünk duplájára, megtámadják, ha autópályát építünk, megtámadják. Családtámogatási rendszert vezetünk be? Megtámadják. Diákhitelt találunk ki? Megtámadják. ...ezekben az ügyekben igazán egyetérthetnénk.⁷⁹

Az elvtelen és értelmetlen, a közös nemzeti ügyekkel nem törődő szembenállás odáig megy, hogy az ellenzék még külpolitikai kérdésekben, az Unióval folyó tárgyalások alkalmával is megtámadja, hátba támadja a kormányt, holott korábban ez a terület ki volt vonva a pártpolitikai csatározásokból.⁸⁰

Az ellenzéknek az az érdeke, hogy mindenből politikai konfliktust gerjessen, hogy a leglogikusabb ügy körül is vita keletkezzék. Ilyen értelemben az ellenzék akadályozza a kormány munkáját.

A kormánynak viszont nem az a dolga, hogy sopánkodják, hanem tudomásul véve azt, hogy van ellenzék, s az ellenzék egyfajta viselkedése adott és ilyen, és emellett az adottság mellett is próbálja a lehető legjobb állapotba hozni az országot.⁸¹

Pedig arra lenne szükség, hogy a politikában is a szeretet uralkodjék, nem pedig a negatívizmus, a defetizmus. A baloldal azonban nem szeretetteli, hanem csak nemet képes mondani.

... a politikai életben, meg azon kívül is arra volna szükség, hogy a szeretet uralkodjék az emberek között. Lehet különböző véleményünk az ország legfontosabb kérdéseiről, és ezeket meg is lehetne vitatni úgy, hogy közben az egymás iránti – mondjuk a keresztényi – szeretet mindig ott legyen a háttérben. Nem mindig érzem, hogy mindenki mögött ott ez az érzés, ez a gondolat. Nem érzem úgy, hogy mindig mindenki ez alapján ítélné meg a más véleményen lévő, vele vitatkozó embereket is. Pedig, akik mindig mindenre csak nemet mondanak, akik mindig csak az emberi létezés negatívumait, mindig csak a reménytelenséget hangsúlyozzák, és soha semmivel nem tudnak azonosulni,

⁷⁹ Hollós et al. (2002): 164. Lásd még Hollós et al. (2002): 285.

⁸⁰ Hollós et al. (2002): 278-9.

⁸¹ Hollós et al. (2001): 18.

soha semmi mellé nem tudnak odaállni, azok eleve tagadó szellemiségek. Égető szükségünk volna arra a politikai életben is, hogy pozitív irányba váltson ez az egyeseknél eleve elrendelt negatívizmus. Azzá, amit lehet akár szeretetnek, akár tenni-akarásnak, akár a közös alkotásban való részvétel szándékának nevezni. Szóval ilyen erényekre volna szükségünk. „Nem”-ekből lehetetlenség társadalmat, családot, államot felépíteni!⁸²

Összességében tehát az a kép alakul ki a baloldaltól általában, hogy az nem a nemzet közös ügyeivel foglalkozik, hanem pusztán a jobboldali kormány megdöntésével, a hatalom megszerzésével és minden áron való megtartásával. Ezért nem látszik sok értelme lenni annak, hogy a jobboldal bármilyen kérdésben érdemi párbeszédet folytasson az ellenoldallal; a feladat a hatalom visszaszerzése. És ez a baloldali politikusokra, szervezetekre éppúgy igaz, mint a baloldali médiára, amellyel szintén nem érdemes jó viszonyt ápolni, mert úgy is csak félremagyarázzák a jobboldal megnyilvánulásait.

MSZP

A baloldal egyik, éspedig nagyobbik ereje a Magyar Szocialista Párt, a szocialisták. A párt mélyen be van ugyan ágyazódva a társadalomba,⁸³ ugyanakkor a szavazói előregedése elvezet ahhoz, hogy maga is el fog tűnni.

Hosszabb távon a baloldali (kádári) Magyarország vesztesre áll. Szociológiai tény, hogy az MSZP elsősorban a kevésbé iskolázottak és a nyugdíjasok tömegeire számíthat. A fiatalok, a vállalkozó szelleműek és az iskolázottak nagy része jobboldali. A jövő a nemzeti középosztályé és az egységesülő polgári Magyarországé. Ennek az országnak Orbán Viktor a mindenkori vezetője és – erkölcsi értelemben – miniszterelnöke is.⁸⁴

Máshol megállapítják, hogy az MSZP támogatói közé tartoznak a nagyvállalkozók is, amiből az a paradox helyzet adódik, hogy a rendszerváltás legnagyobb vesztesei és nyertesei ugyanazt a pártot támogatják.

A szocialista párt egyszerre a nyertesek és a vesztesek pártja. Kommunista múltjuk és az előző rendszerhez való kötődésük miatt a jelenlegi magyar burzsoázia nagy része

⁸² Hollós et al. (2001): 354

⁸³ Tóth (é.n.1): 92.

⁸⁴ Tóth (é.n.1): 284. Lásd még Fricz (2006): 12.

baloldalinak vallja magát, hasonlóan azokhoz a kisemmizettekhez és családtagjaikhoz, akik érzelmi alapon kötődnek még ma is az MSZMP egykori utódszervezetéhez.⁸⁵

Ráadásul olyan párt, amelyik úgy baloldali, hogy közben neoliberais, tehát a külföldi és bel-földi nagytőkét segíti a gazdaságpolitikájával. Orbán Viktor miniszterelnökként is a nagytőke kormányának minősíti a Horn Gyula vezette kabinetet,⁸⁶ és a 2002-es két forduló közének is ez az egyik fő üzenete, tudniillik az, hogy amennyiben a baloldal győz, akkor a nagytőke alakít Magyarországon kormányt. 2004-re a baloldali kormány már nem is csak a nagytőkée, hanem bankárkormány, szemben a jobboldal polgárvédő kormányával.⁸⁷

A pártnak azért is el kell tűnnie, mert nincsenek új emberei és új gondolatai. A 2002-es választásokat megnyerte ugyan a számukra Ron Werber kampánytanácsadó, a gyűlölet karmestere meg a baloldali és liberális médiaértelmiség, beleértve Dr. Kende Péter A Viktor című könyvét is, de, lám, 2006-ban sem tudnak mást, mint ugyanazt a mintát követni⁸⁸ vagy ellopni a Fidesz ötleteit.

Az MSZP gyakorlatilag a Fidesz-program tagadására, majd utólagos kisajátítására alapozza – tagadhatatlan leleménnyel – választási retorikáját;

...az SZDSZ pedig – bocsánat a szóért – csak hülyéskedik *Kovács Pistivel*. Érdekes különben, hogy a mindent és mindenkit utánzó MSZP ezúttal óvatlan volt, és a liberálisok kissé pedofil beütésű kampánymeséjét is átvették. Az MSZP legújabb óriásplakátján Gyurcsány Ferenc bazsalyog egy csecsemőre.⁸⁹

Dr. Kende Péter 2002-es, majd 2006-os könyve azért is szerez megbecsülést a baloldali táborban, azért is kel el olyan hatalmas példányszámban, mert a magyar szocialista Orbán főbiában szenved,⁹⁰ ezért szívesen olvas ezt megerősítő szövegeket.

A szocialisták kétségkívül pragmatisták, ez azonban nem önként választott identitás, hanem az ötlettelenségből eredő kényszer. A pragmatizmus velejárója a rettegés minden magasabb eszmétől és értéktől, így például és főképpen a nemzeti gondolattól és érzéstől. Erre az egyik legvilágosabb példa a baloldali kormány viselkedése a 2004-es népszavazással kapcsolatban. Az is felháborító ugyan, hogy az MSZP a kettős állampolgárság megadásának várható pénzügyi terheire hivatkozik, de nem ez a valódi okuk és félelmük, hanem az, hogy csak egy nemzeti

⁸⁵ Tóth (1998): 139:

⁸⁶ Hollós et al. (2001): 227.

⁸⁷ Orbán Viktor: a lelkekben megtörtént a nemzet határokon átnyúló egyesítése. MTI, 2004. július 24.

⁸⁸ Szavak háborúja. Magyar Demokrata, 2006. január 19.

⁸⁹ Változás készül. Magyar Demokrata, 2006. március 9.

⁹⁰ Lásd például: Bayer (2004): 19.

érzésében gyenge országon, egy politikától mentesített társadalmon tudnak uralkodni, mert ehhez szoktak 1990 előtt.

...próbáljuk megérteni a szocialisták rejtett félelmeit a kettős állampolgárságtól. Nos, ez nem áll másból, mint hogy a szocialisták lelkük mélyén rettegnek a nemzettudat megerősödésétől. Rettegnek, mert nem tudnak vele mit kezdeni, rettegnek, mert nem értik, nem érzik, s ezáltal nem tudják uralni. Rettegnek, mert azt viszont érzik, hogy a nemzettudat felerősödése elsöpörheti őket, mint 48 évvel ezelőtti elődjeiket. ...Az életükért küzdenek.

Mert ugyan vajon miféle társadalmat és embereket tudnak ők irányítani? Egyetlent, méghozzá a Kádár-korszak társadalmát és a Kádár-rendszer emberét. Ehhez szoktak hozzá, ezt ismerik, csupán ehhez a társadalomhoz és rendszerhez szabott kormányzati, hatalmi eszközeik vannak. Mire is épült a Kádár-rendszer? Egy hazug közmegállapodásra (...), amely arra épült, hogy az emberek ne foglalkozzanak politikával, ne foglalkozzanak értékekkel, nemes, közösségelvű gondolatokkal, ideológiákkal, eszmékkel, ezt bízzák csak a kommunista pártra, helyette viszont megkapják a Trabantot és a vasárnapi rántott csirkét.⁹¹

SZDSZ

A baloldal másik erős szereplője az SZDSZ. A két párt össze van egymással kötve, ugyanis senki mást nem találnának koalíciós társnak, de van közöttük különbség, aminek az egyik döntő tényezője a liberális értelmiség továbbra is aránytalanul nagy befolyása a pártra.

Ha manapság már nincsenek baloldali értékek, s emiatt a szocialisták nem képesek megújulni, akkor az SZDSZ helyzete még sanyarúbb, mert ők nem érhetik be a pragmatizmussal, ugyanakkor az identitásuk nagyon bizonytalan lábakon áll. Ez a bizonytalanság agresszívvá és hisztérikussá teszi őket, és ez vezeti a liberális tábor időről időre különféle botrányok kirobbantásához, hogy legalább ezek által felmutassák a létezésüket és azt, hogy gondolnak valamit a világról.

Az idő előrehaladtával az SZDSZ egyre inkább a különféle kisebbségeknek, és nem a magyar társadalom nagytöbbségének az érdekeit tartja szem előtt. Ilyen kisebbség mindenekelőtt a cigányság. A botrányokat ezért jobbra a cigányság körében történt egy-egy amúgy érdektelen

⁹¹ Fricz (2006): 56.

esetből kreálják. De hasonlóan kapóra jön az SZDSZ számára az abortuszellenesség bármilyen megnyilvánulása,⁹² vagy minden olyan eset, amikor az egyház aktivizálódik, és számon lehet kérni az egyház és az állam elválasztásának az elvét.⁹³ A másik szokásos eljárásuk a náci veszéllyel való riogatás.

Pedig elvileg a liberalizmus erős és külföldön is nagy becsben tartott eszmerendszer, tehát az SZDSZ-nek nem kellene identitás zavartól szenvednie. Sajnos, azonban ez a liberalizmus már nem a XIX. századi szabadelvűség, hanem valami egészen más, doktrinerség, intolerancia, gyűlölködés, agresszivitás, militáns megnyilvánulások halmaza, ezért az „SZDSZ demokratikus eszközökkel történő kiszorítása politikai-szellemi közéletünkben nemzeti érdek.”⁹⁴ Ráadásul az SZDSZ tulajdonképpen nagyon is újszerűen liberális, hiszen a tagjai voltak már maoisták, radikális antikommunisták, voltak szociálliberálisok és vegytisztán liberálisok, hogy aztán összeálljanak a kommunista utódpárttal közös koalícióban.

Ha tömör és a sokszor emlegetett vonásokat egyetlen mondatba összegyűjtő megfogalmazást akarunk találni, akkor Bayer Zsoltot érdemes olvasni:

... jelenleg egy arabozó, magyarozó, Magyarországot Európából évtizedekre kiszakító, titkosügynökmúltú, nemrég még a KGST-t, a Varsói Szerződést istenítő, a szovjet típusú társadalom „magasabb rendűségét” hirdető kormányunk van, amely kevesebb mint másfél évtizede ugyanazzal a zsargonnal üldözte és ítélte el a szovjet- és kommunista-ellenességet, mint ma az Amerika- és EU-ellenességet. S igen, egy olyan kormányunk van, amely a 23 millió románnal való gusztustalan riogatással egyszerre „oláhozott” és egyszerre sértette vérig az erdélyi magyarságot...⁹⁵

Orbán Viktor pedig ezt teszi hozzá 2004-ben, tehát a Medgyessy Péter vezette kormány idején:

tutyimutyi, sodródó, határozatlan, a gazdasági döntések meghozatalában késlekedő és azokat következetesen végrehajtani nem tudó kormányaink vannak.⁹⁶

⁹² Tóth (1998): 89.

⁹³ Fekete karácsony. Magyar Demokrata, 2006. január 5. Papramorgók. Heti Válasz, 2005. november 24. SZDSZ: Az egyház képmutató, a hívek „marhára be vannak csapva”. Magyar Nemzet, 2005. november 14.

⁹⁴ Tóth (é.n.1): 51.

⁹⁵ Bayer (2004): 110.

⁹⁶ Orbán Viktor: a lelkekben megtörtént a nemzet határokon átnyúló egyesítése. MTI, 2004. július 24.

Gyurcsány Ferenc

Külön fejezetet érdemel a jobbközép Gyurcsány Ferencsel kapcsolatos konstrukciója. Mindazoknak a már többször elmondott baloldali tulajdonságoknak és képtelenségeknek a felfokozott változatát látják a politikusban, amelyek már korábban is megvoltak a szocialistáknál. Ő sem rendelkezik az ország, a nemzet jövőjére vonatkozó elképzelésekkel, ezért minden fideszes ötletet el akar lopni,⁹⁷ még a Fidesz jelszavát, a Változást is,⁹⁸ sőt, még a gesztusaiban is Orbán Viktort másolja.⁹⁹

Gyurcsány Ferenc „lényegében tökéletesen gátlások nélküli,” „önnön szépségébe belehabarodni látszó miniszterelnök”.¹⁰⁰

Nála egoistább miniszterelnökkel nem találkoztunk az elmúlt időszakban. Akinek az egész élete nem szól másról, csak és kizárólag önmagáról. Negyvenöt éves létére elfogyasztott három feleséget, ami azt mutatja, hogy sok mindenhez lehet hűséges Gyurcsány Ferenc, de a legbelső, privát érzelmi kapcsolataiban biztosan nem az. Eszméhez hűséges volt-e valaha? Legfeljebb a pénzhez és a hatalomhoz.¹⁰¹

Orbán Viktor a Fidesz 2006. márciusi kongresszusán így beszél Gyurcsány Ferencről:

Az egész ország másfél éve azt figyeli, hogy egyik honfitársunk keresi önmagát. Keresi a helyét a világban. Néha fiatal próbál lenni, néha idős, néha szegény, néha gazdag. Néha nyájas, néha goromba. Olykor lépeget, máskor elbotlik. Aztán bocsánatot kér, majd táncra perdül, néha lát valamit, néha hisz valamit, néha akar valamit. Egy ember, egy műsor, egy szavazat... Meggyőződésem, hogy honfitársunk segítségre szorul, és nekünk segíteni is kell, hogy megtalálja önmagát és helyét a világban. De azért ez mégsem lehet egy egész ország négyéves programja.¹⁰²

A jobbközép tehát tulajdonképpen nem veszi komolyan Gyurcsány Ferencet, és a maga számára főnyereménynek tekinti,¹⁰³ olyan politikusnak, aki rövidebb-hosszabb távon, inkább rövidebb távon, felszámolja a saját pártját.¹⁰⁴

⁹⁷ Hogy honnan szép nyerni. Magyar Demokrata, 2006. január 19.

⁹⁸ Nemzet, radikalizmus. Magyar Demokrata, 2006. február 23.

⁹⁹ A kaméleon ember. Magyar Demokrata, 2006. március 30.

¹⁰⁰ Nemzet, radikalizmus. Magyar Demokrata, 2006. február 23.

¹⁰¹ Megtanultuk a leckét. Magyar Demokrata, 2006. március 23.

¹⁰² Egyenes beszéd. Magyar Demokrata, 2006. március 23.

¹⁰³ Fricz (2006): 71-től. Gyurcsány Ferencről a 75-en.

¹⁰⁴ Fricz (2006): 82.

Liberális értelmiség

A baloldal külön színfoltja a jobbközép számára az értelmiség, mely főleg a médiaértelmiséget foglalja magában.

A jobbközép egyik kritikája abból táplálkozik, hogy az 1990 előtt a nyilvánosságban vezető pozíciót betöltött figurák továbbra is nemcsak, hogy jelen vannak a nyilvánosságban, hanem még hangadók is, és ráadásul ugyanúgy mondják a magukét, mint annak idején, csak a szókészlet változott meg.

Ráadásul, mivel személy szerint is ugyanazok teszik, sokszor úgy tűnik, mintha időutazáson vennének részt, és visszatértünk volna a 70-es évek kádári Magyarországra. Csak a célok változtak, a frazeológia, az intonáció, a gesztusok és az egyéb metakommunikációs jelzések lényegében ugyanazok. KGST helyett Közös Piacról, Varsói Szerződés helyett NATO-ról, világforradalom helyett nyitott társadalomról és multikultúráról, internacionalizmus helyett pedig európai integrációról beszélnek.¹⁰⁵

A régi MSZMP-t kiszolgáló médiaemberek két csoportra váltak szét: az egyik szociáldemokratának mutatja magát, a másik kőkemény liberálisnak. Ezt az tette lehetővé, hogy az SZDSZ összeállt a posztkommunistákkal, és

Így került egy táborba Várkonyi Tibor, Miklós Gábor, Kereszty András, Szabó Miklós, Bauer Tamás, Kozák Márton, Gulyás Erika, Hajdú János, E. Fehér Pál stb.¹⁰⁶

Ők és társaik az úgynevezett megmondó emberek,¹⁰⁷ a Nagykörúton belüli értelmiség,¹⁰⁸ mert hogy a látókörük csak a Nagykörútig terjed. Ők azok, akik állandóan „a nácizmus, az antiszemitizmus és a rasszizmus szörnyhármasága ellen”¹⁰⁹ harcolnak valamint az egyház és az állam elválasztásáért, mintha nem telt volna el vagy kétszáz év a Felvilágosodás óta, s ebből nem az egyházak és a vallásosság súlyos elnyomása uralkodott volna negyven évig Magyarországon.

A baloldali média

Különösen hadilábon áll a jobbközép bizonyos médiumokkal. A talán legnagyobb felháborodást, egyébként nem csak a jobbközép táborában, hanem annál jóval szélesebb körben a Tilos

¹⁰⁵ Tóth (1998): 95.

¹⁰⁶ Tóth (1998): 96.

¹⁰⁷ Például Bayer (2000): 143-144.

¹⁰⁸ Tóth (1998): 190.

¹⁰⁹ Bayer (2004): 192.

Rádió esete kelti, amikor 2003 karácsonyán az egyik műsorvezető azt találja mondani, hogy kiirtaná az összes keresztényt.¹¹⁰

A baloldali magyar média rendszeresen hamisít híreket, például interjúkat és leveleket, így például Teller Ede levelét is,¹¹¹ aztán nem igen van ezeknek következménye, tudniillik abban az értelemben, hogy bárkit kirúgnának a hamisítás miatt.¹¹²

A baloldalnak kilencven százalékos ugyan a fölénye a médiában, de szerencsére a média nem mindenható. Másképpen aligha győzött volna a jobboldal 1998-ban:

A média szerencsére ezúttal sem bizonyult mindenhatónak, mert képviselőinek döntő többsége hiába hazudott és manipulált reggel, délben és este – az emberek mégsem hitték el, hogy ez a létező világok legjobbika. ...a jelek szerint elégük lett... a közös *tocsikolásokból*, a baloldaliság és a liberalizmus, valamint a másság és a multi-kulti ájult tiszteletéből; az elvtársi kapcsolatok újjáéledéséből és továbbéléséből.¹¹³

Szerencsére a jobbközépnek is megvannak a maga médiabeli értelmiségije, akik állják a sarat a nyilvánosság küzdelmeiben. Az Index fórumán írja valaki¹¹⁴:

Az a Te és elvbarátaid problémája, hogy Bayer radikálisabb, mint a többi jobboldali újságíró.

A nagy odamondogató TGM, Bacher, Baló, Gyorffy, Ungvári stb. ellenpontjaként kezd kibontakozni a Lovas, Bayer, Varga-Domokos vonal, akik felkészültek, intelligensek, és nem söpörhetek el klisék és címkék ragasztgatásával!

Véget ért az egyeduralom a szoclib. sajtó számára!

A baloldali értelmiség sajátos leágazásaként jelenik meg a Heti Hetes. Az RTL Klub műsora rendkívüli népszerűsége tesz szert az Orbán-kormány idején. A már korábban híressé vált színészek és médiaemberek alkotta kör hetente a hét kisebb-nagyobb eseményeihez fűz tréfásnak szánt megjegyzéseket. Magas nézettséget érnek el, a kereskedelmi médiumok, a tévécsatorna éppúgy, mint a bulvárlapok számtalanszor szerepeltetik őket, beszámolnak a hétköznapijairól, családi életükről, sőt, együtt lehet velük nyaralni. Ez a kör az egyik első, de talán mindmáig a legnagyobb hírre szert tett celebritás társaság a magyar nyilvánosságban.

¹¹⁰ Például Bayer (2004): 58-62.

¹¹¹ Ki írt Teller Ede nevében levelet? Magyar Nemzet, 2003. szeptember 16.

¹¹² Bayer (2004): 28-32.

¹¹³ Tóth (1998): 141-142.

¹¹⁴ http://forum.index.hu/Article/showArticle?na_start=30&na_step=30&t=9020938&na_order=

Mindezt azért érdemes tudni, hogy lássuk annak a hátterét, miért sérti éles és gúnyos, de sok-sok nézőhöz és olvasóhoz eljutó jobboldalelles kritikájuk a jobbközép politikai közösség kommunikátorait.¹¹⁵ Adva van tehát egy maroknyi humorista, akik jelentős hatást gyakorolnak az állampolgárokra, de ezt nem egyszerűen a balliberális pártok csatornáiként teszik, hanem önállóan. Végül is nem pártpolitikusok, hanem újságírók és színészek (a celeb vagy a híresség szót ekkoriban a jobbközép nem használja), ezért maguktól teszik, amit tesznek. Igaz ugyan, hogy a mondanivalójuk egybevág a balliberális pártokéval, de ettől még nem azok zsoldosai. Legfeljebb a kereskedelmi televízió zsoldosai, hiszen az fizeti őket. Ezzel pedig felrémlik az, hogy a kereskedelmi médiumok uralma alatt a jobbközép talán mindig is hátrányban lesz, mert sosem vetemedik arra, hogy bulvár eszközökhöz folyamodjék, hiába vevők erre széles tömegek.

Különböző párhuzamokkal próbálják elhelyezni a Heti Hetest. Csontos János a Demokratikus Chartához hasonlítja őket,¹¹⁶ tudniillik abban az értelemben, hogy itt is egymásra találtak a szocialista és a liberális tábor képviselői. Ugyanő egy másik helyen így ír:

...a „szólásszabadság” e trágár ripacsai nem épp a valódi szólásszabadság esélyeit rontják-e; nem a nyilvánosság maradék hitelét emésztik-e fel.¹¹⁷

Külföldi aktorok

Említettem már, hogy a liberalizmus komoly támogatókra számíthat szerte a Nyugaton. Ezek egyike Soros György, aki főként Lovas István szövegeiben kerül elő, mint olyan ember, aki mindig rossz ügyeket támogat. Sokszor csak az alapítványa jelenik meg, mely szintén káros tevékenységet folytat, vagy legalábbis Magyarországot nem tisztességesen bemutató ügyeket, szervezeteket és médiumokat támogat, így például a Magyar Narancsot.

A másik ilyen külföldi aktor a nyugati média. A jobbközép számára zavaró az, hogy az ennek nem jelentéktelen része által közölt Magyarország kép sokkal közelebb áll a hazai balliberális állásponthoz, mint az övékéhez. A cikkek valójában nem Magyarországról szólnak, „hanem az informátorok, interjúalanyok és sűgők kissé kibillent lelkivilágáról.”¹¹⁸ Egyoldalúak a hazai forrásaik: Vásárhelyi Mária, a Nyilvánosság Klub és hasonló SZDSZ- és MSZP-közeli figurák

¹¹⁵ Tóth (é.n.1): 269. Csontos (2000): 83. Inkubátor – újratöltve. Heti Válasz, 2006. február 8.

¹¹⁶ Csontos (2000): 39 és 98.

¹¹⁷ Csontos (2000): 271

¹¹⁸ Tóth (é.n.1): 103.

és szervezetek. Mivel pedig a magyar média csak az elmarasztaló írásokat és tudósításokat ismerteti a külföldi sajtóból, az elismerőket nem, így olyan érzés alakulhat ki a magyar állampolgároknak, mintha a nyugati média egységesen elítélné azt, ami Magyarországon zajlik. De ez persze csak az Orbán Viktor vezette kormány idején van így, sem 1998 elejéig, sem pedig 2002-től kezdve nem kritizálja a magyar kormányok munkáját a nyugati sajtó, hiszen attól kezdve saját elvárásaik vannak Magyarországon is hatalmon.

Ügyek

Amíg kormányon van a jobbközép, tehát 1998-tól 2002-ig, rendkívül széles azoknak a területeknek a köre, amelyekben meg kell nyilvánulnia és döntéseket kell hoznia. Ezen a körön belül ugyanakkor viszonylag jól érzékelhető, hogy a politikai közösség mely szakpolitikai területeket tekinti a legfontosabbnak. Abból tudunk erre következtetni, hogy a miniszterelnök mely témákról beszél a leggyakrabban, továbbá abból, hogy a választási kampány során elsősorban mely területeken elért eredményeket hangsúlyozza a közösség kommunikációja. A 2002-től megfigyelhető ellenzéki tevékenység nem csekély része reagálás a kormányoldal kezdeményezéseire, de ekkor is nyílik tér a saját szakpolitikai témák hangoztatására, az ezekkel kapcsolatos intézkedések számonkérésére. Összességében azt mondhatjuk, hogy ebben az időszakban is ugyanazok az ügyek jelennek meg a kommunikációban.

A bemutatandó további ügyek nem vagy csak részben szakpolitikaiak. Az alábbiakban előbb röviden megemlítem a szakpolitikai ügyeket, majd a politikai közösség által gazdag kommunikációs aktusokkal körülvett további fontos témákra kerül sor.

Szakpolitikák

A szakpolitikák közül legfontosabbnak tartottakat nem nehéz megnevezni, ugyanis 2001 decemberétől kezdve az Orbán-kormány egész oldalas újsághirdetéseiben ad számot az elért eredményekről. Összesen tíz ilyen hirdetés jelenik meg, melyek közül kilenc egy-egy területet mutat

be, a tizedik¹¹⁹ pedig összefoglalja az addigiakat. A területek a következők: családtámogatás,¹²⁰ oktatás,¹²¹ otthonteremtés,¹²² a munka világa,¹²³ az idősek anyagi biztonsága,¹²⁴ katonai biztonság és bűnüldözés,¹²⁵ vidékfejlesztés,¹²⁶ gazdaságfejlesztés¹²⁷ és az egészségügy.¹²⁸

Egyáltalán nem véletlen, hogy a kormány elsőként a családpolitikával kapcsolatos hirdetését jelenteti meg, ugyanis a miniszterelnök és más jobbközép kommunikátorok, köztük Dávid Ibo-lya, az MDF elnöke is ezt tekintik a kormány legfontosabb feladatának.¹²⁹ A családtámogatás azért is jelentős terület, mert jól megkülönböztethetővé teszi az Orbán-kormányt a megelőzőtől. Ahogyan a vonatkozó hirdetés közli, a Bokros-csomag miatt

1994 és 1998 között a családok sokat vesztek, mert a szocialista kormányzat a gyermekek után járó adókedvezményt eltörölte, a gyermekgondozási díjat (GYED) megszüntette, és családok százezreitől vonta meg a családi pótlékot.

Ráadásul a kormány célba veszi a családi adózást is, és bár ezt végül is nem vezetik be, de a családi adókedvezmény révén jelentősnek mondott lépést tesznek felé.

Az oktatásról szóló hirdetésben a hangsúly a felsőoktatásra esik, már csak azért is, mert a megint csak a Bokros-csomag által bevezetett tandíjat az Orbán-kormány törli el, és vezet be helyette diákhitelt.¹³⁰ Az otthonteremtésre szintén büszke a jobbközép, mert a lakáshitelek kamatterhének a jelentős csökkentése megint segíti a családalapítást. A munka világában a minimálbér két és félszeresére emelését valamint a munkanélküliség jelentős csökkenését említik.

Ahol jelentős reformterveket fogalmazznak meg a kormányzati időszakban, az az általános gazdaságfejlesztés. Itt a sokszor hangsúlyozott cél az, hogy minél inkább a hazai, a magyar kis- és középvállalkozások jussanak hitelhez és lehetőséghez. Erre szolgál a kormánykörökben szintén sűrűn emlegetett Széchenyi-terv, mely tíz évre rajzolná fel a fejlesztési irányokat.¹³¹ Egy másik

¹¹⁹ Népszabadság, 2002. február 22.

¹²⁰ Népszabadság, 2001. december 7. Lásd még: Hollós et al. (2001): 25, 62, 63, 110, 130, 204, 205.

¹²¹ Népszabadság, 2001. december 14. Lásd még: Hollós et al. (2001): 10. Tóth (é.n.1): 37.

¹²² Népszabadság, 2002. január 4. Lásd még: Hollós et al. (2001): 206, 228.

¹²³ Népszabadság, 2002. január 11. Lásd még: Hollós et al. (2001): 159, 231.

¹²⁴ Népszabadság, 2002. január 18.

¹²⁵ Népszabadság, 2002. január 25. Lásd még: Hollós et al. (2001): 11, 63.

¹²⁶ Népszabadság, 2002. február 1. Lásd még: Hollós et al. (2001): 137-138.

¹²⁷ Népszabadság, 2002. február 8.

¹²⁸ Népszabadság, 2002. február 15. Lásd még: Hollós et al. (2001): 202, 205.

¹²⁹ Az MDF családpolitikai fóruma 1997. december 17. MTI

¹³⁰ Lásd még: Tóth (é.n.1): 37.

¹³¹ Hollós et al. (2001): 254.

idetartozó terület, amelyik nem kap külön hirdetést, de folyamatosan jelen van a kommunikációban 2002-t követően is, az adórendszer átalakítása és a jelentős adócsökkentés.¹³²

Az Orbán-kormány nagyszabású egészségügyi reformot is végre akar hajtani.¹³³ A miniszterelnök elmondása szerint a privatizáció lenne a cél, s csupán azon folyik vita, hogy alulról vagy felülről kezdjék-e a végrehajtását. Végül úgy döntenek, hogy alulról, tehát a családorvosok szintjén következik be először a privatizáció, 2004-ben pedig már a kórház privatizáció ellen kampányolnak a decemberi népszavazás közeledtével.

2002-ben a választási vereség megakasztja ezeket a folyamatokat, és bár a jobbközép azt ígéri, hogy mindent meg fog tenni az elérték megvédelméért, ellenzékéből csak arra futja, hogy rendszeresen számon kérjék a Medgyessy-, majd Gyurcsány-kormányon az egészen más irányba tett lépéseket.¹³⁴ Az ilyen kritikák egyik iránya a súlyos eladósodás körül forog, hogy tehát a Medgyessy Péter, majd Gyurcsány Ferenc által vezetett kormány nem volt képes a gazdaság beindítására, és ez súlyos államháztartási hiányhoz vezetett. A kritika másik iránya, hogy a kormány az előbb-utóbb nyilvánvalóvá váló válságra megint megszorításokkal fog válaszolni, ahogyan tette azt a Bokros-csomaggal. Erre vonatkozóan 2006 júniusában Matolcsy György azt állítja, hogy a kormány az elkövetkezőkben, 2008-ig három csomagot vezet be.

Azt is lehet tudni, mi lesz a harmadikban. *Gyurcsány* egyébként az MSZP zárt frakcióülésén azt mondta három héttel ezelőtt, hogy az idén 350 milliárd forintot, 2007-ben ezermilliárdot és 2008-ban is ezermilliárdot kell elvonni az egyensúly javítása érdekében.¹³⁵

Új kultúra

Bogár László munkásságán látható a leginkább az, hogy a jobbközép intenzíven munkálkodik egy teljes világmagyarázat létrehozatalán és ennek elterjesztésén. Bogár László azért alkalmas hívó név itt, mert vaskos könyvekben,¹³⁶ adja elő ezt a világmagyarázatot. A felvilágosodásból,

¹³² OGY - Varga Mihály: a nemzeti petícióval a Fidesz nem kér lehetetlent. MTI, 2004. április 5. A közélet kerekasztala. *Heti Válasz*, 2006. június 29.

¹³³ Lásd még: Hollós et al. (2001): 202, 252-254,

¹³⁴ Lásd például a 2005 nyarán lefolyt Gyurcsány-Orbán televíziós vitát. <https://www.youtube.com/watch?v=bbb6AFsyr2Q> és <https://www.youtube.com/watch?v=6sy6XAfBBSQ>

¹³⁵ A közélet kerekasztala. *Heti Válasz*, 2006. június 29. Ez a megjegyzés alighanem a Balatonöszödön lezajlott frakcióülésre céloz, arra, amin az úgynevezett öszödi beszéd is elhangzott. Az újságíró rá is kérdez, hogy „Ezek szerint van információja arról, hogy mi folyik az MSZP zárt frakcióülésén?” Matolcsy pedig ezt válaszolja: „Kis ország vagyunk, itt nincsenek titkok.” Majd további részletekkel szolgál a zárt ülésen elhangzottakkal kapcsolatban.

¹³⁶ Egy teljességre törekvő korai összefoglaló: Bogár 2003.

majd a hatvanas évekből táplálkozó kurrens kultúrát felváltó új világnézet az ambíciók szerint alkalmas magyarázatot ad mindenre a lételmélettől elindulva egészen a napi politikai és gazdasági történésekig. Valóban lételméleti alapokról beszélhetünk, ugyanis Bogár Heidegger és Nietzsche nyomán a lét és létező problémájától indul el, vagyis egy olyan pontról, amelynél aligha lehet előrébb menni – legalábbis az európai kultúra normái és beidegződései szerint. Mások, mint például Bayer Zsolt¹³⁷ vagy éppenséggel Orbán Viktor,¹³⁸ szintén fel-felillantják ennek a világmagyarázatnak, vagy az ő esetükben inkább világérzületnek az elemeit, de szabatosan ezeket nem fejtik ki, inkább csak feltételezhető, hogy Bogárral párhuzamosan gondolkodnak. Erre abból is következtethetünk, hogy Bogár az 1998 – 2002-es időszakban a Miniszterelnöki Hivatal Stratégiai Munkacsoportjának a vezetője, és később is, mindmáig megbecsült tagja a jobbközép értelmiségnek, tehát például rendszeresen publikál a *Heti Válaszban* és a *Magyar Nemzetben*, és később is rendszeresen megszólal a jobbközép médiájában.

A világmagyarázat és világérzület, az új kultúra mindenekelőtt a korban uralkodó (neo)liberális és az azzal mindinkább összefonódó baloldali kultúrához képest új, más. Ez a fősodor a közgondolkodás, és ezen belül a társadalomtudományi gondolkodás hallgatólagos alapja, s ezért a jobbközép megszólalásaiban és megnyilvánulásaiban megnyilvánuló sajátos kultúrát és érzékenységet a nyilvánosságban általában konzervatívnak, nacionalistának és vallásosnak szokás nevezni, mert a fősodor ezekkel a címkékkel látja el, már amennyiben nem mondja egyenesen idejétmúltnak, veszélyesen múltba révedőnek.

Röviden összefoglalva: a kidolgozni és elterjeszteni vágyott kultúra centrumában egy olyan ideális helyzet áll, amelyben a társadalom és az ember a világgal dinamikus egyensúlyban van. Az ember eredendően és végső soron nem individuum, hanem valamilyen közösségnek, például családnak, nemzetnek a tagja. A társadalom pedig abban a tekintetben van, illetve kellene, hogy legyen dinamikus egyensúlyban a természeti környezetével, hogy bár a létezése megterheli a létet, de nem roncsolja szét, hanem mintegy lehetőséget ad a természetnek arra, hogy helyreálítsa önmagát. Ez a dinamikus viszony azonban legfeljebb a középkor végéig állt fenn a Nyugaton, azóta már nincsen egyensúly, és pedig sem a társadalom és a természet, sem pedig az ember és saját külső és belső környezete között.

Az utóbbi ötszáz év során a nyugati világ a modernizáció jegyében roncsolja a létet, felszámolja saját természeti, társadalmi és emberi alapját, s bár már láthatók a vég jelei, egyelőre ez a

¹³⁷ Például: Bayer (2004): 139. Bayer esetében lásd ehhez például a kulturális pesszimizmus motívumát, amelyről a későbbiekben írok.

¹³⁸ Például: Hollós et al. (2001): 317-8.

„westernmodernizációs létroncsolás” nem jutott el az összeomlásig, mert a saját feszültségeit még képes a Nyugaton kívülre exportálni. Mindazonáltal ez a westernmodernizációs kultúra halálra van ítélve.

Az úgynevezett modernizáció működtetői pedig hatalmas, mégis láthatatlan hálózatok, pontosabban olyan hálózatok, amelyek tagadják saját létezésüket, de néha észrevehetővé válnak a hétköznapi megfigyelő számára is, „fényt kapnak”. A modernizációs létroncsolást előmozdító világhálózatok fő összetevői az óriásvállalatok és a nemzetközi politikai összefonódások, melyeknek megvan a kulturális befolyásuk is. A világgazdaság és világpiac tehát nem a szabad piacon egyenlő esélyekkel működő termelők összessége, ahogyan azt a régi paradigma fogta fel, hanem hatalmas vállalatok belső mozgásai által uralt láncolat. A világpolitika és a belpolitikák nem kisebb-nagyobb államok és államszövetségek versengése, hanem az óriáshálózatok által kiválasztott vagy legalábbis működni engedett, de néha lecserélt politikusok és szervezetek halmaza, a kultúra pedig az, ami ennek a nyugati és létroncsoló működésnek az előrehaladását a tudatok szintjén is lehetővé teszi.¹³⁹

Innen nézve tehát a magyarországi történések sem érthetőek meg pusztán a belső gazdasági, politikai és kulturális erők számbavételével, hiszen például a belső erőknek egy része, jobbára a baloldal, mindig is ennek a világhálózatnak a kiszolgálója. A magyar jobboldal megpróbál és a jövőben is meg kell, hogy próbálkozzék azzal, hogy ellenáll a hálózatok machinációinak, de ez irgalmatlanul nehéz feladat, éles szemet és jó egyensúlyozó képességet igényel, és persze sokszor vezet bukáshoz. Sajnos, az Európai Unió is döntően a világhálózatok eszköze, tehát az uniós tagság sem védi meg az országot a világ működésének alapvető fenyegetéseitől.

Az előzőkből látható, hogy amire az ellenállás épülhet, az a közösségiség, a természettel, például az ember belső természetével szembeni önmérséklet, a transzcendencia elfogadása.¹⁴⁰ Az embernek ugyanis van valamilyen koroktól független lényege, ahogyan a férfi- és női voltak is, s ezeket nem szabad megerőszakolni, hanem tiszteletben kell tartani. A másik oldalról közelítve: le kell mondani arról, hogy a puszta individuum a tiszta racionalitásának a segítségével, a természetnek, a társadalomnak és a saját belső természetének az objektummá változtatása és radikális átalakítása révén próbálja meg megoldani a saját és a világ gondjait. Mindezt a transz-

¹³⁹ A felfogás egyik aspektusát pontokba szedve és röviden megtalálni itt: A jobboldali írástudók árulása. Heti Válasz, 2006. június 29.

¹⁴⁰ A „nyitott társadalom” ellenségei. Magyar Nemzet, 2000. február 4.

cendencia elfogadásának az okán, és a fősodró felfogás kényszerének engedve nevezhetjük vallásosságnak és nemzeti érzelmeknek; s valóban: ezeknek az összetevőknek az érvényesülése elősegítheti a létronsolás lelassítását és visszafordítását.

Az egyik első feladat ezért a vallásosság és a nemzeti érzések, egyáltalán: minden közösségi összetartozás tiszteletének és intézményeinek a megerősítése. Amikor tehát a jobbközép kommunikációjában és tetteiben az egyházak támogatásának, a (keresztény) hit megvallásának, a nemzeti érzések hirdetésének és a család középpontba helyezésének a momentumaival találkozunk, akkor ez egyszerre regisztrálható jobboldali konzervativizmusként és a mélyreható kulturális átalakításra irányuló erőfeszítésként.

Orbán Viktor, aki a jobbközép politikai közösség számára ebben a tekintetben is példaadó, nemcsak megvallja vallásosságát,¹⁴¹ hanem egyéb megszólalásaiban is utal arra, hogy ami a jobboldallal, a jobbközép közösséggel történik, annak magasabb értelme van, de ez a magasabb értelem még nem világos a számunkra. Orbán Viktor tehát nem azt mondja, hogy a 2002-es vereség lényege bizonyos jól körülírható hibák előfordulása a kormányzás és a kampány során, hanem azon töpreng, hogy vajon mi ennek a vereségnek a magasabb értelme. A történéseknek kevésbé a múltban fellelhető okait kell kutatni, hanem azt, amivel hozzájárulnak a jövőhöz.

Hasonlóképpen, a jobbközép szerzői fokozott figyelmet fordítanak a világban zajló olyan folyamatokra, amelyek a jelenleg még hegemón helyzetben levő kultúra, a baloldali és liberális világérzet meggyengülését vetítik előre. Így visszatérően foglalkoznak Európa iszlamizációjával, hiszen ebben a transzcendenciában erősen hívő kultúra felemelkedését és betörését látják, mellyel szemben csak hasonló tendenciák, tehát a kereszténység, az európai zsidó-keresztény kultúra újraéledése veheti fel a harcot. Ugyanígy fontos minden jel, ami a nemzetközpontság erősödését¹⁴² és a liberális individualizmus, kozmopolitizmus hanyatlását mutatja. Még hétköznapi szinten pedig a jobboldali pártok előretörése mutatkozik a szövegekben ígéretesnek, olyan kontextus kialakulásának, amely szükségképpen segíteni fogja a jobbközép politikai közösség megerősödését és hatalomra kerülését a közeljövőben.¹⁴³

Természetesen szó sincs arról, hogy az egész politikai közösségben, annak minden megnyilvánulásában egyöntetűen érvényesülne a fentebb vázolt gondolatrendszer. Még csak azt sem állíthatjuk, hogy a hétköznapian vallásosságnak és nemzeti érzésnek nevezett hangoltság lenne

¹⁴¹ Orbán (2006): 409-410.

¹⁴² A nacionalizmus kísértete. Lovas (2002b): 284-285.

¹⁴³ Jobboldali Európa. Lovas (2002b): 11-13.

tetten érhető ezekben. Ugyanakkor a politikai közösség és főként néhány vezetőjének a kommunikációja inkább érhető és dekódolható, ha számításba vesszük a legérzékenyebben Bogár László által kidolgozott gondolati építményt. Tegyük hozzá, hogy Bogár 2003-as könyve körül vita folyik a jobbközép értelmiségben is, és számos ponton tartották eltúlzottnak a világgépet, hiányosnak az adatolást, verbózusnak a szerzőt stb.¹⁴⁴

A nemzeti történelem folytonossága

Ha az új kultúra kidolgozása és terjesztése az átfogó feladat, a leglátványosabb kommunikáció és tevékenység alighanem az ennek részét képező egyik ügynek, a nemzeti történelem folytonosságának a felmutatását, performálását veszi körül. Az előzőek fényében ez ellentmondás is lehetne, hiszen hogyan fér össze a jövőre irányultság a múlton való intenzív munkálkodással? Úgy, hogy a múltból azokat az elemeket és tendenciákat emelik ki a jobbközép fő megszólalói, amelyek a jövő formálásához a legfontosabbak. Így kerül a múlt értékelésének a középpontjába az államiság ezeréves folytonossága a millenniumi ünnepség- és eseménysorozattal, benne és hozzákapcsolódóan a Szent Korona áthelyezésével. A jövő a nemzeti szuverenitásé, a nemzeti önállóságé, ennek pedig az első számú intézménye az állam, következésképpen minden lényeges, ami ennek az államnak, a magyar államnak a múltba gyökerezettségét és évezredes szilárdságát jelzi.

Ahogy Antall Józsefnél,¹⁴⁵ úgy Orbán Viktornál is feltűnik az a gondolat, hogy a történelmi folytonosság a családokon belül is átélhető. A 2000-ről szóló évértékelőben a miniszterelnök említ egy ma is élő dédapát, aki gyerekkorában a saját dédapjától hallott a reformkor nagyjairól.¹⁴⁶ A történelem, a magyar történelem folytonossága tehát nem csak a hivatalos megemlékezések és a történettudományok révén lehetséges, hanem akár a generációk együttélése által, de ehhez persze megint csak a családok összetartása, a generációk egymásra figyelése szükséges.

Millenniumi ünnepségsorozat

¹⁴⁴ Lásd ehhez: Bogár 2007.

¹⁴⁵ Lásd például Vallomás Magyarországról – március 15-én. Magyar Nemzet, 1991. március 15. Vége a megszállásnak! In: Modell és valóság, II. 175.

¹⁴⁶ Modor-Laczik (2013): 403.

A magyar államiság ezeréves fennállásával kapcsolatban tizenkét hónapon keresztül tartó ünnepi eseménysorozatot rendeznek a kormányzati és önkormányzati szervek, de tulajdonképpen minden olyan intézmény, amelyik a közszférába tartozik, tehát például az iskolák is. A millenniumi év 2000. augusztus 20-án kezdődik, és 2001. augusztus 20-án ér véget.

A sorozat nyitó eseménye a 2000. augusztus 20-i nagyszabású ünnepség.¹⁴⁷ Többek között az egyik programpont, hogy ezer gyermek éneklje az alkalomra írt *Millenniumi ódát*¹⁴⁸ a rendezvényen. A tűzijátékot áthelyezik a Parlament elé, és ekkor vonul fel először a történelmi zászlók között az 56-os lyukas zászló is.

A millenniumi ünnepségsorozat nemcsak a fővárost érinti, hanem kiterjed az egész országra. Például Borsod-Abaúj-Zemplén megyében kihelyezett ünnepi közgyűlések tartoznak a programba, Miskolc millenniumi rendezvénytervet készít, melybe sportgála és népművészeti sokadalom éppúgy beletartozik, mint két szobor felállítása, színházi fesztivál, és főképpen az, amikor Orbán Viktor adja át az emlékHzászlót a megyei önkormányzatnak és Edelénynek.¹⁴⁹

Másutt is a jelenlévő kormánytag adja át a településnek a millenniumi emlékHzászlót, a kisiskolások pedig megkapják az *Ezer esztendő. Millenniumi olvasókönyv* című kiadványt valamint a párját, az *Ezer esztendő. Millenniumi daloskönyvet*. Tökölön maga Orbán Viktor adja át őket a gyerekeknek, és tart beszédet ennek kapcsán.

Ebben a könyvben nincsenek rózsaszín elefántok. Ez a könyv egy másik, egy őszinte és valóságos világ üzenetét hordozza. Botond, Csodaszarvas, Mátyás király, szabadságharcaink, meséink, népdalaink, saját nagyszüleink könyve. A gyerekek kapják, de az egész családnak szól.¹⁵⁰

A rendezvénysorozathoz tartozik a frissen átadott Millenáris Park kiállító és rendezvényközpontban megrendezett „Álmok álmodói – világraszóló magyarok” című kiállítás. Az egyik bejáratánál helyezik el a Millenniumi Kódexet.¹⁵¹ Ebbe a nagy alakú kötetbe a látogatók beírhatják a jövőnek szánt üzeneteiket. Az üzenetek közül Orbán Viktor ismertet is kettőt a 2000-ről szóló évvértékelőjében.¹⁵² A látogatók műanyagkarórák kaptak ajándékba, hogy bármikor visszatérhessenek, ha nem tudták végignézni az egész kiállítást.¹⁵³

¹⁴⁷ Orbán: Senkit sem nélkülözhetünk. Népszabadság, 2000. augusztus 21.

¹⁴⁸ Lásd például: <https://www.youtube.com/watch?v=tXFKKUePzvs>

¹⁴⁹ Városnap Miskolcon. Népszabadság, 2000. május 15.

¹⁵⁰ Kisiskolásoknak mesélt Orbán Viktor. Népszava, 2000. március 11.

¹⁵¹ Millenáris Park: koncepció készül. Népszabadság, 2002. június 19.

¹⁵² Modor-Laczik (2013): 416.

¹⁵³ 140 milliós profit a Millenáris Rt. karóráin. Origo, 2002. június 17.

A történelem főutcája

Az internet népe is meglehetősen elismeréssel fogadja Orbán Viktor millenniumi évet kezdő ünnepi beszédét, melyben a magyar történelmet álmok mentén kibomló folyamatnak mutatja be a miniszterelnök.¹⁵⁴ Az első álom Emeséé, a második Szent Istváné, mindkettő beteljesedett, hiszen Emese fia, Álmos valóban nagy dolgokat vitt végbe, Szent István pedig valóban megteremtette a magyar államiséget.

Ezer év erőt adó nyugalomával mondjuk, kell, hogy legyen újra magyar álom. Egy gazdag és erős Magyarország. Egy nemzet Európa szívében, amelyet magukban bízó szabad és büszke emberek építenek maguknak a saját szájuk íze szerint.¹⁵⁵

A múlt a jövőre irányul: Emese és Szent István álma arra, hogy mi a teendő, éspedig akár harminchat generáció hosszan, mert az ezer év harminchat generációt jelent.¹⁵⁶

Orbán Viktor szerint a millenniumi év már csak azért sem a múltra irányul, mert voltaképpen inkább a keserves huszadik század lezárása.

Szeretném, ha az idő azt bizonyítaná – és majd a történelemkönyvekbe is azt jegyeznék föl harminc-negyven vagy ötven esztendő múlva –, hogy ez volt az az esztendő, amikor lélekben sajátosan átváltozott Magyarország, azaz a magyar nemzet. Ha azt mondanák az utódaink: ez volt az az esztendő, s ez volt az a hatalmas ünnepség, amellyel az ország végérvényesen búcsút intett egy keserves időszaknak, a letűnt XX. századnak, és kapukat nyitott a jövő felé.

Ahogy próbáltam az ünnepi megemlékezések során is említeni, visszaverekedtek magukat az őseink – ezt mondhatnák, mondjuk az unokáink –, ismét az európai történelem fősodrába. Vagy ahogyan mondtuk itt, az ünnepségek idején: az európai történelem fő-utcájára.¹⁵⁷

¹⁵⁴ <http://forum.index.hu/Article/showArticle?t=9021704&la=17169276>,
<http://forum.index.hu/Article/showArticle?t=9021699>

¹⁵⁵ Millenniumi Országjáró, 2000. szeptember-október, hetedik oldal.

¹⁵⁶ Lásd még ehhez: Orbán (2002): 6.

¹⁵⁷ Hollós et al. (2002): 171.

Még évekig zajlik a párt eseménysorozata „Történelem, Fő utca” címmel,¹⁵⁸ Orbán Viktor ezzel a címmel adja ki fényképekkel gazdagon illusztrált első gyűjteményét a beszédeinek,¹⁵⁹ és Tellér Gyula egyik kötetének is ez a címe.¹⁶⁰

A rendezvényeken a Fidesz elsőrendű politikusai mondanak beszédet, például Kövér László, Szájer József, Mikola István és Sziijártó Péter. A rendezvények műsorvezetője Rákai Philip, és különféle énekes és zenés műsorszámok is gazdagítják a programot.

A Szent Korona

2000. január 1-én nagy ünnepség keretében átszállítják a koronát a Nemzeti Múzeumból a Parlament épületébe, hogy attól kezdve ott legyen megtekinthető. A vonatkozó jogszabály elfogadását éles viták kísérik, melyekben a jobbközép álláspontja az, hogy a Szent Korona nem múzeumi tárgy,¹⁶¹ hanem kifejezetten a magyar államiság jelképe, és pedig immár ezer éve létező szimbóluma, ezért ott kell lennie, ahol ennek az államiságnak a mindenkori központja van, tehát az Országgyűlés épületében. A Szent Korona, ahogyan a neve is mutatja, szakrális tárgy, mélyebb jelentéseket és jelentőséget hordoz.

A múzeumból való elkerülése nem akadályozza sem a magyar állampolgárokat, sem a külföldieket abban, hogy megnézhessék a többi koronázási jelvénnel együtt, ugyanis be lehet jutni a kiállítási helyre a jövőben is, a gyerekek pedig millenniumi bérletet kapnak, hogy a millenniumi év alatt ingyen megnézhessék.

A korona körüli másik fontos esemény 2001. augusztus 15-én történik. Ekkor látogat a korona hajón Esztergomba. A nap számos eseményt foglal magába: magát az utaztatást, amely a koronát formázó makettal fedett hajón történik, a korona esztergomi fogadását, felvitelét a Bazilikába, vezető politikusok és egyházi személyek beszédeit, Melocco Miklós Szent István megkoronázásáról készített szobrának a felavatását, ennek megáldását a nagyobb egyházak (izraelita, unitárius, református, evangélikus, ortodox és katolikus) vezető papjai által.¹⁶²

Filmek

¹⁵⁸ A 2003. szeptemberi soproni rendezvényről lásd: Gondola.hu, 2003. szeptember 26, a 2005. novemberi salgótarjániról pedig: <https://vimeo.com/146610152>

¹⁵⁹ Orbán (2003).

¹⁶⁰ Tellér (é.n.2).

¹⁶¹ Hollós et al. (2001): 200.

¹⁶² Keveseket érdekelt a korona Esztergomban. Origo, 2001. augusztus 15.

Az új kultúra megteremtésének és terjesztésének az egyik eszköze a magyar történelem mozzanatainak az újraalkotása, mégpedig többek között filmes formában. 2001 áprilisában mutatják be a *Sacra Corona* című filmet, amelyik a XI. századi magyar történelembe helyezi a megosztottság káros voltával kapcsolatos üzenetét. 2002-re, tehát a választási kampány idejére pedig elkészül a *Hídember* és a *Bánk bán* című film, de ezek csak az első darabjai egy sorozatnak. Az Orbán-kormányuk ugyanis előre jól végiggondolt hosszú távú tervei vannak ezen a téren is.

A gondolat tehát az volt, hogy a magyar állam minden esztendőben szánjon egy valóban jelentős összeget legalább egy nagy történelmi játékfilm elkészítésére... Tehát úgy gondoltuk, hogy mivel A kőszívű ember fiai, a Jókai-regényekből készült nagy filmek vagy az Egri csillagok óta lényegében nem készülhetett el nagy történelmi magyar játékfilm az ország nehéz gazdasági helyzete miatt, ezért hát most, hogy fölfele megy a gazdaság, talán ezt is pótolni kellene....

Három szimbolikus mag köré szerveződnek most ezek a nagy filmek: egyik a Szent Korona, a másik a nemzeti büszkeség szimbólumát jelentő Bánk bán, a harmadik pedig Széchenyi István alakja.

A Bánk bán ráadásul operafilm lesz, s a filmtől azt várjuk, hogy nemzeti operánk – hasonlóan egyébként az elmúlt évek néhány kevésbé ismert, de ma sikeres cseh operájához –, fölkerülhet a nagy nemzetközi produkciók listájára, és hogy a legnagyobb külföldi operaházak is, mint egy játszható, versenyképes operát, a repertoárjukba illesztik majd.

...minden évben lesz a kultusztárca döntése szerint egy nagy játékfilm, amely előre megadott témákra készített forgatókönyvekből válogat majd. Egy 2002-ben forgatandó és 2003-ban bemutatandó témát már szervez, tudomásom szerint, a minisztérium. Az a film Mátyás királyról szólna, és a 2004-es pedig a tervek szerint Bethlen miniszterelnök úrról és koráról kellene, hogy szóljon.¹⁶³

Jól érzékelhető a szándék arra, hogy az állam a kultúrában is jelentős művek létrejöttét segítse elő. Ezek a művek elviszik az ország hírét a világba, remélhetőleg a híres operaszínpadokig, felmutatják Magyarországot visszatért gazdasági erejét, az egyenlőségét a környékbeli országokkal, és új képét állítják elő a magyar történelem legfontosabb történéseinek és figuráinak.

¹⁶³ Hollós et al. (2002): 110-112.

Épületek

Az új kultúra és az új történelemfelfogás mementói azok az épületek is, amelyeket az Orbán-kormány nagy lelkesedéssel épít és ad át: a Millenáris, a Nemzeti Színház és a Terror Háza múzeum.

A három közül elsősorban a Nemzeti Színház ügyét veszi körül sok vita, mivel ez nagyon régi, még 1990 előttre visszanyúló kezdeményezés, ráadásul az 1998-as kormányváltás idejére megszülettek az épület elhelyezésével és terveivel kapcsolatos fő döntések, az új kormány azonban tulajdonképpen előlről kezdi a folyamatot.

Az egyik jobboldali megszólaló így ír az eredeti tervekről:

...jó lenne tudni, hogy Bán Ferenc épülete a nevéen kívül mitől lenne nemzeti? Elnézve az épület makettjét, az az ember érzése, hogy ilyen épület a világon bárhol felépíthető.¹⁶⁴

Ennek következtében a Nemzeti Színház végül máshol épül meg és másnak a tervei alapján, ugyanakkor éppen ezáltal válik a jobboldalhoz kötődő épületté és teljesítménnyé, annak a bizonyítékává, hogy amit mások évtizedeken keresztül nem tudtak elvégezni, azt a döntésképes és hatékony jobboldali kormány felettébb rövid idő leforgása alatt tető alá hozott. Ráadásul már a nevében is nemzeti intézményről van szó, illő tehát, hogy egy nemzeti elkötelezettségű kormány alatt épüljön fel.

A Terror Háza építését és koncepcióját más viták veszik körül. A Múzeum és a körülötte kavargó sok kommunikáció egyik központi kérdése, konfliktusa az, hogy vajon össze lehet-e hasonlítani a náciizmus és a kommunizmus bűneit. A jobbközép szerint nagyon is: közös tető alá hozzák a két korszak bemutatását. Az ellenzéki megszólalók szerint viszont nem. Tóth Gy. László idézi Kozák Gyulát, aki a *Népszavában* ezt írta a Terror Házáról 2002. január 7-én: „... a nyilas uralom borzalmaait összemossa a sztálini diktatúra borzalmaival.” Tóth Gy. László kérdése: „Egyáltalán: lehetséges és szabad-e a borzalmak között különbséget tenni?”¹⁶⁵

Ez a vita része azoknak a konfliktusoknak, amelyek az éppen hegemon helyzetben levő közfelfogás, tudniillik a hetvenes évek óta megerősödött baloldali-liberális világnézet és érzékenység egyes elemei körül kialakulnak. Az egyik legkényesebb kérdéskör, amelyet a jobbközép szintén

¹⁶⁴ Tóth (1998): 179. A témáról lásd még: Tóth (1998): 189-190. Csontos (2000): 219. Hollós et al. (2001): 309, 322-323.

¹⁶⁵ Tóth (é.n.1): 227.

nem hagy érintetlenül, a hegemon kultúrában számos tabuval körülvett zsidókérdés,¹⁶⁶ antiszemitizmus, holokauszt problematika. Lovas István odáig is elmegy, mégpedig meglepő módon nem másutt, mint a *Népszabadságban*, hogy megkérdőjelezze a holokauszt unikális jellegét.¹⁶⁷ Csontos János pedig egy helyen a nagy közös jaltai hazugságokról ír, s arról, hogy az a politikus, aki felsérti ezeknek a felszínét, az szalonképtelenné válhat.¹⁶⁸ Egyáltalán: többen szisztematikusan dolgoznak azon, hogy a történelem más oldalát, más eseményeit és más hőseit ismertessék meg a jobbközép szimpatizánsaival.¹⁶⁹

Az új kultúra tehát azt jelenti, hogy más értékek, más mítoszok, más érzékenységek ideje jött el, de persze időbe és sok, valószínűleg évtizedekig tartó erőfeszítésbe kerül a régiek felváltása.

A magyar nemzet határokon átnyúló egyesítése

Az új kultúra középpontjában az időbeli közösség mellett a térbeli is jelen van, mégpedig az aktuálisan magát magyarnak vallók összetartozása. Ennek megfelelően az Orbán-kormány a kötelességének érzi,¹⁷⁰ hogy fokozottan figyeljen a határon túl élő magyarokra, és szeretné őket minél erősebben az anyaországhoz kapcsolni.

A magyar kormányban van egyfajta nemzetstratégiája. Ez olvasható a kormányprogramban, ami legszélesebb összefüggésében azt jelenti: az a célunk, hogy a Kárpát-medencében élő magyarok hanyatlását közös erőfeszítéssel megállíthassuk.¹⁷¹

Az ügy rendszeresen szóba kerül a miniszterelnök szerda reggeli interjúiban, és pedig különféle szövegek, intézkedések és diplomáciai lépések kontextusában.¹⁷²

2001 folyamán a parlament elfogadja a státustörvényt, amelynek az értelmében a külföldön élő magyarok folyamodhatnak úgynevezett magyar igazolványért, amely különféle szolgáltatásokra és ellátásokra jogosítja őket az anyaországban.¹⁷³ A miniszterelnök lelkesülten azt mondja erről, hogy végre, 80 év után, létrejöhet egy jogilag is létező kötelék az anyaországi és a határon

¹⁶⁶ A zsidókérdés nyelvpolitikai erőtere. Magyar Nemzet, 1999. szeptember 18.

¹⁶⁷ Lovas (1999): 326-335.

¹⁶⁸ Csontos (2000): 56.

¹⁶⁹ A Magyar Demokrata, 2006-ban Lázadó emlékezet címmel hónapról hónapra olyan eseményeket emel ki a világtörténelemből, amelyek abban a hónapban történtek.

¹⁷⁰ Tóth (1998): 168.

¹⁷¹ Hollós et al. (2001): 288.

¹⁷² Például Hollós et al. (2001): 55.

¹⁷³ Hollós et al. (2001): 289, 317. Hollós et al. (2002): 89-90, 151-152.

túl élő magyarok között.¹⁷⁴ Az országgyűlésben látszólag nagy támogatást élvez a gesztus,¹⁷⁵ ám amikor az ilyen szolgáltatásokat és a munkavállalást elvileg elérhetővé teszik minden román állampolgár számára, az MSZP előbb beleegyezik ebbe, majd élesen megtámadja a döntést, az úgynevezett Orbán-Nastase paktumot, s így a téma az egyik fő ponttá válik a 2002-es kampány során.¹⁷⁶

2006-ban pedig megjelenik a kettős állampolgárság ígérete is, mégpedig egy Kövér Lászlóval készített interjúban¹⁷⁷ valamint Mikola István híressé vált kongresszusi beszédében. A kettős állampolgárságot már 2002 előtt sem tartották elképzelhetetlennek,¹⁷⁸ ugyanakkor a jobbközép 2004-ben is habozva áll a vonatkozó népszavazási kezdeményezés mögé.

Média

Az Orbán-kormány a saját megítélése szerint 1998-ban két vonatkozásban is kedvezőtlen médiahelyzetet örökölt.¹⁷⁹ Elsősorban is a médiatörvény működő képtelensége miatt, másodsorban pedig azért, mert a médiatérben alig van olyan média, amelyik rokonszenvezne a jobboldallal.

Az első problémával kapcsolatban tulajdonképpen eleve világos, hogy a helyzet megváltoztathatatlan, mivel a médiatörvény bármilyen átalakításához kétharmados parlamenti támogatás szükséges, a baloldal pedig nem fog ilyen támogatást nyújtani. Orbán Viktor ezért elmondja, hogy többször is fordult már az Országgyűléshez a törvény módosítását kérve, de nem történik semmi.¹⁸⁰ Éppen ezért, és ezzel indokolva, a kormányoldal kizárólag arra törekszik, hogy biztosítsa a közszolgálati médiumok működőképességét, aminek a záloga szerintük a vezetői helyek betöltése. Így aztán a médiakuratóriumoknak a parlamenti huzavonák okán csonkán maradása ellenére végigviszik az elnökválasztásokat, ami évekre támadási felületet nyit az ellenzéki oldal számára, hogy aztán 2002-től újra csonkák legyenek a kuratóriumok.

1999-ben a médiát maga Orbán Viktor is bírálja, és abból, amit vágyként megfogalmaz, akár a HírTV koncepcióját is kiolvashatjuk.

¹⁷⁴ Hollós et al. (2002): 260.

¹⁷⁵ Hollós et al. (2002): 123-124.

¹⁷⁶ Hollós et al. (2002): 268-272.

¹⁷⁷ Nemzet, radikalizmus. Magyar Demokrata, 2006. február 23.

¹⁷⁸ Hollós et al. (2001): 292-3.

¹⁷⁹ Hollós et al. (2001): 88. Hollós et al. (2002): 21-22.

¹⁸⁰ Hollós et al. (2001): 324.

Nagyon sajnálom, hogy Magyarországon még mindig nincs, vagy mondhatnám azt is, hogy már nincs egy nyugodt, hangvételésben kiegyensúlyozott, nem a felületes benyomásokra, nem a sokkolásra építő, hanem gondolkodásra készítő televízió. Olyan, amely nem az emberek indulataira, inkább az értelmére hat. Szeretném, ha lenne ilyen. Talán kicsit öreges – én is korosodom, lehet, hogy az ízlésem is változik –, de egy kicsit lassabb, nyugodtabb, nem állandóan a fölfordulást mutató, szenzációhajhászós televízió. Hanem olyan, amely nem akar engem mindenáron a maga igazáról meggyőzni, nem akar sokkolni, nem akar hisztérikus befolyása alá vonni, egyszerűen el akarja mesélni, hogy aznap mi történt az országban, esetleg meg akar mutatni néhány értékes alkotást – legyen szó filmről, színházról, avagy zenéről.¹⁸¹

A másik nehézség a jobboldali médiahátrány. Ennek felszámolására a négy év kevésnek bizonyul, de azért történnek fontos lépések. A közszolgálati médiumok élére a kormánnyal rokonszenvező elnököket igyekeznek megválasztani. Így kerül a Magyar Rádió elnöki székébe Kondor Katalin, aki egészen 2005-ig, tehát jóval a 2002-es kormányváltás utánig a helyén is marad – jóllehet komoly baloldali támadások keresztüzében.

A másik terület a jobboldallal szimpatizáló médiumok megtámogatása, megerősítése. Ennek a jegyében egyesül 2000-ben a *Napi Magyarország* és a *Magyar Nemzet*, kel új életre a *Magyar Demokrata*, valamint indul el 2001-ben a *Heti Válasz*. A jobboldali média portfólió 2002 végén kiegészül a *HírTV*-vel, az első és egyetlen olyan csatornával, mely egész nap híreket és közéleti műsorokat ad. A tényből, hogy éppen hírtelevíziót indít a jobboldal, és nem, mondjuk, az új kultúra terjesztése jegyében, kulturális csatornát, jelzi, hogy a jobbközép szerint a legsürgősebb teendő alternatív tálalását nyújtani a mindennapi hazai és külföldi eseményeknek.

A televízió csatorna és a lapok hosszú életűnek bizonyulnak, mindmáig léteznek, tehát a támogatói kör már eléggé erős ahhoz, hogy a 2002-vel kezdődő ellenzéki időszakban is életben tartsa a jobboldali nyilvánosság fő fórumait. Ezt erősíti Orbán Viktornak az a 2002-es felhívása, mely a híveket a három nyomtatott sajtótermék, a *Magyar Nemzet*, a *Heti Válasz* és a *Magyar Demokrata* előfizetésére buzdítja.

A médiaegyensúly hiánya, ráadásul a baloldali és liberális kultúra fősodort képező volta miatt az egész 1997-2006-os időszakot végigkíséri a jobbközép médiumok folyamatos harca a baloldali és liberális médiumokban megjelentek ellen. A jobboldali újságírók tevékenységének nagy

¹⁸¹ Hollós et al. (2001): 96-97.

részét, Lovas Istvánénak pedig majdnem az egészét a másik oldali média bírálata és a torzításainak a kijavítása teszi ki. Ezt a feladatot még fontosabbnak érzik attól kezdve, hogy 1999 ősztől elindul és nagyon népszerű lesz az RTL Klub *Heti hetes* című műsora, majd amikor 2002 ősztől megindulnak a kereskedelmi televíziókban a valóság show-k. Az előbbi kifejezetten politikai műsornak mondható, mégpedig a jobboldali kormány alatt ellenzékinek, majd 2002-től kezdve kormánypártinak. A valóságshow-k pedig a jobboldal megszólalói szemében a kultúra mélypontjainak minősülnek, amelyeknek nincsen ugyan közvetlen politikai relevanciájuk, de a baloldali és liberális értékrelativizmus további, a korábbinál még intenzívebb terjesztésével az állampolgárok tudatát még inkább elfordítják a jobboldali, a konzervatív és polgári értékektől.

A média ügyéhez tartozó kérdés a sajtószabadságé. Többek között a csonka kuratóriumok motívuma is lehetővé teszi azt, hogy az ellenzék a sajtószabadság veszélyeztetésével vádolja az Orbán-kormányt. 2000. március 15. felé közeledve Orbán Viktort az ellenzéki pártok és civil szervezetek meghívják egy sajtószabadság melletti tüntetésre. Az akkori szerda reggeli interjúban a miniszterelnök elmondja, hogy nem fog elmenni, mert nincsen értelme olyanért tüntetni, ami rendelkezésre áll.¹⁸² Ennek kapcsán említi azt a közvélemény-kutatást, amely megkérdezte az embereket a sajtószabadság helyzetéről, és a többség nem látott problémát. Arról is beszél, hogy más európai országban még erősebb a kormány hatása például a médiaelnökök vagy a médiahatóság kinevezésére, mégsem szokás ott diktatúrát emlegetni.¹⁸³ Akinek pedig gondja van a sajtószabadsággal meg a médiahelyzettel, az nézze meg, mennyire változatos a politikai vélemények szempontjából a magyar médiavilág.

Ha valaki Magyarországon ma végignézi a televíziók műsorát, meghallgatja a rádióadókat, esetleg még arra is marad ereje, hogy kézbe vegye a napilapokat, akkor nem éppen az az érzése alakul ki, hogy a kormányzatot támogató média- és újságíróhad működne. Sőt, megkockázatom, ha kellő távolságtartással nézi a műsorokat, akkor talán inkább az ellenkezőjéről kell meggyőződnie.¹⁸⁴

Az év végén azután még élesebben vetődik fel a média kérdése. Mivel 1998 óta számos kedvezőtlen hír jelenik meg külföldön a magyar viszonyokról, ezért a kormány tisztázni kívánja a helyzetet és azt, hogy kik a felelősök az ország rossz híréért. A külföldi cikkek szerint ugyanis

¹⁸² Hollós et al. (2001): 249

¹⁸³ Hollós et al. (2001): 250.

¹⁸⁴ Hollós et al. (2001): 258.

Magyarországon jelentős erőt képvisel az antiszemitizmus, a rasszizmus, ezért például le kellene lassítani az ország uniós integrálódását. Orbán Viktor tehát összegyűjti az ilyen cikkeket, és a 2000. november 30-i parlamenti beszédében bejelenti:

Elkészítettem egy összeállítást, amely arról szól, hogy mely pártok képviselői vagy mely pártokhoz tartozó értelmiségiek a világ mely lapjaiban, vagy mely fórumain mit mondtak a magyar demokrácia fogyatékoságairól és arról, hogy micsoda veszély fenyegeti Magyarországot a demokrácia hiánya miatt.¹⁸⁵

Ezt a listát aztán az ellenzék elkereszteli Orbán-listának, és azt állítja, hogy ez nem más, mint a sajtószabadság elleni súlyos támadás.

Olimpia, labdarúgó Európa-bajnokság

Az Orbán-kormány, egyébként a jobbközép politikai közösség egyöntetű egyetértésétől kísérve,¹⁸⁶ nemcsak a filmgyártásban kíván olyan nagy nemzeti vállalkozásokat indítani, amelyek jó hírét keltik Magyarországnak a világban, és mindenkivel láttatják: az ország immár elég erős ahhoz, hogy ilyenekbe fogjon.

Úgy érzem, itt az ideje, hogy ezekkel a nagy rendezvényekkel mi is megpróbálkozzunk. Mindennek óriási gazdasági, lelki és politikai előnyei is lennének, a sporton túl. Mert hiszen ez egy hatalmas ország- és városfejlesztési lehetőség. Van most egy fölfutása e téren a magyarok képességei kibontakoztatásának, mert 2002-ben tornászolimpiát, 2004-ben fedett pályás atlétikai világbajnokságot fogunk rendezni. Megpályázzuk a futball EB-t, és onnan futunk rá a terveink szerint az olimpiára.¹⁸⁷

A nagyszabású tervek körüli kommunikációban felidézik a még az Antall József vezette kormány idején keletkezett világkiállítási terveket.

Máig sem tudjuk igazán, hogy Demszky és pártja, az SZDSZ, valójában miért akadályozta meg a világkiállítás megrendezését, hiszen ezzel a gazdaság és az infrastruktúra

¹⁸⁵ Tóth (é.n.1): 109.

¹⁸⁶ Például Csontos (2000): 248.

¹⁸⁷ Hollós et al. (2002): 108-109. A 2012-es vagy a 2016-os olimpiának a megrendezéséről, az erre való pályázásról van szó.

robbanásszerű fejlődésének lehetőségéről mondtak le. Lehet, hogy a fideszes Tirts Tamás ragadta meg a lényegét, aki szerint „Demszky Gábornak és az SZDSZ-es városvezetésnek a látóköre nagyjából a Nagykörútig terjed...”¹⁸⁸

Különösen az olimpiarendezéssel kapcsolatos mozgalom válik kiterjedtté: aláírásokat gyűjtenek országszerte, s még Medgyessy Péter és Kovács László is úgy érzi: nem teheti meg azt, hogy nem írja alá a kezdeményezést 2002 elején. Ráadásul a 2002-es kampánykörúton az egyes rendezvények alkalmával nagy stilizált ötkarikás plakátok foglalják össze a Fidesz vállalásait a következő kormányzati ciklusra, s ezeket az „olimpiai plakátokat” írja alá Orbán Viktor és a közönség. Az olimpia tehát az egyik ígérete nemcsak a boldogabb magyar jövőnek, hanem a kormányzás folytatásának is.

Metaforák és diskurzusok

Álom

Láttuk az álmok jelentőségét Orbán Viktor millenniumi évet megnyitó beszédében, mely az egész magyar történelemnek lökést adó kezdeteket egy nő és egy férfi álmahoz kötötte. Nem ez az első eset, hogy az álom metaforája fontos: Orbán Viktor 1998-ban a Horn Gyulával folytatott miniszterelnök-jelölti vitán is alkalmazza. Széchenyit idézi, aki szerint „amit egy nemzedék megálmodik, azt a következő nemzedék szokta valóra váltani”.¹⁸⁹ A későbbi miniszterelnök ezt azzal kapcsolatban mondja, hogy a Horn Gyula vezette kormánynak és támogatóinak is megvoltak a maguk álmai 1994 körül, ezekből messze nem mindent sikerült megvalósítaniuk, de majd a következő kormány, mely egyben egy fiatalabb generáció kormánya is lesz, megvalósítja ezeket az álmokat. Orbán Viktor tehát az álom metafora segítségével ehelyütt csökkenti az ellentétet a két tábor között.

Orbán Viktor 2000. augusztus 20-án, a legfontosabb millenniumi ünnepségen mondott beszédében is a nemzeti egység mellett emel szót, amikor azt mondja:

Magyarország minden polgárának éreznie kell, hogy csak együtt álmodhatunk nagyot. Mert senkit sem nélkülözhetünk. Mert mindenkire szükség van, és mert senki sincs, akinek álmáról lemondhatnánk. Érezze ezt Madéfalva minden székelye, a csíki és gyimesi keresztalja, Kolozsvár összes magyar lelkű polgára, érezzék a Márai nyelvét őrzők

¹⁸⁸ Tóth (1998): 190.

¹⁸⁹ Orbán (2006): 164. A vitát, annak csonka változatát lásd: <https://www.youtube.com/watch?v=k0QDfgY72Sg>

Kassán, érezzék Kárpátalja sűrű sorsú magyarjai és érezzék a háború dúlta Délvidék megszomorítottjai is.¹⁹⁰

A jobbközép kormány alatt megnyitott Millenáris Park kiállító- és rendezvényközpont első nagyszabású kiállítása is az „Álmok álmodói – világraszóló magyarok” címet kapja. A kiállítás

az ezeréves magyar ipar, kultúra, művészet, sport, technika és tudomány 689 személyiségét, legfontosabb eredményeit és dokumentumait mutatja be ezernél több fénykép, 290 tárgyi eszköz, 100-nál több film- és videoanyag, félszáz számítógépes adatbázis és CD-ROM felhasználásával.¹⁹¹

Az álmok kiemelése egyben arra is utal, hogy amit szeretnénk, az megvalósítható, lám, a „világraszóló magyarok” képesek voltak megvalósítani az álmaikat. Az álom metafora egybecseng azzal a sokszor kifejtett orbáni nézettel, mely szerint korábban, és általában a baloldali kormányok idején mindig csak arról esik szó, miért nem lehet megtenni és elérni azt, amit szeretnénk, ezzel szemben a polgári erők és kormányok igenis az elképzelések megvalósíthatóságában hisznek, és annak a lehetőségét szeretnék megteremteni, hogy mindenki, minden magyar megvalósíthassa az álmait.

Szeretet

Főként a 2002-es két forduló közén értékelődik fel a fogalom, jóllehet már korábban is feltűnik, és később is jelen van a kommunikációban. A 2002-es kampány az által emelkedik ki a többi elforduláshoz képest, hogy az ekkor rendezett Kossuth téri nagygyűlésen a színpad hátterét ez a felirat díszíti: „Hiszünk a szeretet és az összefogás erejében.” A formulát később is sokat ismétlik, akár a nélkül is, hogy megmondanak, honnan való,¹⁹² ami a legmagasabb szintű elfogadottságot jelzi, hiszen a szállóigévé válás azt mutatja: a használók úgy vélik, a politikai közösség minden tagja pontosan érti az utalást.

De a szeretet, mint a magyarok összetartozásának az egyik metaforája korábban is feltűnik. Például a 2000-es nyári millenniumi ünnepekről Orbán Viktor így beszél:

¹⁹⁰ Orbán: Senkit sem nélkülözhetünk. Népszabadság, 2000. augusztus 21.

¹⁹¹ http://tmt-archive.omikk.bme.hu/show_news.html?id=749&issue_id=43.html

¹⁹² Például: Hajrá, Orbán Viktor! Magyar Demokrata, 2006. január 5.

A körmenet vége is a nemzeti összefogást, a jóakarató emberek egymásra figyelését szimbolizálta. Csupa olyasmi történt, ami az együttműködést, az összefogást, a szeretetet fejezte ki. Azt, hogy közös hazánk van, és azt együtt szeretjük. ...

A tűzijátékban is az a legszebb a számomra, hogy sohasem fordult elő még Magyarországon, hogy ennyi ember egyetlen alkalomra közös okból és céllal összegyűlt volna. *Ez volt a legnagyobb magyar találkozó, mióta a Kárpát-medencében lakozunk.* Egy és másfél-millió közé tesszük a jelenlevő emberek számát.

Nagyon bízom benne, hogy az egész ország türelmet, békességet, összefogást, szeretetet és a közös jövőbe való hitet érzett ezalatt a néhány nap alatt. Nekem nagyon sokat adott lelkiileg, és hiszem, hogy ebben az élményben nagyon sok ember osztozik velem.¹⁹³

A szeretetet eszerint nem utolsó sorban a nagy létszámú együttlétek állítják elő, erősítik meg és teszik hosszan élővé.

A szeretet azonban nem csak általában egymás iránt keletkezik és nyilvánul meg, hanem külön a hívek részéről az Orbán-kormány iránt.

Amikor 98-ban megalakult a polgári kormány, az emberek szeretetén és támogatásán kívül semmi és senki nem volt velünk. A média nem szimpatizált velünk... Nagy üzleti csoportok nem álltak mögöttünk, a külföld is várakozással fogadta, hogy mi kerekedik majd ki egy harmincöt éves miniszterelnök által alakított kormány működéséből. Én tehát az első pillanattól kezdve csak egyetlen dologban bízhattam: az emberek szeretetében és támogatásában.¹⁹⁴

Ez a szeretet pedig megerősödik és mintegy kitör a 2002-es választások két fordulója között, és pedig a jobbközép kommunikátorainak is a nagy meglepetésére. Láttuk már Bencsik András lelkes párhuzamát forradalom és szerelem között. Orbán Viktor is felteszi magának a kérdést, hogy vajon mi lehet ennek a szeretetnek a hátterében.

...a szeretet és a bátorítás abból táplálkozott, hogy sokan úgy érezték: végre sikerül magunk mögött hagyni történelmi kishitűségünket, sikerül Magyarországot kiszakítani a világ kedvezőtlenebb helyzetű, borúlátó, általában sikertelennek gondolt nemzetek sorából. Hogy sikerül végre átnavigálni ezt a hajót a derúlátó, bizakodó és emelkedő

¹⁹³ Hollós et al. (2001): 333.

¹⁹⁴ Hollós et al. (2002): 311.

nemzetek kikötőjébe. Nos, érzésem szerint ez a közös akarat, ez a közös elszánás váltott ki az emberekből együttérzést és szeretetet.¹⁹⁵

A miniszterelnök is érzékeli azt, hogy a hívek szeretete nemcsak a kormánya, nemcsak az eredmények és nem is csak a többi magyar iránt él és lángol fel, hanem az ő saját személye iránt is:

Számos szép élményem volt ebben a négy évben. De ilyen sok embertől ennyi szeretetet, mint amennyiben a mögöttünk hagyott négy év során részesültem, megvallom, egész-életemben nem kaptam.¹⁹⁶

A 2002-es vereséget követően azonban a körülmények elromlanak, az emberek úgy érzik, hogy az ország nem segíti őket. Ezért van értelme 2006-ban olyan tervvel állni elő, amelyik szerethető Magyarországot ígér.

...Orbán Viktor új állama valójában az elvállalt és maradéktalanul végrehajtott testi-lelki rendszerváltozás jutalma, az értelmes, élhető – s amire most ráirányította a figyelmet –, szerethető Magyarország.¹⁹⁷

Közösség

A szeretet egyik következménye az, hogy közösség képződik, és nem pusztán egymás mellett élése az individuumoknak. Márpedig a jobboldalon pontosan ez a helyzet.

...a Fidesz első alkalommal olyan közösséget alakított ki, amelyet a politikai meggyőződés forraszt egybe. Ezt a közösséget kell megőrizni és erősíteni, mivel a szembenálló fél mögött nincs közösség, nincs értékrend, csak egy választási tömeg.¹⁹⁸

A közösség metafora tehát valóban a saját tábor identifikáló szemiotikai erőforrása, hiszen egyben megkülönbözteti a jobbközéphez tartozókat a másik oldaltól.

Orbán Viktor is leszögezi:

A magam eszközeivel tehát nem pártot, hanem politikai közösséget próbálok építeni – melynek megjelenési formája mindig az adott időszak kihívásaihoz képes igazodni.¹⁹⁹

¹⁹⁵ Hollós et al. (2002): 6.

¹⁹⁶ Hollós et al. (2002): 5.

¹⁹⁷ Az új állam körvonalai. Magyar Demokrata, 2006. február 2.

¹⁹⁸ Bálványosi Nyári Szabadegyetem - polgári értékek. MTI, 2002. július 25.

¹⁹⁹ Magyar szolidaritás. Heti Válasz, 2006. február 23.

Egy helyen Harrach Péter beszél arról, hogy bár az individuum a jobbközép és ezen belül a kereszténydemokraták számára is fontos, az ember közösségi lény is, és aztán felsorol különböző közösségeket: család, egyház, lakóközösség, nemzet.²⁰⁰

Szolidaritás

A szeretet egyik alete és egyben választási jelszóként történő operacionalizálása a szolidaritás. A szolidaritás lesz 2006-ban a központi fogalom, mégpedig a következők miatt tűnik alkalmasnak erre a szerepre:

A mi nemzedékünknek a szolidaritás Lengyelországot, a szabadságvágyat és a kommunizmus végét jelenti. Az idősebbek számára szintén kedves lehet a szolidaritás, mert senki sem járatta le; korábbi eszmény, korábbi fogalom, mint a jobb- vagy baloldaliság, illetve bármely érték, amelyet az elmúlt évtizedek során a politika feldobott, majd a vitákban elkoptatott. Ezért sikerült átmenteni a mába. Ráadásul a hívők szívéhez is szól, hiszen a kereszténység lényege a szeretet, illetve az arra épülő szolidaritás. Ez a kifejezés tehát amellet, hogy képes összefogni érzéseiben az országot, arra is alkalmas lehet, hogy a következő 20-25 éves periódus nem hivatalos elnevezése legyen. Míg a mögöttünk hagyott esztendő a vadkapitalizmus – finomabban: az átmenet – korszakát rajzolták ki, reményeink szerint most újra egy biztos ívet befutó szakasz kezdődik, melynek lesz egy különleges jellemzője: az egymás iránti szolidaritás megtalálása.²⁰¹

A szolidaritás tehát a 2006-os kampányban válik fontossá, és pedig két szinten is. Először is a közösségiség egyik szinonimája, tehát rendelkezik emelkedett jelentésszinttel, másodsor pedig ez alá sorolhatók be olyan várható szakpolitikai intézkedések, amelyek kifejezik az állam, a kormány együttérzését és összetartozás tudatát a nehéz sorban élőkkel, a családokkal.

Orbán Viktor is mindkét szinten emlegeti a 2006 eleji évvértékelőjében,²⁰² majd az 1848-as forradalom márciusi ünnepségén. Ezért amikor a *Magyar Demokrata* megvizsgálja az MDF kampányát, és az egyenlő távolságtartás kapcsán Dávid Ibolya szövegét idézi arról, hogy a Fidesz

²⁰⁰ Gyakorlatias és keresztény. Magyar Demokrata, 2006. január 5.

²⁰¹ Magyar szolidaritás. Heti Válasz, 2006. február 23.

²⁰² Lásd még: Szabadság és szolidaritás. Heti Válasz, 2006. február 8.

az utóbbi időben a kádári nosztalgiára játszik rá, a cikk a szolidaritás emlegetésének a gyakoriságát véli felfedezni a dávidi gondolat mögött.²⁰³ A szolidaritás tehát egyikévé lesz a jobbközép politikai közösségen belüli megosztottság szemiotikai erőforrásainak is.

Nemzet

Mint láttuk, a közösség egyik formája a nemzet. A jobbközép és általában a jobboldal szinte teljes sikerrel teszi a magáévá a metaforát, hiszen a másik oldalon tulajdonképpen 2001-2002-ig nem igen használják a szót, a jobboldallal és az Orbán-kormányral kapcsolatban viszont szinte természetes, hogy azt nemzetinek kell felfogni. Az *Index* Fórumán, a „Mit kaptál ma Orbán Viktortól?” című topikban az egyik bejegyzés ezt írja:

Én minden nap azt kapom tőlük, hogy láthatom, hogy végre egy olyan csapat van összeállóban, amelyet büszkén vállalhatok, igen, ez az én kormányom, ez a Magyar Nemzet Kormánya. (Nem úgy, mint az előző 4 évben.)²⁰⁴

A legszisztematikusabb elemzését és leírását a nemzetnek, a nemzet fogalma és eszméje fontosságának Tellér Gyula adja. Többek között azt mondja, hogy a nemzet kollektív cselekvő,²⁰⁵ vagyis nem egyszerűen individuális cselekvők halmaza. Ha felbomlik a nemzet, a nemzeti összetartozás érzés és érzelmek, akkor az egyének ilyesfajta halmaza könnyű prédájává lesz szűk körű eliteknek. Habár nemzet nem volt mindig, tehát valóban történelmi képződmény, de ez nem azt jelenti, hogy nyugodjunk bele abba, hogy el fog tűnni. A nemzet történelmi képződmény, valamikor megszületett, most létezik, és, ami a legfontosabb: élni is akar. Olyan, mint az ember, hiszen az ember is történelmi képződmény, szintén megszületett valamikor, és szintén élni akar, ha már létezik.

A nemzet kapcsán Tellér beszél a politikai nemzet fogalmáról is, ami fontos ehelyütt, mert a liberális kommunikáció azért szokott síkra szállni, hogy a nemzetet politikai nemzetnek tekintsük, és ne kulturális vagy különösen ne etnikai nemzetnek. Ennek megfelelően a liberális politikai közösség vonatkozó szemiotikai erőforrása a politikai nemzet metaforája, míg a jobbközép

²⁰³ Változás készül. Magyar Demokrata, 2006. március 9.

²⁰⁴ Mit kaptál ma Orbán Viktortól? (1998) 6. beírás.

²⁰⁵ Tellér (é.n.2): 39.

inkább a jelző nélküli nemzet alkalmazásával azonosítja magát. Ennek megfelelően Tellér Gyulának sem felel meg a politikai nemzet fogalma, mert az valójában nem nemzet, csak úgy hívják.²⁰⁶

Ugyanő hosszan érzékelteti, mintegy foltokban festi fel azt, hogy mi is a nemzet.²⁰⁷ A saját életélményeit sorolja, mégpedig jobbra félmondatokban. Ezek főként gesztusok 1990 előttről, melyek titokban vagy félig rejtve járultak hozzá egymás megsegítéséhez a nehéz időkben. Működött valamilyen érzelmi egység, értékrend, amelyik akkor is rábírta az embereket bizonyos cselekedetekre, amikor azok kockázatosak voltak. A nemzet valami ilyesfajta cselekvéses összetartás és egyben összetartozás érzés.

A telléri felsorolás értelme az, hogy láttassa: a nemzet megvolt és fennmaradt akkor is, amikor az ötvenes évektől kezdve elnyomó rezsim uralkodott Magyarországon. És nem vagy nemcsak nagy kulturális, gazdasági és politikai intézmények jóvoltából maradt fenn, hanem azért, mert az egyszerű állampolgárok megélték, megcselekedték, ma úgy mondanánk: performálták az összetartozásukat, ami egyben a nemzethez tartozásuk is volt.

Utaltam már arra, hogy mind Antall József a maga idején, mind pedig Orbán Viktor beszél arról, hogy a családi történetekben maradt fenn a nemzet, a nemzeti történelem folytonosságának az érzése, ugyanis abban, ahogyan a gyermekek meghallgatják a nagyszüleik és dédszüleik történeteit a nemzet múltjáról. Tellér Gyula ennél gazdagabb eszköztárat, csatornát és gesztusrendszert vázol fel, és főleg érzékeltet. Ugyanakkor ekkortájt, vagyis 2003-ban, tehát Magyar Bálint oktatási minisztersége idején rendkívül pesszimista. Úgy látja, hogy az oktatási kormányzat nagyon káros tevékenységet folytat, olyat, amelyik aláássa a nemzeti folytonosság, meglét főforrását képező iskolaügyet. Tellér azt mondja, hogy az iskola azért is elsőrendű fontosságú a nemzet megamaradása szempontjából, mert a családoknak csak kis része képes önmagában ennek a kultúra- és érzületátadásnak a végrehajtására.²⁰⁸ A média is hivatott lenne és lehetne erre, ámde sem a kereskedelmi televíziók, de még a közszolgálati televízió sem látja el ezt a feladatát, ellenkezőleg: inkább gyengítik a nemzetreprodukciót.

Jóllehet más megszólalók a jobbközép politikai közösségben nem ismételtetik Tellérnek ezeket a fogalmi és történeti leírásait és formuláit, a náluk megfigyelhető megfogalmazások nem mondanak ezeknek ellent, ellenkezőleg: jobban érthetőkké válnak a telléri megközelítés ismeretében.

²⁰⁶ Tellér (é.n.2): 35 és 36.

²⁰⁷ Tellér (é.n.2): 32-34

²⁰⁸ Tellér (é.n.2): 37.

Például Dávid Ibolya is említ olyan kulturális elemeket, így például a Karády-dalokat, az erdélyi dalokat, a katonadalokat, amelyeket az ő gyermekkorában az akkori hatalom nemtetszéssel fogadott, így

ezek az esti, otthoni zenehallgatások kicsit arról is szóltak, hogy nekünk van egy titkunk, ami csak a miénk.²⁰⁹

Van azután a nemzet fogalomnak a társadalommal szinonim használata is a jobbközépen. Ez főként a társadalomtudományi háttérrel megszólalók írásaiban olvasható, akik elsősorban társadalomról beszélnek, de néha ehelyett nemzetről, a nemzet érdekeiről.²¹⁰

Párhuzamos társadalom

Mint a telléri fejtegetésből látható, a nemzet a kommunistákkal szemben álló, pontosabban az önmagát attól függetlenül igazgató közösségek összessége, egyfajta párhuzamos társadalom – legalábbis az 1990 előtti időszakban. Magát a párhuzamos társadalom fogalmat tudtommal senki nem használja ekkortájt.

Bayer Zsolt többször is ír erről a párhuzamos működésről, amelyik tehát nem engedelmeskedik, ugyanakkor nem is áll nyilvánosan és határozottan szemben a (kommunista) uralommal. Az ő leírásában ez a világ és értékrend elsősorban a saját családjában volt jelen, a szüleiben és nagyszüleiben, de ott volt a középiskolai baráti körében is, sőt, nem egy tanárában is. Egy ponton még azt is megfogalmazza, hogy a Nagypapa²¹¹ „még a drága Illyés Gyulát is meg tudta cáfolni, és nem lett belőle csavar a gépben.”²¹² Itt Bayer Zsolt alighanem az *Egy mondat a zsarnokságról* című versre céloz, mely a zsarnoki, kommunista uralmat úgy mutatja be, mint ami elől sehová sem lehet elbújni, ellenkezőleg, az bújik be még a tudat mélyére és a szerelmesek legintimebb pillanataiba is. A párhuzamos társadalom gondolata azonban elképzelhetővé és kifejezhetővé teszi azt, hogy létezett egy másik, a magyar történelemmel és az európaisággal folytonosságban levő világ Magyarországon, s a jobbközép, illetve a jobboldal ennek a folytatójaként is felfogható.

A gondolat nem hiányzik Orbán Viktor felfogásából sem. 2005. szeptember 1-én a *HírTV*-ben arról beszél, hogy amikor 1988 táján ellenzékiként a cselekvés lehetséges stratégiáját akarták

²⁰⁹ Kálmán (2001): 46.

²¹⁰ Tóth (é.n.1): 37, 38.

²¹¹ Az eredetiben is nagybetűvel.

²¹² Bayer (2004): 208.

kialakítani, sem az 1956-os magyar, sem az 1968-as csehszlovák utat nem találták járhatónak. Sem azt, hogy nyíltan és fegyverrel törekedjenek a regnáló uralom megdöntésére, sem azt, hogy a párton belülről próbálkozzanak reformmal. Inkább az 1980-as lengyel modellt találták irányadónak.

Ne törődj a hatalommal, ne forradalmat szervezz, hanem szervezd meg a magad kis világát, és ott a szabadság, a szeretet, a szolidaritás értékeit tedd általánossá. És hozz létre minél több ilyen kis szigetet, és ezek a szigetek a végén össze fognak majd kapcsolódni, és ha a társadalom az orosz tankok meg a kommunista egypártrendszer árnyékában meg háta mögött megváltozik, és egyszer csak fölszínre fog majd jönni, akkor az történik, hogy el fogunk érkezni a szabad és demokratikus Magyarországhoz, Csehországhoz vagy Lengyelországhoz.²¹³

A volt miniszterelnök számára ez az út 1990 után is időről időre nyitottnak mutatkozik, nem véletlen ezért, hogy szerinte a haza a 2002-es vereséget követően sem lehet ellenzékben.

A gondolkör egyben segítséget nyújt a jobboldalnak ahhoz, hogy utat kínáljon a korábban a baloldalra szavazók számára a Fideszhez való eljutáshoz, vagy legalábbis a Fidesszel szembeni félelem, tartózkodás enyhüléséhez. A 2003-ról szóló évértékelőben, tehát 2004 elején ezt mondja:

Sokan vannak ma Magyarországon, akik úgy vélik, az előző rendszerben biztonságosabban, s talán jobban is éltek. Bennük szorongás támad, sőt, feszültséget kelt, ha úgy érzik, a szocialista korszakot elutasítók valójában őket is elítélik, mert úgymond kompromisszumokat kötöttek. Pedig valójában csak próbáltak megélni, boldogulni valahogy és valamiféle biztonságos, élhető életet teremteni maguk és szeretteik számára. Ha azt akarjuk kedves barátaim, hogy a múlthoz kapcsolódó félelmek elpárologjanak a közéletből, akkor nekünk, a demokrácia mellett elkötelezett, rendszerváltó fiatalabbaknak biztosítanunk kell az időseknek, hogy megértjük őket, hogy megértjük az ő életüket. ... Már mi is beléptünk abba a korba, amikor az ember tudja: bárki, és bárhogy gyakorolja a hatalmat egy országban, enni kell, lakni kell valahol. A gyereket tanítani, az időseket ápolni kell. ... És ezzel nem áll ellentétben az, hogy megbecsüljük, sőt életpályájuk miatt különösképpen tiszteljük azokat, akik, amikor eljött az idő, a nyílt ellenállást választották. Azt is könnyen beláthatjuk, hogy nem lehet mindenki Dugovics Titusz, mert

²¹³ Orbán (2006): 16-17.

akkor senki sem marad a várban. Az önként választott hősi áldozat értelme éppen az, hogy a többiek éljenek.²¹⁴

Kétségtelen, hogy a pusztai élés nem azonos a párhuzamos társadalom felfogással, de akinek szüksége van az ilyen gondolati útra, annak segítséget nyújt annak elképzeléséhez és kimondásához, hogy ő nem azonosult az 1990 előtti rendszerrel, egyszerűen csak tette a dolgát. 2002 után tehát az ilyen társadalmi csoportok számára is felkínálja a jobbközép a támogatásához szükséges identitás egy fajtáját.

Nemzeti ügy és közjó

Láttuk, hogy létezik nemzet, és van nemzeti ügy is, olyan ügy, amelyik Orbán Viktor szerint

...nem nagyon engedi meg, hogy valaki, mikor a szavazatát leadja, azt mérlegelje, hogy ő most melyik párthoz tartozik.²¹⁵

Ilyen például a NATO-csatlakozás, de tulajdonképpen számtalan ilyen ügy van, még ha más lehet is a külső szemlélők benyomása.

Az ember, ha túl sok időt tölt pártok közötti viták kereszttüzeiben, akkor egy idő után meginoghat a hite abban, hogy lehetnek olyan döntések, amelyeket nem pártszempontok motiválnak. Én ugye már sok kenyeret ettem meg ebben a pártcsatározásoktól szabdalt világban, de még nem adtam fel a reményt arra nézve, hogy igenis vannak olyan nemzeti ügyek, vannak olyan, minden magyar embert azonos módon érintő ügyek, amelyek során nem az számít, hogy ki melyik párthoz tartozik, hanem fontosabb, össz-nemzeti szempontok játszanak nagyobb szerepet.²¹⁶

Sajnos azonban az ellenzék nem így gondolkodik és viselkedik, számukra a pártpolitikai szempontok mindent fölülírnak, még a közjót is.

...túlságosan gyakori a magyar parlamentben, a „csakazértis nem”. Olyan ügyeknél is, ami az egész ország érdekét szolgálja. Nyilvánvalóan egy-egy javaslat – emlékezzünk a tandíj eltörlésére, ahol nagyon sokan „nem”-mel szavaztak, vagy emlékezzünk arra, amikor a családi pótlék kiterjesztéséről döntöttünk.

²¹⁴ Orbán Viktor évértékelő beszéde - teljes szöveg. Gondola.hu 2004. február 11.

²¹⁵ Hollós et al. (2001): 17.

²¹⁶ Hollós et al. (2001): 281.

Emlékszem és arra is, amikor bevezettük a gyermekek után járó adókedvezményt! Még arra is szavaztak „nem”-mel.

Most a minimálbér radikális fölemelésére is van „nem” szavazat. Azt hiszem, hogy ezek a múlt avított hangjai. Nemekből, tagadásból nem lehet egy országot fölépíteni.²¹⁷

A *nemzet* és *nemzeti* kisajátítása olyan sikeresnek mondható, hogy a jobbközép megszólalói semmilyen jelentőséget nem tulajdonítanak azoknak a gesztusoknak, amelyek révén a baloldal bizonyos szereplői is megpróbálják a fogalmakat beemelni a maguk szemiotikai erőforrásai közé, mintha mindez annyira felesleges próbálkozás volna, hogy észrevételezni sem érdemes, mert a polgárok úgyis átlátnak a szitán. Érdekes látni például azt, hogyan fogadják Medgyessy Péter ebbeli kinyilvánított intencióit mindjárt 2001. június 15-én, tehát a politikus miniszterelnök-jelöltté való megválasztását követően.²¹⁸ Az írás regisztrálja, hogy Medgyessy Péternek két jelszava van: a nemzeti közép kormánya és a jóléti rendszerváltás. Elemzi is ezeket, de az elsővel nem nagyon tud mit kezdeni azon túl, hogy Nyugaton is ilyen irányban haladnak a valaha markáns profilú balközép pártok (Blair, Schröder). Nem érzékeli tehát, hogy a nemzet átvétele harmonizál mind az árokbetemetés jelszavával, mind pedig azzal a kommunikációval, hogy a jövő miniszterelnök a jólétet az egész nemzetre akarja kiterjeszteni.

Polgár

A polgár hosszú ideig a jobbközép politikai közösség és főként a Fidesz legfontosabb identifikáló metaforája, szemiotikai erőforrása. A fogalom politikai pályafutása talán Tellér Gyula egyik dolgozatával indul még 1995-ben.²¹⁹ 1996-ban a Fidesz megjelenteti *A polgári Magyarországért* című vitairatát, és ettől kezdve a szó állandóan és sűrűn szerepel a párt és a szimpatizánsok megszólalásaiban. A polgár az első olyan szó, amellyel kapcsolatban az ismételtetés általi terjesztés később szisztematikusan alkalmazott módszerét alkalmazzák.

A szó olyan sűrűn szerepel a jobbközép kommunikációjában, hogy még Horn Gyula is rákérdez a jelentésére, és pedig a miniszterelnök-jelöltek nyilvános vitáján. Idézi az értelmező szótárt,

²¹⁷ Hollós et al. (2001): 296.

²¹⁸ Fricz (2004): 113-116.

²¹⁹ Lásd ehhez Tellér (é.n.2): 119.

amelyik a polgár jelentésébe belefoglalja a kizsákmányolást és a kapitalizmust is. Orbán Viktor kihasználja ezt és a következőt mondja:

A Fidesz nem akar régi idők szellemét fölidézve definíciót adni embertípusokra... A polgár számunkra életminőséget jelent. A polgár az az ember, aki megköveteli a neki kijáró tiszteletet és méltányosságot, és másnak is megadja ugyanezt a tiszteletet és méltányosságot. Ilyen emberekről szól a programunk, szerintem a bérből és fizetésből élők között nagy számban vannak ilyen emberek, ezért érezhetik szerintem úgy az ön által említett társadalmi csoportok is, hogy a Fidesz programja róluk is szól.²²⁰

Az adott korszakban, tehát 1996-tól kezdve a metafora több szinten képes működni: asszociálja a jólétben élő nyugati embert és a fejlett Nyugat „polgári társadalmát”, a szabad polgárt, a *citoyent*, és mindezt sokak számára már a jelenben is vallható identitásként, mások számára a jövő, és pedig a polgári jövő, tehát a polgári párt által megteremtteni ígért jövő polgári állapotaként.

Később aztán a polgár és a polgári bevett módon egyszerűen az Orbán-kormányt és a jobboldali és jobbközép erőket jelenti. Nem igen foglalkoznak tehát a továbbiakban sem definíciós kérdésekkel, hanem csak használják a fogalmakat, mégpedig saját magukra.

aki tájékozódni is akar, nemcsak ítélni, az könnyen megtudhatja, mit jelent Orbán Viktor számára a polgár szó. Ehhez tudományos konferenciák anyagai mellett publikációk sokasága, valamint a Fidesz – Magyar Polgári Párt jó néhány, könyv alakban is megjelent kiadványa áll az érdeklődők rendelkezésére.²²¹

2002 – a vereség

A 2002-es vereség tulajdonképpen nagyobb sokkot okoz a politikai közösségnek, mint a 2006-os. 2002-ben mind a saját megítélésük, mind pedig a közvélemény-kutatások, és pedig a saját belső méréseik²²² szerint is jogos a remény, hogy folytatódik a polgári kormányzás. Éppen ezért sokan nem is igen tudják másképpen megmagyarázni a vereséget, mint azzal, hogy a másik oldal elcsalta a választásokat.²²³ Ha a jobboldalon történtek is hibák, azok nem a kormányzás,

²²⁰ Orbán (2006): 160.

²²¹ Tóth (1998): 155.

²²² Debreczeni (2002): 555.

²²³ Bencsik András számos helyen ír erről, és útmutatót is ad, hogyan lehet és kell megakadályozni már a második fordulóban is és később is a baloldal választási csalásait: Második forduló. Magyar Demokrata, 2002. április 18.

hanem legfeljebb a kampány alatt következtek be, de még ezek is tulajdonképpen inkább erények voltak. Utólag ugyanis úgy látják, hogy Orbán Vikornak hamarabb kellett volna azon a módon belevetnie magát a választási kampányba, ahogyan azt tette a két forduló között. És ez két dolgot jelent: először is olyan intenzíven, másodszer pedig olyan tartalommal, amelyik a Testnevelési Egyetemen elmondott beszédében is megfogalmazódott. Ha tehát hiba történt, akkor az a miatt volt, mert a Fidesz nem volt hajlandó beszállni a negatív, mocskoló, gyűlöletkeltő kampányba, amit az ellenfelei folytattak – ez tehát erény. Ugyanakkor Orbán Viktor valóban karakteresen el kellett volna, hogy mondja mindazokat a másik oldalra dehonesztáló tényeket és üzeneteket, amelyekkel csak az első forduló után állt elő.

Vannak más magyarázatok is, és így 2002 a metaforája annak a tévedésnek is, amelyet a jobb-közép táplálni hajlamos azzal kapcsolatban, hogy a magyar emberek, éppen mert nemzeti érzelműek, a jobboldal pártjait, vezető pártját és vezérét fogják szinte természetesen támogatni. Az efölötti csalódás némelyeket erőteljes megfogalmazásokra ragadtatja, ennek keretében elmarasztalják a proli mentalitást,²²⁴ a lakótelepek népét, és azt a helyet, ahol mindez a legintenzívebben érvényesül: Budapestet. Orbán Viktor óva int attól, hogy a vidékiek megharagudjanak a budapestiekre, de ő is egyértelműen ellentétbe állítja a fővárost az ország többi részével.²²⁵

Mindenesetre 2002-től kezdve az akkori nem várt vereség örök mementó marad, örök figyelmeztetés, hogy harcolni kell, és pedig még akkor is, amikor már nyerve látszik az ügy, a választás.²²⁶

Két Magyarország

Fricz Tamás már 1994 táján megfogalmazza azt, hogy két Magyarország van egy hazában.²²⁷ Még összehasonlító táblázatot is közöl arról, hogy a liberális és a nemzeti oldal máshol lakik, más televízió- és rádióműsort kísér figyelemmel, másokat tart fontosnak a magyar történelemben, más idegen nyelvet ismer stb., összesen tizenkilenc szempontból definiálja a különbségeket, egészen az arcszörzetig, tudniillik a liberális szakállt hord, a nemzeti pedig bajuszt. Tulajdonképpen kódokat közöl, szemiotikai erőforrásokat. Azt sugallja: felismerni egymást abból,

²²⁴ Bálványosi Nyári Szabadegyetem - polgári értékek. MTI, 2002. július 25.

²²⁵ Lásd ehhez a Mosonmagyaróváron 2002. április 16-án elmondott beszédét, melyhez hasonlókat mondott el az akkori kampánykörútja minden állomásán: <https://www.youtube.com/watch?v=kbwToValrBY>

²²⁶ Például: A Fidesz most nem alszik el. Index, 2005. október 18.

²²⁷ Két Magyarország létezik. Magyar Nemzet, 1994. április 7. Lásd: Fricz (1998): 110-114.

hogy a táblázat melyik oszlopában található dolgok jellemzők valakire. És szerinte a probléma ezzel az, hogy nem az a fontos, mit mond valaki, hanem az, hogy ki mondja. Ezért a kettéosztottság káros.

Fricz Tamás később is visszatér a kérdésre, és jobbra arról ír, hogy azért sem megfelelő kettéosztottságról beszélni, mert az MSZP-ben is vannak nemzeti érzelműek, ezért szerencsésebb azzal nézni szembe, hogy legalább két fontos törésvonal van a magyar politikában: a szocialista – antiszocialista valamint az urbánus – népi, de ezt az utóbbit is inkább a kozmopolita – nemzeti szópárral kell helyettesíteni.²²⁸ A kettős állampolgárságról szóló 2004-es népszavazás eredményeiről szólva azonban ezt állapítja meg:

Gyötrelmes és szívfacsaró a belátás, de mégis szembe kell néznünk vele: ebben az országban kétfajta világlátás és életszemlélet él egymás mellett, s nem tud egymással mit kezdeni.²²⁹

Tóth Gy. László egyik kötetének is *A kettészakadt Magyarország* címet adja, de Elek István egyik cikke is *A két Magyarország* motívumáról szól,²³⁰ és foglalkozik a gondolattal Csontos János is.²³¹ A metafora legélesebb alkalmazását a *Magyar Demokrata* egyik 2006-os cikkében olvashatjuk. Az írás szerint Magyarországon Gyomorország és Szívország áll szemben egymással. Eszerint volna a Gyomorországhoz kötődő latrina, amelyet el kell zárni, le kell szigetelni, amelynek nem udvarolni kell, hanem parancsolni. És van Szívország:

E másik Magyarország a latrinából zúduló jelentől függetlenül az örök Magyarország. Amelynek makro- és mikrogazdasági mutatóknál, az adószázalékoknál és a tarhonyaszíros szaftjánál fontosabbak az efféle fogalmak: becsület, igazság, haza, nemzet, család, történelmi hivatás. Ennek a Magyarországnak a Kárpát-medence nem vadászterület vagy véletlenszerű élőhely, hanem szülőföld és haza, ahol nem enned, innod, hanem élned, halnod kell. Az a másik Magyarország, Szívország mer, sőt akar nagy lenni.²³²

Az előzőekből is érzékelhető a metafora alkalmazásának néhány iránya. A Két Magyarország egyszerre leírás, vád és program, s ami talán még érdekesebb: 2001-2002 táján a másik oldalon is, például Medgyessy Péter árokbetemetéses jelszavaként, ugyanezt a három feladatot tölti be,

²²⁸ Fricz (2004): 43-47

²²⁹ Fricz (2006): 60.

²³⁰ Heti Válasz, 2006. február 9.

²³¹ Csontos (2000): 160.

²³² Szívország és Gyomorország. Magyar Demokrata, 2006. február 2.

és pedig nagyon sikeresen, alighanem éppen azért, mert egyszerre tudja mindhárom funkciót ellátni. A három feladat a következő:

1. leírás. A magyar politikai élet azért sikertelen egy sor területen, mert nincsen nemzeti egység, illetve nincsen egység az európaiság tekintetében. Mindkét tábor fel tud hozni olyan szövegeket és gesztusokat a másik térfélről, amelyek ezt támasztják alá.²³³

2. vád. Az ellenoldal hibás ebben a kettéosztásban. A jobbközép elsősorban a liberálisokat vádolja, a baloldal pedig a Fideszt. A liberálisok valójában nem toleránsak, nem viselik el a tőlük különbözőket, illetve a Fidesz akarnak módon kormányoz, nem tiszteli a kisebbségeket és egyáltalán: a másik oldal javaslatait.

3. program. A baloldal, pontosabban Medgyessy Péter jelszava a kettészakítottságra épül, ezért szól az árkok betemetéséről, tehát az egységes Magyarország újrateremtéséről. A jobbközép idővel másként és másként alkalmazza a szemiotikai erőforrást.

- Először, még 1998-ban, fel akarja mutatni azt, hogy van a baloldali-liberális kormányzásnak alternatívája, tehát hogy van másik tábor, így van másik Magyarország is.²³⁴
- Mint láttuk, kormányon Orbán Viktor a megosztottságot már a pártpolitikai csatározások kérdéskörébe utalja, szemben a kormányzással, ami az egységes Magyarországra irányul. Ekkortájt azt is tagadja, hogy a megosztottság probléma volna, vagy legalábbis eltúlzottnak minősíti a vonatkozó panaszokat.

A magyar társadalom nemzetközi mércével mérve nem is megosztott. A nálunk sokkal fejlettebb, jobb módú országok nagyobb politikai, szellemi megosztottságban szenvednek. Csak nekünk a saját ügyünk a fontos, a kicsi megosztottság is fájó...²³⁵

- A 2002-es vereséget követően aztán a volt miniszterelnök kimondja a sokszor idézett talányos mondatot arról, hogy a haza nem lehet ellenzékben, tehát hogy a haza egységes, még ha nincs is kormányon.²³⁶
- Ha két Magyarország, mégpedig nagyjából egyenlő politikai súlyú és támogatottságú Magyarország van, akkor mindkettőnek a támogatottság okán azonos mértékben kellene

²³³ Például: Tóth (1998): 113.

²³⁴ Lásd ehhez a Horn-Orbán vita elejét, ahol Orbán Viktor nagyon határozottan szögezi ezt le.

²³⁵ Hollós et al. (2001): 391.

²³⁶ Orbán Viktor 2007-es kötetének is ez a címe: Egy az ország.

részesednie egy sor dologból. Például a médiából és a kulturális ügyekbe való beleszólási lehetőségekből.

- De ne felejtsük el a metafora taktikai jellegű használatát se! Ha azt mondjuk, két Magyarország van, ezzel azt is mondjuk, hogy nincsen ennél több. Van, hogy ez az SZDSZ-nek az önálló pólussá válással kapcsolatos céljai ellen fogalmazódik meg,²³⁷ és van, hogy inkább azt sugallja: érdemes a jobboldali Magyarország egyetlen erős pártjára, a Fideszre szavazni, mert a többiek nem fognak bejutni az Országgyűlésbe, és ezért a rájuk listán adott szavazat elvész.

Kettős mérce

A két Magyarország metaforával leírt helyzetnek a jobbközép szerzői számára legböszítőbb megnyilatkozása a kettős mérce érvényesülése. Gyakorlatilag minden jobbközép megszólaló²³⁸ időről időre panaszkodik, de legalábbis megemlíti a kettős mérce jelenségét, tudniillik azt, hogy a hegemon helyzetben levő megmondó emberek, vagyis a liberális és baloldali közírók és politikusok más mércével mérik a saját táborbelieket, mint a jobboldalhoz tartozókat: az előbbieknél szinte mindent megbocsátanak, a nem hozzájuk tartozóknak szinte semmit.

A kettős mérce sérelem, a jobboldallal szembeni kritika igazságtalanságát hivatott kifejezni. Az eljárás általában abból áll, hogy közlik a másik oldal valamely megszólalójának, általában egyik újságírójának egy-egy mondatát vagy gondolatmenetét, majd felteszik a kérdést, hogy vajon akkor is ilyen elítélő lenne-e a megszólaló, ha a saját politikai táborába tartozók tettéről lenne szó, és megfordítva: akkor nem szokott ilyen megbocsátó lenni, ha az ellentábor valamely tétéről ír.

Az egyik visszatérő motívum az, hogy a baloldal és a liberális szerzők csak bizonyos kisebbségeket illetően érzékenyek, így mindenekelőtt a zsidókkal és a cigányokkal valamint a négerekkel kapcsolatban. A zsidó szó használatát szinte tiltják a nem zsidók számára, a cigány helyett a roma szót kell használni, holott az azt jelenti, hogy ember, és pedig kirekesztő értelemben,

²³⁷ Ismét a polgári úton. Népszabadság, 1998. december 31.

²³⁸ Se szeri, se száma a motívum emlegetésének. Elsősorban Lovas István ír sokszor róla, de például Bayer Zsolt „Új moralisták, farizeusok” felcímű cikksorozata is ilyen eseteket pécéz ki és mutat be. Lásd még például: Tóth (1998): 85, 115, 177. Hollós et al. (2001): 269. Vesd össze: Csizmadia Ervin: A közírás és az új politika. Heti Válasz, 2001. december 7.

tehát, hogy csak a cigány az ember. De már például az arabokat és az arab kultúrát lehet szidni, a japánokon lehet gúnyolódni. És: Orbán Viktort lehet cigányozni.

Miképpen az MSZP-SZDSZ tavalyi kampányának szerves részét képezte az Orbán Viktort lecigányozó suttogó propaganda, ami olykor suttogóból átváltott ordítóvá, emlékezünk csak Farkasházy Hócipőjének ominózus címlapjára.²³⁹

De már 1990-ben is megvolt ez, amikor a Kiss Péter által vezetett BIT aktivistái a Fidesz nevét Zsideszre javították át plakátokon.²⁴⁰ Aztán meg: a magyar sajtó lelkesen számol be arról, hogy az *Economist Intelligence Unit* a Fideszt populista és nacionalista pártnak minősítette, de arról nem, hogy a *Neue Zürcher Zeitung* az MSZP-t minősítette populistának, és leírta, hogy megerősödött a Fidesz intellektuális és gazdasági háttere.²⁴¹

Lovas István az egyik fiktív levelében is említi a kifejezést. Ez a levél „egy képzelt terroristáé”, és nem sokkal a 2001. szeptember 11-i támadást követően születik. Itt a terrorista vádolja az Egyesült Államokat kettős mérce alkalmazásával. A levél szövege a Magyar Rádió *Vasárnapi Újság* című műsorában hangzik el.²⁴²

Középosztály

A középosztály a jobbközép kommunikációjában a társadalom derékhada, ő tartja fenn és stabilizálja a demokráciát, ő hordozza a nemzeti és polgári értékeket. A középosztály a Fidesz és a jobboldal természetes bázisa, a polgári oldal természetes támogatója. A hosszú távú trend azért is kedvez a jobboldalnak, mert a honi piacgazdaság megerősödése szükségképpen a középosztály megerősödésével jár, már csak azért is, mert a jobboldali kormányok is ezt segítik elő.

Hosszabb távon a baloldali (kádári) Magyarország vesztesre áll. Szociológiai tény, hogy az MSZP elsősorban a kevésbé iskolázottak és a nyugdíjasok tömegeire számíthat. A

²³⁹ Bayer (2004): 112.

²⁴⁰ Bayer (2004): 112.

²⁴¹ Tóth (1998): 99.

²⁴² Lovas (2001): 303. Amikor kitüntetik sajtódíjjal, Lovas István a kettős mérce elutasításának a terjedését emeli ki a beszédében. Dicső kardforgatók. Magyar Demokrata, 2006. március 16.

fiatalok, a vállalkozó szelleműek és az iskolázottak nagy része jobboldali. A jövő a nemzeti középosztályé és az egységesülő polgári Magyarországé. Ennek az országnak Orbán Viktor a mindenkori vezetője és – erkölcsi értelemben – miniszterelnöke is.²⁴³

A középosztályosodás a megoldás a cigányság problémájára is, a középpontban a tanulással, mert ennek a révén alakul ki a cigány középosztály. Orbán Viktor egy helyen azt fejtegeti, mennyire nehéz feladat, úgy a romák felemelése, például azért is, mert

nem rendelkeznek egyfajta polgárosodó középosztállyal. Nem is nagyon illeszkednek a mi életünk rendjébe. Vagy legalábbis nagyon nehezen. A kiút nem található, vagy ha mégis, nem járható végig egyetlen esztendő alatt. Amíg az oktatási rendszer segítségével, a nevelésen, a cigány közösségek támogatásának rendszerén keresztül elérjük, hogy legyen egy cigány középosztály, amely megtalálja helyét a magyar társadalomban, és amely látja, hogy érdemes a saját életét abba a keretbe illeszteni, ahogy mi élünk, nos, amíg nem jön létre ez a középosztályuk, addig nagyon keserves dolguk lesz. Márpedig egy ilyen osztály kialakulásához hosszú-hosszú esztendőkre van szükség.²⁴⁴

A miniszterelnöki megfogalmazásokból legalább annyit tudhatunk meg a középosztály mibenlétéről, mint a cigányok felemelkedéséről. Látható, hogy a középosztály elsősorban életmódot, életstílust, értékrendet jelent. A cigányság akkor fogja megtalálni a helyét a magyar társadalomban, ha középosztályosodik. Ez mindenestre az értékeiben homogenizálódó társadalom képét vetíti elénk, egy olyanét, amelyik hozzánk, „a mi életünkhöz”, a nem cigányokéhoz hasonul teljes egészében. Vagyis nem cél az, hogy a cigányokat a jelen helyzetükben támogassuk, hanem ki kell nevelni a többieket majd maga után húzó cigány középosztályt.

A 2002-es vereségből azt a következtetést vonják le, hogy a középosztály, a polgárok még nincsenek elég sokan a magyar társadalomban ahhoz, hogy stabilan a hatalomban tartsák a jobboldali kormányt. Ezért is szükséges nyitni a más rétegek felé, és ettől kezdve sem a középosztály, sem a polgár metaforája nem szerepel annyit a jobbközép kommunikációjában, mint korábban. Inkább beszélnek emberekről vagy az emberek különböző szegmenseiről: nőkről, nyugdíjasokról, fiatalokról stb.

Európa, Nyugat és az Európai Unió

²⁴³ Tóth (é.n.1): 284. Lásd még például: Bálványosi Nyári Szabadegyetem - polgári értékek. MTI, 2002. július 25.

²⁴⁴ Hollós et al. (2001): 170. Lásd még: Hollós et al. (2001): 328-9.

Jóllehet a NATO-csatlakozás és az Európai Unióba való belépés tekintetében fennálló egyetértésnek a radikálisokat leszámítva a jobbközép politikai közösség is a részese, számára ezek specifikus célok, olyanok tehát, amelyek meghatározott szakpolitikai lépésekkel járnak, de nem jelennek meg nagy eszményekként, tehát más a státusuk, mint az Európához való közeledés, az európaivá válás metaforáinak a baloldalon és a liberálisok között. Ennek legalább két összetevője van.

Az egyik az, hogy az új kultúra felől nézve a Nyugat súlyos bűnöket követett és követ el jelenleg is a világ többi részével szemben,²⁴⁵ de legalábbis nem tökéletes, ezért minden fontossá válik, ami megtöri vagy megtörheti a Nyugat és Európa mások szemében makulátlan nimbuszát. Említettem már például azokat a sorozatos támadásokat, amelyeket a nyugati sajtó intéz az Orbán-kormányral szemben. Miközben sokan a nyugati újságírást állítják példaként a magyar média elé, rendszeresen kiderül, hogy az eszményképek egyáltalán nem végzik rendesen a munkájukat, nem ellenőrzik az információt, amit a hazai (liberális) forrásaiktól kapnak.

A másik összetevő abban áll, amit nemzeti önbecsülésnek is neveznek a jobboldalon. Orbán Viktor még miniszterelnökként egyszer arról beszél, hogy Brüsszel rendszeresen bizonyítványokat állít ki az Unióhoz csatlakozni kívánó országokról, holott ezek az országok független államok. Sajnos, azonban ez a csatlakozás elkerülhetetlen velejárója, ezért el kell viselni a minősítgetéseket.

... önérzeti problémákat látok. ... Magyarország mégiscsak egy szuverén állam, és 10 évvel a rendszerváltás után bármelyik nyugat-európai állammal állja a versenyt. ... Egy kicsit karcolja az ország önérzetét, vagy ha tetszik, az én önérzetemet, ha valakik jogot vindikálnak maguknak a rólunk szóló minősítő jelentések kiadására úgy, hogy azt nekünk tudomásul kell venni, ellenvetés nélkül... de mindegy. Ezen kár akárcsak búslikodni is.²⁴⁶

Egy másik helyen megfogalmazódik a Moszkva – Washington és a Moszkva – Brüsszel párhuzam előképe is:

Magyarországnak és minden egyes magyar polgárnak el kell döntenie, hogy úgy tekintünk-e magunkra, mint a nyugati államokkal egyenrangú, sőt a NATO-tagországokkal

²⁴⁵ Túltermelés és éhínség. Magyar Demokrata, 2003. június 26. Jahve kontra Manitu. Magyar Demokrata, 2004. január 8.

²⁴⁶ Hollós et al. (2001): 375-6.

szövetségi viszonyban levő országra, van-e önbecsülésünk és önértékelésünk, vagy továbbra is moszkovita, alattvalói lelkületet ápolgatunk magunkban. Vagyis készek vagyunk-e a tőlünk különböző, idegen, nagyobb, erősebb, gazdagabb és befolyásosabb államoknak a véleményét mint egy felsőbbrendű ítéletet, kinyilatkoztatást, vagy mércét feltétel nélkül fogadunk el a magunk számára?

Az a polgári lét, amely ma Magyarországon létezik, lehet ugyan, hogy szegényebb, hogy nem vagyunk olyan gazdagok, mint a nyugati országok, de semmivel nem tisztességtelenebb, semmivel sem kevésbé szabad, és semmivel nem értéktelenebb, mint az, ami tőlünk nyugatra bárhol létezik. Egy kicsit több önbecsülést is ajánlanék magunknak, meg azoknak is, akik Nyugatra, vagy egy-egy Nyugaton megjelent újságcikkre mutogatva azt a benyomást keltik, hogy na-na, azért „a nagy szövetséges”, „a nagy testvér” fölemelte a mutatóujját.

Méltatlan a XXI. század küszöbén Magyarországhoz egy ilyenfajta gondolkodásmód.²⁴⁷

A jobbközép érzékeli és el is utasítja azt, hogy a Nyugat és Európa a másik oldal kezében legyen politikai fegyver.

Nehéz ma elviselni, hogy Moszkva egykori kiszolgálói és az ő fizikai és/vagy szellemi utódaik ma európaiságról és demokráciáról beszélnek. Hogy jönnek ahhoz aczélendrék, bolgárgyörgyök és várkonyitiborok, hogy másokat minősítsenek? Hogy jönnek ahhoz a farkasházyk, havasok és verebesek, hogy hetente nevetségessé tegyenek mindent, ami nem baloldali és nem liberális? Honnan ez a sok, alig leplezett indulat és gyűlölet?²⁴⁸

Kulturális pesszimizmus

A Nyugat piedesztálról való ledöntésének az egyik legfontosabb összetevője a számos jelzés és jelentés a nyugati kultúra látható elszegényedéséről, irányvesztéséről. A kereskedelmi televíziók uralma, a kommercializálódás totálissá válása,²⁴⁹ a hagyományok piac általi megerősökölése és elsilányítása mind arra utal, hogy a Nyugat kifáradt, elvesztette arcélét, sekélyes, nincsen érzéke többé a mélységek, a transzcendencia iránt.

²⁴⁷ Hollós et al. (2001): 251.

²⁴⁸ Tóth (é.n.1): 55.

²⁴⁹ Például: A boldogtalan Nyugat. Heti Válasz, 2003. január 10. Orgazmus délután. Magyar Demokrata, 2004. január 8.

Félő, hogy Európa iszlamizálódni fog például a demográfiai folyamatok miatt, hiszen a muszlim bevándoroltak termékenysége magasabb a régi európaiakénál. Az egyik ezt fejtegető cikk szerint a dániai karikatúravitában két abszolutizmus áll szemben egymással: az iszlám istent abszolutizálja, Európa az embert.²⁵⁰ A téma, az iszlamizálódás és a bevándoroltak integrálásának a sikertelen volta, a párhuzamos társadalmak kialakulása megjelenik másutt is a *Heti Válaszban* és a *Magyar Demokratában*.

A kulturális pesszimizmus azonban nem csak a Nyugaton végbemenő folyamatokból fakad, hanem a hazaiakból is, hiszen immár Magyarország is a Nyugathoz tartozik, és így mindaz megfigyelhető nálunk is, ami náluk, különösen, ha a kormány nem tesz ellene semmit. 2006-ban Kósa Lajos is kulturális romlásról beszél, az akkori kormány kapcsán:

...a kultúra manapság nem tűnik különösebben erős hívós szónak. Nem fontos annyira, nincsen olyan nagy keletje, mint a sokkal erőszakosabban nyomuló másfajta értékrendnek. A vegyél, egyél, fogyassz, a plázák és a hipermarketek értékrendjéről, pontosabban szólva értéktelenség-rendjéről beszélek. Értékvesztett világban élünk, az emberek, az emberi kapcsolatok nem számíthatnak olyan megkülönböztetett figyelemre, mint a fogyasztható javak.²⁵¹

A nagy bevásárló központok megjelenése sem ígér sok jót. Ma még a valódi városok paródiái az utcáikkal, szökőkútjaikkal stb., de nem sokára talán majd ők helyettesítik a városokat. És akkor majd olyan emberek élnek bennük, akik nem tudják megkülönböztetni az eredetit és a másolatot, az autentikust és a talmit.²⁵²

Talán a legerősebben Bayer Zsolt írásaiban van jelen a motívum. Az egész közéleti munkássága kétféle szövegből áll: az egyik az aktuálpolitikai véleményét tartalmazza egy-egy eseményről vagy aktrorról, a másik pedig a jelenkori kultúra romlásáról, egy régi, tradicionalista kultúra sajnálatos elmúltáról szól, és ezzel párhuzamosan a jelen plázás és kereskedelmi televíziós kultúrájáról.²⁵³

Egyik fejtegetése arról szól, hogy a racionalitás jegyében teljesen irracionális kultúrát hoztak létre, és ezért mi visszavágyunk a tradicionális kultúrába.²⁵⁴

²⁵⁰ „Passzátszelek” a karikatúravitában. *Heti Válasz*, 2006. február 16.

²⁵¹ *Megtanultuk a leckét*. *Magyar Demokrata*, 2006. március 23.

²⁵² Csontos (2000): 24.

²⁵³ Néha szennytévéket említ; például Bayer (2004): 28.

²⁵⁴ Bayer (2004): 44-47.

Az új moralisták, a farizeusok a racionalitás köpönyegébe bújva tökéletesen irracionális világot építettek minékünk. A racionalitás nevében irtóznak minden racionalitástól, radikálístól, forradalomtól. Igen, szoldateszkával védik a szokásokat. A szoldateszka neve: liberalizmus, nemzetekfelettség, globalizáció, hagyománytagadás, múlt-kiröhgés, cinizmus, valóságshow, plaza... Ebben a világban a forradalom úgy készülődik, hogy lelkünk és szellemünk az individualizmus poklából visszavágyik a tradicionalizmusba.²⁵⁵

Ez a világ a pusztulás szélére jutott.

Mondja mindjárt a következő szövegben.²⁵⁶

Az idézetből látszik, hogy a helyzet tulajdonképpen paradox, mert maga a tradícióellenesség vált hagyománnyá, és ezért forradalminak tűnik a tradicionalizmus, tehát mintegy külön kutatni kell azt a hagyományt, amely élhetővé tehetné az életet.

Következménynélküliség

Bár a vélemények megoszlanak: ki is találta ki a „következmények nélküli ország” formulát Magyarországra,²⁵⁷ de a legnagyobb ismertségre kétségtelenül Fricz Tamás munkássága nyomán jutott.²⁵⁸ Fricz egész cikksorozatot ír, majd ezekből több kötetett állít össze „Egy következmények nélküli ország” cím és e cím változatai alatt.

Használja a fordulatot vezető politikus, például Dávid Ibolya,²⁵⁹ és közhelyesen igaznak tekinti például a közíró Bokor Pál²⁶⁰ és Csizmadia Ervin,²⁶¹ valamint a *Népszava* olvasója,²⁶² sőt, még egy politikai témájú társasjátéknak is a motívuma lesz.²⁶³

Fricz Tamásnak van egy külön cikke a jelenség okairól. Ebben definíciófélét is ad.

²⁵⁵ Bayer (2004): 46-47

²⁵⁶ Bayer (2004): 48.

²⁵⁷ Csaba László szerint Hankiss Elemér még a kilencvenes évek elején (Eurórealizmus. Népszabadság, 2003. július 19.), Agárdi Péter szerint viszont Lengyel László (A hatalom kultúrája. Népszava, 2001. július 18.).

²⁵⁸ Seres László (Nonszenzus. Népszabadság, 2005. március 17.) éppúgy őt jelöli meg forrásnak, mint Németh Péter (Barnás-vörös terror. Népszava, 2006. március 2.). A Népszava többször is szemlézi Fricz Tamás e felcím alatt megjelent írásait; lásd például a 2006. június 26-i és az augusztus 29-i számban.

²⁵⁹ Terméketlen politikai vitanap a parlamentben. Népszava, 2006. június 20.

²⁶⁰ A radványi sötét erdő. Népszava, 2005. december 13.

²⁶¹ Napló helyett. Népszabadság, 1998. április 15.

²⁶² Valaki röhgögni szokott) a markába... Népszava, 2006. július 6.

²⁶³ Bratyizzá' okosan. Népszabadság, 2006. március 1.

... sajnos valóban ilyen országban élünk. Olyan országban, ahol a politikai-közéleti szereplők cselekedetei csak nagyon ritkán szembesülnek egyértelmű, esetleg szankcionáló erejű, morális megítéléssel, s ahol az állam feletti társadalmi kontroll enyhén szólva alig-alig létezik. Ez pedig leginkább a mindenkori hatalomnak kedvez...²⁶⁴

Mindenesetre a következménynélküliség egyik oka az, hogy a Kádár-rendszerben az állampolgárok megundorodtak a politikától, ezért nem eléggé figyelnek oda arra, amit a politikusok tesznek, a politikusok pedig visszaélnek ezzel. Csakhogy akkor ez nem társadalmi demokrácia, hanem elitdemokrácia.²⁶⁵

Gyűlölet

Miként a másik oldali politikai közösség esetében, úgy itt is majdnem mindig a másik tábor az, amelyik gyűlölködik. Ugyanakkor a baloldalon belül is elsősorban az SZDSZ és holdudvarában található a legszélsőségesebb gyűlölködők.²⁶⁶ A *Magyar Demokrata* újságírói össze is állítanak egy kötetet a „Magyarellenes és neosztálinista közbeszéd” megszólalásaiból.²⁶⁷ A kötet számtalan szerzőt és szövegrészletet közöl, melyek a kurrens napi- és hetilapokban jelentek meg már 1990 után. De máshonnan is megtudjuk, hogy Veér András,²⁶⁸ Aczél Endre, Bolgár György, Várkonyi Tibor, Havas Henrik, Verebes István,²⁶⁹ és általában a *Heti Hetes* című televízió műsor szereplői, valamint a *Magyar Hírlap*²⁷⁰ cikkei a fő gyűlölködők. A gyűlölködés tehát nem általánosságban kerül elő, hanem visszakereshető írásokhoz és szerzőkhöz kötve.

A gyűlölködés fő formája a jobboldal számára kedves és fontos értékeknek, hagyományoknak a sértegetése, továbbá a jobboldali szerzők és politikusok nácinak és antiszemitának nyilvánítása. A jobbközép rendre a kettős mérce alkalmazásával vádolja a liberálisokat: vajon a zsidó hagyományok tiszteletlen felhasználását, kigúnyolását is pártolnák.²⁷¹

²⁶⁴ Fricz (1998): 287.

²⁶⁵ Fricz (1998): 286.

²⁶⁶ Tóth (é.n.1): 52.

²⁶⁷ Bognár (2004).

²⁶⁸ Tóth (1998): 122.

²⁶⁹ Tóth (é.n.1): 52.

²⁷⁰ Tóth (é.n.1): 121-től.

²⁷¹ Bognár (2004): 34.

S hogy egy példát is lássunk. Csontos János Lengyel Lászlónak egy cikkéről ír, amelyben Lengyel összeveti a meleg felvonulás és a Szent Jobb-körmenet népszerűségét. Csontos János felveti, hogy miért gondolja Lengyel azt, hogy e két dolog összevethető. Azért, mert mindkettő vonulás?

Lengyel kereszténynek vallja magát, de merő politikai gyűlölködésből nem átalja kijelenteni: „Aki Szent István ereklyéjével sétafikál, nevetést csal elő az új impulzusokra érzékeny ifjúságból.”²⁷²

Figyelemreméltó kivétel Bayer Zsolt, aki őszintén vall hasonló érzéseiről a másik oldal iránt, és részletesen meg is indokolja, miért fogja a haláláig gyűlölni a posztkommunistákat, köztük például Kovács Lászlót.²⁷³

Populizmus

A jobbközép megszólalók vegyesen nyilatkoznak a populizmusról. Jobbára negatív jelenségnek tekintik, ami elsősorban a MIÉP-re igaz,²⁷⁴ és kár, hogy a választók vonzódnak a populizmushoz.²⁷⁵ 2006 táján az egyik megkülönböztető szemiotikai erőforrása lesz az MDF-nek a Fidesztől való távolságtartáshoz.²⁷⁶

A 2006-os vereséget követően a Fidesszel szimpatizálók is elmarasztalják a pártot a populizmus bűnében. Többen is foglalkoznak azzal a kérdéssel, hogy vajon a Fidesz vezetése populista volt-e a kampány alatt. A vita apropóját, és egyáltalán a Fidesz és a populizmus egy lapon említését az provokálja ki, hogy a *Heti Válaszban* „A jobboldali írástudók árulása” címmel nagyon kritikus szöveg jelenik meg, mely így fogalmaz:

Hol voltak a jobboldali gondolkodók, amikor a jobboldali politika az antikapitalista populizmus húrjai közé csapott?²⁷⁷

²⁷² Csontos (2000): 238.

²⁷³ Bayer (2004): 206-214.

²⁷⁴ Tóth (é.n.1): 82-83.

²⁷⁵ Tóth (1998): 112.

²⁷⁶ Hol a jobboldal? Népszabadság, 2006. március 18.

²⁷⁷ A jobboldali írástudók árulása. *Heti Válasz*, 2006. június 15.

A cikk hosszú ugyan, és számos egyéb kritikai megjegyzése van, mégis, ez az egyik olyan kérdés, s ezen belül a populizmus kitétel, amelyre a legtöbben reagálnak. Van, aki csak egyet-értően idézi a benne megfogalmazódó szemrehányást,²⁷⁸ és van, aki azt mondja, ő szívesen vállalja a populistaságot, ha ez egyet jelent a világot uraló óriási vállalatok elleni nemzeti küzdelemmel.²⁷⁹

A vád azért is ébredhet fel éppen ekkor, mert 2004 és 2005 folyamán a Fidesz a Nemzeti Petícióval valamint a Gazdasági Konzultációval és a Nemzeti Konzultációval valami olyat hajtott végre, amit sokan minősítettek populistának. Maga Orbán Viktor is reagál erre a 2004-ről szóló, tehát a két nagy konzultációt megelőző érvértékelőjében:

Igaz sokan vannak olyanok, akik magukat elsősorban szakértőnek tartják, és azt mondják, hogy nem helyes, hogyha az emberek túlságosan sokat szólnak bele a dolgokba, s ha túlságosan sokat kikérjük a véleményüket, az nem más, mint populizmus. Nekik azt tudjuk mondani, hogy nem kell ahhoz cipésznek lenni, hogy az ember tudja, hogy hol szorít a cipő. Ideje néha megkérdezni az embereket...²⁸⁰

Látva a konzultációk sokaságát a 2006-ig tartó korszakban, majd azt követően is, azt mondhatjuk, hogy ezek az eszközök fontos szerepet játszanak a Fidesz politizálásában, de még inkább a kommunikációjában választási kampányok idején és azokon kívül is. Ennek megfelelően a megszólalók immár nem tekintik populizmusnak ezeket az akciókat, vagy ha annak tekintik, akkor pozitív, demokratikus tevékenységekként minősítik őket.

Liberalizmus, liberális

Mivel a két fogalom, metafora az SZDSZ-hez és holdudvarához kötődik, ezért a jobbközépnek mindig meg kell pontosan mondania, mit is ért liberalizmus valamint liberális alatt. A politikai közösség tehát nem utasítja el egyik fogalmat sem önmagában, ugyanakkor pártpolitikai síkon messzemenően tartózkodik a metaforák pozitív használatától.

A liberalizmushoz fűződő viszonyban tehát két szint van: a pártpolitikai, ahol ez az SZDSZ-hez kötődik, tehát nem használatos, és az ideológiai, érületi, ahol pedig a hagyományos liberalizmust fenntartják értéként, és éppen mivel hagyományos, ezért szabadelvűségnek nevezik,

²⁷⁸ Lásd Dr. Kolossváry István szövegét: A jobboldali írástudók árulása. Heti Válasz, 2006. június 29.

²⁷⁹ Lásd Nárai-Szabó Gábor szövegét: A jobboldali írástudók árulása. Heti Válasz, 2006. június 29.

²⁸⁰ Orbán Viktor érvértékelő beszéde. MNO, 2005. február 17.

hiszen ez cseng egybe a XIX. századi magyar változattal. Idegen és ezért elvetendő azonban a liberalizmus új értelme, az ugyanis, amelyik erősen baloldali, és amelyik az SZDSZ számára elősegítette az MSZP-hez közeledést, valamint a két holdudvar összeolvadását. Ennek az új értelemnek két fő összetevője van: a történelem vége tézis és politikai korrektség normája. Az előző azért vetendő el, mert valójában a liberalizmus totális győzelmét hirdeti meg. Az utóbbi pedig a liberalizmus uralmának, szellemi elnyomó erőfeszítéseinek az egyik formája. Egy helyen Bayer Zsolt még Althusser-t is segítségül hívja, hogy megtámogassa azt a jobbközépen széles körben elfogadott nézetet, hogy nem csak fizikai erőszakkal lehet hatalmat és elnyomást megvalósítani, hanem kultúrával, oktatással is. Ennek az egyik eszköze a politikai korrektség, a PC.²⁸¹

Kétségtelen tény, hogy ez ma elengedhetetlen feltétele mindenféle karriernek. A politikailag korrekt beszéd és ideológia határait pedig a liberális értelmiség szabja meg. A korlátokat áthágni nem lehet. Ha mégis megteszed, akkor kívülre kerülsz, a senki földjén találsz magad, és aláírják az engedélyt az ellened folyó hatóvadászatra. ...ma nem reszketnek ki senkit, csak azokat, akik áthágnak a PC beszéd korlátait.²⁸²

Ebbe az irányba azonban a jobbközép nem hajlandó elindulni, ezért inkább minősíti Orbán Viktor is a Fideszt kereszténydemokratának. Ez nem elhatárolódás akar lenni a szabadelvűségtől, hanem azon a premisszán nyugszik, hogy mára minden európai és demokratikus párt és politikai irány természetesnek veszi a hagyományos liberalizmus, a szabadelvűség eredményeit. Ezt egy ponton azzal a hasonlattal világítja meg, hogy manapság liberálisnak lenni idejé múlt, mert olyan, mint a lerombolt börtön romjain még mindig a kiszabadulásért küzdeni.

A jobbközép számára tehát a liberalizmus eredeti értelme, vagyis a szabadelvűség nem más, mint a kiszabadulás mindenféle elnyomás alól, alapvetően az állam elnyomása alól. Ez megtörtént, például 1990 táján, tehát ezért már nem kell harcolni.

Bayer Zsolt idézi Orbán Viktort a Fidesz 2003 tavaszi kongresszusáról:

Ezért mondta a kongresszuson Orbán Viktor, hogy a liberalizmus mára betöltötte hivatását, megtörte az egyházak és az arisztokrácia tekintélyét, további pusztításra nincs szükség.²⁸³

²⁸¹ Bayer (2004): 185.

²⁸² Bayer (2004): 187-188.

²⁸³ Bayer (2004): 118.

Csatornák

A jobbközép gazdag csatornakészletet alkalmaz a korszakban, már csak azért is, mert értékelésük szerint a nagy médiumok területén, tehát a nyomtatott és elektronikus sajtóban a másik oldal fölénye olyan nagy és megingathatatlan, hogy más csatornákat kell hadrendbe állítani.

Kósa Lajos 2006-os véleménye szerint a média 75%-a pozitívan elfogult a baloldal iránt. Amikor azt kérdezik, van-e válasz a médiatúlsúlyra, ezt mondja:

Hogyne lenne. De semmiképpen nem a médiára alapozva. Nem várhatunk arra, hogy a magyarországi média túlnyomó többsége, amikor általában is, önnön lényegét adva torzítottan közvetíti az eseményeket, akkor a kampány időszakában tényszerű lesz és kiegyensúlyozott. ... Tehát más módszerhez kell folyamodnunk. A mondanivalónkat személyesen visszük el a választópolgárokhoz. A szocialisták ugyancsak próbálkoznak ezzel, de ők inkább a rettentő médiafölényükre alapoznak.²⁸⁴

A mondanivaló személyes elvitele egyben kétirányú kommunikációt is lehetővé tesz. Erre azért is kíván nagy hangsúlyt helyezni a jobbközép, mert úgy látják, hogy a 2002-es vereséget többek között a szocialisták kontaktmarketingje okozta, tudniillik az, hogy közvetlenebb kapcsolatot alakítottak ki az állampolgárokkal, főként a saját választóikkal.²⁸⁵ Nem független ettől a felismeréstől a Fidesz szövetséggé szervezésének az iránya, az tehát, hogy választókerületi egységekre alapozzák 2003-tól kezdve a pártot. Mindenesetre a szervezet 2004-re legalábbis utoléri az MSZP-t ezen a területen, ami jól lemérhető a már az új felépítést tesztelő *Nemzeti Petíció* és az európai parlamenti választások sikerén.

Mindezek miatt először a kétirányú kommunikációt lehetővé tevő csatornákat mutatom be, majd a hagyományosabb egyirányúakat. Ezért a fejezet a konzultációkkal, a *Nemzeti Petíció*val

²⁸⁴ Megtanultuk a leckét. Magyar Demokrata, 2006. március 23.

²⁸⁵ Lásd ehhez például Fricz (2004): 147.

és a személyes találkozásokat lehetővé tevő egyéb fórumokkal foglalkozik, majd a jobbközép rendelkezésére álló elektronikus és nyomtatott sajtóval folytatódik.

Konzultációk

A konzultáció a 2005-ben megkezdett 2006-os kampány idején válik fontos és a médiában is sokat emlegetett műfajjává. A médiabeli kommunikációból kiderül, hogy a Fidesz már az 1998-as választásokat megelőzően is rendezett ilyeneket, de akkor még nem nevezték így őket, és jóval kevésbé voltak nagyszabásúak.

2000 júliusában Orbán Viktor így emlékszik vissza erre:

...számomra a kormányprogram volt fontos igazán. Ezt a választási program alapján alkottuk meg, az a program pedig úgy született meg, hogy két éven át jártunk-keltünk az országban és tanultunk. Nyugodtan mondhatom, hogy az 1998-ban elkészült kormányprogram a megelőző két év lakossági fórumain, civil- és szakmai szervezetekkel való találkozókon elhangzott javaslatokat, kialakult véleményt foglalta össze.²⁸⁶

A konzultáció olyan megbeszélés sorozatot jelent, amelyet a Fidesz vezető politikusai és szakértői folytatnak az országot járva egy-egy témakör érintettjeivel és hozzáértőivel. 2005 végéig a Fidesz két konzultációsorozaton van túl: a Nemzeti Konzultáción és a Gazdasági Konzultáción.

A Nemzeti Konzultáció felelőse Navracsics Tibor. Ő 2006 februárjának elején így mutatja be a 2005 márciusában elindított sorozatot:

Ennek során beszéltünk kulturális stratégiáról, Mikola István vezetésével tartottunk konferenciát a humánpolitikai stratégiáról a Matthias Corvinus Szakkollégiumban, a sportpolitika témakörében a Pálinkás József, illetve Deutsch Tamás vezette szakmai testületek számoltak be elképzeléseikről, de rendeztünk vitanapok gazdaságpolitikai stratégiáról is Matolcsy György vezetésével, ahol a cseh Polgári Demokrata Párt szakértői is részt vettek. A Nemzeti Konzultációt követően volt konferenciánk a honvédelmi politikáról, majd legutóbb a nőpolitikáról, míg februárban Budapestről, a főváros problémáiról szervezünk hasonló rendezvényt.²⁸⁷

A Fidesz 2005 augusztusának a végén indítja útjára a Gazdasági Konzultációt.

²⁸⁶ Hollós et al. (2001): 313. Lásd még: Egészséges radikalizmus. Magyar Demokrata, 2006. január 26.

²⁸⁷ Kampány az utolsó percig. Magyar Demokrata, 2006. február 2.

Az ezt követő hónapok során a konzultációban részt vevők közel száz alkalommal találkoztak a gazdasági élet legkülönbözőbb szereplőivel: munkaadókkal és munkavállalókkal, kis- és nagyvállalkozókkal, határon belül és kívül működő cégek vezetőivel, hagyományos és korábban szinte soha meg nem hallgatott érdek-képviselői szervezetekkel. A Gazdasági Konzultáció elnöke és szóvivője pedig a múlt hét vasárnapján, ígéretükhöz híven átnyújtották Orbán Viktor-nak a hónapokon át tartó megbeszélések legfontosabb tanulságait tartalmazó kötetet.²⁸⁸

Az elnök Matolcsy György, a szóvivő pedig Cséfalvay Zoltán, később, de csak 2010-ben, mindketten fontos kormányzati szerepet kapnak.

A Gazdasági Konzultációnak saját honlapja is van: www.gazdasagikonzultacio.hu. A sorozat híre eléri az internet beszélgetőit is, itt azonban a reakció legalábbis kételkedő. Az egyik hozzászólás így fogalmaz:

Ezekre a kérdésekre egy normális párt nem internetes fórumokban keresi a választ, hanem "otthonról hozza". A szakpolitikusai, a szakmai műhelyei, a gyakorlati tapasztalatokkal rendelkező hátszaga meg tudja adni azokat a válaszokat, amik illenek a párt ideológiájához.

A Fidesz, populista párt lévén, valószínűleg a válaszok egyszerű számtani átlagát veszi majd, és olyan forradalmian új gazdaságpolitikájában olyan elveket fog megfogalmazni, mint például: A versenyképesség javítása érdekében szükséges a törvényes heti munkaidő növelése és csökkentése. A makrogazdasági egyensúly javítása érdekében erős és gyenge forintárfolyamra van szükség. A magas színvonalú egészségügyi ellátás érdekében elengedhetetlen a kórházak privatizációja és állami kézben tartása. Gyorsan kell döntenünk, de csakis alapos megfontolás után!²⁸⁹

Nemcsak az internetező állampolgárok kritizálják a konzultációkat, hanem például Hiller István, az MSZP elnöke is:

Vállalta Orbán Viktor csütörtökön, hogy az MSZP elnöke előző nap a Hazafias Népfronttal hasonlította össze az általa kezdeményezett Nemzeti Konzultációs Testületet. „Ha arról van szó, hogy azokat az embereket is el kell érni és meg kell hallgatni, akik

²⁸⁸ Lehet, kell, akarjuk. Magyar Demokrata, 2006. január 19.

²⁸⁹ <http://forum.index.hu/Article/showArticle?t=9129003>

egyik pártban sem hajlandók megjelenni, akkor vállalom, nevezhetjük a Nemzeti Konzultációs Testületet hazafias népfrontnak is” - mondta a Fidesz elnöke egy kisoroszi rendezvényen Hiller István kijelentésére reagálva.²⁹⁰

A párt láthatólag sokat vár a konzultációktól és azok médiabeli emlegetésétől is. Erre utal, hogy Pelczné Gál Ildikó, a női tagozat vezetője, a saját rendezvényeiket, a Fidesz „női kampányát” is a konzultációk folytatásaként jellemzi:

A női kampánnyal azt folytatjuk, amit a Fidesz a Nemzeti Konzultációval, majd a Gazdasági Konzultációval elkezdett: továbbra is kíváncsiak vagyunk az emberek – elsősorban a nők – véleményére.²⁹¹

A konzultációkhoz hasonló rendezvények a 2005-ös évértékelő beszélgetések. Ezekből ötöt rendez a Fidesz.

Orbán először február 6-án Pocsajra, egy Berettyóújfalu közelében lévő kistelepülésre látogat el, ahol a magyar falvak jövőjéről, a magyar agrárium helyzetéről esik majd szó. ... Február 8-án Miskolcon a nők problémáiról lesz szó, 10-én Várpalotán a munka világa lesz a téma, 12-én az óbudai lakótelepen a fővárosiak nehézségeiről beszélget majd Orbán a helyiekkel, 13-án, Esztergomban pedig az egészségügy helyzete kerül szóba.²⁹²

A témakörök párhuzamosak a párt tagozati felépítésével: az egyiknek kifejezetten a nők helyzete a témája, a másiké pedig Budapest; egyik téma sem tartozik a Fidesz hagyományos repertoárjába.

Nemzeti petíció

A *Nemzeti Petíció*t Orbán Viktor a Fidesz 2004 márciusának végén tartott szövetségi gyűlésén hirdeti meg.²⁹³ A pártelnök által is Magyarországon új műfajúnak minősített eszköz olyan aláírásgyűjtést takar, melynek a keretében a magyar állampolgárok támogathatják a pártnak a költségvetés módosítására irányuló javaslatait.

²⁹⁰ Orbán Viktor vállalja a Hazafias Népfronttal történő összehasonlítást. MTI, 2005. március 11.

²⁹¹ Esélyt a nőknek is. Magyar Demokrata, 2006. január 26.

²⁹² A Fidesz sms-ben kér tanácsokat a választóktól. Index, 2005. február 4.

²⁹³ Orbán: a petíció nem csak a Fidesszel szimpatizáló embereknek fontos. MTI, 2004. március 28.

Otthonteremtésről szól, a munkahelyek megvédéséről, az egészséges élethez fűződő lehetőség-ről, az élelmiszerárak emelkedésének megakadályozásáról, a gáz-, energiaár-emelések féken tartásáról.

A párt célja legalább egymillió aláírás összegyűjtése, ami Orbán Viktor szerint azt igényli, hogy a közvélemény-kutatások szerint a pártot támogató hárommillió emberből minden harmadik aláírja. Egyfajta verseny indul az egyes választókerületek között, hogy melyik tud többet összegyűjteni.

A *Nemzeti Petíció* felettébb sikeresnek bizonyul, ugyanis a kitűzött határidőig több, mint egymillió-kétszázézer aláírást sikerül összegyűjteni. A párt neki is áll, hogy a petícióból következő törvényeket beterjessze a parlamentnek,²⁹⁴ de nem talál fogadtatásra. Ugyanakkor a talán fontosabb célt, az európai parlamenti választásokat megnyeri, hiszen a Fidesz küldi a legtöbb képviselőt az Európai Parlamentbe, ráadásul a győzelem jelentős súllyal esik latba a 2004 nyarán lezajló miniszterelnök váltáskor.

Körök, klubok

Polgári körök

A polgári körök különféle rendezvényeket szerveznek. Ezeknek a programjáról előzetes hirdetések, és utólagos beszámolókat közölnek a jobbközép sajtótermékek.²⁹⁵ A *Magyar Demokrata* című hetilap minden számban két-két oldalt szentel a körök tevékenységének, s az oldalaknak, maguknak a köröknek külön logójuk van.

Konzervatív körök

A *Magyar Demokrata* az esemény naptárában szerepelteti a konzervatív körök várható rendezvényeit. Egyszer-egyszer a *Népszabadság* is tudósít egy-egy fontosabb eseményről.²⁹⁶ Értesülünk arról, amikor Kondor Katalin tart előadást a Solymári Konzervatív Körben,²⁹⁷ vagy amikor

²⁹⁴ Orbán Viktor: a petíció megfelelő támogatása esetén a Fidesz benyújtja a módosító javaslatát. MTI, 2004. március 31.

²⁹⁵ Például: Simicskó István Gyöngyösön. *Magyar Demokrata*, 2003. június 5.

²⁹⁶ A nagy testvér jövőt kínál neked. *Népszabadság*, 2002. április 13. A kizárt Debreczeni válaszevele. *Népszabadság*, 2005. október 1. Nemzedéki Konzervatív Kör alakult. *Népszabadság*, 2005. október 3.

²⁹⁷ Megrovás Kondor Katalinnak. *Népszabadság*, 2002. május 9.

a kecskeméti kör szakít Debreczeni Józseffel. Az Almádi Konzervatív Kör jelenti fel a Kendermag Egyesületet, tehát a körök nem pusztán eszmecseréknek adnak helyet.²⁹⁸

Klubok

2002 után Rogán Antal élénk, mindenki számára nyitott klubéletet teremt az V. kerületi székházban,²⁹⁹ a konzervatívnak mondott Magyar Ház Klub pedig politikai szalont indít. A rendezvényekre a Demokrata árusítja a jegyeket.³⁰⁰

SMS, mobil, suttogópropaganda

Bencsik András SMS-forradalomnak nevezi azt, ami 2002 tavaszán a jobboldalon történt, tudniillik a mozgósítást.³⁰¹ „Az SMS-ből röplap lett.”³⁰² A multinacionális szolgáltatók jóvoltából keletkezett egy forradalmi fegyver, mely összeszervezte a jobboldalt.

...percek alatt jött létre egy olyan láthatatlan nyilvánosság, amely képes volt az eseményről természetesen mérsékelten fogalmazó, úgynevezett tömegmédiák (tévé- és rádiócsatornák) blokádján áttörni s mozgósító erővé válni.³⁰³

2002-ben a két forduló között, amikor megszállta a kétségbeesés a jobbközép tábor, vetődött fel szinte kizárólag baloldali vádként, hogy a jobbközép, pontosabban egyenesen a kormány suttogópropagandát folytat, és erre akarja rávenni a híveit. Ennek lényege az, hogy bárhol, ahol több ember összegyűlik, mert például a buszra vár vagy sor keletkezik a pénztárnál, a hívek minél hangosabban terjesszenek egy-két röviden összefoglalható üzenetet, melyek negatív színben állítják be a győzelemre álló balközép politikusait és várható kormányzását.

²⁹⁸ Befejeződött a Kendermag Egyesület vizsgálata. Népszabadság, 2003. június 12.

²⁹⁹ Fricz (2006): 10.

³⁰⁰ Politikai szalon. Magyar Demokrata, 2003. június 5.

³⁰¹ Bencsik (2003): 21-29.

³⁰² Bencsik (2003): 24.

³⁰³ Bencsik (2003): 25.

2005-re az SMS nyíltan alkalmazott kommunikációs csatornává válik: a szokásos évértékelőt megelőzően SMS-ben lehet feltenni kérdéseket Orbán Viktornak.³⁰⁴ Októberben pedig a nemzeti konzultációs sorozatot lezáró „Családi hétvégén” megint lehet SMS-ben kérdezni Orbán Vikortól.³⁰⁵

Televízió

Hír TV

A jobbközép politikai közösségben a legfontosabb televíziós szereplő a Hír TV. A csatorna 2002 végén indul, de rendszeresen csak 2003 januárjától jelentkezik. Kábelszolgáltatókon át érhető el, de már kezdettől majdnem minden kábelszolgáltatást előfizető háztartásban benne van a csatornacsomagban. Így a nézettség a 2003-as indulástól a 2006. szeptember 17-ig tartó időszakban napi egymillió körül alakul.³⁰⁶

A csatornát kezdetben vezető Borókai Gábor, az első Orbán-kormány szóvivője szerint a Hír TV sem nem jobboldali, sem nem baloldali, mert ezeknek a jelzőknek nincsen értelmük, ehelyett konzervatívnak minősíti a televíziót, mégpedig abban az értelemben, hogy

...számunkra kulcsfontosságú a nemzet, a család, a rend, a hit és a hazai vállalkozások támogatása. Ugyanakkor nem hiszem azt, hogy mindezt nem képviselheti hitelesen egy úgynevezett baloldali gondolkodású ember is.³⁰⁷

Azt ugyanakkor Borókai is elmondja, hogy tudomása szerint a kormányoldal vezető politikusai nem hajlandók megjelenni a Hír TV-ben, s van, akit kifejezetten eltiltott a pártja a csatornától. A jobboldali radikálisok felől, tehát a politikai közösségen belülről számos támadás éri a Hír TV-t azért, mert nem hajlandó helyet adni a jobboldal egyik jellegadó műsorának, a *Sajtóklub*-nak. Borókai válasza az, hogy csak saját gyártású műsorokat adnak, továbbá a *Sajtóklub* olyannyira stigmatizált, hogy nem bírja el a csatorna.

Demokrata Videó Televízió (DVTV)

³⁰⁴ A Fidesz sms-ben kér tanácsokat a választóktól. Index., 2005. február 4.

³⁰⁵ A jövő színe és nemzeti konzultáció egy napon. Index., 2005. október 5.

³⁰⁶ A Hír TV ma már megkerülhetetlen. Magyar Nemzet, 2003. december 19. Széllal szemben is előre. Magyar Demokrata, 2004. április 22.

³⁰⁷ A Hír TV ma már megkerülhetetlen. Magyar Nemzet, 2003. december 19.

A jobbközép, annak is a radikális része különféle módon próbálja a 2002-t követő időszakban életben tartani és terjeszteni a valaha az ATV-n futott műsorait. Mivel rendes televíziós lehetőséghez még a Hír TV elindulása után sem jutnak, ezért egy idő után DVD lemezeken lehet megnézni a műsorokat. A lemezeket az ország számos városában működő Szkítia könyvesboltokban árusítják, de más helyeken is, így például MÁV-állomásokon és újságosoknál is. Ez tényleg csak a jobbközép csatornája, tehát más nemigen fogyasztja, sőt, valójában csak a jobbközép jobb széle. A DVTV szereplői különböző helyeken találkoznak is az érdeklődőkkel.³⁰⁸ A *Magyar Demokrata* rendszeresen közli a felvételek tartalmát, már csak azért is, mert a főszerkesztő Bencsik András és a hetilapban saját rovattal rendelkező Lovas István a *Sajtóklub* állandó szereplője.

Rádió

Szerda reggelek

Orbán Viktor 1998. december 5-től kezdve egészen 2002. március 20-ig majdnem minden szerda reggel tíz-tizenöt percnyi időtartamban interjút ad a *Kossuth Rádió*nak. Ez a rendszeresen ismétlődő alkalom annak ellenére újdonságnak számít, hogy Göncz Árpád is és Horn Gyula is adott egy-egy időszakban rendszeresen interjút a közszolgálati médiumoknak, de sosem ilyen gyakran és ennyire tartósan.³⁰⁹ A miniszterelnök és a *Magyar Rádió* is fontosnak tartja ezt a sorozatot. Ahogyan Orbán Viktor mondja egyszer:

Becsülni kell az ilyen lehetőséget, amelynek keretében kikerülve minden rosszindulatot, torzító hatást, közvetlenül tudunk kapcsolatba lépni az emberekkel.³¹⁰

A kérdezők valóban nem mondhatók rosszindulatúnak. Éppenséggel az interjúk jellegzetessége az, hogy a riporter nem ritkán már előre felel a saját kérdésére, vagy legalábbis mentegeti a kérdésben megmutatózó kételyt és bizonytalanságot. A hang tehát baráti,³¹¹ egyetlen kellemtelen kérdés sem merül fel, egyetlen olyan sem, amelyikre a miniszterelnök ne tudna könnyedén válaszolni. Ritka az is, hogy korábbi nyilatkozataival szembesítenék a politikust.

A szerda reggeli interjúk nem csupán az éppen akkor rádiót hallgató embereket érik el, és itt nem arra kell gondolni, hogy az interneten át mások is elérhetik az adást, ugyanis az internet

³⁰⁸ Lásd: DVTV-közönségtalálkozó. *Magyar Demokrata*, 2006. január 19.

³⁰⁹ Hollós János leszögezi, hogy felajánlották valamennyi parlamenti párt elnökének, hogy rendszeresen nyilatkozzanak a *Kossuth Rádió*ban, de nem éltek vele. Hollós et al. (2001): 6.

³¹⁰ Hollós et al. (2002): 310.

³¹¹ Lásd például: Hollós et al. (2002): 310.

korabeli fejlettsége és a magyarországi elérhetősége okán ez nem volt lehetséges. Orbán Viktor megemlíti, hogy

egyedül heti, kétheti rendszerességgel veszik át az interjúk fontosabb részeit. Így soktízezer példányban az is hozzáférhet, aki szerda reggel nem tudja hallgatni a Kosuth-krónikát.³¹²

2001-ben és 2002-ben pedig meg is jelentetik a beszélgetések leiratát.

Vasárnapi Újság

Az 1997-2006-os időszakban a jobbközép nem rendelkezik olyan rádiócsatornával, mely ahhoz hasonló módon állnak közel hozzá, mint a *Hír TV*. Ugyanakkor a *Magyar Rádió* egyik műsora, a vasárnap reggelenként jelentkező *Vasárnapi Újság* rendszeresen helyet ad a jobbközéphez, azon belül is inkább a radikálisokhoz tartozó újságíróknak, s mivel a hallgatottsága magas,³¹³ ezért fontos csatornája a politikai közösségnek. Például Lovas István, a *Magyar Nemzetben* és a *Magyar Demokratában* is rendszeresen publikáló újságíró, 1997-től egészen 2006 augusztusáig olvas fel jegyzeteket a műsorban, tulajdonképpen egészen addig, amíg Such György, a Rádió új elnöke hivatalba nem lép, és mindjárt az első munkanapján meg nem szünteti a rádiós jegyzet műfaját.³¹⁴

A *Vasárnapi Újság*ot már 1997 előtt is azzal vádolták, hogy a népi radikálisoknak ad fórumot, így például már 1990 előtt is Csurka Istvánnak és a hozzá közel álló Fekete Gyulának. A pártosságot emlegető vádak azt követően sem szűnnek meg, hogy a nemzeti radikálisok inkább a Pannon Rádiót kezdték preferálni.³¹⁵ Például 2001-ben Pető Iván a miatt fordult az ORTT-hez, hogy Orbán Viktor túlságosan gyakran ad interjút a műsorban, és ezzel miniszterelnökként legitimálja a megengedhetetlen politikai részrehajlást.³¹⁶

Nyomtatott sajtó

³¹² Hollós et al. (2001): 7.

³¹³ Szadai Károly szerint a Krónika és a Vasárnapi Újság hallgatóinak a száma meghaladja az egymilliót. OGY - kulturális bizottság (1. rész) - MR, MTV. MTI, 2001. október 10.

³¹⁴ A 2003 márciusától 2004 januárjáig elhangzott jegyzeteket lásd: Lovas (é.n.).

³¹⁵ Vasárnapi Újság: sok panasz, kevés elmarasztalás. Origo, 2002. július 24.

³¹⁶ OS - Pető Iván (SZDSZ) közleménye. MTI, 2001. május 18.

Az 1997-2006-os korszakot úgy kezdi a jobbközép politikai közösség, hogy szinte semmilyen számottevő médiával nem rendelkezik. Egyedül a *Magyar Nemzet* és az előbb *Új Magyarország*, majd *Napi Magyarország* címmel megjelenő napilap köthető a jobbközéphez; az együttes példányszámuk is eltörpül a *Népszabadság*é mellett.³¹⁷ A két lap egymás konkurense, ezért 2000 áprilisában egyesülnek. Az egyesülésről Kristóf Attila, a *Magyar Nemzet* veterán újságírója is azt állítja, hogy tulajdonképpen a *Napi Magyarország* olvasztotta be magába a *Magyar Nemzetet* megtartva az utóbbi jóval piacképesebb nevét.³¹⁸

Az Orbán-kormány igyekszik valamelyest ellensúlyozni a nyomtatott sajtó terén is megfigyelhető baloldali és liberális fölényt, ezért ösztökéli a két napilap összeolvadását, továbbá támogat egy a megszűnés határán billegő hetilapot, a *Magyar Demokratát*, valamint egy alapítvány létrehozatalával lehetővé teszi egy másik hetilap, a *Heti Válasz* létrejöttét. Így 2002-re egy erős napilap és két hetilap támogatja a jobbközép politikai közösséget, bár az olvasottság még mindig messze elmarad a másik oldalhoz köthető nyomtatott sajtótól.

Magyar Nemzet

Ahogy írtam, a lapegyesülés sokakban kelt ambivalens érzéseket, mert féltik a *Magyar Nemzet* hagyományosan visszafogott konzervativizmusát a *Napi Magyarországtól* érkezők jóval markánsabb radikalizmusától. Mivel azonban a lapnál maradnak sokan a régi újságírók közül, például Kristóf Attila és Csontos János, ezért megmarad a mérsékelt hang is.

A hagyományos hangütés jellegadó darabjai Kristóf Attila „*Én nem tudom...*” című rovatának írásai.³¹⁹ Maga a felcím is jelzi azt, hogy a szerző szerényen tárgyalja a tárgyát, nem kíván végleges és végletes kijelentésekre, határozott válaszokra jutni. Ezt a visszafogottságot erősíti az is, hogy a szövegek ugyanezzel a félmondattal végződnek, tehát azzal, hogy „...én nem tudom.”

Hasonlóképpen keretes szerkezetűek Csontos János szövegei a Kétezer leütés rovatban.³²⁰ Minden írás kérdéssel kezdődik és kérdéssel is végződik. A rövid szövegek általában valamilyen

³¹⁷ Lásd ehhez: Juhász Gábor „Az országos minőségi napilapok piaca, 1990–2002” Médiakutató, 2003 tavasz. Tóth (1998): 137.

³¹⁸ Kristóf (2004): 295-299.

³¹⁹ Számos darabja megtalálható itt: Kristóf (2004).

³²⁰ Az összes megjelent itt: Csontos (2000).

más táborbeli politikus vagy újságíró egy-egy mondatát teszi meg a kiindulópontnak, és azon elmélkednek.

A 2000-ben csatlakozottak között különösen markáns hangot használ Lovas István és Pihál György, az utóbbi minden nap ír egy-egy rövid szöveget, az előbbi pedig főként a külföldi lapok szemlélésével és éles bírálatával foglalkozik.

Heti Válasz

A *Magyar Demokrata* mellett a jobbközép másik hetilapja.

A lap jól érzékelhetően értelmiségi olvasói csoportot céloz meg. A publicisztikák jelentős részét, sőt, néha még az olvasói leveleket is,³²¹ egyetemi oktatók és akadémiai kutatók írják, akik igen komoly ismeretanyagot villantanak fel egy-egy téma kapcsán.³²²

Érzékelhetően jelentős részben szponzorálásból, tehát reklámokból él. Nehéz mással magyarázni azt, hogy például 2006 februárjában, tehát a legerősebb kampány idején címlapos interjút közöl a lap Friderikusz Sándorral,³²³ aki éppen akkortájt szegődik az ATV-hez, tehát az igen csak a baloldalt támogató csatornához. A lap későbbi számaiban is feltűnnek a Friderikusz által készített műsorok reklámjai.³²⁴ A hetilapnak van továbbá egy *Életstílus* című rovata, mely alig titkoltan tulajdonképpen termékeket és szolgáltatásokat reklámoz tájékoztatásnak álcázva.

Az is paradoxnak mondható, hogy miközben a *Magyar Demokrata* tűnik a radikálisabbnak, mégis a *Heti Válasz* készíti címlapos interjút Dörner Györggyel,³²⁵ aki már régóta közismerten MIÉP-támogató.

Magyar Demokrata

A hetilapban van egy külön rovat „Lázadó emlékezet” címmel. Ez néhány mondatos szövegekben idézi fel a múltban azonos hónapban történeteket, de markáns szelekció eredményeképpen. Ugyanígy: minden számban két oldalon Lovas István nyílt leveleit közli a lap. Ezek a nyílt levelek a legkülönfélébb címzettekhez szólnak, felettébb kritikusak, még akkor is, ha például a címzett Orbán Viktor.

³²¹ Lásd a Visszhang rovat anyagát a 2006. június 29-i számban.

³²² Lásd például: Az uniformis évszázada elmúlt. *Heti Válasz*, 2006. június 29.

³²³ Ugrásra készen. *Heti Válasz*, 2006. február 9.

³²⁴ Lásd például mindjárt a következő számot: 2006. február 16.

³²⁵ Szabadságfokozatok. *Heti Válasz*, 2006. február 16.

A lap az ajánló rovatában sokféle rendezvényre hívja fel a figyelmet, így például a *Szabó Dezső Katakombaszínház* előadásaira, az *Arcvonal Irodalmi Kávézóra*, a *Kerecsenfészekre*, a *Magyarok Házára*, a budapesti *Szkítia* könyvesbolt rendezvényére, és persze a polgári körökéire is. A *Magyar Demokrata* rendszeresen beszámol a Fidesz kampányeseményeiről is. Ilyen módon az olvasó széles körűen tájékozódhat a jobbközép és a jobboldal mozgalmi és intellektuális életéről.

A hirdetések, főként a könyv- és CD-hirdetések markáns kulturális irányt jeleznek: a lap saját szerzőinek a könyvei, Márai Sándor, Illyés Gyula munkái szerepelnek az ajánlatok között, továbbá kiadványok olyan témákban, mint Attila élete, Erdélyi József, Széchenyi, Vesszen Trianon, Vörös polip, Magyar virtus stb.³²⁶

2006. március 9-én Bencsik András ezt írja Orbán Viktorhoz szóló nyílt levelében:

Tábornok Úr! Szeretnénk megnyugtatni, hogy a Demokrata továbbra is hűségesen képviseli azt az értékrendet, amit eddig is képviselt. Továbbra is úgy gondoljuk, hogy Magyarország számára létkérdés a változás, továbbra is önben, Orbán Viktorban látjuk az egyetlen biztonságos esélyt, de nem azért, mert hinnénk a baloldal „Ein Staat. Ein Mann. Ein Programm” elnevezésű neonáci elvében, hanem azért, mert ön hatalomban és ellenzékben egyaránt bizonyította rátermettségét és elkötelezettségét.³²⁷

Kötetek

Nagyon gazdag a jobbközép politikai közösség könyvtermése az 1997-től 2006-ig tartó időszakban. Orbán Viktor nevéhez több kötet, sok száz oldalnyi szöveg kötődik³²⁸, de publikálja beszédeit Áder János³²⁹, a Fidesz parlamenti frakcióvezetője is, Dávid Ibolya pedig az ismert emberekkel folytatott beszélgetéseit jelenteti meg³³⁰. Lovas István nem kevesebb, mint nyolc kötetben publikálja írásait és vasárnapi jegyzeteit, de termékeny Bayer Zsolt, Tóth Gy. László, Fricz Tamás, Csontos János, Solymosi Frigyes, Elek István és Bencsik András is.³³¹

³²⁶ Lásd például a 2006. március 9-i szám hirdetéseit.

³²⁷ Nyílt levél a hadsereg tábornokhoz. *Magyar Demokrata*, 2006. március 9.

³²⁸ Hollós 2001 és 2002, Orbán 2003 és 2006.

³²⁹ Áder 2005.

³³⁰ Kálmán 2001.

³³¹ A kötetek adatait lásd a **Dokumentumok** cím alatt a tanulmány végén.

A kötetek túlnyomó része a *Kairosz kiadónál* jelenik meg. A Kiadó a jobboldali kultúrkörhöz és tematikához illeszkedő más könyveket is nagy számban ad ki, tehát a jobbközép publikációinak ezek is a kontextusát adják, különösen amennyiben egy-egy rendezvény alkalmával a Kiadó felvonultatja teljes kínálatát.

Kormányzati kommunikációs kampányok

Az Orbán-kormány 1999 novemberében hozza létre az Országimázs Központot (OK) a Miniszterelnöki Hivatalban, s a szervezet 2000. január elsejével jön létre hivatalosan.³³² Ez a Központ felel a belföldre és külföldre irányuló arculatformálásért, különböző programokat, például nagyobb állami rendezvényeket és ünnepeket, kulturális és gazdasági konferenciákat szervez, de az OK rendeli meg azokat a célzott közvélemény-kutatásokat is, amelyekre a miniszterelnök rendszeresen hivatkozik.³³³ A Központ kiadványokat, időszaki lapokat is kiad – hozzá kötődnek a széles körben terjesztett olyan kiadványok, mint a Millenniumi Országjáró.

Millenniumi Országjáró

A kiadvány 24 oldalas, kéthetente jelenik meg a millenniumi év alatt, tehát 2000 nyarától 2001 nyaráig. Előre jelzi a millenniumi eseményeket, összefoglalókat közöl a történekről, és irodalmi műveket is tartalmaz. Mindenegybes háztartásba eljuttatják, tehát nem kevesebb, mint 3,8 millió példányban készül.³³⁴

A Széchenyi-terv kampánya

2001 őszétől vetítik a televíziók a Széchenyi-tervről készült reklámfilmeket.³³⁵ A még 2000 januárjában elindított gazdaságfejlesztési terv és támogatások keretében elért eredményeket, például fürdőket, utakat, új üzemeket mutatják be a projektek gazdái. Minden reklámfilm a

³³² Országimázst alakító kampány. Népszabadság, 2000. április 19.

³³³ Kiírták az országképtendert. Népszabadság, 2000. március 6.

³³⁴ Milliárdos millenniumi magazin. Népszabadság, 2000. július 4.

³³⁵ Lásd például az 1:00-tól: https://www.youtube.com/watch?v=J_9EZf3DQ3c

következő mondattal zárul: „Jó kezekben az ország, mert sorsát azok alakítják, akik valóra váltják álmaikat.” Ez a mondat sokak szerint könnyen úgy érthető, hogy csak a jelenlegi, tehát az Orbán-kormány alatt van jó kezekben az ország.³³⁶

Országgyűlési Beszámoló

Említettem már a 2001 késő ősztől a napilapokban fizetett hirdetések formájában megjelentetett *Országgyűlési Beszámolókat*. Ezek a fő szakpolitikai területeken (családtámogatás, oktatás, nyugdíj stb.) elért kormányzati eredményeket mutatják be szövegek és adatok közzétételével, valamint jelzik, hogy a közvélemény-kutatások szerint mit gondolnak az állampolgárok az adott témaköréről.

Permanens kampány

Az OK tevékenysége tulajdonképpen 2000 nyarától kezdve folyamatos kampányt jelent a nyilvánosságban, de, ami még fontosabb a jobbközép számára, a háztartásokban is. Egy éven keresztül előbb a Millenniumi Országjárókon, majd a Széchenyi-terv kampányán és az Országgyűlési Beszámolókon keresztül az állampolgárok rendszeresen közvetlenül, tudniillik kiadványokon és kormányhirdetések révén értesülnek a kormány által fontosnak tartott eseményekről és eredményekről.

Az Országimázs Központ tevékenységét rengeteg ellenzéki kritika veszi körül: bírálják például azért, mert nagyon magas költséggel dolgozik, dilettáns munkát végez, és mert nem válik el egymástól a kormányzati és a pártkampány, tehát amikor a Széchenyi-tervet népszerűsítik, akkor könnyen összetéveszthető az üzenet a Fidesz és általában a kormánypártok dicséretével.³³⁷ Szinte a megalakulásától kezdve folyamatosan olyan szervezetként emlegetik, amelynek a költségvetését sokkal hasznosabb dolgokra kellene inkább költeni.³³⁸

Egyéb modalitások

³³⁶ Mit népszerűsít a legújabb országimázsfilm? Népszabadság, 2001. november 8. Pártunk és kampányunk. Népszava, 2002. március 19.

³³⁷ Dilettánsok döntenek az országimázsról? Népszabadság, 2001. december 13.

³³⁸ Az MSZP át kívánja csoportosítani az Országimázs Központ támogatását. Népszabadság, 2000. május 3. A kritikákhoz a baloldali lapok olvasói is csatlakoznak. Lásd például Varga Józsefné olvasói levelét a Népszabadság, 2000. augusztus 22-i számában, vagy: Ok az ünneplésre... Népszabadság, 2000. szeptember 12.

Verbális eszközök

Ismételgetés általi szakralizálás

A baloldali kommunikáció gyakorta bírálja a Fidesz kommunikációját azért, mert úgymond papagáj kommandót működtet,³³⁹ vagyis valaki valahol Orbán Viktor környezetében kitalál egy szót vagy jelszót, félmondatot, és attól kezdve minden jobboldali vagy legalábbis minden fideszes megszólaló ugyanazt a szót használja, és bármiről beszél is, bármiről kérdezik is az újságírók, a válaszába bele fogja szőni az adott szót vagy félmondatot. Ennek a kommunikációs eszköznek az első feltűnő alkalmazása a polgár szó rendszeres és burjánzó alkalmazása, ismételtetése a legkülönbélebb megszólalásokkor. De hasonló pályát futnak be Orbán Viktor olyan rövid kijelentései, mint a 2002-ben az első forduló után ismételtetett „sokan voltunk, de nem elegendő”, vagy a „mindenki hozzon magával még egy embert” formulák, és a „Hajrá, Magyarország! Hajrá, magyarok!”, amellyel minden beszédét zárja.

Láthatólag ezek az ismételtetett kifejezések és félmondatok nagyon is képesek közösséget kövacsolni és megerősíteni. 2002-ben a két forduló között Orbán Viktor végiglátogatja azokat a választókerületeket, amelyekben van esély az első fordulóban kialakult helyzet megfordítására, tehát arra, hogy a jobboldali jelölt legyőzze ellenfelét. Mosonmagyaróváron is jár ekkor, és ott olyan beszédet mond, amelyik nagyjából ugyanazokat az elemeket tartalmazza, mint a Testnevelési Egyetemen elmondott beszéde.³⁴⁰ Ugyanúgy azzal kezdi, hogy azt hitte, majd neki kell lelket öntenie a közönségbe, de ehelyett lelkesedéssel találkozott. Elmondja azt is, hogy a vidék többségében a polgári szövetség jelöltjeire szavazott az első fordulóban. És hozzáteszi a szokott formulát is, hogy ennyi ember szavazatát még soha nem érdemelték ki a polgári erők, tehát sokan voltak, de nem elegendő. Az akkorra már sokszor hallott formulát a közönség lelkesen nevetve fogadja, és együtt mondja a politikussal, aki szintén nevet. Ilyen formán azt mondhatjuk, hogy ez a félmondat, és általában az ilyen közös szavak és formulák valóban közös kincseivé, szemiotikai erőforrásává válnak a politikai közösségnek. Olyan további szállóigék tartoznak

³³⁹ A papagájkommandó megnevezést Kuncze Gábor alkalmazza először az országgyűlés egyik ülésén: Költségvetés: Áttörés vagy átverés? Népszava, 2000. október 17. De használja – Kuncze Gáborra hivatkozva – Vitányi Iván és Mező Ferenc is: Vitányi Iván a politikai erkölcsről, az ellenzék választási esélyeiről. Népszava, 2002. január 25. és Minek néznek...? Népszava, 2000. december 13. OS - Míg Orbán árkot ás, Gyurcsány betemeti. MTI, 2006. március 1. Kuncze Gábor a kifejezést olyan sikeresnek találja, hogy egy idő után megpróbálkozik a piranha kommandó bevezetésével is, de ez nem terjed el. Magyar Bálint ingatlanvásárlása - Kuncze Gábor. MTI, 2003. június 11.

³⁴⁰ <https://www.youtube.com/watch?v=kbwToValrBY>

ebbe a körbe, mint a beszédvégi „Hajrá, Magyarország! Hajrá, magyarok!”, amelyet Mosonmagyaróváron is együtt mond a közönség a szónokkal.

Harcias stílus

Ez alatt olyan stílust értünk, amely szívesen alkalmaz háborúból katonaságtól vagy legalább a sportból származó szavakat és fordulatokat, sőt észjárást és képi megoldásokat.

Nagyon jellemző ez a jobbközép jobb szélére, mely amúgy szívesebben nevezi magát és az egész táborot jobboldalnak, nem pedig jobbközépnek. Olyan szerzőket említhetünk, mint Bencsik András, vagy általában a *Magyar Demokrata* című hetilap szerzői. De sűrűn előfordulnak a stílus megoldásai Orbán Viktornál is.

Az egyik internetező is felfigyel a sportnyelv jelenlétére Orbán Viktor kommunikációjában.

Ma megtanultan Tole, hogyan beszél egy igazi FDSZ-es. Ha valaki látta ma reggel a mtv1-en, az tudja. Football nyelven. Hasonulok FIGYELEM !!!³⁴¹

A harciassághoz tartoznak többek között az erős, sportból merített könyv- és cikk címek. Ez első sorban Lovas István köteteire érvényes, de számos Bayer Zsolt kötetre is, például a pofátlanság határa szerepel több kötet címében. Lovas István olyan címeket ad, amelyek az ökölvívás világából valók: jobbegyenes, jobbcsapott, K.O. stb. Ugyanakkor Csontos János szelíd címekkel dolgozik: Polgári kaszinó, Ezüstkor, Kétezer leütés, és persze a szövegeinek a hangja is ennek megfelelően sokkal szelídebb. Tóth Gy. László egyik kötetcíme: Az előre jelzett földrengés. 1998-ban jelenik meg, és a földrengés a jobboldali győzelem. Érdeemes megvizsgálni az egyes cikkek címét is. Például Tóth Gy. László ilyeneket használ: Szőnyegbombázás³⁴² stb.

Alighanem az a helyzet, hogy minél radikálisabb valaki, annál erősebb címeket alkalmaz, és megfordítva: minél erősebb, durvább, tiszteletlenebb a stílus, a címadás, annál inkább radikálisnak tűnik a szerzője.

Az egyéni felelősség stílusa

Számosan néven nevezik az ellenfeleket, sőt, akár egyetlen cikkben belül is sokszor leírják az illető nevét. Bayer Zsolt odáig megy, hogy a szövege mintha közvetlenül a megnevezetthez

³⁴¹ Mit kaptál ma Orbán Viktortól? (1998) 38. beírás

³⁴² Tóth (1998): 120.

szólna. Jó példa erre a Pokorni Zoltán lemondása nyomán elsősorban Meruk Józsefet szidalmazó cikke 2002 nyaráról, mely nem Merukkal kezdődik, hanem a következőképpen:

Tudod, D-209-es, most ment el a kedvem az egésztől... Le kéne végre zárni a múltat, mi, Medgyessy? Elég volt a vájkálásból, ugye, D-209-es? Szerinted is ideje van a felejtésnek, mi, Salgó? Neked is elegend van az egészből, ugye, Csehák? Jó lett volna egy tisztikereszttel elvonulni nagy alkoholok közé, és itthagyni egy cinikus vigyorral, egy „na és”-sel életed minden megválaszolatlan morális kérdését, mi, Horn?³⁴³

A szerző itt szenvedélyes nekikeseredettséggel hívja tetemre a kormányoldalnak az ügynökügyekben belekeveredett vezető figuráit. Nem tartóztatja meg magát attól sem, hogy például Horn Gyulát alkoholistának nevezze, vagy, hogy egy szintre hozza Medgyessy Pétert, mint szigorúan titkos tisztet Csehák Judittal, aki abban találatott vétkesnek az eljáró hatóság által, hogy megkapta a 90 előtti titkosszolgálatok jelentéseit.

A stílus lényegéhez tartozik az a jobbközép esetében explicite meghirdetett elv, hogy a tettekért egyénileg kell vállalni a felelősséget. Az elv az úgynevezett bürokratikus stílussal szemben fogalmazódik meg. Ez utóbbi hajlamos arra, hogy egy-egy döntésért valamely testületet tegyen felelőssé, vagy akár arra is, hogy olyan nyelvi formulákat alkalmazzon, amelyek elhagyják a cselekvő alanyt. Például előszeretettel fogalmaznak úgy, mintha a dolgok maguktól történének: ez a döntés született, ilyen kiadások történtek, globalizálódó világunkban elkerülhetetlenek ezek a lépések. A személyes felelősség és felelőssé tétel stílusa ezzel szemben feltünteti a felelősöket, lehetőleg személyeket, nem porlasztja a felelősségüket a rendszerre, a struktúrákra, a világtendenciákra és hasonlókra hivatkozva. A felfogás mögött az a belátás állhat, mely szerint a politikus azért is hibáztatható, amiről nem tehet, márpedig a nyilvánosságban megszólalók, tehát például az újságírók politikai szerepet játszanak, tehát ők sem menekülhetnek meg a felelősségvállalástól.

A személyes felelősség stílusa tulajdonképpen a morális alapállás jelenlétét erősíti. A morális megfontolások, az elvszerűség a jobbközép számára rendszeresen hangoztatott értékek – ezt tekintik a másik oldaltól megkülönböztető egyik, vagy talán fő sajátosságuknak, és egyben ezt nevezhetjük az egyik legfontosabb identifikáló szemiotikai erőforrásuknak.

Elemző stílus

³⁴³ Bayer (2003): 27.

Orbán Viktor a *Szerda reggel*ben időnként ezt a stílust használja. Felosztja a problémát értelmes részekre, aztán egyenként jellemzi, és értékeli őket. Másutt az történik, hogy a társadalomtudományok, és ezen belül a politikatudomány fogalmaival operál a miniszterelnök is.³⁴⁴

Fricz Tamás különösen kedveli ezt a stílust, már csak azért is, mert ennek az alkalmazásával folyamatosan jelezni tudja azt, hogy ő politikatudós. Időnként le is írja, hogy ő most politológiai elemzését adja a történéseknek, és valóban: felosztja a témát kisebb részekre, aspektusokat különít el, pontokba szed, táblázatot készít, különböző politikatudományinak látszó szentenciákat ad elő stb.³⁴⁵

A tudományos szentencia egyik példája:

A demokratikus politikai élet két fő mozzanatból áll: *konfliktusvállalásból* és *konszenzuskeresésből*.³⁴⁶

Fricz Tamás szeret számokkal is élni, az is növeli a tudományosságot, erősíti az elemző jelleget.

Érzelmes stílus

Orbán Viktor a 2006-os Kossuth téri nagygyűlésen.

[2002-ben ugyanitt] egy könnycseppben sűrűsödött össze egy nemzet szabadságvágya, szomorúsága és megvalósítatlan álmai. Ebben a Magyarorszáért hullajtott közös könnycseppben született meg az az erő és hit, amely egyben tartott minket, akik itt álltunk akkor.³⁴⁷

Bayer Zsolt mindenképpen idetartozik, szinte minden írásával, és mivel sokat ír, és fontos tagnak számít, ezért a stílusa kétségkívül identifikálja a jobbközép politikai közösséget.

A zámolyi romákkal kapcsolatos cikkéről szóló Index-topikban így ír róla valaki:

Bayerhez,

Olvastam jobbakat is tőle, de hozza magát. Írni tud. Más kérdés, hogy ezzel mit ér és mit akar elérni. Érzelmekre hat és azokat lovagolja meg, mint mindig. Nem szorgalmazza a megoldást

³⁴⁴ Például Hollós et al. (2001): 220-221.

³⁴⁵ Például Fricz (1998): 277-280.

³⁴⁶ Fricz (1998): 279.

³⁴⁷ Ébresztő, Magyarország! Magyar Demokrata, 2006. április 6.

ami- nem melleleg- nem is az ő dolga, viszont ügyesen hangsúlyozza ki mások balf@zságát. [zsazsu, 2000. augusztus 2.]

Valaki 2001 vége felé pedig ezt mondja:

Bayer ugyanúgy viselkedik a jobboldalon, mintha a balon lenne. Részben életkorából adódik. Ugyanis folytatója a Mancs stílusnak. Sőt, úgy beszél, mint Eörsi pista, TGM, vagy éppen Mészáros, csakhogy más tartalommal. Ami ott fel sem tűnik, az a másik oldalon botrányosnak minősítették.³⁴⁸

Ez a motívum, tudniillik, hogy Bayer Zsolt stílusa, illetve ez a bizonyos szenvedélyes és durva stílus nem illik a konzervativizmushoz, sőt a jobboldalisághoz sem, többször is feltűnik, akár egy ugyanazon topikon belül is:

Kedves SZKJ,

eletemben eloszor ertek egyet veled barmiben is: valoban a Mancs-fele stilus ismerheto fel Bayer irasaiban. Aber: ez a tiszteletlen irasmod nem viheto at egyszeruen a konzervativ jobboldalra. Egy hagyomanytisztelo jobboldali ne irjon es ne beszéljen így, mert rettenetes stilustores.

Ja es ne hazudjon, dehat ehhez nem kell konzervativnak lenni.³⁴⁹

Az elutasított stílus

Tóth Gy. László 2005 folyamán a *Magyar Nemzet*ben megjelentet egy sor szöveget olyanoktól, akiket Gyurcsány Ferenc kormánya 2005-ben állami kitüntetésben részesített. A felidézett megszólalások elsősorban azért tűnhetnek fontosnak a gyűjtő számára, mert a jobbközép véleményével teljesen ellentétes álláspontot tartalmaznak. Számos idézet azonban ettől eltérően inkább a stílusa miatt riaszthatja meg és el a lap olvasóit a másik tábortól. A valószínűleg legdurvább szövegben Vágvölgyi B. András visszautal Orbán Viktorról a lapban már szemlézett jellemzésére is:

Ez a durva ebben a szájbakúrt országban, hogy egyszerre akar mindenki szűz maradni, meg dugni is, és hozzá folyamatosan hazudik. Szolgálati közlemény: Tóth Gy. László halállista-szerkesztő becses figyelmét felhívnám az utolsó mondatra, és tessék szívesen többet szemlézni engemet is, mer' a barátaim már piszkálnak és a főszerk. is baszogat!

³⁴⁸ http://forum.index.hu/Article/showArticle?na_start=150&na_step=30&t=9049483&na_order=

³⁴⁹ http://forum.index.hu/Article/showArticle?na_start=150&na_step=30&t=9049483&na_order=

A pol. gecizmust meg a lófaszosat nyugtáztam, kösz, ha a trágárság jön be, jelezzen, küldöm! Előre is: és még 1x: kösz!³⁵⁰

Jelenlét

Fizikai jelenlét

Orbán Viktor (ahogyan majd Gyurcsány Ferenc is) fizikailag is jelen van például az árvízi védekezéseknél.³⁵¹ Így nagyobb hitelességgel tud számot adni az árvizek okozta szenvedésről és károkról.³⁵²

Nagygyűlés

A jobbközép politikai közösség egyik büszkeségévé válik a nagygyűlés, tehát az, hogy szemben például a baloldallal, a jobbközép képes többszáz ezres nagygyűléseket szervezni. A téma körül éles vita is kialakul a nyilvánosságban arról, vajon hányan is voltak jelen 2002 áprilisában a Kossuth téren. A jobbközép nagygyűlési, tehát tömegmozgató képessége versenyre készíti a baloldalt is; ennek az eredménye a 2006. április eleji versengés, hogy helyes-e, ha mindkét nagy tábor egyszerre tart nagygyűlést Budapesten. Bencsik András szerint a Fidesz messze jobban szerepelt, mint a másik oldal, és ez komoly reményekre jogosít a választásokon.³⁵³

Évértékelők

Az évértékelő műfaját Orbán Viktor honosítja meg Magyarországon. Már 1999 elején is tart annak mintájára ilyen beszámolót, amit az Egyesült Államok elnöke számára az ottani alkotmány előír. Attól kezdve aztán minden egyes évben sor kerül ilyenre, elvileg február első csütörtökén. Két kivételtől eltekintve az évértékelők azonos mintát követnek: valamilyen nagyméretű teremben Orbán Viktor hosszú beszédben összegzi az előző év eseményeit és a várható fejleményeket. A két kivétel a 2006-os választásokat megelőző két alkalom. Ezekon Orbán Viktor nem magányosan áll a színpadon, hanem a közönség mintegy körbe veszi. 2005-ben két „műsorvezető” kérdezteti, 2006-ban pedig a közönséggel közvetlenül is szóba elegyedik.

³⁵⁰ Tóth (2006): 333. Vágvölgyi szövege az Élet és Irodalom 2001. június 15-i számában jelent meg.

³⁵¹ Például: Hollós et al. (2002): 51-52.

³⁵² Hollós et al. (2002): 56

³⁵³ Ott legyetek mindannyian! Magyar Demokrata, 2006. április 6.

A műfaj tehát hasonlít az amerikaihoz, legalább ilyen fontosak azonban a különbségek. Ott az alkotmány szerint a Kongresszus előtt kell az elnöknek beszámolnia az Unió helyzetéről, Magyarországon viszont Orbán Viktor éppen nem az Országgyűlésben értékeli az előző évet és a kilátásokat. Ráadásul a politikus mindenképpen tart ilyen, függetlenül attól, hogy miniszterelnök-e éppen vagy sem.

Maga Orbán Viktor így írja le a beszéd célját az első évértékelő elején:

Régi vágya Magyarország polgárainak, hogy mindarról, amit a kormány tagjai egy-egy évben megvalósítanak, arról, amit az elkövetkezőkben terveznek és arról, hogy mindezt milyen megfontolásból teszik, mihamarabb – és lehetőleg minél pontosabban – első kézből értesüljenek.³⁵⁴

Azt látjuk, hogy az évértékelők egyre kollokvialisabbak lesznek az évek során, mégpedig kétféle értelemben is. Az 1999-es szinte kizárólag szikár adat- és tervismertetés, mindössze egyetlen vicc hangzik el, az is a vége felé, és a miniszterelnök csak a beszéd legvégét emeli meg, ugyanis lezárásként ezt mondja: „Az ember nem azért szereti a hazáját, mert nagy, hanem, mert az övé.” A 2000-ról szóló beszédére nagy hatással van a millenniumi év, és a szónok a mondanóját keretbe foglalja az ország, mint hajó metaforája, továbbá szaporodnak a viccek és a velős mondások.

Zene

Fontos, hogy már 1990-ben is sikeresnek bizonyult a zeneválasztása a Fidesznek: a *Roxette* „*Listen to Your Heart*” című dalát a későbbiekben is fel-felhasználták, és egybeforrt a párttal. Mindezek miatt várható volt, hogy a későbbiekben is, tehát az 1997-től 2006-ig tartó időszakban is gonddal alkalmaznak zenéket a kampányaikban.

Mind a 2002-es, mind pedig a 2006-os kampány idején keletkezik kampánydal. 2002-ben a *Kitörő örömről* lelj kezdetű,³⁵⁵ 2006-ban pedig *Demjén Ferenc Föld sebei* című dala.³⁵⁶

³⁵⁴ Az ország állapotáról való beszéd. Magyar Nemzet, 1999. február 5.

³⁵⁵ https://www.youtube.com/watch?v=AO_dxnmIDc

³⁵⁶ <https://www.youtube.com/watch?v=Kss6gFy8QE0>

A zenékről, tudniillik ezekről a kampány idején kampánydalokká vált darabokról elmondható, hogy mérsékelten töltik be a politikai induló szerepét. Ehhez ugyanis legalább arra lenne szükség, hogy a refrének könnyen megjegyezhetők és jól, könnyen énekelhetők legyenek, vagyis olyanok is tudják őket énekelni, akik nem nagyon jól énekelnek.

Nos, a 2002-es dal refrénje a következő:

Kitörő örömmel lelj végre, Magyarország!
Harcoldj, ha kell, régi új népedért!
Kitörő örömmel lelj végre, Magyarország!
Mondd újra el, hogy néped mit remél!

Az első sor mondhatóságával és énekelhetőségével elég komoly gond van.

A 2006-os dal refrénje pedig a következő:

Ez a Föld tele könnyel,
Mit a szó melegével
S a szívünkkel szárítunk fel.

A dal végén a refrén három fontos ponton változik:

Ez a Föld tele hittel,
Mit a szó erejével
S a szívünkkel támasztunk fel.

Mindkét változat inkább szép, mint jól énekelhető. Márpedig a kampánydalok feladata az, hogy a rendezvények alkalmával a közönség együtt tudja énekelni legalább a refrént, hogy ez által, tudniillik a lélegzetvételek szinkronizálódása által, is megerősítést nyerjen az összehangolódás, az együttlét érzelmi energiát keltő volta.

Látványvilág

Egy politikai közösség látványa számos elemből tevődik össze. Részét képezi a politikusainak a megjelenése, a rendezvényeinek a látványa, az újságjainak a címlapjai, a plakátok és szórólapok, egyéb kiadványok külleme és még számos dolog.

A jobbközép vezető politikusai viszonylag egységes képet mutatnak. Csupa harmincas éveiben járó férfit látunk, sportosak, nincsenek elhízva, mozgásuk dinamikus. Nem ritkán zsebre dugják

a kezüket, ami az elengedettség érzését épp úgy keltheti, mint azt a benyomást, hogy rejteget-nivalójuk van. Ennek másik oldala, hogy alig van a Fideszben és a jobbközép politikai közösségben általában is nő, természetesen leszámítva az MDF elnökét. Miközben tehát a Magyar Polgári Szövetségnek van női tagozata, és 2006 elején külön rendezvényt tartanak Miskolcon a nők problémáiról, a nők jelenléte a pártban a leginkább jelzésszerű: Pelczné Gál Ildikó képviseli a nőket, és kifejezetten a nőket.

Kétségtelen, hogy az MDF fertályán Dávid Ibolya dominálja a látványt. Ez annál is inkább kézenfekvő, mivel a párt a példaképének tekinti a német CDU-t, amelynek szintén egy a fejét kissé jobbra hajtó szőke nő az elnöke, Angela Merkel. Ha összevetjük a CDU 2005-ös³⁵⁷ és az MDF 2006-os³⁵⁸ kampányfilmjét, látni fogjuk, hogy az utóbbi az előbbinek rövidített, de egyébként teljesen megegyező változata. Az egyetlen lényeges különbség, hogy míg Angela Merkel a film végén egy golyót kap el, Dávid Ibolya egy törvénykönyvet, amivel alighanem arra kívánnak utalni, hogy valaha igazságügy miniszter volt, és hogy továbbra is a törvényességért küzd.

Mivel akár a kampányfilmekben, akár az egyéb média megjelenésekben és nyilvános rendezvényeken Orbán Viktor áll a középpontban és ő a leginkább látható, ezért a jobbközép politikai közösség látványát valószínűleg az övé alakítja a leginkább. Ez már csak azért is így van, mert például az 1998-as kampányfilm végig csak őt mutatja.³⁵⁹

A film a családdal indul, először az látható, ahogy a jövődő miniszterelnök a gyermekeivel játszik, közülük kettőt is megölel, az egyiket pedig a hóna alá kapja. Majd futballozás közben látjuk futni és kapura rúgni. Ezt követően a feleségével látható egyre hivatalosabb rendezvényeken. A család után ismert emberekkel való testi érintkezésben mutatják: megcsókolja Törőcsik Marit, Eperjes Károly pedig tréfásan lefogja hátulról, amin mindketten vidáman nevetnek. A nevetés visz át a következő beágásokhoz, amelyeken az egyszerű állampolgárok körében látható. Itt is dinamikusan mozog, átad valamit, kezet fog, arccsókot vált egy idősebb asszonnyal. Eddig tehát csupa olyan felvételtől állt a film, amelyben sűrűk a testi érintkezések, és a magánélettől haladtunk a politika felé. Mostantól Orbán Viktor egyedül van különböző nagygyűlések színpadain, majd hivatalos magas szintű találkozókön Giscard-D'Estaing-nel és végül Helmut Kohllal. A film az 1998-as plakáttal ér véget:

³⁵⁷ https://www.youtube.com/watch?time_continue=60&v=2_zxo3mAti4

³⁵⁸ https://www.youtube.com/watch?v=-G_9wg31lcs

³⁵⁹ <https://www.youtube.com/watch?v=CzmdFOHYA8>

Láthatóan Orbán Viktor feje kissé eltakarja a pártjának a nevét, ami alighanem arra utal, hogy a miniszterelnök fontosabb, mint a Fidesz. Ugyanakkor „a jövő választása” felirat az ő sziluettjére lóg rá, ami arra utal, hogy a szöveg őt írja le, tehát ő a jövő választása.

A film sugallata, melyet a későbbiek sem cáfolnak, az, hogy a nagypolitika jobbára magányos és nem vidám dolog, szemben a családi élettel és a hívekkel történő találkozásokkal.

A nevetés sokszor jelenik meg a filmekben. A Nemzeti Petíció kampányáról készített összefoglalóban³⁶⁰ egyedül Orbán Viktort mutatják nevetni, gesztikulálni, tréfás mozdulatot tenni, a tésztével is mozogni. A többi politikus mereven áll, jobbára a beszéde papírjába kapaszkodik, és csak éppen felpillant a szövegből.

2002-ből olyan filmünk van, amelyet a Magyar Televízió készített a Fidesz kampányáról.³⁶¹ A film kísérőzenéje Vangelis-nek Ridley Scott „A paradicsom meghódítása” című filmjéhez írott darabja, s mivel a második forduló előtt készült, ezért valóban valamiféle hódításnak a célja lebeghetett a készítők előtt. 2:03-kor, az egyik zenei csúcspontnál magasodik ki a miniszterelnök a tömegeből, addig végig azt látjuk, ahogyan a Testnevelési Egyetem nagytermében vág át a tömegen, sokakkal kezét fog, s a dominanciáját az is jelzi, hogy a kíséretében levő Pokorni Zoltán csupán halad mellette, de nem lép testi kontaktusba az emberekkel. Az első két mondatot halljuk az ott elhangzott beszédből, s mindkettőre azonnal és lelkesen reagál a közönség, ami megint azt sugallja, hogy még nincsen semmi veszve. A rendezvénynek az a pontja következik, amikor a jelenlevők eléneklik a Kossuth nótát. Közben azt is mutatja a film, milyen óriási tömeg van jelen az épületen kívül is.

A következőkben a kampány egyes állomásairól kapunk vágóképeket. Mindig ugyanarra kerül a hangsúly: a miniszterelnök a tömegben, rengeteg testi érintéssel. 3:46-kor egy idős asszony

³⁶⁰ <https://www.youtube.com/watch?v=FqgSic-JAms>

³⁶¹ <https://www.youtube.com/watch?v=Hu5egKgOnas>

megsimogatja Orbán Viktor arcát, előtte valaki megcsókolja. A beszédekből olyan részeket is beválasztottak a filmbe az alkotók, amelyekben az érzéseiről beszél. A Testnevelési Egyetemen arról, hogy úgy érzi magát, mint a kisgyerek, aki nem tudja, mit is kezdjen ezzel a sok szeretettel. Székesfehérváron pedig arról, hogy mennyire meg van szeppenneve, merthogy idejárt annak idején középiskolába.

A látvány tekintetében visszatérő elem, hogy a beszédeit mindig úgy mondja el, hogy mögötte is állnak vagy ülnek mások. Látunk termek belsejében és szabadban tartott gyűléseket, nappaliakat és estieket egyaránt. Mivel a szónok mögött is állnak vagy ülnek, ezért néha Orbán Viktor nem válik el megfelelően a háttértől. Erre a Kossuth téri nagy rendezvényen jobban odafigyelnek, ugyanis míg a mögötte ülők mind feketében vannak, a miniszterelnök világoszürke öltönyt visel.

Ennek a filmnek a vége a 2002-es kampánydal videoklipje.³⁶² Itt újra megjelenik a vidám nevetés. Több tucat ismert színész és pop énekes egymással vidám csoportot alkotva adja elő a *Kitörő öröme lelj* kezdetű dalt.

2006-ra megváltozik Orbán Viktor látványa. Említettem már a hajviseletének az átalakulását. Egy másik, éspedig alighanem nagyon is szándékolt elem, hogy a politikus elhagyja a jó minőségű öltönyöket, és durvább anyagúakra vált. Ez jobban is illik a 2005-2006-os kampányhoz, amikor is – eltérően az MSZP filmekben fényes fekete limuzin hátsó ülésén beszélő Gyurcsány Ferentől – Orbán Viktor vonaton utazza be Magyarországot, hogy egyszerű emberként sokfelé szót váltson az állampolgárokkal. Ezeken a beszélgetéseken a filmek tanúbizonyosága szerint nem visel nyakkendőt, amivel bizonyára közelebb tud kerülni a felkeresettekhez.

Az egyik ilyen körúthoz készített filmnek a *The Cardigans* nevű együttes *Erase/Rewind* című száma adja a kísérőzenét, ami gondos válogatásra utal. A dal ugyanis arról szól, hogy bizonyos dolgokat törölni kell, és újra kell kezdeni. A törlés és újrakezdés motívuma jelen van a 2005 végén utcára kerülő plakátokon is. A vonatkozó filmbe³⁶³ is feltűnnek nagyjából ugyanazok a narancssárga korongok, amelyek a plakátokon is. Ezek közül kettő az alábbi:

³⁶² https://www.youtube.com/watch?v=AO_dxnmIDc

³⁶³ <https://www.youtube.com/watch?v=Dgq6Q6Rt8bs>

A szöveg nem mondja ki, de sokan értik úgy, hogy ez valamiféle bűnbánatot szeretne kifejezni, tudniillik azokért a hibákért és rossz dolgokért, amelyeket korábban a párt és a polgári kormány elkövetett, s amelyek miatt sokan úgy érezték, hogy nem szavazhatnak a jobboldalra. Természetesen a feliratok úgy is értelmezhetők, mintha azok a 2002 óta bekövetkezettekre vonatkoznának, tehát a baloldali kormányok hibáira és rossz dolgaira.

A korongos plakátok és filmbeli pillanatok a párt új logójára utalnak. A logót és a betűtípust 2005 őszén cseréli le az új változatra. Mint feljebb láttuk, a Fidesz megtartja a narancsszínt, ez marad továbbra is a pártlogó színe is.

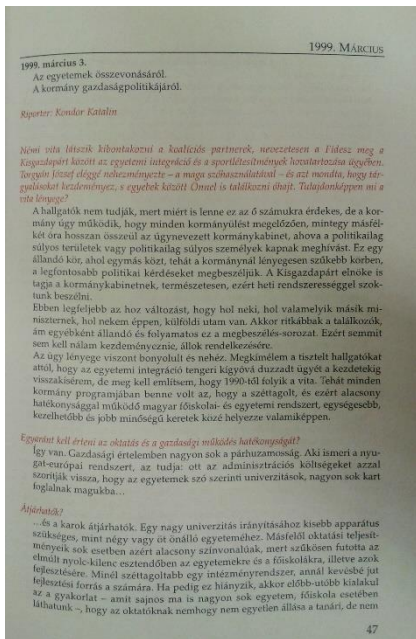
Itt láthatók a Fidesz 1990 óta használt logói. Jól követhető a vizuális világ megváltozása, egyszerűbbé és egyben semlegessé, úgy is mondhatjuk, unalmassá válása. A 2005 végén bevezetett narancsszínű körlap és gömb az egyszerű nagybetűs felirattal már semmit sem mutat a kezdeti fésületlenségből és szenvedélyből, kitörési vágyból és felfelé törekvésből. Ugyanakkor a kerek formák és a nem agresszívan szögletes betűkörvonalak segítségével puha, befoglaló, átölelő képzetet kelt.

A jobbközép számtalan helyen alkalmazza a piros-fehér-zöld színösszetételt. A politikai közöshöz tartozó publicista kötetének³⁶⁴ a címlapját színesíti a nemzeti trikolor, a rendezvényeiken is jellemző a nemzeti lobogók jelenléte.

A talán legmeglepőbb alkalmazás az a kötet, amely Orbán Viktornak a miniszterelnöksége idején adott szerda reggeli interjút gyűjtötte össze. Ebben a riporter kérdéseit pirossal, a miniszterelnök válaszait pedig zölddel szedték, így a papír fehér színével megkapjuk a trikolort. A kötet annyira ragaszkodik a három szín kizárólagosságához, hogy a havi beszélgetéseket lezáró fényképek is fekete-fehér helyett zöld-fehér színűek.

³⁶⁴ Bencsik (2003).

Érdeemes egy pillantást vetni a feljebb látható kétralakos képre, melyen a miniszterelnök a feleségével látható. Ha e képet összehasonlítjuk az alábbi kettővel,³⁶⁵ mely jóval később készült, látjuk, hogy Orbán Viktor és felesége, Lévai Anikó viszonyáról koherens képi diskurzust alakított ki a képkészítő.

³⁶⁵ Forrás: http://www.miniszterelnok.hu/#csalad_container

E diskurzus érzékelhetően a házaspár tagjainak az egyenlőségét, sőt, a feleség valamelyes felsőbbiségét sugallja. A baloldali képen a miniszterelnök hátulról látható, Lévai Anikó viszont teljes arccal. A másik képen az asszony felül helyezkedik el, a férfi pedig lejjebb, s emiatt a feleségből jóval több látszik, vagyis hangsúlyosabb, mint a férje. Ráadásul mindkét képen Lévai Anikót külön kiemeli a világos blúzából kilátszó rész, Orbán Viktor viszont sötét ingben van, ezért kevésbé vonja magára a figyelmet. A jobboldali képen továbbá az asszony ráteszi a kezét a férfi vállára, ami egyszerre érzékeltet összetartozást, a másik kéz elhelyezkedésével együtt kezdődő ölelést is, és valamiféle birtoklást.

Jelentősége van annak is, hogy Lévai Anikó mindkétszer kinéz a képből. Hosszú ideig nőkről nem volt ildomos olyan képet közölni, amelyen a néző szemébe néztek, mert ez túlságosan kihívónak vagy agresszívnek érződött, olyannak, amit csak férfitől viseltek el. Főként a politikában ez mára megváltozott, de a szembenézést itt is mosoly és nevetés enyhíti.

Az enyhítésre azért is szükség lehetett, mert amúgy a képek el vannak látva a konzervativizmus jeleivel, szemiotikai erőforrásaival. Nemcsak, hogy komoly könyvespolc képezi a pár háttérét, hanem szinte kizárólag régi kötésű könyveket látunk. A könyvek színvilága az asszonyéval rímel: a legvilágosabb könyvek az ő arcával és világos blúzával helyezkednek el azonos magasságban, ahol pedig a ruhája sötét, ott látjuk a sötétebb könyvgerinceket. A fekete-fehér színvilágú ruha, mely mindkét képen jelen van, holott Lévai Anikó két különböző mintájú blúzt visel, utalhat a visszafogottságra, konzervativizmusra, és, ettől nem függetlenül, a morális megfontolások elsőbbségére, vagyis egy olyan világra, melyben a helyes és helytelen kettőssége uralkodik a legkülönfélébb kérdésekkel kapcsolatban, s amely ezért nem igen tűri meg a színes átmeneteket.

További konzervatív eszköz a baloldali kép baloldalának mély sötét barnája. A kép a profeszszionális kétharmad-egyharmad felosztást alkalmazza, ugyanakkor a két jobboldali alak szimmetrikus ellentettje a sötétbarna folt, amire ráadásul rímel Orbán Viktor ingének színe. Ez a kompozíció, tehát a pár hangsúlyos és intim jelenléte a jobboldalon, s vele átellenben a sötétbarna héttár alighanem azt a fenntartást akarja érzékeltetni, amivel a miniszterelnök és felesége a magánéletükbe való bepillantás iránt viseltetnek. Bár a testhelyzetük intim, amit Lévai Anikó arckifejezése csak még inkább felerősít, a magánszférát a kép mégis sötétbe burkolja, oda már nem engedi be az illetékteleneket. Erős tudatosságra vall az, hogy ebbe a magánszférába a feleség világos blúza vezet át, hiszen ehhez kapcsolódik a háttér homályos világos foltja, amelyik aztán a sötétbarnának adja át a helyét. A magánélet a feleség birodalma, vagy legalábbis ő dönt arról, hogy mennyit enged ebből megmutatni a külvilágnak.

Nem arról van szó, hogy Orbán Viktor ne engedné be a fényképészt a családi életébe. Éppenséggel a családról is önálló képi diskurzus áll elő a képek sokaságából. Ehelyütt csak két képet³⁶⁶ mutatok be, de a többi is ugyanezt a diskurzust építi.

Mindkét képen jelen van az egész család: a szülők és az öt gyermek. Egy időben készülhettek, ugyanis a szereplők ugyanazt a ruhát viselik.

Látjuk, hogy a készítő harmóniát akart érzékeltetni a képekkel, ezért rendezte el az alakokat nagyjából egy-egy háromszög oldalvonalai mentén. Érdekes látni, hogy egyik háromszögnek sem valamelyik szülő, és főleg nem Orbán Viktor képezi felső, uralkodó csúcsát, hanem mindkétszer valamelyik leánygyermek. A baloldali képen ráadásul a három királyok imádása témájú képekre hasonlító módon a férfi alulról néz felfelé a legkisebb gyermekre, és meg is érinti. A háromszög nyújtotta kiegyensúlyozottságot megerősíti a két függöny párhuzama a kép két oldalán.

Ennél gazdagabb tartalmú a jobboldali kép. A család egy lépcső aljában ül. A már említett háromszög baloldali szára a folytatása a lépcső karfájának, és a kép balalsó sarkában látható sötét bútordarabon végződik, a jobboldali szára pedig a fejük fölött lógó képből indul ki és a fiú lábánál levő párnán végződik – ez lehet a funkciója a párnának, az tehát, hogy nagy foltjával

³⁶⁶ Forrás: http://www.miniszterelnok.hu/#csalad_container. A színes kép fekete-fehér változatban megtalálható itt is: Orbán (2006): XVI.

megakadályozza a képnek a családra „dőlését.” Hasonlóképpen a szimmetriát és egyensúlyt jelzi a kályha falmélyedése és a vele megegyező ablak képi rímje.

Ahogy már a kampányfilmek, majd a házaspár ábrázolásai kapcsán is említettem, a diskurzusban fontosak a testi, kéz általi érintések. Itt is látjuk, ahogy az apa megöleli az anyát és a fiút, az anya a kislányt, de még a kép jobb szélén ülő lány is ráteszi a kezét az apja vállára, a másikkal pedig saját magát érinti, a fiú pedig, aki a legelöl ül, összeszi a kezét. Mindez annak ellenére sugall zártsgot és szoros belső összekapcsoltságot valamint intim együvé tartozást, hogy közben mindenki kifelé, ránk néz a képből.

Mindent összevéve az Orbán Viktorhoz kötődő látványvilág olyan módon konzervatív, hogy közben derűs, elengedett, érzelmekben gazdag. A család megengedi, hogy valamit lássunk az életükből, de határozottan korlátokat is állít a bepillantás elé. Azáltal, hogy ránk néznek, és hogy a képek érezhetően beállítottak, jelzik, hogy a tudatában vannak annak, hogy nézzük őket, tehát nem próbálnak úgy tenni, mintha véletlenül kerültek volna éppen úgy elénk, ahogyan a fényképész megleste őket.

Zárszó

A jobbközép politikai közösség második korszakbeli kommunikációjának talán legfontosabb összetevője a vezéresedés. Kiemelkedett egyetlen ember, Orbán Viktor, akiről még azok is azt gondolták, hogy nélkülözhetetlen, akik egyben azt is gondolták, hogy vele már nem biztos, hogy lehet választásokat nyerni.

A jobbközép több regiszteren kommunikált az 1997-től 2006-ig tartó időszakban. Ezeknek a regisztereknek nem mindegyike volt egyformán fontos; volt, amelyik végig jelen volt, és volt, amelyik csak a 2002-es vereséget követően értékelődött fel.

Az *első regiszter* sajátos kontextusban helyezhető el. Jóllehet Orbán Viktor a saját bevallása szerint nem törekedett valamilyen izmus, valamilyen ideológia alapján cselekedni és kommu-

nikálni, és talán ezért is emelték ki vele kapcsolatban inkább a politikai érzéket, mint az ideológiai vagy eszmei koherenciát, maga a közösség meglehetősen koherens világgépet ápolt a politikai kommunikációban. Ennek lényege a valamilyen szakralitásba vetett hit a hétköznapi-ságon túl, a Felvilágosodás mindent pusztá tárgyá tevő racionalitásának az elutasítása, illetve kiegészítése az érzelmekkel és az önhittség visszafogásával, az önmérséklettel a történelmet és a természetet, valamint az ember saját belső természetét, például biológiai adottságait és meghatározottságait illetően. Ez a koherens világgép a megfigyelők tollán néha úgy fogalmazódott meg, hogy, míg a balközépnek nincsen, a jobbközépnek van narratívája, van története a világról, arról, hogy mit tesz, és mit szándékozik tenni.

A *második regiszter* röviden a konzervativizmus címkével fedhető le. Itt a hagyományos konzervativizmus motívumaival és diskurzusaival találkozunk. Istenhit, az egyházak és vallások tisztelete, a család és a nemzet, általában minden közösség, de főleg a hagyományosak értékes volta. Visszanyúlás a magyar és az európai keresztény történeti hagyomány esetleg újraértelmezett, újrateremtett örökségéhez, a magyar ezeréves történeti folytonosság megbecsülése és folytatása. Inkább közösségelvűség ez, mint koherens ideológia, de maga a politikai közösség is úgy véli, hogy a konzervativizmus nem ideológia, hanem észjárás.

A *harmadik regiszter* két előző közös eleme: az antikommunizmus. Az antikommunizmus az 1990 előtti rendszernek és a kiszolgálóinak az elutasítása, tehát azoké a kortárs politikusoké is, akik a Kádár-rendszer fenntartásában fontos szerepet játszottak. Az antikommunizmus a kevés olyan összetevő közé tartozik, amelyik a jobbközép létrejöttétől kezdve folyamatosan jelen van a politikai közösség kommunikációjában, illetve folyamatosan identifikálja a beltágok és a kívül levők számára is a jobbközép politikai közösséget. Az antikommunizmus némileg háttérbe szorul a 2002-es vereséget követően, amikor a Fidesz is, majd az MDF is nyitni próbál a másik nagy tömb szimpatizánsai felé, de ez a leginkább ritka békülékeny megszólalásokban, és a 90 előtti rendszer néhány, specifikusan a népi/nemzeti körhöz számító politikusának a politikai közösség tagjává fogadásában mutatkozik meg.

A *negyedik regiszter* a 2002-es vereséget követően jelenik meg vagy válik fontossá és látványossá. Ez a jóléttel van kapcsolatban, az önmagában vett anyagi bőséggel, az anyagi terhek csökkentésével. Ennek éles példáját láttuk a 2005-2006-os kampányban, például a plakátokon, melyek központi üzenete a „Rosszabbul élünk, mint négy éve” volt, majd a sorozat következő darabjaiban az anyagi előrehaladás ígéretei következtek.

Azt mondhatjuk, hogy az egymással jól összehangolható két első regiszter 1997-től, sőt, a Fidesz esetében már *A polgári Magyarországért* című vitairat, tehát 1996 óta volt fontos. A politikai közösség úgy vélhette, hogy ezek a nemes ügyek elegendő hívet vonzanak a közösség centrumában lévő pártokhoz – hasonlóan gondolkodott 1994-ig az MDF. 2002-ben ez a feltételezés tévesnek bizonyult. Ekkor merült fel a dilemma: a meggyengült MIÉP árváit kellene-e megszólítani, avagy a baloldalhoz közelebb állókat. Bár az egy a tábor, egy a zászló jelszó jegyében az előbbit is meghirdetik, de az utóbbi lesz a meghatározó, talán azért is, mert akkor-tájt a MIÉP nem mutatkozik erősödő pólusnak, a Jobbik pedig még bizonytalan helyzetű a politikai térben, következésképpen az ő árváik úgysem tudnának másra szavazni, mint a parlamentbe jobboldalról egyedül biztosan bejutó pártjára, a Fideszre. A balra nyitásnak a jegyében értékelődik fel a megélhetéssel kapcsolatos kommunikáció. Ebből adódik az is, miért az utóbbi válik a kampány legfontosabb üzenetsokrává: azért, mert a jobbközép felfogása szerint a baloldaltól elhódíthatók valószínűleg olyanok, akik csak a kampány időszakában figyelnek oda a politikai élet eseményeire, a kampány időszakában tehát őket érdemes megcélozni. A másik két regiszter célközönsége ennél jóval tartósabban tájékozódik, őket tehát ekkor már nem kell külön agitálni.

A gond az lett 2006-ban, hogy a rosszabbul élünk motívumát aligha igazolta vissza a hétköznapi tapasztalat: anyagilag még tartott a 2002-es béremelés hatása. Ezért aztán legfeljebb a kilátástalanság miatt élhettek sokan rosszabbul, mint négy évvel korábban, csak hogy akik erre voltak érzékenyek, azok inkább tartoztak az első két regiszterhez, mint az újonnan meghódítani vágyott harmadikhoz. Kudarccal járt tehát a kísérlet.

Az első regiszteren kommunikálás hosszú távú programmá vált 2002 után. A politikai közösségben ezzel foglalkozók úgy látták, hogy a magyar közgondolkodást a hatvanas-hetvenes évek óta mind inkább áthatotta a szociologizáló, racionalista, neoliberális és konstruktivista gondolkodás. Ez az immár harminc-negyven éves hagyomány az általában nagy tisztelettel figyelt Nyugaton is a fősodort képezi, ezért a hazai képviselői aratnak nemzetközi sikereket és kapnak nyugati támogatást a médiától és a kormányoktól, vagy az uniós szervezetektől. Ennek a közgondolkodásbeli hegemoniának az a következménye, hogy a más hangon és nyelven megszólalók legalábbis nehezen érthetőnek, sőt, veszélyeseknek, esetleg nevetségesnek minősülnek a nyilvánosságban. A politikai közösség megfigyelői látják esélyét és jeleit annak, hogy Nyugaton is lezajlik egy jelentős kulturális váltás, tehát a 68-as hagyományok, individualizmus és globalizmus felváltása a nemzeti identitással, a racionalizmus kiegészítése az emóciókkal. Hosszabb távon tehát a jobbközép által hirdetett új érzékenység át fog törni, mégis a tendencia

nem halad magától: a jobbközépnek óriási erőket kell mozgósítania ahhoz, hogy idehaza végbevigyék a váltást. Az átalakulás pedig akkor is előmozdítható, ha a jobbközép nincsen kormányon, hiszen a saját párhuzamos társadalmában, tehát például a polgári körökben, a Szövetség tagozataiban nyílik lehetőség a magyar társadalomnak az új kulturális állapotba való átbeszélése.

Természetesen nem arról van szó, hogy a jobbközép ne akart volna kormányzati hatalomra kerülni. Számos radikális belső átalakítást hajtott végre a Fidesz a 2002-es vereséget követően. Ezek az átalakítások a szervezeti reformok sodrában egyben új kommunikációs csatornákat is hoztak létre. Már a kormányzati időszak alatt gondoskodtak saját médiavilág életre hívásáról a nyomtatott sajtó és az elektronikus médiumok területén egyaránt. Ha 2002 előtt elsősorban a közvélemény-kutatások szolgáltak annak felmérésére, mit gondol a társadalom egy-egy kérdésről, az ellenzéki időszakban az állampolgárokkal folyó kommunikáció csatornáit kibővültek az egyébként már az 1997-ben is alkalmazott aláírásgyűjtéssel (1997: népszavazási kezdeményezés a termőföld ügyében, 2004: Nemzeti Petíció), és az ekkor még személyes részvétellel zajló nemzeti konzultációval.

Végül, ami a látványvilágot és a stílusokat illeti, a jobbközép politikai közösség a logója szerint elérte a gömb teljességében megmutatkozó abszolút nyugalmat, a családi életre vonatkozó minták és a kampányfilmek is az érzelmi alapú összetartozást, a lelki összehangolódást hirdették, azt, hogy a politika mindenek előtt a közösség dolgaival való foglalkozás. Kétségtelen ugyanakkor, hogy felfogásuk szerint még mindig sokan nem érzik át ezt a nemzeti egységet, és a foglyai régi ideológiáknak és hamis politikusoknak, ezért egy ideig még ádáz küzdelmet kell folytatni a visszahúzó erőket megszemélyesítő figurák, politikusok és médiaemberek ellen. De az 1994-ben visszaszorított valódi nemzet párhuzamos társadalma nemsokára többségre fog jutni, miután előbb egyenlő súlyúvá válik a politikában és a médiában, és utóbb fel fogja ölelni az egész magyarságot határokon belül és azokon túl.

Dokumentumok és források

Nyomtatott dokumentumok

A jövő elkezdődött. Otthon Magyarországon, otthon Európában. A Fidesz – Magyar Polgári Párt vitairata, 2001. Fidesz – Magyar Polgári Párt, Budapest

A polgári Magyarorszáért. „Két pogány közt egy hazáért”. A Fidesz – Magyar Polgári Párt vitairata, 1996. Fidesz – Magyar Polgári Párt, Budapest

Áder János (2005) *Visszaszámlálás. XXI. Század Intézet, Budapest.*

Bayer Zsolt (2000) *Falig érő liberalizmus 1 – 2, Kairosz, Kiadó, Budapest.*

Bayer Zsolt (2001) *Hol a pofátlanság határa? Új moralisták, farizeusok.* Kairosz, Kiadó, Budapest.

Bayer Zsolt (2002) *Hol a pofátlanság határa? 2. Új moralisták, farizeusok.* Kairosz, Kiadó, Budapest.

Bayer Zsolt (2003) *Hol a pofátlanság határa? 3. Új moralisták, farizeusok.* Kairosz, Kiadó, Budapest.

Bayer Zsolt (é.n.) *Ötmillió magyar miniszterelnöke.* Kairosz, Kiadó, Budapest.

Bencsik András (2003) *Fordul a szél.* Artamondo Kft, Budapest.

Bogár László (2003) *Magyarország és a globalizáció.* Osiris Kiadó, Budapest.

Bogár László (2006) *Bokros újratöltve. A megszorítások mitológiájának mélyszerkezete.* Kairosz Kiadó, Budapest.

Bogár László (2007) *Hálózatok világuralma.* Kölcsey Intézet – Argumentum.

Bognár József (szerk.) (2004) *„Mi sokkal jobban gyűlölünk titeket.” Magyarellenes és neosztálinista közbeszéd a magyarországi médiában.* Magyar Ház Kiadó.

Csontos János (Osszián) (2001) *Kétezer leütés,* Magyar Napló Kiadó, Budapest.

Csontos János (2002) *Polgári kaszinó,* Válasz Könyvkiadó, Budapest.

Csontos János (2005) *Ezüstkor. Írások a kétezres évekből,* Nemzet Lap- és Könyvkiadó, Budapest.

- Debreczeni József (2000) *A győzelem ára*. Osiris Kiadó, Budapest.
- Debreczeni József (2002) *Orbán Viktor*. Osiris Kiadó, Budapest.
- Debreczeni József (2007) *Hazardjáték*. Bíbor Kiadó.
- Elek István (1999) *Bukás előtt, győzelem után. Politikusok és véleményformálók, 1997-1999*. Kairosz Kiadó, Budapest.
- Elek István (2002) *Magyarnak lenni, MOST!* Válasz Kiadó, Budapest.
- Fricz Tamás (1998) *Egy következmények nélküli ország*. Századvég Kiadó, Budapest.
- Fricz Tamás (2004) *Egy következmények nélküli ország*. Kairosz Kiadó, Budapest.
- Fricz Tamás (2006) *Talán mégsem következmények nélküli ország*. Kairosz Kiadó, Budapest.
- Heti Válasz*, 2001 – 2006.
- Hollós János – Kondor Katalin – Orbán Viktor (2001) *Szerda reggel. Beszélgetések Orbán Viktor miniszterelnökkel, 1998. december 5. – 2000. december 27.* Püski kiadó, Budapest.
- Hollós János – Kondor Katalin – Orbán Viktor (2002) *Szerda reggel. Beszélgetések Orbán Viktor miniszterelnökkel, 2001 - 2002.* Püski kiadó, Budapest.
- Kálmán Zsuzsa (2001) *Miért éppen én? Dávid Ibolya beszélgetései*. Kráter Műhely Egyesület, Pomáz.
- Dr. Kende Péter (é.n.) *A Viktor*. KendeArt Kft, Budapest.
- Dr. Kende Péter (2006) *Az igazi Orbán. A Viktor²*. Hibiszkusz Könyvkiadó Kft, Budapest.
- Kristóf Attila (2004) *Tények és titkok. Negyvenöt év a Magyar Nemzetnél*. Kairosz Kiadó, Budapest.
- Lovas István (1999) *Jobbegyenes*. Kairosz Kiadó, Budapest.
- Lovas István (2000a) *Jobbcsapott*. Kairosz Kiadó, Budapest.
- Lovas István (2000b) *Második jobbegyenes*. Kairosz Kiadó, Budapest.
- Lovas István (2001) *„Liberális” kiütések*. Kairosz Kiadó, Budapest.
- Lovas István (2002a) *Euë paz. Visszajöttek. Írások a Horn-kurzus idejéből*. Kairosz Kiadó, Budapest.
- Lovas István (2002b) *K.O.* Kairosz Kiadó, Budapest.
- Lovas István (2002c) *D-209 és kora*, Kairosz Kiadó, Budapest.

Lovas István (é. n.) *Önnek nem hiányzik a válasz? Vasárnapi jegyzetek.* Kairosz Kiadó, Budapest.

Magyar Demokrata, 1997 – 2006.

Magyar Nemzet, 1997 – 2006.

Mit kaptál ma Orbán Viktortól? *Index Fórum*, 1998 – 2006.

Modor Ádám – Laczik Erika (szerk.) (2013) *Polgári ellenzék, polgári kormány – Fidesz 1994 - 2002.* Elektromédia Kft. Kiadó, Kerepes.

Orbán Viktor (2003) *A történelem főutcáján. Magyarország, 1998 – 2002.* Magyar Egyetemi Kiadó, Budapest.

Orbán Viktor (2006) *20 év. Beszédék, irások, interjúk 1986-2006.* Heti Válasz Kiadó.

Solymosi Frigyes (2008) *Valóban ezt akartuk? Egy elkötelezett konzervatív vívódásai.* Mundus Kiadó, Budapest.

Solymosi Frigyes (2002) *Valóban kollaboránsok voltunk? Tudomány, elkötelezettség, hazaszeretet.* Kairosz Kiadó, Budapest.

Szabadság és jólét. A polgári jövő programja, 1998. Fidesz – Magyar Polgári Párt.

Tellér Gyula (é.n.1) *A rendszerváltás rendszere. Cikkek, esszék, elemzések, első kötet.* Kairosz Kiadó, Budapest.

Tellér Gyula (é.n.2) *A történelem főutcáján. Cikkek, esszék, elemzések, második kötet.* Kairosz Kiadó, Budapest.

Tóth Gy. László (1998) *Az előre jelzett földrengés. Közjó és jobbközép avagy a kádárizmus bukása.* Kairosz Kiadó, Budapest

Tóth Gy. László (é.n.1) *A kettészakadt ország.* Kairosz Kiadó, Budapest.

Tóth Gy. László (é.n.2) *Törésvonalak.* Kairosz Kiadó, Budapest.

Tóth Gy. László (2006) *Rianások.* Kairosz Kiadó, Budapest.

Tökéczki László (é.n.) *Kell-e az államot lerombolni?* Kairosz Kiadó, Budapest.

Tökéczki László (2000) *A múltból örökölt ország.* Századvég Kiadó.

Zenék és filmek

Horn-Orbán vita 1998: <https://www.youtube.com/watch?v=k0QDfgY72Sg>

1998-as reklámok: <https://www.youtube.com/watch?v=CzmdFOHYA8>

MSZP köteles beszéd kampányfilm, 2002:

<https://www.youtube.com/watch?v=uSwt8UMru5c&index=5&list=PL0BA7A806B016F2EF>

Fidesz-MDF kampányfilm, 2002: <https://www.youtube.com/watch?v=Hu5egKgOnas>

Fidesz kampánydal, 2002: https://www.youtube.com/watch?v=AO_dxnmiDc

Orbán-Medgyessy vita, 2002: <https://www.youtube.com/watch?v=TeNZpjQVSXk>

Orbán Viktor Mosonmagyaróváron, 2002. április 16.:

<https://www.youtube.com/watch?v=kbwToValrBY>

Nemzeti Petíció, 2004: <https://www.youtube.com/watch?v=FqgSic-JAms>

Fidesz – Hajrá, magyarok, 2004: <https://www.youtube.com/watch?v=esOYRuKtedI&index=9&list=PL0BA7A806B016F2EF>

Fidesz EP-kampányfilm, 2004:

1. <https://www.youtube.com/watch?v=3HLVMiWJLew&list=PL0BA7A806B016F2EF&index=6>
2. <https://www.youtube.com/watch?v=TD8nRmerZeo&list=PL0BA7A806B016F2EF&index=7>

MDF EP-kampányfilm, 2004: <https://www.youtube.com/watch?v=r7CTtXcqggY>

Orbán-Gyurcsány vita, 2005:

1. <https://www.youtube.com/watch?v=bbb6AFsyr2Q>
2. <https://www.youtube.com/watch?v=6sy6XAfBBSQ>

Orbán Viktor nemzeti konzultációs road-showján lejátszott Fidesz-film:

<https://www.youtube.com/watch?v=b3nEwLTWbhU>

Fidesz - *Változás 2006*, 2005: <https://www.youtube.com/watch?v=Dgq6Q6Rt8bs>

Gyurcsány-Orbán vita, 2006: <https://www.youtube.com/watch?v=auf55j8PhhI>

Fidesz: Jó választás – jobb élet, 2006: <https://www.youtube.com/watch?v=SMH4DBuzXC8>

Fidesz *Nők a változásért*, 2006: <https://www.youtube.com/watch?v=2EuhZlvSxOA>

Fidesz évértékelő beszélgetések összefoglalója, 2006:

<https://www.youtube.com/watch?v=K7jTKwZljLY>

MDF 2006-os kampánydal: <https://www.youtube.com/watch?v=LVDMq6T5DJ4>

MDF kampányfilm 2006: https://www.youtube.com/watch?v=-G_9wg31lcs

A CDU 2005-ös kampányfilmje:

https://www.youtube.com/watch?time_continue=60&v=2_zxo3mAti4

A LIBERÁLIS POLITIKAI KÖZÖSSÉG POLITIKAI KOMMUNIKÁCIÓJA 1997-2006

Farkas Xénia

A tanulmány a liberális politikai közösség szemiotikai konfigurációját mutatja be.¹ Azokat a jeleket soroljuk fel és írjuk le, amelyek a közösség tagjai és a külvilág számára azonosítják a liberálisokat. Másképpen fogalmazva: arra a kérdésre akarunk választ kapni, hogy milyen jelek segítségével igazodhatott el akár a liberális közösség tagja és szimpatizánsa, akár valamelyik külső csoport, más politikai közösség tagja és szimpatizánsa azt illetően, hogy melyik, mettől meddig tart és milyen a liberális politikai közösség. Ezeket a jeleket, szemiotikai erőforrásokat alkalmazta az adott politikai közösség akkor, amikor közölni akart valamit a sajátjaival és másokkal, továbbá ezeket a jeleket és szemiotikai erőforrásokat alkalmazta a külső politikus, szervezet, médium és állampolgár akkor, amikor azonosítani akarta a kommunikálót és a kommunikációt a szerint, hogy vajon a liberális politikai közösséghez tartozik-e.

A továbbiakban tehát azt mutatjuk be, hogy mely személyek (politikusok és mások), mely szervezetek (pártok és mozgalmak), mely médiumok, milyen szavak és diskurzusok, milyen ügyek és csatornák tartoztak a liberális politikai közösség szokásos identifikációs készletéhez. Tartozhattak ezek a liberálisokhoz azért, mert maga a liberális politikai közösség akarta így, és ezért őket használta, de tartozhattak azért is, mert külső csoportok így azonosították, jellemezték a liberálisokat a saját más politikai közösségük számára.

A kutatás módszerét követve a kiinduló pontunk az első korszak eseményeivel kapcsolatos hálózat kutatás eredménye volt. Az ebből a szakaszból származó szereplőket (politikusok, más személyek, szervezetek, médiumok) egy politikai közösség tagjainak tekintettük, de biztosan csak a hálózat kutatás által elemzett három esemény idején játszott szerepükkel kapcsolatban tudtunk mondani. Ez a szereplői kör a politikai közösséghez tartozott, vagyis a saját viselkedésével, kommunikációjával folyamatosan konstituálta a politikai közösséget. Ezért az ő viselkedésüket és megnyilatkozásait az előre definiált dimenziók szerint elemezve további aktorokhoz, ügyekhez, metaforákhoz és diskurzusokhoz, valamint egyéb kommunikációs modalitásokhoz jutottunk, amelyeknek a kommunikációját, tartalmát és előfordulását kutatva újabb és újabb köröket kellett megtennünk a korabeli médiaanyagon, hiszen az új aktorok is

¹A dolgozat háttérül szolgáló kutatást az OTKA támogatja (112323). A kutatásban részt vettek: Burai Krisztina, Kiss Balázs, Nábelek Fruzsina és Varga Máté.

elvezettek további aktorokhoz, az újonnan felbukkant metaforák összekapcsoltak csatornákat, a csatornákon további aktorok jelentek meg, és így tovább, körbe-körbe. Így jutottunk el oda, hogy most már leírhatjuk a liberális politikai közösség kommunikációjának 1997-től 2006-ig tartó időszakban jellemző szemiotikai konfigurációját.

Aktorok

A tanulmány először a liberális politikai közösség egyetlen pártját, az SZDSZ-t mutatja be, amelynek lehangsúlyosabb konstrukciója az *egyetlen magyar liberális párt*ként való megjelenés. Ezt követően a közösség legfontosabb identifikáló politikusainak és a liberális közösség értelmiségi holdudvarának konstrukciói következnek, amelyek tehát magukban foglalják a liberálisok önkonstrukcióit és a legmeghatározóbb külső konstrukciókat is. Ezután a tanulmány bemutatja a liberális közösség más közösségekről alkotott konstrukcióját, végül azokat a médiumokat, amelyek önálló politikai irányvonalat képviselnek, így a liberális közösség aktorainak tekinthetők.

Szabad Demokraták Szövetsége - SZDSZ

A liberális párt

A korszakban az SZDSZ lehangsúlyosabb konstrukciója *a liberális párt* image, amit jól mutat a párt 2005-ös névváltoztatása is, ekkor a párt nevébe bekerül a liberális jelző: *Szabad Demokraták Szövetsége - Magyar Liberális Párt*.² A liberalizmus hangsúlyozásának a szerepe kettős: megfelelő eszköz az MSZP koalícióval meggyengült antikommunista profil kiigazításához, továbbá az SZDSZ megújulásának kulcsaként értelmezik.

A korszak elején a *megújult, professzionalizálódó SZDSZ*³ a demokráciavédelem mellett napi társadalmi problémákkal is erősebben foglalkozó pártként jelenik meg, amely a megújulás jegyében, tíz évvel a rendszerváltás programja után mérföldkőként hirdeti meg a Korszakváltás programját.⁴ A program nem hozza el a várt megújulást, de *a karakteresebben, láthatóbban*

² Az SZDSZ nevének megváltoztatásáról fogadott el ajánlást az országos tanács. 2005. 02. 19., MTI

³ Az SZDSZ küldöttgyűlése (1. rész). 1999. 04. 11., MTI

⁴ Új SZDSZ-program készül. Népszabadság, 1999. 12. 18.

liberális arcél egyre erőteljesebbé válik,⁵ a liberális szakpolitikák hangsúlyozása a 2002-es választási programban is megjelenik.⁶ Mindez a 2006-os választási kampányban még inkább erősödik, nagyszabású eseményeket rendeznek, és új csatornákat alkalmaznak, melyek mind az SZDSZ liberális voltának láttatására épülnek: Liberális hét, Liberálisok Háza. Kis János szerint:

Bár az SZDSZ nem képviseli következetesen sem a tolerancia, sem a piacgazdaság, sem a leszakadó rétegekkel való szolidaritás ügyét, mégis, az SZDSZ bukása mindezeket az ügyeket alaposan visszavetné. Ha a szabad demokraták kiesnének a parlamentből, az a liberalizmus számára is vereség volna.⁷

A liberális arcél erősítésének további szerepe, hogy segít a többi párttól való elhatárolódásban: az SZDSZ az MSZP-től és a Fidesztől is *markánsan eltérő, önálló pártként* kíván megjelenni azzal, hogy velük ellentétben új, és az SZDSZ által megvalósíthatatlannak ítélt politikák helyett konkrét *liberális szakpolitikai javaslatokat* – adócsökkentés, egészségügyi reform – fogalmaznak meg.

2005 végén, az óévbúcsúztató rendezvényen az SZDSZ a liberális individualizmus jegyében - az MSZP „bátorságországával” és a Fidesz „tekintélyországával” szembe állítva magát – „*az én országom*” felépítését hirdeti meg.⁸

Az egyetlen liberális párt konstrukciója 2004-ben és 2005-ben Gyurcsány Ferenc megjelenésével még az eddigieknél is fontosabbá válik, mert félő, hogy az SZDSZ kevésbé látható szerepbe kerül, „a miniszterelnök elszívja a levegőt a liberálisok elől, témáikat kisajátítja.”⁹ Így tehát a korszak végére a liberalizmus legfontosabb szerepe az lesz, hogy megkülönböztesse az SZDSZ-t a többi párttól.

Az elvi alapon szerveződő párt

Az elvi alapon szerveződő párt konstrukció az SZDSZ rendszerváltáskori voltára utal vissza: ugyanazt képviselik, mint megalakulásuk idején,¹⁰ alapállásuk két pillére a *szabadság és az igazságosság*.¹¹ Azt viszont Pető Iván is elismeri, hogy elhagyták a mozgalmi jelleget, de ezzel

⁵ Az új arcok olykor régiiek is lehetnek. Népszabadság, 2003. 02. 27.

⁶ Hatszemközt Kuncze Gáborral, a Szabad Demokraták Szövetségének elnökével. Magyar Hírlap, 2001.10.27.

⁷ Kis János: Az átszavazás rossz stratégia. Népszabadság, 2006. 04. 01.

⁸ Énországban nem lesz ígéretcunami. Index, 2005 12. 30. <http://index.hu/belfold/fomagyoev/>

⁹ 2005: a liberálisok éve. Népszabadság, 2005. 02. 07.

¹⁰ Kónya-Pető vita (2. rész). 1998. 02. 26., MTI

¹¹ SZDSZ küldöttgyűlés (1. rész). 1998. 06. 20., MTI

egy időben nem alakult ki a politikai párt jelleg,¹² és ebből adódik az is, hogy más pártoktól eltérően az SZDSZ hagyományosan kevésbé hierarchikus, az elnök inkább első az egyenlők között, és megszokott, hogy a párt kritikus a mindenkori vezetéssel szemben.¹³

Az elvi alapon szerveződéssel magyarázzák azt is, hogy az SZDSZ gyakran foglalkozik kevésbé népszerű, „kevésbé ügyes” témákkal, amik ugyan nem teszik népszerűvé a pártot, vagyis nem hoznak pillanatnyi hasznot, viszont számukra kiemelkedő jelentőségű, hogy elvi álláspontjukat képviseljék, és a tükörbe tudjanak nézni.¹⁴

Később az elvi alapú politizálás hangsúlya mellett visszatérnek a régi, korábban már bevált szlogenekhez, és azokat felújítva jelenik meg egy régi-új image: az SZDSZ *a rendszerváltás legfőbb letéteményese, az egyetlen antikommunista párt Magyarországon.*¹⁵

A megosztott párt

Az SZDSZ belső megosztottsága változó mértékben, de az egész korszakban jelen van. Alapja az értelmiségi és politikusi szerepértelmezések konfliktusa,¹⁶ az elvi alapon szerveződő párt konstrukciójához fűződő viszony különböző változatai, továbbá az MSZP-vel kötött koalíció eltérő megítélése. További konfliktusforrássá válik a belső ellenzék, illetve annak „kiszorítása” a párt OT üléseiről, amivel 2003-ban kicsúcsosodik az SZDSZ megosztottságának története: tíz SZDSZ-es politikus - „akik nem értettek egyet azzal, hogy korlátozzák a párt Országos Tanácsán részt vevők és felszólalók körét”¹⁷ - létrehozta az SZDSZ nem hivatalos fórumát, a Szabad Tanácskozásokat. A belső ellenzék legerősebb kritikája arra vonatkozik, hogy a párt súlytalanná vált a kormányban, „felolvad a kormányzásban.”¹⁸

A mérleg nyelve

A konstrukció a korszak elején még nem jellemző, azonban a 2002-es választáskor már erősen jelen van. Mivel a liberális közösség egyetért abban, hogy a Fideszt mindenképpen le kell vál-

¹² SZDSZ küldöttgyűlés (1. rész). 1998. 06. 20., MTI

¹³ „Nem adtuk fel az adócsökkentési politikát”. HVG, 1999.04.24.

¹⁴ A politikában ritkán osztanak fair play díjat. Népszabadság, 2001. 05. 29.

¹⁵ Petó Iván kapta a legtöbb szavazatot az ügyvivők közül az SZDSZ küldöttgyűlésén. 2005. 03. 19., MTI

¹⁶ Gyógyító liberális részvétel. Népszabadság, 1997. 10. 11.

¹⁷ A szabad demokraták számára az adó az igazi kérdés. Népszabadság, 2004. 03. 22.

¹⁸ Kényszerpályán – szabadon. Népszabadság, 2003. 02. 27.

tani, azonban tisztában vannak saját alacsony támogatottságukkal is - az SZDSZ-től saját politikusai a legoptimistább becslésként is 10 százalékos eredményt várnak¹⁹ - így a cél elérése érdekében elfogadhatóvá válik az MSZP-vel való „programalapú” koalíció.

A közösség tagjai az SZDSZ-t *a kormányváltás kulcsának, a mérleg nyelvének* tartják, többször megfogalmazzák, hogy az MSZP egyedül nem képes a többség megszerzésére, illetve hogy ha az SZDSZ nem jut be a parlamentbe, biztos a Fidesz kormányzás folytatása.²⁰

A mérleg nyelve konstrukció 2006-ban is jelen van, tartalma pedig változatlanul az, hogy a liberálisokon múlik, ki fog kormányozni, Kuncze szerint:

Egyébként ez kell ahhoz, mármint az, hogy a SZDSZ bent legyen a parlamentben, hogy egy új kormányprogrammal ez a koalíció folytathassa a munkáját. Ha az SZDSZ nincs ott, akkor kormányváltás lesz, Orbán Viktor lesz a miniszterelnök.²¹

Kuncze Gábor

Kuncze Gábor a liberális közösség egyik meghatározó személyi aktora: 1997-ben lett először pártelnök, majd 1998-as lemondását követően 2001-ben ismét megválasztják, 2003-ban és 2005-ben pedig megerősítik elnöki posztján. A liberális közösség egésze pozitívan kommunikál róla, konstrukciójának alapja mély hangja és sajátos, szarkasztikus stílusa, amellyel gyakran okoz derűtséget mind parlamenti felszólalásai, mind egyéb nyilatkozatai alkalmával. Támogatottsága az SZDSZ-en belül erőteljes.²²

Saját konstrukciójában vegyül a pártelnöksége és a mediátor szerepe, saját sikereinek az SZDSZ koalíciós sikereit tartja. Szerepét jellemzi a folyamatos megoldáskeresés és a javaslatok kidolgozása.

Amikor 1990-ben elvállaltam az egyéni képviselőjelöltséget, úgy gondoltam, ha valaki bekerül a rendszerváltás parlamentjébe és tehet valamit, már nem élt hiába. Felteszem,

¹⁹ "Nagyon rövid idő alatt nagyon szigorú szabályok". Beszélő, 2002. 03. 07. <http://beszelo.c3.hu/02/03/07kuncze.htm>

²⁰ Gulyás József: Kormányváltás vagy... Népszabadság, 2002. 01. 22.

²¹ Kuncze: az SZDSZ nélkül megbukik a kormány. HVG, 2006. 02. 22. <http://hvg.hu/itthon/20060222kormanyvalt>

²² Lemondott Demszky Gábor - Pető: Kuncze Gábor lehet a megbízott elnök 2001. 06. 14.

hogy ezt ma már senki nem gondolja rólam, de én még mindig ezt gondolom magamban.²³

2001. júniusi ismételt pártelnökké választásakor így nyilatkozik: „Nem vagyok csodatevő, másrészt nem szeretném, ha efféle elvárás fogalmazódna meg velem kapcsolatban.”²⁴ Ennek ellenére a 2002-es kampány arca lesz. Célja, hogy az SZDSZ egységessé váljon, ennek érdekében ismét a mediátor szerepét tölti be az MSZP és az SZDSZ között, bár már kevésbé hangsúlyosan, mint 1998-ban.

Bajusza, mint személyes karakterjegye – akárcsak az előző korszakban – most is visszatér:

Nem volt még levágva. Megjegyzem olyan volt, hogy szakállas voltam. Bajuszt 24 éves koromban növesztettem, és azóta meg is van. '89-ben operálták a térdemet egy sportsérülés miatt, és akkor 3 hónapig otthon feküdtem, így különösebb értelme nem volt borotválkozni, akkor növesztettem szakállat. Közben felkért az SZDSZ, hogy induljak el a jelöltjeként, ezért a kampányt szakállasan csináltam végig, szakállas képek jelentek meg rólam. A választások másnapján azonban levágattam a szakállamat, aztán az egyik fogadóórám az azt mondta egy választó, hogy magával lehet találkozni, bezzeg azt a szakállast, akit megválasztottunk, azóta se láttuk.²⁵

A 2006-os választásokkor már fontolgatja, hogy nem jelölteti magát ismét a párt elnökének, belefáradt már a párt vezetésébe, és jelzi, hogy „nincs benne az SZDSZ alapszabályában, hogy állandóan neki kell lennie a párt elnökének.”²⁶ Mindennek ellenére a párt holdudvara és a vezető testületei maradásra bírják, véleményük szerint „Az ő személye ugyanis a pártegység garanciája. (...) bárki más erősen megosztaná a liberálisokat.”²⁷

Külső konstrukciója egyedül a korszak elején, az 1998-as kampányban negatív, ekkor Horn Gyula a közbiztonság felelőseként kommunikál róla,²⁸ így belügyminiszteri és pártelnöki szerepe keveredik, személyi konstrukciója az SZDSZ koalíciós tevékenységének kritikájával vegyül. Ezt követően azonban népszerűsége ismét nő, Ságodi Gabriella beszédtanár szerint „Ő pontosan az, akit jó hallgatni, mert stílusa harmóniában van magával az emberrel.”²⁹ Dános Kornél neurolingvisztikai kutatása³⁰ alapján Kuncze politikai stílusának alapja a hitelesség, a

²³ Folytatni kell a szigorú gazdaságpolitikát. Népszabadság, 1998. 04. 30.

²⁴ Mindenki otthon hagyhatja a darálóját. Népszabadság, 2001. 06. 21.

²⁵ Kuncze a fütést kedveli legjobban a parlamentben. Index, 2005. 12. 20. <http://index.hu/belfold/kuncze051209/>

²⁶ Kuncze mégis elnök marad? Népszabadság, 2006. 07. 11.

²⁷ Kuncze mégis elnök marad? Népszabadság, 2006. 07. 11.

²⁸ Kormányzóvivői tájékoztató (1. rész). MTI, 1998. 02. 12.

²⁹ Szépen beszélni nehéz, de hasznos. Népszabadság, 1999. 05. 26.

³⁰ Kommunikációs vészhelyzet. Népszabadság, 2002. 04. 19.

higgadtság, és az emberi kommunikáció:

Orbánhoz és Hornhoz képest Kuncze beszéde jóval nagyobb gondolati szabadságról tanúskodik. Több benne a gondolati önállóság, több benne az ember, mint a pártelnök. Kevesebb a szerep, mint az „én”. Belügyminisztersége idején ez nem érvényesült ennyire. Nagyobb emberi szabadsága miatt az ő beszédeiben érzem a legtöbb emberi megnyilvánulást.³¹

Ellenzéki körökben is népszerű politikus, Rogán Antal szerint: „Az SZDSZ-ből kedvelem Kuncze Gábor stílusát, ő az egyik legjobb ellenzéki vitapartner és parlamenti debattőr. Mind szakmai, mind emberi szempontból nagyra becsülöm.”³²

Magyar Bálint

Magyar Bálint a közösség fontos személyi aktora: az SZDSZ alapító tagja, aki már a Demokratikus Ellenzék idején is meghatározó szerepet töltött be. Ezek a szerepei hozzájárulnak aktuális politikusi karakterjegyeihez is, Nagy N. Péter szerint Magyar „a rendszerváltás programjának szerkesztője,”³³ Haraszi Miklós pedig „a pártépítés örök mindeneseként”³⁴ említi.

Az SZDSZ 1998-as választási sikertelenségét, és Kuncze lemondását követően a szabaddemokraták elnökeként az SZDSZ megújításának, a markáns szabadelvű pártként történő megjelenítésének embere lesz, azonban magas népszerűsége³⁵ és párton belüli elismertsége³⁶ ellenére bizonytalan a saját vezetői szerepével kapcsolatban: „Számomra is kérdés volt, hogy megfelelő-e a személyem a párt újjáépítéséhez.”³⁷ Végül lemond pártelnöki tisztségéről, amit azzal indokol, hogy „egyértelmű helyzetet kell teremteni a pártvezetésben” és olyan személy kell a vezető pozícióba, akivel a választásokon sikereket érhetnek el: Demszky Gábor.³⁸ A lépést Nagy N. Péter cikke így minősíti: „a rendszerváltás programjának szerkesztője átadja a helyét a rendszerváltás sikeres végrehajtójának.”³⁹

³¹ Amikor a fej és a törzs együtt mozdul. Népszabadság, 2002. 01. 18.

³² A Törzsasztal vendége: Kuncze Gábor. Index Törzsasztal, 2001.06.27.

³³ Az utolsó esélyük. Népszabadság, 2000. 09. 23.

³⁴ Demszky és Magyar. Népszabadság, 2000. 10. 09.

³⁵ Javult a kormánypárti politikusok népszerűsége. Népszabadság, 1999. 02. 08.

³⁶ Pető 2000: 24.

³⁷ Nem farkast kiáltok, pitbullt látok. Népszabadság, 1998. 11. 13.

³⁸ Demszky: Világossá kell tenni, hogy nem kötődünk ezer szállal az MSZP-hez. Népszabadság, 2000. 09. 23.

³⁹ Az utolsó esélyük. Népszabadság, 2000. 09. 23.

Saját konstrukciójához tartozik a magyar zsidóságot ért veszteségek megjelenítése. 2004. április 14-én, a holokauszt 60. évfordulójának alkalmából hosszú cikket közöl a Népszabadságban, amelyben saját családja történetét is bemutatja.⁴⁰ A fenti cikkben túl Auschwitzban megnyitja „az egykori haláltábor borzalmait a digitális technika segítségével bemutató új magyar állandó kiállítást,” beszédét a budapesti Holokauszt Emlékközpont avatásakor televízió közvetítik.⁴¹

Az oktatáspolitikán belül az ő nevéhez kapcsolódik a felsőoktatás újrastrukturálása, az oktatás technikai modernizációs folyamata és a Sulinet, amely „az SZDSZ vezette kultuszminisztérium találmánya,” és amelynek „fővezére, szövegírója, prófétája Magyar Bálint volt. Profi PR-kampanyal támogatott, népszerű és népszerűség-növelő akció.”⁴² Mivel személye összekapcsolódik az oktatáspolitikával, az SZDSZ demokratikus és liberális értékrendjének megjelenítőjévé válik az oktatásirányításban, így a személye elleni támadásokkal lehetővé válik a párt támadása is, külső konstrukciója pedig erre épül. Kövér szerint:

Ez a kis banda - utalt Kövér félreérthetetlenül az SZDSZ-re - a saját rusnya képére akarja formálni a mi jövőnket, a gyermekeinket. (...) Óvakodni kell a Magyar Bálint-féle gonosztevéktől.⁴³

2003-ban pedig Répássy Róbert a Sulinet kapcsán öt pontba szedett „korrupciós árnyékot” emleget, amelynek Magyar minden pontját cáfolja ugyan, azonban a botrány mégis szárnyra kap, és ez elég ahhoz, hogy a Political Capital májusi elemzésében Magyar legyen „a legtöbbet támadott miniszter.”⁴⁴ A botrány nem csillapodik még júniusra sem, ekkortól cikkeznek Magyar lakásvásárlásáról,⁴⁵ a Fidesz pedig vagyonynyilatkozati és összeférhetetlenségi eljárást kezdeményez ellene.⁴⁶

A támadások még inkább megerősítik Magyar párton belüli pozícióját. Kuncze kiáll mellette, „jobban, mint korábban, és továbbra is arra biztatja őt: tartson ki, maradjon a helyén, de tegyen rendet a minisztériumban.”⁴⁷ „A párt csaknem egységes Magyar Bálint megítélésében: aktív, jól kommunikáló, a liberális elveket markánsan megjelenítő miniszternek tartják.”⁴⁸

Mivel Magyar által az oktatáspolitikát a liberális értékek közvetítésének szimbólumává válik,

⁴⁰ Magyar Bálint: Minden a szavakkal kezdődik. Népszabadság, 2004. 04. 14.

⁴¹ A múlt segít ébernek lennünk. Népszabadság, 2004. 04. 14. Magyar kiállítás Auschwitzban. Népszabadság, 2004. 04. 15.

⁴² Dafkenet. Népszabadság, 1998. 09. 19.

⁴³ Kövér gonosztevőnek nevezte Magyar Bálintot. Népszabadság, 2006. 01. 28.

⁴⁴ Fordulat és reform. Népszabadság, 2003. 06. 05.

⁴⁵ Tüzép-barokk. Népszabadság, 2003. 06. 13.

⁴⁶ Jogalkotási finis a parlamentben. Népszabadság, 2003. 06. 18.

⁴⁷ A mércéről vitáztak a szabad demokraták. Népszabadság, 2003. 06. 16.

⁴⁸ Kényszerpályán – szabadon. Népszabadság, 2003. 02. 27.

így személye a 2006. májusi koalíciós tárgyalások sarkalatos pontja lesz. Az MSZP az érettségi és a Sulinet körüli botrányokra hivatkozva nem fogadja el őt, az SZDSZ és Kuncze szerint viszont azért támadják, mert ő vitte véghez a legtöbb reformot a saját területén, „ha valaki nem csinált semmit, az nem is került konfliktusba.”⁴⁹

Végül a politikus bejelenti, hogy nem pályázik az oktatási miniszter posztra, amit Kuncze így közvetít: „Mivel a tárgyalásokon a két párt képviselői némi módosításokkal már korábban elfogadták a Magyar Bálint által javasolt további oktatási reform-csomagot, az SZDSZ garanciát kapott arra, hogy a liberális reformok az oktatásban folytatódnak.”⁵⁰

Demszky Gábor

Demszky személye összekapcsolódik Budapesttel, ezáltal pedig a fővárost, mint tartós liberális pontot az SZDSZ-hez köti.

Demszky Gábor nemcsak Budapest hercege, nem csupán a fővárost vezeti, mint főpolgármester, de egyben, mint a szabaddemokraták budapesti listavezetője, a budapesti nemzeti ünnepek vezető szónoka, a főpolgármesteri hivatal vezető purifikátora az egész nemzetnek a megváltást hozza diplomatafunkciójában. Ahol megjelenik, megnyílik az ég, eső tisztítja az aszfaltot és kisüt a nap is.⁵¹

Demszky négyévenkénti újraválasztása túlmutat személye népszerűségén, az is látható belőle, hogy a polgárok támogatják a „liberális eszmerendszert,” továbbá az újraválasztás Budapest fejlődésének elismeréseként is értelmezhető.⁵²

Budapest „hercegeként” Demszky a kezdetektől támogatja a Sziget Fesztivált,⁵³ érdemei között ismerik el Budapest pezsgő kulturális életét⁵⁴ és a főváros metropolis voltát.⁵⁵

A főpolgármester népszerűségét Csurka külső konstrukciója teszi próbára 1999 végén, amikor támadást indít Demszky ellen, és a Magyar Fórumban arról cikkezik, hogy Demszky önkéntes besúgó volt. Az ügy megfelelő alkalmat biztosít a politikus népszerűségének megerősítéséhez,

⁴⁹ A költségvetés problémáit rendezni kell. Népszabadság, 2006. 04. 20.

⁵⁰ Magyar Bálint visszalépett. Népszabadság, 2006. 05. 26.

⁵¹ Szokatlan táncrend. Népszabadság, 1998. 05. 07.

⁵² Otthon a világvárosban. Népszabadság, 1998. 10. 23.

⁵³ Mindenki megkapja a magáét! Népszabadság, 2006. 08. 07.

⁵⁴ Marad a Ganz. Népszabadság, 2006. 08. 01.

⁵⁵ Budapest jobbra nem koronáz? Népszabadság, 1998. 10. 02.

a szabaddemokraták egy emberként állnak ki mellette, az egykori demokratikus ellenzék – köztük Kis János, mint az SZDSZ liberális értelmiségi szimbóluma – pedig nyíltlevelet fogalmaz meg Demszky mellett.⁵⁶ Az ügy szinte minden sajtóban megjelenik, és a legtöbben osztják azt a véleményt, hogy ez csak alaptalan lejárató kampány.⁵⁷ Végül Demszky népszerűsége nem-hogy nem csökken, de 1999. novemberben a harmadik legnépszerűbb politikus.⁵⁸

Demszky Gábor a népszerűségi listák élén tanyáz, vidéken tán még népszerűbb, mint Pesten, személyes meccse a kormányfővel, és az ellene indított támadások további népszerűséget generálnak, mely messze meghaladja a párt egészének elfogadottságát. Demszky ma az ellenzék aduásza, és ezt még a szocialisták is tudják, bár igyekeznek nem tudomást venni róla.⁵⁹

SZDSZ alapító, Demokratikus Ellenzéki tag, szamizdatgyártó, Budapest főpolgármestere. 2000 őszén viszont még ennél is fontosabb szerepben tűnik fel: az SZDSZ elnökévé válik, aki majd „megmentőként” megóvjá a pártot a politikai ellehetetlenüléstől”⁶⁰. Horn Gábor szerint:

A jelenlegi helyzetben egyedül Demszky Gábor lehet képes arra, hogy erős párttá változtassa az SZDSZ-t. Ő az elmúlt tíz évben bebizonyította, hogy vezetni tud egy világvárost. Kézzelfoghatóvá tette, hogy létezik liberális alternatíva a politikában. Emellett bebizonyította azt is, hogy együtt lehet működni a különféle pártokkal.⁶¹

A pártjánál is népszerűbb Demszkyvel szemben azonban megjelennek a belső kritikák, az SZDSZ elnökeként az értelmiségi holdudvar és a vezető politikusok ellenszenvét is kihívja radikális megújítási törekvéseivel. A szabaddemokratákat erősen megosztja személye: Kuncze pragmatikus okokból élesen kritikus vele,⁶² Tamás Gáspár Miklós elvi és ideológiai szinten nem ért egyet a törekvéseivel,⁶³ Bauer kritikája pedig arra épül, hogy Demszky nem zárja ki a kormányzati együttműködést a Fidesszel.⁶⁴

Kószeg Ferenc viszont úgy beszél Demszkyről, mint az SZDSZ megmentőjéről, akinek munkája eredményeképp „a párt megszemélyesítője és politikájának, politikai arculatának első

⁵⁶ A demokratikus ellenzék egykori vezetőinek nyilatkozata. Népszabadság, 1999. 10. 01.

⁵⁷ Miért most? Népszabadság, 1999. 10. 05. Kasza László: Ki az ügynök? Népszabadság, 1999. 10. 04.

⁵⁸ Csökkent a belügyminiszter népszerűsége. Népszabadság, 1999. 11. 01. OS - Nyilatkozat Demszky Gábor mellett. 1999. 09. 30., MTI

⁵⁹ Lesz-e liberális stratégia? Népszabadság, 1999. 11. 06.

⁶⁰ SZDSZ: belső viták Demszky és az „új vonal” esélyeiről. Népszabadság, 2000. 09. 25.

⁶¹ Az SZDSZ-ben bíznak Demszkyben. Népszabadság, 2000. 09. 26.

⁶² Varró Szilvia: Kifutó fiúk. Magyar Narancs, 2000. 10. 05.

⁶³ TGM: A történet vége. Népszabadság, 2000. 11. 11.

⁶⁴ Az SZDSZ küldöttgyűlése - Demszky Gábor az új elnök (2. rész) 2000. 12. 02.

számú meghatározója,”⁶⁵ és egy 1988-as történettel is azt a konstrukciót erősíti, miszerint Demszky bátor és erős politikus, pártvezető:

1988. június 16-án, Nagy Imre és társai kivégzésének évfordulóján széttépett ingben, véresen, előrebilincselte kézzel vezették be a rendőrök Demszkyt a Báthory utcai körzeti megbízotti irodába. (...) Feleségét, Hódosán Rozit, akit fél perccel korábban állítottak elő, egy rendőr durván rángatta, lökdöste. Demszky odalépett mellé, legalább húsz centivel volt magasabb nála, és rákiáltott: „Engedje el a feleségem, vagy leütöm.” Egy pillanatig sem volt kétségem, hogy megteszi. Feltehetőleg a rendőrnek sem volt, nyomban elengedte Rozit.⁶⁶

Eörsi István is azok közé tartozik, akik nem értnek egyet a „holdudvarozással,” azonban a Kószeg-féle konstrukcióhoz csatlakozva fontos, a „liberális elveit és emberjogi elkötelezettségét” meg nem hazudoló politikusnak tartja Demszkyt, aki „a demokratikus ellenzék legáldozatosabb és legfontosabb tagjai közé tartozott, szellemi látköréhez értelmiségi körökben ritka fizikai bátorság társult.”⁶⁷

A pozitív konstrukció másik eleme Demszky küzdő, valódi politikusi, nyelő típusú személyisége, amit Kasza László így jellemez: „machiavellista, aki ugyanakkor (...) érzékeny a szociális problémákra (a Szeta alapító tagja) és elveiért szenvedni is kész (tíz év a demokratikus ellenzékben).”⁶⁸ Ehhez kapcsolódik Lengyel László kevésbé pozitív „demszkyzmus”⁶⁹ fogalma is, amelyben Demszky „laza értelmiségiből fegyelmezett és célratörő politikussá vált,” akinek csak a siker számít, a világ pedig csak barátokból és ellenségekből, illetve a cél szempontjából hasznos és haszontalan dolgokból áll.

(...) küzdőképes. Félelmetes. Nem ajánlom egyetlen politikai ellenfelének se, hogy gyánútlanul és megvetően hátat fordítson neki. Kemény és hajthatatlan. Ha gépezete beindul, akkor a leghatékonyabb politikus. Tud kampányt csinálni. Továbbra is egyetlen reménye a pártjának és a magyar liberálisoknak.⁷⁰

A párt elnökségéről való lemondását követően főpolgármesteri szerepe és az ehhez kapcsolódó

⁶⁵ Kószeg Ferenc: Ég a ház! Népszabadság, 2000. 11. 29.

⁶⁶ Kószeg Ferenc: Ég a ház! Népszabadság, 2000. 11. 29.

⁶⁷ Jelentés a hold udvarából. Népszabadság, 2000. 11. 29.

⁶⁸ Régi párt, új arc. Népszabadság, 2000. 11. 09.

⁶⁹ Lengyel László: Demszky. Népszabadság, 2001. 04. 21.

⁷⁰ Lengyel László: Demszky. Népszabadság, 2001. 04. 21.

metró ügy határozza meg a konstrukcióját.

Fodor Gábor

Fodor Gábor a liberális közösség renitens,⁷¹ mindig kócos és farmeres, új generációs politikus,⁷² aki „a média számára is érdekes személyiség.”⁷³ Bár sem az SZDSZ-ben, sem a közösségben nem tölt be vezető szerepet, az általa megjelenített klasszikusan liberális ügyek - romák,⁷⁴ kisebb vallási közösségek,⁷⁵ a nők,⁷⁶ illetve a melegek⁷⁷ ügye, az adóreformok szorgalmazása, a sajtó pluralitása és szabadsága⁷⁸ - meghatározó személylé tesz.

Fodor a kábítószer-fogyasztás dekriminalizációja mellett is többször felszólal, és mivel gyakran megnyilvánul az egyházak ügyében is, így nemegyszer éri az egyházellenesség és az antiklerikalizmus vádja, annak ellenére, hogy Fodor hangsúlyozza, ők csak a vallási közösségeknek a mindenkori politikai hatalomtól való anyagi függőségét szeretnék megszüntetni.⁷⁹

Az SZDSZ-ben betöltött szerepéről a belső ellenzék pozitívan beszél. Bauer szerint „Fodor Gábor elnökjelöltsége több mint gesztus: az újrakezdés lehetőségét kínálja fel, a fordulat lehetőségét az elmúlt évek vergődéséhez képest.”⁸⁰ Gusztos Péter is a „megújító” konstrukciót gyarapítja: „Fodor Gábor valódi önmeghatározást ajánl. Nem más párthoz viszonyítja az SZDSZ-t, hanem tartalmi megújulást kínál. Azt szeretné, hogy az SZDSZ tetteivel, nem pedig hangzatos és üres politikai deklarációkkal definiálja magát.”⁸¹ A liberális értelmiség szintén pozitívan konstruálja meg,⁸² Ónódy Tamás szavait idézve:

⁷¹ Sűrűsödő kormányfői konzultációk. Népszabadság, 2004.02.03.

⁷² A politikus teste. Népszabadság, 2002. 02. 11.

⁷³ Hány az óra, Vekker úr? Népszabadság, 2000.12.05.

⁷⁴ Az ellenzék az SZDSZ-t és a kormányt, az SZDSZ az önkormányzatot hibáztatja. Népszabadság, 1997.12.20. Véget ért a civilek aranykora. Népszabadság, 2001.02.12. Eltérő nézetek a zámolyi romákról. Népszabadság, 2001.03.17. Fodor Gábor, az SZDSZ ügyvivője szerint a romák sikere nélkül Magyarország sem lehet sikeres. Népszabadság, 2005.08.03;

⁷⁵ Vallásügyi beadványdömping. Népszabadság, 2001.02.13.

⁷⁶ A magyar közélet férfiszagú. Népszabadság, 1997.05.08.

⁷⁷ Sorstársaikra emlékeznek a melegek. Népszabadság, 1998.06.09. Bojkott felhívás a Pepsi Sziget ellen? Népszabadság, 2001.07.13. Pepsi Sziget: tüntetés Tarlós István ellen. 2001. 07. 16., MTI

⁷⁸ Az SZDSZ örül és magyarázatot vár az ORTT döntésének háttéréről. Népszabadság, 1997.07.02; Dabas intő jel az SZDSZ-nek. Népszabadság, 2001.04.17. Az ellenzék szerint Orbán valótlanságokat állított. Népszabadság, 2001.08.30.

⁷⁹ Elmaradt egyházi tisztújítás. Népszabadság, 2001.04.05. Isten útjait kifürkészve. Népszabadság, 2002.05.18. Az SZDSZ bírálja a Kormány megállapodását a Vatikánnal. Népszabadság, 1997.05.22; Egyházellenes falragaszok. Népszabadság, 1997.06.04

⁸⁰ A történet újrakezdhető. Népszabadság, 2000.12.01.

⁸¹ Nem szeretném, ha pártom becsapná magát. Népszabadság, 2000.11.08.

⁸² A történet vége. Népszabadság, 2000.11.11.

„az SZDSZ nem mondhat le Fodor Gáborról, aki a liberális párt politikai mondanivalójának egyik legfontosabb pillérjét jelentő emberi jogi ügyeket képviseli. Fodornak, aki nem az SZDSZ eltűnését akarja, csupán egy másik stratégiát tart alkalmasabbnak a felemelkedésre, az elnökválasztás után együttműködést kell ajánlani.”⁸³

Kis János

Kis János 1999-ig a párt országos tanácsának tagja. 2002-ben a D-209-es ügy miatt hagyja ott az SZDSZ-t. A kilépést követően filozófusként és értelmiségiként van jelen a közéletben. A párttól való eltávolodása ellenére a liberális politikai közösség mindmáig fontos alakja marad.

Tevékenységének fontos része a kurrens liberális témák napirenden tartása, akár azt is mondhatjuk, hogy ő az egyik fő forrása annak, hogy mik is a liberális témák:⁸⁴ a roma kisebbség,⁸⁵ a menekültek,⁸⁶ a sorkötelezettség eltörlése,⁸⁷ az abortusz,⁸⁸ az alapjogi bírászkodás,⁸⁹ az emberi jogok,⁹⁰ az eutanázia,⁹¹ a gyűlöletbeszéd.⁹² Az egyik fontos megszólaltatója a morális alapú politizálás tézisének, vagyis annak az álláspontnak, hogy a politika szorosan összefügg a morállal, és megfordítva: nem szabad moráltól mentesnek tekinteni a politikát, a politikai cselekvést. A témáról könyvet is ír.⁹³

Mivel nem folytat látványos politikai tevékenységet, hanem inkább csak ír, ezért a közösségen kívül nem sokan foglalkoznak vele. Kivételt képez a 2002-es év, amikor a D-209-es ügy miatt előbb felszólítja az SZDSZ-t, hogy ne támogassa többé Medgyessy Pétert, valamint amikor

⁸³ A kihívás. Népszabadság, 2000.10.20.

⁸⁴ Kis János: Liberalizmus Magyarországon I. Élet és Irodalom, 2001. 03. 16. Kis János: Liberalizmus Magyarországon II. Élet és Irodalom, 2001. 03. 23. Kis János: Liberalizmus Magyarországon III. Élet és Irodalom, 2001. 03. 30.

⁸⁵ A cigányság helyzete Magyarországon - Neue Zürcher Zeitung - 2. 1998. 01. 14. MTI; OS - A Roma Polgárjogi Alapítvány közleménye 2004. 08. 10., MTI

⁸⁶ OS - Értelmiségiek felhívása a koszovói menekültekért (1. rész) 1999. 04. 29. MTI; Alkotmánybíróság - népszavazás - Takács, Halmai. 1999. 07.06., MTI

⁸⁷ OS - Értelmiségiek nyílt levele a kormányfőhöz. 2004. 08.06., MTI

⁸⁸ Magzat-per - a teljes ítélet a Fundamentum című folyóiratban. 1998. 07. 14., MTI

⁸⁹ Magzat-per - a teljes ítélet a Fundamentum című folyóiratban. 1998. 07. 14. MTI

⁹⁰ Az odaát nyíló ajtó - az adatvédelem hat éve – könyvbemutató. 2001. 06. 27., MTI; Demszky Gábor a tüntetésekről és az emberi alapjogokról. 2003. 02. 15., MTI; Kis János: Vannak-e emberi jogaink? – könyvbemutató. 2003. 05. 29., MTI; Társaság a Szabadságjogokért - nyilatkozat a szabadságjogok védelmében. 2004. 09. 23., MTI

⁹¹ Eutanázia - AB-határozat április 28-án (2) – indítvány. 2003. 04. 16., MTI

⁹² OGY/Gyűlöletbeszéd - Btk.-módosítás (3. rész). 2003. 10. 21. MTI; OGY/Gyűlöletbeszéd - módosították a Btk.-t – HÁTTÉR. 2003. 12.08., MTI; Alkotmányesértő a gyűlöletbeszédre vonatkozó Btk.-módosítás. 2004. 05. 24., MTI; Társaság a Szabadságjogokért - nyilatkozat a szabadságjogok védelmében. 2004. 09. 23., MTI

⁹³ Kis János: A politika mint erkölcsi probléma. Irodalom Kft, Budapest, 2004.

ezek után kilép a pártból. Fontos cikket ír a D-209-es ügy kipattanásakor,⁹⁴ és az írást sokan emlegetik, beleértve Áder Jánost is,⁹⁵ aki Medgyessy Péter lemondása mellett érvel a Parlamentben. Csurka István még azt írja, hogy mivel Kis János a koalícióból való kilépést javasolja, ezért a párt ki is fog lépni.⁹⁶ Áder tehát Kis Jánost mint a saját közösségében nagyon nagy tekintéllyel rendelkező politikust és gondolkodót konstruálja meg, Csurka István pedig mint olyat, akinek nincsen ugyan pártfunkciója, de valójában ő dönt az SZDSZ legfontosabb lépéseiről.

Kilépésekor az SZDSZ szervezete is meghatározó szerepéről emlékezik meg: „Írásai és beszédei nagy hatással voltak valamennyiünk véleményére és tetteire. (...) minden szabad demokrata számára politikai és erkölcsi minta volt és marad. Az általa képviselt morális tartást és szellemi igényességet nem nélkülözhetik a magyar liberálisok.”⁹⁷

A fenti öt politikus szerepe domináns a liberális közösség kommunikációjában. Hozzájuk viszonyítva néhány politikus személye nem bizonyult ilyen fontosnak, azonban adott időszakokban meghatározták a közösség kommunikációját.

Pető Iván ügyvivőként, a párt országos tanácsának elnökeként, illetve a kulturális bizottság alelnökeként és elnökeként a médiatörvénykezés és a sajtószabadság ügyeit köti a liberális közösséghez. Önálló konstrukciójának alapja, hogy sokszor jelenik meg a sajtóban vele készült interjú, illetve többször publikál ő maga is, azonban ebben a korszakban már nem tölti be a pártelnöki posztot, így kommunikációja inkább a belső konfliktusok és az SZDSZ sikertelenségének folyamatos magyarázatából áll.⁹⁸ Továbbá személye még mindig az előző korszak idején megjelent Apák és fiúk című cikk ügyet jeleníti meg: a cikk nemcsak a zsidó származást veti fel, hanem az SZDSZ vezető szüleinek az ÁVH-s és pártállami múltját is. Az ÁVH-s szülők problémája hangsúlyosan jelen van Pető Iván konstrukciójában,⁹⁹ jóllehet saját maga erről so-

⁹⁴ Kis János: Medgyessynek mennie kell. Magyar Hírlap, 2002. 06. 19.

⁹⁵ OGY - napirend előtt. 2002. 06. 26., MTI

⁹⁶ MIÉP - Csurka István a Medgyessy-ügyről Szolnokon. 2002. 06. 29., MTI

⁹⁷ OS - Az SZDSZ salgótarjáni szervezetének közleménye 2002. 08. 16.

⁹⁸ Az SZDSZ OT ülése (1. rész). 1997. 11.09., MTI; Kónya-Pető vita (2. rész). 1998. 02. 26. MTI; SZDSZ küldöttgyűlés (1. rész). 1998. 06. 20., MTI; SZDSZ küldöttgyűlés (3. rész). 1998. 06. 20., MTI; Választás 98 - SZDSZ (4) 1998. 05. 10. MTI; „Nem adtuk fel az adócsökkentési politikát”. HVG, 1999.04.24. A politikában ritkán osztanak fair play díjat. Népszabadság, 2001. 05. 29.

⁹⁹ Pető 2000: 15, 141-146.

sem nyilatkozik, ami önmagában is támadási felületet hagy az ezt kihasználni hajlandó ellenfelek számára.

Bauer Tamás az SZDSZ belső ellenzékének egyik kulcsfigurája, a párt egyik ideológusa, aki az egész korszakban a belső kritikát jeleníti meg.¹⁰⁰ 2003-ban kilenc másik szabad demokrata politikussal létrehozta a Szabad Tanácskozásokat, ezzel fórumot teremtve a belső ellenzéknek, miután „a Pető Iván vezette ot (sic!) határozott arról: felszámolva az eddigi gyakorlatot, a jövőben a tanács ülésein csak annak tagjai vehetnek részt.”¹⁰¹ Támogatói Gusztos Péter, Béki Gabriella és Fodor Gábor. Pető szerint „senki nem vitathatja munkabírását, sokoldalúságát, de nem feltétlen kellene minden ügyben szerepelnie, amiről véleménye van.”¹⁰²

Kóka János 2006. januárra már gyakran szóba kerül az SZDSZ-ről szóló tudósításokban, annak ellenére, hogy a párt meghatározó politikusai nem nyilatkoznak róla és nem mutatkoznak vele. Az Index egyik cikkében például erősen eltérő vélemények olvashatók róla: outsider, Gyurcsány embere, túlságosan nyomul, megosztó személyiség, akire szükség van.¹⁰³ Márciusban már ő vitázik Áderrel adókról, energia- és gazdaságpolitikáról.¹⁰⁴ Ekkor már „egyes szabad demokrata körök aggodalommal figyelik Kóka János pártbéli térnyerését.”¹⁰⁵ Végül az SZDSZ 2006-os megújulásának megtestesítőjévé válik, ekkor ugyanis az országos listára nem kerülnek fel az SZDSZ régi arcai, ott van viszont Kóka János, a „pannon puma”¹⁰⁶ kifejezés megalkotója, a politikai színtér egyik legfrissebb arca, akinek ambíciói nagyratörők: „nem tudja, hogy négy év múlva mi lesz a névjegyére írva, de Magyarország legmeghatározóbb politikusai között szeretné látni magát.”¹⁰⁷

¹⁰⁰ Szaldó mortale. HVG, 1997.11.29. SZDSZ küldöttgyűlés (3. rész) 1998. 06. 20., MTI; Bauer Tamás: A történet újrakezeshető. Népszabadság, 2000. 12. 01. Az SZDSZ-t belülről próbálják lejáratni”. Népszabadság, 2003. 02. 01. Bauer Tamás: SZDSZ-ügy. Népszabadság, 2003. 02. 27.

¹⁰¹ SZDSZ: szabad tanácskozás. Magyar Nemzet, 2003. 06. 07.

¹⁰² „Nem adtuk fel az adócsökkentési politikát”. HVG, 1999.04. 24.

¹⁰³ Az SZDSZ Gyurcsányja. Index, 2006. 01. 05. <http://index.hu/belfold/kokaszdsz/>

¹⁰⁴ Mégis lesz Áder-Kóka vita. Index, 2006.02.28. <http://index.hu/belfold/hirek/256376/>

¹⁰⁵ Bukó listás hely elkerüléséért marakodnak a szabad demokraták. Index, 2006.03.02. <http://index.hu/belfold/szdsz6003/>

¹⁰⁶ Kóka szerint Magyarország a "pannon puma". HVG, 2005. 09. 19. <http://hvg.hu/itt-hon/20050919pannonpumakaduma>

¹⁰⁷ Gyurcsány Ferenc bemutatta minisztereit. Népszabadság, 2006. 06. 03.

Az értelmiségi holdudvar

Az SZDSZ értelmiségi holdudvarról alkotott konstrukciója két ellentétes pólusra osztható: egyrészt megjelenik egy negatív konstrukció, amelyben a párt vezető politikusai teherként tekintenek az értelmiségiekre, másrészt látható egy pozitív konstrukció is, amelyben a holdudvar fontos értéként jelenik meg.

A negatív konstrukcióban az értelmiségi kör a *kritika forrása*, olyan *bírálok*, akik nem értik meg a parlamenti politizálás kompromisszumkényszerét, és nyilvánosság elé viszik a vitákat, ezzel pedig ártnak a pártnak:

Ez egy adottsága az SZDSZ-nek: más pártokban a különböző pártfórumokon zajlanak a viták, nálunk publicisztikákban. Ezzel nincs mit kezdeni, tudomásul kell venni. (...) Miután az SZDSZ-nek nincs abszolút többsége a parlamentben, természetes, hogy kompromisszumokra kényszerül. De csak addig szükséges megkötni az alkukat, amíg nem adjuk fel az elveinket. Ebben én nem érzek ellentmondást, bírálóinkkal ellentétben.¹⁰⁸

Kuncze fenti szavai magukban hordozzák azt is, hogy az SZDSZ számára az értelmiségi holdudvar léte eleve adott, a liberálisok számára az értelmiség és a viták jelenléte tehát *adottság*.

Az értelmiség által megfogalmazott kritikákra építve megjelenik az a konstrukció is, amely szerint a holdudvar *megosztott, ellentétes elvárásokat fogalmaz meg* a párttal szemben, amit Pető így példáz: „Az egyik részük az mondta, hogy »igen«, a másik pedig azt, hogy »nem«. Nos, a kettőt egyszerre nem lehet csinálni (...).”¹⁰⁹ Kuncze Kis János és Hack Péter kilépésével példázza az értelmiségiek megosztottságát:

Kis János azért lépett ki a pártból, mert az SZDSZ nem képviselte következetesen azt, hogy le kell váltani a kormányfőt, Hack Péter pedig azért, mert szerinte túlságosan is megszaroltuk az MSZP-t a kormányátalakításkor, így szűkítettük saját mozgásterünket.¹¹⁰

Továbbá Pető szerint a *megosztott és bíráló* értelmiségiek között vannak, akik az elvek következetlen képviselése miatt bírálják az SZDSZ-t, és van „egy olyan értelmiségi réteg is, amely igen piacpárti és liberális volt, amíg ezek az elvek nem őt érintették. Gondolok itt például a

¹⁰⁸ Kuncze: Mi nem adjuk fel az elveinket. Népszabadság, 2002. 12. 23.

¹⁰⁹ Ilyenkor félreáll az ember. Népszabadság, 1999. 11. 22.

¹¹⁰ Életszerű körülményeket akarunk. Népszabadság, 2004. 06. 07.

szabadfoglalkozású értelmiség társadalombiztosítási járulékfizetésére. Mi ugyebár nem hittük azt, hogy ezt nem szabad kiterjeszteni az értelmiségre.”¹¹¹

Demszky is az egymásnak ellentmondó elvárásokkal jellemzi az értelmiségi holdudvart,¹¹² és ennek következményeként tekinthetünk a Demszky által fémjelzett holdudvarral való *szembefordulásra* is.¹¹³ Szerinte „elsősorban az országnak van szüksége az értelmiségre és nem egy politikai pártnak.”¹¹⁴

A fentiekől eltérő, pozitív konstrukció egyrészt a gyakorlatból olvasható ki, vagyis abból, hogy a vezető politikusok vegyes megítélése ellenére a holdudvar történészeit és ideológusait olyanira *elismerik*, hogy probléma esetén az SZDSZ az ő tanácsait kéri, például Medgyessy támogatásával kapcsolatban,¹¹⁵ vagy a 2004-es EP-kampányt is a holdudvarhoz tartozó szakmabeliek segítségével dolgozzák ki.¹¹⁶

Az értelmiségi holdudvar pozitív konstrukciójához tartozik *eleve adottsága* is: néha ugyan terhet jelentenek, de az SZDSZ Fidesszel szembeni önmeghatározásában létezésük érték, hiszen a Fidesznek „sosem volt olyan értelmiségi holdudvara, mint az SZDSZ-nek.”¹¹⁷

A pozitív konstrukció egy további eleme Fodor Gáborhoz köthető, szerinte az értelmiségiek fontos *értéket* képviselnek:

Az SZDSZ-nek, mint egy falat kenyérre, annyira szüksége van a széles körű értelmiségi támogatottságra. Ez adta az SZDSZ erejét. Korábban az SZDSZ-re mondták azt, hogy a szürkeállomány pártja, ő adta a szakértelmet. Ez volt a párt imidzse, ez adta a politikai erejét, többek között ezt is vissza kell szerezni. (...) Fontos, hogy támaszkodni tudjunk az értelmiségi holdudvarra. Tisztelni és becsülni kell őket.¹¹⁸

Fodor Kis János és Hack Péter kilépését intő jelnek tekinti, szerinte „nem lehet kézlegyintéssel lemondani” róluk. Petri György, Csalog Zsolt, Tamás Gáspár Miklós – mind olyan prominens személyek, akiknek a kilépése „súlyos veszteség” az SZDSZ számára.¹¹⁹ Ebből adódóan Kunczéval ellentétében Fodor úgy gondolja, hogy nem a belső viták kifelé láttatása a legnagyobb

¹¹¹ Ilyenkor félreáll az ember. Népszabadság, 1999. 11. 22.

¹¹² Arra készülök, hogy leváltuk Orbánt. Népszabadság 2000. 10. 20.

¹¹³ Eörsi István: Jelentés a hold udvarából. Népszabadság, 2000. 11. 23.

¹¹⁴ Hány az óra, Vekker úr? Népszabadság, 2000. 12. 05.

¹¹⁵ Hetvenkét óra. Népszabadság, 2002. 06. 22.

¹¹⁶ Kampánycégek – nagy diszkrécióval. Népszabadság, 2004. 06. 02.

¹¹⁷ Pető 2000: 18.

¹¹⁸ Szükség van az értelmiségi holdudvarra. Népszabadság, 2002. 09. 02.

¹¹⁹ Szükség van az értelmiségi holdudvarra. Népszabadság, 2002. 09. 02.

probléma, hanem az, hogy az értelmiség elpártol tőlük.¹²⁰

Az értelmiségiek önmagukról alkotott konstrukciója annyiban egyezik az SZDSZ által megjelenítettekkel, hogy saját szerepüket ők is a kritika megfogalmazásában látják, azonban ezt pozitív előjellel teszik. Eörsi István szerint:

Márpedig a holdudvar lakóinak fontos feladata volt és marad is, amíg még akadnak ilyen lakók, hogy a nyilvánosság elé tárják az Új Magyar Panoptikum olykor bizony hátborzongató figuráit, és az Új Magyar Mizéria kaland- és rémtörténeteit.(...) a holdudvar lakói, más publicistákkal együtt, fontos feladatot látnak el, amikor szembesítik az új politikai elit szavait a tetteikkel, és elgondolásait a valósággal.¹²¹

Ádám Zoltán szerint szerepük *a liberális identitás megerősítése*, fenntartása és folytonos megújítása, ami „azt jelenti, hogy a párt pragmatikus politikáját az értelmiségi hangadók elvi-etikai értékítélete hagyja jóvá.”¹²² Vagyis „az értelmiségi holdudvar jelentőségének csökkenése ellenpólus nélkül hagyja a pártvezetést.”¹²³

Tamás Gáspár Miklós szerint a liberális értelmiség „a lázadó pátosz, az éles kritika, az irónia és az önirónia”¹²⁴ hangja. Ez kezdetben csak a jobboldalt és a „régivágású kommunistákat” zavarta, de idővel az SZDSZ vezető politikusait is, mert arra az álláspontra helyezkedtek, hogy „az eszményi szabadelvű értelmiségi, olyan tudniillik, aki nem pisztergálja a sajtóban a pártját, aki nem óhajt egyszerre künn és benn lenni. (...) Igen ám, de *a demokratikus politikai bírálat*nak nem is csupán a hitele, de az értelme, az ésszerűsége is kockán forog, ha ugyanazért a típusú visszasságáért csak a vetélytársakat és ellenfeleket bíráljuk, de a „mieinket” nem.”¹²⁵

Közösségen kívüli aktorok

A liberális közösségen kívüli aktorok az MSZP és a Fidesz. Erről a két pártról és politikusaikról gyakran kommunikálnak a liberális közösség tagjai, ezáltal egyrészt a liberális önmeghatározás egy új aspektusát mutatják, másrészt pedig a liberális közösség szemiotikai erőforrásává teszik a külső szereplőket.

¹²⁰ Kuncze nyert, de ezúttal csak „pontozással”. Népszabadság, 2005. 03. 21.

¹²¹ Eörsi István: Jelentés a hold udvarából. Népszabadság, 2000. 11. 23.

¹²² Ádám Zoltán: Büszkeség és balliberalizmus. Népszabadság, 2003. 07. 11.

¹²³ Ádám Zoltán: Büszkeség és balliberalizmus. Népszabadság, 2003. 07. 11.

¹²⁴ Tamás Gáspár Miklós: A történet vége. Népszabadság, 2000. 11. 11.

¹²⁵ Tamás Gáspár Miklós: A történet vége. Népszabadság, 2000. 11. 11.

MSZP

A liberális közösség MSZP-hez fűződő megosztott viszonya az egész második korszak meghatározó eleme, az SZDSZ-en belüli viták többsége ekörül forog. Egyrészt megjelenik egy, a *koalícióhoz fűződő diskurzus*, másrészt az MSZP általános megítéléséhez fűződő vita. A liberális közösségben megjelenő hullámszó megítélés kölcsönös, a baloldali közösség ugyanígy konstruálja meg a liberálisokat: ellenzékben semleges,¹²⁶ a koalíciós kormányzás alatt inkább negatív, a választások előtt inkább pozitív.

A szabaddemokraták az 1998-as választási eredmények sikertelenségét egyrészt a koalíció tényében jelölik meg, másrészt Horn Gyula kommunikációjában, aki a kampányban többször az SZDSZ politikusait okolja a hibákért, például Kunczét a nem megfelelő közbiztonság miatt.¹²⁷ „Horn Gyula alkatilag nem volt koalíciós kormány vezetésére alkalmas”, s az SZDSZ-nek egy idő után azzal kellett szembenéznie, hogy az akkori miniszterelnök valamilyen mértékig ellenfélnek, legyőzendőnek tekinti őket.¹²⁸

A liberális értelmiség részéről Tamás Gáspár Miklós véleménye, hogy a szocialisták *alkalmatlanok* az elesettek védelmére, mivel csak a nagytőke egyes csoportjait és a munkavállalók szakszervezetekbe tömörült részét képviselik.¹²⁹ Kis János szerint a szocialisták önmagukban nem jelentenek garanciát arra, hogy a nyugati integráció, a pénzügyi stabilitás és a szabad piacgazdaság a kormány elsődleges célja maradjon.¹³⁰ Az MSZP ellenszenvvel viseltetik a rendszer-váltás iránt,¹³¹ amit a Bős ügyében mutatott magatartásuk is példáz. Az MSZP nem európai szociáldemokrata pártként viselkedett a cigányság, a közrend és a Duna ügyében.

2000-ben Demszky elnökké választása nyomán az MSZP-vel kapcsolatos kritika még inkább felerősödik. Demszky folyamatosan ostromozza a pártot, és hozzáállását a mindenáron elkülönülés jellemzi. Ezt jól mutatják a „*rózsaszín kádárizmus*”¹³² és az „egyenlő távolság” kifejezések is, amelyek az MSZP-től való elhatárolódást jelképezik.

Az MSZP-t nem a múltja alapján ítélem meg, hanem a szerint, amit ma tesz, vagy nem

¹²⁶ Az ország érdeke a párbeszéd. Népszabadság, 1999.10.07.

¹²⁷ Horn: Ami ma van, az nem közbiztonság. Népszabadság, 1998. 02. 13.

¹²⁸ Pető Iván: a jelenlegi koalíció harmonikusabb. 2003. 05. 17., MTI

¹²⁹ SZDSZ küldöttgyűlés (3. rész). 1998. 06. 20., MTI

¹³⁰ Az SZDSZ programadó küldöttgyűlése (2. rész) 1998. február 28.

¹³¹ SZDSZ-küldöttgyűlés - Bős-Nagymaros (rövidhír) 1998. február 28.

¹³² Véget ért a kétfrontos harc. Népszabadság, 2001. 06. 15.

tesz. Az antikommunizmus ideje lejárt. A Fidesz azért kommunistázza az MSZP-t, mert más fogást nem talál rajta. Hiszen bármilyen valódi kritikát mondana az MSZP-ről, saját magát is el kellene ítélnie. Én az MSZP jelenét nézem, és szemben Fodor Gáborral és Bauer Tamással, nem látok benne stratégiai szövetségest.¹³³

Demszky 2001-es lemondásakor háttérbe szorul az erős kritika, Kuncze elnökségével a 2002-es választásokat követően a két párt ismét koalíciót köt, 2002 júniusában a Medgyessy-ügy kapcsán pedig az SZDSZ bizalmat szavaz Medgyessynek, számolva annak esetleges nem várt következményeivel.¹³⁴ „Medgyessy Péter másképp néz Kuncze Gábor szemébe, mint a Horn a Petőébe, s viszont. Ezek a pillantások szinte kölcsönösen liberálisok.”¹³⁵

Gyurcsányról az SZDSZ pozitívan kommunikál: „a rendszerváltás óta a legliberálisabb miniszterelnök, de (...) a saját pártjának tehetetlenségi nyomatékával küzdő kormányfő az SZDSZ nélkül félkarú óriás, a liberálisokkal együtt viszont a magyar progresszió fontos alakja lehet.”¹³⁶ 2006-ban megkötik a koalíciót, mondván, hogy nélkülük „kormányváltás lesz, Orbán Viktor lesz a miniszterelnök.”¹³⁷

Fidesz

A liberális közösség Fidesz konstrukciója negatív, az első korszakbeli közösségvállalás teljesen eltűnik, sőt, az egész korszakban jellemző, hogy a liberálisok a Fidesz ellenpólusaként határozzák meg magukat, például a Fidesz által képviselt „teljesíthetetlen ígéretek halmazát”¹³⁸ szembeállítva az SZDSZ „kevesebbet ígérő, de megvalósítható” programjával.

Gyakran megfogalmazódnak olyan kritikák, amelyek szerint a Fidesz *megvalósíthatatlan* politikát képvisel,¹³⁹ továbbá erőteljesen megjelenik a *hazugsággal* kapcsolatos konstrukció¹⁴⁰ is. Az SZDSZ számára a Fidesz egyenlő a „*tolvajbandával*,”¹⁴¹ amely nemcsak korrump, de *arrogáns* is, aminek kapcsán Kuncze 2005-ben megjegyzi, hogy „*mindenkinek joga van hülyének*

¹³³ Arra készülök, hogy leválsuk Orbánt. 2000. 10. 20.

¹³⁴ A múlt bevallásának ára van. Népszabadság, 2002. 06. 24.

¹³⁵ Koalícióskeresvek. Népszabadság, 2002. 08.15.

¹³⁶ Fodor Gábor versenybe szállt az SZDSZ-elnökségért. Népszabadság, 2005. 03. 11.

¹³⁷ Kuncze szerint az SZDSZ nélkül megbukik a kormány. Index, 2006.02.22. <http://index.hu/belfold/hirek/255407/>

¹³⁸ Magyar Bálint – sajtótájékoztató. 1998. 05. 07., MTI

¹³⁹ Demszky: A Fidesz kommunizmust ígér a szocialisták nélkül. Népszabadság, 1998. 04. 10.

¹⁴⁰ Bírálják Kóvér beszédét. Népszabadság, 2000. 03. 04. Magyar: Ez a kormány álszent. Népszabadság, 2001. 12. 31.

¹⁴¹ Méltatlan vita a T. Házba. Népszabadság, 2002. 11. 27.

*lenni, de hogy ezt önök kötelezővé tették, hát ezt azért nem kellett volna.*¹⁴²

A fiatal demokraták 1998-as kormányra kerülésekor jelenik meg az a konstrukció, amely szerint a Fidesz politikai kultúrája az *erőfitogtatásra* épül: „A politikai kultúrának vannak bizonyos szabályai. Az a kultúra, amelyet a Fidesz meg akar honosítani, nem a konszenzuskeresés, hanem az izmozás, az egész pályás testépítés kultúrája.”¹⁴³ Ehhez kapcsolódik az erődemonstráció is: „A kormány immár hetente erődemonstrációt tart annak bizonyítására, hogy meg meri tenni a demokratikus játékszabályokkal ellentétes lépéseket is.”¹⁴⁴

A liberális közösségben a Fidesz úgy jelenik meg, mint *demokrácia és alkotmányellenes* párt, amelynek a számára az alkotmányos rendelkezések „haszontalan illemszabályok.”¹⁴⁵ Kikezdi „a köztársaság szinte minden alkotmányos pillérét,”¹⁴⁶ és „az alkotmány, a magyar demokrácia ellen” harcol.¹⁴⁷ „Következetesen és tudatosan” eltávolodik a polgári demokráciától.¹⁴⁸

A demokráciaellenesség együtt jár az *elvtelenségről* szóló minősítéssel, ami szerint a Fidesz letérítette „a magyar demokráciát arról az útról, amelyet 1989-90-ben közösen jelöltünk ki, és amiben közösen hittünk.”¹⁴⁹ „Ezeknek az embereknek fontosabb a választóik vélt igényeinek való megfelelés, mint a saját elveikhez történő ragaszkodás.”¹⁵⁰ Szembefordultak a rendszerváltás alapértékeivel,¹⁵¹ így nem méltóak a rendszerváltás örökségének képviselésére.¹⁵²

A demokráciaellenesség továbbá megfelelő alapot nyújt ahhoz is, hogy az SZDSZ a Fidesszel szemben a demokratikus ellenzék egyetlen jogos örököseként határozza meg önmagát: „a kormányra került Fidesz sajátos világot jelent a magyar politikában. A Fidesz-világ mindannak tagadása, mindannak elárulása, amire mi, szabad demokraták, egykor a demokratikus ellenzék tagjai annak idején szövetkeztünk.”¹⁵³ Továbbá saját belső megosztottságuk egyik tényezőjét, az értelmiségi holdudvart is pozitívan láttathatják a Fidesz ellenpólusaként történő meghatározásban: „A FIDESZ-nek sosem volt olyan értelmiségi holdudvara, mint az SZDSZ-nek. Az

¹⁴² Gyurcsány tisztázásra ingerelné a Fideszt. Népszabadság, 2005. 09. 20.

¹⁴³ Nem farkast kiáltok, pitbullt látok. Népszabadság, 1998. 11. 13.

¹⁴⁴ Kurír - SZDSZ: kormányzati erődemonstráció. 1998. 10.01., MTI; OGY (11. rész) – költségvetés. 1999. 10. 21., MTI

¹⁴⁵ Tízéves az SZDSZ - ünnepség a BKK-ban (1. rész). 1998. 11. 21., MTI

¹⁴⁶ SZDSZ-küldöttgyűlés - sajtótájékoztató, felszólalások. 2002. 02. 10., MTI

¹⁴⁷ Kuncze: Orbán utolsó rohama a hatalomért. Népszabadság, 2006. 09. 23.

¹⁴⁸ Pető 2000: 109.

¹⁴⁹ SZDSZ-kampánynyitó Budapesten. 2002. 01. 24. MTI

¹⁵⁰ Nemzeti ünnep - ünnepi beszélgetés a Merlin Színházban. 2001. 03. 15., MTI

¹⁵¹ SZDSZ-küldöttgyűlés - sajtótájékoztató, felszólalások 2002. 02. 10.

¹⁵² Liberális rendszerváltók nyílt levele Orbán Viktornak. 2006. 04.03., MTI

¹⁵³ Demszky pontjai. Népszabadság, 2000. 10. 17.

értelmiségieket sosem engedték politikai posztokhoz.”¹⁵⁴

A liberálisok egy további konstrukciója szerint a Fidesz antikommunista retorika mögé rejti *kommunista* nézeteit,¹⁵⁵ valójában erősítik az államot és korlátozzák a szabadságjogokat,¹⁵⁶ kulturpolitikájuk „a sztálinihoz hasonlít.”¹⁵⁷ „Ma a kormány a törvények uralmának megerősítése helyett akaratának érvényesítéséért törvényen kívüli helyzeteket idéz elő.”¹⁵⁸ A Fidesz „kommunizmust ígér, szocialisták nélkül.”¹⁵⁹ Demszky a „*narancsszínű kádárizmus*” kifejezést vezeti be ennek a konstrukciónak a részeként. Magyar szerint „*álszent* ez a kormány, mert komcsizik, pedig a kormánytagok jelentős része MSZMP-tag volt az elmúlt rendszerben.”¹⁶⁰

A liberális közösség kritikája szerint a Fidesz további negatív lépése, hogy együttműködik a szélsőjobboldallal,¹⁶¹ „engedik, sőt a háttérből támogatják a rasszista, gyűlöletet szító megnyilvánulásokat, az ezt képviselő politikai erőket, a közélet mérgezőit.”¹⁶² Hatalomba juttatja az FKgP-t és a MIÉP-et,¹⁶³ illetve „támadást intéz a társadalmi autonómiák, illetve a szabadságjogok ellen.”¹⁶⁴ Az FKgP-vel való együttműködést Kuncze „*Orbán-Torgyán kofferkormány-nak*”¹⁶⁵ nevezi, amivel a korrupciós ügyekre és a Fidesz korábbi liberális voltának megszűnésére utal. „Az ellenzéki kerekasztal és az első választások utáni Országgyűlés »avantgárd, radikális-liberális« pártja válik mára a jobboldali konzervativizmus gyűjtőpártjává.”¹⁶⁶

A Fidesz konstrukcióját megfelelően foglalják össze Pető Iván szavai: Hazug, a hatalmát öncélnak tekintő, a polgári demokrácia legszebb hagyományait zárójelbe tevő, nem is csak kicsit lopikálni szerető, a választási siker reményében a szélsőjobb-bal is összekacsintó és mindennek tetejébe még rossz ízlésű, a giccset állami rangra emelő kormány. (...) Ma ugyan olyan férfiak vezetik az országot, akik büszkék arra, hogy első generációs, vidéki származású értelmiségiek, de beiratkozhatnak szerénységi tanfolyamra gróf Károlyihoz, aki még megsüvegelését sem szenvedhette, nemhogy kézcsókot fogad-

¹⁵⁴ Pető 2000: 18.

¹⁵⁵ Az SZDSZ küldöttgyűlése (1. rész) 1999. 04. 11., MTI

¹⁵⁶ A kormány csak a hatalmát erősíti. Népszabadság, 1999. 04. 29.

¹⁵⁷ OGY - SZDSZ: politikai zsarolás tárgya a filmszakma. 2001. 05. 28., MTI

¹⁵⁸ A kormány csak a hatalmát erősíti. Népszabadság, 1999. 04. 29.

¹⁵⁹ Demszky: A Fidesz kommunizmust ígér a szocialisták nélkül. Népszabadság, 1998. 04. 10.

¹⁶⁰ Magyar: Ez a kormány álszent. Népszabadság, 2001. 12. 31.

¹⁶¹ Az SZDSZ küldöttgyűlése (1. rész) 1999. 04. 11. A Legfelsőbb Bíróság döntése - pártreagálások - SZDSZ, Fidesz 1999. 10. 28., MTI; OGY - médiatestületek - kivonul az SZDSZ. 2000. 02. 29., MTI

¹⁶² SZDSZ-kampánynyitó Budapest. 2002. 01. 24. MTI

¹⁶³ Aki koalíciót akar, annak az SZDSZ-re kell szavaznia, ez ilyen egyszerű. Népszabadság, 1998. 02. 28.

¹⁶⁴ Az SZDSZ tisztújító közgyűlése (1. rész). 1999. 11. 27., MTI

¹⁶⁵ Paksaméták egymás mellett. Népszabadság, 2001. 10. 19.

¹⁶⁶ Nemzeti Kerekasztal: a parlamenti pártok megemlékezése. 2004. 09. 18., MTI

jon el, s aki politikai értelemben ugyan nem tudott élni hatalmával, de vagyoni értelemben, szemben a maiakkal, nem is akart, mert nem szerzett vagy alapított hitbizományokat, hanem példát mutatva saját birtokát osztotta.”¹⁶⁷

Médiumok

Magyar Narancs

A hetilap nem kötődik pártokhoz, de liberális elveket vall, és elkötelezett az egyéni szabadságjogok mellett. A Magyar Narancs elsősorban a „mozgalmárok” és a liberális értelmiség csatornája, de megszólaltatnak „mainstream” SZDSZ politikusokat is. Rendszeresen publikál itt Eörsi István, megjelennek Tamás Gáspár Miklós nagy terjedelmű írásai, illetve rendszeresen olvashatók a magyar értelmiségiek hosszabb publicisztikai szociológiai, politológiai, jogi és egyéb témákban.

Aktor voltát a leginkább az mutatja, hogy markáns, önálló véleményt fogalmaz meg az aktuális politikai helyzetről, erősen kormány- és koalíció-kritikus, a kampányidőszakban a kormányzás értékelése mellett az SZDSZ és általában a liberális oldal helyzetére, választások utáni lehetőségeire, teendőire reflektál.

A lap mission statementje szerint a képviseleti demokrácia és a szabad verseny, magántulajdonon alapuló piacgazdaság értékei iránt elkötelezett hetilap, amely magasan kvalifikált olvasóit ezen értékek szerint, egyedi hangnemben tájékoztatja a politikai és kulturális közélet meghatározó eseményeiről. Elkötelezettsége liberális; az egyéni szabadságjogok és a jogállami normák érvényesülését mindennél többre becsüli.¹⁶⁸

Bár az SZDSZ koalíciós kérdését úgy ítéli meg a lap, hogy a párt elszakadt a klasszikus liberális értékektől és ideológiailag elszürkült, azonban az EP választások előtt és 2006-ban is nyíltan

¹⁶⁷ Megemlékezés az első magyar köztársaság kikiáltása alkalmából. 2001. 10. 30., MTI

¹⁶⁸ Az újság maga. Magyar Narancs, <http://magyarnarancs.hu/rolunk/az-ujzag-maga-77331>

az SZDSZ-t támogatja.¹⁶⁹ Éles kritikát fogalmaz meg Orbán Viktorról,¹⁷⁰ Horn Gyuláról,¹⁷¹ az MSZP-ről,¹⁷² és Gyurcsány Ferencről is.¹⁷³

A lapban megjelenített ügyek egybeesnek az SZDSZ számára is fontos témákkal. Írnak a Bős-Nagymarosi vízlépcsőről,¹⁷⁴ az egészségügyről,¹⁷⁵ a drogpolitikáról,¹⁷⁶ a kisebbségek helyzetéről, az idegengyűlöletről, a roma integráció szükségességéről,¹⁷⁷ és a Meleg Büszkeség Napjáról.¹⁷⁸ A Magyar Narancs egyéb modalitásairól elmondható, hogy stílusa fiatalos, szókimondó és szabadszellemű. Címlapja egyszerű, általában egy-egy politikust, vagy aktuális ügyet jelenít meg. A politikai arcél mellett a kulturális vonal is hangsúlyos: életmód rovat, programajánlók, film- és könyvkritikák. A korszakban már jelen van a magyarnarancs.hu oldal is, mint a lap online változata.

Magyar Hírlap

Klasszikus liberális napilapként határozható meg, amely az aktuálpolitikai írások mellett megjeleníti a liberális közösség legfontosabb témáit, ügyeit is, így az egészségügy helyzetét,¹⁷⁹ Bős-

¹⁶⁹ Magyar Narancs, EP választások előtti szerkesztői publicisztika, 2004.06.10. Csak szavazz! Magyar Narancs, 2006. 04. 06., http://magyarnarancs.hu/aszerk/csak_szavazz-65344;

¹⁷⁰ Szívzúr. Magyar Narancs, 2000. 08. 31. <http://magyarnarancs.hu/publicisztika/szivzur-55592>; Visel-e Orbán rózsaszínű tangát? Magyar Narancs, 2006. 03. 30. http://magyarnarancs.hu/publicisztika/visel-e_orban_rozsaszinu_bortangat-65315

¹⁷¹ Horn Gyula a közgázon: Lapossági fórum. Magyar Narancs, 1998. 04. 02., http://magyarnarancs.hu/belpol/horn_gyula_a_kozgazon_lapossagi_forum-60803

¹⁷² Az MSZP imája. Magyar Narancs, 2005. 04. 28. http://magyarnarancs.hu/publicisztika/az_mszp_imaja-63963; Húzónevek. Magyar Narancs, 2004. 01. 29. <http://magyarnarancs.hu/publicisztika/huzonevek-68425>

¹⁷³ Kormányese. Magyar Narancs, 2005. 02. 17. <http://magyarnarancs.hu/publicisztika/kormanyese-52389>; Mi kéne még? Magyar Narancs, 2005. 04. 07., http://magyarnarancs.hu/publicisztika/mi_kene_meg-63889

¹⁷⁴ Dokumentumok Bős-Nagymarosról: Erőlködés. Magyar Narancs, 2000. 09. 14. Az SZDS vétója: Tenyeres. Magyar Narancs, 1998. 03. 15. http://magyarnarancs.hu/belpol/az_szdsz_vetoja_tenyeres-61588;

¹⁷⁵ Fejjel a hasfálnak – Orvosi műhibaperek. Magyar Narancs, 2005. 09. 22. http://magyarnarancs.hu/belpol/fej-jel_a_hasfálnak_-_orvosi_muhibaperek-64566; Atmeneti bizonytalanság - Az egészségügy átalakítása. Magyar Narancs, 2006. 05. 11. http://magyarnarancs.hu/belpol/atmeneti_bizonytalansag_-_az_egeszsegugy_atalakitasa-65499;

¹⁷⁶ Legyen világosság. Magyar Narancs, 2005. 07. 28. http://magyarnarancs.hu/publicisztika/legyen_vilagosság-64358; Jelentsd fel magad! – A magyar drogpolitikáról. Magyar Narancs, 2005. 12. 15. http://magyarnarancs.hu/publicisztika/jelentsd_fel_magad_-_a_magyar_drogpolitikarol-64937;

¹⁷⁷ Cigányvadászat. Magyar Narancs, 2005. 07. 07., <http://magyarnarancs.hu/publicisztika/ciganyvadaszat-64259>;

¹⁷⁸ Budapesti melegfront: Ahol egy másra találhatnak. Magyar Narancs, 2004. 06. 03., http://magyarnarancs.hu/sport/budapesti_melegfront_ahol_egy_masra_talalhatnak-53833; Homoszexuálisok felvonulása: Meleg és büszke. Magyar Narancs, 1997. 09. 11. http://magyarnarancs.hu/tudomany/homoszexualisok_felvonulasa_meleg_es_buszke-58774;

¹⁷⁹ Drasztikusan növekvő gyógyszerterhek. Magyar Hírlap, 2000. 03. 11. Az egészségügy sebei. Magyar Hírlap, 2004. 01. 3-4. Jogszabályban álmodik a nyomor. Magyar Hírlap, 1998.04.04.

Nagymaros ügyét,¹⁸⁰ az oktatáspolitikát,¹⁸¹ a környezetvédelmet.¹⁸²

A Magyar Hírlap a jellegzetesen liberális ügyek mindegyikét képviseli, ír az abortusz ügyéről,¹⁸³ a drogpolitika¹⁸⁴ kapcsán heroin elvonókúráról,¹⁸⁵ a főváros drogellenes cselekvési tervéről,¹⁸⁶ a kábítószer-probléma visszaszorítására kidolgozott nemzeti stratégiáról,¹⁸⁷ vagy a 70-es, 80-as évek magyar droghasználatáról.¹⁸⁸ A romák ügyével kapcsolatban bemutatja az EU álláspontját,¹⁸⁹ ír a Lungo Dromról,¹⁹⁰ a kisebbségek parlamenti képviselőinek ügyéről,¹⁹¹ az önkormányzatok kisebbségi jogokat korlátozó rendeleteiről,¹⁹² az ózdi romatelep felszámolásáról,¹⁹³ de általánosságban a roma társadalom történelméről is.¹⁹⁴

A lap a szabadságjogok¹⁹⁵ mellett a demokráciavédelem¹⁹⁶ ügyében is állást foglal és a magyar demokrácia első évtizedét fölöttébb aggasztónak minősíti,¹⁹⁷ illetve latin-amerikai és délkelet-ázsiai diktatúrákhoz való hasonlóságokat is megemlíti Kövér László pozícióira utalva.¹⁹⁸

HVG

A HVG véleményrovatának visszatérő szerzői liberális politikusok és értelmiségiek, Tamás Gáspár Miklós, Bauer Tamás, Demszky Gábor, Pető Iván, Petschnig Mária Zita, Kéri László,

¹⁸⁰ Továbbra sincs konszenzus Bösről. Magyar Hírlap, 1998. 01. 10. Hatástanulmányokra várva. Magyar Hírlap, 1998. 03. 07.

¹⁸¹ Országos hálózat a lemaradók oktatására. Magyar Hírlap, 2002. 10. 12; Bővül a kör, kevesebb a kedvezmény. Magyar Hírlap, 2004. 01. 24-25. Nem mennyiségi kérdés az oktatás. Magyar Hírlap, 2005. 09.03.

¹⁸² Földünk jövője- Kiotó előtt és után I. Magyar Hírlap, 1998.01.17. Felelős hazai erőmű-üzemeltetés. Magyar Hírlap, 2005. 10. 18.

¹⁸³ Fórum az abortuszról. Magyar Hírlap, 2000.02.19.

¹⁸⁴ „Budapesti drogellenes program. Magyar Hírlap, 1998. 01. 24. A kormány liberális drogpolitikája. Magyar Hírlap, 2005. 01. 28.

¹⁸⁵ Drogkommunában a mákteázók. Magyar Hírlap, 1998.01.10.

¹⁸⁶ Budapesti drogellenes program. Magyar Hírlap, 1998.01.24.

¹⁸⁷ Konszenzus a drogstatégiáról. Magyar Hírlap, 2000.05.13.

¹⁸⁸ Az LSD és a többiek. Magyar Hírlap, 2004. 02. 7-8.

¹⁸⁹ Közel ötmilliárd a romahelyzet javítására. Magyar Hírlap, 2000.03.04.

¹⁹⁰ Párttá alakulhat a Lungo Drom. Magyar Hírlap, 1998.01.17.

¹⁹¹ Kisebbségi képviselők. Magyar Hírlap, 1998.01.10. Kisebbségi képviselőt kooptálással? Magyar Hírlap, 1998.01.31.

¹⁹² Jogi kultúra: érvényt szerezni a törvénynek. Magyar Hírlap, 1998.01.17.

¹⁹³ A nyomor komfortosítása. Magyar Hírlap, 2004. 01. 10-11.

¹⁹⁴ A cigányság két útja. Magyar Hírlap, 1998.03.07.

¹⁹⁵ Fórum az abortuszról. Magyar Hírlap, 2000. 02. 19; MIÉP-nagygyűlés Árpád-sávok árnyékában. Magyar Hírlap, 2002. 03. 16; Legális a spanyol melegházasság. Magyar Hírlap, 2004. 10. 2-3.

¹⁹⁶ A civilkorrektség hiánya. Magyar Hírlap, 1999. 01. 09. Fel akarja frissíteni az SZDSZ a demokráciát. Magyar Hírlap. 2004. 02. 21-22. „Sumák pártok” kontra mindenható nép. Magyar Hírlap, 2004. 03. 01.

¹⁹⁷ A civilkorrektség hiánya. Magyar Hírlap, 1999.01.09.

¹⁹⁸ Hatszemközt Kovács Lászlóval, a szocialista párt elnökével. Magyar Hírlap, 2000.01.15.

Kolláth György.

Témáiban a liberális közösség ügyei gyakran szerepelnek és interjúkat közöl szabaddemokrata vezetőkkel is.¹⁹⁹ Kritikusán ír a szocialistákról,²⁰⁰ illetve megjelenteti SZDSZ-es politikusok ilyen témájú írásait is,²⁰¹ azonban az SZDSZ-szel szemben is megjelenik kritika.²⁰²

Megjeleníti az SZDSZ témáit, így például az esélyegyenlőségi törvényt,²⁰³ vagy a liberális közösség számára kiemelten fontos demokráciavédő diskurzust is.²⁰⁴ Képviseli az abortusz ügyét,²⁰⁵ valamint foglalkozik a drogokkal, de ezt inkább ismeretterjesztő jelleggel teszi, mintsem drogpolitikai állásfoglalással. Bemutatja az LSD történetét és hatását,²⁰⁶ ír a magyar droghasználat statisztikai adatairól.²⁰⁷ A lap kitér a romák jogaira, bemutatja a témával kapcsolatos szlovákiai eseményeket,²⁰⁸ foglalkozik más kisebbségek ügyével is, így például a muszlimokkal szembeni intoleranciával.²⁰⁹

A HVG kapcsán kiemelendő címlapja, amely egyedülállóvá teszi a lapot: az aktuális hét egyik fő témáját mindig ironikusan és humorral jeleníti meg. A lap a korszakban online verzióban is elérhető válik, amivel még több emberhez eljut.

Diskurzusok és metaforák

A diskurzusok azt mutatják be, hogy a liberális közösség hogyan szervezi meg, hogyan konstruálja meg a számára fontos témákat, gondolatmeneteket, amelyek visszatérők a közösségben, ezáltal pedig identifikálják a liberálisokat, valamint segítenek a befogadónak a liberálisok azonosításában.

¹⁹⁹ „A tendenciák nem fognak megváltozni”. HVG, 1998.05.08. „Nem adtuk fel az adócsökkentési politikát”. HVG, 1999.04.24.

²⁰⁰ Széttartás. HVG, 2003.09.13. A szürkeség diadala. HVG, 2003.05.24.

²⁰¹ Kamat és hitel. HVG, 2003.12.06. Közjogi hátraarc. HVG, 2004.03.20.

²⁰² Kívül tágasabb? HVG, 1998.02.28. A liberális minimum. HVG, 2005.03.19.

²⁰³ Esélyegyenlőség. HVG, 2004.05.29.

²⁰⁴ Füttyszabadság. HVG, 2005.04.02.

²⁰⁵ Véres valóság. HVG, 2004.05.01. Egyenlőségtől mentes nap. HVG, 2005.01.08.

²⁰⁶ Hatásvizsgálat. HVG, 2006.02.04.

²⁰⁷ Állóháború. HVG, 2004.02.07.

²⁰⁸ Munkát, kenyeret? HVG, 2004.03.06.

²⁰⁹ Kendőzés nélkül. HVG, 2003.03.15. Fejkendő és szekularizáció. HVG, 2004.03.06. Tesznek a gyűlölet ellen. HVG, 2004.10.30.

Az MSZP-vel kötött koalíció diskurzusa

A koalíciós diskurzus az egész második korszakon átível, és élesen megosztja az SZDSZ belső ellenzékét, értelmiségi holdudvarát és vezető politikusait.

A korszak elején, 1998 januárja és márciusa között az SZDSZ egységesen azon dolgozik, hogy megmutassák a saját, markáns, a szocialistákétól eltérő véleményüket, amihez megfelelő alapot nyújt Bős-Nagymaros ügye: az szabaddemokraták kilátásba helyezik a koalíciós szerződésben rögzített vétójoguk alkalmazását, amennyiben Horn Gyula bármilyen szerződést aláírna a szlovákokkal.²¹⁰

Az egyetértés csak a fenti ügy erejéig tart az SZDSZ-ben. 1998-ban a belső ellenzék és az értelmiség arra alapozza a kritikáját, hogy az SZDSZ-t „felőrölte a koalíció” a politikai tér kétosztatúvá válása miatt,²¹¹ a koalíció megisméltése pedig az MSZP szatellitpártjává tenné a pártot,²¹² mivel az első koalíciós kormányzásban a szabaddemokraták háttérbe szorították elveiket,²¹³ és az adócsökkentés pártjából az adóemelés pártjává lettek.²¹⁴ Tamás Gáspár Miklós szerint a koalíció végeredményben csak megmutatta a párt valódi mivoltát:

A koalíció NEM OKOZTA, hanem csak MEGMUTATTA, hogy az SZDSZ - ami végül is nem meglepő - nem rí ki annyira a szürkésbarna honi tájból, amint azt gőgösen hitte magáról, és amit vetélytársai is készpénznek vettek. (...) nem OKA, hanem TŰKRE az SZDSZ gyöngeségeinek.²¹⁵

„Nehéz és skizofrén” döntést hoztak meg a koalíció vállalásával, most viszont fontos, hogy az SZDSZ „egyszer és mindenkorra” szakítson az MSZP-vel.²¹⁶ Az érdekek mentén szerveződő MSZP-vel szemben az SZDSZ-nek elvi alapon kell politizálnia.²¹⁷ Miként nincs valódi baloldal, így az SZDSZ-nek a jogállamiság védelmezőjeként vállalnia kell az üldözöttek, az elesettek

²¹⁰ Az SZDSZ vétója: Tenyeres. Magyar Narancs, 1998. 03. 05. http://magyarnarancs.hu/belpol/az_szdsz_vetoja_tenyeres-61588

²¹¹ Neményi László: A hónap üzenete. Beszélő, 1998. 5. szám. <http://beszelo.c3.hu/98/05/02nem.htm>

²¹² Kívül tágasabb? HVG, 1998.02.28.

²¹³ Az SZDSZ küldöttgyűlése (1. rész). 1999. 04. 11., MTI

²¹⁴ SZDSZ küldöttgyűlés (3. rész) 1998. június 20.

²¹⁵ Tamás Gáspár Miklós: Kedves liberális választó! (The Long Good-Bye). Magyar Narancs, 1998. 04. 30. http://m.magyarnarancs.hu/publicisztika/tamas_gaspar_miklos_kedves_liberalis_valasztó_the_long_good-bye-59980/?orderdir=novekvo

²¹⁶ Magyar Bálint az SZDSZ új elnöke. Népszabadság, 1998. 06. 22.

²¹⁷ SZDSZ küldöttgyűlés (3. rész). 1998. 06. 20., MTI

védelmét, és a pártnak nem szabad azokra hallgatnia, akik ezt szavazatszerzési okokból elutasítják.²¹⁸

Ezzel szemben a kampányban Kuncze, Demszky és Magyar – a vezető politikusok – azon az állásponton vannak, hogy bár az MSZP-ben erősödik az „egyedül is eléggé erősek vagyunk” attitűd,²¹⁹ azonban elegendő, ha folyamatosan emlékeztetik a szocialistákat az SZDSZ gazdaságpolitikájának eredményeire.²²⁰ A vezető politikusok pragmatikus érvelése szerint az SZDSZ feladata az ellensúly- és kontrollfunkció betöltése, mivel a szocialisták egyedül nem lennének elegendők a reformokhoz, vagyis végső soron az SZDSZ szerepe az, „hogy rászorítsa az időnként habozó, határozatlan, és a reformmal is szembeforduló MSZP-t egy következetes politikai irányvonalra.”²²¹ Szerintük a koalíciókötés helyes döntés volt, „nem lett volna gazdasági stabilizáció, ha az SZDSZ nincs a kormányban,”²²² viszont erősebben kellett volna képviselni saját elveiket, és stratégiát kellett volna váltaniuk, amikor az elveik képviselete lehetetlenné vált.²²³ A politikusi álláspont szerint a választás sikertelenségének oka, hogy a választópolgárok így büntették meg őket elsősorban az 1994-es koalíciókötés miatt, másodsorban bizonyos ügyekben, például a Tocsik-ügyben mutatott határozatlanságuk miatt, legvégül pedig a választási kampány nem kielégítő voltáért. Véleményük szerint azonban inkább azt kell hangsúlyozni, hogy miket értek el: a gazdasági stabilitást és a gazdasági növekedés elindítását.²²⁴ Továbbá a szocialisták „önmagukban nem jelentenek garanciát a mostani kormányprogram folytatására.”²²⁵

1999 októberében már Magyar is úgy gondolja, hogy „hiba volt az MSZP-vel koalícióra lépni.”²²⁶ Demszky elnökségével a koalícióval szembeni kritika kiéleződik, mivel úgy kíván erős pártot teremteni, hogy a két nagy párttól egyaránt távolságot tartó politikát ígér,²²⁷ illetve kiemelten fontosnak tarja, hogy az MSZP-től erőteljesen elhatárolódjanak.

Ma sok szavazó azt gondolja: az MSZP-re szavazva, vele kap minket is. Hogy mi vagyunk az emeszpés kalácsban a mazsola. Szeretném hangsúlyozni, hogy ez nincs így. Eljött a pillanat, amikor a szimpatizánsainknak választaniuk kell, az MSZP és köztünk.

²¹⁸ Az SZDSZ programadó küldöttgyűlése (2. rész); 1998. 02. 28., MTI

²¹⁹ Aki koalíciót akar, annak az SZDSZ-re kell szavaznia, ez ilyen egyszerű. Népszabadság, 1998. 02. 28.

²²⁰ Csökken az antikommunizmus politikai szerepe. Népszabadság, 1998. 01. 19.

²²¹ Megismétli-e harmadszor is a bravúrt az SZDSZ? Magyar Hírlap, 1998.02.07.

²²² Szabad vegyértékek. Magyar Narancs, 1998. 03. 19. http://magyarnarancs.hu/belpol/szabad_vegyertekek_magyar_balint_kultuszminiszter_az_szdsz_kampanyfonokk-63540

²²³ Magyar Bálint az SZDSZ új elnöke. Népszabadság, 1998. 06. 22.

²²⁴ SZDSZ: vitathatatlan a vereség. Népszabadság, 1998. 06. 02.

²²⁵ Demszky Gábor: Orbán és Torgyán sziámi ikrek, MTI, 1998. 04. 27.

²²⁶ Nincs ellenzéki a „36-ok” között. Népszabadság, 1999. 10. 15.

²²⁷ SZDSZ - Kuncze Gábor az ügyvezető elnök. 2001. 06. 17., MTI

(...) Nem vagyunk az MSZP kistestvére, így nincs szükség semmilyen előzetes választási együttműködésre.²²⁸

Demszky lemondását követően a 2002-es választásokkor az SZDSZ Kuncze elnökségével ismét koalíciót köt az MSZP-vel, aminek fő okai, hogy az SZDSZ-ből kiszorulnak/háttérbe kerülnek a „mozgalmárok,” és hogy a közösségben egyetértés van azzal kapcsolatban, hogy a Fideszt mindenképpen le kell váltani. Az utóbbi cél kapcsán elfogadhatóvá válik az MSZP-vel való „programalapú” koalíció, ugyanakkor a korábbi koalíció-szkeptikus értelmiségi kör hangsúlyozza, hogy a koalíció szükségességét a demokratikus rend visszaállítása adja. Csakis az fogadható el, ha az SZDSZ e célból lép koalícióra,²²⁹ ugyanis az MSZP nem képes egyedül a többség megszerzésére.²³⁰ Az MSZP-féle koalícióskényszer témáját az eddigi kommunikációhoz képest Kis János megfordítja: „az MSZP csak két lehetőség közül választhat: vagy nagykoalíció, vagy koalíció az SZDSZ-szel.”²³¹

Az egységes SZDSZ képe nem tart sokáig, 2003-ban már ismét hangosabb lesz a belső megosztottság a koalíció megkötése és a D-209-es ügy kapcsán, innentől az MSZP-koalíciós diskurzus keveredik a liberalizmus diskurzussal, mivel a kényszerpályán mozgó SZDSZ a megújult és karakteresen liberális párt image kialakítását látja megoldásnak.

Egy, a mainál *dinamikusabb*, az MSZP-vel egyszerre verseny- és együttműködés-képes SZDSZ megteremtése nemcsak az *önálló liberális politizálás* túlélését szolgálja, hanem a koalíció sikerét is.²³²

2006-ban az SZDSZ ismét koalíciót köt az MSZP-vel, bár hangsúlyozva, hogy erős feltételeik vannak, többek között az egykulcsos adórendszer bevezetése, és több más liberális ügy. Látnyosan elhatárolódnak az MSZP-től, különböző ügyek kapcsán folyamatosan megvilágítják, hogy nem értenek egyet a szocialistákkal. Kuncze szerint a koalíció csakis feltételekkel képzelhető el, és amennyiben a szocialisták abszolút többséget szereznek, úgy egyedül kell kormányozniuk.²³³

A választások első fordulóját követően az SZDSZ a koalíciós jelöltek támogatására szólítja fel

²²⁸ Arra készülök, hogy leválsuk Orbánt. Népszabadság, 2000. 10. 20.

²²⁹ Kis János az SZDSZ küldöttgyűlésén. Magyar Narancs, 2002. 02. 16. http://magyarnarancs.hu/belpol/szdsz-kuldottgyules_helyre_tetre_befutora-61390

²³⁰ „a választóknak fel kell ismerniük, hogy az SZDSZ-re szavazni fontos, ha kormányváltást akarnak, mert az MSZP nem képes egyedül abszolút többséget szerezni” Gulyás József: Kormányváltás vagy... Népszabadság, 2002. 01. 22.

²³¹ Kuncze: „Békében, de határozottan húzzanak el” Népszabadság, 2002. 02. 11.

²³² Fodor Gábor versenybe szállt az SZDSZ-elnökségért. Népszabadság, 2005. 03. 11.

²³³ Kuncze csak feltételekkel kötne koalíciót az MSZP-vel. Index, 2006.02.08. <http://index.hu/belfold/kun0208p/>

a választókat, de nem engedik, hogy a párt kampányának központi figurájára, Kovács Pistire piros pólót húzzanak a szocialisták.²³⁴ A koalíciót a gazdasági és az egészségügyi programhoz kötik.²³⁵ A koalíciós tárgyalásokon az SZDSZ ragaszkodik Magyar Bálint oktatásminiszteri pozíciójához, azonban az MSZP nem enged, így végül Magyar visszalép. A koalíciós végeredmény megosztja az SZDSZ-es politikusokat, mivel nincsenek régi SZDSZ tagok az új kormányban, a kormányprogramból pedig hiányolják a liberálisoknak fontos vállalásokat: a drogfogyasztás büntetőjogi következményének eltörlését, a regisztrált élettársi kapcsolat bevezetését, az önkormányzati kétszintűség eltörlését, vagy éppen Budapest és az agglomeráció egy régióvá válását.²³⁶

Demokráciavédő diskurzus

Az első korszak demokráciaféltés ügye az 1994-es kormányváltás után rövid időre okafogyottá válik ugyan, a második korszakban ismét hangsúlyossá válnak a demokrácia fenyegetettségével kapcsolatos aggodalmak, mivel a liberális közösség szerint a Fidesz állandó fenyegetést jelent a demokráciára.

Miként az SZDSZ a demokráciát sok esetben a szabadsággal azonosítja, és értelmezésükben a szabadságnak az egyik metaforája a liberalizmus, így a demokráciavédő diskurzus gyakran összekapcsolódik a liberalizmus diskurzussal. 1998-ban Magyar Bálint az „erős liberális párt” létrehozását²³⁷ a demokrácia(=szabadság) védelmével egybekötve hirdeti meg, ezzel kialakítva a képet, miszerint a liberálisok a szabadság egyedüli garanciái, akik - többek között a Fidesszel szemben - valódi demokráciáról és valódi szabadságról beszélnek.

Az SZDSZ történelmi szerepe a rendszerváltás időszakában a *szabadság* kivívása és az elnyomás nagy rendszereinek lebontása volt. Ezt követően pedig a szabadság szerkezetének megteremtése, azoknak az intézményeknek a felállítása, amelyek erőssé tudnak tenni egy demokratikus rendszert. Büszkék voltunk arra, hogy a magyar demokratikus berendezkedés a liberális nyugat-európai modellre hasonlít, és nem a balkánira, amely az erős kéz, a vezér birodalma. Az ezredfordulón a liberalizmus számára a szabadság

²³⁴ Pirosoba öltöztetnék Kovács Pistit a szocialisták. Index, 2006.04.15. <http://index.hu/belfold/kp7370/>

²³⁵ Az SZDSZ ragaszkodik egészségügyi programjához. Index, 2006.04.23 http://index.hu/belfold/valsecpp2006/az_szdsz_ragaszkodik_egeszsegugyi_programjahoz/

²³⁶ Nem minden SZDSZ-esnek tetszik a koalíciós megállapodás. Index, 2006.05.27. <http://index.hu/belfold/szdsz060525/>

²³⁷ Magyar Bálint az SZDSZ új elnöke. Népszabadság, 1998. 06. 22.

minősége a tét. Az elnyomásnak vannak kis rendszerei, a kiszolgáltatottságnak vannak kis körei. A Fidesz-kormány mostani politikája számos ponton kikezdi a szabadság és demokrácia intézményeit. (...) az a fajta demokráciamodel, amelyet a Fidesz-kormány megvalósít, a szabaddemokraták számára elfogadhatatlan.²³⁸

1999-ben Magyar egy „megújult, a demokrácia védelme mellett a társadalom napi problémáira összpontosító SZDSZ-t vázolt fel,”²³⁹ majd egy interjúban az SZDSZ feladatának egyértelműen a demokráciavédelmet jelöli meg: „Az SZDSZ-nek ma már az a feladata, hogy két lábon álljon, és a földön járjon. Tehát egyfelől fenntartja a demokrácia értékeit védő politikáját, és ha arra szükség van, bátran kritizálja a kormány tevékenységét. Utóbbira bőven van lehetőség (...)”²⁴⁰

A liberális közösség csatornáinak demokráciavédő diskurzusa kevésbé elvont, a HVG állásfoglalása szerint a demokrácia

(...) a szabadság rendszere, az a politikai keret, amelyben a lehető legtöbb ember szabadsága valósul meg, a lehető legnagyobb mértékben. De nem korlátlanul. Ami az egyik ember szabadságának korlátja, az a másik szabadsága. Mindenki addig szabad, ameddig nem teszi lehetetlenné, hogy más is az legyen.²⁴¹

A Magyar Hírlap szerint a magyar demokrácia első évtizedét a „személyes kapcsolatrendszerek túlsúlya és a meritokratikus értékelés hiánya jellemzi - ami fölöttébb aggasztó.”²⁴² Kövér László titkosszolgálatokat felügyelő miniszteri és a miniszterelnök helyettesi pozíciói kapcsán Magyarországot diktatúrákhoz hasonlítják.²⁴³

Liberalizmus diskurzus

A korszakot végigkíséri az SZDSZ különböző sikerű törekvése saját liberalizmusának láttatására, és az eszmény védőbástyaként jelenik meg, mint a párt megújulásának kulcsa. A sok meg erősödési kísérlet, az SZDSZ láthatóbb és erősebb párttá tétele, mind arra fut ki végül, hogy az SZDSZ az *egyetlen magyar liberális párt*, akiknek ebből adódóan minden liberális ügy mellett ki kell állniuk, ezzel karakterizálva önálló arcélüket. A liberalizmus konkrét szerepét azonban

²³⁸ Nem farkast kiáltok, pitbullt látok. Népszabadság, 1998. 11. 13.

²³⁹ „Fidesz-időutazás Kelet felé” Népszabadság, 1999. 04. 12.

²⁴⁰ A kormány csak a hatalmát erősíti. Népszabadság, 1999. 04. 29.

²⁴¹ Füttyszabadság. HVG, 2005.04.02.

²⁴² A civilkorrektség hiánya. Magyar Hírlap, 1999.01.09.

²⁴³ Hatszemközt Kovács Lászlóval, a szocialista párt elnökével. Magyar Hírlap, 2000.01.15.

sokáig nem sikerül tisztázni.

1997 végén a liberalizmus diskurzus szerepe, hogy megvilágítsa az SZDSZ sikeres koalíciós szerepét:

a jelenlegi kormánykoalíció képviselte liberális gazdaságpolitika mára bizonyos sikereket könyvelhet el, ezért egyre ritkábban szitok tárgya. Mind többen ismerik fel, hogy gyógyszer is volt, amelyet nem lehetett volna alkalmazni, ha az SZDSZ nincs a kormányban.²⁴⁴

Az 1998-as választásokat követően a liberalizmus diskurzus egyetlen és leghangsúlyosabb eleme a szabadság, ezáltal pedig keveredik a demokráciavédő diskurzussal: *a liberálisok nyújtják a szabadság garanciáját.*²⁴⁵ A liberalizmus bővebb tartalmát kicsit később, az SZDSZ megalakulásának 10. évfordulóján a „Magyar liberalizmus az ezredfordulón - szabadelvű hitvallás” című megújított alapprogramban próbálják kifejezni,²⁴⁶ azonban annak ellenére, hogy a program az SZDSZ elvi nyilatkozata is egyben, liberalizmusuk valódi mivoltát nem sikerül tisztázni. Egyrészt ebből a hiányból is adódik a liberalizmus második korszakbeli leértékelődése, külső konstrukciókban „átok-szitokszóvá” válása, amely piaci kártékonyt és „amerikai liberális kozmopolita mocskot” jelöl.²⁴⁷

Az SZDSZ valóban rosszul tette, hogy nem vette fel a kesztyűt, és az értelmiségi szavazókhoz szólva nem utasította vissza a liberalizmus ócsárlását. Magyar Bálintéknak, ha nem tömeggyűléseken is, de elvi cikkekben, tanulmányokban, vitafórumokon valóban tisztázniuk kellene, hogy mi a konkrét tartalmuk az általuk képviselt szabadelvű eszméknek. Mit tartanak konkrétan az állam feladatának, mennyire lehet, kell - véleményük szerint - szabadjára engedni a piaci versenyt? Milyen állami védelemre szorulnak a piac vesztesei, miféle támogatás illeti a piacéptelen magas kultúrát. És nem általánosságokban kell a szép eszmékről szavalni, hanem konkrétan kell vitába szállni (...)²⁴⁸

A kiüresedett állapot Demszky elnöksége idején is fenn áll, annak ellenére, hogy ő is kiemeli a hangsúlyosan liberális politika folytatásának szükségességét.

A liberalizmus jelentésének valódi tartalommal való megtöltése Kunczéval kezdődik meg:

²⁴⁴ Gyógyító liberális részvétel. Népszabadság, 1997. 10. 11.

²⁴⁵ Magyar Bálint az SZDSZ új elnöke. Népszabadság, 1998. 06. 22. Nem farkast kiáltok, pitbullt látok. Népszabadság, 1998. 11. 13.

²⁴⁶ Tízéves az SZDSZ. Népszabadság, 1998. 11. 23.

²⁴⁷ A nagy árkon innen: SZDSZ és MSZP. Népszabadság, 2000. 02. 24.

²⁴⁸ A nagy árkon innen: SZDSZ és MSZP. Népszabadság, 2000. 02. 24.

a nemzet akkor lesz egészséges, ha a szabadság mindennapi létformává válik, s ha az emberek azt tapasztalhatják, hogy nem tesznek különbséget köztük származás, bőrszín, világnézet vagy vallási felekezethez tartozás alapján.²⁴⁹

2004-ben a Liberális Charta liberális alapelvek mentén mutatja be az SZDSZ cselekvési tervét: adócsökkentés, a rászorultsági elvű szociálpolitika, önkorlátozó, kis állam, az egyéni szabadságjogok kiteljesítése, az esélyegyenlőség megteremtése, liberális drogpolitika, eutanázia.²⁵⁰ 2005-ben Kuncze a fentiek mentén fogalmazza meg a liberális ügyeket: gazdasági versenyképesség, az egészségügy finanszírozásának átalakítása, nyilvános ügynökakták.²⁵¹ Innentől a liberalizmus diskurzus lehangsúlyosabban a gazdasági aspektust jelöli, ami nagy változásnak tekinthető az előző korszakhoz képest, hiszen akkor az eszmeiség került előtérbe.

A második korszakban a liberális eszmeiséggel jellemzően az értelmiség foglalkozik az értelmiségi csatornákon. Az Élet és Irodalomban Kis János háromrészes publicisztikát jegyez a magyarországi liberalizmus mibenlétéről, történelmi hagyományairól, támogatottságáról, és a liberális értelmiség eltérő véleményeiről. Itt megfogalmazza a liberalizmus erkölcsi alapelveit is:

(...) hogy a vallás magánügy és az egyházakat el kell választani az államtól; hogy a korai abortuszt korlátozás nélkül lehetővé kell tenni; hogy a gyógyíthatatlan betegnek - ha úgy kívánja - orvosi segítséget kell kapnia az élet befejezéséhez; hogy a homoszexualitás a tipikustól eltérő, de nem bűnös nemi vonzalom; hogy a kábítószer pusztá fogyasztása nem üldözendő; hogy a prostitúciót nem rendőri kérdésként kell kezelni (...)

252

Kis utal arra is, hogy „a köztársaság intézményeibe vetett bizalom megcsappant, a liberalizmus szitokszóvá vált - mindenekelőtt a politikai jobboldalon, de a baloldal egy része számára is -, és elbizonytalanodott a liberális gondolkodás.”²⁵³ Azonban szerinte a liberálisok megosztottsága ellenére felül lehet emelkedni a zavarokon, és

az új magyar liberalizmus elég gazdag gondolati eszköztárral rendelkezik ahhoz, hogy képes legyen rugalmasan közelíteni az ország előtt álló bonyolult feladatokhoz, és gondolatvilága ugyanakkor elég jól körvonalazott ahhoz, hogy a rugalmasság ne következmények nélküli eklekticizmust jelentsen.²⁵⁴

²⁴⁹ Ismét Kuncze az SZDSZ élén. Népszabadság, 2001. 07. 02.

²⁵⁰ Az SZDSZ véglegesítette az EP-listáját. Népszabadság, 2004. 02. 23.

²⁵¹ Négy liberális cél 2005-re. Népszabadság, 2005. 01. 08.

²⁵² Kis János: Liberalizmus Magyarországon I. Élet és Irodalom, 2001. 03. 16.

²⁵³ Kis János: Liberalizmus Magyarországon I. Élet és Irodalom, 2001. 03. 16.

²⁵⁴ Kis János: Liberalizmus Magyarországon I. Élet és Irodalom, 2001. 03. 16.

A liberalizmus konkrét tartalmakkal való gyarapításának eszköze lesz a párt internetes csatornája, az enorszagom.hu oldal, ahol „liberális kérdőív” formájában többek között az abortusszal, a melegek jogaival, az eutanáziával és az egyházakkal kapcsolatos kérdések szerepelnek.²⁵⁵ A diskurzus meghatározó pontja a 2005. márciusi SZDSZ küldöttgyűlés, ekkor bővül a párt neve a liberális jelzővel.²⁵⁶

2006-ban a liberalizmus központi szerepet kap a kampányban, a kampányközpont a Liberálisok Háza nevet kapja, illetve ekkor mutatják be a Liberális Arcképcsarnokot is.

Ekkortól jellemzővé válik, hogy a szabaddemokraták minden liberális ügyben hallatják a hangjukat, amire reakcióként megjelenik a jobboldal negatív liberalizmus diskurzusa is. Semjén Zsolt a kereszténydemokratákat a normalitással, míg a liberálisokat a devianciával azonosítja.²⁵⁷ Mikola István 2006. márciusi nyilatkozatában pedig a szingli életforma és a szabadságjogok állami korlátozásának szükségességéről beszélt.²⁵⁸ Ezt követően az SZDSZ liberalizmus diskurzusa rohamosan gyarapodik, a nyilatkozatra reakcióként meghirdetnek egy internetes játékot, amelyben Mikola „legjobb” megnyilvánulásait várják a választóktól, továbbá a liberalizmus megfelelő eszköz lesz a Fidessel szembeni önmeghatározáshoz is:

Az SZDSZ azért dolgozik, hogy Magyarországon az egyén dönthessen például arról, hogy neki szingliként jó élni, vagy családot akar alapítani, és ezt ne az állam, a kormány vagy ultrakonzervatív politikusok döntsék el ez helyette.²⁵⁹

Orbán a negatív konstrukció helyett a liberálisokhoz közelítést választja,²⁶⁰ ami az SZDSZ erős nemtetszését váltja ki, mivel saját magukat, mint az egyetlen magyar liberális pártot konstruálják meg: „a liberálisok, legyenek bal- vagy jobboldaliak, csak az SZDSZ-t választhatják, ha hűek akarnak maradni elveikhez.”²⁶¹ A Fidesz antiliberalizmusát Mikolával példázzák:

Orbán Viktor dr. Antiliberalizmust, Mikola Istvánt a Fidesz két lábon járó programjának nevezte és kormányfő-helyettesnek jelölte. Azt a Mikola Istvánt, aki állami eszközökkel korlátozná az emberek szabadságvágyát, középkori módszereket vezetne be az oktatásban, s aki hadat üzenne mindennek, ami érdekes, fiatalos, modern. Én hiszem:

²⁵⁵ „Populizmust nem tudok képviselni”. Népszabadság, 2005. 03. 12.

²⁵⁶ Kuncze nyert, de ezúttal csak „pontozással”. Népszabadság, 2005. 03. 21.

²⁵⁷ Gyurcsány olyan, mint Hitler? Index, 2006.03.25. <http://index.hu/belfold/gyomh060325/>

²⁵⁸ „A gondviselés rajtam keresztül működik” Népszabadság, 2006. 03. 23.

²⁵⁹ Best of Mikola játékot hirdetett az SZDSZ. Index, 2006. 03. 24. <http://index.hu/belfold/hirek/259418/>

²⁶⁰ Orbán a liberálisoknak udvarol. Index, 2006. 03. 27. <http://index.hu/belfold/udvarol9607/>

²⁶¹ Orbán a liberálisoknak udvarol. Index, 2006. 03. 27. <http://index.hu/belfold/udvarol9607/>

egyetlen liberális - legyen bal-, vagy jobboldali - sem szavazhat a szabadság korlátozására. Márpedig Orbán, Mikola és Semjén programja erről szól.²⁶²

2006 júniusára a liberalizmus diskurzus negatív konstrukciója olyannyira közismertté válik, hogy a jobboldali közösség a liberális értékek kifordítása mentén határozza meg az SZDSZ negatív képét: „DROG, PEDOFIL, STOP, Óvd gyerekeidet az SZDSZ-től!”²⁶³

Ekkorra az SZDSZ kibővíti a liberális ügyek listáját:

a női esélyegyenlőség megvalósulása, a családon belüli erőszak elleni fellépés, a szegregált iskolai osztályok megszüntetése, a regisztrált élettársi kapcsolat bevezetése és a kábítószer fogyasztók dekriminalizálása olyan emberi jogi kérdés, amelyekben az SZDSZ érdemi előrelépést akar elérni ebben a ciklusban.²⁶⁴

Korrupció diskurzus

A Fideszhez kapcsolódik az SZDSZ korrupciós diskurzusa, amit a szabaddemokraták gyakran alkalmaznak. Kuncze a Postabank ügygel kapcsolatban arról beszél, hogy „a kormány megalakulását megelőző nyolc hónapban a Fideszhez közel álló vállalkozások több mint egymilliárd forintot vittek ki a Postabankból, »csak« az Orbán-kormány megalakulásának napján 250 milliót.”²⁶⁵ Demszky a kormány és a korrupciós ügyek viszonya kapcsán "*a fényes zsebek nemzedékének*" nevezi a Fideszt.²⁶⁶

Pető szerint a Fidesz „a rendszerváltás utáni történelmünk legarrogánsabb, leggátlástalanabb, legfelelőtlenebb és legarcátlanabb kormánya... az intézményesített korrupció négy évét vezette be, a klientúra építés négy évét produkálta.”²⁶⁷

Kuncze 2002-ben egy interpelláció kapcsán vitába keveredik a Fidesszel, majd az ellenzékben lévő Fideszt „*tolvajbandának*” minősíti,²⁶⁸ ami később a sajtóban is nagy visszhangot vált ki.²⁶⁹

²⁶² Jobboldali liberálisokra hajt az SZDSZ. Index, 2006. 03. 29. <http://index.hu/belfold/szdsz7013/>

²⁶³ Isten, meg a mi testünk. Index, 2006. 06. 20. <http://index.hu/belfold/mvsz0620/>

²⁶⁴ Az SZDSZ a vatikáni szerződés felülvizsgálatát javasolja. Index, 2006. 06. 28. <http://index.hu/belfold/hirek/270814/>

²⁶⁵ Kuncze szerint a Postabank támogatta a Fidesz-cégeket. Népszabadság, 1999. 06. 03.

²⁶⁶ Az SZDSZ küldöttgyűlése - Demszky Gábor az új elnök (2. rész). 2000. 12.02., MTI

²⁶⁷ SZDSZ-küldöttgyűlés - Kuncze Gábor, Pető Iván. 2002. 05. 26., MTI

²⁶⁸ Méltatlan vita a T. Házba. Népszabadság, 2002. 11. 27.

²⁶⁹ Lásd: Börtönözés. Népszabadság, 2003. 09. 22., Tolvaj(handa)banda. Népszabadság, 2005. 06. 13.

2005 júniusában a Fidesz kongresszusán aztán Áder nevezi tolvajbandának a kormányt.²⁷⁰

A Kuncze által létrehozott „tolvajbanda” köznyelvi fogalomalkotáshoz csatlakozik 2001-ben Magyar Bálint is, aki a Magyar Hírlapban publikálja a Fidesszel kapcsolatban a „szervezett felvilág - a magyar polip” fogalmakat:²⁷¹ „a Fidesz uralmát, mint Magyar Polipot, a »politikai felvilág« kiépítését mutatja be, amely törvényszegő és törvénykerülő módszerekkel és maffiaszerű elemekkel építi fel saját klientúráját.”²⁷²

Holdudvar metafora

A holdudvar Demszky elnöksége idején válik negatív metaforává: széles körben negatív reakciókat vált ki Demszkynek az a mondata, amelyben az SZDSZ *holdudvarát* bírálja.²⁷³ Számára a holdudvar erős tehertételként jelenik meg, amely az SZDSZ fejlődésének útjában áll. Eörsi szerint ez a fajta kommunikáció inkább egy populista párthoz illene:

A holdudvarozás mint az értelmiségellenes érzület metaforikus kibimbózása egyébként populista párthoz inkább illene, mint liberális gyülekezethez. Az értelmiségellenes indulat azonban áthathat népi romantikától mentes politikusokat is. Lenin például „professzoroknak” gúnyolta azokat az értelmiségi elvtársait, akiket le akart járatni a párt tagsága előtt. A „holdudvar” kifejezés hasonló célokat szolgál. A hold udvarában azok lakoznak, akik eléggé korszerűtlenek ahhoz, hogy minden körülmények között ragaszkodni próbálnak pártjuk meghirdetett elveihez.²⁷⁴

Fodor értelmezésében a holdudvar pozitív jelentéssel bír, szerinte az SZDSZ-nek, „mint egy falat kenyérre” van szüksége az értelmiségi támogatottságra, hiszen ez adta a párt erejét. „Fontos, hogy támaszkodni tudjunk az értelmiségi holdudvarra. Tisztelni és becsülni kell őket.”²⁷⁵

²⁷⁰ Tolvaj(handa)banda. Népszabadság, 2005. 06. 13.

²⁷¹ Csak semmi pánik...! Népszabadság, 2001. 04.25.

²⁷² Kommunikáció: mítosz és valóság. Népszabadság, 2001. 04. 21.

²⁷³ Jelentés a hold udvarából. 2000. 11. 23.

²⁷⁴ Jelentés a hold udvarából. Népszabadság, 2000. 11. 29.

²⁷⁵ Fodor: Szükséges a holdudvar. Népszabadság, 2002.09.02.

A Fidesszel kapcsolatos metaforák

A Fidesz hazug voltára Kuncze új metaforákat vezet be:

a Fidesz „*mosópor-politikájának*” két fázisa van. Az első: hazudj valamit! A második: indítsd be a „*papagájkommandót*”, amely ezt a hazugságot egyfolytában ismétli. (...) probléma, hogy hamar kiderül: mindez üres, távlatok nélküli politika.²⁷⁶

A metaforák sora itt nem ér véget, Magyar 2001-ben behozza a „*nagyothallás és a nagyotmondás kormánya*” formulát:

Ez a kormány a *nagyothallás és a nagyotmondás kormánya*. Nagyothalló, mert nem hallja meg az ellenzék felvetéseit, kritikáit, és megpróbálja elhallgattatni azt a sajtót, amely számára nem tetsző hangokat hallat. Nagyotmondó a kormány azért, mert semmit nem váltott be választási ígéreteiből.²⁷⁷

Pető Iván is ehhez kapcsolódik, amikor „hazug” és „lopikálni szerető” jelzőkkel illeti az Orbán-kormányt, illetve a „kézcsókot” is metaforává téve utal Orbán és gróf Károlyi közti szerénységbeli különbségekre.²⁷⁸

Ügyek

Bős-Nagymaros

Bős-Nagymaros csupán a korszak elején, az 1998-as választás előtt fontos ügy a liberális közösségben, ekkor viszont kiemelkedő szerepű, mert megfelelő eszközt nyújt az SZDSZ számára az MSZP-től történő elhatárolódáshoz, illetve az antikommunista konstrukció kiigazításához, megerősítéséhez. Az ügy összefonódik az SZDSZ demokráciavédő diskurzusával, valamint a koalíció diskurzussal, a liberális médiák egyaránt sokat írnak róla.²⁷⁹

1998. januárban karolja fel az SZDSZ az ügyet. Ekkor még mérsékelten szállnak szembe az MSZP-vel, Szent-Iványi csak a hatástanulmányokat, Bauer pedig a megbízható számításokat

²⁷⁶ Bírálják Kővér beszédét. Népszabadság, 2000. 03. 04.

²⁷⁷ Magyar: Ez a kormány álszent. Népszabadság, 2001. 12. 31.

²⁷⁸ Megemlékezés az első magyar köztársaság kikiáltása alkalmából. 2001. 10. 30., MTI

²⁷⁹ Lásd: Ítéletidő. HVG, 1998.01.17; Ki issza a Duna levét? HVG, 1998.02.14. Továbbra sincs konszenzus Bösről. Magyar Hírlap, 1998. 01. 10. Folytatódó bösi vita. Magyar Hírlap, 1998.02.07. Hatástanulmányokra várva. Magyar Hírlap, 1998. 03. 07.

hiányolja.²⁸⁰ Februárban már élesebb a szembefordulás, és megvétózzák a keretmegállapodás kormány elé terjesztését,²⁸¹ mivel a szocialisták „egypárti kormánydöntést”²⁸² hoznak, és „amennyiben Horn Gyula mégis aláírja a keret megállapodást, akkor azt nem a Magyar Köztársaság miniszterelnökeként teszi, hanem legfeljebb magánjogi paktumot köt.”²⁸³ Bár „kelletlen, ha az embernek azokkal van közös tüntetnivalója, akik voltaképpen ellene tüntetnek,”²⁸⁴ az MSZP-től való különbözés és saját koalíciós szerepük kiemelése jegyében a Parlament előtti demonstráción is részt vesz az SZDSZ.

Márciusban az SZDSZ Bős-Nagymarossal kapcsolatos kommunikációja már arra épül, hogy minden lehetséges fórumon ellentmondjanak az MSZP-nek. Úgy értékeli a szabaddemokraták, hogy Horn „a magyar demokrácia legszakzerűtlenebb döntésének áteröltetésére készül Duna-ügyben,”²⁸⁵ és úgy látják, hogy nem európai szociáldemokrata pártként viselkedik az MSZP. Végül, mivel Horn elhalasztja a döntést az ügyben, az SZDSZ nem érvényesíti vétójogát, és március végétől az ügy elveszti központi szerepét az SZDSZ kommunikációjában.

Abortusz

Az SZDSZ liberális értékrendjéhez tartozó egyik alapvető ügy az abortusz melletti kiállítás, mert az az egyéni döntés szabadságát jelképezi:

Mindenkinek joga van arra, hogy saját testével és életével rendelkezzen, növelni kell az egyén döntési lehetőségét az abortusz és az eutanázia kérdésében.²⁸⁶

Az ügy melletti elköteleződéssel alkalom nyílik arra, hogy kontrasztba állítsák magukat a konzervatívokkal, akik szerint „az élet szentségének védelme a legfontosabb, az abortusz szabályozását szigorítani, az eutanáziát pedig tiltani kell.”²⁸⁷ A kontrasztot erősíti Semjén véleménye is, miszerint az SZDSZ az eutanázia és az abortusz halálkultúráját képviseli.²⁸⁸

²⁸⁰ Egyezkedés a Dunáról: Folyószámla. Magyar Narancs, 1998. 01. 22.

²⁸¹ Kormánydöntés a duzzasztóról: Hazugságáradat. Magyar Narancs, 1998. 02. 12.

²⁸² Élvező koalíciós vita a vízlépcsőről. Népszabadság, 1998.02. 07.

²⁸³ SZDSZ-küldöttgyűlés - Bős-Nagymaros (rövidhír). 1998. 02. 28., MTI

²⁸⁴ Révész Sándor: A hónap üzenete. Beszélő, 1998/4. <http://beszelo.c3.hu/98/04/honap.htm>

²⁸⁵ Az SZDSZ vétóra kész Bős ügyében. Népszabadság, 1998. 03. 02.

²⁸⁶ Az SZDSZ az abortuszción és az eutanáziáról. 2004. 04. 17., MTI

²⁸⁷ Az SZDSZ az abortuszción és az eutanáziáról. 2004. 04. 17., MTI

²⁸⁸ Semjén Zsolt az öt ért vádakról: az SZDSZ eszközként használ bizonyos rétegeket. 2005. 03.03., MTI

A korszak elején vitába kerülnek a KDNP-vel, mivel a kereszténydemokraták az abortusz szigorítását és betiltását sürgetik, az SZDSZ szerint viszont minden esetben meg kell adni a jogot a nőknek e döntés meghozatalához,²⁸⁹ sőt, törvényjavaslatot nyújtanak be, amely szerint az abortuszra jelentkezőknek a kötelező felvilágosítás mellett önkéntes válságtanácsadást is kellene nyújtaniuk a családvédelmi szolgálatoknak.²⁹⁰

Az abortusz ügyét a liberális média is képviseli, gyakran foglalkoznak a témával, külföldi és magyar kontextusban egyaránt.²⁹¹ Az abortusztörvénnyel kapcsolatos alapjogi bírászkodás kapcsán Kis János tanulmányt publikál a Fundamentum című folyóiratban,²⁹² 2005-ben pedig a liberalizmus diskurzus részeként indított internetes „liberális kérdőívben” több liberális téma között az abortusszal is foglalkoznak.²⁹³

Gazdaságpolitika és adócsökkentés

A korszak elején az SZDSZ a gazdaságpolitikával láttatja saját meghatározó szerepét a koalícióban. Ilyen értelemben az ügy kapcsolódik a koalíció diskurzusához: más gazdaságpolitikát képviselnek, mint az MSZP,²⁹⁴ és fontos gazdaságpolitikai kérdésekben sikerül érvényesíteni a liberális elveket,²⁹⁵ aminek eredménye a sikeres gazdaságpolitika.²⁹⁶

Az egész korszakra jellemző, hogy kitüntetett szerepet szánnak az adópolitikának: „az SZDSZ az adózók pártján áll, az adózók pártja.”²⁹⁷ Ennek ellenére a korszak elején az adócsökkentéssel kapcsolatos kommunikáció a magyarázkodásban merül ki: a gazdaságpolitikai sikerek ellenére az adócsökkentés nem sikerült, mert az eladósodáshoz vezetett volna.²⁹⁸ A kommunikáció magyarázkodás jellegét erősíti az is, hogy az elmaradt adócsökkentés párton belüli konfliktust generál, Bauer Tamás egyebek mellett emiatt is kritikát fogalmaz meg, szerinte „az adócsökkentés pártjából az adóemelés pártjává lettek.”²⁹⁹

²⁸⁹ Politikai ügy az abortuszvita. Népszabadság, 1998.03.25. Gyöngéje a bársonyszék. Népszabadság, 1998.05.07.

²⁹⁰ Nem szigorodik az abortusz. Népszabadság, 1999.09.24

²⁹¹ Véres valóság. HVG, 2004.05.01. Egyenlőségtől mentes nap. HVG, 2005.01.08. Fórum az abortuszról. Magyar Hírlap, 2000.02.19.

²⁹² Magzat-per - a teljes ítélet a Fundamentum című folyóiratban. 1998. 07. 14., MTI

²⁹³ „Populizmust nem tudok képviselni”. Népszabadság, 2005. 03. 12.

²⁹⁴ Folytatni kell a szigorú gazdaságpolitikát. Népszabadság, 1998. 04. 30.

²⁹⁵ Aki koalíciót akar, annak az SZDSZ-re kell szavaznia, ez ilyen egyszerű. Népszabadság, 1998. 02. 28.

²⁹⁶ Csökken az antikommunizmus politikai szerepe. Népszabadság, 1998. 01. 19.

²⁹⁷ Az SZDSZ az adócsökkentésről. 2003. 09. 13., MTI

²⁹⁸ Folytatni kell a szigorú gazdaságpolitikát. Népszabadság, 1998. 04. 30.

²⁹⁹ SZDSZ küldöttgyűlés (3. rész) 1998. 06. 20.

A választásokat követően ellenzéki oldalról is napirenden tartják az adócsökkentés ügyét. Javaslátokat nyújtanak be a kétkulcsos adósáv bevezetésére, a családi adókedvezmény eltörlésére,³⁰⁰ az adósávok kulcsainak csökkentésére,³⁰¹ illetve a „hobbyadó” eltörlésére, „amit az állampolgárok fizettek meg, hogy a Fidesz-kormány 21 milliárdot kíván költeni focistadion építésére és 8 milliárdos állami garanciát ad a labdarúgásnak, illetve állami pénzen részesedést vásárol a futballklubokban.”³⁰²

Az „adóalkotmány” javaslattal hosszú távon rögzítenék az adóbevételek önkormányzatok és a központi költségvetés közti arányát.³⁰³ „Az SZDSZ az adók csökkentéséért és a liberális, azaz a rászorultság elvén működő szociálpolitikáért fog küzdeni az idén.”³⁰⁴ A 2002-es választások előtt az adócsökkentést programjuk olyan sarkalatos pontjának tartják, amely a koalíció feltétele lehet.³⁰⁵

Az ügy kapcsolódását a liberalizmus diskurzushoz az is mutatja, hogy 2004-ben a Liberális Chartában az SZDSZ cselekvési tervének részeként írnak az adócsökkentésről is,³⁰⁶ majd az ügy különösen meghatározó mivoltát szemléltetve még Orbán Viktorral és Dávid Ibolyával is együttműködnének 2004-ben: nyílt levélben kérik fel az ellenzéki vezetőket, hogy az SZDSZ-szel együtt állítsák meg a kormány által tervezett árfolyam nyereségadó bevezetését.³⁰⁷

Az adócsökkentést saját, egyedül őket konstruáló, liberális ügynek tekintik, és amint más párt is foglalkozik a témával, az SZDSZ egyből vitatja megvalósíthatóságukat. Mind a Fidesz, mind az MSZP adócsökkentési elképzeléseit megvalósíthatatlannak tartják, mivel nem lehet egyszerre adót csökkenteni, a kiadásokat növelni és a szociális juttatásokat érintetlenül hagyni.³⁰⁸

Kuncze szerint:

Ha valaki adócsökkentést szeretne, akkor neki azt ígérjük be, ha nagyobb támogatást szeretne, akkor azt. A kettő együtt nem megy. Ezért bejelentettük: ha mostantól kezdve bárki adócsökkentésről vagy kiadásnövelésről beszél, mi azt beárazzuk és bemutatjuk a választópolgároknak, hogy mennyibe kerül.³⁰⁹

³⁰⁰ Magyar csak Demszkyt támogatja. Népszabadság, 2000. 09. 30.

³⁰¹ Adóvita szeptember elején. Népszabadság, 2003. 08. 22.

³⁰² A szabad demokraták el akarják törölni a „korrupciós adót” Népszabadság, 2002.03.07.

³⁰³ Magyar csak Demszkyt támogatja. Népszabadság, 2000. 09. 30.

³⁰⁴ Mindenki amerikai nagybácsija? Népszabadság, 2004. 01. 12.

³⁰⁵ Hatszemközt Kuncze Gáborral, a Szabad Demokraták Szövetségének elnökével. Magyar Hírlap, 2001.10.27.

³⁰⁶ Az SZDSZ véglegesítette az EP-listáját. Népszabadság, 2004. 02. 23.

³⁰⁷ Kuncze levele Orbánnak és Dávidnak. Népszabadság, 2004. 10. 15.

³⁰⁸ Egy év - három előadásban. Népszabadság, 2005. 02. 19.

³⁰⁹ „Populizmust nem tudok képviselni”. Népszabadság, 2005. 03. 12.

A 2005-ben még az elért sikereik között említik az adócsökkentést,³¹⁰ 2006-ra viszont az adócsökkentés ügye az *egykulcsos adórendszer ügyévé* válik, amivel céljuk a gazdasági versenyképesség növelése.³¹¹ Ekkor már csak erről beszélnek az adópolitika témájában, azonban, mivel az MSZP-n nem tudják átvinni az ügyet - a szocialisták ugyanis igazságtalannak tartják³¹² -, így végül Gyurcsány Új Egyensúly programjának támogatását kötik ahhoz, hogy a kormány elfogadja az egykulcsos adórendszer legkésőbb 2009-es bevezetését.³¹³

Egészségügyi reform

A korszak meghatározó ügye az egészségügyi reform, amit az SZDSZ folyamatosan napirenden tart. Felhívják a figyelmet a terület fejlesztésének szükségességére, rossz állapotára, és megoldási tervet dolgoznak ki, azonban a reform nem valósul meg a korszakban.

1998 elején az SZDSZ a következő négy év prioritásai közé sorolja az egészségügyi reformot,³¹⁴ és ennek megfelelően kommunikálnak róla később ellenzéki szerepből is.³¹⁵ A reform nem valósul meg, pedig az egészségügy a kormány egyik legfontosabb felelőssége,³¹⁶ így az SZDSZ témával kapcsolatos kommunikációját az határozza meg, hogy a kormány tétlenségét hangsúlyozza. A Fidesz nagyotmondásának egyik példjaként említik, hogy „az egészségügyben nem emelte 400 százalékkal a béreket.”³¹⁷

A 2002-es küldöttgyűlés egyik legfőbb üzenete, hogy az SZDSZ kormányra kerülve megoldaná az egészségügy válságát,³¹⁸ majd a kampány sarkalatos pontjává teszik, hogy amíg a kormány „elfocizza az adófizetők pénzét,” addig az SZDSZ megvalósítaná az egészségügy reformját, Magyar nyilatkozata szerint:

bevezetnék a diplomásoknak a 100 ezer forintos minimálbért, hűségpénzt fizetnének a nővéreknek, 8 milliárd forintot fordítanának a kórházak felújítására, és a szabad biztosítóválasztással létrehoznák a szolidaritás elvét fenntartó egészségügyi rendszert.³¹⁹

³¹⁰ Kuncze a fűtést kedveli legjobban a parlamentben. Index, 2005. 12. 20. <http://index.hu/belfold/kuncze051209/>

³¹¹ SZDSZ: egyensúlyért egy kulcsot. Index, 2006.06.20. <http://index.hu/gazdasag/magyar/egykl060620/>

³¹² Hiller: nem lesz koalíciós vita az adókulcs miatt. Index, 2006.01.17.

³¹³ SZDSZ: egyensúlyért egy kulcsot. Index, 2006.06.20. <http://index.hu/gazdasag/magyar/egykl060620/>

³¹⁴ SZDSZ-kampánynyitó Zuglóban. 1998. 03. 19., MTI

³¹⁵ SZDSZ: vitathatatlan a vereség. Népszabadság, 1998. 06. 02.

³¹⁶ Ismét Kuncze az SZDSZ élén. Népszabadság, 2001. 07. 02.

³¹⁷ Magyar: Ez a kormány álszent. Népszabadság, 2001. 12. 31.

³¹⁸ Kuncze: „Békében, de határozottan húzzanak el” Népszabadság, 2002. 02. 11.

³¹⁹ Futballklubba alakul a kórház? Népszabadság, 2002. 01. 21.

Klasszikus liberális elvek mentén szervezett megoldási javaslatuk a több biztosítós egészségügyi modell kialakítása,³²⁰ amit azonban a sikeres választás után sem sikerül megvalósítaniuk. A megvalósulatlan ígéret belső konfliktusokat szül, Léderer András és szerzőtársai hosszú cikkben emlékeztetnek arra, hogy

Az SZDSZ és nem az MSZP ígérte meg a választóknak 2002-ben, hogy rendbe teszi az egészségügyet, ezért az SZDSZ-nek tárgyalásokat kell kezdenie a nagyobb koalíciós partnerrel arról, hogyan viszik keresztül a liberális egészségügyi reformot a következő ciklusban.³²¹

2005-ben a legfontosabb céljaik között említik az egészségügy finanszírozását.³²² Kuncze szerint „haladéktalanul hozzá kell látni a finanszírozás átalakításához a magántőke bevonásával és a biztosítók versenyeztetésével,” de „Gyurcsány kiérlelt koncepció hiányára hivatkozva lemondott a reformról.”³²³ Az SZDSZ ezt nem fogadja el és markánsabb politizálást sürget, amit Kuncze így foglal össze:

Van kész koncepciónk, azt tervezzük, hogy ezt többekkel megvitátjuk, és a végén átadjuk a kormányszatnak, mert az egészségügyi kormányszatnal is szívesen vitatkozunk róla. Azt tartjuk rendkívül fontosnak, hogy induljon el érdemi párbeszéd. Ez nem szólhat arról, hogy több pénz kell a magyar egészségügybe, mert azt magunktól is tudjuk. Arról kell beszélni, hogy ha több pénzt akar valaki, és egyébként csökkentené a járulékokat, akkor honnan lesz az a több pénz. Be kell vonni a magántőkét, ezt pedig a legcélszerűbb biztosítókön keresztül megtenni. Úgy fogunk járni, mint a sorkötelezettség eltörlésével vagy az adócsökkentéssel, az ügynöküggyel, előbb-utóbb mindenki belátja, hogy igazunk volt.³²⁴

Hiába marad az ügy napirenden, a reformot ezután sem sikerül megvalósítani, így 2006-ban egyeztetéseket kezdeményeznek Gyurcsány Ferenczel a több biztosítós egészségügyről,³²⁵ majd honlapjukon „Sürgösségi osztályt” indítanak, felhívva ezzel a figyelmet arra, hogy „a magyar egészségügy reformra, gyógyításra szorul, állapota hasonló a betegéhez, akivel a Sürgösségi osztályra rohan a mentő.”³²⁶ Az oldalra SMS-eket, MMS-eket, fotókat várnak a magyar

³²⁰ SZDSZ: demonstráció az egészségügyért. 2002. 02. 11. MTI

³²¹ 2005: a liberálisok éve. Népszabadság, 2005. 02. 07.

³²² Négy liberális cél 2005-re. Népszabadság, 2005. 01. 08.

³²³ Egy év - három előadásban. Népszabadság, 2005. 02. 19.

³²⁴ „Populizmust nem tudok képviselni”. Népszabadság, 2005. 03. 12.

³²⁵ Az SZDSZ egyeztetést kezdeményez a kormányfővel az egészségügyről 2006.01.24. <http://index.hu/belfold/hirek/251550/>

³²⁶ Sürgösségi osztályt indított az SZDSZ. Index, 2006.02.24. <http://index.hu/belfold/hirek/255868/>

egészségügy állapotáról.

Hogy egészen pontosak legyünk, az SZDSZ-nek van egy kidolgozott programja, és az részletesebb, mint bármelyik más párté. A magyar társadalmat ma feszítő minden problémára megadjuk a liberális választ. Különböző megfontolások alapján emeltük ki ebből az egészségügyet, a közigazgatást és a gazdaságot. Minden közvélemény-kutatás azt mutatta, hogy ezek azok a kérdések, amelyeket az emberek a leginkább megoldandónak tartanak, és toronymagasan vezet minden előtt az egészségügy. A másik oldalról nézve meg úgy látjuk, hogy az egészségügy tartalékai kimerültek, változatlan struktúrában nagyon nehezen finanszírozható, miközben egyébként mindenki járulékcsökkentéssel kampányol. Hát járulékcsökkentésből változatlanul hagyott egészségügyet működtetni biztosan nem lehet.³²⁷

Kuncze fenti nyilatkozata ellenére a választásokat követően a reformok ismét elmaradnak, a reformot „hibernálják.”³²⁸ 2006. szeptemberben Kuncze már arról nyilatkozik, hogy az egészségügyi rendszer átalakítása csak több lépcsőben, fokozatosan lehetséges.³²⁹

Az egészségügy rossz állapotával egyébként a liberális média is sokat foglalkozik, írnak többek között az egyenlőtlen hozzáférési lehetőségekről,³³⁰ a finanszírozási problémákról,³³¹ és a hálapénzről is.³³²

Oktatásügy

Az oktatáspolitikai ügye Magyar Bálinton keresztül kötődik a liberális közösséghez: *az oktatás technikai modernizációs folyamata* és a Sulinet program, amit már az első korszakban elindítanak, a második korszakban is meghatározza az oktatásról szóló diskurzusokat. „Az egész magyar informatikai ipar, a formálódó internetes piac számára kulcsfontosságú programmá vált a Sulinet. Nemcsak az oktatás ügye ez.”³³³ Az oktatás technikai fejlesztésével az SZDSZ modern világgépét tudják bemutatni, amelyben az interneten mindenki egyenlő eséllyel férhet hozzá az

³²⁷ A költségvetés problémáit rendezni kell. Népszabadság, 2006. 04. 20.

³²⁸ Szereposztás. Népszabadság, 2006. 05. 27.

³²⁹ Kuncze továbblépne az egészségügyi reformmal. Index, 2006.09.04. <http://index.hu/belfold/hirek/278512/>

³³⁰ Házi vizit. HVG, 2003.04.26.

³³¹ Miért nem jó a kórháztörvény? HVG, 2003.05.24.

³³² Szociális hála. HVG, 2004.01.10. A hálapénz is riasztja a fiatal orvosokat. Magyar Hírlap, 2004. június 26-27.

³³³ Dafkenet. Népszabadság, 1998. 09. 19.

információkhoz, vagyis a hatalomhoz, és így senki sincs kiszolgáltatva senkinek:

A néhány éven belül felnőtté váló első internet-generáció számára a huszadik és a huszonegyedik századot nem pusztán a naptári értelemben vett év választja majd el egymástól. Új világ születik. Azt akarjuk, hogy Magyarország ne zuhanjon a digitális szakadékba, hanem kiépítse a maga digitális hídját az új világba.³³⁴

Amíg az SZDSZ ellenzékéből politizál, az oktatási fejlesztések új irányt vesznek. Magyar megítélése szerint a Fidesz visszabontja az SZDSZ első korszakbeli eredményeit,³³⁵ azonban 2002-ben, Magyar Bálint újbóli oktatási miniszterségével újraindul a Sulinet program, aminek eredményeképp 2004-ben használhatóvá válik a Sulinet első hulláma,³³⁶ továbbá a fejlesztések jegyében 2003-ban bevezetik az ingyenes ECDL-vizsgákat a végzős középiskolai diákoknak.

Mindemellett az oktatásügy erősen összekapcsolódik a kisebbségi ügyekkel és a romák felzárkóztatásával, hiszen a romák integrációjának kulcsát az integrált oktatásban látja az SZDSZ, ennek jegyében dolgozzák ki az „esélykiegyenlítő program” oktatási elemét.³³⁷ A felsőoktatási esélyegyenlőségi programmal a hátrányos helyzetű diákokat célozzák meg,³³⁸ majd az oktatásban megvalósuló kirekesztés elleni küzdelem jegyében Magyar több esetben is konfrontálódik az egyházakkal.³³⁹ Egyúttal az egyházak ügye egy másik ponton is kapcsolódik az oktatásügyhöz: az egyházi iskolák költségvetési támogatásának csökkentésével kívánják elérni a szabaddemokraták, hogy „gyermek és gyermek között ne legyen különbség.”³⁴⁰

Az oktatásügy egy további fontos fejlesztési iránya a felsőoktatás újrastrukturálása, aminek részeként lehetővé válik a kétszintű érettségi, a magántőke bevonása, illetve létrejönnek a bachelor és master képzések,³⁴¹ amelyekkel a liberálisok célja a nyugat-európai színvonalhoz közelítő oktatási rendszer kialakítása.

A fejlesztések azonban feszültségeket és konfliktusokat is generálnak, Magyar Bálint négy éves oktatási miniszterségére több nagy botrány is rányomja a bélyegét. 2003-ban a Sulinet program

³³⁴ Magyar Bálint: Átkelünk-e a digitális szakadékon? 2000. 05. 15.

³³⁵ Magyar Bálint: A múlt készül a jövő helyett. Népszabadság, 1999. 05. 27.

³³⁶ Sulinet tudásbázis készül. Népszabadság, 2004. 07. 20.

³³⁷ A Fidesz narancsköztársaságot épít, 2000. 09. 02.

³³⁸ Nem elég a könnyítés. Népszabadság, 2003. 11. 05.

³³⁹ A felelősség kölcsönös keresése. Népszabadság, 2002. 09. 25. Ki stresszeli a szegény gyerekeket? Népszabadság, 2005. 07. 09.

³⁴⁰ Magyar Bálint elérte, amit akart. Népszabadság, 2004. 12. 17.

³⁴¹ Emelt szintért pluszpont jár majd. Népszabadság, 2003. 03. 26. Felemás folyamatok, új ajánlatok. Népszabadság, 2003. 08. 15.

fővállalkozója által fizetett balatoni hétvége³⁴² azt eredményezi, hogy a „Sulinet-ügyek átke-
rülnek az informatikai tárcához.”³⁴³ 2004-ben és 2005-ben az egyházi iskolák nem értenek
egyet a támogatások csökkentésével, így tüntetések indulnak az OM előtt.³⁴⁴ A szociálisan hát-
rányos helyzetű gyerekek integrációja kapcsán Magyar Bálint a Magyar Katolikus Püspöki
Konferenciával is konfliktusba kerül.³⁴⁵ 2005-ben a kétszintű érettségi bevezetésével kapcsola-
tos nehézségek szintén botrányba fulladnak,³⁴⁶ és ebben az évben szivárognak ki a matematika
és magyar érettségi tételsorok is.³⁴⁷ A kistérségi iskola-összevonások kapcsán ellentét alakul ki
Gyurcsánnyal,³⁴⁸ illetve a felsőoktatási reform is negatív visszhangot vált ki.³⁴⁹

Annak ellenére, hogy a fejlesztések és reformok miatt sok negatív kritika éri az SZDSZ-t, az
oktatás ügyében sikerült a legtöbb eredményt felmutatnia a közösségnek.

A sorkatonaság eltörlése

Szorosan kötődik az SZDSZ-hez a sorkatonaság eltörlésének ügye, amelyet már 1993-ban fel-
vetnek. 1996-ban kezdeményezik a sorkötelezettség alkotmányból való törlését,³⁵⁰ majd az
egész második korszakban kiállnak mellette, mert szükségtelennek és értelmetlennek tartják a
sorkötelezettséget. 1998-ban felvetik, hogy át kellene állni „a kizárólag hivatásos katonákból
álló hadseregre,”³⁵¹ mert Magyar szerint:

Az utóbbi évek fejleményei - többek között Magyarország NATO-csatlakozásának fo-
lyamata - azt eredményezték, hogy mind a kül-, és biztonságpolitikai, mind pedig a gaz-
dasági, haditechnikai indokokat tekintve megszűnt a sorkötelezettség fenntartásának
szükségszerűsége.³⁵²

³⁴² Fordulat és reform. Népszabadság, 2003. 06. 05.

³⁴³ Megegyezés után kezdődhet a vita? Népszabadság, 2006. 05. 12.

³⁴⁴ Egyházi tüntetés: advent az utcán. Népszabadság, 2004. 12. 15. Magyar Bálint elérte, amit akart. Népszabadság, 2004. 12. 17.

³⁴⁵ Ki stresszeli a szegény gyerekeket? Népszabadság, 2005. 07. 09.

³⁴⁶ Nem sziesztázni járok a minisztériumba. Népszabadság, 2005. 03. 02.

³⁴⁷ Botrány után új érettségi tételek. Népszabadság, 2005. 05.11. Érettségi: történelmet írtak. Népszabadság, 2005. 05. 12. Az angolírásbeli fordított a trenden. Népszabadság, 2005. 05. 13. Van-e szükség becsületkódexre. Népszabadság, 2005. 05. 17. Az ősellenség. HVG, 2005.05.14.

³⁴⁸ Összevonhatják a falusi iskolákat. Magyar Hírlap, 2004. 05. 8-9. Időfogás. Népszabadság, 2005. 09. 23. Köszönjük, jól megvagyunk Gyurcsánnyal. Népszabadság, 2005. 12. 03. Megegyezés után kezdődhet a vita? Népszabadság, 2006. 05. 12.

³⁴⁹ A vége láthatatlan. HVG, 2005.04.30.

³⁵⁰ „Csak az jöjjön katonának...” Népszabadság,1999.03.24.

³⁵¹ Az SZDSZ ellenzi a sorkatonaságot. Népszabadság,1998.07.24.

³⁵² Öt éve ellenzik a hadkötelezettséget. Népszabadság, 1998. 11. 16.

Az SZDSZ szerint „a sorozásos hadsereg helyett önkéntes, hivatásos, profi haderőre van szükség.”³⁵³ 1998 és 2000 között háromszor terjesztenek be határozati javaslatot erről, 2000-ben pedig népi kezdeményezést indítanak³⁵⁴ annak érdekében, hogy 2002-ig töröljék el az „értelmetlen kényszersorozást.”³⁵⁵ Végül a többi parlamenti párt leszavazza az eltörlést.

2002-ben a párt választási programjába is bekerül a sorkatonaság eltörlése, majd a kormányprogram részévé is válik „a hadkötelezettség eltörlésének szándéka.”³⁵⁶ 2003-ra részsikereket tudnak felmutatni,³⁵⁷ 2004. június 9-én pedig a Medgyessy-kormány úgy dönt, hogy megszünteti a sorkötelezettséget, és négy párti egyeztetéssel alakítják ki a jogi feltételeket.³⁵⁸ Végül 2004. november 3-án eltörlik a sorkötelezettséget Magyarországon.

Megvalósult célkitűzésként könyvelik el a döntést,³⁵⁹ és a későbbiekben is gyakran hivatkoznak rá. Jó példa erre az, hogy 2006 márciusában valódinak látszó „játék” behívókat küldenek ki, amelyeknek az egyik oldalán egy valódi behívó másolata látható, a másik oldala pedig emlékeztet arra, hogy az SZDSZ határozottságának köszönhető a sorkötelezettség eltörlése.³⁶⁰

Drogpolitika

A drogpolitika az SZDSZ számára a liberalizmus hangsúlyossá tételével együtt válik kimondottan fontossá, bár a drogtörvénnyel kapcsolatban már a korszak elején is eltér a véleményük a többi pártétól: „az SZDSZ támogatja a kábítószer-fogyasztás visszaszorítását segítő lépéseket. A kormány azonban a fogyasztást differenciálás nélkül börtönbüntetéssel sújtaná, ami embertelen.”³⁶¹ Vagyis az SZDSZ már a kezdetektől elutasítja a fogyasztók büntetését a terjesztők helyett, és szerintük az alkalmi fogyasztókat mentesíteni kellene a büntetés alól. Fodor szerint „a büntetési tételek szigorítását a szabaddemokraták csak azok esetében tartanák indokoltnak, akik oktatási intézményekben vagy a hadseregben árusítanak kábítószeret.”³⁶²

³⁵³ Vita a sorkatonai szolgálatról. Népszabadság, 2000. 01. 06.

³⁵⁴ Az SZDSZ vitája a HM-mel. Népszabadság, 2000. 01. 05.

³⁵⁵ Kisebb haderő és sorkötelezettség. Népszabadság, 2000. 03. 20.

³⁵⁶ Törvénnyel kell eltörölni a kényszerbevonulást. Magyar Hírlap, 2004. 06. 25.

³⁵⁷ SZDSZ - Petó Iván lett az országos tanács elnöke. 2003. 05. 11., MTI

³⁵⁸ Nincs többé sorozás. Index, 2004. 11. 08. <http://index.hu/belfold/kat1108/>

³⁵⁹ Magyar Bálint: az SZDSZ reformértékű változásokat hajtott végre. 2005. 10. 12., MTI; Kuncze a fűtést kedveli legjobban a parlamentben. Index, 2005. 12. 20. <http://index.hu/belfold/kuncze051209/>; Énországbán nem lesz ígéretunami. Index, 2005. 12. 30. <http://index.hu/belfold/fomagyoev/>

³⁶⁰ Álbehívókat küld az SZDSZ a fiataloknak. Index, 2006.03.22. <http://index.hu/belfold/hirek/259088/>

³⁶¹ Politikai vita a drogtörvényről. Népszabadság, 1998. 11. 04.

³⁶² Új javaslatok a drogtörvényhez. Népszabadság, 1998.11.19.

A liberális drogpolitika képviselője a külső konstrukcióban olyan értelmezéseknek ad teret, miszerint az SZDSZ „engedélyezné a kemény drogok használatát.”³⁶³ Később, 2002-től, az SZDSZ a koalíciós kormányzás alatt enyhít a drogpolitikai szabályzáson, amire az ellenzék vádja az, hogy a kormány „bűncselekmény elkövetésére sarkallja a fiatalokat.”³⁶⁴

A későbbiekben a drogpolitika megosztja az SZDSZ-t is, amit jól mutat, hogy Kuncze az Index Törzsasztal meghívott vendégeként arról beszél, hogy ugyan nem ért egyet a Fidesz drogpolitikájával, amely a fogyasztót bünteti a terjesztő helyett, azonban ő személyesen nem értene egyet a lágy drogok legalizálásával sem.³⁶⁵ Ezzel szemben Fodor Gábor és Gusztos Péter a kábítószer-fogyasztás dekriminalizációjának leginkább meghatározó szószólói, Fodor többek között arról beszél egy interjúban, hogy használt már marihuánát.³⁶⁶ Gusztos a legkülönbözőbb fórumokon szólal fel az ügyért, nyilatkozatok mellett egy internetes fórum vitáján is részt vesz: „Magyarországon először fordult elő, hogy az interneten ilyen páros vitát rendeztek egy olyan kérdésben, amellyel kapcsolatban már úgy látszott, elszabadultak az indulatok.”³⁶⁷ Fodor és Gusztos jelenti be azt is, hogy az SZDSZ szerint a csekély mennyiségű kábítószer tartására és fogyasztására vonatkozó szankciókat ki kell venni a Btk.-ból, és a kábítószer-fogyasztást a szabálysértési kategóriába kellene áthelyezni.³⁶⁸

Mivel az SZDSZ a fogyasztók teljes büntetlensége mellett áll ki, az MSZP-vel is konfliktusba kerül, és végül az ügy arra is alkalmassá válik, hogy megkülönböztessék magukat a szocialistáktól.³⁶⁹

Az SZDSZ megosztottsága az ügyben 2005-ben is kiütözik, ekkor „Legalizálni kellene a könnyű drogokat. Ez az SZDSZ álláspontja.”³⁷⁰ címmel jelenik meg kérdőív az azenorszagom.hu oldalon. A megjelenést követően néhány órával Horn Gábor már azt mondja, hogy „egyszerűen Magyarország nem tart ott, hogy politikai terepen harcot folytassunk a drogfogyasztás legalizálásáért. Tehát ezt mi nem tűzzük a zászlónkra, nem ezt képviseljük,” majd másnap Kuncze Gábor arról beszél, hogy „nem akarja legalizálni a könnyű drogok kereskedelmét az SZDSZ.”³⁷¹ Léderer András az SZDSZ Új generációjának alelnöke hosszú cikkben elemzi, hogy az ilyen bakik háttérében az áll, hogy az SZDSZ kénytelen a klasszikus liberális

³⁶³ Kuncze Gábor a hazugságáradatról. Népszabadság, 2002. 04. 19.

³⁶⁴ Leszavazták az ügynöktörvényt. Népszabadság, 2002.12.24.

³⁶⁵ A Törzsasztal vendége: Kuncze Gábor. Index Törzsasztal, 2001. 06. 27.

³⁶⁶ Beindult a kampány: „Tök necces?” Népszabadság, 2005. 10. 10.

³⁶⁷ Gusztos-Pettkó vita. Népszabadság, 2003. 05. 29.

³⁶⁸ Kik is azok a drogosok? Népszabadság, 2004. 02. 02.

³⁶⁹ Koalíciós mosoly: szünet. Népszabadság, 2004. 05. 20.

³⁷⁰ 2005: a liberálisok éve. Népszabadság, 2005. 02. 07.

³⁷¹ 2005: a liberálisok éve. Népszabadság, 2005. 02. 07.

témákat megragadni, és azokkal láthatóvá tenni saját magát Gyurcsány árnyékában.³⁷²

2005 tavaszán Juhász Péter, a Kendermag Egyesület alelnöke a drogliberalizáció nevében feljeleníti saját magát, majd a 2006. januári bírósági tárgyalását követően Gusztos Péter elismerően nyilatkozik az esetről. Szerinte fontos, „hogy legyenek bátor civilek, akik rá mernek mutatni az alkalmazhatatlan és kártékony jogszabályokra, ugyanakkor ez nem mentesíti a politikai pártokat a felelősség alól.”³⁷³ Ezt követően nyílt levélben kérdezi az igazságügy-minisztert, hogy „milyen ellenérvei vannak a liberálisok dekriminalizálást célzó javaslatával szemben, miért akasztja meg a szakminisztérium minden alkalommal a jogalkotást?”³⁷⁴

Melegjogok

2001-től az SZDSZ látványosan felkarolja a meleg jogainak ügyét, mint liberális elveket megjelenítő témát, és törekszik arra, hogy folyamatosan napirenden tartsák azt:

[Az SZDSZ] mindenkit megvéd, aki gyenge, akit igazságtalan sérelem ér. Akit a hite miatt támadnak (ez népszerű) és azt is, akit a bőrszíne miatt (ez népszerűtlen). A sajtó munkatársait (megint csak népszerű) és a melegeket is (ez kevésbé).³⁷⁵

Amikor 2001-ben Tarlós István, III. kerületi polgármester azt kéri a Sziget szervezőitől, hogy töröljék a homoszexuális felvilágosító rendezvényeket a programjukból, és hogy melegszerzetek ne vegyenek részt a hivatalos programokon, az SZDSZ azonnal felszólal a kérés ellen. Fodor szerint az eset túlmutat a meleg jogairól szóló diskurzuson, általánosságban a demokráciát kérdőjelezi meg az ilyen ügyek: „egy demokráciát az minősít, miként bánik a kisebbségeivel.”³⁷⁶ Eörsi is nagyobb távlatokba helyezi az ügyet, szerinte minden felvilágosult országban nagy figyelmet fordítanak a kisebbségben élők emberi jogaira, ezzel szemben Magyarországon vádként hangozhat el az, hogy a szabaddemokraták „különös súlyt helyeznek a meleg emberi jogaira.”³⁷⁷

Az melegjogok képviselőjének részeként 2002. júniusban Demszky Gábor,³⁷⁸ 2006. júniusban

³⁷² 2005: a liberálisok éve. Népszabadság, 2005. 02. 07.

³⁷³ Rendőrök vezették el az önfeljelentő kendermagost. Index, 2006. 01. 11. <http://index.hu/belfold/jp0111/>

³⁷⁴ Gusztos újabb nyílt levelet írt drogügyben. Index, 2006.01.17. <http://index.hu/belfold/hirek/250721/>

³⁷⁵ Ónodi Tamás: Autonómia, szabadság, tolerancia. Népszava, 2001. 06. 29.

³⁷⁶ Hivatali visszaélést jelentették fel az óbudai polgármestert. Népszava, 2001. 07. 13.

³⁷⁷ Eörsi István: Az erkölcsjobbítók nyomorúsága. Népszava, 2001. 07. 16.

³⁷⁸ Ismét melegfesztivál Budapesten. Népszabadság, 2002. 06. 18.

pedig Ungár Klára nyitja meg a melegek, leszbikusok, biszexuálisok és transzneműek fesztiválját. Ungár egyébként az első politikus, aki 2001-ben nyíltan vállalja másságát.³⁷⁹

A melegjogok ügye és az oktatásügy is keveredik 2004-ben az egyház ügyével, amikor a Károli Gáspár Református Egyetem hittudományi karáról kizártak egy nyíltan homoszexuális hallgatót. Az ügygel a liberális média is foglalkozik,³⁸⁰ az SZDSZ pedig elfogadhatatlannak minősíti a döntést, a határozat ellen Magyar Bálint is szót emelt.³⁸¹

Az egyetem arra hivatkozva bontotta fel egyoldalúan a közte és meleg diákja közötti szerződést, hogy aki „homoszexuális életmódot” folytat, a református egyetem szerint nem alkalmas arra, hogy részt vegyen az egyetemi oktatáson, és egyházi szolgálatba álljon. Ez nem csupán törvénytörő, de embertelen is.³⁸²

Gusztos Péter hosszabb cikkben ír a jog előtti egyenlőségről:

Egy szabad országban bárki, bármit gondolhat a romákról, a kisegyházak híveiről, vagy éppen a melegéről és a leszbikusokról. Viszont egy szabad országban senki nem teheti meg, hogy nem ismeri el a másik, a más ember jogait. Mert a jog előtt egyenlők vagyunk, a jog előtt nem lehetünk mások.³⁸³

2005-ben az SZDSZ liberális kampányának részeként kiállnak a melegek hivatalos együttélésének engedélyezése mellett is. Az SZDSZ képviselői törvényjavaslatot nyújtanak be a regisztrált élettársi kapcsolat bevezetéséről, illetve még ebben az évben megalakítják az SZDSZ Új Generáció Melegjogi Munkacsoportját.³⁸⁴ A 2006-os választások után az SZDSZ módosító javaslatot nyújt be annak érdekében, hogy a családtámogatási rendszerben elismerjék az élettársak által nevelt gyerekek egyenjogúságát.³⁸⁵

Mindez az SZDSZ külső konstrukciójában a liberalizmus devianciaként való megjelenítésének

³⁷⁹ Ungár Klára nyitja meg a melegfesztivált. Index, 2006.05.31. <http://index.hu/kultur/életmod/feszt0531/>; Ungár Klára beszélt már másságáról. Index, 2005. 03. 08. <http://index.hu/belfold/0308ungar/>

³⁸⁰ Beleszólásszabadság. HVG, 2004. 01. 24. A Károlinak vissza kell fogadnia a meleg diákot. Index, 2004. 02. 20. <http://index.hu/belfold/karoli0220/>; A Károli-egyetem és a melegek: A szeretet parancsa. Magyar Narancs, 2004. 01. 22. http://magyarnarancs.hu/belpol/a_karoli-egyetem_es_a_melegek_a_szeretet_parancsa-61483

³⁸¹ A szeretet parancsa. Magyar Narancs, 2004. 01. 22. http://magyarnarancs.hu/belpol/a_karoli-egyetem_es_a_melegek_a_szeretet_parancsa-61483

³⁸² Gusztos Péter: Az alkotmány: szentírás. Népszabadság, 2004. 01. 23.

³⁸³ Gusztos Péter: Az alkotmány: szentírás. Népszabadság, 2004. 01. 23.

³⁸⁴ Melegjogi munkacsoport a liberálisoknál. Népszabadság, 2005. 06. 17.

³⁸⁵ Az SZDSZ az élettársak gyermekeit is támogatná. Index, 2006.05.04. <http://index.hu/belfold/hirek/264365/>

alapja lesz, Semjén és Mikola többször támadja a liberálisokat az SZDSZ melegjogi aktivizmusa miatt.³⁸⁶

Romák integrációja

Az egész liberális közösség kiáll a romák mellett: politikusok, értelmiségiek, és a liberális csatornák egyaránt sokat foglalkoznak a témával az emberi méltóság és az egyenlőség nevében. „Amikor az emberi méltóságról van szó, az SZDSZ-ben mindig felforrósodik a levegő.”³⁸⁷ Az idézet jól mutatja az SZDSZ ügy iránti elkötelezettségét, ami az egész korszakban jellemző a pártra. „Az SZDSZ egyik legfontosabb kormányzati célja a romák társadalmi integrációjának segítése.”³⁸⁸

A korszak elején a székesfehérvári Rádió úti romák ügye kapcsán Magyar a *társadalmi összefogást* hiányolja, és felhívja a figyelmet arra, hogy a romák *integrációja* össztársadalmi érdek.³⁸⁹ Magyar szerint:

nem pusztán erkölcsi, szolidaritási kérdés a romák segítése, hanem a többség lelegelembibb, ha úgy tetszik, önző érdeke. Nem mindegy, hogy húsz év múlva is lesznek-e reménytelenül leszakadt társadalmi csoportok, régiók Magyarországon, vagy sem.³⁹⁰

A romák ügye érdekében tett kézzelfogható lépéseik például a felzárkóztatás jegyében indított *lakásprogram* a fővárosban, vagy a hosszú távú „esélykiegyenlítő program,” amelyben oktatási, településfejlesztési, foglalkoztatáspolitikai, és a roma kisvállalkozások támogatását célzó elemek találhatók.³⁹¹ Magyar az oktatáspolitikai területén több olyan döntést hoz, amivel az egyenlőséget kívánja megteremteni a kisebbségek számára. Ilyen eset például a jászladányi iskola ügye 2002-ben, amikor többnyire nem roma szülők alapítványt hoztak létre azért, hogy tandíjat kérő magániskolát alapíthassanak, és ezzel kirekesszék a roma tanulókat. Magyar Bálint nem engedélyezte az iskola működési azonosítójának kiadását.³⁹² Szintén Magyarhoz kötődik a *felsőoktatási esélyegyenlőségi program* bevezetése, amelynek része a könnyített felvételi, és

³⁸⁶ Melegfront: zavar. Népszabadság, 2005. 02. 28. Jobboldali összefogás alatt az SZDSZ. Index, 2006.03.30. <http://index.hu/belfold/szdsz1364/>; Gyurcsány olyan, mint Hitler? Index, 2006.03.25. <http://index.hu/belfold/gyomh060325/>; „A gondviselés rajtam keresztül működik” Népszabadság, 2006. 03. 23.

³⁸⁷ A Fidesz narancsköztársaságot épít. Népszabadság, 2000. 09. 02.

³⁸⁸ Származási igazolás helyett ajánlások. Népszabadság, 2004. 07. 02.

³⁸⁹ Magyar Bálint: A kormány sem reagált jól a cigányság problémájára. Népszabadság, 1998. 01. 06.

³⁹⁰ A Fidesz narancsköztársaságot épít, 2000. 09. 02.

³⁹¹ A Fidesz narancsköztársaságot épít, 2000. 09. 02.

³⁹² Végtelen történet. Népszabadság, 2004. 06. 02.

„2005-től már a ponthatár 80 százalékának elérésével bekerülhetnek a hátrányos helyzetű diákok az egyetemekre, főiskolákra.”³⁹³

A romák ügyének képvisellete megfelelő alapot nyújt az SZDSZ számára ahhoz is, hogy a többi párttól megkülönböztesse magát: annak ellenére, hogy a téma népszerűtlen, minden más párttal ellentétben ők foglalkoznak vele.³⁹⁴ Pető szerint:

(...) egy olyan párt, amely nem csak népszerű ügyekben szólal meg, nem csupán öncélú tevékenységet folytat. Magyarországon például időzített bombaként ketyeg a cigányság döntő részének kilátástalan helyzete. Ha nincs olyan politikai párt, amely ezt az ügyet megpróbálja legalább napirenden tartani, akkor még nagyobb lesz a baj.³⁹⁵

Magyar az egyházi vezetőket is felszólítja, hogy lépjenek fel a kirekesztés ellen: „vallási tanításuknak és erkölcsi értékrendjüknek megfelelően hirdessék minél hangosabban és egyértelműen, hogy a romákat és nem romákat nem szabad szétválasztani.”³⁹⁶ Kritikával illetik a médiát, amikor a TV 2 valótlán képet festve a romákról „nyíltan rájátszik a látens roma elleneségre Magyarországon.”³⁹⁷ Demszky is felszólítja a politikai erőket és civil testületeket, hogy erőteljesen határolódjanak el a szélsőjobboldali megnyilvánulásoktól,³⁹⁸ illetve többször jár Uszán, példázva ezzel, hogy „igenis létezik összefogás a magyarok és a romák között, és ha nagyon akarjuk, még a főváros sincs olyan messze.”³⁹⁹

Az ügyet több fórumon is láttatják. 2001-ben a liberális közösség több tagja, köztük Kis János és Kószeg Ferenc is aláírja a „Magyar értelmiségiek levelét” a francia kormányfőhöz, amelyben köszönetet nyilvánítanak, amiért befogadták a menekülni kényszerült magyar romákat.⁴⁰⁰ 2004-ben Kis János és több SZDSZ-es politikus is aláírja a Roma Polgárjogi Alapítvány „Részvét és felhívás” közleményét, amelyben a rendőri intézkedés közben életét veszítő roma fiatalember családjának nyilvánítják ki részvétüket, illetve követelik a független és pártatlan kivizsgálást, amely szerintük a demokratikus jogállam alapja lenne.⁴⁰¹

A Parlamentben is napirenden tartják az ügyet. Kuncze egy felszólalásában a gyűlöletbeszéd

³⁹³ Nem elég a könnyítés. Népszabadság, 2003. 11. 05.

³⁹⁴ A cigányság helyzete Magyarországon - Neue Zürcher Zeitung - 2. 1998. 01. 14., MTI

³⁹⁵ A politikában ritkán osztanak fair play díjat. Népszabadság, 2001. 05. 29.

³⁹⁶ A felelősség kölcsönös keresése. Népszabadság, 2002. 09. 25.

³⁹⁷ Magyar: A TV 2 sértegette a romákat. Népszabadság, 2003. 04. 02.

³⁹⁸ Névsorolvasás a Páva utcában. Népszabadság, 2004. 04. 16.

³⁹⁹ Rendezett viszonyok között akarnak élni. Népszabadság, 2005. 08. 19.

⁴⁰⁰ OS - Magyar értelmiségiek levele a francia kormányfőhöz. 2001. 03. 12., MTI

⁴⁰¹ OS - A Roma Polgárjogi Alapítvány közleménye. 2004. 08. 10., MTI

sajnálatos terjedésről, a kirekesztésről, a kisebbségek elleni fellépésről, az előítéletes gondolkodásról, a rasszizmusról és az intoleranciáról beszél,⁴⁰² Gusztos pedig azt veti fel, hogy több roma fiatal szeretne látni a rendőrség soraiban.⁴⁰³ Elkötelezettségüket azzal is alátámasztják, hogy uniós választási listájuk harmadik helyére Mohácsi Viktória cigány politikust állítják.⁴⁰⁴

A liberális közösség médiumai is gyakran írnak a romák helyzetéről, akár a szlovákiai hírekről,⁴⁰⁵ akár az EU álláspontjáról.⁴⁰⁶ Az SZDSZ-hez képest ők kibővítik az ügyet egyéb kisebbségekre is, foglalkoznak a muszlimokkal szembeni intoleranciával is,⁴⁰⁷ de megjelenítik az SZDSZ témáit is, így például az esélyegyenlőségi törvényt.⁴⁰⁸

Az egyház és állam viszonya

Az egyház és az állam viszonya a második korszakban is fontos téma a liberális közösségben. Folyamatosan napirenden tartják az egyházak finanszírozásának kérdését, amivel céljuk az egyház és az állam politikai és gazdasági szétválasztása, továbbá az ügyszó tartozik az SZDSZ egyházellenességéről szóló diskurzus.

A korszak elején az SZDSZ nem támogatja a katolikus egyház finanszírozásáról és ingatlanigényének kielégítéséről az MSZP által szorgalmazott megállapodást a Szentszékkal, mivel véleményük szerint a tervezet nem kellőképpen kidolgozott, költségvetési szempontból átgondolatlan, és pontatlan a visszaadandó ingatlanok listája.⁴⁰⁹ 2004-ben javasolják az egyházak finanszírozására vonatkozó jogszabályok módosítását, „hogy hitéleti tevékenységüket ne közpénzből, hanem a hívek felajánlásaiból fedezzék.”⁴¹⁰ Veres András katolikus püspök szerint az SZDSZ az egyházakkal kapcsolatos ellenséges érzelmeket erősíti fel az ilyen kommunikációval.⁴¹¹ Az SZDSZ 2005-ös javaslata szerint az egyházak hitéleti tevékenységét nem kellene minden adófizetőnek finanszíroznia, ehelyett elegendő lenne a híveknek erre a célra elkülönített

⁴⁰² Fellebbez a "primitívnek" minősített roma testvérpár. HVG online, 2003. 11. 10.

⁴⁰³ Több romát a rendőri állományba. Index, 2006. 02. 06. http://index.hu/belfold/hurra06026/tobb_romat_a_rendori_allomanyba/

⁴⁰⁴ Roma esélyek: egy a háromhoz. Népszabadság, 2004. 06. 04.

⁴⁰⁵ Munkát, kenyeret? HVG, 2004.03.06.

⁴⁰⁶ Közel ötmilliárd a romahelyzet javítására. Magyar Hírlap, 2000.03.04.

⁴⁰⁷ Kendőzés nélkül. HVG, 2003.03.15. Fejkendő és szekularizáció. HVG, 2004.03.06. Tesznek a gyűlölet ellen. HVG, 2004.10.30.

⁴⁰⁸ Esélyegyenlőség. HVG, 2004.05.29.

⁴⁰⁹ Az SZDSZ bírálja a Kormány megállapodását a Vatikánnal. Népszabadság, 1997.05.22.

⁴¹⁰ EP-lista, szövetség, heti kérdés. Népszabadság, 2004. 02. 16. SZDSZ: a hívek tartsák el az egyházakat. Népszabadság, 2004. 02. 16.

⁴¹¹ SZDSZ: a hívek tartsák el az egyházakat. Népszabadság, 2004. 02. 16.

adóját idecsoportosítani.⁴¹² Mindehhez az SZJA 1+1 százalékát összevonják, és az állampolgárok dönthetnék el, hogy a 2 százalékkal civil szervezetet vagy egyházat támogatnak. Ez lenne az alapja annak, hogy az egyházat és az államot ne csak politikailag, hanem gazdaságilag is szétválasszák.⁴¹³

Az egyház államtól való elválasztása az oktatásügyre is kiterjed. 2005 végén az egyházi intézmények demonstrációt szerveznek, mivel szerintük a 2006-os költségvetés diszkriminálja az egyház iskolába járókat azzal, hogy alacsonyabb a támogatásuk. A tüntetés kapcsán felvetődik, hogy némely iskolában dolgozatot írtak azokkal a tanulókkal, akik nem vettek részt a demonstráción, emiatt Fodor Gábor és Magyar Bálint is szót emelt.⁴¹⁴ 2006-ban az SZDSZ felszólítja a kormányt,

hogy kezdeményezzen tárgyalásokat arra vonatkozóan, hogy a vatikáni szerződésnek azon passzusait, amely alapján igazságtalan és elfogadhatatlan versenylőnyhöz jutnak az egyházi iskolák, módosuljon olyanra, hogy az egyházi iskolák is ugyanolyan támogatást kapjanak, mint mások.⁴¹⁵

Az üggyhez tartozik az SZDSZ liberális politikusainak egyházellenes mivoltáról szóló diskurzus:⁴¹⁶ az SZDSZ többször is cáfolja az egyházellenesség vádját, és mint mondják, céljuk a vallási közösségek pénzügyi függőségének megszüntetése a mindenkori politikai hatalomtól.⁴¹⁷ „Az SZDSZ az egyház állami szerepvállalása ellen emeli fel szavát, tehát antiklerikálisak, nem pedig egyház- vagy vallásellenesek.”⁴¹⁸ A liberálisok érvelése ellenére Semjén Zsolt és a KDNP gyakorta él az egyházellenesség vádjával: az „SZDSZ egyházellenes demagógiájának újabb megnyilvánulásának”⁴¹⁹ tartja az egyházak hitéleti tevékenységének kizárólag hívek általi finanszírozását.⁴²⁰ 2006-ban Semjén az SZDSZ „énországát” istenkáromlásnak minősíti,⁴²¹ és több oldalról érik támadások a „Jöjjön el az én országom!” kampányt. A Hit Gyülekezete, a KDNP és a Jobbik is úgy véli, hogy felháborító az individuum keresztény parafrázissal történő

⁴¹² Az egyházak kiakadtak Kuncze egyházfinanszírozási javaslatán. Index, 2005. 11. 22. <http://index.hu/belfold/hirek/244297/>

⁴¹³ SZDSZ: szabad döntést a kétszer egy százalékról. Index, 2005. 11. 25. <http://index.hu/belfold/hirek/244784/>

⁴¹⁴ Tüntetés vagy dolgozat a kiskunfélegyházi katolikus gimnáziumban. Index, 2005. 12. 19. <http://index.hu/belfold/egyh1647/>

⁴¹⁵ Az SZDSZ a vatikáni szerződés felülvizsgálatát javasolja. Index, 2006. 06. 28. <http://index.hu/belfold/hirek/270814/>

⁴¹⁶ Isten útjait kifürkészve. Népszabadság, 2002.05.18.

⁴¹⁷ Elmaradt egyházi tisztújítás. Népszabadság, 2001.04.05.

⁴¹⁸ Nem nyál és nem manna. Index, 2006. 01. 22. <http://index.hu/belfold/szdsz0122/>

⁴¹⁹ Egyházi pénzek: egyedül van az SZDSZ. Népszabadság, 2004. 02. 17.

⁴²⁰ SZDSZ: a hívek tartsák el az egyházakat. Népszabadság, 2004. 02. 16.

⁴²¹ Semjén: az SZDSZ istenkáromló. Index, 2006. 01. 08. <http://index.hu/belfold/fid3125/>

hangsúlyozása. Németh Sándor szerint az „énországból” következtek a diktatórikus világkorszakok, a háborúk és népiirtások, a KDNP szerint pedig egyenesen istenkáromlás a szlogen.⁴²²

Környezetvédelem

A környezetvédelem ügyét Fodor Gábor és a liberális médiák kötik a közösséghez. Fodor a 2000-es évektől foglalkozik aktívan a témával, nyilatkozatai legfőképp a kritikára épülnek: bírálja többek közt a kormányt, amiért megromlott a kapcsolata a zöldszervezetekkel,⁴²³ illetve amiért politikai játszmák részének tekinti a környezetvédelmi tárcát és annak működtetését: „a Fidesz különként dobta oda a környezetvédelmet a kisgazdáknak, azok pedig nem törődtek vele.”⁴²⁴ A HVG és a Magyar Hírlap már a korszak elejétől kezdve gyakran cikkezik a környezetvédelemről, náluk is többnyire a kritika jelenik meg, amiért a döntéshozók nem veszik kellően komolyan és nem vállalnak felelősséget a környezetvédelem ügyéért.⁴²⁵

Metró

A metró ügye Demszky Gáborhoz kötődik, aki Budapest főpolgármesteri tisztségét tölti be az egész második korszakban, így a fővárost annak ügyeivel együtt a liberális közösséghez köti. A fővárosi ügyek egyik legfontosabbjává a metróépítés válik, mivel a beruházás körüli konfliktusok folyamatosan leképezik az aktuális politikai erőteret.

Az 1998-as választásokat követően a Fidesz számára a metró ügye alkalmas eszközzé válik ahhoz, hogy újrarajzolják Demszky mozgásterét, illetve szembeállítsák a „szoclib Budapestet” és a „polgári országot.”⁴²⁶ Ennek jegyében 1998 novemberében a Fidesz megtorpedózza a metróvonal építését, éspedig arra hivatkozva, hogy a „metró a gazdag országok luxusa.”⁴²⁷ Ekkor

⁴²² A Hit Gyülekezet vezetője kiprédikálta az SZDSZ énországot. Index, 2006.01.19. <http://index.hu/belfold/0119jojjon/>

⁴²³ Ellenőrzik a zöldkasszát. Népszabadság, 2000. 01. 21.

⁴²⁴ Át kell formálni a „zöld tudatot”. Népszabadság, 2001. 07. 18.

⁴²⁵ Posztmodern szószóló. HVG, 2003. 03. 01. Biztos, ami biztos. HVG, 2004. 10. 30. Földünk jövője- Kiotó előtt és után I. Magyar Hírlap, 1998.01.17. Jövő héten kezdődik az első ciánper. Magyar Hírlap, 2000.02.19. Zöldek vizitje Turi-Kovácsnál. Magyar Hírlap, 2000. 12. 09. Brüsszel támogatná – nálunk még csak alig több mint száz-ezer hektáron termelnek. Magyar Hírlap, 2002. 10. 19. Felelős hazai erőmű-üzemeltetés. Magyar Hírlap, 2005. 10. 18.

⁴²⁶ Politikai csőfoci. Népszabadság, 1998. 11. 12.

⁴²⁷ Járai Zsigmond: A metró a gazdag országok luxusa. Népszabadság, 1998. 11. 11.

hosszan elhúzódó pereskedés kezdődik a főváros és az állam között, amely az egész 1998-2002-es ciklusban megakadályozza a fejlesztéseket.⁴²⁸ 2002-től újabb tárgyalások kezdődnek az állam és a főváros között, a Medgyessy-kormány „zöld utat ad például a 4-es metró megépítésének, de nem ígér hozzá állami forintokat.”⁴²⁹ A szabaddemokraták ezt nem fogadják el, szerintük nem lesz metró, ha a kormány nem vállalja a finanszírozást. Ezért Demszky Gábor az ügrről „a szocialistákkal való egyeztetés nélkül írt levelet a kormányfőnek, a pénzügy- és a gazdasági miniszternek”⁴³⁰, amit az MSZP a koalíciós megállapodás megsértésének tart. Végül 2004-ben Medgyessy és a főpolgármester aláírja a szándéknyilatkozatot,⁴³¹ és 2006. márciusban leteszik az alapkövet is.⁴³²

Vagyis összességében Demszky Gábor folyamatosan harcot vív minden kormánnyal a négyes metró megépítésének ügyében, konfrontálódik a Fidesszel és az MSZP-vel egyaránt, és nem bánja azt sem, hogy névjegyévé válik az ügy:

Azt gondolom, nem baj, ha a 4-es metró lesz az a beruházás, amelyről az utókornak a »Demszky-korszak« jut eszébe.⁴³³

A média

Mivel Pető Iván ellenzékiként alelnöke, kormánypártiként pedig az elnöke az Országgyűlés kulturális bizottságának, ez a helyzet az egész korszakban a liberális közösséghez köti a médiának a bizottság által gondozott ügyét, és pedig a leghangsúlyosabban 1998 és 2002 között, amikor az új médiatörvény meghirdetésével háttérbe kerül az ügy.

A korszak elején az SZDSZ azért támadja a Fideszt, mert előkészítés nélkül szervezi meg a médiakuratóriumokkal kapcsolatos pártközi egyeztetést.

Az SZDSZ hatpárti egyeztetést javasolt a rádiózásról és televíziózásról szóló törvény módosítására, mivel a jelenlegi szabályozást részben betarthatatlannak, a rendszert pedig pazarlónak tartják.⁴³⁴

⁴²⁸ Indulatoktól túlfűtött metróper. Népszabadság, 2000. 09. 22. Budapest elvesztette a metrópert. Népszabadság, 2001. 04. 07. Egy jövődő tananyagról, a metróperről. Magyar Hírlap, 2001. 05. 12.

⁴²⁹ Duzzadva apad. HVG, 2003. 02. 01.

⁴³⁰ A főváros kiszáll a 4-es metróból? Népszabadság, 2003. 02. 27.

⁴³¹ Szignók a négyes metró. Népszabadság, 2003. 12. 23.

⁴³² Letették a 4-es metró alakövét. Népszabadság, 2006. 03. 28.

⁴³³ „Bőven túllépjük az öt százalékot”. Magyar Hírlap, 2004. 01. 10-11.

⁴³⁴ OGY - médiakuratóriumok (2. rész). 1998. 09. 13., MTI

Továbbá nem alkalmas a törvény arra sem, hogy biztosítsa a közszolgálati média politikamentességét.

A vita az egész ciklusban meghatározó marad, a szabaddemokraták szerint a Fidesz „statisztaszerepet” szán az ellenzéknek a médiakuratóriumokban, ezért a médiakuratórium-választáskor kivonulnak az ülésteremből.⁴³⁵ A továbbiakban a közszolgálati média politikai befolyása válik meghatározó kérdéssé, az SZDSZ szerint

a médiakuratóriumok megválasztásánál nem az a fontos, hogy a testületnek hány tagja van, hanem az, hogy a testületben egyik politikai oldal se legyen túlsúlyban.⁴³⁶

Feltehetően minden modern demokráciát ismerő politikus tudja, hogy létezik egy olyan követelmény, miszerint a közszolgálati média semmilyen politikai befolyás alá egyoldalúan nem kerülhet.⁴³⁷

A szabaddemokrata álláspont szerint a politikai pártok nem alkalmasak a közmédia felügyeletére,⁴³⁸ nem tudják biztosítani a média teljes szabadságát.⁴³⁹ Ezt mutatja az is, hogy a Fidesz közpénzekből finanszírozza a pártpropagandát, „az elmúlt három és fél évben a folyamatos kormányzati politikai kampány több milliárd forintjába került az állampolgároknak.”⁴⁴⁰

2002-ben végül nem fogadják el az ORTT 2001. évi beszámolóját, mert az nem töltötte be a médiahatóság funkcióját,⁴⁴¹ majd egy teljesen új médiatörvény megalkotását hirdetik meg.

Az SZDSZ véleménye az, hogy nincs szükség külön jobb- és baloldali, hanem tisztességes közszolgálati televízióra van szükség.⁴⁴²

Csatornák

Az SZDSZ több politikusa is országgyűlési képviselő, így használják is az ebből adódó csatornákat: sok parlamenti vitában felszólalnak, interpellációkat nyújtanak be, sajtótájékoztatót tar-

⁴³⁵ OGY - médiatestületek - kivonul az SZDSZ. 2000. 02. 29., MTI

⁴³⁶ Pető Iván a média kuratóriumokról – sajtótájékoztató. 2000. 03. 24., MTI

⁴³⁷ OGY (5. rész) - médiatestületek - Sasvári Szilárd indítványa. 2000. 05. 25., MTI

⁴³⁸ OGY - SZDSZ-es javaslat a közmédia párttalanítására. 2001. 01. 23., MTI

⁴³⁹ OGY - SZDSZ: kompromisszumos javaslat médiaügyben. 2001. 05.08., MTI

⁴⁴⁰ SZDSZ: politikai kampány folyik közpénzen. 2001. 11. 20., MTI

⁴⁴¹ OGY - az ORTT beszámoló (2. rész) – vezérszónokok. 2002. 11.06., MTI

⁴⁴² SZDSZ: tilos közszolgálati adót politikai elvek alapján működtetni. 2004. 03. 18., MTI

tanak, azonban ezek használtában nem emelhető ki semmi speciális, csak a liberálisokra jellemző specifikum.

Nyomtatott sajtó

Élet és Irodalom

Az *Élet és Irodalom* Magyarország egyetlen irodalmi-közéleti hetilapja, amely tartalmilag két részre osztható: az elsőben a politikai és közéleti témákat publicisztikákban, riportokban, interjúkban, esszéikben és glosszáikban közli, a másodikban pedig a műbírálókat, a kortárs magyar irodalom jelenik meg. Az „autonóm gondolkodású értelmiség” csatornájának tekinthető, hiszen pártoktól független, a kiadói jogok tulajdonosa pedig a lap szerkesztősége, ami biztosítja a szerzői és szerkesztői szabadságot.⁴⁴³ Gyakran publikálnak itt a liberális politikai közösség meghatározó értelmiségi tagjai, így Kis János is, aki kilépésekor itt teszi közzé az SZDSZ vezetőihez szóló levelét,⁴⁴⁴ de egyéb meghatározó témákban is gyakran olvashatók írásai a lapban, így a liberalizmus diskurzushoz szorosan kötődő *Liberalizmus Magyarországon* címűek is.⁴⁴⁵

Beszélő

A volt szamizdat, a *Beszélő*⁴⁴⁶ a rendszerváltás után már legálisan működik, a második korszakban havi-kéthavi rendszerességgel jelenik meg. A lap önálló politikai irányvonalat vivő aktorként való megjelenése már az első korszak végére elhalványul, a második korszakban pedig az önálló politikai arcél kevésbé hangsúlyos. Ekkor már a lap említése nem tekinthető gyakorinak, sokkal inkább a liberális politikai közösség értelmiségi holdudvarának politikai és kulturális kommunikációs csatornájaként jelenik meg. A *Beszélő*ben gyakran publikálnak azok a szabaddemokrata szerzők, akik az eszmeiséget hiányolják az SZDSZ-ből: Kis János, Kószeg Ferenc, Eörsi István, Tamás Gáspár Miklós, Iványi Gábor, de ír ide Pető Iván és Demszky Gábor is.

A cikkek terjedelmesek, jellemzően filozofikus stílusúak, és nagy teret kapnak az intellektuális,

⁴⁴³ <http://www.es.hu/magunkrol>

⁴⁴⁴ Kis János: Levél az SZDSZ vezetőihez. *Élet és Irodalom*, 2002. 08. 16.

⁴⁴⁵ Kis János: *Liberalizmus Magyarországon* I. *Élet és Irodalom*, 2001. 03. 16. Kis János: *Liberalizmus Magyarországon* II. *Élet és Irodalom*, 2001. 03. 23. Kis János: *Liberalizmus Magyarországon* III. *Élet és Irodalom*, 2001. 03. 30.

⁴⁴⁶ <http://beszelo.c3.hu/archiv>

ideológiai és tudományos tartalmak. Ebből adódóan a folyóiratban bemutatják azt a liberális fogalomkészletet, amit az SZDSZ ugyan használ, de nem magyaráz meg, például a szabadság és a demokrácia miben létét. A lapban kevés aktuálpolitikai téma olvasható, azonban folyamatosan megjelenítik a liberális közösség meghatározó témáinak eszmei hátterét: egyház és politika viszonya,⁴⁴⁷ cigányság,⁴⁴⁸ médiatörvény,⁴⁴⁹ állam és gazdaság viszonya,⁴⁵⁰ szociális problémák,⁴⁵¹ oktatáspolitikai,⁴⁵² agrárpolitika,⁴⁵³ korrupció,⁴⁵⁴ emberi jogok,⁴⁵⁵ EU,⁴⁵⁶ kultúrpolitika,⁴⁵⁷ bevándorlás-politika,⁴⁵⁸ drogpolitika.⁴⁵⁹

Az értelmiségiek gyakran írnak az SZDSZ-ről,⁴⁶⁰ illetve a Demokratikus Ellenzégről,⁴⁶¹ és a lapban publikálják a DE egykori résztvevői Demszky Gábor melletti kiállításukat 1999-ben, amikor Csurka lejárató kampányba kezd ellene.⁴⁶² Minden számban olvasható történelmi visszatekintés, akár konkrét történelmi eseményekhez kapcsolódóan, akár perek leírataiban,⁴⁶³ a kultúrával foglalkozó írásokban pedig – interjúk, versek, filmek, könyvek, színház – a magas kultúra jelenik meg.

Könyvek

A liberális közösség értelmiségi körének jellemző csatornáit a könyvek. Kis János a második korszakban publicisztikák mellett alkotmányos demokráciáról, emberi jogokról és a morális

⁴⁴⁷ Neményi László - Révész Sándor: A pártok mozognak, és nem az egyház. Beszélő (1998) 3. évf. 1. szám

⁴⁴⁸ Radó Péter: Röpirat a cigányságról. Beszélő (1998) 3. évf. 2. szám

⁴⁴⁹ Molnár Péter: Telefonüzenet kis kockás papíron. Beszélő (1998) 3. évf. 4. szám

⁴⁵⁰ VitoTanzi: Közjóságok és tévhit. Beszélő (1998) 3. évf. 4. szám

⁴⁵¹ Solt Ottília: „Kész a leltár” Beszélő (1998) 3. évf. 5. szám

⁴⁵² Sáska Géza: A magyar liberális oktatáspolitikáról. Beszélő (2006) 11. évf. 6. szám

⁴⁵³ Fertő Imre: Létezik-e liberális agrárpolitika? Beszélő (1998) 3. évf. 7. szám

⁴⁵⁴ Sajó András: A jogállam és az ő megrontása. Beszélő (1998) 3. évf. 7. szám

⁴⁵⁵ Ludassy Mária: „Egy jó törvénynek jónak kell lenni mindenütt...” Beszélő (1998) 3. évf. 10. szám;

⁴⁵⁶ Neményi László: Demokrácia, szuverenitás és az Európai Unió. Beszélő (1999) 4. évf. 1. szám

⁴⁵⁷ Beszélő (1999) 4. évf. 7. szám tematikus blokkja

⁴⁵⁸ Idegenek Európában: kinek a kényszere? Beszélő (2000) 5. évf. 8. szám

⁴⁵⁹ Ethan A. Nadelmann: A marihuánatiltalom vége. Beszélő (2004) 9. évf. 11. szám

⁴⁶⁰ Kis János: Szabad demokraták felelőssége. Beszélő (1998) 3. évf. 6. szám; Eörsi István: Az alternatívák nyomorúsága. Beszélő (1999) 4. évf. 4. szám; Pető Iván: A kényszerek lehetősége. Beszélő (2000) 5. évf. 3. szám;

⁴⁶¹ Kis János: A demokratikus ellenzék hagyatéka. Beszélő (2000) 5. évf. 3. szám

⁴⁶² Demszky Gábor mellett. Beszélő (1999) 4. évf. 9. szám

⁴⁶³ Pető Iván: Ellenreform(áció). Beszélő (1998) 3. évf. 3. szám

politizálásról szóló könyveket⁴⁶⁴ jegyez, Kőszeg Ferenc a menedékjogokról⁴⁶⁵ és a magyar börtönviszonyokról szerkeszt könyvet,⁴⁶⁶ Tamás Gáspár Miklós pedig filozófiai művet⁴⁶⁷ ír, illetve a korszakban jelenik meg egy elméleti-politikai-költői-szatirikus röpirata is.⁴⁶⁸ Pető Iván politikai önéletrajza⁴⁶⁹ mellett a szocializmusról ír könyvet,⁴⁷⁰ Eörsi István több verseskötet és publicisztika mellett filozófiai⁴⁷¹ témájú könyvet ad ki, Demszky Gábor pedig írói-publicisztikai életművet jelenteti meg.⁴⁷²

A liberális értelmiség által megjelentetett könyvek listáját bőven lehetne folytatni, tekintve, hogy az értelmiségi holdudvart aktívan publikáló művészek és tudósok alkotják, azonban a fentiek már megfelelően példázzák a csatornahasználatot: publicisztikai gyűjtemények mellett leginkább jogi, filozófiai, és történelmi témájú könyvek jelentek meg a korszakban.

Egyéb csatornák

Számtalan egyéb csatorna és rendezvény említhető még a liberális közösség kapcsán. Az értelmiségi kör jellemző csatornái a konferenciák, vitaestek, tudományos folyóiratok, nyilatkozatok, nyíltlevelek, kiáltványok és tiltakozások. Kis János például számos tiltakozásban⁴⁷³ vesz részt és számos nyilatkozatot ír alá,⁴⁷⁴ továbbá sűrűn vendége különféle tudományos és ideológiai, valamint szabadságjogi kérdésekkel foglalkozó konferenciáknak.⁴⁷⁵ Fodorhoz többek között a szórakoztató műsorok és diákoknak szóló konferenciák köthetők csatornaként.

⁴⁶⁴ Kis János: Alkotmányos demokrácia. Indok Bt, Budapest, 2000. Kis János: Vannak-e emberi jogaink? Stencil Kulturális Alapítvány, Budapest, 2003. Kis János: A politika mint erkölcsi probléma. Irodalom Kft, Budapest, 2004.

⁴⁶⁵ Kőszeg Ferenc (szerk.): Menedékjog a magyar gyakorlatban. Kézikönyv a menekültügyi eljárás résztvevői számára. Magyar Helsinki Bizottság Debreceni Irodája, Debrecen, 2001.

⁴⁶⁶ Kádár András Kristóf, Kőszeg Ferenc (szerk.): Kettős mérce. Börtönviszonyok Magyarországon. Magyar Helsinki Bizottság, Budapest, 2002.

⁴⁶⁷ Tamás Gáspár Miklós: Törzsi fogalmak I-II.. Atlantisz Kiadó, Budapest, 1999.

⁴⁶⁸ Tamás Gáspár Miklós: A helyzet. Élet és Irodalom, Budapest, 2002.

⁴⁶⁹ Pető Iván: Curriculum vitae: cikkek, interjúk, beszédek. Új Mandátum, Budapest, 2000.

⁴⁷⁰ Gerő András, Pető Iván: Befejezetlen szocializmus. Tegnap és Ma Kulturális Alapítvány, Budapest, 1997.

⁴⁷¹ Eörsi István: Utasok a senkiföldjén. Jóbok könyve. Palatinus Könyvek Kft, Budapest, 1998.

⁴⁷² Demszky Gábor: A szabadság visszahódítása. Új Mandátum, Budapest, 2001.

⁴⁷³ OS - Tiltakozás a prágai letartóztatásokkal kapcsolatban 2000. 10. 24.

⁴⁷⁴ OS - Nyilatkozat Demszky Gábor mellett 1999. 09. 30. OS - Értelmiségiek, politikusok, művészek nyilatkozata 2003. 11. 10. Az MTI főbb külföldi híreiből - röviden (1. rész) 2000. 03. 23. Varsó - a Demokrácia Világforumának nyilatkozata 2000. 06. 27. OS - Értelmiségiek nyílt levele a kormányfőhöz 2004. 08.06., MTI

⁴⁷⁵ Múlt és jövő között - konferencia (1. rész) 1999. március 26. SZDSZ - közjogi konferencia Óbudán 2001. 11. 16. Konferencia az alkotmány jövőjéről (2. rész) - Kis János, Halmai Gábor 2003. 09. 11. Románia-Magyarország-kisebbség - Autonomia-konferencia Kolozsváron 2004. 02. 27.

További jelentős csatornák a közösség számára a lakossági fórumok és roadshow-k, ahol a polgárok közvetlenül találkozhatnak a politikusokkal. Ugyanezt a cél szolgálja 2002-ben a „Lufieregető buli,”⁴⁷⁶ vagy a Kormányváltó és Kormányavató fesztivál a Városligetben. „Kötetlen, baráti” léghőben találkozhatnak a politikusokkal a polgárok az SZDSZ 15. születésnapja alkalmából szervezett ünnepségen is.⁴⁷⁷

Új mobil kampányeszköz 2002-ben az országjáró kamion, amelyen a felirat: „Bevetted? Szabadulj meg a narancsuralomtól! Váltás stílust! Váltás kormányt! SZDSZ.”⁴⁷⁸ Hasonló eszköz az SZDSZ EP választási központja, a „Liberális hajó,” vagyis a Tánacsics hajó a Dunán, a Lánc-hídnál.

2006. márciusban megnyitják volt belvárosi bazársor helyén a Liberálisok Házát, aminek átlát-szó műanyagfalán Kovács Pisti integet, és az ideiglenes építményt körülölelik az SZDSZ logóját ábrázoló zászlók.⁴⁷⁹

A kampány utolsó szakaszában a többi párttól történő elhatárolódás jegyében – a szimpatizán-sok hergelését elkerülve – arra szólítják fel szavazóikat, hogy rendezzenek házibulikát otthon, nyilvános helyen, vagy akár köztéren is.⁴⁸⁰ Júniusban a Liberálisok Házában vizsgafelkészítő napokat rendeznek, ahol egy-egy politikus ad hatékony vizsgázási tippeket az egyetemi hallga-tóknak, érdeklődőknek.⁴⁸¹ Tárgyi eszközként a „Liberális héten” kék szilikon karkötőket osz-tanak „ÉN” felirattal – utalva az „énországom” szlogenre –, ezekből a 2006-os kampányra öt-venezer darabot rendelnek.⁴⁸²

Internet, telefon

A 2002-es kampányra készülve az SZDSZ az első párt, amely kijelenti, hogy használni szeretné a mobiltelefon nyújtotta kampánylehetőségeket, és SMS formájában is kormányváltásra buz-dítják a párt ismerőseit,⁴⁸³ illetve létrehozzák a NetPárt oldalt, amely az szdsz.hu-n működő hírportál kiegészítőjeként biztosítja az SZDSZ NetPártba való belépés lehetőségét, és a modern

⁴⁷⁶ SZDSZ - Lufieregető buli Budapesten. 2002. 02. 24. MTI

⁴⁷⁷ Haverok, buli, politika. Népszabadság, 2003. 10. 17.

⁴⁷⁸ Kuncze: „Békében, de határozottan húzzanak el” Népszabadság, 2002. 02. 11.

⁴⁷⁹ Kovács Pisti integet a Városháza parkban. Index, 2006.03.03. <http://index.hu/belfold/hirek/256848/>

⁴⁸⁰ Az SZDSZ házibulizásra szólít fel. Index, 2006.03.27. <http://index.hu/belfold/hirek/259740/>

⁴⁸¹ Hogyan vizsgáznak a liberálisok? Index, 2006.06.12. <http://index.hu/belfold/vizsga0612/>

⁴⁸² Kokárda helyett nemzeti karkötő? Index, 2005. 11. 10. <http://index.hu/belfold/szilikon11/>; Pártkarkötők és taxis Gyuszi lepasszolt kocsi. Index, 2005. 11. 16. <http://index.hu/belfold/zsemle1116z/>

⁴⁸³ Kampányeszközzé válik az SMS. Népszabadság, 2001. 12. 31.

kommunikációs lehetőséget a tagok számára.⁴⁸⁴ A párt honlapjához kapcsolódó oldal 2002-ben az szdsz.szamizdata.hu is, ahova humoros plakátokat küldhettek a választópolgárok. Ez tekinthető az első alkalomnak, amikor az internet az állampolgárok aktív bevonásának eszközévé válik a magyar politikában.

Az SZDSZ fontos kommunikációs csatornája lesz az enorszagom.hu oldal, ahol többek között kérdőívek formájában szólítják meg a polgárokat, vagyis aktivitásra ösztönzik őket, illetve a liberalizmus hangsúlyozásának eszközévé is válik a csatorna.

Az internet adta lehetőségeket továbbá arra használják, hogy a többi pártot kritikával illessék. 2005-ben a Fidesz garanciatörvény-javaslatát és az MSZP nemzeti minimum-javaslatát az SZDSZ politikai giccsnek nevezi, és a javaslatok kifigurázásához versenyt hirdetnek: a legjobb kétharmados törvényjavaslatot beküldő zsebben hordható garanciatörvényt kap.⁴⁸⁵ Ez további példája az állampolgárok internetes bevonásának.

2006-ban a kampányt internetes kérdőívvel indítják, amelyben tizennégy fontos kérdést tesznek fel játékos formában, így többek között a patikák és a MÁV privatizációjának, vagy az egykulcsos ÁFA és az igazságosabb elosztás szükségességét.⁴⁸⁶

Az internetet nem csak a pártvezetés használja, hanem sok párttag is. Az Index nem reprezentatív felméréséből az derül ki, hogy az IWIW online közösségi hálózaton a regisztrált politikusok közül a legtöbben szabaddemokraták.⁴⁸⁷

Egyéb modalitások

Stílusok

A liberális közönség értelmiségi körének jellemző stílusa a *filozofikus hangvétel, a történelmi részletezés*, amelyeknek legjobb példái Kis János Beszélőben megjelent írásai; a folyóiratnak

⁴⁸⁴ Indul a webkampány. Népszabadság, 2001. 07. 30.

⁴⁸⁵ Kétharmados törvényben garantálná a lottószámokat az SZDSZ. Index, 2005. 11. 14. <http://index.hu/belfold/hirek/243317/>

⁴⁸⁶ SZDSZ: nem elég a piros kocka és a kérem szépen. Index, 2006. 01. 03. <http://index.hu/belfold/szdsz7602/>

⁴⁸⁷ Orros szmájlival támadnak a politikusok az iWiW-en. Index, 2006. 02. 19. <http://index.hu/tech/net/iwiwpol0215/>

általában is jellemzője a filozofikus és történészi stílus.⁴⁸⁸ Ugyanez mondható el Tamás Gáspár Miklós cikkeiről,⁴⁸⁹ ahogy ezt a Beszélőben Dobrovits Mihály is megjegyzi: „Tamás Gáspár Miklós szövegeit két csoportra tudom osztani. Az egyik, amikor saját szakmájánál marad, és mint filozófus szólal meg. Ezek általában rövid, briliáns kis írások. A másik csoportot azok a hosszú, nehézkes stílusban megírt szövegek alkotják, amelyeket a szerző a múltnak szentel.”⁴⁹⁰

Általánosságban a liberális közösség legmeghatározóbb stílusai a *szarkazmus*, az *ironia* és a *humor*. Utóbbiaknak legjobb példája, hogy a 2006-os évértékelő beszédekét követően az SZDSZ a „mindkét párttól való elhatárolódás” jegyében Kovács Pisti évértékelőjét mutatja be, ironikusan jelezve ezzel, hogy a politikának a fontos kérdésekről kell szólnia, nem pedig „semmiről sem szóló beszédekről.”⁴⁹¹ Itt kell megemlíteni még az SZDSZ 2002-es kampányának látványvilágát, amely nagyban épít a humorra és az iróniára. Példaként említhetők akár a „Három bölcs majom” plakátok, vagy a „Tessék választani 2002!” plakát, amelyen a leghangsúlyosabb képi elemeken kívül még egy fricska is megjelenik azáltal, hogy a szlogen visszautal a Fidesz 1990-es szlogenjére. (Az említett plakátokat a tanulmány következő fejezete tárgyalja részletesebben.) A szarkazmus személyes megtestesítője az egész korszakban Kuncze Gábor, akihez a stílushoz kötődő, fentebb már tárgyalt metaforák⁴⁹² és megjegyzések⁴⁹³ kapcsolódnak.

Látványvilág

A logó egy párt arculatának és megjelenésének alapvető képi eleme, ami bármely felületen segít könnyedén azonosítani a pártot. A második korszak látványvilágának a legnagyobb változását a logó 2006-os megújulása hozza (1. kép). Az új pártlogó modern, erősebben hangsúlyozza az SZDSZ liberális mivoltát, akárcsak a kék szín fokozott alkalmazása a képvilágban.

⁴⁸⁸ Kis János: Szabad Demokraták Felelőssége. Beszélő (1998) 3. évf. 6. szám; Kis János: „Lehetséges-e az igazságig keresztülhazudni magunkat?” Beszélő (2001) 6. évf. 18. szám

⁴⁸⁹ Lásd: Tamás Gáspár Miklós: Szélsőség és radikalizmus. Magyar Narancs, 2000. 04. 06. http://magyarnarancs.hu/publicisztika/tamas_gaspar_miklos_szelsoseg_es_radikalizmus-54370

⁴⁹⁰ Dobrovits Mihály: Szerep és tudós - Tamás Gáspár Miklós történelmi esszéiről. Beszélő (2000) 5. évf. 2. szám

⁴⁹¹ Kovács Pistivel kampányol az SZDSZ. Origo, 2006. 02. 03. <http://www.origo.hu/itthon/20060203kovacs.html>

⁴⁹² Paksaméták egymás mellett. Népszabadság, 2001. 10. 19. Bírálják Kövér beszédét. Népszabadság, 2000. 03. 04.

⁴⁹³ Gyurcsány tisztázásra ingerelné a Fideszt. Népszabadság, 2005. 09. 20.

1. kép: SZDSZ logó 1990-2006. (balra) és 2006-tól (jobbra)

„A magyar liberális párt” felirat megjelenítése a logóban azt mutatja, hogy az eddigieknél hangsúlyosabbá vált az ideológiai meghatározottság, már nem csak a színvilág és a szabad madarak utalnak a szabadságra, hanem konkrétan feltüntetik a liberális eszmét. Ez a logóváltás a párt önmeghatározási folyamatához kapcsolódik.

A modernitást mutatják, hogy az új logó vektorgrafikával készült, a kék szín árnyalataival való játékkal pedig háromdimenziós megjelenést kölcsönöznek a képnek.

A logó alakja visszautalásként is értelmezhető a korábbi buszmegállótáblákra, amivel ilyenformán egy jól ismert szimbólumot újítottak fel, így könnyebben megjegyezhetővé téve a képet, és a haladás szimbólumát is társítva hozzá.

Az új logóban megőrizték a korábbi logót, de a nemzeti szimbólum megtartása mellett a párt megnevezésébe is bekerül a magyar jelző, ami arra utal, hogy Magyarországon csak az SZDSZ képviseli a liberális ideológiát. Ezt erősíti fel a kék színű háttér, ami már a kezdetektől liberális képi metaforának minősült, most pedig a logóba is bekerül.

A szürke keretbe zárással a korábbi szimbolikát erősítették fel, aminek célja, hogy az eddig is ismert, és az SZDSZ-hez már régebben is társított madarak ne csak a pártot, hanem a magyar, liberális SZDSZ-t jelentsék.

Habár Kuncze Gábort már nem magányosan mutatják, ehelyett csoportok tagjaként tűnik fel, érezhető, hogy ő a vezető. Bár a 2. képen látható plakáton Demszky Gábor és Magyar Bálint is a pártelnök felé fordul, és ezzel még inkább központivá teszi a helyzetét, ugyanakkor mintha a Demokratikus Ellenzékből jövő régi tagok magyaráznának Kunczénak, oktátnák az elnököt. Ebben a kompozícióban Demszkyék mutatják az irányt, és képviselik a régi SZDSZ-es értékeket, egyben az értelmiségi attitűdöt.

2. kép: Hogy tartjuk a jó irányt

A komoly, öltönyös politikusábrázolás változatlanul megmaradt, viszont ezt ellensúlyozzák a színes és mintás nyakkendővel.

3. kép: Emelt fővel, Magyarország!

A nemzet egészére irányuló gondolkodás és az individuumok összességéként értelmezett társadalom megjelenítése új elemnek tekinthető az eddigi évekhez képest (3. kép). Újdonság az is, hogy a párt adatolt beszámolót ad, és számszerűsíti a jövőre irányuló vállalásait is a hirdetésekben (4. kép).

4. kép: Amit vállalunk, teljesítjük

A 2002-es kampányban képeken a korábbiaknál ritkábban szerepelnek politikusok (5. kép), ha mégis, akkor az Kuncze Gábor (6. kép).

5. kép: Rendbe tesszük az egészségügyet

A képeken a korábbiaknál ritkábban szerepelnek politikusok (5. kép), ha mégis, akkor az Kuncze Gábor (6. kép).

6. kép: Tegyük rendbe a dolgokat!

Megjelenése sokat változott: az eddig szinte kötelezően viselt zakó néha eltűnik, és bár a nyakkendő még ott van, színvilágban és formában egyaránt fiatalosabb ruhákat visel, ingujját feltűri. Lendületességet mutatnak az ing gyűrődései és az ebből adódó árnyékoltság.

Az üzenetek megfogalmazásában megjelent a tegezés, eltűntek a hosszas adatsorolások, a mondanivalók leegyszerűsítettek, tömörek és lényegre törők. Ez a tendencia a Fidesznél már korábbról megfigyelhető, de 2002-re már az SZDSZ plakátok sem közölnek részleteket, mindössze felhatalmazást kérnek ahhoz, hogy kormányzó erőként változtathassanak. A párt ígéreteit, céljait modern vizuális eszközökkel jelenítik meg, ilyenek például a kép alsó jobb sarkában látható minimalista ikonok, amelyek a számukra fontos ügyeket szimbolizálják: az egészségügy rendbetételét, az adócsökkentést, a kormányzati korrupció megszüntetését és a tudás megbe-
csülését.

7. kép: Tessék választani!

A kampány negatívnak tekinthető, hiszen az elérni kívánt célokat a Fidesszel szemben határozzák meg, illetve a kampány nagy része általánosságban a Fidesz kritikájára épül, mindez azonban a rengeteg szójátékkal vegyítve inkább humorosan hat. A *Tessék választani!* (7. kép) plakát szinte egy képben foglalja össze az SZDSZ 2002-es kampányának képvilágát, amit arra építettek, hogy ellentétbe állítsák magukat a Fidesszel.

A kép keretezése erős, felül vastag sötétkék szövegdobozban a felszólítás: „Tessék választani 2002!”. Ez egyszerre buzdít arra, hogy a néző vegyen részt a 2002-es választáson, szavazzon, és arra is, hogy válasszon a két politikus, és az általuk képviselt két párt, illetve annak politikája között. Továbbá a „Tessék választani!” 1990-ben a Fidesz szlogenje volt, így ebben a formában fricskaként értelmezhető. Ez is, akárcsak a „Tegyük rendbe a dolgokat!” szlogen, visszautal, és ezáltal fogalmaz meg kritikát a Fidesszel szemben. Alul egy középső választóvonallal szegregálva, két eltérő árnyalatú kék szövegdoboz különíti el a kép két tartalmi egységét, amit bal oldalon Orbán, jobb oldalon Kuncze fotója jelent. A szegregáció eszköze rávilágít a dolgok eltérő rendjére: annak ellenére, hogy mindkét fotó hasonló jelenetet ábrázol, azok élesen eltérnek egymástól. A rím eszköze is megjelenik, hiszen Orbán és Kuncze is egy-egy tömegrendezvényen vesz részt, mindketten szürke öltönyt és nyakkendőt viselnek, illetve mindketten egy-egy idős hölgygel fognak kezét. A kompozíció fontos része, hogy Kuncze és Orbán háttal áll egymásnak, ami szintén kifejezi az eltérő rendeket. Lényeges elem még a kontraszt: a kézfogások mikéntje adja meg a képek erős különbségét.

Lényeges pont a politikusok tenyerének iránya. Orbán Viktor lefelé fordított tenyérrel nyújtja kezét, ami a domináns politikus helyzet, vagy legalábbis ilyen aspirációra utal. A hatalmi pozíciót tovább erősíti az idős hölgy testtartása, amelyből az olvasható le, hogy meghajol, fejét Orbán kezéhez közelíti, mintha megcsókolni készülne azt. Tekintetét lefelé, a kézre helyezi, nem Orbán arcára, ami még inkább az „uralkodó” előtti meghajlásra emlékeztet. A kép további beszédes eleme a Mindszenty József könyv, amely katolikus jelképnek minősül: annak ellenére, hogy Orbán református vallású, a Mindszenty könyvvel kezében való megjelenés a katolikusoknak szóló pozitív üzenetet hordoz magában. A fotóhoz tartozó szövegdobozban az üzenet: „Válts stílust!”, ami egyrészt vonatkozhat Orbán Viktorra, másrészt a nézőre is, akihez a plakát szól.

Ezzel szemben, a jobb oldali fotón Kuncze keze alulról öleli át az idős hölgy kezét, szinte tartja azt, a hölgy megkapaszkodhat benne. A kéztartásban semmi uralkodó nincs, sokkal inkább a segítő szándék és a megértés olvasható ki belőle. Mindezt alátámasztják az arckifejezések –

Kuncze és az idős hölgy is mosolyog –, illetve a szemkontaktus szintén hangsúlyos elem, egymás szemébe néznek és egymásra mosolyognak. Kuncze testtartásával is a kettőjük közti pozitív, nyitott kapcsolatot mutatja, vállát és fejét előre dönti, a hölgy magasságához közelítve. A kép üzenete tehát sokkal pozitívabb, mint a bal oldali képé. A fotóhoz tartozó szövegdobozban az üzenet: „Válts kormányt!”, ami szintén kétértelmű, egyrészt szólhat Kuncze Gábornak, másrészt a nézőnek, aki aktív cselekvőként, választóként választhatja Kunczét és az SZDSZ-t, ezzel pedig leválthatja a kormányt. A plakát szövegének nyelvezete közvetlen, tegező stílusú, lazább, mint a korábbi években. Kizárólag felszólításokat tartalmaz, ami szintén újdonság a korábbi kampányokhoz képest, sokkal inkább cselekvésre és aktivitásra ösztönző. A direkt felszólítás a kiélezett kampány miatt egyrészt szükséges is, másrészt pedig tovább fokozza a kiélezettséget.

8. kép: A három bölcs majom 1,2

A kampány kiélezettségét, a politikai helyzet polarizáltságát mutatja az SZDSZ két képből álló sorozata: 8. kép. Az ábrázolások felhasználják a Fidesz szimbólumát, a narancsot, és ami a jobboldali párt számára az önmeghatározás eszköze, azt fordítja ellene. A narancs a negatívumok megtestesítője, ez tömi be az emberek száját, fosztja meg őket a szabadságuktól, ez jól mutatja a narancs szemiotikai erőforrás voltát.

Az 1990-ben még gyakori alacsony modalitású képek 2006-ra teljesen eltűntek. Nemzeti topozokra történő utalások már ritkábban láthatók, és az individuumokat ábrázoló csoportképek is eltűntek. Ezek helyett a kampány képanyaga Kovács Pistire, egy gyerekre épít, ami a politikában megszokott szimbolikának tekinthető, de hangsúlyossága újszerű (9. kép).

9. kép: Ki törődik Kovács Pistivel?

A 2002-es kampányhoz képest az SZDSZ már nem a Fidessel szemben határozza meg magát, hanem önálló, egyedüli liberális pártként tűnik fel. Az ábrázolásokban a szimbolika kevesebb lett, a képvilág egyszerű, a közlések pedig tömörek. A kép feltünteti a párt internetes címét, mégpedig a kép legalján, ahol a cselekvés eszközt szokás ábrázolni. Az SZDSZ tehát valóban fontos szerepet szán 2002 után 2006-ban újra az internetes aktivitásnak.

A választási kampányok hoznak tehát újdonságokat a képi világban, de néhány állandó pont is fellelhető.

A nemzeti értékek kiemelése fokozatosan csökken, míg a kék szín, mint liberális jelkép, egyre meghatározóbbá válik. A logó madarai, mint a szabadság szimbólumai az egész időszakban stabilan jelképezik az SZDSZ-t, a korszak végére megújulva, egy modernebb megjelenésben, a liberalizmust hangsúlyozva.

Meghatározó erőforrás az ábrázolt személyek száma: míg 1998-ban Kuncze Gábor csoportok tagjaként tűnik fel, addig 2002-ben és 2006-ban a kampányok nem egyedül rá épülnek, és gyakran visszatér a gyerekábrázolás is.

A látványvilág fontos elemei a szöveges üzenetek: 1998-ban hosszabb szövegek jelennek meg a képeken, majd 2002-re ismét rövidülnek és erősen át is alakulnak, illetve minimalista kis ikonok veszik át a szövegek szerepét. A megszólításokban megjelenik a tegezés, a szlogenek pedig többértelmű utalásokat tartalmaznak. Mindez 2006-ban ismét redukálódik, a szlogenek újra tömörek és kevesebb utalást tartalmaznak.

Összegzésként elmondható, hogy a liberális politikai közösség vizuális szemiotikai erőforrásai széles palettán mozognak 1998 és 2006 között, a látványvilág változásaiban pedig végigkövethető az SZDSZ önmeghatározásának átalakulása is.

Összegzés

A tanulmány a liberális politikai közösség által a kutatás második korszakában, 1997 októbere és 2006 szeptembere között alkalmazott szemiotikai erőforrásokat mutatta be, vagyis azokat a jeleket, amelyek a liberális közösség kommunikációját meghatározták, és amelyek által a közösség tagjai, szimpatizánsai, vagy más politikai közösségek tagjai azonosíthaták a liberális közösséget.

Az SZDSZ immár a közösség egyetlen pártja, és ebből a tényből a leghangsúlyosabb konstrukciót alakítják ki: az *egyetlen liberális párt*. A konstrukció egyrészt az SZDSZ megújulásának alapköve, másrészt a többi párttól való elhatárolódásnak az eszközévé is válik. Ennek jegyében a megújult, karakteresen liberális párt nevét is megváltoztatják a korszakban: *Szabad Demokraták Szövetsége - Magyar Liberális Párt*. Az MSZP-vel még az első korszakban kötött koalíció idején a háttérbe szorult a rendszerváltáskor képviselt antikommunista profil, amit a második korszak elején az *elvi alapon szerveződő párt* konstrukcióval helyettesít az SZDSZ, majd később *a rendszerváltás legfőbb letéteményeseként* jeleníti meg önmagát.

Visszatérő elem a más pártokhoz viszonyított önmeghatározás: mind a Fidesszel szembeni identifikáció, mind az MSZP-től való eltérés láttatása jelentős erőforrás. Az előbbihez kapcsolódó konstrukció alapja az az üzenet, hogy a Fidesz 1990-hez képest teljesen átalakult, ezzel szemben az SZDSZ azóta is a hiteles liberális párt szerepét képviseli. Az MSZP-vel kötött koalícióhoz fűződnek a *mérleg nyelve és a kormányváltás kulcsa* konstrukciók: ezekkel saját szerepét és súlyát láttatja az SZDSZ, azonban az MSZP-vel kötött koalíció eltérő megítélése az egész második korszakot meghatározza, és kialakítja *a belsőleg megosztott párt* konstrukciót, amihez kapcsolódik a párt belső ellenzéke és az értelmiségi holdudvar is.

A liberális közösség *diskurzusaiban* is megjelennek a közösségen kívüli aktorokhoz kötődő témák és gondolatmenetek, így az MSZP-vel kötött koalíció okozta belső megosztottság, és a Fidesszel szembeni önmeghatározáshoz kapcsolódó korrupciós diskurzus. Továbbá a saját liberális voltukról szóló diskurzusok is gyakran visszatérnek, így a demokráciavédelem és a liberalizmus diskurzusok.

A liberális közösség által felvállalt és kultivált *ügyek* némelyike, mint például Bős-Nagymaros inkább azt a célt szolgálják, hogy az MSZP-től való különbözést és saját koalíciós szerepüket megjelenítsék, de az ügyek többsége a klasszikus liberális értékek mentén szerveződik; ilyen

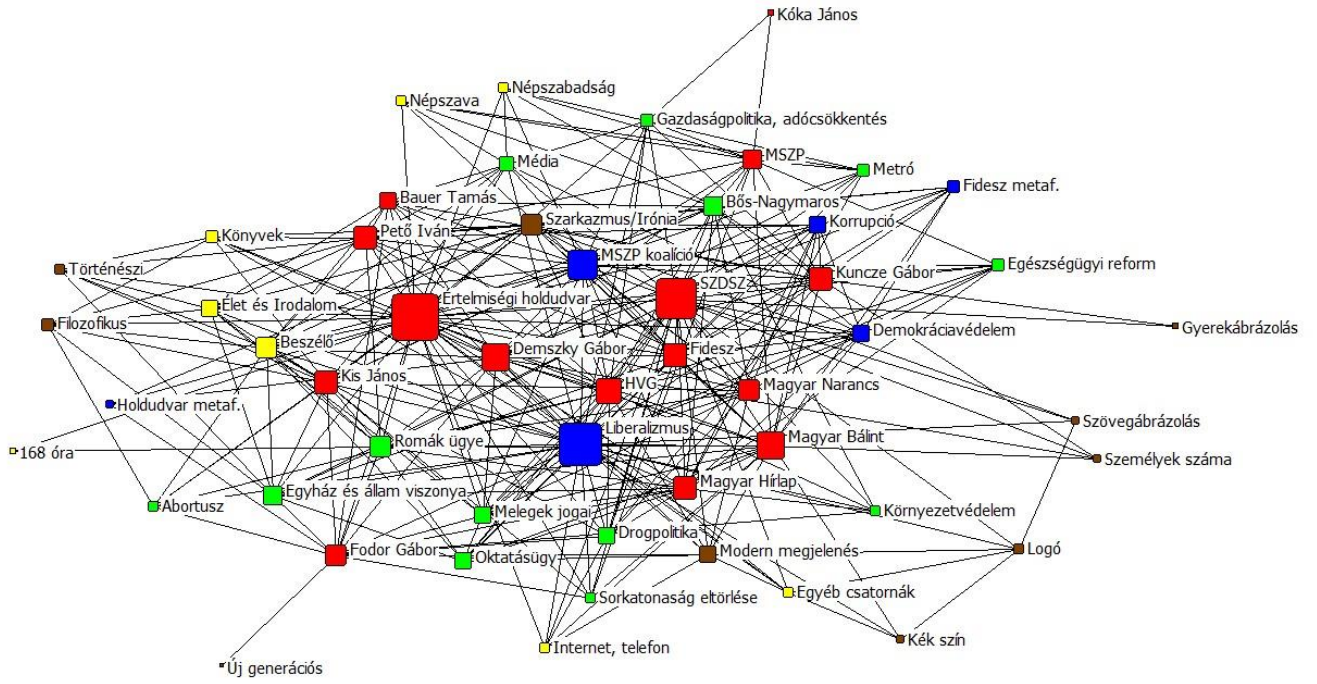
az adócsökkentés, az egészségügyi reform, vagy az oktatás. A szakpolitikai ügyek mellett megjelenítik a társadalom különböző sérülékeny csoportjainak ügyeit, így a melegek jogaival és a romák integrációjával is foglalkoznak.

A közösséget jellemzi az *ironikus* és *szarkasztikus stílus*, amely a személyek kommunikációjában és a látványvilágban egyaránt megjelenik.

A személyi konstrukciókban hangsúlyos változás a *politikusi és nem politikusi szerepek elválasztása*, a morális és elvszerű politikát megjelenítő személyek fokozatosan háttérbe kerültek a második korszakban, és sokkal hangsúlyosabbá vált a politikusok szerepe. A folyamat már az első korszakban elindult, ebben a korszakban pedig beteljesedik a *pártpolitikusok és az értelmiségiek elkülönülése*. Az *értelmiségi holdudvar* vegyes konstrukciókkal jelenik meg a második korszakban, sokszor tehertételként, de máskor pozitívumként kommunikálnak róluk a liberális közösségben.

Az alábbi ábrán az egyes szemiotikai erőforrások közötti kapcsolódások láthatók, azonban ezek a kapcsolatok nem egy szigorú módszertan kalkulációin alapulnak, hanem az adatgyűjtés személyes tapasztalatain, ezért mindössze *illusztrációként* érdemes kezelni őket.

Jól leolvasható, hogy a hálózat integrált, az egyes erőforrások használata nem bontja részekre a közösséget. A csomópontok mérete mutatja, hogy mely erőforrások kapcsolódnak össze a legtöbb más szemiotikai erőforrással: a legfontosabb aktorok az SZDSZ, az értelmiségi holdudvar, és az SZDSZ vezető politikusai, a diskurzusoknál a saját liberalizmusuk és az MSZP-vel kötött koalíció diskurzusa, az ügyeknél a romák ügye, a csatornáknál az értelmiségi holdudvarhoz kötődő médiák emelhetők ki. Az egyéb modalitások kevesebb további erőforráshoz kapcsolódtak. Ez alól egyedül a szarkasztikus és ironikus stílus képez kivételt, ami számos erőforráshoz kapcsolódik.

Források

Arcanum Digitális Tudománytár (<https://adtplus.arcanum.hu/hu/>)

Beszélő (<http://beszelo.c3.hu/archiv>)

HVG 1997-2006

<http://hvg.hu>

<http://index.hu>

Magyar Hírlap 1997–2006

Magyar Narancs 1997–2006

<http://magyarnarancs.hu>

MTI Adatbázis (<http://mti.hu/mti/Default.aspx>)

Népszabadság 1997-2006

Népszava 1997-2006

Országos Széchényi Könyvtár, Plakát- és Kisnyomtatványtár

Pető Iván (2000) Politikai curriculum vitae. Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest

NEMZETI RADIKÁLISOK, 1997 – 2006

Szabó Gabriella

A tanulmány a nemzeti radikális politikai közösség szemiotikai konfigurációját mutatja be az 1997-től 2006-ig tartó időszakban.¹ Azokat a jeleket kívánom összefoglalni, amelyek a közösség tagjai és a külvilág számára azonosítják a nemzeti radikálisokat. Arra a kérdésre igyekszem választ adni, hogy milyen jelek segítségével igazodhatott el akár a nemzeti radikális közösség tagja és szimpatizánsa, akár valamelyik külső csoport, más politikai közösség tagja és szimpatizánsa azt illetően, hogy kik azok a nemzeti radikálisok, kik az ellenfeleik, milyen ügyeket tűznek zászlajukra, melyek a diskurzusokban és csatornahasználatban megkülönböztető jegeik, illetve melyek a nemzeti radikális ikonográfia tipikus elemei.

Miért pont ezeket érdemes tanulmányozni? Azért, mert szemiotikai erőforrásokként alkalmazva az adott politikai közösség a számukra legfontosabb politikai cselekvők (aktorok) és témák kijelölésével, szóhasználatok, metaforák, érvkészletek, csatornák, vizuális elemek és jellegzetes stílusok segítségével közölte mondanivalóját. A sajátos szemiotikai konfiguráció tette azonosíthatóvá a közösséget a tagjai, illetve a közösségen kívüli szereplők számára. Másként fogalmazva: a nemzeti radikális közösség politikai cselekvőkre, ügyekre, diskurzusokra, csatornákra, stb. vonatkozó jeltermelő erőfeszítéseit követve tájékozódhatott mindenki, aki a szóban forgó közeget kereste vagy azért, hogy csatlakozzon hozzá vagy azért, hogy elhatárolódjon tőle.

A tanulmány során azt vizsgálom, hogy milyen jelekkel gazdálkodott visszatérően és hangsúlyosan a politikai kommunikátoroknak az a csoportja, amelyik a nemzeti radikális kört igyekezett politikai cselekvőként megteremteni, fenntartani és vonzóvá tenni. Mivel megközelítésünk szerint a közösség együttes erővel határozza meg aktorait, ügyeit, diskurzusait, csatornáit, illetve az egyéb modalitásait, többféle forrásból kerestem bizonyítékát a konstrukciónak. A források sokszínűségének bevonása szükséges, hiszen minél változatosabb formában, helyen és eszközökkel és kellő gyakorisággal alkalmaznak egy-egy szemiózist, annál inkább köthető az a vizsgált közösséghez. A vizsgálat fő forrásai: a Magyar Fórum című hetilap cikkei, a Kurucinfó bejegyzései, MTI adatbázis, Országgyűlési Naplók, az elemzett szervezetek honlapjai, Csurka István publikációi, a MIÉP-, illetve a Jobbik politikusainak interjúi, cikkei, nagygyűlések videó felvételei.

¹ A dolgozat háttérül szolgáló kutatást az OTKA támogatja (112323).

A hazai szakirodalom a 2000-es évek elejétől kezdett érdeklődni a Csurka Istvánhoz, a MIÉP-hez, illetve a Vasárnapi Újsághoz és a Magyar Fórumhoz kötődő megszólalók kommunikációja iránt. Az első reflexiók a dokumentáció és a leleplező kritikus olvasat céljából születtek: az antiszemitizmus jeleit keresték és mutatták ki. Ezek a munkák a közeget összefogó, más politikai erőktől megkülönböztető diszkurzív jegyként tárgyalták a zsidóellenességet. Az ezzel azonosított megszólalókat szélsőséges vagy szélsőjobboldali jelzőkkel illették (Mihancsik 2001; Gerő et al. 2001; Gerő et al. 2002; Hack 2002; Mihancsik 2002; Monori 2002). Jelen tanulmány azonban nem korlátozódik az antiszemitizmus vizsgálatára, noha a zsidósággal kapcsolatos el-lenségkonstrukciókat a nemzeti radikálisok egyik szemiotikai erőforrásaként rögzíti és feltárja. Az általam alkalmazott megközelítés a jeltermelési sorozat kombinációjának leírását adja. Az elemzést a Politikai kommunikáció, 1990 – 2015 című kutatás elméleti és módszertani kereté-hez igazítottam (vö. Kiss 2016; Szabó 2016; Kiss 2017). A vizsgálat tehát egy átfogó tudomá-nyos vállalkozás része, s egyben folytatása a 1997 előtti időszak feltárásának (vö. Szabó 2016). Először ismertetem azokat az aktorkonstrukciókat, amelyek a nemzeti radikálisok meghatáro-zása szerint a korabeli magyar politikai élet így vagy úgy meghatározó alakjai. Az aktorok be-mutatása arra a kérdésre ad választ, hogy miként határozzák meg a közösség tagjait, illetve miként beszélnek a politikai ellentáborról. Éppen ezért az elemzett politikai közösség elneve-zésében követtem a két pártformáció – a MIÉP és a Jobbik – önmeghatározását, így a jelen tanulmányban a nemzeti radikális szókapcsolatot használom.

A nemzeti radikálisok szemiotikai konfigurációinak kialakításában, az identitásteremtő jelek termelésében főszerepet játszó körének kialakítása két lépcsőben zajlott. Először a források-ban ismétlődően felbukkanók közül azokra koncentráltam, akik valamiféleképpen kötik magu-kat a radikális politikai körhöz, vagy a radikálisok igyekeznek kapcsolódni hozzájuk. A kötelék lehet intézményes és intézményes kereteken kívüli. Intézményes kapcsolat lehet a párt vagy a mozgalmi tagság: a Magyar Igazság és Élet Pártjának tagjait, képviselőjelöltjeit erős intézmé-nyes szálak kapcsolják össze. Lazább kötelék például a Magyar Fórum című hetilapban történő rendszeres publikáció. Az összetartozás további jele az együttmutatkozás: a közös rendezvé-nyeken, megemlékezéseken, utcai megmozdulásokon való részvétel a politikai közösség ré-szévé teszi az ott megjelenőket. De csak abban az esetben, ha nem teszik világossá kívülállásu-kat. A kötődés azonosítása után szűkítettem a szereplők körét azokra a megszólalókra, akik a közösség önképének meghatározásában aktivizálták magukat. Az aktorok identitásteremtő és definíciós kísérleteiben olyan szóbokrokat, értelmezéseket kerestem, amik meghatározzák a nemzeti radikális közösség mibenlétét. Induktív módon dolgoztam, vagyis előzetes várakozás

vagy hipotézis nélkül, magának a szövegnek az elemzése révén felbukkanó szófordulatokat kategorizáltam. A választott eljárás tehát az induktív, típusképző tartalomelemzés volt. Szükséges feladat a nemzeti radikálisok konstrukcióit, illetve az elemző saját megállapításait elhatárolni. Ennek egyik módja az igeidők váltogatása: a közösség tagjainak gondolatmenete jelen időben, az elemzői hozzászólások múlt időben olvashatók.

A nemzeti radikálisok identitásteremtésében az általuk kezdeményezett ügyeket, a kommunikációjuk kedvelt csatornáit, a diskurzusaikat és a metaforáikat, illetve a megszólalásaik stílusát elemzem. Ügyek alatt azokra a témákra térek ki, amelyeket a politikai közösség hosszú ideig avagy visszatérően tárgyalt, és amelyek az önképe és a külső képe kialakításában kiemelkedőnek bizonyultak.

A kutatás során összegyűjtöttem azokat a platformokat, amelyeken zajlott a nemzeti radikális közösség kommunikációja. Platformokként nemcsak a sajtót vizsgáltam, hanem bármilyen olyan teret, ahol a radikálisok találkozhattak egymással. Különösen fontosaknak bizonyultak a lakossági fórumok, utcai megmozdulások, megemlékezések, nagygyűlések, országos tanácskozások. Az ott elhangzottak, megtörténtek azonban hiányosan dokumentáltak, így többnyire be kellett érnem magának az eseménynek a regisztrálásával.

A közösséghez tartozó jelkésztők többféle modalitással dolgoznak. A szövegek és beszédek stílusa, a közösséghez tartozó konstruktumok – például egy párt – vizuális világa az identitásteremtő jelek és jelentések közötti kapcsolat feltárásában fontos információt hordoz. A nemzeti radikális identitás vizuális elemeinek feltárásában a MIÉP és a Jobbik logójára koncentráltam, továbbá a kampányidőszakokban a Magyar Fórumban megjelent képekre, mégpedig az írásos anyagokban fellelhető repetitív ön- és ellenségképek vizuális bemutatására.

Az 1997 és 2006 közötti időszakban a nemzeti radikális közösség komoly változásokat tapasztalt meg. Ez idő alatt 1998-ban létrejön, majd 2002-ben megszűnik az országgyűlési képviselőtűk (a Magyar Igazság és Élet pártjának frakcióján keresztül). Az új pártalakulatok közül első sorban a 2003-ban alapított Jobbik lesz látható a nyilvánosság előtt. A parlamenten kívüli pártjaikról, mozgalmairól azonban az országos médiumok alig számolnak be. 2002 után a szélesebb nyilvánosság számára a Budapestre koncentráló utcai megmozdulásaikkal adnak életjelet magukról. A korszak végére a közösség intézményi reprezentánsaik közül a MIÉP és a Magyar Út Körök elveszítik politikai jelentőségüket, míg a Jobbik és a Hatvannégy Vármegye Ifjúsági Mozgalom az ifjúsági szubkultúra részeként underground szcénaként működik. A vizsgált években tehát a nemzeti radikális közösség átépülése figyelhető meg, ezt igyekszem a társadalomszemiotika eszközeivel végigkövetni.

Aktorok és konstrukcióik

Az alábbi fejezet a nemzeti radikálisok önkonstrukcióit és az ellenfelekre vonatkozó meghatározásait tárgyalja. A magyar politikai tér felosztására, továbbá a cselekvők tulajdonságainak meghatározására komoly erőfeszítéseket fordítanak az egész korszak alatt. A politikai cselekvők körének leírásában éles határvonalat láthatunk a nemzeti radikálisok és a többi politikai aktor között. A nemzeti radikálisok számára tehát az ingroup és az outgroup mibenlétének tudatosítása folyamatos feladat és tevékenység. Aktorkonstrukciójuk során a magyar politikai élet szereplői időről időre számba vétetnek és megméretnek, megítélésük pedig meglehetősen állandóságot mutat a korszak egészét illetően.

1. MIÉP

Az Outsider

Az előző korszaktól eltérően a párt önálló ágensként való megteremtésére történik a legtöbb belső erőfeszítés. A választási kampányok idején sűrűsödnek azok a megszólalások, melyek a MIÉP-et a többi párthoz képest határozzák meg. Legerősebben a MIÉP kívülállását hangsúlyozzák:

Az összes parlamenti párt közül az egyetlen, mely még nem vállalt kormányzati szerepet, nem vett részt elvtelen alkukban, nem épített ki klientúrát, nem gazdagodott meg, még saját székházat sem kapott működéséhez, holott a többi pártok sok százmilliárdos támogatást kaptak az adófizetők pénzéből.²

Így tudatosítják, hogy a MIÉP olyan politikai erő, amelyik nem részesül a politikai elit kiváltságaiban. Az outsider pozíció távolságot jelez: a MIÉP öndefiníciója szerint nem vállal közöséget a rendszerváltás utáni Magyar Köztársaság politikai szereplőivel, nem azonosul a politikai berendezkedéssel, nem követi a kialakult politikai szokásokat és gyakorlatokat. Az 1997 előtti időszakból ismert szemiotikai konfigurációt figyelhetjük meg: a MIÉP olyan pártként jelenik meg, amely másként politizál, mint vetélytársai. Ezt többféleképpen jelzik. Az egyik eszköz a vetélytársak és az általuk dominált politika ócsárlása. A másik eszköz pedig az öndicséret: a

² A MIÉP kiskatéja, 1999. eredetimiép.hu

MIÉP-et olyan pártként mutatják be, melyre nem jellemző a „paktumpolitizálás” a „háttéralkuk szövevénye”, „a kéz kezét mos” gyakorlata, vagy „a külföldi nagyurak előtti hajbókolás”.

Nemcsak a politikai versenytársaktól szigetelik el magukat, hanem a bal-jobb politikai tagoltságban sem helyezik el magukat. Erre utal a francia Nemzeti Front szlogenjére („ni droite, ni gauche”) rímelő jelmondatuk: „se nem jobb, se nem bal – keresztény és magyar”. A 2002-es országgyűlési választások előtt felbukkanó jelszó végigkíséri a MIÉP önmeghatározását, és a későbbi években is jelen van a párt kommunikációjában. A MIÉP politikai önképét többnyire a visszajáról kell olvasni, vagyis az elutasításai listájából rajzolódik ki a magukra vonatkozó konstrukciójuk. Elhatárolódnak a bal-jobb politikai váltógazdálkodástól is. A magyar politikai térhez egyetlen kapcsolódási pontjuk a múltból a harmadik utas politikai gondolkodás. Németh László és Szabó Dezső neve gyakran felbukkan a MIÉP identitásának a bemutatásakor:

Szabó Dezső és Németh László harmadikutas hitvallása igen erősen hat a pártra. Nézetek lecsapódtak a programunkban, szándékaik pártunkban intézményesültek. Ez a sajátos magyar harmadik út gondolata. Szociális, hazafias és demokratikus.³

Az outsider önmeghatározás sokféle kontextusban jelenik meg. Kulcsszavuk az egyedüllét:

Egyedül a MIÉP állt ki nyíltan a gazdatársadalom mellett.⁴;

Egyedül vagyunk, de ha van akaratumk, az Isten erőt is ad és segít.⁵;

A magyarság megmaradását az országban már csak egyedül a MIÉP képviseli.⁶;

A MIÉP a parlamenti pártok közül egyedül ellenezte a NATO-ba való belépést, az EU-csatlakozást.⁷;

... a MIÉP-nek ismételten egyedül, kiszolgáltatottan, ellenségekkel körülvéve kell felállnia (...)⁸.

A MIÉP saját magára vonatkozó konstrukciója szerint a párt semmilyen módon nem azonosul a korabeli politikai berendezkedéssel, voltaképpen annak megdöntésére törekszik. 2005-öt az

³ Az Új Jobboldal egyre népszerűbb a fiatalok körében, 2001. július 5. Demokrata. Lásd még: Sárdy Barbara képviselőjelölt önéletrajza, <http://www.valasztas.hu/oneletrajzok/8/8/1140764612688.html>; MIÉP-leltár - I. rész: Csurka és a nerc erő, 2000. november 9. Magyar Narancs; Felavatták Szabó Dezső új síremlékét, 2005. január 13. MTI.

⁴ Csurka: A MIÉP választási programja a rend programja. Magyar Nemzet, 2005. április 3.

⁵ A MIÉP nyilatkozata, 2000. május 29. MTI.

⁶ A Magyar Igazság és Élet Pártja közleménye, 2005. május 25. MTI.

⁷ Csurka István (1934, Budapest) – MIÉP, origo.hu, 2003. március 8.

⁸ Tízéves a MIÉP - Csurka István, 2003. augusztus 9. MTI.

ellenállás évének nyilvánítják, és polgári engedetlenségi akciókat hirdetnek.⁹ 2006-os kampányukban pedig „törvényes lázadásra” buzdítanak, ami a MIÉP-es képviselőjelöltekre való szavazást jelenti.¹⁰

A kívülállás azonban csak részben saját döntés eredménye. A párt önmeghatározásában fontos elem a kirekesztettség. Csurka István és a MIÉP-es képviselők, képviselőjelöltek visszatérő helyzetleírása a külföldi nyomásra a politikai és a kulturális elit irányából tapasztalt kirekesztés. Csurka 1998 februárjában felpanaszolja, hogy a Giczy György vezette KDNP a német kereszténydemokrata párt fenyegetéseinek hatására áll el a MIÉP-pel való választási szövetség megkötésétől,¹¹ 2002 tavaszán pedig azt, hogy Orbán Viktor azért nem köt nyíltan választási szövetséget a MIÉP-pel, mert fél az amerikai politikusok és befektetők reakciótól.¹²

A kívülállóságot a szeplőtelenességgel kapcsolják össze, mégpedig a következőképpen: a MIÉP nem része a politikai elitnek, nem vesz részt a „disznóságokban”, a „MIÉP egy tiszta párt”.¹³ Állításuk szerint a MIÉP „fertőtlenítő” szerepet fog játszani a magyar politikában.¹⁴

A párt outsider konstrukciója tehát egyrészt büszkén vállalt távolságtartás, másrészt folyamatos panasz az őket övező politikai karantén miatt.

Az autentikus párt

A MIÉP sok gondot fordít eredettörténetének megismertetésével. Az indulás és a pártalapítás körülményeinek hangsúlyozásával nemcsak a viszonyulási pontokat jelölik ki, hanem a párt hitelességét és érvényességét, az eredeti célokhoz való hűségét is hangsúlyozzák. Csurka István szerint a MIÉP erőssége, hogy „olyanok vagyunk, amilyenek voltunk.”¹⁵ A 2000-ben kiadott kiskatéjában ez olvasható:

Miért alakult meg a MIÉP? Mert az MDF paktumot kötött az SZDSZ-szel, nem hajtotta végre legfontosabb választási ígéretét, a nagytakarítást, s kiszorította a vezetésből a népi-nemzeti elveket valló politikát és eszmeiséget. Fontos oka volt még a kiválásnak az ukrán-magyar alapszerződés megkötése, mert ezzel az Antall-kormány jelképesen is

⁹ Csurka: 2005 az ellenállás éve lesz, hvg.hu, 2005. január 26.

¹⁰ Sárdy Barbara (MIÉP – Jobbik), delmagyar.hu, 2006. április 4.

¹¹ A MIÉP bírálja Wim Van Velzent, 1998. január 28. MTI.

¹² Pártelnökök a Közgázon, 2002. március 7. Youtube.com.

¹³ Akikre számíthatunk. Dr. Kecskédi László, 1998. január 22. 9. oldal. Magyar Fórum.

¹⁴ Akikre számíthatunk. Szabó Gábor, 1998. február 12. 7. oldal. Magyar Fórum.

¹⁵ A főosztályvezető és a titkárnője MIÉP-es lesz. Interjú Csurka Istvánnal. Demokrata, 1998/8.

lemondott a trianoni diktátum felülvizsgálatáról éppen abban az időben, amikor Németország újraegyesült, és három mesterséges államalakulat (a Szovjetunió, Csehszlovákia, Jugoszlávia) is szétesett, vagyis a párizsi és jaltai egyezmények érvényüket veszítették.¹⁶

Többször hivatkoznak a kezdetekre, mely időszakból a kizárás momentumát hangsúlyozzák (1993 januárjában Csurka Istvánt kizárták az MDF-ből). Csurka István „Néhány gondolat” című 1992-es tanulmánya is fontos referenciapont az önkonstrukcióban.¹⁷ Még a pártvezért kritizáló Grespik László is „Néhány gondolat” címmel jelenteti meg írását, melyet a MIÉP életében ugyanolyan korszakalkotónak szán, mint amilyen Csurka 1992-es szövege volt. Grespik több fordulatot is átvesz a megidézett írásból, olyanokat, mint a „tényfeltárás”, az „előrevivő jó szándék”, a „változtatás igénye” és a „hazáért érzett őszinte aggodalom”.¹⁸

A nemzeti radikálisok számára a párt hitelességét a saját ideológia következetes és megalkuvást nem tűrő képviselete biztosítja. A MIÉP tehát elvi alapon szerveződő és működő politikai szervezetnek mutatkozik. Fő feladata így nem a más politikai erőkkel való egyezkedés, hanem a helyesnek vélt ideológia kompromisszumoktól mentes képviselete. A szavazók megnyerésének kulcsát pedig az ideológia megismertetésében látják, nem pedig az állampolgári igények felmérésében.¹⁹ Egy magát megnevezni nem kívánó MIÉP frakciótag így fogalmaz a Magyar Narancs újságírójának kérdésére:

(...) az igazságot hirdetjük, ha valaki nem csatlakozik hozzánk, az vagy nem érti, mi történik a világban, vagy ellenérdekelt. (...) mi mindig nagyon zárt közeg voltunk.²⁰

A keresztény párt

A MIÉP önmeghatározásában fontos elem a kereszténység. A párt jelmondatában álló „keresztény és magyar” fordulatra a tanulmány egy korábbi pontján már utaltam. A 2002-es országgyűlési választási programban külön pontot szánnak a jelszó magyarázatának:

¹⁶ A MIÉP kiskatéja. eredetimiép.hu

¹⁷ MIÉP-esnek lenni küldetés, Magyar Fórum, 2005. szeptember 12.

¹⁸ „Néhány gondolat” dr. Grespik Lászlótól. Index Fórum topiknyitó bejegyzés.

¹⁹ Elbukhatunk, de csalódást nem okozhatunk. Magyar Fórum, 2002. január 3. Kampány és marketing, Magyar Fórum, 2002. január 10.

²⁰ MIÉP-leltár - II. rész "A magyarság utolsó állapota", Magyar Narancs, 2000. november 16.

Magyarságunkban benne foglaltatik keresztény erkölcsiségünk, keresztény voltunk. (...) A magyarság megmaradása a Kárpát-medencében isteni parancs. (...) Ennek kötelességünk engedelmeskedni.²¹

A kereszténység és a magyarság veszélyeztetett mivoltát is hangsúlyozzák:

(...) a globalizmusban mindkét értéket (...) folyamatos támadások érik. (...) A globalizmusnak nem kell a nemzeti érzelmű, nem kell a keresztény ember.²²

A MIÉP feladata a keresztény és magyar emberek védelme, a keresztény Magyarország megteremtése.²³ A párt vallási alapon határozza meg az általa megszólítani kívántakat: a keresztény magyarok képviselőjére vállalkozik.²⁴

A budapesti önkormányzattal kapcsolatban is időről időre felemlegeti a keresztény vezetők hiányát, ami az egyik legfontosabb kritikájuk a fővárosi politikával kapcsolatban.²⁵

Rendszeresen tartanak Szent László napi ünnepségeket, ahol a kulturális és szabadidős elfoglaltságok mellett a MIÉP képviselői is felszólalnak. A katolikus ünnepekről való megemlékezésen kívül a párt a református egyházhoz, pontosabban a Dunamelléki egyházkerülethez történő kötődéssel hangsúlyozza kereszténységét. A 2002-es országgyűlési választásokon több református lelkész indul a MIÉP színeiben. További egyházi méltóságok pedig a párt helyi programjait szervezik, illetve a szellemi holdudvar kialakítását célzó Bocskai Szabadegyetem létrehozásában és működtetésében vállalnak szerepet.²⁶ A budapesti szabadság téri Hazatérés templomában rendszeresen tartanak református istentiszteleteket, melyeket a MIÉP programjainak részeként hirdetnek meg.²⁷ A templomi hirdetmények között gyakran olvashatók MIÉP-hez kötődő hírek és a Pannon Rádió műsora. Az intézményes kapcsolatot erősíti, hogy Ifj. Hegedűs Loránt budapesti lelkész a MIÉP alelnökeként és parlamenti képviselőjeként működik 1998 és 2002 között.²⁸

²¹ A MIÉP 2002-es választási kampánya. A Magyar Fórum Mellékletében. 2002. tavasz.

²² A MIÉP 2002-es választási kampánya. A Magyar Fórum Mellékletében. 2002. tavasz.

²³ A MIÉP 2002-es választási kampánya. A Magyar Fórum Mellékletében. 2002. tavasz.

²⁴ MIÉP – Szent László ünnepség, 1998. június 27. MTI.

²⁵ A MIÉP kampánygyűlése - Csurka István. 1998. október 8. A Fővárosi Önkormányzat rendkívüli közgyűlése (2. rész) 1998. november 9. MTI.

²⁶ Reformátusok ostrom alatt, Hetek, 2001. szeptember 28.

²⁷ Lángoló, bátor március. Magyar Fórum. 1999. március 11.

²⁸ A reformátusok nem veszik fel a kesztyűt, origo.hu, 2001. december 2.

Gizi-párt

Noha a nyilvánosság előtt először 1999-ben Szabó Lukács volt alelnök vetette fel a Csurka-család összeférhetetlen tisztségeit a MIÉP körüli céghálóban, a pártvezérrel szembeni komolyabb kritikák először 2002-2003 fordulón jelentek meg. 2003-tól folyamatosan szivárognak a párt belső konfliktusairól szóló hírek, melyek vezérmotívuma a „Gizi-párt” vagy a „Magyar Igazság és élettársa” elnevezés, mivel arra utalnak, hogy valójában Csurka István élettársa, Papolczy Gizella irányítja a pártot, a Magyar Fórum című lapot, és kezeli a párt pénzügyeket.²⁹ A MIÉP-en belül szerveződő kritikusok szerint az elnök kisajátítja a pártot. Franka Tibor 2004-ben megállapítja: ez a párt családi vállalkozás.³⁰ Felróják az egyszemélyi döntéseket, és számon kérik az elvhűséget, továbbá követelik a Fideszhez fűződő viszony tisztázását.³¹ A nemzeti radikalizmus ideológiájának megreformálására is felszólítanak: „kevesebb zsidózást”, több szakpolitikai koncepciót javasolnak.³²

A belső ellenzékét Csurka több hullámban zárja ki, ám mindig visszatérő indokkal, szófordulattal: az ellenszegülőkről az MSZP vagy a Moszad ügynökeként, politikai megbízottakként, vagy zsidó kapcsolatokkal rendelkezőkként beszél.³³ A MIÉP-től távozók másik csoportját kisztílú figuráknak állítják be, akik a szükségben nem állnak helyt: erkölcsi nullák, keveslik a fizetésüket, csak a tisztséget akarták.³⁴

Csurka István: alapítóatya és teherátvitel

Csurka István személye a korszakban összefonódik a MIÉP-pel:

A MIÉP a magyarság utolsó létformája. Csurka István pedig a lét formálója. A Magyar Út Körök és a MIÉP létrehozása, fejlődése, léte olyannyira szorosan összefügg személyével, hogy az ő mozgalom- és pártirányító szerepe megkérdőjelezhetetlen.³⁵

²⁹ „A nemzeti vagyont eladták, a nép szegény maradt”. Interjú Gidai Erzsébettel. Franka Tibor: Azok a szép napok. Budapest: Zsófia Irgel Kft. 2004. 92. oldal. „Azok kiáltanak farkast akik bárányszőrbe bújtak”. Interjú Rozgonyi Ernővel. Franka Tibor: Azok a szép napok. Budapest: Zsófia Irgel Kft. 2004. 243. oldal. Se nem jó, se nem baj, Heti Válasz, 2001. január 10.

³⁰ „Azok kiáltanak farkast akik bárányszőrbe bújtak”. Interjú Rozgonyi Ernővel. Franka Tibor: Azok a szép napok. Budapest: Zsófia Irgel Kft. 2004. 256.

³¹ Ellentábor a MIÉP-ben. Népszabadság, 2002. december 30.

³² Lázad a MIÉP, 2003/4. demokrata.hu

³³ Egyesíteni kellene végre a jobboldalt. Index Fórum. Csurka ellenzéke tanácstalan, Hetek, 2005. szeptember 23. A kisszerű halál – Pártelmúlás, Magyar Narancs, 2005. október 20. Magyar szemmel, Magyar Fórum, 2003. január 9.

³⁴ Csurka „tökmagjankókról” beszél, Népszabadság, 2002. december 30. Magyar szemmel, Magyar Fórum, 2003. január 9.

³⁵ Válasz a MIÉRT-ekre, Magyar Fórum, 2003. január 30.

A korszak jelentős részében a pártvezér tekintélye kikezdzhetetlen a nemzeti radikálisok között. A Magyar Narancs 2000 őszén megjelentetett tényfeltáró riportjában az országgyűlési frakció tagjai szerint:

nincs MIÉP-es, aki ne a Magyar fórumbeli cikkein nőtt volna fel. Ez a párt kilencven százalékban Csurka-párt. (...) Ha közülünk a legjobbakat összegyűrnánk, az sem érne fel vele.³⁶

Csurka a párt karizmatikus vezére, nagy tiszteletnek örvend.³⁷ Születésnapján köszöntik, tisztelegő írások jelennek meg róla. Csodálják látnoki képességeit: „előre meglát dolgokat, ezekből von le következtetéseket, melyek később be is igazolódnak.” A cikkben megszólalók szerint a pártban inkább a stratégiai és taktikai kérdéseken lehet vitatkozni, az ideológiai és személyi ügyekben Csurka véleménye az irányadó. Párttársai azonban méltatják szerénységét is.³⁸

A Magyar Fórumban rendszeresen beszámolnak Csurka István és a párttal szimpatizálók viszonyáról. Rendre utalnak a tömeg és az elnök különleges kapcsolatára: a nagygyűléseken szeretettel fogadják, ovációval köszöntik, hosszasan tapsolnak neki, nevét skandálják, nevetnek a viccein.³⁹ Az előző korszakban megfigyelhető próféta-konstrukció 1997 és 2006 között is tovább él: most is a pártvezér igazmondását, előrelátását, jövődöléseinek beigazolódását hangsúlyozzák.⁴⁰

Csurka István személyét a Jobbikba igazolt volt-miépesek csak óvatosan kritizálják. Látnoki képességeit, illetve a nemzeti radikalizmus megteremtésében játszott szerepét Kovács Dávid (Jobbik elnöke) is elismeri.⁴¹ A 2006-os MIÉP-Jobbik választási szövetség személyekhez kapcsolódó feszültségeiről, nehézségeiről azonban nyíltan beszélnek a Jobbik fórumain.⁴²

A 2006-os országgyűlési választások után ismét belső kritikák fogalmazódnak meg a politikus és az általa vezetett MIÉP-pel kapcsolatban. Ekkor már Csurkáról voltaképpen tehertételként írnak a kuruc.infon: a pártvezető stílusa avítt, személyisége nem kelt szimpátiát, mondanivalója anakronisztikus.⁴³

³⁶ MIÉP leltár I. rész. Csurka és a nerc erő. Magyar Narancs, 2000. november 16.

³⁷ Válasz a MIÉRT-ekre, Magyar Fórum, 2003. január 30.

³⁸ MIÉP leltár I. rész. Csurka és a nerc erő. Magyar Narancs, 2000. november 16.

³⁹ A keresztre feszített Magyarország, Magyar Fórum, 2004. június 16. Tüntettünk a Kossuth téren, Magyar Fórum, 2004. szeptember 13.

⁴⁰ Magyar szemmel, Magyar Fórum, 2004. május 24.

⁴¹ A Jobbik Magyarországért Mozgalom párttá alakulása: Támadás a szélén, Magyar Narancs, 2003. december 4.

⁴² Április 2-án Harmadik Út is lesz, 2006. március 21. jobbik.hu.

⁴³ Molnár Tamás: Választási tanulságok, 2006. április 11. kuruc.info

A „miépes”⁴⁴

A párthoz kapcsolódó személyek közös politikai önképéről is sok szó esik. Ezek különösen fontosak, hiszen a párt képviselőjelöltjei a közösségen belül egyfajta mintaadó figuraként tűnnek fel. Különösen a választási kampányok (1998 és 2002) időszakára nézve találhatók visszatérő megfogalmazások arról, hogy milyen a „miépes”.

Az 1998-as választásokat megelőző hónapokban (január és április között) a Magyar Fórum az „*Akikre számíthatunk*” című sorozatában mutatja be egyenként a párt egyéni választókerületekben induló összes képviselőjelöltjét. Az interjúkat Győri Béla készíti, aki újságíróként dolgozik a Magyar Fórumban, és egyben a MIÉP szóvivője. Ezek az egy-másfél oldalas interjúk nagyon hasonló félépítésűek: a családról, indíttatásról, a politikai eszmélésről és a személyes közéleti szerepvállalásról kérdezik a jelölteket. Az ars poetica műfajának lírai ágához hasonlatosan a lelkiség és az értékek is fontos szerepet kapnak a beszélgetésben. A beszélgetések során folyamatosan érezhető a beszélgetőpartnerek közötti bizalmas viszony. Nincsenek keresztkérdések, a jelölteket zavarba hozó riporter ellenvetések, sokkal inkább biztonságos térben zajló meghitt társalgásoknak tekinthetők.

Az interjúalanyok beszámolóiban visszatérő elem az előző rendszerhez fűződő viszony tisztázása. A jelöltek beszámolnak arról, hogy hogyan élték meg a kommunizmust és a rendszerváltást. Akik elég idősek, hosszasan beszélnek a saját vagy a családi veszteségeikről: kitelepítés, tulajdontól való megfosztás, az 1956-os forradalomban való részvétel nyomán börtönbüntetés, egzisztenciális ellehetetlenítés. Az ellenállásról is szót ejtenek. Különösen a régi kurzus által preferált minták elleni tevékenységeket hangsúlyozzák: templomba jártak, mindig is vallásosak voltak, nem voltak párttagok, megemlékeztek 1956-ról, konfrontálódtak a helyi párttitkárral. A képviselőjelöltek jó része a rendszerváltás körüli években aktivizálja magát.

A „miépesek” egyik sokat hivatkozott karrierútja a MDF-ből vezetett a MIÉP-be. Többen elmondják magukról: tevékeny, közéleti érdeklődésű emberek. Újabb visszatérő elem a beszámolóikban a rendszerváltásban, az MDF-ben, az Antall-kormány tevékenységében való csatlakozás. Többen említik a „*Néhány gondolat*” című Csurka-írást, mint megvilágító, politikai eszmélésükben sorsfordító élményt.

A helyi kötődés, a lokális viszonyok ismerete is a képviselőjelöltek önképének része. A dunajvárosi képviselőjelölt ott született, ott tanult, ott él, a Dunai Vasműben dolgozott.⁴⁵ Az mátrai

⁴⁴ A szimpatizánsok narratív életútinterjúi és azok elemzése olvasható Kovács Éva és munkatársainak tanulmányában, lásd: Kovács et al. 2002.

⁴⁵ Akikre számíthatunk: Czákó Imre, Magyar Fórum, 1998. január 8.

képviselőjelöltnek „legalább két óra kell, ha Eger főutcáján végigmegy, annyian megállítják”.⁴⁶ A ferencvárosi képviselőjelölt „tudja, milyen a Franzstadti ember”.⁴⁷ A zalai képviselőjelölt „járja a falvakat”, „gyógyszert visz”, „fát vág”, vagy soksorosítja a Magyar Fórumot.⁴⁸

A képviselőjelöltek becsületessége, kérlelhetetlensége, őszintesége és egyenes beszéde is hangsúlyozott elem. A „*miépesek*” úgy jelennek meg, mint akik nem hazudnak, nem ígérgetnek, akikre lehet számítani. Az „*igazmondást*” egyértelműen „*miépes*” politikai erénynek kívánják bemutatni, olyannak, ami megkülönbözteti őket a többi párt politikusaitól. A „*miépes*” politikusok saját sorsukat és személyiségüket is összekötik a párttal. A MIÉP által felpanaszolt privatizációs visszaéléseket a képviselőjelöltek a saját életükben megtapasztalt élményként prezentálják. A Diósgyőri Acélművek eladása után a családtagok munkanélkülivé válását, egy környék lakosságának elszegényedését, a Bokros-csomaghoz kötött egyetemi leépítések közvetlen megélését, vagyis a személyes érintettséget a MIÉP hitelességét bizonyító erőforrásként ábrázolják. A „*miépes*” képviselőjelöltek áldozatvállalását is hangsúlyozzák: állják a sarat, magukra veszik a pártot ért támadásokat. Érdekes ellentmondás, hogy míg a MIÉP önképében a párt a politikai élet nagy kívülállója, addig a „*miépes*” a helyi közösség motorjaként jelenik meg.

A „*miépes*” azért is más, mint a többi párt képviselője, mert nem a hatalomért, nem a pénzért, hanem a magyar jövőért dolgozik. Visszatérően beszélnek a párttal való kapcsolatuk végzettségéről. A párttagság számukra nem karrier, hanem küldetés. Már a MIÉP leszálló ágában írják: az igazi „*miépes*” a bajban ismerszik meg, aki kitart még akkor is, ha csak hátrány éri a nézetei miatt.⁴⁹

A „*miépes*” nem ismeri a modern kommunikációs technikákat, nem él a politikai marketing lehetőségeivel. A személyes kapcsolattartásban bízik. Nem professzionális politikus, hanem amatőr, és ezt fel is vállalja.

2003 szeptemberében, a MIÉP fennállásának tízedik évfordulóján Kiss István tollából hosszú írás jelenik meg a Havi Magyar Fórumban, „*Miért vagyok MIÉP-szimpatizáns?*” címmel. A vallomásban megismétlődnek az 1998-as választások előtt közölt interjúsorozat legfontosabb elemei: út az MDF-ből a MIÉP-be, amiben a „*Néhány gondolat*” revelatív ereje, illetve az MDF vezetésében, a rendszerváltásban való csalódottság voltak a mérföldkövek. Az írás azonban jól

⁴⁶ Akikre számíthatunk: Kocsis György, Magyar Fórum, 1998. január 29.

⁴⁷ Akikre számíthatunk: Szabó Gábor, Magyar Fórum, 1998. február 12.

⁴⁸ Akikre számíthatunk: Kerékyártó László, Magyar Fórum, 1998. április 2.

⁴⁹ MIÉP-esnek lenni küldetés, Magyar Fórum, 2005. szeptember 12.

ábrázolja a „*miépes*” elköteleződés kettősségét is: az értelem és az érzelem egyaránt hangsúlyos. Nemcsak azért támogatja Csurka István pártját, mert 1992-93 táján kiábrándult az Antall-kormányból, hanem azért is, mert az azóta eltelt idő szerinte Csurkát igazolja.

A vallomás azonban a 2002-t követő politikai sikertelenségek utáni megroggyant lelki állapotot is tükrözi, hiszen a „*miépes*” identitás ellentmondásos megéléséről is képet kapunk. A szerző elmondja, hogy a MIÉP szimpatizánsainak milyen érzelmi tehetetlennel kell megküzdenie. Megtapasztalják a tehetetlenséget, hiszen parlamenten kívüli pártot támogatóként kevés sikerélményük van a politikában. Megélik a kirekesztést, a megbélyegzést, továbbá nap mind nap szembesülnek az általuk szeretett nép tudatlanságával és közömbösségével. Voltaképpen csak a saját köreikben nyernek megértésre. A „*miépes*” önkép integráns része tehát a meg nem értettség, a sikertelenség és a reménytelenség megélése:

mikor válik már közfelkiáltássá a MIÉP jelszava: ide most erős kéz kell és az erős kéz, csak tiszta kéz lehet?! A fizikai, lelki, szellemi nyomor poklának micsoda bugyraiba kell még hozzá lesüllyednünk?....

A szimpatizánsok küzdőkédvét csak a kurucos ellenállás tartja életben: „*eb ura fakó, a MIÉP non coronat.*”⁵⁰

1. A „hosszánk kötődő”⁵¹: Magyar Út Körök Mozgalom

A MIÉP mellett a közös akciók és közös platformok használata alkotta kötelékben megjelenik a Magyar Út Körök Mozgalom, melynek elnöke Csurka István. Csurka gyakran emlegeti a MIÉP-et és a Magyar Út Köröket együtt, a mozgalmat, mint a párt legfontosabb szövetségét prezentálja. A két szervezet célja közös, de létezik valamiféle munkamegosztás a párt és mozgalom között. Az elnök számára a pártmunka mellett legalább olyan fontos a holdudvar összetartása.

⁵⁰ Miért vagyok MIÉP-szimpatizáns? Havi Magyar Fórum, 2003. szeptember 10 – 13. oldal.

⁵¹ A MIÉP országos gyűlése. 1997. szeptember 27. MTI.

Bár a Magyar Út Körök különálló politikai arcéle az előző korszakhoz képest elhalványul, állandó rovata megmarad a Magyar Fórumban. A cikkekben sokszor bírálják a mindenkori kormányzat kultúrpolitikáját, illetve a közszolgálati média gyakorlatát.⁵² A nyilvánosságban a kultúra mellett a határon túli magyarok, különösen Kárpátalja és a Vajdaság támogatásával jelennek meg.⁵³ A kinyilvánított küldetés „a nemzeti kultúra, a népi gyökerű, valóságfeltáró irodalom, művészet és zene” felkarolása.⁵⁴

A vizsgált időszakban a Magyar Út Körök a Bocskai Szabadegyetem és Színpad működtetésével ad életjelet magáról. 1999-ben Csurka István programadó írásában „alapvető ismeretek terjesztésén” kívül „a nemzeti radikális világnézet közvetítését” nevezi meg.⁵⁵ A programok kiválasztásában a nemzeti értékek, a magyarság megmaradásához szükséges gondolatok és normák meggyökereztetése áll, mondanivalójukat „antiliberalis” világnézetük alapján szervezik.⁵⁶

A „nemzeti tudatosodás” intézményének, egy a „magyarság fennmaradásáért induló jövőbeni mozgalom” alapjának szánják.⁵⁷ A Szabadegyetem és Színpad a nemzeti radikálisok elképzelése szerint az ellenállás terepe is: a „globalizmus silánysága” és a „liberalis hegemonia” elleni fellépés a programok célja.⁵⁸ A MIÉP outsider konstrukciójához hasonlóan az intézmény profilját teljesen egyedinek ítélik: elhatárolják magukat a budapesti kulturális élet egyéb színtereitől, szereplőitől. Az elszigetelődés mellett exkluzivitást is ígérnek, olyan élményeket, amelyeket máshol nem kapnak meg az érdeklődők.⁵⁹ A tisztánlátás, a tudás, az igazság átadása viszont fordulat a Bocskai Szabadegyetem és Színpad programjainak hirdetésében.⁶⁰

A vizsgált korszak végén – a MIÉP sikertelen választási eredményei tükrében – Csurka István a pártpolitizálásból kiábrándulva ismét a nemzeti radikalizmus mozgalmi és kulturális irányára fordul. Úgy véli, hogy mozgalmi cselekedetekkel és eszköztárral többet tud tenni a „nemzet megmentéséért”, a nemzeti radikális eszme és közösség fennmaradásáért.⁶¹

⁵² Bocskai István Szabadegyetem. Magyar Fórum, 1999. január 7. Van magyar filozófia! Magyar Fórum, 2000. március 23. Gyuri bohóc, a kultúrfelelős. Magyar Fórum, 2000. július 6. Médiazsarolásról és árvízről. Magyar Fórum, 2001. március 15.

⁵³ Árvíz - A MIÉP tízmilliós adománya árvízkárosultaknak. 2000. május 12. MTI.

⁵⁴ MIÉP – sajtótájékoztató, 1998. július 22. MTI.

⁵⁵ A Bocskai István Szabadegyetem szellemi alaprajza, Havi Magyar Fórum, 1999. január 15.

⁵⁶ Nemzeti érzelmű szabadegyetem, Hetek, 1999. február 20.

⁵⁷ Bocskai István Szabadegyetem – megnyitó, 1999. március 6. MTI.

⁵⁸ Csurka István nyilatkozata a Bocskai szabadegyetemről, Magyar Fórum, 1999. január 7.

⁵⁹ Bocskai István Szabadegyetem, Magyar Fórum, 1999. január 13.

⁶⁰ Bocskai István Szabadegyetem – megnyitó, 1999. március 6. MTI; Bocskai István Szabadegyetem tanévnyitója, 2000. október 5. MTI. Konferencia a globalizációról - Csurka István, 2001. október 20. MTI; A MIÉP az európai uniós csatlakozásról, 2002. november 20. MTI. Rákóczi Rádió: műholdas adó a Bocskai Szabadegyetem tulajdonában, 2003. július 18. MTI. Vak, aki mást lát. Magyar Fórum, 1999. február 4. Márciusban kezdünk, Magyar Fórum, 1999. február 11.

⁶¹ Voltunk. Leszünk-e? Magyar Fórum, 2005. január 5.

2. A Jobbik

A Jobbik Magyarországért Mozgalom 2003-ban alakul párttá, mégpedig nemzeti radikális párttá.⁶² Alapítóit középiskolai baráti társaságok (Magyar Ifjúsági Nemzetébresztő Kör), egyetemi önképző körök (Jobboldali Ifjúsági Közösség), illetve a MIÉP XI. kerületi Ifjúsági Tagozata hozza össze.⁶³ Szabó Gábor egy interjúban négy közös pontot említ az alapításban, ezek: a kereszténység, a „magyarság megélése”, a fiatal kor és a politikai-társadalmi helyzettel való elégedetlenség.⁶⁴

A MIÉP-hez hasonlóan a Jobbik is „kiskátéban” foglalja össze a magáról fontosnak tartott tudnivalókat. Elmondható tehát, hogy a Jobbik – csak úgy, mint a MIÉP –, nagyon komoly erőfeszítéseket tesz önmeghatározásának kommunikálására.

Egy generáció szószólója

A párt elődszervezete a Jobboldali Ifjúsági Közösség, amelynek első életjele a 2002. június 4 és 7-e között zajló Erzsébet hídi tiltakozásokban való részvétel. Nagy Ervin, Kovács Dávid és Zázrivecz Gábor, a Közösség elnökségi tagjai, június 7-i interjújukban az egyetemisták és a fiatal magyarok nevében beszélnek, és választási csalásokat emlegetnek. Még Jobboldali Ifjúsági Közösség néven többször kritizálják az egyetemeket és főiskolákat azért, mert akadályozzák a fiatalok közéleti aktivitását.⁶⁵ A formációt a nemzeti radikálisok is az egyetemisták bevonására szánják, inkább ifjúsági szervezetként tekintenek rá.⁶⁶ Bár a pártalapítás után az elnök, Kovács Dávid leszögezi, hogy nem akarnak „egygenerációs” párt maradni, a fiatalok mozgósítását a Jobbik küldetésének tartja. Életkoruk miatt nem voltak részesei a Kádár-rendszernek, így a fiatalokat a politikai tisztaság jelképeként, „bűntelen nemzedékként” igyekeznek megjeleníteni.⁶⁷ Ígéretük szerint leleplezik a „rendszerelváltó politikai garnitúra”, tehát az idősebbek mulasztásait.⁶⁸

⁶² Kovács Dávid beszéde a Harmadik Út első nagygyűlésén, 2005. október 23. jobbik.hu

⁶³ „Csurka a tolltartómban.” Magyar Narancs, 2000. november 23.

⁶⁴ MTV Híradó, 2003. október 24. NAVA.

⁶⁵ Új keresztény-konzervatív párt született, Magyar Nemzet, 2003. október 24.

⁶⁶ „Azok kiáltanak farkast akik báránybőrbe bújtak”. Interjú Rozgonyi Ernővel. Franka Tibor: Azok a szép napok. Budapest: Zsófiaüglet Kkt. 2004. 257. oldal.

⁶⁷ Kérdések és válaszok, 2002. október 10. [Jobbik.hu](http://jobbik.hu)

⁶⁸ „Főbejárat helyett a cselédlépcsőhöz vezettek”. Interjú Kovács Dáviddal. Franka Tibor: Azok a szép napok. Budapest: Zsófiaüglet Kkt. 2004. 169. oldal.

Önálló ágens

Bár a vezetők közül többen a MIÉP-ben (Novák Előd, Szabó Gábor, Kovács Dávid, Balczó Zoltán) vagy a Fideszben (Vona Gábor) kezdték politikai karrierjüket, a Jobbik még a párttá alakulás előtt világossá teszi, hogy mind a MIÉP-től⁶⁹, mind a Fidesztől⁷⁰ távolságot kívánnak tartani.

Kovács Dávid többször utal a MIÉP és a Jobbik közötti stíluskülönbségekre.⁷¹ A két párt kapcsolata a 2006-os választási együttműködés ellenére is ellentmondásos. A mozgalom párttá alakulásakor Csurka István a Jobbikot „MIÉP II.”-nek titulálja, és a szervezet létrejöttét a MIÉP elleni támadásnak minősíti. Sőt, kísérletet tesz a nemzeti radikális közösségből való kiátkozásra is, mikor a Jobbikot Izrael kreatúrájának nevezi.⁷² Szabó Gábor és Kovács Dávid pedig úgy beszél el a MIÉP-től való elszakadásuk történetét, hogy eszmeiségében hasonló, de stílusában és stratégiájában eltérő politikai formációt kívánnak megteremteni.⁷³ Támogatóikat a MIÉP-ben és a Fideszben csalódottak köréből kívánják toborozni.⁷⁴

Tettre kész szervezet

A 2003-as pártalapítás körüli időkben Kovács Dávid többször beszél arról, hogy a Jobbik két lábán álló szervezet: egyrészt megmarad a Jobboldali Ifjúsági Közösség, amelyik kulturális és közösségi programokat szervez, másrészt pedig létrejön a Jobbik Magyarországért Mozgalom, amely a pártpolitikában kíván részt venni, mégpedig „tettre kész nemzeti pártként”. A „tettre-készség” Vona Gábor értelmezésében új diskurzusok megteremtését jelenti:

A mai magyar politikai életet (...) az anakronisztikus népi-urbánus ellentét továbbélése határozza meg, aminek következtében a közélet nélkülözi a valódi vitát, szereplői ehelyett meddő álvitákkal múlatják az időt. (...) Érdemi eszmecserét kell folytatni valódi kérdésekről. Ezek pedig: a parlamenti pártok által tabuként kezelt EU-csatlakozásról, a népesedéspolitikáról, az oktatás- és kultúrpolitikáról, valamint a hazai médiaviszonyokról.⁷⁵

⁶⁹ Hitvallás. 2002. október 1. Jobbik.hu

⁷⁰ Jobbik Magyarországért Mozgalom: függetlenek vagyunk. 2003. július 4. Jobbik.hu

⁷¹ Új keresztény-konzervatív párt született, Magyar Nemzet, 2003. október 24.

⁷² Célország Jobbikja. Havi Magyar Fórum. 2003. november. 2 – 4. oldal.

⁷³ A Jobbik Magyarországért Mozgalom párttá alakulása: Támadás a szélen. Magyar Narancs, 2003. december 4. Új keresztény-konzervatív párt született, Magyar Nemzet, 2003. október 24.

⁷⁴ „A Fidesz ma is liberális párt?”, Interjú Kovács Dáviddal, 2003. október 16. jobbik.hu; „Magyarországon puha diktatúra van”, Interjú Kovács Dáviddal. 2006. február 16. jobbik.hu;

⁷⁵ A Jobbik Magyarországért Mozgalom párttá alakulása: Támadás a szélen. Magyar Narancs, 2003. december 4.

Pragmatikus vs ideológia vezérelt szervezet

Vona Gábor a hétköznapi emberek életét érintő kérdésekkel foglalkozó, pragmatikus pártot ígér. A Jobbik választott jelszavai közül a hitelességet, szakmaiságot, higgadságot hangsúlyozza.⁷⁶ Kovács Dávid azonban ennek némileg ellentmondva ideológiai alapon szervezett közösségként beszél a Jobbikról:

A Jobbik nem olyan párt, amely piackutatás alapján dolgozza ki a programját. Van egy programunk, aki ezt támogatja, az csatlakozhat hozzánk, illetve szavazhat ránk. Az a kör, amely tartalmilag a mi politikánkkal szimpatizálhat, úgy 500-600 ezer főre tehető, főként városi értelmiségi. A vidék társadalmában fellelhető a kommunistaellenes attitűd, amely a régi kispazda táborra jellemző, velük is bővíthető a táborunk. (...) [Riporter: Tehát csak olyan embereket próbálnak megszólítani, akikben már eleve van egyfajta politikai értékelvűség?] Így van. A kereskedelmi tévékből, bulvársajtóból információt szerző embereket nincs esélyünk megnyerni, bár a programunkban azért lesznek olyan elemek, amelyek őket is megszólítják. (...) Mi a keresztény erkölcsiségű embereket szeretnénk megszólítani.⁷⁷

A keresztény párt

A Jobbik genezisében is jelen van a keresztény hit nyilvános megvallása. A csoportosulás Horn Gyulának a történelmi egyházak politikai szerepvállalását kifogásoló nyílt levele elleni tiltakozás megszervezésével lép a nyilvánosság elé.⁷⁸ Ám először 2003 adventjén kap komolyabb médiafigyelmet. A párt azt deklarálja, hogy országos keresztállítási akciójukkal a karácsonyi ünnepek kör „eredeti” vagyis keresztény üzenetére kívánják felhívni a figyelmet. 2002-ben közreadott kiadványuk szerint olyanok politikai képviselőire vállalkoznak, akik hisznek a „*keresztények Istenében*”. A kereszténység politikailag „az egyén, a közösség és a természet egymásrataltságát, valamint az igazi egyenlőséget, igazságosságot és szolidaritást képviselő közszolgálatot” jelenti számukra. Kovács Dávid nyomatékosítja: „tisztességes, keresztény embereket” kívánnak megszólítani⁷⁹, illetve, hogy a Jobbik „keresztény párt”.⁸⁰

⁷⁶ „Főbejárat helyett a cselédlépcsőhöz vezettek”. Interjú Kovács Dáviddal. Franka Tibor: Azok a szép napok. Budapest: Zsófiaaliget Kkt. 2004. 164. oldal.

⁷⁷ Új keresztény-konzervatív párt született, Magyar Nemzet, 2003. október 24.

⁷⁸ A Jobbik Magyarországiért Mozgalom párttá alakulása: Támadás a szélén. Magyar Narancs, 2003. december 4.

⁷⁹ Sokakban mi tartottuk a hitet, 2003. március 4. Jobbik.hu

⁸⁰ Interjú Kovács Dáviddal, Hír TV, 2003. október 27.

A keresztény hit a kezdetektől hangsúlyozott eleme annak a politikaképnek is, mely Vona Gábornak, a Jobbik alelnökének, később pártvezetőjének a sajátja:

... még egy gyökeret vert keresztény fiatal számára is öldöklő hitpróba a fogyasztói társadalom, az ultraliberalizmus és a médiaszenny korában felszínen maradni. Meg merem kockáztatni, hogy legkritikusabb történelmi korát éli a kereszténység.⁸¹

A MIÉP-hez hasonlóan a Jobbik is a keresztény identitás hangsúlyozásával igyekszik megteremteni a párt és a politikusok spirituális kapcsolódását.

3. Hatvannégy Vármegye Ifjúsági Mozgalom

A MIÉP-től és a Jobbiktól független civil szervezetként aktivizálja magát a Hatvannégy Vármegye Ifjúsági Mozgalom.⁸² Holnapjukon sokat írnak születésük történetéről, nevük jelentéséről (a trianoni békeszerződés előtti Magyarország 64 vármegyéjéről kapta nevét), jelmondatuk („Hit, hűség, bátorság”) és jelképük (országalma) háttéréről. Ígéretük szerint bátor, harcos fel-fogású polgárjogi küzdelemre szerveződnek.⁸³ A mozgalom központja Csongrád megye, aminek spirituális okait is bőven részletezik:

Magyarország szíve nem Budapesten van, hanem Csongrád vármegyében dobog. Attila király, a vérszerződés, a kunhalmok, Ruzsa Sándor és több ezer éves legendák földje ez az alföldi táj, amelyet a legmagyarabb folyó, a Tisza vize öntöz évről évre.⁸⁴

A vizsgált időszakban a szervezet utcai akciókkal azonosítja magát. Önkonstrukciójának részei a határon túli magyarok védelmében szervezett tüntetések, illetve Trianoni békeszerződés emlékére fáklyás felvonulások.⁸⁵ Kezdeményezője a Nemzeti Szervezetek Szövetsége elnevezésű összefogásnak, amelyik a D-209-es ügy kirobbanása után utcai megmozdulások sorozatával

⁸¹ Beszélgetés Vona Gáborral, a JMM alelnökével, 2003. július 10. Jobbik.hu

⁸² A Magyar Fórumon időről időre igyekeztek a budapesti Hajógyári Szigeten megrendezett Diák-, majd Pepsi Szigetet kellemetlen színben feltüntetni. Lásd: Hiába fülel Óbuda, hiába szaglász a drogkutya, Magyar Fórum, 1998. augusztus 13. Szigetelt multikultúra, Magyar Fórum, 2004. augusztus 12.

⁸³ Tettekkel Trianon ellen, Magyar Demokrata, 2003. június 12.

⁸⁴ <http://www.hvim.hu/mozgalomrol>

⁸⁵ Demonstráció Románia budapesti nagykövetsége előtt, 2001. december 10. MTI. Hatvannégy Vármegye Ifjúsági Mozgalom - demonstráció a felvidéki magyarokért, 2002. február 15. Fáklyás felvonulás Trianon évfordulója alkalmából, 2002. június 4. MTI. EU/EU-ellenes demonstrációk Budapesten, 2003. április 10. MTI. Demonstráció a Szabadság téri szovjet emlékmű ellen, 2004. április 4. MTI.

követeli Medgyessy Péter miniszterelnök lemondását. A Szövetség tagjai között találjuk a Revizionista Mozgalmat (vezetője Budaházy György) és a Lelkiismeret '88 csoportot.⁸⁶

A szervezet szinte láthatatlan a médiában, jelenlétét és önképét a határokon innen és túl megtartott rendezvények adják. Ezeken az eseményeken keveredik a kultúra, a hagyományőrzés, a jótékonykodás és a politikai aktivitás. Legjobb példája a Magyar Sziget, ahol könnyűzenei koncertek és politikai-közéleti előadások egyaránt megtalálhatók. A közösség számára biztonságos közeg megteremtését elősegítendő kezdetben mind a fellépők, mind a résztvevők toborzása meghívással történik.⁸⁷ Később egyre inkább piaci alapra helyeződik a rendezvény több helyszínnel, előre meghirdetett programmal, jegyvásárlási lehetőséggel. A Magyar Sziget nyíltan vállalja, hogy a Hajógyári szigeten évente megrendezett Sziget Fesztivál ellenében szerveződik.⁸⁸ Küldetése a „Kárpát-medence magyar ifjúságának nemzeti identitástudatát erősítése”, más szavakkal:

Az anyaországi résztvevők mellett elsősorban az erdélyi, a kárpátaljai, a felvidéki és a vajdasági fiataloknak kínálnak találkozási lehetőségeket, hogy közelebb kerülhessenek egymáshoz, s elmélyülhessen bennük a szolidaritás érzése.⁸⁹

A Jobbikhoz hasonlóan a Hatvannégy Vármegye is rendelkezik ifjúsági jelleggel. Míg az előbbi az egyetemistákhoz kötődik, az utóbbi határozottan az eliten kívüli, a többi párt által figyelmen kívül hagyott fiatalok körében építkezik. Erre utal a HVIM erős jelenléte vidéken és a határon túli magyar fiatalok között.⁹⁰ A Jobbik vállalja a szervezettel való kapcsolatot, ám a MIÉP elhatárolódik tőlük. A Mozgalom és a Vér és Becsület Kulturális Egyesület trianoni megemlékezését a MIÉP elítéli: ott „csattantak a bakancsok, lendültek az öklök”, vagyis igyekszik őket félelmetesnek és veszélyesnek láttatni.⁹¹

⁸⁶ A Nemzeti Szervezetek Szövetségének demonstrációja a Parlamentnél, 2002. július 27. MTI.

⁸⁷ <http://www.hvim.hu/mozgalomrol>

⁸⁸ Fesztivál – Magyar Sziget, 2006. augusztus 1. MTI.

⁸⁹ Megnyílt a Magyar Sziget, 2006. augusztus 2. kuruc.info.

⁹⁰ Tettekkel Trianon ellen. Magyar Demokrata, 2003. június 12.

⁹¹ A Magyar Igazság és Élet Pártja közleménye, 2005. június 6. MTI.

Konstrukciók az antiszemita, szélsőséges, neonáci vádak ellensúlyozására

Visszatérő fordulat a nemzeti radikalizmussal kapcsolatos külső konstrukciók számba vétele. Az ellenfelekkel való vitatkozás helyett befelé kommunikálnak, vagyis a szimpatizánsaik számára kínálnak fel értelmezést, miként kezeljék a MIÉP-ről, a nemzeti radikalizmusról, illetve később a Jobbikról szóló diskurzust. A MIÉP a pártról szóló kiskátében így reflektál erre:

Szélsőséges párt-e a MIÉP? Politikai ellenfelei szerint szélsőjobboldali, neonáci, sovinszta, nacionalista, antiszemita, kirekesztő, cigányellenes párt, Horn Gyula szavaival élve: az örültek pártja. Természetesen ebből egy szó sem igaz: a nemzeti, konzervatív gondolatokat már több mint száz éve így próbálják lejáratni a "progresszió" és a "modernizmus" kommunista és liberális politikai erői.

Ugyanezt és ugyanígy mondja a Jobbik is:

a szélsőséges jelzõt azért használják, mert útjában állunk a balliberális politikai erőknek és háttérhatalmak veszélyt látnak bennünk.⁹²

Valójában azok a szélsőségesek, akik tönkretettek egy országot, alázták meg a nemzetet, nyomorították meg az embereket és szolgálták ki mindenféle nemzetközi érdeket.⁹³

A MIÉP 2002-es programjában önálló pont az antiszemitizmus vádjának visszautasítása. Azt is állítják, hogy az nem más, mint politikai konstrukció a párt ellen, mégpedig azért, hogy elijesszék a Fideszt egy MIÉP-pel kötendő koalíciótól.

A MIÉP-től, a nemzeti radikalizmustól való elhatárolódást, illetve arra történő felszólítást a balliberális rituálé részének tartják: „a MIÉP gyalázása a magyar politikai liturgia részévé vált”.⁹⁴

A nemzeti radikálisok a külső konstrukciókat kétszeresen is visszafordítják. Egyrészt a negatív jelzőket saját igazuk és fontosságuk bizonyítékaként tárják a követők elé. Másrészt azokat az ellenfelekre igyekeznek irányítani: az elhatárolódásra, kritikákra történt reakciókban a „*fanyalgók*”, „*kirekesztők*”, „*címkézők*” jelzőkkel illetik a megszólalókat.⁹⁵

⁹² Duna TV Heti Hírmondó Kovács Dávid nyilatkozata, 2006. február 26. NAVA.

⁹³ Kiskaté a Jobbikról. Jobbik.hu.

⁹⁴ Rituálé a MIÉP körül. Magyar Fórum. 2005. március 19.

⁹⁵ MIÉP-demonstráció a Kossuth téren, 2002. december 8. MTI.

Ellenfelek, ellenségek

Ahogy a MIÉP aktorkonstrukciójánál utaltam rá, a nemzeti radikális közösség elégedetlen a magyar politikai szereplők körével, tevékenységével. Olyannyira, hogy többségüket kifejezetten kártékonynak tartja, s minden konstrukciós kapacitását beveti azok magyar politikai közösségből való eltávolítására. Utóbbiakat ellenségként, mégpedig a magyar nép ellenségeként tárgyalják. A nemzeti radikálisok ellenségkonstrukciójának tárgyai az MSZP, az SZDSZ, a liberális véleményformálók, a zsidóság, illetve azok a figurák, akik valamiféle konkurenciát jelenthetnek a MIÉP-nek. A nemzeti radikálisok Fidesz-konstrukciója nem illeszkedik ebbe a mintába. A Fidesz is az outgroup részeként jelenik meg, ám néha potenciális politikai szövetségesként, máskor pedig Magyarországra veszélyes bomlasztó szervezetként.

1. Fidesz, az ellenfél

A nemzeti radikális közösség számára a Fidesz a korabeli politika legnagyobb talánya.⁹⁶ A megszólalásokban a korszak egészen végighúzódik a bizonytalanság, hogy voltaképpen hányadán áll a MIÉP a Fidesszel és viszont.

A párttal kapcsolatban legalább kétféle meghatározás jelenik meg a nemzeti radikális közösség beszédeiben. Az egyik egyértelműen ellenséges és elutasító, a másik azonban valamiféle érdekközösség mentén együttműködést ajánl a Fidesz számára. 1998-es országgyűlési választások kampányában Csurka a Fideszt „mesterségesen felpumpálnak” minősíti, amely „kézben van tartva, és réges-rég megtette alávetési nyilatkozatát a bankároknak”, elfogadja „az MSZP, az SZDSZ és a Magyarországra telepített megfigyelők segítségét”. Orbán Viktort pedig „bokorugrónak” titulálja.⁹⁷ A választásokhoz közeledve azonban nagyon is valószínűnek tartja, hogy a Fidesz és a MIÉP között megerősödik a kapcsolat. 1998. május 6-án egy nyíregyházi lakossági fórumon Csurka István így fogalmaz:

bár fenntartásaim vannak a Fidesszel szemben, azért, hogy az MSZP-SZDSZ kormányt leváltsuk, hajlandó vagyok minden támogatást megadni.⁹⁸

⁹⁶ Tízéves a MIÉP. Havi Magyar Fórum, 2003. július 7 – 26.

⁹⁷ Csurka a Dimitrov téren, Magyar Fórum, 1998. február 22.

⁹⁸ A MIÉP nyíregyházi lakossági fóruma, 1998. május 6. MTI.

A május 7-i kampányzáró rendezvényen az új kormány külső támogatását ígéri, ám kritizálja is a Fideszt, erőtlennek, a nemzeti létkérdések iránt „*ímmel-ámmal*” fogékony szervezetnek tartja.⁹⁹ A nemzeti érdekek elégtelen képviselőjének vádja később is felbukkan.

1998 nyarán azonban dicsérettel illeti a kormánypártot: „amit a postabankkal, az adózással és a családok támogatásával kapcsolatban tettek, az kiváltotta helyeslésünket.” Főként a MIÉP parlamenti frakciójának a tagjai panaszkodnak arra, hogy a Fidesz ellopja a témájukat. Gidai Erzsébet nehezményezi, hogy a Fidesz EU-val szembeni kritikáit a Magyar Fórum már évekkor ezelőtt megírta. A Szent Koronával kapcsolatos, illetve a Trianonról szóló állami megemlékezéseket, a büntetőpolitika szigorítását is a MIÉP ötleteként tárgyalják.¹⁰⁰

2005 őszétől a 2006-os választások előtti kampányban többször utalnak arra, hogy a Fidesz nem tesz meg mindent a határon túli magyarokért.¹⁰¹ A Fideszről „cinkosként”, a balliberális kormányok „állandó ellenként”¹⁰², a nemzeti oldalon „lebzselőként”¹⁰³ beszélnek, aki érdekelt a korabeli politikai berendezkedés fenntartásában.

A MIÉP 2002 márciusában felajánlja, hogy a második forduló előtt 100 képviselőjelöltjét visszalépteti a Fidesz javára, ám formális választási együttműködés nem kötetik a két párt között. A visszalépés indoklásakor Csurka a választási törvény sajátosságait, a közös ellenséget, illetve a MIÉP-et és a Fideszt egyaránt érintő összpontosított „külföldi támadást” említi. Állítása szerint a Fidesz és a MIÉP együtt alkotják a „nemzeti oldalt”.¹⁰⁴ A 2002-es választások kapcsán a közös célt hangsúlyozza:

A Magyar Igazság és Élet Pártja mindent elkövet, hogy a jövő évi országgyűlési képviselőválasztásokon hozzásegítse a nemzeti oldalt a kétharmados parlamenti többség eléréséhez. (...) Fidesz és a MIÉP számára már csak egy paraszthajszál szükséges a kétharmados támogatottság eléréséhez és akkor lesz nemulass!¹⁰⁵

A Pannon Rádió betelefonálás műsorainak kivonatából tudható, hogy a nemzeti radikálisokkal szimpatizálók a 2002-es országgyűlési választások eredményét felróják a Fidesznek is. Azzal

⁹⁹ A MIÉP kampányzáró rendezvénye, 1998. május 7. MTI.

¹⁰⁰ MIÉP –leltár – II. rész. „A magyarság utolsó állapota”. Magyar Narancs, 2000. november 23. Csurka: lesz MSZP-Fidesz nagykoalíció, 2006. március 16. MTI.

¹⁰¹ Autonómiát az erdélyi magyarságnak!, 2005. szeptember 22. portal.jobbi.hu; Orbán Viktor, Fidesz: „Miért szavaztál igennel?”; 2005. szeptember 29. gondola.hu; Éles támadás jobbról a Fidesz ellen, 2005. szeptember 30. gondola.hu; A MIÉP-Jobbik frakció sajtóközleménye, 2006. március 31. MTI, Duna TV Heti Hírmondó Csurka István nyilatkozata, 2006. február 26. NAVA.

¹⁰² A MIÉP Gyurcsányt és Hillert bírálja, 2004. szeptember 10. MTI.

¹⁰³ Magyar Szemmel, Magyar Fórum, 2003. január 23.

¹⁰⁴ Pártelnökök a Közgázon, 2002. március 7. Youtube

¹⁰⁵ Csurka István sajtótájékoztatója a Ferencvárosban, 2001. október 29. MTI.

vádolják a pártot, hogy fontosabb számára kiejteni a MIÉP-et, mint a saját győzelmük. A fideszesek folyamatos elhatárolódása a miépesekből sértettséget vált ki.¹⁰⁶ Többen gyávának tartják Orbán Viktort, mert belenyugodott a választási vereségbe.¹⁰⁷

2004-ben ismét elkezdik megfogni a Fidesz felé induló szálakat. Csurka úgy érvel, hogy minél erősebb a MIÉP támogatottsága, annál nagyobb a valószínűsége a Fidesz és a MIÉP kormányzati szintű összefogásának. A MIÉP a garancia arra, hogy a Fidesz jobbra tolódjon, vagyis a nemzeti érdekeket következetesen képviselő kormánypárt legyen.¹⁰⁸ Ebben az önkonstrukcióban a MIÉP a morális kontroll szerepét vállalja magára a Fidesz mellett, hogy megakadályozza a „liberális gondolatok átvételét”.¹⁰⁹ Miközben igencsak kedvezőtlen képet fest a Fideszről:

A Fidesz tevékenysége kimerül a 2006-os kormányra kerülésért folytatott, sokszor állságos politikai küzdelemben, magyarsága csak üres magyarkodás.¹¹⁰

A Fidesz romokban hever. A hatalomgyakorlók közölték vele, hogy a kétpártrendszer már csak úgy képzelhető el, ha a ti leisztingereitek megegyeznek a mi leisztingereinkkel.¹¹¹

Fidesz és az MSZP összejátszására többször történik utalás: Csurka nemegyszer megvádolja a Fideszt, hogy lepaktált a szocialistákkal, liberálisokkal.¹¹² A MIÉP többször ad hangot annak, hogy a Fidesz fogva van külföldről, a jó hazai partnere nemzetközi liberális megbízóknak, a globalizáció és az Európai Uniót irányító politikus cégvezetők szándéka szerint cselekszik.¹¹³

Noha a Jobbik párttá alakulásában a Fideszhez közelálló személyek is bábáskodnak (Wittner Mária, Tóth Gy. László, Lovas István)¹¹⁴, a Jobbik is átveszi a MIÉP vádjait a Fideszt illetően.

¹⁰⁶ Franka Tibor: Szabad választás, törvényes csalás. Budapest: Zsófiafiget Kkt. 2002. 154. oldal.

¹⁰⁷ Franka Tibor: Szabad választás, törvényes csalás. Budapest: Zsófiafiget Kkt. 2002. 176. oldal. Lásd még: Anyák napi MIÉP-tüntetés: Megbomlott sorok, Magyar Narancs. 2002. május 9.

¹⁰⁸ „A magunk képére gyúrjuk át a Fideszt. A Magyar Igazság és Élet Pártjának elnöke tizenöt százalékra és négypartii parlamentre számít”. Magyar Hírlap. 2002. február 5. 9. oldal.

¹⁰⁹ Azért van kormányválság, hogy a bűnösök menekülhessenek - Csurka István, 2004. augusztus 29. MTI.

¹¹⁰ Magyar szemmel, Magyar Fórum, 2003. szeptember 25.

¹¹¹ Csurka: hatalomátvétel zajlik az országban, 2004. október 23. MTI.

¹¹² Neoliberális és újkonzervatív világkép, Magyar Fórum, 2005. október 13. Forradalom, Magyar Fórum, 2005. október 27. Szavakban nemzeti, tettekben liberális. Magyar Fórum, 2006. február 6.

¹¹³ Célország Jobbikja. Havi Magyar Fórum. 2003. november. 2 – 4. oldal. Magyar szemmel, Magyar Fórum, 2003. szeptember 4. A Magyar Igazság és Élet Pártja állásfoglalása, 2004. október 15. MTI. Viktor, a köpönyegforgató, Magyar Fórum, 2004. május 27. Orbán és köre, Magyar Fórum, 2004. július 1.

¹¹⁴ Új keresztény-konzervatív párt született, Magyar Nemzet, 2003. október 24.

A Fidesszel szembeni legmarkánsabb kritikájuk a „kétszínűség”. Felróják a Fidesznek, hogy a retorikai fordulatai és a konkrét tettei nincsenek összhangban.¹¹⁵ Utalnak arra is, hogy a Polgári Körökkel „becsapták” a 2002-es választási eredmények felett haragot és szomorúságot érző embereket.¹¹⁶ Az iraki háború kapcsán kiadott közleményükben így fogalmaznak:

Jobbik Magyarországért Mozgalom számára külön fájdalom, hogy a Fidesz és az MDF a tettek helyett továbbra is csupán üres szavakkal és pótcselekvéssel képviseli a nemzet érdekeit. Üres szavakkal, melyek teljesen belesimulnak az MSZP-SZDSZ nemzetvesztő külpolitikájába.¹¹⁷

A Jobbik számára a Fidesz nagyon erősen kötődik a liberális holdudvarhoz, túl erősnek látják a liberális érdekcsoportok befolyását a pártban.¹¹⁸

A Fideszhez fűződő ellentmondásos viszonyról egyre több szó esik a 2006-os országgyűlési választásokhoz közeledve. A MIÉP-Jobbik Harmadik Út szlogenje a „nélkülünk nem megy” egyértelműen a Fidesznek és támogatóinak szól: a Gyurcsány-kormány leváltásához szükség van a MIÉP-Jobbik Harmadik Út és a Fidesz választási együttműködésére.¹¹⁹

Figyelemreméltó, ahogyan különbséget tesznek a Fidesz vezetése és a helyi fideszes aktivisták között: az utóbbiak „valódi nemzeti radikálisok, akikre rátelepszik a vezetés eltérő ideológiája.”¹²⁰ Később a Polgári köröket is, mint a nemzeti radikalizmus számára lehetséges és fontos erőforrást emlegetik.¹²¹ A Magyar Fórumban megjelenik a sajnálkozó fideszes hangja: azé a szimpatizánsé, aki értetlenségét fejezi ki a Fidesz vezetésének MIÉP-et elutasító álláspontjával kapcsolatban.¹²²

¹¹⁵ „Főbejárat helyett a cselédlépcsőhöz vezettek”. Interjú Kovács Dáviddal. Franka Tibor: Azok a szép napok. Budapest: Zsófiaaliget Kkt. 2004. 166. oldal. Kiss Balázs: Ez a Franka-könyv olyan sokszor szerepel, hogy szerencsésebb lenne betenni a források közé, és a lábjegyzetekben csak Franka 2004-ként hivatkozni rá.

¹¹⁶ „Magyarországon puha diktatúra van”, Interjú Kovács Dáviddal. 2006. február 16. jobbik.hu.

¹¹⁷ A Jobbik Magyarországért Mozgalom (JMM) közleménye, 2003. február 19. MTI.

¹¹⁸ Új keresztény-konzervatív párt született, Magyar Nemzet, 2003. október 24.

¹¹⁹ Duna TV Híradó, 2006. március 15. NAVA.

¹²⁰ MIÉP –leltár – II. rész. „A magyarság utolsó állapota”. Magyar Narancs, 2000. november 23.

¹²¹ „A nemzeti vagyont eladták, a nép szegény maradt”. Interjú Gidai Erzsébettel. Franka Tibor: Azok a szép napok. Budapest: Zsófiaaliget Kkt. 2004. 95-96. oldal. A Fidesz képmutató szövetségi politikája, 2005. április 21. jobbik.hu; Miért nem tűr meg senkit a jobb oldalon a Fidesz?, 2005. április 25. jobbik.hu

¹²² Beismerés, Magyar Fórum, 2006. március 2. Bocsánatot kérek a Fidesz tagsága nevében, Magyar Fórum, 2006. március 9.

2. *Ellenségek: MSZP, SZDSZ és a kozmopolita liberálisok*¹²³

A politikai tér felosztásakor a MIÉP éles vonalat húz két társaság közé:

Vannak, akik Magyarországon a magyar függetlenség és belső rend érdekében politizálnak, és vannak, akik Magyarországon külső érdekeket szolgálnak, és illetéktelen támogatásokat vesznek igénybe választási sikerük érdekében.¹²⁴

Utóbbiak a „szálláscsinálók”, a nemzeti radikalizmus által leginkább gyűlöletesnek tekintett politizálás megtestesítői. Szótárában a szálláscsináló az a politikai hatalommal rendelkező személy vagy szervezet, mely támogatja külföldi „nációk” betelepülését Magyarországra, elősegíti az ország külföldiek általi gazdasági, kulturális, politikai megszállását.¹²⁵ Elsősorban Csurka hangsúlyozza, hogy a magyar politikát domináló pártok között konszenzus van a szálláscsinálás politikájában. A konszenzus részesének tekintik a Fideszt is, ám – mint azt korábban igyekeztem láttatni – megítélése a nemzeti radikálisok körében ellentmondásos. A korabeli politikai életben a szálláscsinálás vádját egyértelműen az MSZP-vel és az SZDSZ-szel kapcsolatban fogalmazzák meg.¹²⁶ A szálláscsináló kifejezés és annak ismétlődő használata a nemzeti radikális közösség legfontosabb politikai outgroup-képző eljárása.

MSZP

A nemzeti radikálisok számára a szocialista párt nem csupán politikai ellenfél, hanem egyenesen ellenség.¹²⁷ A szocialista politikusokat becstelennek, erkölcsstelennek tartják.¹²⁸ Többször használják velük kapcsolatban a bűnöző, bűnös, bűnelkövető, bűnpártoló kifejezéseket.¹²⁹

A 2002-es országgyűlési választások eredményeit megismerve új lendületet kap az MSZP-vel kapcsolatos negatív állítások sora. Franka Tibor a Vasárnapi Újság és a Pannon Rádió szerkesztő-műsorvezetője „*Szabad választás, törvényes csalás*” című kötetében számol be arról,

¹²³ Csurka István SZDSZ és MSZP kéréseiről lásd: Kriza 2002: 233 – 236 és 245 – 248.

¹²⁴ MIÉP - kampányzáró nagygyűlés – sajtótájékoztató, 2002. április 3. MTI.

¹²⁵ Csurka István felszólalása a Magyar Országgyűlésben, 2001. február 12. mkogy.hu.

¹²⁶ Megmaradni, Magyar Fórum, 2006. január 26.

¹²⁷ MIÉP nagygyűlés Kőrmenden, 1998. február 21. MTI.

¹²⁸ A MIÉP választási nagygyűlése a II. kerületben, 1998. április 6. MTI.

¹²⁹ MIÉP: Magyarországot egy „bűnszövetkezet kormányozza”. 2004. szeptember 24. MTI. Azért van kormányválság, hogy a bűnösök menekülhessenek, 2004. augusztus 29. MTI. A Jobbik Magyarországért Mozgalom Közleménye a 8-ak leveléről, 2003. február 3. MTI. „Főbejárt helyett a cselédlépcsőhöz vezettek”. Interjú Kovács Dáviddal. Franka Tibor: Azok a szép napok. Budapest: Zsófiaüglet Kkt. 2004. 166. oldal.

hogy a műsoraiba beletelefonálók és levélírók tömegei tanúskodnak a szocialisták törvényszegéseiről. A beszámolók közül Franka kiemeli az MSZP-s képviselőjelöltek és kampányaktivisták erőszakosságát („verés közben eltörték a lábát”¹³⁰), és hivatalukkal való visszaélésüket („segélyeket ígértek”, „gulyást osztogattak”¹³¹). A kötetben szavazatszámláló bizottságok tagjainak visszaemlékezései is olvashatók, hogy miként csalták el a MIÉP-re adott listás szavazatokat, illetve milyen további gyanús jeleket észleltek a bizottság MSZP által delegált tagjainak viselkedésében.¹³²

A 2002-es választásokkal kapcsolatban nemcsak törvényszegő, csaló és erőszakos jelzők tűnnek fel az MSZP-vel kapcsolatban, hanem a párt külföldről történő irányításának a motívuma is. Interpretációjuk szerint az MSZP sikere az Izraelből származó pénzbeli és technikai támogatásnak, illetve az izraeli tanácsadók által vezetett kampánynak köszönhető, így az MSZP nem lehet más, mint az izraeli érdekek képviselője.¹³³ A nemzeti radikálisok körében a későbbiekben is többször hivatkoznak az MSZP-re, és Medgyessy Péterre mint csalással hatalomra jutott politikai pártra, illetve miniszterelnökre.¹³⁴ Az MSZP utálatá azonban a párt nevetségessé tételének igyekezetével is párosul.¹³⁵

SZDSZ és a liberálisok

A nemzeti radikálisok számára a leggyűlöltebb politikai formáció az SZDSZ, mellyel szemben a totális ellenállást határozzák el.¹³⁶ Az SZDSZ-t szélsőségesnek, magyarellenes törpepárt nevezik.¹³⁷ A Jobbik szerint az SZDSZ „a magyar társadalom legkártékonyabb pártja”.¹³⁸

A nemzeti radikális közösség számára az SZDSZ testesít meg minden elutasítandót. A liberális párt diszkreditálásában három eszközt láthatunk. Egyrészt az idegenséget hangsúlyozzák: erre

¹³⁰ Franka Tibor: Szabad választás, törvényes csalás. Budapest: Zsófiáliget Kkt. 2002. 37. oldal.

¹³¹ Franka Tibor: Szabad választás, törvényes csalás. Budapest: Zsófiáliget Kkt. 2002. 19. oldal. Lásd még: Cigánybál Ercsiben, Magyar Fórum, 2002. április 19.

¹³² Franka Tibor: Szabad választás, törvényes csalás. Budapest: Zsófiáliget Kkt. 2002. 54. oldal.

¹³³ Franka Tibor: Szabad választás, törvényes csalás. Budapest: Zsófiáliget Kkt. 2002. 48-49. oldal. 92. oldal. Lásd még: MIÉP – Csurka István a Fidesz jelöltjeire szólít fel. 2002. április 10. MTI. Magyar szemmel, Magyar Fórum, 2002. április 25.

¹³⁴ Étel-ital, belépő ajándékba, de szavazzanak az MSZP-re!, Kuruc.info, 2006. március 7. Az elveszett "szavazat" elmélet hamissága, Kuruc.info, 2005. február 4.

¹³⁵ T. János verse Csobánkáról. Franka Tibor: Szabad választás, törvényes csalás. Budapest: Zsófiáliget Kkt. 2002. 116-117. oldal.

¹³⁶ MIÉP-nagygyűlés Körmenten, 1998. február 21. MTI.

¹³⁷ A nemzet jövője a két törpepárt kezében, 2006. április 9. Index.hu

¹³⁸ „Főbejárat helyett a cselédlépcsőhöz vezettek”. Interjú Kovács Dáviddal. Franka Tibor: Azok a szép napok. Budapest: Zsófiáliget Kkt. 2004. 169. oldal.

szolgálnak a hazaáruló, nemzetáruló, szálláscsináló, janicsár jelzők. Másrészt a szabad demokrata vezetők múltbeli érdemeit igyekeznek kisebbiteni. A liberális párt vezetőinek rendszerellenes múltját is többször megkérdőjelezzik: a demokratikus ellenzék „bolsevik bölcsőben nevelkedett”, a csoport Aczél György támogatását élvezte, s így a klientúra része volt.¹³⁹ Egyetlen komolyabb karaktergyilkossági kísérletük is az SZDSZ-es Demszky Gábor ellen irányul. A Magyar Fórum 1999 őszén megjelentetett cikksorozatában a budapesti főpolgármester állampárti múltját tárgyalja. A hetilap Demszkyt besúgónak ábrázolja. A lap hosszasan taglalja és párhuzamba állítja Csurka István és Demszky Gábor beszervezését. Míg Csurkát felmenti, hiszen őt internálás, börtön, és kínzások törték meg, addig Demszkyt elítéli. Demszky Gábor ellenzéki imázsát gondosan megkomponálnak tartják, s ebben Aczél György és Soros György együttműködését emelik ki.¹⁴⁰

A Jobbik képviselői is kifejezetten ellenségesen beszélnek a liberálisokról. Konstrukciójukban összemoszák a liberalizmus pártpolitikai, kulturális és civil megjelenési formáit. A „modern liberálisok” nem a klasszikus XIX. századi eszme képviselői – írják közleményükben – hanem a XX. századi „bolsevikok örökösei”.¹⁴¹ A liberálisokról „beteges hajlamuként” emlékeznek meg, akik különösen pártolják a „szexuális aberrációt” vagy maguk is „aberráltak”.¹⁴²

3. Zsidók és izraeliek

A nemzeti radikális közösség – különösképpen a Csurka Istvánhoz kötődők – aktor-konstrukciójában a legfontosabb ellenfelek a zsidók. A zsidókkal kapcsolatos megszólalásaikat a korabeli médianyilvánosság, az értelmiség és a tudományos kutatások az antiszemita beszéd példájának tekintik. A zsidók ellenségként történő megteremtése a nemzeti radikális közösség megkülönböztető jele.

A konstrukció első eleme a magyarok és a zsidók, a keresztények és a zsidók elválasztása. A második elem a szembeállítás: a két csoport érdekei, értékei, tervei, világról alkotott képe teljesen eltér.¹⁴³ A nemzeti radikális közösség elképzelése szerint az eltérésből folyamatos konfliktus fakad, a zsidók és a magyarok között állandó az ellentét. A magyar politika történéseit a

¹³⁹ Az SZDSZ Története III. rész 1999. június 17. Magyar Fórum.

¹⁴⁰ Demszky Gábor 1976-ban önként jelentkezett besúgónak, 1999. szeptember 30. Magyar Fórum. Demszky önkéntes hihetetlen kalandjai.

¹⁴¹ A modern liberalizmus igazi arca, 2005. május 11. Forrás: jobbik.hu.

¹⁴² Meleg nyári programok, 2006. június 11. kuruc.info. A Harmadik Út Nagygyűlése, Magyar Fórum, 2005. október 27. Egy kulcsfideszes kétkulacsossága, 2005. október 28. kuruc.info.

¹⁴³ Magyar szemmel, Magyar Fórum, 2003. november 27.

„ki az úr a házban Magyarországon?” kérdésre fűzik fel, és a szembenálló felek a „zsidók és a nem zsidók”.¹⁴⁴

A zsidók közül kiemelik az izraeli állampolgárokat, akik Izrael politikáját és Izrael érdekeit képviselik Magyarországon. Az izraeli állampolgárok ebben a konstrukcióban veszélyesek Magyarországra, mert erőforrásként tekintenek rá: a lakásokat felvásárolják, az itt keresett pénzt kiviszik az országból, lelkiileg-szellemileg mételezik a magyarokat („plázaproletárokat termelnek”¹⁴⁵). A nemzeti radikálisok a vizsgált időszakban legfőképpen Magyarország megszállóiként emlegetik az izraelieket.¹⁴⁶

A zsidókkal szemben magyar önvédelemre szólítanak fel. A vonatkozó megnyilvánulások közül ifj. Hegedűs Loránt a MIÉP országgyűlési képviselője által jegyzett Keresztény Magyar Állam című írás válik a legidézettebb szöveggé. A MIÉP belső nyilvánosságának szánt cikk a 2001. szeptember havi "ÉBRESZTŐ" című kiadványban, a párt XVI. kerületi szervezetének lapjában jelenik meg. Goromba és sértő szavakkal beszél a zsidókról, az ellenséges viszonyt pedig történelmi távlatokba helyezi:

kiegyezései önfeladás következtében a galíciai jöttmentek hada, kik megtestesült ó-emberként rágták és rágják szét a romjaiban, a hősök csontjain mégis, csak azért is, mindig, újra meg újra feltámadásra képes hont.

A cikk végén a cselekvésre buzdító politikai üzenet:

halld meg magyar az ezredik keresztyén magyar állami év ezer év ősi jussán és jogfolytonosságán alapuló, egyetlen életre vezető üzenetét:

REKESZD KI ŐKET! MERT HA TE NEM TESZED MEG, ŐK TESZIK MEG VELED!

Erre figyelmeztet minket ezer év kínja, megrabolt és ezerszer is kifosztott hazánk ama "magasban" mégis meglévő öröksége és nem utolsósorban Ramallah kódobáló fiai.¹⁴⁷

A zsidó-magyar együttélés a nemzeti radikálisok szerint problémákkal terhes, mégpedig azért, mert a zsidók befolyásra törnek a magyarok élete felett. Legerősebben ez a konstrukció a 2002-es országgyűlési választások után jelenik meg. A MIÉP parlamentből történő kiesését izraeli

¹⁴⁴ Magyar szemmel, Magyar Fórum, 2003. január 26.

¹⁴⁵ Magyar szemmel, Magyar Fórum, 2001. július 26.

¹⁴⁶ Magyar Szemmel, Magyar Fórum, 2001. március 1. Magyar Szemmel, Magyar Fórum, 2001. április 12. Magyar szemmel, Magyar Fórum, 2001. július 26. Magyar szemmel, Magyar Fórum, 2001. augusztus 2.

¹⁴⁷ Keresztény Magyar Állam. Ébresztő, 2000 szeptember.

informatikai cégek manipulációjának tartják, Izraelből Magyarországra utaztatott kettős állampolgárok szavazatait emlegetik a beavatkozás példájaként.¹⁴⁸

A befolyást nemcsak a politikai pártokat és médiát illetően érzékelik, hanem az élet további területein is.¹⁴⁹ A zsidó befolyás ellen tiltakoznak a Ferencváros futballcsapatának megvásárlása kapcsán: a tulajdonoscserében „egy mohó, gátlástalan üzletcsoport sötét, nemzetellenes tranzakcióját” látják, melynek „semmi köze sincs a magyarsághoz”.¹⁵⁰ Az 1999-es frankfurti könyvfesztiválra válogatott könyvek listájával kapcsolatban is problémaként vetik fel a zsidók kulturális befolyását. Kertész Imre Nobel díját sem az író saját érdemének és művészeti értékének, hanem a „zsidó lobbinak” tulajdonítják.¹⁵¹ Itt is találkozhatunk a zsidó-magyar elválasztással: Kertész Imrét nem tekintik magyar írónak¹⁵², a kuruc.info rendszeresen „Imre Kertész” névvel illetik.¹⁵³ A kitüntetés sem örömteli esemény, a díjat magyarellenes gesztusnak értékelik.¹⁵⁴

A zsidók fejére olvassák azt is, hogy az üldöztetésük idején elszenvedett sérelmeket állandóan felhánytorgatják, és a holokauszttal „zsarolják” a magyarokat.¹⁵⁵ A zsidósághoz társítják a magyarok kioktatását, megvetését, lenézést is.¹⁵⁶ A zsidó jelzöt gyakran kötik a liberális értelmiséghez, a médiában dolgozó szerkesztőségekhez.¹⁵⁷ Az Élet és Irodalomban megjelenő írásokra, a korabeli közbeszéd antiszemita megnyilvánulásaival foglalkozó tudományos és közéleti konferenciákra, tanulmányokra a zsidó felsőbbrendűség megnyilvánulásaiként hivatkoznak.¹⁵⁸

Szintén elsősorban Csurka István és a Hegedűs-család (Hegedűs Loránt és ifj. Hegedűs Loránt) megszólalásaiban valóságos szótára épül a zsidósághoz kapcsolódó ellenségkonstrukciónak. A „kozmpolita” a magyarság kérdései iránt közömbös embereket jelöli. A „judeobolsevik” a

¹⁴⁸ Franka Tibor: Szabad választás, törvényes család. Budapest: Zsófiafiget Kkt. 2002. 93. oldal.

¹⁴⁹ Havi Magyar Fórum, 2003. november.

¹⁵⁰ Bognár László: a balliberális média csinált ekkora hajcihőt, Index.hu, 2001. augusztus 8. Zsidózakata, Magyar Fórum, 2001. augusztus 9.

¹⁵¹ Magyar szemmel. Magyar Fórum, 2003. január 16.

¹⁵² Auschwitz Nobel-díjat kapott. Magyar Fórum, 2000. október 17. Franka Tibor: A Nobel-díj az utcán hever. Magyar Demokrata, 2003. január 9.

¹⁵³ Imre Kertész felképelése: megjelent a Tekintetes Úr új albuma!, 2006. augusztus 17. Kuruc.info; Tóth Károly Antal: Nobelesdi 3. rész, 2006. július 27. Kuruc.info.

¹⁵⁴ Forradalom, Magyar Fórum, 2005. október 27.

¹⁵⁵ A MIÉP állásfoglalása: nincs különbség áldozat és áldozat között. Magyar Fórum, 2001. április 26. Filmszemle – Politikailag inkorrekt szemmel. Magyar Fórum, 2001. szeptember 20. A valódi gyűlölködők, Magyar Fórum, 2001. november 8. Cigány kártya, zsidó kártya, Magyar Fórum, 2002. január 12. Franka Tibor: Szabad választás, törvényes család. Budapest: Zsófiafiget Kkt. 2002. 132. oldal.

¹⁵⁶ Magyar szemmel, Magyar Fórum, 2003. január 16.

¹⁵⁷ Voltunk. Leszünk-e?, Magyar Fórum, 2005. január 15.

¹⁵⁸ Magyar szemmel, Magyar Fórum, 2003. április 10. A MIÉP Tiszaeszláron koszorúzott - Csurka István, 2003. szeptember 11. Magyar szemmel, Magyar Fórum, 2003. szeptember 18.

zsidóság és a kommunizmus összekapcsolására utalt.¹⁵⁹ A „talmudista”, „talmudizmus” kifejezést pedig a zsidóérdekeket kiszolgáló gondolkodásmódot, és működési mechanizmust jelölte.¹⁶⁰

4. *Torgyán József, Bácsfi Diána és a többiek*

A nemzeti radikálisok közül elsősorban a MIÉP és Csurka István jár élen a nemzeti radikális közösség határainak kijelölésében. Torgyán Józsefet kifejezetten negatív figuraként konstruálják meg: miniszterségének idején Csurka „hazugnak” és „elmebetegnek” nevezi.¹⁶¹ A Torgyán József elleni merényletet átlátszó trükknek, saját szervezésű kampányakciónak tekinti. A támadást nevetségesnek tartja, hírét „politikai hahotával” fogadja.¹⁶² A MIÉP frakciója pedig a kisgazda program elárulásával, a magyar föld elkótyavetyélésével vádolja.¹⁶³ Csurka szerint hasonlóképpen árulás Torgyán Józseftől az Orbán-kormány által vezetett koalícióba történő belépés.¹⁶⁴ Torgyán bomlasztó figuraként jelenik meg a nemzeti radikális nyilvánosságban: a liberálisok által a nemzeti oldalra „ráküldött” személy.¹⁶⁵ Hasonló érv jelenik meg Szabó Alberttel (Nemzeti Arcvonal) kapcsolatban, akit a baloldal, illetve a külföldi titkosszolgálatok emberének tartanak.¹⁶⁶

A MIÉP kifejezetten ellenségesen beszél a hungarista csoportokról, illetve azok utcai megnyilvánulásairól. Bácsfi Diánáról elmondják, hogy a MIÉP-ből „kiebrudalták”, mégpedig két ok miatt. Egyrészt „nem tűrik a nyilas eszméket a MIÉP-ben”, másrészt azért mert „tisztán láttuk, hogy ez a hölgy provokátor”.

A magyarok

A nemzeti radikális közösség aktorkonstrukcióit vizsgálva feltűnik még a mindenkori magyar állampolgárok köre. Politikai értelemben cselekvőként gondolnak az átlagemberre, ez pedig

¹⁵⁹ Megkezdődött a közösség elleni izgatással vádolt Gede testvérek büntetőpere, 2004. szeptember 30. MTI.

¹⁶⁰ Antiszemita közbeszéd Magyarországon - visszaszorulóban a nyílt zsidóellenesség, 2004. június 1. MTI.

¹⁶¹ Magyar Szemmel, Magyar Fórum, 2000. október 19. A földkérdés a nemzeti szuverenitás alapkérdése, Magyar Fórum, 2001. október 4.

¹⁶² Csurka a Torgyán-merényletről – sajtótájékoztató, 1998. március 18. MTI.

¹⁶³ Csurka kontra Torgyán, hetek.hu, 2000. október 21.

¹⁶⁴ Magyarok népgyűlése - MIÉP, MÚKM nagygyűlés, 2002. május 5. MTI.

¹⁶⁵ MIÉP - X. országos gyűlés - Csurka István beszéde, 2002. január 19. MTI.

¹⁶⁶ MIÉP: a győri szervezetbe a szélsőjobb szivárgott be, 2000. április 19. MTI.

onnan tudható, hogy további aktivitásra szeretnék rábírní. ¹⁶⁷ Egyrészt felkínálják a nemzeti radikalizmus ideológiáját és a megélésének a lehetőségeit, más szóval a „miépes” identitást, mégpedig intézményi (párttagság) és intézményeken túli formában (lakossági fórum, utcai megmozdulás, Magyar Fórum olvasása, Magyar Út Körök rendezvényeinek látogatása, stb.), másrészt azonban sűrűn szembesülnek a támogatói körök korlátaival. A nemzeti radikálisok számára komoly feladat az óriási csalódást hozó 2002-es és 2006-os országgyűlési választások eredményeinek, illetve a köztes időszakban mért közvélemény kutatási adatok magyarázata: miért nem nő a MIÉP/Jobbik támogatása és miért nem csökken az általuk oly hevesen támadott baloldaliaké?

A válaszuk: a magyarok tudatlanok, mégpedig azért, mert a tudást elzárják előlük és megtevesztik őket. Tudatlanságuk gyökerének a valaha volt nemzeti öntudat elvesztését tételezik. ¹⁶⁸ A passzivitást a „nemzettudat”, a „magyartudat”, a „magyarságtudat” hiányaként beszélnek el. ¹⁶⁹ Az emberektől tehát a négyévenkénti szavazásoknál komolyabb és időben is folytonos erőfeszítést várnak el, hiszen úgy vélik: „magyarnak lenni nem születés, nem adottság, hanem eredmény, a magyar nem születik, hanem lesz”. ¹⁷⁰

A magyarok aktivitásával kapcsolatban keserű tapasztalatokról olvashatunk beszámolókat a Magyar Fórum hasábjain. A MIÉP képviselőjelöltek a választókerületében élők politikai apátiájáról, közömbösségéről, érdektelenségéről számolnak be. ¹⁷¹ A magyarok többségét „Kádár népeként” definiálják. ¹⁷² „Kádár népének” részeként emlékeznek meg a szocialista párt szavazóiról. ¹⁷³ Őket „öreg komcsiknak” tartják, ehhez képest keserűen tapasztalják a 2006-os MSZP kampánycsapatban a fiatalok jelenlétét. ¹⁷⁴ Ezzel kapcsolatban erkölcsi romlásról is szót ejtenek:

Tapasztaljuk, hogy nincs az embereknek ma Magyarországon egységes, egészséges közösségi tudata, hiányzik az egységes közösségi, nemzeti akarat és a választói akaratkép-

¹⁶⁷ Ébredj fel!, Magyar Fórum, 2003. február 27.

¹⁶⁸ MIÉP 2002-es választási programja. VI. pont Az oktatásról.

¹⁶⁹ MIÉP-fórum és esztrádműsor Kispesten: A húsvét a magyaroké, Magyar Narancs, 2002. április 4. A Jobbik zászlógyűjtő akciója, 2003. március 4. jobbik.hu; A Jobbik Magyarorszáért Mozgalom rövid programja, 2003. október 24. jobbik.hu; Szárszó szellemében, Magyar Fórum, 2002. március 28. Magyar szemmel, Magyar Fórum, 2004. május 24.

¹⁷⁰ A MIÉP kiskatéja, 1999. eredetimiép.hu

¹⁷¹ XIII. Országos gyűlést tartotta a MIÉP IT, 2006. február 6.

¹⁷² Anyák napi MIÉP-tüntetés: Megbomlott sorok, Magyar Narancs, 2002. május 9.

¹⁷³ „Főbejárat helyett a cselédlépcsőhöz vezettek”. Interjú Kovács Dáviddal. Franka Tibor: Azok a szép napok. Budapest: Zsófiaüglet Kkt. 2004. 164. oldal.

¹⁷⁴ Miért veszítettünk?, Magyar Fórum, 2006. május 4.

zés általában véve erőtlén. Aggasztó tendencia harapózik el tehát a magyar társadalomban, az erkölcsvesztés, morális hanyatlás, és az eszmei értéktelenedés folytonos átélése által.¹⁷⁵

A magyarok „kollektív amnéziában szenvednek”, elfelejtik a szocialista politikusok múltját, pálfordulásait.¹⁷⁶

Erős társadalomkritikai megállapításokat olvashatunk, melyek szerint a magyarok „elszórakoztatott társadalomban” élnek: televíziós sorozatok, valóság show-k nézésére fordítják az idejüket ahelyett, hogy a „sorskérdésekkel” foglalkoznának.¹⁷⁷ Megnyilatkozásaikban sokszor korholják az embereket a közéleti kérdésekben mutatott „tunyaságuk”, „zsibbadt”, passzív viselkedésük miatt.¹⁷⁸ A 2006-os országgyűlési kampányban rendre „Ébresztő magyarok!” fordulattal zárulnak Csurka írásai, beszédei.¹⁷⁹ A dermedtség a Jobbik konstrukcióiban is megjelenik:

A lakosság nem érti, nem fogja fel mindazt, ami körülötte történik. Eljártssza a dionüszosi áldozat szerepét. Vegetatív idegrendszere, pupillája nem reagál külső jelekre. Ütőere csendes, mellkasa nem emelkedik. (...) Sodródik. Ebben a mozdulatlan, végső megvilágosodás előtti pillanatban, a senki földjére tévedve nem ütközik, nem kér számon, nem bírál. Nem gyakorol nyomást, büntetni és ítélni sincs már kedve. Csak tűr. Megadóan. Rákötve a lélegeztető gépekre. Magán kívül várja a segítséget. Egy elsüllyedt világ felől. Jóistentől, Amerikától, Uniótól, Orbántól és Gyurcsánytól.¹⁸⁰

Az EU népszerűségét is az állampolgárok tudatlanságára vezetik vissza: a tagságot pártolóknak „fogalmuk sincs” mennyi rosszat hoz a csatlakozás, nem látják át a folyamatokat, nem tudják, mire mondanak igent.¹⁸¹

¹⁷⁵ A MIÉP-Jobbik szövetségről, 2005. november 11. jobbik.hu.

¹⁷⁶ „Főbejárat helyett a cselédlépcsőhöz vezettek”. Interjú Kovács Dáviddal. Franka Tibor: Azok a szép napok. Budapest: Zsófiáliget Kkt. 2004. 167. oldal.

¹⁷⁷ Magyar szemmel, Magyar Fórum, 2003. október 2. A Szembenéző vendége: Csurka István a MIÉP elnöke, TV2, 2006. március 16. NAVA. Szórakoztatás-alapú társadalomban élünk, Magyar Fórum, 2005. április 14.

¹⁷⁸ Az elzsibbadt ország, Magyar Fórum, 2001. május 4.

¹⁷⁹ Megmaradni, Magyar Fórum, 2006. február 16. Megmaradni, Magyar Fórum, 2006. március 13. Megmaradni, Magyar Fórum, 2006. március 20.

¹⁸⁰ Hülye a nép? 2004. szeptember 28. Jobbik.hu.

¹⁸¹ „Főbejárat helyett a cselédlépcsőhöz vezettek”. Interjú Kovács Dáviddal. Franka Tibor: Azok a szép napok. Budapest: Zsófiáliget Kkt. 2004. 167. oldal.

A magyarok politikai viselkedését anyagi, fizikai és mentális helyzetükkel magyarázzák. A terjedő szegénység, munkanélküliség, egészségügyi problémák, alkoholizmus, széthulló családok, kilátástalanság miatt fordultak el a politikától, váltak bizalmatlanná.¹⁸²

A nemzeti radikálisok tehát összegészében kifejezetten rossz véleménnyel vannak a magyarokról. Ám a választási kampányok előtt látunk néhány elszórt példát optimista konstrukcióra is. A képviselőjelöltek némelyike dicséri a magyarok „méltóságát”, illetve bízik a „józan eszében”.¹⁸³ A Jobbik pedig úgy látja: a magyar választók százezrei fogékonyak a nemzeti radikalizmus eszméjére, csak éppen politikai aktivizálásuk nem sikerült még.¹⁸⁴

Ügyek

A következőkben olyan ügyeket mutatok be, melyek elhatárolják kívülről és összetartják belülről a közösséget. A korszakon átívelő identitásteremtő és erősítő témaként tárgyalják a határrevízió, a határon túli magyarok megsegítésének, az euro atlanti integrációnak a kritikáját, illetve a Demszky Gábor vezette Budapest fejlesztés- és kultúrpolitikáját.

1. Határrevízió

A nemzeti radikális közösség számára az egyik legfontosabbnak tekintett ügy a trianoni határok felülvizsgálata és a határon túli magyarok megsegítése.¹⁸⁵ A kettőt valamelyest összefüggve tárgyalják, bár a határrevízió inkább az 1999 és 2000 közötti diskurzus része, míg a Kárpát-medencében élő magyar nemzetiség iránti politikai és kulturális felelősség az egész korszakban jelen van. 2001-ben írja Csurka:

¹⁸² Egy kis országismeret, Magyar Fórum, 1998. január 8. Új osztály, Magyar Fórum, 1998. január 8. Magyar szemmel, Magyar Fórum, 2003. június 26. Magyar szemmel, Magyar Fórum, 2003. augusztus 28. Magyar szemmel, Magyar Fórum, 2003. december 11.

¹⁸³ Akikre számíthatunk: Szabó Gábor, Magyar Fórum, 1998. február 12. Akikre számíthatunk: Dr. Kocsis Irma, Magyar Fórum, 1998. március 26. Akikre számíthatunk: Surján András, Magyar Fórum, 1998. április 30.

¹⁸⁴ Európai illúziók alkonya, 2004. június 28. jobbik.hu

¹⁸⁵ Koszovó és a határkérdés. Magyar Fórum. 1999. január 21. címlap. Vénül-e Trianon? Havi Magyar Fórum. 2000. május. 10 – 12. oldal.

1999-től mostanáig ívelő korszakban legnagyobb jelentőségű javaslatunk a határkiigazítás.¹⁸⁶

A határrevízió ügygazdája maga a pártelnök, aki ifj. Hegedűs Loránt országgyűlési képviselővel együtt több helyen áll ki a határrevízió kérdése mellett. 1999. április 12-én az Országgyűlés plenáris ülésén elhangzó beszédében amellet érvel, hogy a dél-szláv háborút lezáró tárgyalásokon fel kell vetni a 1920-ban Magyarországtól elcsatolt területek kérdését is. Csurka kiindulópontja szerint a Vajdaságban élő magyarok biztonsága csak Magyarország határain belül garantálható. A magyar érdek azt diktálja, hogy Magyarországnak területi igényei legyenek délvidéken. A magyar kormány feladata pedig annak határozott képviselője:

ne szemérmeskedve, ne folyton az eltanult és begyakorolt internacionalista frázisokat és szövegeket ismételve ülünk ennél az asztalnál. (...) Ez a magyarság jelenlegi legfontosabb kötelessége ebben a háborúban, amelyet a sors csapásként mért ránk, de egyben több évtizedes igazságainkat, jogos sérelmeinket is a világ szeme elé tárta. Csak talán nem leszünk annyira ostobák, hogy mi nem vesszük ezt észre!¹⁸⁷

A beszédét lezáró mondatával megerősíti, hogy számára a helyzet és a kívánatos cselekvés iránya világos, nincs szükség további diszkutálásra:

Remélem, értik, miről beszélek. Nem akarok erről többet mondani.¹⁸⁸

A Magyar Fórum hasábjain 1999 júniusában és júliusában intenzíven foglalkozik a határrevízió kérdésével. A cikksorozatban Csurka István az alábbi gondolati ívet követi. Először általánosságban beszél a régió történeti és antropológiai felfogásáról. Szerinte a népek itt soha nem éltek békében, mindig is vetélytársi, gyűlölködő, „verekedő” viszony volt közöttük. A békét és együttműködést az egyik fél felülkerekedése és a másik nemzet gyengesége eredményezte. Csurka párkapcsolathoz hasonlítatva írja le az országok közötti kapcsolatot:

gyűlölködtünk, verekedtünk, de együtt éltünk... össze- és szétházasodtunk.¹⁸⁹

Majd a trianoni szerződések utáni állapotról szól. Igen sanyarú képet fest a „többségi nemzetek” elnyomásáról. Az „óslakos magyarokat” kiszorítják a gazdasági, tudományos és közéleti terekről, ők pedig a boldogulásukat kétféleképpen biztosítják: elvándorlással vagy asszimilációval.¹⁹⁰

¹⁸⁶ Bevezetés. In: Csurka István: Magyar Szemmel. Magyar Fórum Könyvek. 2001. 3. oldal.

¹⁸⁷ Csurka István felszólalása az Országgyűlés 61. ülésnapján (1999.04.12.), 28. felszólalás. mkogy.hu.

¹⁸⁸ Csurka István felszólalása az Országgyűlés 61. ülésnapján (1999.04.12.), 28. felszólalás. mkogy.hu.

¹⁸⁹ Magyarországnak ez jár? Magyar Fórum. 1999. június 24.

¹⁹⁰ A román asszimilációs törekvések csapdájában. Magyar Fórum, 1999. február 25.

Időről időre felpanaszolják a magyar alapszerződések gyengeségét, illetve a nemzetközi emberi jogok védelemben való csalódottságukat a Beneš-dekrétumok kapcsán.¹⁹¹

1999 nyarán Csurka világpolitikai „momentumot” lát, mégpedig a délszláv háború lezárását követő nemzetközi helyzetet. Ezt igyekszik úgy megteremteni, hogy az megfelelően szolgálja a határrevízió ügyét. A délvidéki magyarság „végóráinak” példájával konkretizálja és pontosítja érvelését:

Az északra, Bácskába, Bánátba felhúzódó szerbek kiszorítják a magyarokat ősi lakhelyükről, kivetik őket a vagyonukból. (...) Ez ugyanolyan népirtás lesz, mint amilyen ellen – állítólag – a NATO fellépett.¹⁹²

Míg a vajdasági magyarok az ingroup részeként jelennek meg, és így védelemre jogosultak, addig a Koszovóból menni kényszerülő szerbeket az outgroup képviselőinek tekinti, akik bajt hoznak a magyarokra. A szánalom, a lenézés és a félelem szavai keverednek a megszólalásokban:

„szerencsétlen emberek”, „szegények”, „műveletlenek”, „eldurvultak”, (...) „jöttek az évszázados szegénységből, igénytelenségből”, (...) „semmijük sincs”, „olyan a viszonya a menekülteknek a magyarokhoz, mint amilyen a legnyomorultabb négyholdas kisparaszt viskójába berontó szovjet katonáé volt, aki látva a kamrában logó oldalszalonnákat (...) természetesen elrekvirálta őket.”

Csurka külön felhívja a figyelmet arra, hogy ő nem román-, szerb- vagy szlovákellenes:

nem vádolom őket, mert ők a saját érdekük szerint cselekednek, és miért ne.

A határon túli magyarok jelenlegi rossz helyzetéért hibáztathatók listáját a következőképpen határozza meg:

önmagunkat, saját gyengeségünket, a saját kormányainkat vádolom.¹⁹³

Az „uralkodó rétegek” mellett a magukat félrevezetni hagyó szavazópolgárok egyaránt felelősek.

Mi a teendő a nemzeti radikális közösség vezetői szerint? Először is erőt kell felmutatni, vagyis a magyar kormánynak határozottan kell fellépnie a nemzetközi porondon. Csurka nem ért egyet

¹⁹¹ Trianon kívül és belül. Csurka István ünnepi beszéde 2000. június 4-én, a Hősök terén megtartott nagygyűlésen. Havi Magyar Fórum 2000. június. 2 – 6. MIÉP - Igazságot Magyarországnak! Nagygyűlés 2000. június 4-án. youtube.com

¹⁹² Kitört a béke. Magyar Fórum, 1999. június 17.

¹⁹³ Most a magyarság számára nincs lehetetlen! Magyar Fórum. 1999. július 10.

az autonómiával, azt felesleges engedménynek, rossz kompromisszumnak tartja. A magyar érdek a határok kiigazítását követeli, ebben egyezkedésnek helye nincs.¹⁹⁴ A kormánynak morális kötelessége a revízió szorgalmazása, hiszen a magyarok szenvednek egy másik ország fennhatósága alatt, „a magyar élet elvész Vajdaságból”.¹⁹⁵

A MIÉP vezetése többször kifejezi elégedetlenségét a Vajdasággal kapcsolatos kormányteljesítményt illetően. Számon kéri a kormány erőtlenségét, gyávaságát és azt, hogy elmulasztotta a pillanatot, amikor igazságot lehetett volna szolgáltatni a trianoni veszteségek felett.¹⁹⁶

2001-ben Csurka István már visszatekintve írja, hogy a határok békés átalakításának ügye voltaképpen elbukott. Lemondóan fogalmaz a tervről, a körülményekre hivatkozik, például arra, hogy a szerb kormány és az ott lakó szerb többség aligha nyugodott volna bele Bácska és Bánát elvesztésébe. Érezhető csalódottsággal regisztrálja, hogy a magyar kormány megint hamis ábrándokba ringatta magát, az anyaországi magyarság, azaz a közvélemény pedig nem volt elég „erős, bátor és öntudatos”, hogy kikövetelje a változásokat. A kedvező pillanat, tehát – Csurka értékelésében – elveszett. A követői körének szánt reményt adó üzenetként az írás végén így fogalmaz:

mi, a gyökeres változás magyarjai nem adhatjuk fel, és nem engedhetünk.

A kitartást két dologgal támasztja alá: igazuk van és morális felelősséget éreznek a Kárpát-medencei magyarok sorsa, „megmaradása” iránt.¹⁹⁷

A trianoni határok revíziója időről időre azonban továbbra is felbukkan a nemzeti radikális közösségben, mégpedig úgy, mint a közösséget („a magyarság legjobbjai”) régóta nyomasztó kérdés. A MIÉP 2002-es országgyűlési programjának tizenkét pontjából rögtön az ötödik a „Külpolitika – összmagyarság – Kárpát-medence” címet viseli. A programban leszögezik, hogy a párt külpolitikai álláspontját a határon inneni és túl magyarság megmaradása, gyarapodása, illetve hosszú távon a Kárpát-medencei magyarság visszaszerzése orientálja. A MIÉP önmeghatározásában sarokelem az „1946-ban Párizsban megismételt Trianoni Diktátum” elutasítása. A visszaszerzés érdekében azonban nem hadsereget, hanem „belső lelki erőket” akar mozgósítani. Ennek mibenlétét és módját azonban nem fejtik ki. A programban visszautalnak a délszláv

¹⁹⁴ Magyarországnak ez jár? Magyar Fórum. 1999. június 24. Ami történt, képtelenség. Magyar Fórum. 1999. július 1. Szent István-i eszmék 1999-ben. Magyar Fórum 1999. augusztus 12.

¹⁹⁵ Csurka István felszólalása az Országgyűlés 61. ülésnapján (1999.04.12.), 28. felszólalás. mkogy.hu. Magyarokat is bombáz a NATO, Magyar Fórum, 1999. április 1.

¹⁹⁶ Csurka István felszólalása az Országgyűlés 61. ülésnapján (1999.04.12.), 28. felszólalás. mkogy.hu.

¹⁹⁷ Bevezetés. In: Csurka István: Magyar Szemmel. Magyar Fórum Könyvek. 2001. 5-6. oldal.

háború utáni rendezéskor elszalasztott lehetőségre, és fenntartják a békés határkiigazítást lehetőségét. „Mi igazságot akarunk, békét, de igazságosat.” – zárják a külpolitikai tervekét összefoglaló részt.¹⁹⁸

2. A határon túl magyarok megsegítése

A határon túli magyarok sérelmeinek, a magyarságuk miatti hányattatásaiknak a bemutatására nagy hangsúlyt fektet a kuruc.info portál. A weboldal „elcsatolt területek” című rovatában, illetve a „friss hírek” menüpont alatt rendszeresen beszámol erdélyi, felvidéki, délvidéki eseményekről.¹⁹⁹ A hírek többnyire a magyarok ellen elkövetett bűncselekményekről, illetve a nemzetiségük miatt hátrányt szenvedő magyarok történetéről szól:

Szerbiában, nem túlzás, ma is egyfajta apartheid van érvényben a magyarság ellen, ahol a 350 regisztrált magyarverés csupán a jéghegy csúcsa. A munkahelyekről először a magyarokat bocsátják el, elenyésző arányuk a közigazgatásban és a rendőrség állományában, noha a régió lakosságának 15%-a magyar, Észak-Bácskában pedig még sok helyütt többséget alkot.²⁰⁰

A Vasárnapi Újság című rádióműsorban is rendszeres műsorelem a „Kárpát-medencei krónika”, itt azonban többnyire a kulturális élet eseményeit lehet nyomon követni.²⁰¹

A MIÉP hivatalos csatornáin a státusztörvényt támogató nyilatkozatokat tesz: Csurka István kifejezetten hangsúlyozza, hogy a MIÉP éppen azt tartja jónak a törvényben, amit az SZDSZ hevesen ellenez, vagyis „igenis igazolvánnyal, önkéntes tanúsítással akarja valakinek a magyarságát igazolni”. Csurka szerint valamiféle elégtétel is lehet, hogy a Trianonnal széttrancsírozott magyarokat örömmel töltheti el az, ha egy román – még akár anyagi haszonszerzéséért is – magyarnak vallja magát. Homályosan utal arra is, hogy a státusztörvény jó kezdet, de korántsem a teljes program a határon túli magyarság és az anyaország egyesülésében. A határrevízió kérdését azonban ezúttal nem nyitja ki.²⁰²

¹⁹⁸ Választás 2002. A MIÉP programja. 5-6. oldal.

¹⁹⁹ A kuruc.info archívumában az „elcsatolt részek” rovat első elérhető híre: 2005. május 6. „A szerbek kínozzák a temerini magyar elítélteket” címmel.

²⁰⁰ A szerbek kínozzák a temerini magyar elítélteket, Kuruc.info, 2005. május 6.

²⁰¹ Vasárnapi Újság, 2006. június 6. NAVA; Vasárnapi Újság, 2006. június 18. NAVA; Vasárnapi Újság, 2006. július 2. NAVA; Vasárnapi Újság, 2006. július 9. NAVA; Vasárnapi Újság, 2006. július 16. NAVA.

²⁰² Gerjemente. Nemzeti Hírlevél.

http://www.cegled.jobbik.hu/sites/default/files/csatolmany/gerjemente_2005.05.pdf

A Jobbik a MIÉP-hez hasonlóan állami feladatnak tekinti a határon túli magyarok támogatását és védelmét. A „csonka” Magyarország mindenkori kormányának védőhatalmat kell gyakorolnia a világban élő minden magyar részére. A trianoni döntés felett érzett bánatra nem a határok módosításának erőltetését, hanem a magyarok, vagyis a határon túli és inneni emberek közötti baráti, kulturális és gazdasági kapcsolatok megerősítését kínálják. A státusztörvénnyel elégedetlenek, s többször hivatkoznak Körömi Attilának, a Jobbik pécsi elnökének és független országgyűlési képviselőnek a törvényjavaslataira. Ezek a törvénytervezetek a külhoni magyarok magyar állampolgárságának kérelmekre történő visszaállítására készültek.²⁰³ A törvényjavaslat indoklásában a képviselő nagyban támaszkodik a Magyarok Világszövetségének „*Restitutio in integrum*” című kiadványára.²⁰⁴ Körömi Attila a felszólalásában kiemelkedő nemzetstratégiai célnak tartja a határokon túl élő magyarok számára megadandó magyar állampolgárságot. Hivatkozik a Magyarok Világszövetsége által kezdeményezett aláírásgyűjtésre, mely hasonló kérdésben kívánja megszerezni a magyar választópolgárok támogatását.²⁰⁵

A Jobbik álláspontja szerint a határon túli magyarság felé nemcsak a kormánynak van felelőssége, hanem a magyar állampolgárok mindegyikének is. A felelősség egyrészt tájékozottságot foglal magába, vagyis minden magyarnak kötelessége ismerni a Kárpát-medence történetét, és tudnia kell arról, hogy mi történik manapság Erdélyben, Felvidéken és Vajdaságban. A felelősséget másrészt szolidaritásként értelmezik. A magyarországiaknak együtt kell érezniük a határon túli magyarokkal, segíteniük kell rajtuk.

2004. december 5-én Magyarországon két kérdésben tartanak országos ügydöntő népszavazást. Az egyik a kórházak privatizációjával foglalkozik, a másik a magukat magyar nemzetiségűnek valló, nem Magyarországon élő, nem magyar állampolgárok kedvezményes honosítását lehetővé tevő törvény megalkotásának kötelezettségével. A második kérdés kapcsán a MIÉP és a Jobbik egyértelműen támogató:

A Jobbik Magyarországért Mozgalom és a MIÉP politikai horizontját nem az állam, hanem a nemzet határai szabják meg. (...) Elszakított nemzetrészek sorskérdéseinek megoldását, az autonómiát és a kettős állampolgárságot összmagyar feladatnak tekintjük. Erre kaptunk lehetőséget december 5-én is, éljünk hát vele.²⁰⁶

²⁰³ T/13449 számú törvényjavaslat a Magyar állampolgárságról szóló 1993. évi. LV törvény módosításáról; T/13726 számú törvényjavaslat a Magyar állampolgárságról szóló 1993. évi. LV törvény módosításáról.

²⁰⁴ Nyílt levél a FIDESZ Magyar Polgári Szövetséghez. 2004. december 19. MTI.

²⁰⁵ A kettős állampolgárság nemzetstratégiai ügy. 2004. május 18. Jobbik.hu.

²⁰⁶ „Söpörjük el a kormányt!” - tüntetés az MSZP székház előtt képekben. 2004. december 2. gondola.hu.

Az érvénytelen népszavazást a Magyar Fórumban igen csalódott és szomorú cikkek követik. Csurka István állandó rovatában a „Magyar Szemmel” fejlécben, gyászkeretbe helyezik a „Magyar” szót. A népszavazás utáni első írásokban a nemzeti radikálisok az ügy bukását és a határon túli magyarság reménytelen helyzetét hangsúlyozzák. Az alacsony részvétel Csurka számára a magyarországi emberek közömbösségét mutatja.²⁰⁷ A népszavazást utólag nagy hibának tartják, ilyen horderejű döntést nem lett volna szabad politikai témává tenni.²⁰⁸ Többször hivatkoznak arra, hogy a határon túli magyarokat mennyire bántja a népszavazás kimenetele, sértve érzik magukat, haragszanak.²⁰⁹ Csurka István később párhuzamot von a 2001. szeptember 11-i támadásokkal:

a Kárpát-medencei magyarság számára a december 5-i népszavazás a méretkülönbségek beszámításával ugyanazt jelentette, mint az USA társadalma számára 2001. szeptember 11-e, ahogyan az USA társadalmát egy kilátástalan, elsősorban Izrael érdekeit szolgáló háborúba bősztette bele a CIA és a Moszad által jóváhagyott terrortámadás, ugyanúgy érte a magyarságot a népszavazás vértelen terrortámadása.²¹⁰

A nemzeti radikálisok elképzelése szerint a magyarságnak a szórványban is meg kell maradnia.²¹¹ Ehhez képest kirívónak hat a MIÉP 2001. január 24-én nyilvánosságra hozott javaslata, mely szerint a végveszélyben lévő erdélyi szórvány magyarságot át kell telepíteni Magyarországra. Támogatják és a kezdeményezői olyan kulturális, oktatási vagy bármilyen jótékonykodási tevékenységnek, mely az erdélyi, vajdasági, de főként a legszegényebbnek tartott kárpátaljai területek magyarlakta vidékeit érinti. A Magyar Fórumban rendszeresen közzéteszik a Magyar Út Körök adománygyűjtő vagy segélyező felhívását. A MIÉP tagjai részt vesznek kárpátaljai és vajdaságbeli árvízi védekezésben is.²¹² Ezenkívül bátorítják az anyaországi és a határon túli magyarok közötti kapcsolatok erősítést. A Magyar Út Körök rendszeresen szervez túrákat, kirándulásokat a Csíksomlyói Passióra, Erdélyi körutazásokra. A határon túli magyarok sokszor jelennek meg példaképként, ők azok, akik napi szinten megküzdnek magyarságukért,

²⁰⁷ Magyar Szemmel, Magyar Fórum, 2004. december 9.

²⁰⁸ Mostohaanyaország? Magyar Fórum, 2004. december 9.

²⁰⁹ Tartsák meg maguknak!, Magyar Fórum, 2004. december 9. Az MVSZ a szavazatok újraszámolását kéri több szavazókörben, 2004. december 12. MTI. Undor, felháborodás, harag, Magyar Fórum, 2004. december 16. A népszavazásról - Erdélyi szemmel, Magyar Fórum, 2004. december 16. Bozgor Maradok!, Magyar Fórum, 2004. december 16.

²¹⁰ A MIÉP szerint meg kell dönteni a Gyurcsány-kormányt, 2004. december 10. MTI.

²¹¹ Pártelnökök a Közgázon. 2006. március 17. NAVA.

²¹² Csurka István napirend előtti felszólalása az Országgyűlés plenáris ülésén Kárpátalja megsegítése címmel, 1999. november 23. mkogy.hu. Emberemlékezet óta nem volt ekkora árvíz Bánátban. Magyar Fórum, 2005. május 5. A MIÉP és a Magyar Út Körök adománygyűjtést szervez. Magyar Fórum, 2005. május 5.

éppen ezért fontosabb számukra nemzeti identitásuk megtartása, mint a magyarországi magyaroknak.²¹³

3. Az euro-atlanti integráció elleni küzdelem

NATO tagság, a NATO hadműveletekben való részvétel ellenzése

A NATO tagság ellenzése egyértelműen a nemzeti radikális közösség egyik meghatározó ügye. Csurka István a parlamenti beszédében hangsúlyozza, hogy a MIÉP az egyedüli párt, amelyik „észreveszi”, hogy a katonai szövetség nem szolgálja Magyarország érdekeit. 1998. december 22-i napirend előtti felszólalásában Magyarország függetlenségét és szuverenitását sértő elköteleződésnek minősíti a NATO tagságot, és egyenlőségelet tesz a Varsói és a Washingtoni Szerződés közé. A NATO katonai akcióit független országok belügyeibe történő erkölcsstelen beavatkozásnak tekinti. Csurka értelmezésében a NATO felé történő elköteleződés a magyar kormány „hajbókolása”, ugyanolyan „csatlós mentalitás”, mint ahogyan azt a Szovjetunió 1945 és 1989 között megkövetelte.²¹⁴

A Jobbik honlapján megjelenő cikkben a NATO-t fedőszervezetként mutatják be, amelynek egyetlen célja az Egyesült Államok kormányának befolyását biztosítani a tagállami kormányok felett. Bizonyítékként tálalják azt a magyar alkotmánymódosítást, mely a NATO csapatok magyarországi mozgásának könnyebbé tételéről rendelkezik. Állítják, a Medgyessy-kormány a NATO intézményrendszerén keresztül utasításokat kap a külpolitikai orientáció meghatározásához. Medgyessy Péter részvételét a 2002. december elsején a román kormányfő tiszteletére tartott fogadásán is a NATO tagságból adódó kötelezettségekhez sorolják.²¹⁵

A NATO 1999. március 24-én, a koszovói válság rendezése érdekében elindítja Szerbia elleni légi hadműveletét. Az aktuális történésék apropóján a nemzeti radikálisok ismét kifejezik NATO-ellenességüket, és nem támogatják a magyar hadsereg részvételét a délszláv akcióban. Álláspontjuk indoklásában az elvhűsége és a konzekvens politizálásra hivatkoznak: egy olyan politikai erő, amely sohasem értett egyet Magyarország NATO-tagságával, nem támogathatja

²¹³ A Magyarok világszövetsége hű marad eredeti céljaihoz. Beszélgetés Patrubány Miklóssal. <http://www.szitya.com/MVSZ%20cel.htm>

²¹⁴ Csurka István felszólalásai a Magyar Parlamentben: Napirend előtti felszólalás 1998. december 22. Vezérszónok az „Enduring Freedom” – „Tartós szabadság” – műveletekhez történő magyar hozzájárulásról szóló országgyűlési határozati javaslatához 2001. október 5. Napirend előtti felszólalás 2001. október 15. mkogy.hu.

²¹⁵ Mi lesz veled drága Magyarország? 2003. október 2. Jobbik.hu.

Magyarország szerepvállalását sem. A NATO-t a globalizáció érdekeit katonai eszközökkel kikényszerítő szervezetként mutatják be. Jugoszlávia bombázása egy világháború részeként értelmezett akció. A világháborút a „nemzetközi pénzligarchia” és a „nemzetközi tőkés társaságok” kezdeményezik a nemzetek ellen. Hazugságnak nevezik azt a magyarázatot, hogy a beavatkozás az erkölcs nevében és az albánok megmentéséért történik. A NATO intervenciót ellemezik, mert a „globalizmus” akcióját látják benne. A MIÉP így a délszláv háború kapcsán is voltaképpen a „globalizmusról”, a „globalizmus” elleni harcról beszél.²¹⁶ A hadműveletet újabb bizonyítéknak látják arra, hogy a MIÉP NATO elleni korábban kifejezett bizalmatlansága helytálló volt: a tagság korlátozza Magyarország szuverenitását, és az elköteleződés lehetetlenné teszi a magyar érdekek képviselését.²¹⁷

A NATO iraki és afganisztáni hadműveleteiben való magyar részvétel ügyében a MIÉP és a Jobbik szintén elkülönül a politikai elitől. „Sajnos egyedül vagyunk ezekkel a gondolatokkal”, panaszkodik Csurka István a magyar országgyűlés plenáris ülésén.²¹⁸ Az elkülönülést csak megerősíti a parlamenti pártok elhatárolódása Csurka véleményétől és a betiltásának a követelése. Ő azonban a nyilvánosság előtt újra és újra elmondja, hogy minden elhallgattatási és kirekesztési szándék ellenére a magyar önvédelem és a béke érdekében tiltakoznak a magyar hadseregnek a NATO kötelékében végrehajtandó akciói ellen.²¹⁹ Igyekeznek többféle érvet felsorakoztatni álláspontjuk mellett. Először is, a NATO akciókat összekötik a globalizációval: a háború egyetlen célja, hogy a közel-keleti arab országokat meggyengítsék, az Amerikai Egyesült Államok Izrael érdekében cselekszik. Másodsorban azt állítják, hogy Magyarországnak nem érdeke beavatkozni sem Irakban, sem Afganisztánban:

mi közünk van ahhoz, hogy megszerezze Amerika Izrael számára Irak olaját?²²⁰,

Hivatkoznak továbbá a háború embertelenségére:

egyik porcikánk sem kívánja, hogy izraeli parancsra megöljenek egy iraki, egy palesztin vagy egy afgán embert.²²¹

²¹⁶ A MIÉP elnökségének állásfoglalása, 1999. április 24. MTI. ; Minden, ami van, Magyar Fórum, 1999. április 8.

²¹⁷ A MIÉP Kiskatéja. miep.hu.

²¹⁸ Csurka István felszólalása az „Enduring Freedom” – „Tartós szabadság” – műveletekhez történő magyar hozzájárulásról szóló országgyűlési határozati javaslatához 2001. október 5. mkogy.hu

²¹⁹ A háborús cenzúráról, Magyar Fórum, 2001. szeptember 27..

²²⁰ Csurka István a Nap-keltében, 2003. január 30.

²²¹ MIÉP - háborúellenes demonstráció a Kossuth téren, 2003. október 13. MTI.

Végül a részvétel költségeit is szóba hozzák. Véleményük szerint a NATO tagság jelentős terhet ró a magyar költségvetésre, melyet más célokra javasolnak felhasználni.²²²

Az EU tagság ellenzése

A nemzeti radikális közösség nemcsak a NATO tagság, hanem az Európai Unióhoz történő csatlakozás ügyében is megkülönbözteti magát a többi politikai aktortól. A megkülönböztetés erőteljes hangsúlyozása értelmezhető a közösség határainak megvonásaként.

A korszak korai éveiben, 2004 előtt a csatlakozást ellenző megszólalások látnak napvilágot, 2004 után pedig az európai uniós tagság ellenérveit igyekeznek a nyilvánosság előtt képviselni. A csatlakozási tárgyalások időszakában Csurka István megszólalásaiban visszatérő elem a bizonytalanság az Európai Unió mibenlétével kapcsolatban: álláspontja szerint az EU átalakulóban van, nem láthatók a pontos céljai, bizonytalannak tartja a csatlakozás hatásait. Elsősorban a határon túli magyarokat emlegeti, mint akiket valószínűleg hátrányosan érint Magyarország európai uniós tagsága. A politikai közösség tagjai többször kérik a tárgyalási folyamatok lassítását, bizonyos témák – például a földtulajdonlás és a határon túli magyarok helyzetének – újratárgyalását, illetve követelik a közvélemény részletesebb tájékoztatását.²²³

A tagsággal kapcsolatban nem a lehetőségeket, hanem a veszélyeket igyekeznek újra és újra elmondani²²⁴, ennek egyik példája az alábbi idézet Csurka István parlamenti beszédéből:

Nyilvánvaló, hogy az Európai Unióról gondolkozni a koszovói háború után és a schengeni egyezmény megkötése után úgy kell, hogy ebben óriási veszélyek is rejlenek számunkra, magyarok számára, mert mi egy olyan területen élünk, amelyre bizonyos szempontból rendkívül nagy szüksége van ennek a meggyengült Európai Uniónak, másrészt viszont nagyon nagy a veszély, hogy rettenetesen ki fogja használni.²²⁵

²²² Gidai Erzsébet hozzászólása a H/21 "AZ ÚJ ÉVEZRED KÜSZÖBÉN" Kormányprogram a polgári Magyarországért című kormányprogram vitáján. 1998. július 3. mkogy.hu; Csurka: Magyarország a rossz oldalon áll. MIÉP-tüntetés a Kossuth téren az iraki háború ellen, nol.hu, 2003. október 13.

²²³ Lásd Csurka István felszólalásait a magyar Országgyűlésben: napirend előtti felszólalás 1998. november 23. Hozzászólás az Utunk a szociális Európába című politikai vitanapon, 1999. március 26. Hozzászólás a Magyarország EU-csatlakozásáról szóló politikai vitanapon, 1999. szeptember 30. mkogy.hu; lásd még A Magyar Út Körök Mozgalom V. országos gyűlése, 2001. január 27. MTI. A MIÉP Magyarország EU-csatlakozásáról, 2002. november 20, Index.hu.

²²⁴ Csatlakozás = csatlakozás. Magyar Fórum, 2002. november 21. Európában – európai módon. Magyar Fórum, 2002. december 12.

²²⁵ Csurka István hozzászólása a Magyarország EU-csatlakozásáról szóló politikai vitanapon, 1999. szeptember 30. mkogy.hu.

A csatlakozás kritikájának ügyében felkínálnak negatív EU-konstrukciót is. Értelmezésükben az Európai Unió nem az egyenlők közössége, nem a boldog végpont a magyar társadalom számára, hanem a régi birodalmi logikák örököse, ahol az erősebb leigázza a gyöngébbet, a centrum rákényszeríti az akaratát a perifériára, a központ gyarmatként kezeli és lerabolja az újonnan megszerzett területeket.²²⁶ A Jobbik megkérdőjelezi az EU demokratikus mivoltát, politikatudományi szakkifejezésekkel tárgyalja a demokratikus deficit kérdését és az európai alkotmányozási folyamat dilemmáit.²²⁷

A Hatvannégy Vármegye Ifjúsági Mozgalom is hevesen ellenzi Magyarország Európai Unióhoz történő csatlakozását. A Lelkiismeret'88 Csoport, a Vér és Becsület Kulturális Egyesület, a Pajzs Szövetség, a Jobbik Magyarorszáért Mozgalom, valamint a Magyar Nemzeti Front társaságában szimbolikusan eltemetik a magyar függetlenséget, majd „vállaltan szkinhed zenekarok” koncertjeivel tort ülnek felette.²²⁸

A tagság ellenzésének ügyét összekötik a globalizáció elleni felszólalásokkal. Az Európai Bizottságban dolgozókat a nagyvállalatok lobbistáinak tartják, akik a nemzetállami szuverenitás lebontásán dolgoznak.²²⁹ A Magyar Fórum 2003 elején a csatlakozással szemben hét érvet bocsát az olvasók elé, melyet aztán négy lapszámban is megismétel. Ebben a gyűjteményben a magyar nemzet önrendelkezését féltve ellenezi az ország európai uniós csatlakozását.²³⁰ Svájc és Norvégia példájával igyekeznek megtámogatni saját pozíciójukat, és hangoztatják: „van élet az Európai Unión kívül is”.²³¹

Elégedetlenek az EU-val kapcsolatos közbeszéd minőségével is. A csatlakozás kritikusaiként folyamatosan ködösítéssel, üres fecsegéssel vádolják a kormánypártokat. A parlamenti pártok EU-val kapcsolatos kommunikációjáról így ír a Magyar Fórum:

(...) olyan ez már egy brazil szappanopera: mindegy miről beszélünk, csak teljen az idő, és minél kevesebbet mondjunk az érdemi problémákról.²³²

²²⁶ Gidai Erzsébet előadása a Magyarok Házában. 2003. január. youtube.com; Csath Magdolna: Ez a Mi Európánk? Kairosz Kiadó, 2001. Csatlakozás = csalatkozás. Magyar Fórum, 2002. november 21. Alternatív EU-s tanácskozás, Magyar Fórum, 2002. december 12. „Főbejárat helyett a cselédlépcsőhöz vezettek”. Interjú Kovács Dáviddal. Franka Tibor: Azok a szép napok. Budapest: Zsófiafiget Kkt. 2004. 163 -168. oldal.

²²⁷ Az EU-alkotmány elfogadásának meghiúsulásáról, 2003. december 16. jobbik.hu

²²⁸ Több szervezet is tiltakozik az uniós csatlakozás ellen a hét végén, 2004. április 28. MTI.

²²⁹ Miről szavazunk április 12-én? Magyar Fórum, 2002. december 12. Az EU a demokrácia vége!? Magyar Fórum, 2002. december 19.

²³⁰ Így nem! A MIÉP hét érve a csatlakozás ellen. Magyar Fórum, 2003. január 16.

²³¹ Vélemény a csatlakozásról. Magyar Fórum, 2002. november 14.

²³² Európai Unió – Globalizáció? Magyar Fórum, 2002. november 14.

A 2004-es európai parlamenti választások előtt ismét megszorodnak az európai integrációt kritizáló megszólalások. A Jobbik álláspontja szerint az EU tagság ellentétes a szervezet céljaival, hiszen az Európai Unióhoz történő csatlakozás nem szolgálja a magyar nemzet „virágzását”.²³³ Elképzelésük szerint az EU csatlakozás nem lesz örömteli fejlemény:

Magyarország a következő években a rendszerváltáshoz hasonló sokkra számíthat: hazánk nettó befizetője lesz az európai államközösségnek, miközben a döntéshozatal nagy része is kikerül a magyar kormány kezéből.²³⁴

Kovács Dávid országjárásakor a szavazás bojkottálására buzdít, mégpedig azért, hogy rábírájk a kormányt a tagság feltételeinek újratárgyalására. A szupranacionális intézményeket, például az Európai Bizottságot és az Európai Parlamentet nem tartja legitimnek.²³⁵

A Jobbik Magyarországért Mozgalom 2003 őszén meghirdetett programjában is hangsúlyos elem az Európai Unió kritikája.

Európai országot akarunk, de nem uniósat. Hazánknak az Európai Gazdasági Térségben van a helye, amely révén tagja ugyan az integrációnak, de nem tagja a brüsszeli diktatúrának. Részesese a gazdasági együttműködésnek, de nem kell magára erőltetnie az unió direktíváit.²³⁶

A 2004-es európai parlamenti választás újabb lehetőséget ad a MIÉP-nek az EU tagság ellenzésének megerősítésére. A párt képviselőjelöltje Hegedűs Loránt református püspök, akit a Jean Marie Le Pen által irányított frakcióba szánunk.²³⁷ A MIÉP legfontosabb kampánytémái a magyar termőföld védelme és a bevándorlás. Az utóbbival kapcsolatban többször előkerül, hogy az EU tagállamai egységes bevándorláspolitikát folytatnak, amit „Brüsszelben fogalmaznak”.²³⁸ A MIÉP szerint Magyarországra Brüsszel 6 millió „idegen betelepülőt” ír elő, ami ellen szintén tiltakoznak.²³⁹ Az EU-t a szovjet birodalomhoz hasonlítják, és bevándorlók tömegét vizionálják Magyarországra.²⁴⁰

2004 után az EU-kritika ügyének kulturális vetületét is propagálják. A megszólalások főleg arról szólnak, hogy Magyarország EU tagként a nyugati országok vallástalan, hagyományokat

²³³ MTV Híradó, 2003. március 19. NAVA.

²³⁴ EU-ellenes Jobbik kampánynyitó, 2004. május 5. Jobbik.hu.

²³⁵ MTV Híradó, 2004. április 3. NAVA.

²³⁶ Vona Gábor beszéde, 2003. október 23. Jobbik.hu.

²³⁷ A nemzeti radikalizmus feladatai, Magyar Fórum, 2004. január 15.

²³⁸ Október 23. – MIÉP-megemlékezés: nem az unióra. 2003. október 23. MTI.

²³⁹ A MIÉP elnökségének állásfoglalása, Magyar Fórum, 2004. február 12.

²⁴⁰ Október 23. – MIÉP-megemlékezés: nem az unióra. 2003. október 23. MTI.

tagadó, családi életet elutasító konzumkultúráját veszi át.²⁴¹ A 2004-es európai parlamenti választások idején valamint a 2006-os országgyűlési kampányukban az EU széteséséről beszélnek, az európai integráció végét jövendölik. Ekkor karolják fel a kilépés ügyét.²⁴²

4. A fővárosi politika és a külföldi tulajdon elleni küzdelem

A nemzeti radikális közösségben Budapest átalakulása is folyamatosan téma. Kritikusan ítélik meg Demszky Gábor főpolgármesterségét: azzal vádolják, hogy a városvezetést az SZDSZ kliéntúra építésére használja.²⁴³ Nem nézik jó szemmel a nyugat-európai multikulturális nagyvárosi közeg hazai megteremtését sem²⁴⁴. Előnytelennek tartják a fővárosi privatizációt.²⁴⁵ A MIÉP az egyedüli fővárosi frakció, amelyik ellenzi a bevásárló központokat, a magas irodaházak és a lakóparkok építését.²⁴⁶

A Magyar Fórumban rendszeresen jelennek meg cikkek a külföldiek ingatlantulajdonlásáról, különösen az izraeli cégek budapesti jelenlétéről.²⁴⁷ Az izraeli vállalkozások szerepét a zsidó bevándorlással kötik össze.²⁴⁸ A bevásárlók központok épülését gyanakvással fogadják:

167 cég, amelyeknek mégiscsak módjukban van izraeli pénzelőik megbízását teljesítve onnan, vagy máshonnan, de ott is jóváhagyott személyek számára ingatlant vásárolni, a nagyobbaknak a plazaépítésekbe és más városátalakító tevékenységekbe befolyjni, ez bizony már szignifikáns. Ez már megszállás. (...) Új más kultúra megteremtését célozzák. (...) A bevásárlóközpont- és plazakultúra nemzetidegen, de ne gondolja senki, hogy csak üzleti

²⁴¹ Voltunk. Leszünk?, Magyar Fórum, 2005. január 6. Az ellenállás éve, Magyar Fórum, 2005. január 27. Hódítsuk vissza Magyarországot!, Magyar Fórum, 2005. április 15.

²⁴² A Rend programja. A MIÉP szándékai, céljai, javaslati a 2006-os országgyűlési választásokra. 2005. november 21. <http://nemzetidal.gportal.hu/gindex.php?pg=3730952&nid=1271389>

²⁴³ Állandó a harc a Demszky-féle városvezetéssel. Magyar Fórum, 2000. január 20. A lakosság érdekei meggyeznek a MIÉP programjával, Magyar Fórum, 2000. március 9.

²⁴⁴ Jobbikos interpelláció a Kárpátia-koncert fővárosi intézményből való kitiltása miatt, 2005. szeptember 22. Jobbik.hu.

²⁴⁵ A fővárosi MIÉP a Fővárosi Vízművek privatizációjáról, 2000. január 20. MTI. Fővárosi botránykrónika, Magyar Fórum, 2001. január 11.

²⁴⁶ A fővárosi MIÉP a 4-es metróról és a felhőkarcolókról, 2000. június 27. MTI; Bevásárlóközpont épül a kisföldalatti Mexikói úti végállomása felett, 2004. november 30. MTI. MIÉP - a fővárosi frakció sajtótájékoztatója, 2000. július 6. MTI.

²⁴⁷ Magántulajdonban a Margitsziget? Magyar Fórum, 2001. január 25.

²⁴⁸ A népet is le lehet cserélni. Magyar Fórum, 2001. január 14. Plázák, bevásárlóközpontok hátán, Magyar Fórum, 2001. február 22.

célokat szolgál. Igen, elsősorban és jelenleg azt, de a teljes feltöltődés után ezek a nemzetközivé lett város legfontosabb közterei lesznek. (...) A város nemzetközi, a vezetői zsidók, a tulajdonosok, akik az őrzött lakóparkokban laknak.²⁴⁹

A bevásárlóközpontok terjedését a Jobbik sem támogatja. A plázák szaporodása a fogyasztói kultúra terjedését jelenti számukra, és a tradicionális keresztény erkölcsök és életvitel visszaszorulásával kapcsolják össze. A veszteséget így írják le:

Keresztény Európából, mára a plázák Európája lett.²⁵⁰

A MIÉP felkarolja Grespik Lászlónak, a Fővárosi Közigazgatási Hivatal akkori vezetőjének ügyét, aki adminisztratív úton igyekezett megakadályozni a külföldiek budapesti lakásvásárlását, illetve a vallásra is rákérdező nyilatkozatot kívánt kitölteni a vásárlókkal. Grespik László a legfontosabb feladatának nevezi a fővárosba érkező bevándorlók megfélemezését:

Neuralgikus pontnak érzem a bevándorlást. Tavaly több mint hatezer kérelmet nyújtottak be hozzánk, a túlnyomó többség Budapesten akar letelepedni. A kormánynak viszont az a szándéka – legalábbis a sajtóból erről lehetett értesülni –, hogy a népességfogyást nem betelepítésekkel, hanem a gyarapodás ösztönzésével kell ellensúlyozni.²⁵¹

5. Tiltakozás a liberális kultúrpolitika ellen

A nemzeti radikális közösség tagjai a politikainál is károsabbnak tartják a kultúra és a tudomány terén mutatkozó liberális befolyást. Az egy-egy koncerttel, kiállítással, kulturális eseménnyel (például könyvvásár) szembeni ellenvetéseiknek politikai nyomatókat adnak azzal, hogy azokat az SZDSZ-hez köthették, és liberális jelzővel illetik. Így történik ez a Herbert Nitsch kiállítása vagy a Varnus Xavér orgonakoncertje elleni tiltakozásokkor. Az előbbi esetében a tiltakozó nagygyűlésen elhangzik, hogy a kiállítást a liberális Soros Alapítvány támogatja. Az utóbbi kapcsán az orgonista szexuális beállítódását támogató liberális városvezetést ostromozzák.²⁵²

²⁴⁹ Magyar Szemmel, Magyar Fórum, 2001. július 1.

²⁵⁰ „Főbejárat helyett a cselédlépcsőhöz vezettek”. Interjú Kovács Dáviddal. Franka Tibor: Azok a szép napok. Budapest: Zsófiaüglet Kkt. 2004. 163 -168. oldal.

²⁵¹ Több pénzt, paripát, fegyvert. Népszabadság, 2000. április 8.

²⁵² Tiltakozó felvonulás a Kiscelli Múzeum Nitsch-kiállítása ellen, 1999. július 1. MTI. ; A fővárosi MIÉP sajtótájékoztatója, 2000. július 20. MTI.

A „liberális kultúrdiktatúra”, a nemzeti radikális közösség széles körben osztott megállapítása. Ennek jelét látják a Fehér karácsony című rendezvény, illetve a Kárpátia együttes és az Ismerős Arcok koncertjeinek betiltásában.²⁵³ A nemzeti radikális közösségben időről időre beszédtema a média és a kultúra területén megtapasztalható liberális hegemonia („liberális honfoglalás”), és a saját kizorítottságuk feletti kesergés. Sérelmezik, hogy az általuk liberálisnak tartott rendezvények olyan pénzügyi támogatást, és médiafigyelmet kapnak, mely számukra nem elérhető.²⁵⁴

Összefoglalásképpen elmondható, hogy a korszakban a nemzeti radikális közösséget leginkább integráló ügyek valaminek a tagadása, elutasítása mentén formálódtak. A „negatív” ügykonstrukció mellett, de vissza-visszatérően szerepelt a MIÉP választási programjában a főállású anyaság bevezetése, az arányos választási rendszer követelése, és a büntetőpolitika szigorítása.²⁵⁵

A nemzeti radikalizmus diskurzusa és metaforái

A védelem és szembeszegülés diskurzusa

A vizsgált politikai közösség legfontosabb kötőanyaga a nemzeti radikalizmus beszédmódja, kifejezéstartára és szókészlete. A következőkben azokat a visszatérő szavakat és érvrendszereket szeretném bemutatni, melyek a nemzeti radikalizmus beszédmódjának specifikumaiként jelennek meg. A nemzeti radikalizmus képes beszéde, metaforái jelentősen eltértek az egyéb politikai közösségektől. A metaforákban is tükröződött a nemzeti radikális közösség aktor- és ügykonstrukciójában, illetve csatornahasználatában fellelhető ellenállás és szembeszegülés.

²⁵³ MIÉP-tiltakozás a betiltott koncert miatt. nol.hu, 2001. december 22. Kiállítás a nemzeti rock mellett!, Magyar Fórum, 2005. szeptember 6.

²⁵⁴ Bocskai István Szabadegyetem, Magyar Fórum, 1999. január 7. Nem maradt más csak Te meg én, Magyar Fórum, 1999. január 14. A rock elpusztíthatatlan, Magyar Fórum, 2001. január 11. Aki a mondákat szereti, Magyar Fórum, 2001. január 11. Beszélgetés Molnár Tamás képzőművésszel, 2003. október 10. Jobbik.hu; A MIÉP-Jobbik képviselőcsoport sajtóközleménye, 2006. május 10. MTI.

²⁵⁵ Választás 2002. A MIÉP programja. Magyar Fórum különszám. 2002. március 15. A Rend programja. A MIÉP szándékai, céljai, javaslatai a 2006-os országgyűlési választásokra. 2005. november 21. <http://nemzetidal.gportal.hu/gindex.php?pg=3730952&nid=1271389>

Először is nézzük, hogy miként határozzák meg a nemzeti radikalizmust! Ennek egyik kifejtését az 1999-es MIÉP kiskátéban találjuk:

A mai parlamenti pártok között a MIÉP az egyetlen párt, mely mindig igazat mondott, sohasem taktikázott, nem változtatott elvein és törekvésein az egész magyarság szolgálatában. Ezt a becsületes, magyar politikát nevezik „radikálisnak” - nos, ha ez radikalizmus, akkor büszkék vagyunk rá.²⁵⁶

A nemzeti radikalizmus olyan világnézet, mely minden történést és cselekvést a „magyarság”, pontosabban a nemzeti szuverenitás és függetlenség szemüvegén keresztül lát és láttat. Elbeszélésük középpontjában olyan világ áll, amelyik veszélyes Magyarországra. A világot irányítók pedig folyamatosan olyan kísérleteket tesznek, melyek a magyarság boldogulását, létét, gyarapodását, kultúráját fenyegetik. Magyarországot a nagyhatalmak játékszerének tekintik, amely folyamatos támadás alatt áll. Ez ellen fel kell lépni, s az országot, illetve a magyarságot meg kell menteni. A nemzeti radikalizmus politikai válasza a védelem és a szembeszegülés.

A gazdaság, a kultúra és a közélet azon szereplői is védelmet és támogatást érdemelnek, akik ebben az ellenállásban részt vesznek. A védendő szereplők felé megfogalmazott kritika árulással, a magyarság elleni támadással ér fel szemükben. A nemzeti radikálisok által erre sűrűn alkalmazott „bérenc” kifejezés azonban nemcsak az árulást jelöli, hanem meg is fosztja az illetőt az önálló akaratától, hiszen azt sugallja, hogy őt valaki a háttérből irányítja.

A nemzeti radikálisok szótárában a védelem nem mindig elvont eszmei kategóriaként jelenik meg. A bajba kerültek fizikai, jogi és erkölcsi védelmét igyekeznek ellátni, amikor a nyilvánosság számára is dokumentáltan részt vesznek az árvízkárok elhárításában, a segélyszállítmányok megszervezésében, egy-egy család anyagi megsegítésében, a MIÉP irodákba szervezett ingyenes jogsegély-szolgálattal.²⁵⁷ Erkölcsi igazságszolgáltatás vágya hajtja a privatizáció és a rendszerváltás veszteseiről, illetve a bűncselekmények áldozatairól szóló cikkek és könyvek megjelentetését.²⁵⁸

A nemzeti radikális közösség körének kijelölésében, összetartásában és a többitől való megkülönböztetésében a korabeli nemzetközi világrenddel való szembeszegülés komoly szerepet ját-

²⁵⁶ A MIÉP kiskatéja, 1999. eredetimiép.hu

²⁵⁷ Felhívás Pálffy István megsegítésére, Magyar Fórum, 1998. január 8. Árvízvédelmi felajánlást tett a Magyar Igazság és Élet Pártja. Magyar Fórum, 2000. április 27. MIÉP-esek a gáton, Magyar Fórum, 2000. április 27.

²⁵⁸ Franka Tibor – Mélykúti Attila: Kinek van? kinek nincs? Budapest: Zsófiafiget Kkt. 1997. Franka Tibor: Cigánykérdés cigányúton. Budapest: Zsófiafiget Kkt. 2001

szik. A nemzetközi világrend jelen állapotának diszkutálásakor is visszatérő elem a közléskényszer hangsúlyozása: noha kevesen figyelnek rájuk, mondaniuk kell újra és újra, hiszen igazuk van. A diszkurzív kívülállást is hangsúlyozzák: máshol nem, de a nemzeti radikális közösségekben el lehet mondani a globalizáció, az európai integráció, a kapitalizmus, a liberális elvek alapján működő világrend kritikáját. A közösség tagjai magyar politika többi ágensétől is elhatárolják magukat. A NATO és az EU kapcsán például többször beszélnek arról, hogy a kormánypártok és az ellenzék egytől egyik csatlakozás-párti, s ennek megfelelő propagandát folytat.

A szembeszegülés tehát az igazság elmondásával kezdődik. Az igazság azonban rejtve maradt a magyar közvélemény előtt, a MIÉP és a Jobbik elleni belpolitikai támadások okaként az igazságok kimondását jelölik meg.²⁵⁹ A nemzetközi világrend részleteinek, de leginkább a jelenségek közötti kapcsolatok megvilágításának állandó napirenden tartása szükséges a közösség számára kedvezőtlen magyar belpolitikai fejlemények magyarázatához. A magyarság megmaradását veszélyeztető világ elleni küzdelem a főfeladat.²⁶⁰

A Jobbik nemzeti radikalizmus meghatározása ettől némiképpen eltér: számukra a radikalizmus nem eszme, hanem egy „hozzaállás”:

a szó jelentése az, hogy a problémákat gyökeresen akarja megoldani, nem csak tünetileg kezelni. A helyzet radikálisan rossz, amelyre csak határozott és kemény válaszok adhatóak.²⁶¹

Metaforák

A nemzeti radikalizmus diskurzusának négy kiemelkedő jelképét találtam. A Trianon-metaphora a nemzeti radikális közösség számára a magyarság folyamatos megalázásának és a megalázás elleni kiállásnak a szimbóluma. A „háttérhatalom” magyarázó metaphora, mely a világ dolgainak megértését kívánta megkönnyíteni. A „Harmadik Út” és a „Rend” fogalmai pedig a teendőkről szólnak.

²⁵⁹ Magyar szemmel, Magyar Fórum, 2002. november 14. Bocskai István Szabadegyetem - Csurka István, 2002. október 14. MTI; A JMM nemmel szavaz április 12-én, 2003. március 4. 4. jobbik.hu; Az EU-alkotmány elfogadásának megíiusulásáról, 2003. december 16. jobbik.hu;

²⁶⁰ A MIÉP önállóan indul 2002-ben. Magyar Nemzet, 2000. november 14.

²⁶¹ A Jobbik kiskatéja. jobbik.hu

Trianon-metafora

„Trianon” a nemzeti radikálisok legszomorúbb jelképe, amiről a lelkiileg és fizikailag átélhető fájdalom szavaival (csonkítás, levágás, kiszakítás, megalázás, meggyalázás) beszélnek. A nemzeti radikálisok szótárában „Trianon” azonban nem az emlékezetpolitika résznél szerepel, hiszen jelentőségét nem az 1920-as történések és annak hatásai adják, hanem aktuálpolitikai álláspontjuk megfogalmazásában segít. Reflexiójuk tehát nem történeti és lezárt, hanem jelenkori és folyamatos.

„Trianon” a nemzeti radikális közösség politikájának egyik legfontosabb szemiotikai erőforrása. Éppen ezért lehetetlen egy mondatban felfejteni a jelentését, a vizsgált időszakban több alkalmazását figyeltem meg.

Elsősorban a MIÉP-hez köthető forrásokban jelenik meg, mint Magyarország veszteségeinek szimbóluma.²⁶² A veszteség lehet területi, gazdasági, lélekszámbeli, szellemi. Ám mindenesetben kulcsszerepet tulajdonítanak a külső kényszerítő erőknél: a nemzetet „megcsáklyázták”, „halálisan megdöfték”.²⁶³ 1920. június 4-e bár kiemelkedő esemény volt a történelemben, mégsem tekintik egyedinek: folytonos trianonokkal kellett és kell szembe nézni.²⁶⁴ „Gazdasági Trianonként” írják le az ország eladósodását és a privatizációt.²⁶⁵ Elgondolásukban a trianonok láncolatának legújabb szeme az európai integráció, amellyel a nagyhatalmak ismét szentesítik a trianoni határokat.²⁶⁶ A békeszerződés nyolcvanadik évfordulójára szervezett nagygyűlésen Csurka István elmondja, hogy Európai Unió tulajdonképpen „trianoni alapokon áll”, mert az európai országok vezetői Magyarország ellenében ténykednek.²⁶⁷

Kiolvasható, hogy Trianon a veszteségeken kívül Magyarország megalázásának a szimbóluma is. A nemzeti radikálisok újra és újra felpanaszolják a határon túli magyarok helyzete iránti európai közömbösséget, ami számukra az „itt és most” megélt Trianont jelentette. Ezért követeli Csurka István olyan miniszterelnököt, aki képes „gyógyítani Trianon sebeit”, megtöri a „Trianonnal kapcsolatos konszenzust”.²⁶⁸ A mindennap bekövetkező „Trianon” felelőseiről is

²⁶² Csurka István Trianonnal kapcsolatos beszédeiben hasonlóra hívja fel a figyelmet Kriza Borbála is (Kriza, 2002: 240 – 241).

²⁶³ Magyar szemmel, Magyar Fórum, 2003. január 30.

²⁶⁴ Minden, ami van. Magyar Fórum, 1999. június 10.

²⁶⁵ Minden, ami van. Magyar Fórum, 1999. június 10. Franka Tibor: Gazdasági Trianon, Budapest: Zsófiáliget Kkt. 2002. Gazdasági Trianon. Interjú Csath Magdolnával, Franka Tibor: Azok a szép napok. Budapest: Zsófiáliget Kkt. 2004. 415 – 430. oldal. Csurka új Trianonról beszél, 2004. június 4. MTI.

²⁶⁶ Usztics Máttyás beszéde a Jobbik párttá alakuló ülésén. 2003. október 23. jobbik.hu

²⁶⁷ Megemlékezés a Trianoni tragédiáról. Magyar Fórum, 2000. június 8. Csurka új Trianonról beszél, 2004. június 4. MTI.

²⁶⁸ OGY (3. rész) - napirend előtt, 1999. május 31. MTI.

szót ejtenek, ezek: a nyugat, Izrael, az Európai Unió, a Nemzetközi Valutaalap, Világbank, a késő Kádári gazdasági és kulturális elit, a rendszerváltás utáni kormányok.²⁶⁹

A külső kényszerek és az ellenséges környezet mellett észlelik a „belső Trianont” is. A népességfogyást a területi veszteségekhez hasonló katasztrófaként ábrázolják.²⁷⁰ A magyarok passzivitását és tudatlanságát is Trianonhoz kötik. Megállapításuk szerint a magyarokkal elhitették, hogy történelmi bűnöket követtek el, így jogosan kapták és kapják a büntetéseket.²⁷¹

Trianont azonban nemcsak a gyengeséggel és a vereséggel azonosítják. A Hatvannégy Vármegye Mozgalom a békeszerződés apropóján tartott felvonulásokon „erődemonstrációkat” tartott, hogy megmutassa a külvilágnak: a magyarok immár nem kiszolgáltatottak és képesek megvédeni magukat.²⁷²

Elsősorban a Jobbik köreiben jelenik meg Trianon úgy, mint a politikai tabu metaforája, melyet a párt megtörni igyekszik. A Jobbik párttá alakuló ülésén Nagy Ervin alelnök az új politikai formáció küldetése kapcsán beszél arról, hogy a Jobbik olyan témák gazdája lesz, melyeket a nagyobb pártok nem hajlandóak felvállalni. Egyik példája Trianon.²⁷³ A jobbikosok később többször megemlítik, hogy Trianon emlékezetének ébren tartása számukra a politikai elit elleni küzdelem legfontosabb szimbóluma.²⁷⁴ A Trianon „agyonhallgatásában”, a békeszerződés körüli „hazugságok” terjesztésében a jobboldali és a baloldali pártokat egyaránt hibáztatják.²⁷⁵ Trianon kapcsán a Jobbik kísérletet tesz a szégyent büszkeséggé fordítani. Körömi Attila országgyűlési képviselő rendszeres Trianon-emléknapok megtartását javasolja, mely „nem a gyász, hanem a közösségtudat és a magyarság összetartozásának” eszköze lett volna.²⁷⁶ Az együvé tartozás jegyében kezdeményezik a Trianon emlékére szóló templomi harangozás bevezetését.

A Trianonnal kapcsolatos metaforák és annak tárgy-, illetve viseletkultúrája (Nagy-Magyarország térképek, revizionista dalokat tartalmazó CD-k, pólók, kitűzők) sokkal inkább szolgálta a nemzeti radikálisok támogatói körének kijelölését, semmit a történelmi tények megtárgyalását.

²⁶⁹ Franka Tibor: Gazdasági Trianon, Budapest: Zsófia Irgel Kft. 2002. Gazdasági Trianon. Interjú Csath Magdolnával, Franka Tibor: Azok a szép napok. Budapest: Zsófia Irgel Kft. 2004. 415 – 430. oldal.

²⁷⁰ Megemlékezés a Trianoni tragédiáról. Magyar Fórum, 2000. június 8.

²⁷¹ MIÉP - olimpia, népességfogyás, Trianon. 2001. május 30. MTI.

²⁷² Fáklyás felvonulás Trianon évfordulója alkalmából, 2002. június 4. MTI.

²⁷³ Nagy Ervin beszéde, 2003. október 24. jobbik.hu

²⁷⁴ Körömi Attila beszéde a Kossuth téren tartott tüntetésen, 2004. október 29. jobbik.hu.

²⁷⁵ Nagy Ervin beszéde, 2004. október 24. jobbik.hu; "Hol zsarnokság van, ott zsarnokság van..." avagy hol hordhatom Trianon keresztjét?, 2004. augusztus 24. jobbik.hu;

²⁷⁶ Jobbik: legyen emléknapja Trianonnak, 2004. május 26. MTI.

Annak a közösségnek az összetartozását fejezte ki, mely fontosnak tartotta nyilvánosságra hozni a nemzetközi és hazai elit világgképével való egyet nem értését.

A háttérhatalom-metafora

A háttérhatalom gyűjtőfogalom, mellyel a nemzetközi titkos társaságok, szerveződések és emberek közötti kapcsolatok által kijelölt hálózatot jelölik. A háttérhatalom létét és célját a tevékenységéből fejtik vissza. A kifejezést egyszerre használják egy megfoghatatlan, láthatatlan, ám működésében egyértelmű és jól követhető entitás leírására. Erre utalnak azok a szófordulatok, mint „a vak is láthatja”, „napnál is világosabb”, „ma már világosan láthatjuk”, stb. Máskor a homályt, a bizonyíthatatlanságot, a titokzatosságot hangsúlyozzák: „csak gyaníthatjuk”, „nehéz megfogni”, „a háttérben működő”. Amit azonban soha nem kérdőjeleznek meg, az a szervezettség, tervszerűség és a szándékosság. A háttérhatalmat tekintik felelősnek minden Magyarországot károsan érintő fordulat miatt. A nemzeti radikálisok körében ez a hálózat a legveszélyesebb Magyarországra nézve. Állításuk szerint a háttérhatalom erejét nemcsak az elit, hanem a hétköznapi emberek is megérezték az alacsony bérükön keresztül, valamint az oktatás és az egészségügy színvonalának leromlásában. A politikai vezetők és az emberek közötti bizalomvesztés okának is azt tekintik, hogy a politikusok a háttérhatalomhoz igazolnak, nem pedig az emberekhez.²⁷⁷

A háttérhatalmat leginkább a globalizáció irányítójaként kezelik. A „globalizmus” alaplogikája a MIÉP és Csurkához kötődő fórumok szerint egy Izrael államnak, izraeli befektetőknek kedvező világrend megteremtése. Politikai szempontból a háttérhatalom nemzetellenes, nemzetállam-ellenes szövetség, mely a világ irányítását végzi.²⁷⁸ A világ irányításának módját erőszakos elnyomásként írják le, olyan kifejezéseket használnak, mint „pénzügyi parancsuralom”²⁷⁹,

²⁷⁷ A Jobbik és a Magyar Nemzeti Front együttműködése, 2004. augusztus 6. Drábik János is a Harmadik Útra fog szavazni, 2005. május 10. Kampány-2006, vagy amit akartok, 2005. október 10. Bioterrorista manipuláció, 2006. január 4. jobbik.hu; Olvasó: kicsoda a Fidesz-MSZP jelölt Such-mann?, 2006. június 7. kuruc.info.

²⁷⁸ Augusztus 20. - MIÉP nagygyűlés a Hősök terén, 1998. augusztus 20. MTI. Mi lesz veled drága Magyarország?, 2003. október 2. Jobbik.hu; Alapító Nyilatkozat, 2003. október 24. Jobbik.hu; Hülye a nép?, 2004. szeptember 21. Jobbik.hu; Korkép mai magyar szemmel, 2004. december 8. Jobbik.hu; Kampány-2006, vagy amit akartok, 2005. október 10. Jobbik.hu.

²⁷⁹ Szent István napi MIÉP-ünnep. Magyar Fórum, 2001. augusztus 23.

„gengszterkapitalizmus”²⁸⁰, „a nagytőke kegyetlen és mohó hatalma”²⁸¹, „gazdasági diktatúra”²⁸². A korszakban elterjedt, később sokat idézett „kimentek a tankok, bejöttek a bankok” mondás is analógiát teremt a szovjet katonai befolyás és az 1989 utáni politika-gazdasági berendezkedés működése között. A szófordulat eredete homályba vész. A nemzeti radikális közösség hol Csurkának, hol Pongrátz Gergelynek, hol pedig Kiss Dénes költőnek tulajdonította a rímpárt.

A Harmadik/Magyar Út-metaphora

A nemzeti radikálisok azonosításában a „Harmadik Út” vagy „Magyar Út” metafora is a segítségükre van. A vizsgált időszakban mind a pártok és a politikusok, mind pedig a holdudvar képviselői magukra nézve helyes leírásként alkalmazzák a „Harmadik/Magyar Út” megfogalmazást. A MIÉP 1999-ben kiadott Kiskátéjának első pontja igyekszik megvilágítani a szókapcsolat akkori politikai helyzetre történő értelmezését. A Szentmihályi Szabó Péter által összeállított füzetben olvasható magyarázat szerint a nemzeti radikálisok számára elutasítandó mindenfajta nemzetközi szövetségi rendszerbe történő betagozódás. A nemzetközi politikát birodalmak összezapásaként mutatják be, a „Harmadik Út” pedig a birodalmaktól történő távolságtartás vágyát fejezik ki. Magyarország fejlődése sem az orosz, sem az euroatlanti szövetségen belül nem garantált, ezért ezektől egyenlő távolságra és külön úton kell járni. A „Harmadik Út” tehát a nemzeti radikálisok külpolitika-képéhez definiál eszmei alapokat.

A külpolitikai orientáción túl a metafora jövőkép felvázolása is alkalmas. A „Magyar Út” politikájának középpontjában a „sajátos”, önálló, mással össze nem keverhető értékekkel és érdekekkel rendelkező magyar nemzet áll, melynek „saját” és a nagyhatalmak akaratától független jövőképet kell teremteni.²⁸³ A „Magyar Út” elsősorban az ország gazdasági és társadalmi berendezkedésének kívánatos modelljét jelenti, voltaképpen a háttérhatalmak befolyását kiküszöbölő állam metaforája. A nemzeti radikálisok víziójában az út egy „erős”, „legyőzhetetlen” „saját lábán megálló” Magyarország felé vezet.²⁸⁴

²⁸⁰ A lugánói-tanulmány. Magyar Fórum, 2001. január 28.

²⁸¹ Bocskai István Szabadegyetem – megnyitó, 1999. március 6. MTI.

²⁸² Proletárdiktatúra helyett gazdasági diktatúra?, Magyar Fórum, 2002. augusztus 18.

²⁸³ 1848 és a nemzetépítő állam, Magyar Fórum, 1998. március 12. Megmaradni, gyarapodni, visszaszerezni, Magyar Fórum, 1998. január 17. Senki ellen, minden magyarért, Magyar Fórum, 2002. január 24. Csurka: Új életformát kell teremteni. Magyar Fórum, 2002. február 7.

²⁸⁴ Igaz szavak a gyűlölet forrásánál, Magyar Fórum, 2002. február 28.

Olyan konkrétumokat társítanak hozzá, mint például a szociális piacgazdaság, a magyar családok biztonságos gyarapodása, a magyar kis és középvállalkozások támogatása, természetvédelem.²⁸⁵

A „Magyar Út” nem baloldali, nem is jobboldali konstrukció:

A magyar út nem jobboldali és nem baloldali, mert minden ésszerű és tisztességes megoldásra nyitott, mely építheti, ismét felemelheti nemzetünket. 1956 forradalma megmutatta, hogy a magyar nép sem a szocializmust, sem a kapitalizmust nem tartja társadalmilag kívánatosnak, hanem olyan országban szeretne élni, amelyben minden polgár tisztességes munkával boldogul, de nem egymás rovására.²⁸⁶

A „Magyar Úttól” a legmesszebb az SZDSZ politikája áll:

(...) a legfontosabb cél a liberális nemzetrontás visszaszorítása.²⁸⁷

A jövőkép mellett a múltbéli párhuzamok és minták azonosítását is megkönnyíti a szóhasználat. A nemzeti radikalizmus nyíltan vállalt példaképe a két világháború közötti népies, vagy „harmadik utas” társadalomeszme. Politikáját és világképét elsősorban Csurka István és köre köti Szabó Dezsőhöz, Németh Lászlóhoz, Féja Gézához, Kodolányi Jánoshoz, Reményik Sándorhoz.²⁸⁸ Németh Lászlót a Jobbik elnöke, Kovács Dávid is szellemi elődként emlegeti.²⁸⁹

A metaforát a Jobbik sem veti el. 2006-ban a MIÉP-pel közös választási szövetségük neve is tartalmazza a „Harmadik Út” kifejezést. A Jobbikhoz köthető források azonban kevésbé a MIÉP és a Magyar Fórum által kultivált jövőképet és múltbéli referenciapontot hangsúlyozzák, hanem inkább politikai pozícióként utalnak a különállásra.²⁹⁰

²⁸⁵ A MIÉP sajtótájékoztatója, 1998. október 1. A MIÉP IX. tisztújító országos gyűlése - Csurka István, 2000. december 2. Senki ellen, minden magyarért, Magyar Fórum, 2002. január 24. Drábik János: Van-e kiút a kamatkapitalizmusból? Havi Magyar Fórum, 2001. szeptember, 36 -39. oldal.

²⁸⁶ Magyar út - Magyar igazság - Magyar élet. A MIÉP kiskatéja. Szerkesztette: Szentmihályi Szabó Péter. 1999. Budapest.

²⁸⁷ Csurka: a legfontosabb választási célunk a liberális nemzetrontás visszaszorítása, Magyar Fórum, 2002. január 24. Lásd még: A nagy színjáték, 2003. július 20. jobbik.hu. Kovács Dávid beszéde a Harmadik Út első nagygyűlésén, 2005. október 23. jobbik.hu. Együtt a Harmadik Úton, 2005. október 26. jobbik.hu

²⁸⁸ Szabó Dezsőre emlékezünk. Magyar Fórum, 2005. január 20. Harmadik Út kontra Third Way, Magyar Fórum, 2006. február 16.

²⁸⁹ Interjú Kovács Dáviddal (Hír TV) - 2. rész, 2003. október 27. jobbik.hu

²⁹⁰ Stratégiaváltás a jobboldalon, avagy az igazság konjunktúrája. 2005. október 15. jobbik.hu; Harmadik Út bemutatása a FIDESZ és az MSZP között egyenesen, MAGYARUL! A JOBBIK makói zászlóbontása, 2005. október 25. jobbik.hu

Rend-metaphora

A nemzeti radikális közösséget jól körülírja a „rend” szó használata is. A metafora felfejtésében a legnagyobb segítséget a MIÉP által 2005 nyarán kiadott „*A rend programja a MIÉP szándékai, céljai, javaslatai*” című dokumentum adja. A szóhasználat fontosság jelzi, hogy a 2002-es és a 2006-os országgyűlési kampány időszakában tett megszólalások jórésze is „rend” köré szerveződött.

A nemzeti radikálisok rendet követeltek, mégpedig azért, mert értelmezésük szerint Magyarországon rendtelenség van:

A jelenlegi magyar élet legnagyobb baja a rend hiánya.²⁹¹

A rendtelenséget tehát nemcsak jogi, hanem társadalmi-politikai problémának is tartják. Véleményük szerint a korabeli Magyarországon az erkölcsösen élő emberek hátrányt szenvednek, sőt „nevetség tárgyát képezik” az erkölcstelenekkel szemben. Az erkölcsteleneknek kedvező világ a rendtelenség, a rendet pedig az erkölcsösek világaként láttatják. A rend szükségességét az élethez nélkülözhetetlen feltételekkel azonosítják: „tiszta víz”, „tiszta levegő”, „éltető nap-sugár”, rendre tehát minden erkölcsös embernek szüksége van.²⁹² Erre a kiindulópontonra támaszkodnak, amikor a MIÉP-Jobbik Harmadik Út választási szövetségének legfontosabb ígéreteként a „rendteremtést” határozzák meg.²⁹³

A „rend” megteremtésének egyik aspektusként a közbiztonságról beszélnek:

minden krumpli- és gyümölcs tolvajt fülön kell csípni (...) és el kell venni a kedvét a bűnözéstől.²⁹⁴

A közbiztonság romlását etnikai feszültséggel is összekapcsolják: a Zámoly településen történt bűncselekményekről készített összeállításában Franka Tibor egyértelműen a romák felelőssé-

²⁹¹ A rend programja a MIÉP szándékai, céljai, javaslatai. 2005. augusztus. eredetimiép.hu.

²⁹² A rend programja a MIÉP szándékai, céljai, javaslatai. 2005. augusztus. eredetimiép.hu.

²⁹³ Csurka István: a MIÉP rendet akar, 2006. március 4. MTI. Augusztus 20. - a "rend királyára" emlékezik majd a MIÉP, 2005. augusztus 17. MTI. A "rendteremtés" lesz a MIÉP választási programjának alap gondolata, 2005. február 26. MTI.

²⁹⁴ Voltunk. Leszünk? Magyar Fórum, 2005. január 13.

gét firtatja. Többször történik utalás arra is, hogy vidéken a „cigányok” kisebb-nagyobb vagyionelleni és erőszakos bűncselekményekkel tönkreteszik a többség életét.²⁹⁵ A „rend” fenntartásában az egyenruhások láthatóságát követelik: nemzetőrség felállítását javasolják, akik a „vidék népének” biztonságát fogják garantálni. A büntetőtörvénykönyv szigorítását, illetve a börtönbüntetések gyakoribb kiszabását is szorgalmazzák.

A „zűrzavar” felelőseiként azonban nemcsak a roma kisebbséget emlegetik. A MIÉP hivatalos kommunikációjában a globális nagytőkét is hibáztatja:

A MIÉP tudja, mire kell a zűrzavar a gyarmatosítóknak. Arra, hogy rablók módjára privatizáljanak.²⁹⁶

A „rendetlenség” kialakításában és fenntartásában az 1990 utáni összes kormányt bűnösnek találják, ebbéli felelősségüket „már-már hazaárulással felérő” tettnek gondolják.²⁹⁷

A „rend” iránti vágyat tehát nemcsak a közbiztonság kapcsán említik. Az erkölcstelenség és a korrupció ellen is fel kívánnak lépni. Történelmi előképként Szent Istvánra hivatkoztak: a „Szent István-i rend” megteremtését tartják kívánatosnak. Ennek elérését és fennmaradását a nemzeti radikálisok szerint egy erős és beavatkozó állam tudja garantálni.²⁹⁸

Érvelésük szerint erős államra van szükség, arra, hogy a rendteremtéshez nélkülözhetetlen törvényeket meghozzák, és betartsák. Ám az államnak példát is kell mutatnia erkölcsös értékrendből.

A rend-metaforát a gazdasági életre is alkalmazzák, mégpedig saját szavaikkal ez „egyszerűen esélyegyenlőséget jelent”.²⁹⁹ A bővebb kifejtésből kiderül, hogy a gazdasági „rend” a magyar gazdasági szereplők, termékek és munkahelyek védelmét, gazdasági protekcionizmust jelent, továbbá a dolgozók számára a jelenleginél magasabb béreket.³⁰⁰

²⁹⁵ Nap-kele Össztűz, 2000. május 18. Franka Tibor: Cigánykérdés cigányúton. Budapest: Zsófiaüglet Kkt. 2001

²⁹⁶ **A rend programja a MIÉP szándékai, céljai, javaslatai. 2005. augusztus. eredetimiép.hu**

²⁹⁷ **A rend programja a MIÉP szándékai, céljai, javaslatai. 2005. augusztus. eredetimiép.hu**

²⁹⁸ Választás 2002. A MIÉP programja. 3-4. oldal.

²⁹⁹ **A rend programja a MIÉP szándékai, céljai, javaslatai. 2005. augusztus. eredetimiép.hu**

³⁰⁰ A MIÉP a Baross téren, Magyar Fórum, 2005. február 10. Leisztinger ellen tüntetett a MIÉP Szegeden, 2005. március 18. A MIÉP a családok, a munka és a nők pártján, Magyar Fórum, 2006. február 16.

Csatornák

Az előző korszakhoz képest a nemzeti radikális politikai közösség csatornái 1997 és 2006 között megszorodnak. A vizsgált időszakban számosabb és változatosabb fórumokon igyekeznek elérhetővé tenni magukat. A csatornák túlnyomó többsége a közösségen belüli kapcsolattartást szolgálja, a nemzeti radikalizmus iránt kevésbé fogékony tömegek számára a nagymédiában elsősorban a MIÉP jelenik meg. 1998 és 2002 között, amikor a MIÉP országgyűlési frakcióval rendelkezik, értelemszerűen nagyobb hozzáféréssel bír az intézményes csatornákhöz (parlament, parlamenti sajtótájékoztatók) is. Mindemellett a nemzeti radikálisok komoly erőfeszítéseket tesznek a saját maguk által ellenőrzött kommunikációs csatornák megteremtésére és működtetésére. Ezekről a fórumokról távol áll a belső pluralizmus elve, más politikai nézetet képviselő hangok nem jelennek meg, sőt a nemzeti radikalizmus eszméjén osztozók sem feltétlen férnek hozzá ugyanazokhoz a csatornákhöz. A nemzeti radikálisok által használt kommunikációs csatornákat ennek megfelelően két részben tárgyalom: az általuk birtokolt és a tőlük független csatornák bemutatásával.

1. Saját csatornák

Nyomtatott sajtó

A nemzeti radikálisok legfontosabb csatornája a Magyar Fórum című hetilap. Az újság voltaképpen a MIÉP pártlapjaként, helyesebben Csurka István befolyása alatt működik. Rengeteg párthirdetést közöl: a MIÉP rendezvényei, az Ifjúsági tagozatának hírei, a Magyar Út Körök gyűlései és programjai, felhívásai, kampányanyagai mind megtalálhatók a lapban. A pártelnök publicisztikája minden lapszám első cikként jelenik meg a „Minden, ami van”, később „Magyar szemmel”, 2005-től pedig „Voltunk. Leszünk?” felcímű rovatában. 2006-tól még inkább egyértelműsítik a köteléket: a Magyar Fórum „Csurka István lapja” felirattal kerül kiadásra. Nyilvánosan elérhető adatok hiányában becslésekre alapozzák az újság olvasottságát. Fénykora az ezredforduló 45 ezer eladott példánnyal. Hatását azonban nagyobbban láttatják: a MIÉP képviselőjelöltjeivel között interjúkban többször olvashatunk a Magyar Fórumban megjelent cik-

kek körül kialakuló közös beszélgetésekről, illetve a lap fénymásolatok útján történő terjesztéséről.³⁰¹ Néhány olvasói levél is felbukkan, mely a lap terjesztésének szándékos akadályozásáról szól (az újságos nem teszi ki a standra, a postán eltűnnek az előfizetett példányok)³⁰². Az újságban 2003-tól teljes terjedelmében közlik a Függetlenség című online portál cikkeit. 2004-től az újság layoutja megváltozik, a fehér-fekete színeket a fekete, a piros, a fehér és a zöld váltakozó árnyalataira cserélik. Ettől kezdte a fényképeket is színes kiadásban közlik.

Az újság jellegzetessége a véleményműfajok dominanciája. Híreket egyáltalán nem közöl. A nemzeti radikális közösségen kívüli világ egyáltalán nem létezik a számára, nem számol be más pártok rendezvényeiről, sajtótájékoztatóiról, a nemzeti radikális körön kívüli aktív politikusként egyedül Dávid Ibolya ad interjút.³⁰³ Ezek után nem meglepő, hogy a Magyar Fórum hasábjain a belső pluralizmus jelei nem láthatók.

Említést kell még tenni a Havi Magyar Fórumról is, mely „irodalmi, társadalmi, kulturális és politikai” folyóiratként határozza meg önmagát. Évi 12 kiadásának példányszámairól adat nem áll rendelkezésemre. Terjedelme közel 100 oldal. A folyóirat első 3-5 cikke többnyire aktuális politikai kérdést tárgyal. A Havi Magyar Fórum és a hetente jelentkező testvérnap szerzőgárdája között jelentős az átfedés: Csurka István, Szócs Zoltán, Csath Magdolna, Vasvári Erika, Kiss Dénes, Fekete Gyula, Hegedűs Loránt. A közéleti írások mellett színházról, könyvekről, művészeti alkotásokról közölnek tanulmányokat. Filozófiai esszék, novellák kísérelésként versek és tusrajzok is megjelennek a kiadványoknak.

Rádiós és televíziós műsorok

Mind a közösségen kívül, mind azon belül a Magyar Rádió Vasárnapi Újság című műsorát is a nemzeti radikális közösség csatornájaként azonosítják. Nevéhez méltóan hetente egyszer reggel hat és fél kilenc között hallható. Hírek, történelmi események felelevenítése után a történelmi keresztény egyházaknak dedikált „Mondom néktek” című rovat, majd a „Kárpát-medencei krónika” következik. A műsor legfontosabb része azonban a viszonylag hosszú rádiós jegyzet, melyet annak szerzője olvas fel. A Vasárnapi Újság főszerkesztője Lakatos Pál, aki 1998-ban a MIÉP országgyűlési képviselőjelöltje. A műsorban jegyzeteket olvas fel Csurka István, Lovas

³⁰¹ Akikre számíthatunk: Szabó Gábor. Magyar Fórum, 1998. február 12. Akikre számíthatunk: Bodnár László, Magyar Fórum, 1998. február 19. Akikre számíthatunk: Hernádi Tibor, Magyar Fórum, 1998. március 5.

³⁰² Csurka Istvánnak, a MIÉP elnökének!, Magyar Fórum, 1998. február 19. Nyílt levél, Magyar Fórum, 2001. június 7.

³⁰³ Hiszek Magyarország jobb sorsában. Magyar Fórum, 1999. január 28.

István és Szentmihályi Szabó Péter, az előbbi a Demokrata, az utóbbi elsősorban a Magyar Fórum munkatársként ismert. A Vasárnapi Újságban elhangzott jegyzetek témái és stílusa gyakori vita tárgyát képezik: az Országos Rádió és Televízió Testület előtt többször kezdeményeznek vizsgálatot gyűlöletbeszéd, a közszolgálatosság megsértése, kisebbségi csoportok sérelmes bemutatásának indokával. Időről időre felmerül a műsor profiljának megváltoztatása, aminek a hírére a nemzeti radikális csoportok utcai megmozdulásokat szerveznek és a rádió vezetőinek petíciókat nyújtanak be.³⁰⁴ A megítélését mutatja, hogy a baloldalon igen rossz szemmel nézik Orbán Viktor műsorbeli interjúit, azokat a Fidesz a nemzeti radikálisok felé tett gesztusaiként értelmezik.³⁰⁵

A MIÉP képviselői a párt érdemei közé sorolják a Pannon Rádió 2000 őszi elindulását³⁰⁶, ellenzői pedig éppen kritikaként róják fel a MIÉP-es támogatást, és törvénysértéssel vádolják a rádiót³⁰⁷. Az „érthető frekvencia” szlogennel bejelentkező adó bár könnyűzenei profilú, kilóg a korabeli kereskedelmi rádiók sorából: csak magyar zenét játszik, félóránként híreket ad, illetve egyházi műsorokat sugároz. Zenei arculatát Nagy Feró és Schuster Lóránt határozzák meg, a rockzene dominanciáját hirdetik. Műsorvezető-szerkesztőként itt dolgozik Chrudinák Alajos, Császár Attila, Franka Tibor, ifj. Hegedűs Loránt és Pörzse Sándor. A rádiót többször megbüntetik gyűlöletkelő tartalmai miatt, és ezen az alapon 2002-ben többtucat zenész és művész bojkottot hirdet a rádió ellen.³⁰⁸ A rádióban szokatlanul hosszú, 3:30 perces MIÉP-et hirdető spotok jelezik, hogy a rádió szellemisége nem áll messze a párttól.³⁰⁹

A Pannon rádió megszűnése után a Magyar Fórum olvasók számára a Kincsem rádiót ajánlja. A Magyar Fórumban megjelenő információk alapján egyértelműen beszélgetős műsorokat kínáló frekvenciáról van szó, melynek szlogenje így hangzik: „egy rádió pirosban, fehérben és zöldben és száz százalékban magyar!”³¹⁰

Szintén a Magyar Fórumban méltatják a Magyar ATV-n futó Sajtóklub című adást. Bayer Zsolt, Bencsik András, Lovas István és Járai Judit hírmagyarázó műsora 2001 és 2002 között van adásban.

³⁰⁴ Vasárnapi hajnalhasadás, Heti Válasz, 2001. augusztus 10. Tüntetés a Vasárnapi Újság mellett, Index.hu, 2003. szeptember 4.

³⁰⁵ Fidesz MIÉP: Mi a különbség? Hetek, 2003. március 8.

³⁰⁶ MIÉP leltár I. rész. Csurka és a nerc erő. Magyar Narancs, 2000. november 16.

³⁰⁷ Az ORTT vizsgálja a MIÉP és a Pannon Rádió kapcsolatát, 2001. november 23.

³⁰⁸ Több mint 60 előadó a Pannon Rádió ellen, 2002. február 12.

³⁰⁹ Első hívás (Csurka István 2003-as, EU-ellenes felhívása a Pannon Rádióban), youtube.com.

³¹⁰ Kincsem rádió hirdetése, Magyar Fórum, 2006. április 27.

Könyvek

A nemzeti radikális közösség tagjai számára fontos csatorna a könyv is. Itt nemcsak a közösség számára fontos politikai-értelmiségi vezetők írásait összefoglaló kötetekre, hanem a külföldi szerzők Izraelről, a zsidóságról, az amerikai világruralomról szóló munkáira, illetve a két világháború között született náci és hungarista művekre is gondolni kell. A Magyar Fórum rendszeresen hirdeti ugyanis a Gede Testvérek kiadója által terjesztett „Tiltott gyümölcs” című sorozatban megjelent könyveket.

Az előbbiekre pedig példa a Csurka István összegyűjtött publikációit tartalmazó „Magyar szemmel” című kötetsorozat. Csath Magdolna sokat ír a globalizációról és az EU-ról.³¹¹ Franka Tibor a vidéki magyar társadalomról írt „Kinek van? Kinek nincs?” (1997), illetve a „Cigánykérdés cigányúton” (2001) című munkáiban a munkanélküliségről és az etnikai konfliktusokról ír. A 2002-es választások kapcsán megfogalmazott véleményét a „Szabad választás, törvényes csalás” (2002) című könyvben olvashatjuk, míg az „Azok a szép napok” (2004) címmel megjelent interjúkötetében a rendszerváltás és az Európai Unióhoz történt csatlakozás közötti időszakról jobboldali politikusokkal rögzített beszélgetéseket rendezett sajtó alá.

*Internet*³¹²

Az vizsgált időszakban kibontakozó online világot a nemzeti radikális közösség is felfedezi. A MIÉP 1999-től üzemeltet párthonlapot, *www.miep.hu* címmel.³¹³ A site szövegekben, írásos anyagokban gazdag: közös digitális platformot nyújt a pártnak, a MIÉP országgyűlési képviselő csoportnak, a Magyar Út Körök Mozgalomnak, a Magyar Fórumnak, a Havi Magyar Fórumnak, illetve a Bocskai István Szabadegyetemnek. A vizsgált időszak alatt sokat változik a honlap: bővül a kapcsolatok listája (a Pannon rádióhoz és a függetlenseg.hu online portálhoz is vezetett link), illetve a design is fejlődik. A korszakban megkezdte működését a kuruc.info. A Jobbik 2003 őszétől teszi online is elérhetővé kommunikációját.

³¹¹ „Kiút a globalizációs zsákutcából” (2001), „Egy éve az EU-ban - Ez még nem a mi Európánk” (2005), „2003 a fekete év” (2004), „Ez a mi Európánk?” (2003).

³¹² A korszakban kibontakozó online nyilvánosságban a nemzeti radikális megszólalások közül az összeesküvés elméletekre fókuszáló elemzést közöl Koltai Péter, lásd: Koltai 2002.

³¹³ Első mentett weboldal 1999. december 2-áról származik. <https://web.archive.org/web/19981202163741/http://www.miep.hu:80/>

Lakossági találkozók, nagygyűlések, kulturális események

A nemzeti radikálisok politikai közössége nagy hangsúlyt fektet a helyi szimpatizánsok és a pártvezetés kapcsolattartására. A MIÉP és a Magyar Út Körök éves gyűlése mellett, a párt helyi jelenlétéről, gyarapodásáról folyamatosan beszámol a Magyar Fórum. Apróhirdetésre emlékeztető formátumban bejelentik, hogy a MIÉP adott vidéki szervezete megalakult, és feltűntetik az szervezet elérhetőségét is. A Bocskai Szabadegyetem keretében a MIÉP vezetői járják az országot, előadásokat, lakossági fórumokat tartanak. A Bocskai Színpad előadói ilyenkor repertoárjukból Trianonról megemlékező műveket, hazafias verseket, dalokat adnak elő, Reményik Sándor, Dsida Jenő, Wass Albert munkáiból szavalnak.³¹⁴ A Bocskai színpadhoz kötődő művészek közül többen vállalnak a MIÉP színeiben képviselőjelöltséget is (például Schuster Lóránt, Sárdy Barbara és Hegedűs Zsuzsanna). Az adott hónap programjait a Magyar Fórum mindig listázza. A Magyar Út Körök és a MIÉP minden nemzeti ünnepen nagygyűlést tart, melynek színhelye többnyire a Hősök tere vagy a Kossuth tér. A Trianoni békeszerződés kapcsán szervezett megemlékezések rendszerint fáklyás felvonulással érnek véget. Utcára szólítják a szimpatizánsaikat az EU csatlakozás ellen, a határon túli magyarokkal való szolidaritás kifejezésére, a Medgyessy-kormány ellen, illetve az Iraki háború miatti tiltakozás okán.

A nagygyűlések szerepét „felbecsülhetetlen” értékűnek tartják, mert a közös fellépések élményéből bátorságot merítenek a szimpatizánsok.³¹⁵ A Magyar Fórum nemcsak a demonstrációra való felkészülésben, a toborzásban játszik szerepet, hanem az esemény utókövetésében is. Csurka István beszédeit teljes terjedelmében leközlük, a tömegről és a szónokról készült fényképsorozat bemutatásnak is nagy teret engednek.

A szimpatizánsok szórakoztatásáról és szellemi neveléséről a Bocskai színpad és a református egyházhoz tartozó budapesti Hazatérés templomának oldalában lévő Szabó Dezső Katakombaszínház gondoskodik. A nemzeti radikálisok körében nagy népszerűségnek örvend a versmondás, és annak megzenésített formái.

A korszakban virágzó a nemzeti radikális közösséghez kötődő hazafias vagy nemzeti rock zenekarok koncertélete. Ezekről a szélesebb nyilvánosság keveset, a nemzeti radikális belső körök többet tudhatnak. Néhány zenekar, mint például az Egészséges Fejbőr, a MIÉP nagygyűlések

³¹⁴ Csurka István a Bodroghközi napokon – sajtótájékoztató, 2001. július 7. MTI. Bocskai előadások, Magyar Fórum, 1999. március 28. Megemlékezés Trianonról, 2000. június 4. youtube.com.

³¹⁵ Magyar Szemmel, Magyar Fórum, 2004. február 19.

utáni koncertjéről, illetve a Magyar Szigetről születnek beszámolók a Népszabadságban, illetve az Index.hu-n.³¹⁶

2. A nemzeti radikálisoktól független csatornák

Beszélgetős televíziós műsorok, televíziós interjúk

A nemzeti radikálisok számára alaptétel, hogy a nagy példányszámú újságok, népszerű online portálok, illetve az elektronikus média elfogultan tájékoztat politikájukról, nem áll szóba velük, ellenséges terep a számukra. Kifejezetten kritikusak a közszolgálati televízióval szemben, és a kereskedelmi televíziók műsorkínálatáról is megvetően beszélnek.³¹⁷ Ennek ellenére időről időre felbukkannak a reggeli közéleti magazinok – a Nap-kezte és a Jó reggelt, Magyarország! – interjúalanyai között.³¹⁸ A választások előtti vitaműsorokban a kispártok képviselői között szerepel Csurka István és Zsinka László (főpolgármester-jelölt).³¹⁹ Csurka István 2002-ben és 2006-ban részt vesz a „Pártelnökök a közgázon” rendezvénysorozaton, melyet közvetít a Magyar Televízió.³²⁰

Magyar Demokrata

A nemzeti radikálisok számára elérhető csatorna a Magyar Demokrata című hetilap. Hosszú interjúkat közöl Csurka Istvánnal³²¹, illetve a párt képviselőivel: Balczó Zoltánnal³²², Lentner

³¹⁶ Március 15. – pártszíneken, Index.hu, 2002. március 15. Magyar Sziget: a sajtónak fizetnie kell, Index.hu, 2003. augusztus 13. Népszabadság, 2004. szeptember 16.

³¹⁷ Mérlegen a sajtószabadság sorozat a Magyar Fórumban: 1999. február 18. 1999. február 25. 1999. március 11. Gátlástalan cionista propaganda a Kossuth Rádióban, Magyar Fórum, 2003. január 16. Helyretétel, Magyar fórum, 2004. január 8. Médiabazár, Magyar Fórum, 2006. február 24. Zsinka: a média bojkottálja a MIÉP főpolgármester-jelöltjét, 2006. szeptember 4. kuruc.info.

³¹⁸ A NAVA adatbázisban a vizsgált időszakban 14 találatot kaptam MIÉP/Jobbik/nemzeti radikális kulcsszavakkal.

³¹⁹ Kispártok a nagypolitikában, M1, 2006. március 16. NAVA. Választás 2006, M1, 2006. április 3. Képviselői párbaj, M1, 2006. március 26.

³²⁰ Csurka István a közgázon, MTV, 2002. március 17. youtube.com; Pártelnökök a közgázon: Csurka István, M1, 2006. március 17. NAVA.

³²¹ A főosztályvezető és a titkárnője MIÉP-es lesz. Interjú Csurka Istvánnal. Magyar Demokrata, 1998/8. Az igazság nyelve leszünk. Interjú Csurka Istvánnal. Magyar Demokrata, 1998/22. Amíg nem fogjuk a kormányt hazugságon, segíteni fogunk neki. Interjú Csurka Istvánnal. Magyar Demokrata, 1999/25; A MIÉP-et nem lehet szétverni. Interjú Csurka Istvánnal, Magyar Demokrata, 2002/12.

³²² Arckép, Demokrata, 1999/17.

Csabával³²³ és Gidai Erzsébettel³²⁴. Rövidebbeket Bognár Lászlóval³²⁵ (parlamentari képviselő), Győri Bélával³²⁶ (párt szóvivő). Részletesen beszámolnak a MIÉP képviselőjelöltjét ért fizikai támadásokról is.³²⁷ Az 1998-as országgyűlési választásokra készülve közlik a MIÉP kampányanyagát.³²⁸ Később a lap a Csurkával szembeforduló politikusok pártjára áll, 2003-ban hosszú beszélgetést jelentet meg Balczó Zoltánnal.³²⁹

A Jobbik egyik legkorábbi utcai akciójáról is cikket közölnek: 2002 tavaszán a Jobbik az MSZP épülete előtt kormányellenes tüntetést kezdeményezett.³³⁰

Az újság különös figyelmet fordít a nemzeti radikalizmus mozgalmi szálára is: a Hatvannégy Vármegye Ifjúsági Mozgalom felvonulásait³³¹, illetve a Magyar Szigetet is bemutatja³³². Sőt, a Magyar Szigetet támogató csekk is elérhető benne³³³, illetve 2003-ban az újság a rendezvény hivatalos médiapartnere volt.³³⁴ Emellett a Vér és Becsület Egyesület eseményeiről is megjelennek cikkek.³³⁵

Az országgyűlés³³⁶

Az országgyűlésben való megszólalás nem a nemzeti radikálisok specifikuma, sőt a korszakból mindössze négy évig (1998 és 2002 között) állt a MIÉP frakciójának rendelkezésre. A nyilvánosságból és a politikai versenytársaktól elhatárolódó közösség számára a MIÉP parlamenti jelenléte teremtett kapcsolatot a többi párt, és az azok által meghatározott politikai normák, eljárások, gyakorlatok felé.

A plenáris üléseken a MIÉP tizenöt fős frakciója összesen 1936 felszólalást jegyez. Ez valamivel több, mint az MDF 17 képviselője által tartott parlamenti beszédek száma. A képviselői

³²³ A bankok deficitjét mi fizetjük meg. Interjú Lentner Csabával. Magyar Demokrata, 2000/22.

³²⁴ Az új kormány útját csapdák szegélyezik. Interjú Gidai Erzsébettel. Magyar Demokrata, 1998/24. Már húsz éve szenvedünk az adósságtól. Interjú Gidai Erzsébettel, Magyar Demokrata, 1999/14; Mi leszünk a pannon palesztinok. Interjú Gidai Erzsébettel, Magyar Demokrata, 2003/15.

³²⁵ Magyar Igazság a parlamentben. Interjú Bognár Lászlóval. Magyar Demokrata, 1998/20.

³²⁶ A MIÉP nemet mondott. Interjú Győri Bélával. Magyar Demokrata. 2000/19.

³²⁷ Bolsevik terror. Magyar Demokrata, 2002/8.

³²⁸ Magyar Demokrata, 1998/16.

³²⁹ A radikalizmus esélyei. Interjú Balczó Zoltánnal. Magyar Demokrata, 2003/27.

³³⁰ Csendes tüntetés a Köztársaság téren. Magyar Demokrata, 2002/9.

³³¹ Emlékezés Trianonra, Magyar Demokrata, 2003/24. Magyarok Párizsban, Magyar Demokrata, 2006. május 4.

³³² Tettekkel Trianon ellen. Interjú Toroczkay Lászlóval. Magyar Demokrata, 2003/24. Magyar Sziget, Magyar Demokrata, 2003/34.

³³³ 2003. június 12-i számban.

³³⁴ Magyar Sziget: a sajtónak fizetnie kell, Index.hu, 2003. augusztus 13.

³³⁵ A Magyargyűlölet ellen. Magyar Demokrata, 2003/32. Provokációk évadja, Magyar Demokrata, 2004/6.

³³⁶ A MIÉP parlamenti frakciójának munkájáról bővebben lásd: Varró 2002: 201 – 212.

felszólalások számát rögzítő listán a hetedik és a kilencedik helyen Lentner Csaba és Balczó Zoltán áll, akik még Torgyán Józsefnél is többet beszélnek a plenáris üléseken. Ugyanennek a listának az utolsó száz helyén három MIÉP frakciótag neve olvasható. Csurka István nem tartozik a legaktívabb frakciótagok közé, nála is többször szólal meg az említettekén kívül Fenyvessy Zoltán, Gidai Erzsébet és Kiss Andor. Leginkább a napirendi pontokhoz fűzik mondanójukat (1233 felszólalás), de azonnali kérdéseket is sűrűn tesznek fel (423 felszólalás).³³⁷

A MIÉP legaktívabb képviselőinek felszólalásait vizsgálva felsejlik a munkamegosztás. Lentner Csaba a költségvetési vitákban exponálja magát, Balczó Zoltán az oktatás- és az energiaszabályozás, Gidai Erzsébet pedig a fiskális és monetáris, illetve a külgazdasággal kapcsolatos témákat viszi.³³⁸ A frakció mindössze öt törvényjavaslatot nyújt be: a helyi önkormányzatokkal és a budapesti agglomerációval kapcsolatban, a szőlő- és bortermelés kérdésben, a polgári perrendtartás és a pártfinanszírozás ügyében.³³⁹ A teljes frakció kísérletet tesz egy Izrael állam katonai agressziójának elítélését tartalmazó határozat elfogadtatására is, ám a javaslatukat a parlament nem veszi napirendre.³⁴⁰

Vizuális elemek és egyéb modalitások

A nemzeti radikális közösség jelkészítői nemcsak egyetlen modalitással dolgoztak. A társadalomszemiotika megközelítése szerint a szövegek és beszédek stílusa, a közösséghez tartozó konstruktumok vizuális világa az identitásteremtő jelek és jelentések közötti kapcsolat feltárásában egyaránt fontos információt hordoznak. A közösség ikonográfiájának megértésében a társadalomszemiotika képi elemzést kidolgozó Gunther Kress és Theo van Leeuwen munkáit vesszük alapul (Kress – van Leeuwen, 2006; van Leeuwen, 2004), mégpedig a kötet bevezető szövegében olvasható módszertani résznek megfelelően.

³³⁷ Képviselők ciklusonkénti adatai. parlament.hu

³³⁸ Képviselő riport. parlament.hu

³³⁹ T/792 A helyi önkormányzatokól szóló 1990.évi LXV. törvény és a helyi adókról szóló 1990.évi C.törvény módosításáról; T/767 A polgári perrendtartásról szóló 1952.évi III.törvény módosításáról; T/374 A pártok működéséről és gazdálkodásáról szóló 1989.évi XXXIII.törvény módosításáról és az 1990.évi országgyűlési választásokon minősített pártok részére központi székház juttatásáról szóló 1991.évi XLIV.törvény; módosításáról; T/5026 A Budapesti Agglomeráció szabályozási terveinek átmeneti szabályozásáról; T/3044 A szőlőtermesztésről és a borgazdálkodásról szóló 1997. évi CXXI. törvény módosításáról. parlament.hu

³⁴⁰ H4643 Izrael Állam katonai agressziójának elítéléséről. parlament.hu

Logók

A nemzeti radikálisok önkonstrukciójának részeként bemutatom a MIÉP-hez, illetve a Jobbikhoz kapcsolódó vizuális elemeket, elsősorban a logókat. A MIÉP logója nem változik az első korszakban megismerthez képest.

1. kép. A MIÉP logója. Forrás: eredetimiép.hu

2. kép. A Jobbik logója. Forrás: Jobbik.hu

A Jobbik logójának jeleivel és a felkínált jelentésével kapcsolatban maga a párt szolgál magyarázattal. Saját interpretációjukban a Jobbik címere

(...) egy stilizált vitorlás hajó, amelynek árbocát a kettős kereszt, vitorláit pedig a nemzeti színű körök adják. Jelentése, hogy a történelmi tradícióink adják az alapot (árbc), amelyre a közösségeinknek (családok, szervezetek, települések, egyházak és maga a

nemzet) együtt kell felépíteniük magukat. Amennyiben ez sikerül, akkor sikerül a vitorláinkba vonnunk a történelem szelét, és a magyar nemzet szélesebben gyarapodhat és büszkén tekinthet saját jövője felé.³⁴¹

A logó kerekesebb formái, nőies vonalai ellentétben állnak a MIÉP maszkulin, harcias vizuális konstrukciójával. A hajózás azonban bátorságot, és kalandvágyat is feltételez, tehát a „hajó” jelképével nők és férfiak is könnyen azonosulhatnak. Ha elfogadjuk a Jobbik interpretációját, hogy „hajó” látható a képen, akkor érdemes megfigyelni, hogy vitorlája jobbról balra dagad. A „szél tehát jobbról fúj, a Jobbik Magyarországért Mozgalom felirat irányából, ami balra viszi a kompozíciót. A nemzeti színek szembetűnő alkalmazása nyilvánvalóan Magyarországra, a magyar nemzetre utal. A magyar nemzet „hajója” tehát mozgásban van. Ez is más, mint a MIÉP esetében: a MIÉP-é zárt, kötött, védekezésre utaló jelképből áll.

2006-ban a két párt választási szövetségét az alábbi logóval erősítik meg:

3. kép a MIÉP-Jobbik Harmadik Út választási szövetség logója. Forrás: jobbik.hu

A kombináció a két szervezet egyenlőségét mutatja. Baloldalon a MIÉP-nek, a korábban alakult, régebben működő pártnak a jelképe, jobboldalon az újabb, a főként fiatalokat tömörítő Jobbiké. A logók a nemzeti trikolorát alkalmazzák, a színek pedig egymásra rímelnek: a MIÉP logó belseje zöld, a Jobbiké fehér, a pajzs egyiknél zöld, másiknál fehér. A feliratok színe viszont a színskála két ellentétes pólusa: fehér és fekete. A kép két nagyobb részét – a logókat – a Harmadik Út felirat (eszme) és a magyar zászló (érzelmi kötődés) kapcsolja össze.

³⁴¹ Kérdések és válaszok, 2002. október 10. jobbik.hu.

Tömeg és tér a nemzeti radikálisok önkonstrukciójában

1997 és 2006 közötti időszakban a MIÉP arculatának fontos eleme az utcai rendezvények látképének megjelenítése, ahogyan ezt a Választás 2002-es kiadvány címlapján található kép is tanúsítja:

1. kép. MIÉP nagygyűlés a Választás 2002 című kiadvány címlapjáról. Forrás: Magyar Fórum, 2002. február 14-i szám.

A MIÉP által készített kiadványban a tömegek MIÉP-es kötődését hangsúlyozzák, hiszen a kompozícióban mindenki a párt logója alatt áll.

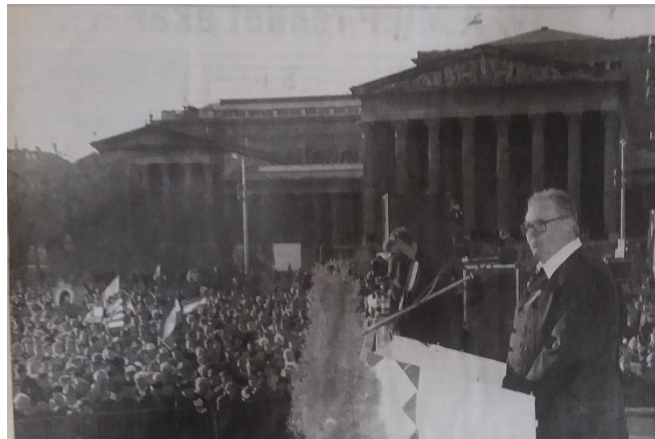
A párt önképének integráns része a Hősök terén tartott nagygyűlés, pontosabban annak vizuális reprezentációja. A tér 1997 óta a MIÉP tömegrendezvényeinek helyszíne, Budapest egyik legnagyobb, legtágasabb tere. A helyválasztás a történelmi köteléket és a folytonosságot is jelképezi, hiszen a Hősök tere a Milleniumi Emlékmű, vagyis a nemzeti pantheon szobrainak ad helyet.

Az 1998-as választások előtt rendezett március 15-i nagygyűlésről szóló képriport legnagyobb fényképe a Magyar Fórum címlapján megjelent látkép a téren összegyűlt MIÉP szimpatizánsokat mutatja. A képet úgy komponálták, hogy a Múcsarnok és a tér túloldalán lévő házak jól látsszanak. A kompozíció közepén a zászlóerdő, alatta a támogatók köre. A térnek valamint a szimpatizánsoknak önálló politikai szereplőként való megörökítése tehát kiemelkedően fontos a MIÉP számára.

2. kép 1998-as MIÉP nagygyűlés. 1998. március 15. Forrás: Magyar Fórum 1998. március 19.

A 2002-es kampányfüzet belső oldalán található fényképen a nagygyűlés helyszíne ismerhető fel, ám itt nagyobb hangsúlyt fektetnek a pártvezér és szónok, Csurka István bemutatására. A szónok alakja az előtérben, de nem középen látható. A vezér, a tüntetően résztvevők és a Hősök terét szimbolizáló Szépművészeti Múzeum a fénykép három egyenrangú szereplője.

3. kép MIÉP nagygyűlés a Választás 2002 című kiadvány címlapjáról. Forrás: Magyar Fórum, 2002. február 14-i szám.

A budapesti Hősök tere a nemzeti radikálisok MIÉP-hez kötődő köre politikai önképének része.

A 2006-os kampány szóróanyagain és a MIÉP Ifjúsági Tagozata archív weboldalán található képen a tüntetés résztvevői visszakapják önállóságukat, vezető politikus nem kerül a kompozícióba.

4. kép. Részlet a MIÉP 2006-os kampányanyagából. Forrás: OSZK Plakát és kisnyomtatványtár

A kompozíció alapja a jelen esetben is a Hősök terén tartott MIÉP nagygyűlés látképe. A távolban szemben látható a Múcsarnok, a kultúra megtestesítője, baloldalon pedig a honfoglaló magyarok vezéreinek szoborcsoportja. A kép egy nagygyűlés idején készült, nem egyszerűen ismeretlen emberek sokaságáról, hanem jól beazonosíthatóan egy párt híveiről. A színpadról készített fotó úgy mutatja a tömeget, mint amelyik betölti a teret. Egyfajta csoportképnek tűnik, melyen a miéppel szimpatizálók láthatók. A kép tanulsága szerint a párt számára a tömegrendezvényeken megjelentek szerepe kettős. Egyrészt büszkélkedik velük, hisz a támogatottságát jelzik a tömegek. Az utcai politizálást is a párt megkülönböztetőjegyeként vállalja és hangsúlyozza. Másrészt azonban azonosítja magát a „miépes” tömegekkel mint a párt számára fontos szereplővel és konstruktummal.

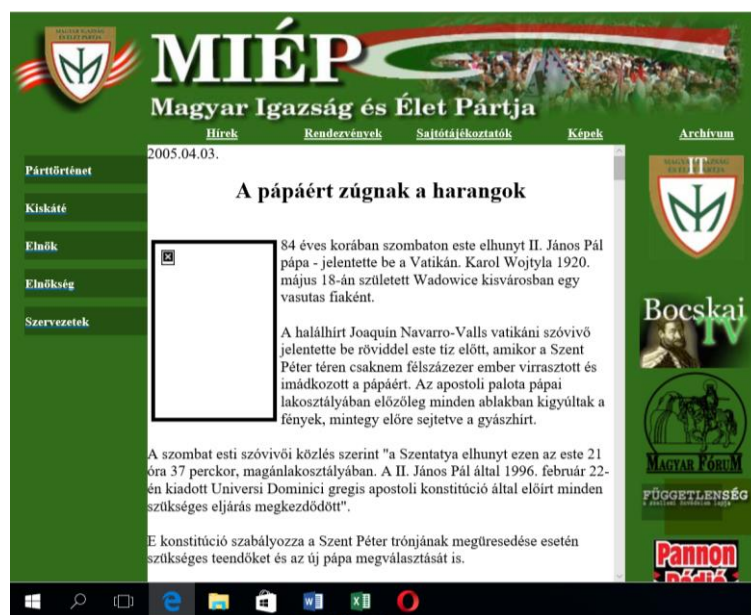
Az Ifjúsági Tagozat által némileg átalakított kompozíción a világos, nagyfényes égen idézet olvasható, aminek a szerzője nincs feltüntetve: „Magyarországot pedig meg kell mentenünk!...”.

5. kép A MIÉP Ifjúsági Tagozat oldalán között fénykép.

Az idézet többes száma és a tömeg látványa a közös feladatot, az együttes erőfeszítést mutatja. A tömeg felett álló idézet adja a célt, mely az együttes cselekvését vezérli. A kép centruma a pajzs formájú MIÉP logó és a mögötte részben eltakart Árpádsáv pajzs. Ezek a kompozíció integráló elemei. A MIÉP logó és az Árpádsáv pajzs védelmet nyújt a mögötte felsorakozóknak, ám aktivitást is vár a szimpatizánsoktól. Figyelemreméltó, hogy az Árpádsáv az utcai megjelenésben és a MIÉP Ifjúsági Tagozatának jelképei között tűnik fel először. A viszonylag zsúfolt képen nagy betűkkel olvasható a Magyar Igazság és Élet Pártja Ifjúsági Tagozatának neve, illetve az ifjúsági szervezet weboldalának neve.

A mottó és a pajzs egyaránt annak jele, hogy a MIÉP magát honvédő, közösségvédő harcos pártként kívánta prezentálni.

6. kép A MIÉP honlapja. A kép a 2005. április 3-i állapotot tükrözi. Forrás:

web.archive.org

A párt honlapjának vizuális elemei megerősítik a tömeg, a magyar zászló, az Árpád sáv és a MIÉP közötti asszociációs kapcsolatot. A honlapon domináns zöld szín a Magyar Fórum és a havi Magyar Fórum layoutjában is megjelenik. A zöld az MDF „hivatalos színe”, így a hajdani demokrata fórumos kötődésre is történik utalás. A zöld a piros ellentéte, mely a szocialisták által választott színtől helyezi legmesszebbre a pártot. E tekintetben a párt identifikációja a 1997 előtti időszak Csurka-konstrukciójával összhangban van.

A „miépes” vizuális konstrukciója az országgyűlési kampányok időszakában

A MIÉP képviselőjelöltekkel az 1998-as országgyűlési választásokat megelőző kampányban interjúk készülnek a Magyar Fórum számára. Az interjúkat majdnem minden esetben fényképek kísérik. Ezek a fotók is jól mutatják a MIÉP politikai marketinget elvető stratégiáját.

7. kép. Válogatás az 1998-as országgyűlési választásokon MIÉP színében indult képviselőjelöltekről. Forrás: Magyar Fórum.

A fekete-fehér igazolványkép formátum az egyszerűséget, a hétköznapiságot jelöli. Mindenki számára ismerős fénykép-típus. Az igazolványkép elsősorban az állami hatalom által regisztrált állapotokat szokta megörökíteni. Mindenekelőtt uniformizált személyábrázolás. A beállítás egyszerű: a felsőtestre, pontosabban az arcra koncentrál. Célja a személy azonosítása. Itt nincs tere az egyéniségnek, a fantáziának, a művészi kompozíciónak. Az igazolványképek szinte mindenkinek előnytelenek. A formátum azt sugallja, hogy a jelöltet, a pártot nem érdekli a külcsín. Nem festi magát szebbre, nem kellelti magát. A kép tárgya és jele ugyanaz: egy ember, még hozzá egy „miépes” ember. A jelöltek többsége szemkontaktust teremt az olvasóval. Ez a közvetlenség jele. Van azonban, aki kinéz a képből. Ezt nem korrigálták, nem egységesítették. Az öltözetek is többfélék: a férfiak leginkább öltönyben vannak, de teniszpólóban is le lehetett fényképezkedni. A mosoly sem kötelező. A nők ruhája zárt, magas nyakú, amivel konzervatív, kortalan képet festenek magukról. A képek heterogenitást sugallnak: férfiak, nők, idősek, fiatalok, középkorúak, elegánsabb és egyszerűbb öltözetek keverednek.

A MIÉP 2002-es kampányának egyik szemiotikai erőforrása az Oláh János képviselőjelöltet ért fizikai bántalmazás. A vérző fejű jelölt képe, a megtámadott interjúja, a verésre történő visszavisszautalás, illetve a MIÉP-eseket érő tettlegességről szóló beszámolók uralják a Magyar Fórum 2002. februári és márciusi lapszámait. A verést a többi párt erkölcstelenségét bizonyító ténynek tekintik: „a politika és az alvilág összekapcsolódott”³⁴², illetve a MIÉP-pel szembeni szimpátia megteremtésére igyekeznek felhasználni. Az aktivistát ajánlószelvények gyűjtése közben érte támadás Budapesten a szocialisták erősségének számító XIII. kerületben. Az az idő tájt fekete-fehér képeket közlő Magyar Fórumban színes fotón, tehát sokkal életszerűbben látható képviselőjelölt nem sokkal a támadás után mutatkozik: feje véres és sáros. Arcán a sokk és a meglepődés tükröződik.

³⁴² Ökoljog? 2002. február 21. Magyar Fórum.

8. kép. A Sötétség erői támadnak a MIÉP ellen című cikkhez kapcsolt fénykép. Forrás: Magyar Fórum, 2002. február 14.

A megtámadott aktivista a MIÉP-et szimbolizálja, Oláh János bántalmazása a párt elleni támadás személyes megélését teszi lehetővé. Az aktivista a „miépeseket” fenyegető veszélyt reprezentálja: fizikai szenvedést kell elviselnie a politikai szimpátiája miatt. A „miépes” ebben a konstrukcióban tehát a magyar politika áldozata, személyesen is átéli a pártot ért ütések. A kép melletti cikkben listázzák, hogy a pártaktivistákat milyen támadások érték kampányolás során. A párt szimpatizánsai számára tehát a politikai „külvilág” veszélyes hely.

A „miépesek” prototípusa Csurka István. Önálló vizuális megjelenítését tekintve érdemes megnézni a Magyar Fórum című újságban megjelent publicisztikáihoz csatolt fényképeket. A 1997 és 2002 között „Minden, ami van” című sorozat mellett közölt képen a pártvezető lefelé a publicisztika szövegére néz, míg a 2002 utáni időszakban egyenesen az olvasóra tekint. A pillantás irányának megváltozása jelzi, hogy korábbi képein a pártvezér a szövegre figyel, míg a későbbi fotókon az olvasóval kíván kapcsolatot kezdeményezni. Mindhárom képen sötét öltönyben, fehér ingben látható, ami hagyományosan elegáns férfiviseletnek tekinthető. Míg az első két fotón a pártvezető egyedül látható, a harmadikon valamelyik rendezvényük előterében fotózták le. A korszak végén közölt kép kompozíciója a pártvezér központi és közvetítő szerepét hangsúlyozza: a vizuális konstrukció szándéka szerint Csurka lenne a kapocs a szimpatizánsok és a kép nézője között.

9. kép Csurka István fotói a Magyar Fórumban megjelenő publicisztikák mellett. Forrás: Magyar Fórum 1998, 2002, 2006.

Csurka Istvánt többször örökítik meg tömegrendezvények szónokaként, jellemzően beszéd közben vagy egyfajta ölelő kartartással. Mindezekkel a nemzeti radikálisok és Csurka közötti szoros kapcsolatot kívánják bemutatni: a pártelnök vezeti (beszédekben iránymutatásokkal ellátja) és szereti közösségét, mely meghallgatja és követi őt.

10. kép A MIÉP március 15-i megemlékezése 2005-ben. Forrás: Magyar Fórum 2005. március 17.

A nemzeti radikálisok vizuális önreprezentációjában az idő előre haladtával a modalitás folyamatosan emelkedik. A fekete-fehér képeket színes fotók váltják fel. A Magyar Fórum 2003 februárjában tér át a színes nyomtatásra, ám a bántalmazott képviselőjelölt többször is bemutatott fotója már 2002-ben is színes nyomtatásban jelent meg. Oláh János ábrázolása kifejezetten naturalisztikus, ami tovább erősíti a reprezentáció szándékolt hitelességét. Az ikonográfia része

a kontextus megmutatása. A nagygyűlésekről készült képek rendre mutatják a tér egészét, ezzel is emelve az önreprezentáció kommunikálni vágyott „igazságértékét”. A honlapon és a kampányanyagokban közölt vizuális elemek modalitása azonban alacsony marad: a Hősök terén készült tömegfotót a nemzeti radikális közösség által gyakran használt motívumok montázs, illetve Csurkától származó idézetek foglalják keretbe.

Fontos megemlíteni, hogy a vizsgált időszakban szökken szárba a közösséghez tartozás mindennapi élethelyzetben történő megvallását ösztökélő, a nemzeti radikálisok körének azonosítását elősegítő tárgyak, termékek elterjedése, ilyenek például a Nagy-Magyarország térképét mutató matricák, a rakamazi turul jelképével ellátott börtáskák, a székely rovásírással ellátott ruhák, emléktárgyak.³⁴³

Az ellenfél vizuális konstrukciója az országgyűlési kampányok időszakában

Az 1998-as kampányban a Magyar Fórum hat részes képregény sorozatot indít Robin Hoorn kalandjairól. Robin Hoorn nem más, mint Horn Gyula. A képregény voltaképpen a miniszterelnök életét úgy meséli el, mint valamiféle antiszuperhős fejlődéstörténetét. Hangsúlyozza gyermekkori agresszivitását, fiatalkori brutalitását, iskolai rossz teljesítményét, azokat a döntéseit, amelyek következtében a gonosz harcosa lett, s innentől kezdve a „szegényeket fosztogatta, s zsákmányt a gazdagoknak adta”.³⁴⁴

11. kép Robin Hoorn kalandjai. 1. rész Forrás: Magyar Fórum 1998. február 19.

³⁴³ A közösséghez való tartozás és annak azonosítását szolgáló hétköznapi vizuális elemek megjelenése jól látható Kriza Borbála és Wizner Balázs Dübörög a nemzeti rock című dokumentumfilmjében.

³⁴⁴ Robin Hoorn kalandjai. Magyar Fórum, 1998. április 2.

A képregényben feltűnik még Kuncze Gábor a városbíró és Pető Iván a seriff szerepében, akik bár a kezüket nem piszkolják be, de támogatják és haszonélvezői Robin Hoorn gaztetteinek. 2002-ben is hasonló munkamegosztást láttatnak a szocialisták és a liberálisok között: a szocialistákat jelképező izmos, erős, dinamikus fiatalembernek a Tanácsköztársaság „Fegyverbe!” plakátjára emlékeztető alakja alatt miniatűr, de jól öltözött és jól táplált figurák állnak „Demokráciát!” követelő zászlókkal. A rajz a nemzeti radikálisok számára készült az ellenfelek erőszakos viselkedésének a bemutatására. A furkósboton megjelenő sarló és kalapács kommunista szimbólum a szocializmus és a korabeli baloldali, illetve liberális körök közötti folytonosságot ábrázolja.

12. kép. Ébresztő Magyarok! című cikk melletti grafika. Forrás: Magyar Fórum, 2002. február. 14.

Az ellenfelekkel kapcsolatos legfőbb vizuális mondanivalójuk a szocialisták és a Fidesz közötti azonosság. Az alábbi képen mind Gyurcsány Ferenc, mind pedig Orbán Viktor bábok, akiket egy sötétben alig látható nagyobb entitás mozgat, tehát a politikusok önállótlanok és irányítottak. Mindkét báb ugyanoda van rögzítve, tehát a mozgásuk közötti különbség megtévesztő, hiszen egyazon akarat játszik velük. Ilyen képet csak a nemzeti radikálisok fórumain lehet látni.

13. kép Montázs Csúrka István „Megmaradni” című publicisztikája mellett. Forrás: Magyar Fórum, 2006. január 12.

Mindkét alábbi montázon ugyanez az üzenet, tudniillik, hogy Orbán Viktor és Gyurcsány Ferenc között valójában nincsen különbség. Jól látható szerkesztési szándék a cselekedetek és a testbeszéd közötti hasonlóság bemutatása. A két miniszterelnök-jelölt közötti különbségek mindössze az öltözködésben, tehát a felszínen mutatkoznak. A kép előnytelenül, nevetséges arcvonásokkal ábrázolja a modelleket. A felvétel mintegy leleplezi a szereplőket, akik a megkomponált ellenségeskedésük ellenére voltaképpen ugyanolyanok és ugyanazt csinálják.

14. kép Montázs a Magyar Fórum címlapjáról. Forrás: Magyar Fórum, 2006. március 30.;
Montázs a „Balítéletek. Jobboldal = Fidesz? Egy hazug képlet veszélyei” című cikk mellett. Forrás: fuggetlenség.hu 2006. február 16.

Az ellenfelekkel kapcsolatos vizuális konstrukció esetében alacsony modalitású kompozíciókkal találkozunk. Mindegyik esetében jól látható, hogy nem az ábrázolás nem a valóságot, hanem a szerkesztői akaratot tükrözi. Az ellenfelek ábrázolását montázsok és rajzok segítik.

A nemzeti radikálisok stílusa: spirituális beszéd és frusztráció

Egy politikai közösség önmegjelenítése kapcsán szót kell ejtenünk a stílusról is. Különösen fontos ez a nemzeti radikálisok esetében, mert ez a politikai közösség kommunikációs és nyelvi szempontból is igyekezett megkülönböztetni magát a jobbközép, a liberális és a baloldali csoportosulástól.

A nemzeti radikális közösséget alapvetően két stílus integrálja: a) a spirituális stílus, mely a hitvallás, a hitvallás magyarázataihoz és igehirdetéshez hasonlatos beszédmódot és fordulatokat foglal magába, valamint b) a panaszkodás.

Lássuk először a spirituális beszéd stílusát!

A nemzeti radikálisok politikai önképében a kereszténység, elsősorban a református tradíció és formák kiemelkedő jelentőségűek. A MIÉP képviselői minden választási kampány előtt összefoglalják programjukat, melyet „hitvallás” címmel illetnek. A képviselőjelöltek így könyörögnek a túlvilági erőhöz a politikai sikerért:

Magyarok Istene, Isten, egyetlen Istenem segíts meg!³⁴⁵

A MIÉP honlapján a nyitóoldal köszöntője is Istent említi:

Isten segítsen valamennyiönket!³⁴⁶

A nemzeti radikális politikusok és aktivisták feladata ennek a hitvallásnak a magyarázata és terjesztése.

A prédikáció stílusa leginkább a szónoklatban és a hosszabb publicisztikákban jelenik meg.³⁴⁷

Itt a beszélő és a hallgatóság közötti közösségi és spirituális viszonyt kívánják megteremteni

³⁴⁵ A magyar nemzet radikális mozgalom hitvallása, Magyar Fórum, 1998. március 5.

³⁴⁶ <https://web.archive.org/web/20000302162918/http://miep.hu:80/>

³⁴⁷ A prédikáció formai elemeinek azonosításában nagyban támaszkodtam Finkenwalder Homiletik, Halbjahrs-Seminar-Vorlesungen 1935-1939. Nachschriften verschiedener Kurse. in: D. Bonhoeffer, Gesammelt Schriften Bd. IV, hg. v. E. Bethge, München 1960 (ford: Steinbach József, 2000). kiadványára.

(ahogyan a prédikációk során is), ami élesen szemben állt az egyénre és a racionális kalkulálásra építő beszédmóddal. A spiritualitás itt Istennel, Jézussal, a Szentírással való kapcsolat megteremtését jelenti.

A nemzeti radikálisok politikája Istentől kapott küldetés. Más pártok programja pedig nem egyszerűen rivális gondolatok gyűjteménye, hanem a Magyarországot fenyegető tévtanok listája. A prédikáció stílusa elsősorban a Hegedűs család tagjainak megszólalásaiban van jelen³⁴⁸, és Csurka Istvánhoz köthető. A prédikációhoz hasonló beszédmód segítségével a nemzeti radikálisok spirituális vezetői a közösség főbb tanait foglalják össze, rámutatnak a hamis út mibenlétére és óva intenek tőle.

Egyetlen megoldás: népi nemzeti radikalizmus. (...) Mi maradunk a keskeny úton, amit Jézus mutatott.³⁴⁹

A „prédikátor” feladatokat is ró a közösségre:

Merjük hát kifejezésre juttatni hazánk és nemzetünk ellenségeivel szembeni halhatatlan gyűlöletet, leplezzük a likudizmus mótelyét. (...) Krisztus-hitünkben pedig legyünk megvesztegethetetlenek és megalkuvást nem tűrők.³⁵⁰

Visszatérő fordulatuk az „Isten bennünket így segítjen” lezárás.³⁵¹

A spirituális stílus a Jobbik alelnökének, később pártvezetőjének Vona Gábor önképében is jelen van:

Kiskoromtól fogva érdeklődéssel lapozgattam a képes Bibliát, édesanyám imádkozni is tanított, de a keresztlő elmaradt. Egészen tizennyolc éves koromig. Az egyik barátommal, mint normális kamaszok példaképeket keresgélünk, és megannyi rockszár után jutottunk el Jézushoz, akiről elég felszínes információink voltak. (...) Pár hónap múlva - a haveri kör teljes megrökönyödésétől kísérve - a mennyországba vetett hittel keresztelkedtünk meg.³⁵²

A spiritualitás a személyes hit megvallásában, politikai cselekedetük magyarázatában játszik szerepet.

³⁴⁸ Isten előtti sorskérdésünk: a parlamenti választás. Magyar Fórum, 1998. április 23. Isten előtti sorskérdésünk: a parlamenti választás. II. rész Magyar Fórum, 1998. április 30. Isten előtti sorskérdésünk: a parlamenti választás. II. rész Magyar Fórum, 1998. május 7. A Harmadik Út Nagygyűlése, Magyar Fórum, 2005. október 27.

³⁴⁹ Isten előtti sorskérdésünk: a parlamenti választás. II. rész Magyar Fórum, 1998. április 30.

³⁵⁰ Augusztus 20 – MIÉP: Csurka szerint a magyarság megmaradása a kérdés. 2005. augusztus 20. MTI.

³⁵¹ Memorandum, Magyar Fórum, 2005. január 6.

³⁵² Beszélgetés Vona Gáborral, a JMM alelnökével, 2003. július 10. Jobbik.hu

A radikális közösség megkülönböztető stílusa a panaszkodás, A stílust jellemzi az önsajnálát. Ebben a beszéd módban a megszólalók a hiányokra, a negatívumokra fókuszálnak. A nemzeti radikálisok konstrukciójában Magyarország, a magyarok vagy a nemzeti radikális közösség áldozatként tűnik fel.

Feladjuk a függetlenségünk és önállóságunk egy részét Brüsszelnek. El kell fogadni. Jönnek az áremelések. El kell fogadni. Egyes intézmények be lesznek és be vannak tiltva, egyes személyek ki vannak rúgva, és helyükbe mindenütt az ő embereik kerülnek. El kell fogadni. A cenzúra működik. El kell fogadni. Egy kis adó antennáját kitépik a falból, egy gyerekembert, aki odakiált valamit a miniszterelnöknek egy falusi utcán, meghurcolnak, egy picike egyesületet, mert nem tetszik a neve, és tagjainak a tartása, meghurcolnak, pusztán azért, hogy példát statuáljanak.³⁵³

A megszólalók hibáztatják a politikai elitet, de elsősorban a Nyugatot, mely becsapja és kiszilpolyozza az országot és a népet. Sűrűn panaszkodnak, hogy a médianyilvánosságból kirekesztik őket, támadják őket, hazugságokat terjesztenek róluk. Hangot adnak annak, hogy aktivistáikkal igazságtalanul bántak, munkahelyükön hátrányba kerültek politikai nézeteik miatt. A méltatlankodás szavaival emlékeznek meg kulturális életük hátrányos megkülönböztetéséről. A bűncselekmények sértetteiről készített riportokban is kifejezik haragjukat, amikor arról beszélnek, hogy az áldozatok baját elhallgatják.

(...) nyilván más lenne a helyzet, ha a cigányok lennének az áldozatok. Akkor az ombudsmantól Strasbourgig érne a botrány.³⁵⁴

A panaszkodás stílusának segítségével levezető ugyan a politikai kudarcokból, sikertelenségek-ből fakadó érzelmek, ám a sajnáltatás a politikai eredménytelenséggel is összekapcsolja a közösséget.

³⁵³ Magyar Szemmel, Magyar Fórum, 2003. január 16.

³⁵⁴ Folytatódó cigányterror, kuruc.info, 2006. május 17.

Összegzés

A tanulmány a nemzeti radikális politikai közösség szemiotikai konfigurációját mutatta be. Mégpedig azokat a jeleket, amik segítségével megteremtik a politikai közösségüket. A vizsgált időszakban a nemzeti radikálisok sikereket és kudarcokat is átéltek, önképük és konstrukcióik ennek megfelelően változtak.

A nemzeti radikális politikai közösség folytatta az előző korszakban megkezdett identitásteremtő munkát, amiben főként a közösségen kívüli politikai cselekvőktől való távolságtartásukat igyekeztek világossá tenni. A megkülönböztetés egyik eszköze az outgroup azonosítása, a másik az ingroup számára felajánlott politikai, kulturális és életmódbeli minták kibocsátása. A közösség összetartozásában az az idő tájt kiépülő intézményi keretek mellett (elsősorban a MIÉP és a Jobbik), a személyek (képviselőjelöltek, aktivisták, pártvezetők) játszottak kiemelkedően fontos szerepet. A kutatás eredményeit a 1. táblázat foglalja össze.

A kutatás során többféle forrásból gyűjtött adatok alapján arra a következtetésre jutottam, hogy a nemzeti radikális politikai közösség legfontosabb konstrukciója, szemiotikai erőforrása az ellenségeinek körülhatárolása és jellemzése. A nemzeti radikális közösség ellenségei nemcsak a rivális pártok és politikusok, hanem a politikán túl aktív kulturális elit, illetve a zsidóság.

Megemlítendő a magyarsággal kapcsolatos konstrukció. A populista politikusokkal ellentétben, a nemzeti radikális közösség vezetői a korszakban nem udvaroltak a választóknak, s annak sem láttam jelét, hogy bármilyen módon igyekeznének kitapogatni az állampolgárok preferenciáit.

A nemzeti radikálisokat leginkább mozgósító témák közé tartozott a határrevízió, a határon túli magyarság megsegítése, az euro atlanti integráció kritikája, illetve a Demszky Gábor vezette Budapest politika és a liberális kultúrpolitika ellenzése.

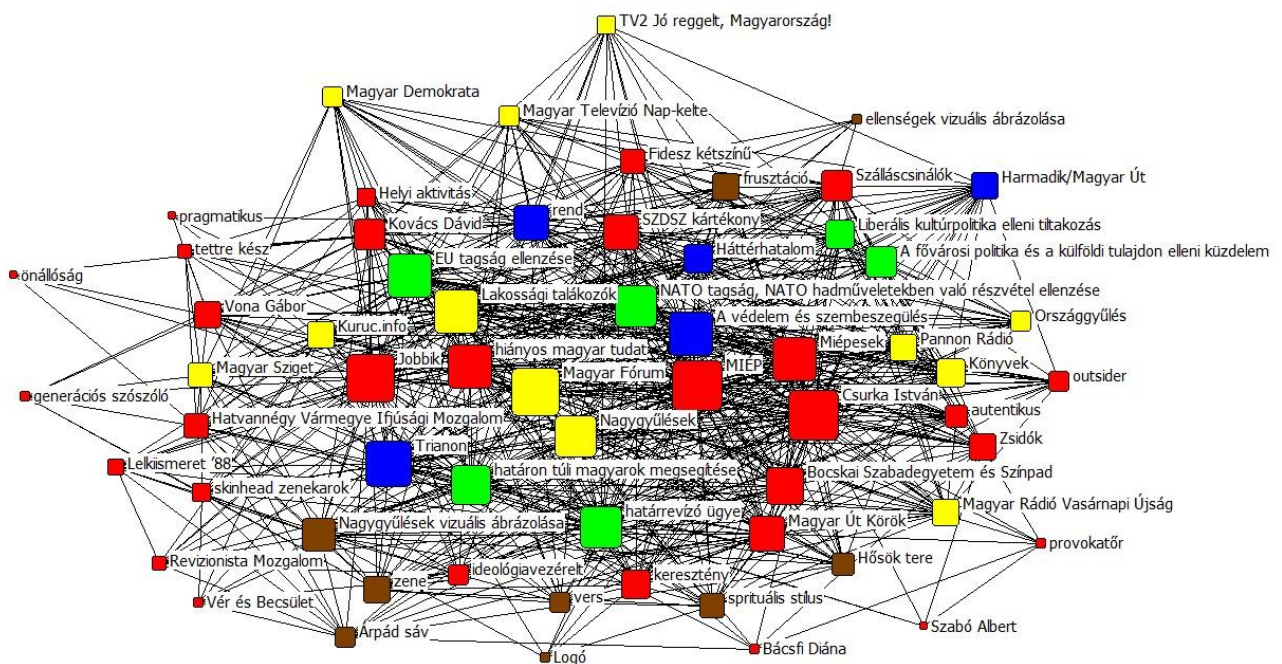
A nemzeti radikalizmus diskurzusában elsősorban a védelemhez és az ellenálláshoz kapcsolódó elemeket találunk: védelmet a magyarságnak, a magyar kultúrának, a gazdaságnak, illetve ellenállni a mindezeket fenyegető belső és külső erőknek. A diskurzusaik alapján tehát egy vitaképtelen és kompromisszumkötésre alkalmatlan közösség képe sejlik fel.

A nagymédiával való elégedetlenségük mellett, az emberekkel való közvetlen kapcsolattartás vágya, a magyarok felvilágosítása, felemelése és politikába történő beemelése tükröződött a nemzeti radikálisok csatornahasználatában is. Az utcákon és tereken való politizálás, illetve a

lakossági találkozók sűrűségén túl, a közösségi élet megszervezése (hagyományörzés, kulturális programok) is a nemzeti radikális politikai identitás része.

A nemzeti radikális politikai közösség megkülönböztető stílusként a spirituális és a panaszkodó beszédmódot azonosítottam. Előbbivel a közösség túlvilági kapcsolódásait és megalapozottságát igyekeztek biztosítani, utóbbi a siránkozás formáit alkalmazza a közösséget érintő folyamatos kudarcok feldolgozására. A nemzeti radikálisok számára a politikai kommunikáció a ventillálás feladatát is betöltötte.

A szemiotikai erőforrásokról készített mindmap a nemzeti radikális közösség főbb konstruktumait mutatja (1. ábra). A társadalomszemiotikai elemzés során arra jutottam, hogy a kívülről lehatároló jelek sűrű szöveggel tartják össze a nemzeti radikálisok körét. A Magyar Demokrata című hetilap, mint csatorna és a határon túli magyarok megsegítésének ügye a jobbközép felé mutató kapcsolódási pontokat jelzi.

1. ábra. A nemzeti radikális közösség konstruktumairól készített mindmap.³⁵⁵

³⁵⁵ A mindmap vizualizációjában Bene Márton segédkezett.

Noha a MIÉP és Csurka István kiemelkedő szereplők, a közösség kellően sokféle ahhoz, hogy nélkülük is megmaradjon. A Jobbik és a különböző kulturális, illetve hagyományörző csoportok között már ekkor megfigyelhető kapcsolat a Jobbik későbbi felemelkedésében jelentős szerepet játszhat.

Felhasznált irodalom

Finkenwalder Homiletik, Halbjahrs-Seminar-Vorlesungen 1935-1939. Nachschriften verschiedener Kurse. in: D. Bonhoeffer, Gesammelt Schriften Bd. IV, hg. v. E. Bethge, München 1960 (ford: Steinbach József, 2000).

Gerő András, Szilágyi-Gál Mihály, Bernáth Gábor, Monori Áron (2002). Gyűlöletbeszéd a mai magyar sajtóban. Kerekasztal-beszélgetés. *Médiakutató*, tavasz.

Gerő András szerk. (2001). Antiszemita közbeszéd Magyarországon 2000-ben. Budapest: B'nai B'rith Első Budapesti Közösség.

Hack József (2002). Az ellenség arcai: A Magyar Fórum antiszemitizmusa (1994 – 1999). In: Csepeli György – Örkény Antal szerk.: Gyűlölet és politika. Friedrich Ebert Alapítvány: Budapest. 254 – 302. oldal.

Kiss Balázs (2016). Esemény, hálózat, szemiozis. A politikai kommunikáció történetének megírhatóságától. *Politikatudományi Szemle*. XXV/1. 10–28. oldal.

Kiss Balázs (2016). Rövid vázlat a kiindulópontokról és a módszerről. In: Kiss Balázs szerk. *Politikai kommunikáció Magyarországon, 1990 – 1997. Tanulmányok egy korszak kommunikációs jellegzetességeiről*. *Studies in Political Sciences*. Politikatudományi tanulmányok. 2006/1. Letölthető: http://politologia.tk.mta.hu/uploads/files/Politikai_kommunikacio_1990_-_1997_final.pdf

Kovács Éva, Kriza Borbála, Vajda Júlia (2002). Fiatalok és a jobboldali radikalizmus. MIÉP-es élettörténetek. In: Csepeli György – Örkény Antal szerk.: Gyűlölet és politika. Friedrich Ebert Alapítvány: Budapest. 339 – 365. oldal.

Koltai Péter (2002). Szélsőjobboldali gondolkodás és érvelés egy internetes vitafórumon. In: Csepeli György – Örkény Antal szerk.: Gyűlölet és politika. Friedrich Ebert Alapítvány: Budapest. 400 – 429. oldal.

Kress, Gunther – Van Leeuwen, Theo (2006). *Reading Images: The Grammar of Visual Design*. Routledge.

Kriza Borbála (2002). Ellenségdiskurzusok. Csurka István retorikája. In: Csepeli György – Örkény Antal szerk.: *Gyűlölet és politika*. Friedrich Ebert Alapítvány: Budapest. 232 – 253. oldal.

Mihancsik Zsófia (2001). Áruzkodó idézetek. In: Gerő András (szerk) *Antiszemita közbeszéd Magyarországon 2000-ben* Budapest: B'nai B'rith Első Budapesti Közösség.

Mihancsik Zsófia (2002). A Vasárnapi Újság antiszemitizmusa és populizmusa. In: Csepeli György – Örkény Antal szerk.: *Gyűlölet és politika*. Friedrich Ebert Alapítvány: Budapest. 364 – 399. oldal.

Monori Áron (2002). Egy antiszemita lap és egykori szellemi előfutára. *Médiakutató*, tavasz.

Szabó Gabriella (2016). Népi radikálisok, 1990 – 1997. In: Kiss Balázs szerk. *Politikai kommunikáció Magyarországon, 1990 – 1997. Tanulmányok egy korszak kommunikációs jellegzetességeiről*. Studies in Political Sciences. Politikatudományi tanulmányok. 2006/1.

Letölthető: http://politologia.tk.mta.hu/uploads/files/Politikai_kommunikacio_1990_-_1997_final.pdf

Van Leeuwen, Theo (2004). *Introducing Social Semiotics*. Routledge.

Varró Szilvia (2002). „Magyarország utolsó állapota”. In: Csepeli György – Örkény Antal szerk.: *Gyűlölet és politika*. Friedrich Ebert Alapítvány: Budapest. 200 - 219. oldal.

1. táblázat. Összefoglaló a nemzeti radikálisok szemiotikai erőforrásairól.

	Konstruktumok			Konstruktum jellemzői
Aktorok	ingroup: nemzeti radikálisok	szervezetek	MIÉP; Jobbik; Magyar Út Körök; Hatvannégy Vármegye Ifjúsági Mozgalom	outsider; autentikus; keresztény; tettere kész; fiatal generáció képviselője
		személyek	Csurka István; képviselőjelöltek	alapítóatya és tehertétel; A „miépes” prototípusa; áldozat
	outgroup: többi politikai cselekvő	szervezet	MSZP; SZDSZ; FIDESZ	szálláscsinálók; külföldi érdekek képviselői
			EU, NATO	gyarmatosítók
		csoportok	zsidóság; izraeliek	kiszípolyozzák a magyarokat
		személyek	Torgyán József, Bácsfi Diána és a többiek	provokátor
	állampolgárok	magyarság	tunya; passzív; rossz egészségügyi és mentális állapotú; szegény; áldozat	
Ügyek	határrevízió			2000 körül lényeges; elpuskázott lehetőség; erőtlen magyar külpolitika; vajdasági magyarok védelme
	a határon túli magyarság megsegítése			védelem; törődés; határon túli magyarok példaképek
	az euroatlanti integráció kritikája			ellenállás; semlegesség; megtévesztések leleplezése
	Demszky Gábor vezette Budapest politika ellenzése			kiárusítás; külföldi tulajdonlás ellenzése; plázák ellenzése; bevándorlás ellenes; fogyasztói társadalom-kritika
	liberális kultúrpolitika ellenzése			multikulturalizmus ellenesség; magyar kultúra védelme
Diszkurzív elemek	nemzeti radikalizmus diskurzusa			védelem és szembeszegülés
	metaforák	Trianon		folyamatos veszteségek sora; magyarság önfeladása; politikai tabu; közösségtudat; magyarság összetartozása
		Háttérhatalom		minden történés igazolás; megfoghatatlan; láthatatlan; egyértelmű és jól követhető; erőszakos;
		Harmadik/Magyar Út		birodalmaktól történő távolságtartás; nemzeti függetlenség; szuverenitás
		Rend		renderemtés; erkölcsös élet; szigorú büntetés; magyar termékek védelme

Csatornák	saját csatornák	nyomtatott sajtó	Magyar Fórum Havi Magyar Fórum	Csurka István lapja; véleménycikkek irodalmi, társadalmi; kulturális és politikai folyóirat
		rádiós és televíziós műsorok	Vasárnapi Újság	egyházi információk; határon túli magyarság; jobbközép politikai közösség szereplői felé nyitott
			Pannon Rádió, Kincsem rádió	nemzeti rock; betelefonálós műsorok; Hegedűs Loránt jegyzetei
			Sajtóklub	jobbközép politikai közösség szereplői felé nyitott
		internet		EU-ellenes platformok
		könyvek		közéleti írások; gazdasági témák; szociográfiai leírások
		lakossági találkozók		helyi jelenlét
		nagygyűlések		térfoglalás; erődemonstráció; Trianon és 1956 emlékének hangsúlyozása; Hősök tere; Csurka és a tömeg viszonya
		kulturális rendezvények		Szabó Dezső; szavalatok; megzenésített versek
	nemzeti radikálisoktól független csatornák	nyomtatott sajtó	Magyar Demokrata	1998 és 2002 között interjúk Csurka Istvánnal, Gidai Erzsébettel, Lentner Csabával. Szerkesztőségi cikkek: kettős mérce áldozata a MIÉP
beszélgetős televíziós műsorok, televíziós interjúk		Nap-kelte; Jó reggelt Magyarország!; Elnökök a Közgázon	ellenséges terep a nemzeti radikálisok számára	
Országgyűlés			Lentner Csaba; Gidai Erzsébet; adatok; racionális érvelés	
Vizuális elemek	logók	MIÉP	pajzs; harcos; maszkulin; zárt; statikus; hagyomány	
		Jobbik	hajó; kerek formák; dinamikus; nemzeti színek; kalandvágy	
	képek	Csurka István	igazolványkép formátum; tömeggel közösen	
		MIÉP képviselőjelöltek	igazolványkép formátum; egyszerű öltözetek	
Tömeg Ellenség		Árpád sáv; magyar zászló; MIÉP zászló mindenki egy tőről fakad; egy nagyobb erő mozgatja őket		
Stílusok	spiritualitás		Isteni kapocs; túlvilági kötődés; személyes hit megvallása	
	panaszkodás		önsajnálát; hibáztatás; áldozati beszédmód	

A LIBERÁLIS POLITIKAI KÖZÖSSÉG KOMMUNIKÁCIÓJA, 1990-1997

Kiss Balázs – Nábelek Fruzsina – Farkas Xénia

Az alábbiakban azokat a szemiotikai erőforrásokat mutatjuk be, amelyek alapján körülhatárolható a liberális politikai közösség a kutatásunk által első korszakként meghatározott időszakban, vagyis 1990 tavaszától 1997 ősziéig.¹ A korszak végére jelentős átrendeződés történik a közösségekben, olyannyira, hogy például az egyik nagy párt, a Fidesz a szemiotikai erőforrásai alapján kikerül a közösségből, és meg is szűnik magát liberálisnak minősíteni. Az, amit a magyar politikai életben akkortájt *a liberálisokon* érteni szokás, 1994-et követően egy karakteres értelmiségi és média közegre, az SZDSZ-re és holdudvarára, támogatóira szűkült.

A tanulmány a liberális politikai közösség szemiotikai konfigurációját bemutató azokat a jeleket sorolja fel és írja le, amelyek a közösség tagjai és a külvilág számára azonosítják a liberálisokat. Másképpen fogalmazva: arra a kérdésre ad választ, hogy milyen jelek segítségével igazodhatott el akár a liberális közösség tagja és szimpatizánsa, akár valamelyik külső csoport, más politikai közösség tagja és szimpatizánsa azt illetően, hogy melyik és milyen a liberális politikai közösség. Ezeket a jeleket, szemiotikai erőforrásokat alkalmazta az adott politikai közösség akkor, amikor közölni akart valamit a sajátjaival és másokkal, továbbá ezeket a jeleket és szemiotikai erőforrásokat alkalmazta a külső politikus, szervezet, médium és állampolgár akkor, amikor azonosítani akarta a kommunikálót és a kommunikációs aktust a szerint, hogy vajon a liberális politikai közösséghez tartozik-e.

A továbbiakban azt mutatjuk tehát be, hogy mely személyek (politikusok és mások), mely szervezetek (például pártok), mely médiumok, milyen szavak és diskurzusok, milyen ügyek és csatornák tartoztak a liberális politikai közösség szokásos szemiotikai erőforrásaihoz. Tartozhattak ezek a liberálisokhoz azért, mert maga a liberális politikai közösség akarta így, és ezért őket használta, de tartozhattak azért is, mert külső csoportok így azonosították, jellemezték a liberálisokat a saját politikai közösségük számára.

¹ A dolgozat háttéréül szolgáló kutatást az OTKA támogatja (112323). A szerzők ezúton mondanak köszönetet Horváth Tamarának, Tamás Viktóriának, Evanic Ritának, Kertész Dávidnak és Horváth Dávid Dánielnek az adatgyűjtésben való közreműködésükért. A dolgozat 2016-os előtanulmányát Mihályffy Zsuzsanna és Nábelek Fruzsina készítette.

Aktorok

A Fidesszel kezdünk, mivel először ez a párt azonosította magát liberálisként. Ezután az SZDSZ következik, mely a kezdeti hezitálás után az időszak végére kifejezetten liberális pártnak, a magyar liberális pártnak nevezte magát. Ezt követően az egyes identifikáló politikusok konstrukciói következnek, majd a közösség konstrukciójában fontos médiumokat mutatjuk be. Ismertetjük a más pártokról és politikai erőkről a nyilvánosságban megjelent minősítéseiknek azokat az elemeit, amelyek még világosabbá tették a liberális politikai közösség identitását.

Fiatal Demokraták Szövetsége

A Fidesz az első politikai párt, amely liberálisként határozza meg magát. Ennek egyik jele, hogy előbb lép be a liberális pártok *nemzetközi együttműködésébe*, a Liberális Internacionáléba, mint az SZDSZ, és meg is marad benne a korszak végéig. A kitartás nemcsak azzal jár, hogy külföldön továbbra is liberálisnak tekintik, hanem azzal is, hogy a liberális politikai közösségben még 1997-ben is meg-megjelenik annak a gondolata, hogy 1998-ban esetleg liberális kormánykoalíció állhat fel.²

Maga a liberális jelző azonban szinte teljesen eltűnik a párt konstrukciójából, felváltja a *szabadelvű* melléknév. Például a párt nagyjelentőségű 1996-os vitairata, melynek címe: *A polgári Magyarországért*, mindjárt az első pontjában így határozza meg a Fideszt:

A Fidesz – Magyar Polgári Párt az ezredforduló Magyarországnak polgári középpártja, olyan szabadelvű néppárt, amely a korszellem kihívásaira válaszolva... fogalmazza újra a maga számára a modern kor irányadó értékeit: *a szabadság, az egyenlőség és a szolidaritás értékét.*³

Identitáskonstrukciójának további kardinális eleme *az előző rendszerrel való teljes szakítás*. Ez két fő pilléren nyugszik.

² Liberális nacionálé. Népszabadság, 1997. július 5.

³ Az 1998-as választási program is a Szabadság és jólét címet viseli, ugyanakkor a szabadságról nincsen benne címszó.

Az *ideológiai* pillért a *kommunizmustól* való kategorikus *elhatárolódás* adja. Ez jelen van például Orbán Viktornak a Nagy Imre újratemetésén elmondott beszédében, és megfogalmazódik a párt alapító nyilatkozatában, hogy ugyanis a Fidesz kifejezetten a KISZ-szel, az 1990 előtti Kommunista Ifjúsági Szövetséggel szemben, annak alternatívájaként jött létre.⁴ A Fidesz ekkortájt *radikális, liberális és alternatív* szervezetnek mondja magát, amely „megalkuvás nélkül követeli a pártállami rendszer lebontását, [...] és kendőzetlenül képviseli demokratikus álláspontját”.⁵ Saját radikalizmusukat elsősorban ezeknek az elveknek a nyílt kimondásában és az ehhez való ragaszkodásban látják.⁶ Az előző rendszertől való elhatárolódás a Fidesz esetében az MSZP-vel való együttműködés elutasításával is együtt jár.⁷

A másik pillér a generációs kritérium: a *fiatalság*. Hogy ez nagy jelentőséggel bír a Fidesz identitáskonstrukciójában, arra nemcsak a párt névválasztásából következtethetünk, hanem például abból is, hogy a tagság feltételeként megállapított 14 éves alsó korhatárt csak 1993-ban emelik 16-ra, és ugyanekkor törlik el a 35 életévet, mint felsőt. A pártot kívülről szemlélők – különösen, ha inkább az SZDSZ-szel szimpatizálnak – abban a kontextusban is hangsúlyozzák a fiatalságot, hogy emiatt bizonyára nem akar a párt már 1994-ben kormányra kerülni.⁸ R. Székely Julianna pedig még 1998-ban is arról ír, hogy milyen szomorú, hogy ezek a fiatal politikusok kormányra kerülve hátat kell fordítsanak fontos illúzióknak, pedig ez még korai nekik.⁹

A fiatalságnak, amellett, hogy az SZDSZ-től megkülönbözteti a Fideszt, a *tisztaság*, a *politikai ártatlanság* metaforájaként is szolgál. A párt politikusairól már csak fiatalságuk okán is könnyű elhinni, hogy semmilyen módon nem kapcsolódtak az előző rendszerhez, és ezt kifejezetten hangsúlyozzák is. A fiatalság motívumot kezdetben felerősítik azzal, hogy a párt 1990-ben újként, *egyediként* határozza meg magát, tudniillik például attól egyedi, hogy generációs pártként képes volt bekerülni a parlamentbe.

Az 1990. júniusi kongresszuson azonban Orbán Viktor már arról beszél, hogy

eljött a szervezetté válás ideje, hiszen tudomásul kell venni, hogy a „régis ruhánkat” kinőttük, az országban új rend van kialakulóban, s nekünk is másképp és szervezettebben kell politizálnunk.¹⁰

⁴ A Fidesz alapító nyilatkozata. <http://fidesz.hu/index.php?Cikk=91>, elérés ideje: 2008. február 15.

⁵ Bozóki András: Mi a Fidesz és mi nem? In. Tiszta lappal, 211-214. o.

⁶ Fidesz-nagygyűlés a Metro Klubban (1. rész). MTI, 1990. március 18

⁷ Orbán 2006: 43.

⁸ Lásd Szalai Erzsébet és Lengyel László szövegét: Bozóki 1992.

⁹ Levél egykori fiatalokhoz. R. Székely 2001: 17-19.

¹⁰ Fidesz félkongresszus – A régi ruhát kinőtték, új meg még nincs. Népszabadság 1990. június 4.

Az önálló politikai szereplőként való megjelenés mellett a Fidesz számára fontossá válik annak hangsúlyozása, hogy a szervezet *valódi politikai párt*ként működik, Fodor Gábor megfogalmazásában „szervezettebbé, pártszerű tömörüléssé... nagykorúvá vált”.¹¹ Kövér László az 1990. decemberi kongresszuson arról beszél, hogy „a Fideszben lezárult egy korszak, a mozgalmi politizálás korszaka, s ezek után kezdetét veheti a profi politizálás időszaka.”¹² Ez azért is lényeges, mert ekkortájt az SZDSZ pártként sem akar felhagyni a mozgalmi típusú politizálással, az 1991-es Demokratikus Charta ezt jelzi.¹³

Fodor Gábor szerint

a parlamentben ... mások a véleménynyilvánítás formái. ... A parlamentben jobban ki-domboríthatjuk szakmai hozzáértésünket, a rólunk kialakított képet ennyivel gazdagíthatjuk. Ez célunk is volt, hiszen pártunkban kiváló szakértők találhatók.¹⁴

Ezek a mondatok jelzik a párt további konstrukciós elemét, a *szakszerűséget*. A korabeli megfigyelők kivétel nélkül aláhúzzák a Fidesznek ezt a megkülönböztető vonását a többi parlamenti párttal, de legalábbis a két naggyal szemben, melyek „végeérhetetlen” ideológiai vitákat folytatnak. Vannak, akik ezt a tulajdonságot nagyra becsülik,¹⁵ mások viszont úgy látják, hogy ez nem több, mint mítosz¹⁶.

A szakértelem középpontba állításától nem áll messze a párt további konstrukciós eleme, a *pragmatizmus*. Ha a szakszerűség a szakpolitikai kérdéseknek a nagy ideológiai, filozófiai kontextusokból való kiemelését jelenti, akkor a pragmatizmus azt, hogy az általános politikai és pártpolitikai döntések is maguk mögött hagyják az ideológiai, morális és filozófiai megfontolásokat, s pusztán a kormányzati hatalomhoz közelebb kerülést szolgálják. Vannak, akik elmarasztalják a pragmatizmust, az elveken és a moralitáson való aggálynélküli túllépést, mások viszont pozitívan kommentálják.¹⁷ Például Lázár Guy ezt írja egy helyen:

A Fidesz vonzereje valószínűleg abban rejlik, hogy Orbán Viktorék sem a Kis Jánosék, sem az Antall József hurcolta történelmi örökséget nem veszik a vállukra, hanem olyan

¹¹ A FIDESZ III. kongresszusa, 1990. június 2. MTI

¹² Fidesz kongresszus (1. rész) 1990. december 8. MTI

¹³ Lásd ehhez: Értelmiségiek a politikában. Népszabadság, 1993. március 27.

¹⁴ Emberi jogokról a hajléktalan képviselővel. Népszava, 1990. július 30. 5. o.

¹⁵ Lásd például Chikán Attila, Lengyel László és Vajda Mihály véleményét a Fideszről: Bozóki 1992.

¹⁶ „Orbán gyakran tárgyal Antallal”. Népszava, 1992. február 21.

¹⁷ Például Schlett István együtt említi a szakszerűséggel. Madarász Aladár egyszerre tekinti erénynek és hibának az ideológiai vitáktól való távolmaradást. Lásd: Bozóki 1992.

„pragmatikus” gyűjtőpártként működnek, amely a szabaddemokraták elvont liberalizmusával vegyíti a nemzeti liberálisok ideológianélküliségét.¹⁸

A Fidesznek és politikusainak egyik sokat emlegetett jellemzője a *hatalomvágy*, a sikerközpon-túság,¹⁹ ami a magyar közegben ritkán minősül pozitív dolognak, hiszen az elvtelenséggel, az opportunizmussal szinonim. Szalai Pál leírja, hogy kezdetben nagy rokonszenvet érzett a párt iránt, mégpedig az elvszerűsége miatt. Később aztán nem tetszett neki az, hogy

a FIDESZ hamarosan átvette a hatalmi harc egész kíméletlenségét, sőt: stílusában meg is „fejelte” azt egy bizonyos pökhendiséggel. Én a fiatal generációtól több humanista idealizmust vártam.²⁰

Ugyanakkor Tölgyessy Péter egy helyen ezt mondja:

A FIDESZ az a párt, mely a hatalmat leginkább óhajtja, s módszeresen készül a kormányzati szerepre. A fiatal demokraták tanulnak, képezik magukat, s élvezik a politikát.²¹

Nála a politika élvezet nem minősül negatív dolognak.

A Fidesz egyik fő erénye a külső megfigyelők szemében a *belső egység*.²² Ez megint megkülönböztető jegy, hiszen minden jelentősebb párt mutatja a belső megosztottság jeleit. 1993 végén a Fidesz is felmutat ilyen belső feszültséget, ugyanis Fodor Gáborral az élen néhány vezetője kilép, majd csatlakozik az SZDSZ-hez. Ez kelt hullámokat, de egészében a Fidesz kívülről az összes többinél egységesebb pártnak tűnik, ami nagy erény sokak szemében.²³

A Fidesz belső egységével kapcsolódik össze az a tulajdonsága, hogy nincsen, pontosabban *alig van tagsága*.²⁴ Megint a többiekkel összehasonlítva látszik ez fontosnak, ugyanis mind az MDF-ben mind az SZDSZ-ben a tagság és a vezetés potenciális vagy valóságos konfliktusa meg-megjelenik a nyilvánosságban. A Fidesznek azonban nincs gondja a tagsággal, nyugodtan

¹⁸ Magyarország és demokrácia. Népszabadság, 1991. április 20. Hasonló véleményen van a már említett Chikán és Vajda, lásd: Bozóki 1992.

¹⁹ Lásd ehhez Bill Lomax szövegét a Fideszről: Bozóki 1992.

²⁰ Bozóki 1992: 748.

²¹ „Orbán gyakran tárgyal Antallal”. Népszava, 1992. február 21.

²² Lásd például: Tamás 1994: 171.

²³ „Orbán gyakran tárgyal Antallal”. Népszava, 1992. február 21.

²⁴ Bozóki 1992: 762.

helyezheti az előtérbe a parlamenti frakciót, és elegendő az, ha néhány vezetője jól tud kommunikálni a médiában,²⁵ jól mutat – már csak a fiatalsága okán is – a fényképeken és tévétudósításokban.²⁶

A pártnak a leírások szerint nem csak tagsága, hanem *értelmiségi holdudvara sincs*. Ez is akkor jelenik meg a leírásokban, amikor más pártok esetében az értelmiségi holdudvar már nem kizárólag pozitív jelenség. Pető Iván²⁷ is és Lengyel László is tulajdonképpen okos döntésnek tekinti azt, hogy a Fidesz, ha meghallgat is esetenként értelmiségi tanácsadókat, nem hagyja, hogy azok érdemben befolyásolják a döntéseit, politikai pozíciókat pedig egyáltalán nem ad értelmiségieknek.²⁸

Idővel, a választások közeledtével, a nyilvánosságban a fiatalság mellett az ártatlanság, mint identitáskonstrukciós elem is megkérdőjeleződik. Az ártatlanságot az úgynevezett székház-botrány²⁹ kezdi ki, melynek következtében a párt számos médiaszövegben egy lapra kerül az MDF-fel, és együtt válnak a *korruptió* és a titkos háttéralkuk és összejátszás pártjaivá.

Szabad Demokraták Szövetsége

Az SZDSZ egész korszakunkban, 1997-et követően pedig még határozottabban *liberális* pártnak mondja magát, és a szövetségesek és ellenfelek is elfogadják a jelzöt vele kapcsolatban. Természetesen a liberális minősítés jelentése és használata sokféle, és idővel módosul, egészen odáig, hogy egy idő után tulajdonképpen csak a politikai közösség és a párt állandó jelzőjeként van jelen a nyilvánosságban, értelmezések nélkül.

Korszakunk elején az SZDSZ legfontosabb konstrukciós eleme az *antikommunizmus* és ehhez kapcsolódóan a párt rendszerváltásban játszott szerepe. Mivel a párt a Demokratikus Ellenzéket (DE) tekinti elődjének, a DE pedig a Kádár-rendszer illegalitásában működő kritikusa, ezért az SZDSZ sokak számára jelenik meg az 1990 előtti berendezkedést a legkövetkezetesebben lecserélni akaró erőként. A liberális politikai közösségben is vita van arról, hogy mennyire éles

²⁵ Lásd például Laki Mihály szövegét: Bozóki 1992.

²⁶ Lásd például Révai Gábor szövegét: Bozóki 1992.

²⁷ Pető 2000: 18.

²⁸ Lásd Lengyel László szövegét: Bozóki 1992.

²⁹ A botrány 1993 májusának végén pattan ki a Népszabadság és a Magyar Hírlap együttes tevékenysége következtében. Lásd ehhez Kőszeg 2000: 152.

ez az antikommunizmus.³⁰ Pető Iván szerint inkább a Kádár-rendszer és nem a kommunisták ellen irányul, tehát nem a megtorlás értelmében vett kommunistaellenes álláspont.

Ilyen módon pedig a párt egyben olyan politikai aktornak látszik, amelyik a leginkább képes megítélni a politikai élet demokratizmussal és szabadsággal ellentétes tendenciáit, a legmegbízhatóbban képviseli a Kádár-rendszernek hátat fordító *liberális demokráciát*. Ezt az ellenfelek is hajlandók elismerni, ugyanakkor felhívják a figyelmet a dolog hátulütőjére. Ahogyan Debreczeni József írja:

Ez a fajta politika – bár nélkülözhetetlen alkotóeleme a jogállami demokráciának a rá leselkedő veszélyek túlérzékeny szeizmográfjaként – soha, sehol nem lehet a nemzet politikájának fundamentuma, a nemzeti egyetértés közös nevezője.³¹

Az SZDSZ tehát az előéletét okán *rendszerellenzéki* párt, s ez a jellege az 1990-es választások után nem sokkal visszatér. Eleinte csak a kormány ellenzékének deklarálja magát, az októberi taxisblokádnál azonban mind határozottabban visszanyúl a rendszerellenzéki önképhez,³² mondván: a kormányoldal a két világháború közötti berendezkedéshez, a Horthy-rendszerhez hasonló viszonyokat hoz létre, ez pedig elfogadhatatlan.³³ A *rendszerellenzéki*ség a rendszer-váltás előtti mozgalmi típusú politizáláshoz való visszanyúlást is jelenti, melynek formája a Demokratikus Charta.

Az SZDSZ formálisan is *ellenzéki* párt, mégpedig a legnagyobb súlyú az Országgyűlésben, majd, az őszi önkormányzati választások következtében az egész országban. Van, hogy az ellenzéki jelzőt a párt mintegy kisajátítja magának és a Fidesznek, azt sugallva, hogy a nem kormányoldali harmadik párt, az MSZP figyelmen kívül hagyható a politikai életben.³⁴ Sajátos módon 1994 után is marad valamennyi a párt ellenzéki jellegéből, ekkor mintegy a kormány belső ellenzékét képezi.

Arra reakcióként, hogy az 1990-es tavaszi választási kampányban szélsőséges körök kétségbe vonták az SZDSZ *nemzethez tartozását*, a választási eredmény nyomán a pártelnök külön alá-húzza, hogy

³⁰ Mi vár az SZDSZ elnökére? Köztársaság, 1992. október 20. (Pető 2000: 300-301)

³¹ A király meztelen. Népszabadság, 1992. május 26.

³² Bozóki András: A Demokratikus Charta története. Beszélő, 1. Évf. 2. Szám. Befejezetlen jelen.

³³ Köszeg 2000: 79.

³⁴ Lásd ehhez Szabó Zoltán (MSZP) reakcióját Pető Iván egyik írására: Jön! Népszabadság, 1991. szeptember 16.

...több mint egymillió választópolgár szavazott az SZDSZ-re; tehát nem holmi nemzetidegen erők állnak szembe a nemzeti egységgel.³⁵

A másik imázs építő következtetés azon alapul, hogy egy ekkora támogatottságú párt *néppárt*-ként kell, hogy viselkedjék, tehát nem lehet csupán liberális, ezért a tavaszi választások nyomán kettős jelszót tesznek a magukévá: szabadság és szolidaritás. Továbbra is liberális pártnak mondják magukat, de azt hirdetik, hogy a piacgazdaság konzekvens kiépítése során oda kell figyelni a munkavállalókra is, hiszen az emberek nagyobbik részéből sosem lesz vállalkozó.³⁶

Ez megerősíti a párt szociáldemokrata, *szociálliberális* önképét, vagyis más oldalról azt, hogy ne hirdesse magát kizárólag liberálisként. A szociálliberális identitás évekig megmarad.³⁷ Solt Ottília, Havas Gábor, Iványi Gábor és Eörsi István, illetve a Beszélő sokat foglalkozik a szegények, a cigányok, a hajléktalanok³⁸ problémáinak, a rendszer visszaéléseinek, a „kívül rekedtek” hétköznapijainak a bemutatásával.

Marginális helyzetű polgártársaink élete sajátos tükörből vetül vissza az egész társadalom működésének rendszerét, nem haszontalan, s nem pusztán jótékony gesztus időről időre belenézni.³⁹

Elismertségük ellenére a szociálliberálisok az első parlamenti ciklus végére fokozatosan háttérbe szorúlnak az SZDSZ-en belül.⁴⁰

Míg 1990 tavaszán a párt nagyon erősnek bizonyul vidéken, az önkormányzati választások ezt felülírják abban a tekintetben, hogy ő adja a *budapesti* főpolgármestert és a legnagyobb politikai erőt a fővárosban. Ekkortól az SZDSZ inkább minősül városi, sőt, kifejezetten fővárosi pártnak, mint vidékinek.

Az identitáskonstrukcióban az *értelmiségi háttér* is hangsúlyos. Az 1990-es választási szlogen önbizalmat, tettekészséget és hozzáértést akar sugallni: „Tudjuk, merjük, tesszük”. A párt alapítói kivétel nélkül tudósok, és pedig sokféle, bár alapvetően társadalom- és humántudományi háttérrel (jogászok, történészek, szociológusok, filozófusok), így többször univerzális érvényességű tudás birtokosaiként jelennek meg, és saját szerepüket is így értelmezik. Az SZDSZ

³⁵ A rendszer ellenzékéből a kormány ellenzéke. Népszabadság, 1990. április 23.

³⁶ Uo.

³⁷ Például Pető 2000: 305. vagy: Az SZDSZ a Szocinternben? Népszabadság, 1992. április 27. Egyensúly és konkurencia. Népszabadság, 1992. június 10.

³⁸ Lásd például: „Folyton lankátok!”. Beszélő, 2. évfolyam, 5. szám.

³⁹ A Menhely Alapítvány. Beszélő, 2. évfolyam, 50-51. szám.

⁴⁰ Lásd például Pető Iván kritikáját: Révész Sándor: Ennyi, Beszélő, 5. évfolyam, 8. szám.

holdudvarához tartozó számos szellemi műhely, intézet (például a Magyarországi Európa Társaság, a Jogvédő Hálózat, az 1956-os Intézet) is erősíti azt a benyomást, hogy a magyar értelmiség itt koncentrálódik. A párthoz kapcsolódó értelmiségi holdudvar, melynek tagjai gyakran átfedést mutatnak a párt tagságával (például Kis János, Tölgyessy Péter vagy a Beszélő köréhez tartozó értelmiségiek), a korszak során meghatározó szerepet tölt be a liberális közösség konstrukciójában, például a liberalizmussal kapcsolatos vitákon vagy a közösséghez tartozó pártok politikai mozgásterével kapcsolatos véleményeken keresztül.

1993-ban Kuncze Gábor megjelenésével árnyaltabbá válik „a »Tudjuk, merjük, tesszük!« hektikus, offenzív, radikális párt»⁴¹ imázs, helyette higgadtabb, „megnyugvó” SZDSZ-ről beszélnek⁴². Kuncze

megjelenését a pártvezéri poszton sokan értékelik úgy, mint határozott fordulatot az emberi jogi, polgárjogi és kisebbségi értékek radikális képviselésétől a pragmatikus „mindenki középpártja” irányába.⁴³

A pragmatizmus végig gyanakvással körülvevett fogalom és törekvés; ez az, amivel a Fideszt és általában a csak a sikerre törekvő politikusokat megkülönböztetik az SZDSZ-től.

A párt a pragmatizmussal a *morális és elvszerű*, elvhű politikai magatartást állítja szembe. A politikai lépéseknek ki kell állniuk a morális és elvi számonkérések próbáját. A siker nem igazol semmit, olyan politikára nincsen szükség, amelyik sikeres ugyan, de feláldozza az eszméit, és az értékeit tekintve üres.⁴⁴

Az elvhű alapállás a liberális politikai közösségen belül is találkozik kételyekkel. Kőszeg Ferenc felveti azt a kérdést, nem vezet-e ez a törekvés a párt szektává válásához, nem lesz-e az SZDSZ-ből valami olyan alakulat, mint amilyen a Jászi Oszkárhoz kötődő *polgári radikálisok* voltak.⁴⁵ A közösségen kívül is fel-felvetődik az, hogy az SZDSZ leginkább radikális, radikálliberális pártnak tekinthető, és ilyenként nemigen fog többé széleskörű tömegtámogatást szerezni.⁴⁶ Csizmadia Ervin a liberalizmus, a liberális minimum kormányra erőltetéséhez kapcsolja a Mediánnak azt az 1991-es közvélemény-kutatási eredményét, mely szerint az SZDSZ *erőszakos* pártnak tűnik sokak szemében.⁴⁷

⁴¹ Az emberek unják az ideges politizálást. Népszabadság, 1993. szeptember 25.

⁴² A megnyugvó erő. Az SZDSZ a választások előtt. Népszabadság, 1993. szeptember 15.

⁴³ A partizánok távoznak, az értékek maradnak. Népszabadság, 1993. december 31.

⁴⁴ Kis 2015: 355

⁴⁵ Kőszeg 2000: 139-140.

⁴⁶ Elek 1997: 181-182.

⁴⁷ A magyar liberalizmus problémái. Népszabadság, 1993. augusztus 9.

1993 végére a párt súlyos válságokon megy keresztül, melyek során az a kép alakul ki róla, hogy *belsőleg megosztott*, mégpedig nem csak a vezetés szintjén, hanem egészen a tagságig menően.⁴⁸ A megosztottság miatt homályosabbakká válnak a jellemzői.

Az évek tartó vezetési *válság* alatt a párttal foglalkozó szinte minden tudósítás és interjú reflektál a párt válságára, és minden alkalommal említik a párt közvélemény-kutatásokról kiolvasható csökkenő támogatottságát.⁴⁹

Tölgyessy Péter arra utal, hogy bár Kis János lemondott az elnöki posztról, valójában ő és még a Demokratikus Ellenzékből származó néhány további ember, az úgynevezett *kemény mag* irányít.⁵⁰ A párt tehát nem működik eléggé demokratikusan.

A gondot és a nehézséget az jelenti, hogy nem annyira a politikai tagoltság mentén szerveződtek a különféle csoportosulások és akaratok, hanem „törzsi” alapon. Tamás Gáspár Miklós használta ezt a kifejezést, és tökéletesen igaza volt. Személyes elkötelezettségek működnek a párton belül.⁵¹

Szintén az 1991-es kampány során jelenik meg több olyan vélemény, mely szerint a fő gond a *párttagsággal* van, ugyanis a jelentős része nem a liberalizmus miatt, hanem félreértésből vagy karriervágyból csatlakozott az SZDSZ-hez, s ez a csoport támogatja Tölgyessy Pétert a régi vezetés jelöltjével szemben. Az SZDSZ ugyanis az év folyamán készített egy felmérést a saját tagságáról, és ebből kiderül, hogy a tagok közül sokan nem azonosulnak a liberális elvekkel. A felmérést nyilvánosságra hozzák, és számos kommentár értelmezi, és így egyben terjeszti is az eredményeit, ez értelemszerűen módosít a párt imázsán. Például György Péter és Csepeli György azt olvassa ki belőle, hogy a liberalizmushoz csupán a párt régi gárdája hűséges, az újonnan csatlakozottak karrierre éhesek, a párt révén akarnak pozíciókat szerezni; el is nevezik ezt a csoportot kalibánoknak.⁵² Amikor pedig az elnökválasztás nem a kemény mag győzelmét hozza, akkor magyarázatként Pető Iván is arról beszél, hogy főként a vidéki támogatottság mögött, olyan állampolgárok állnak, akik nincsenek tisztában a párt valós programjával, csak a következetes antikommunizmust látják benne, s ezért is válhatott Tölgyessy Péter a párt elnökévé.⁵³

⁴⁸ Lásd például Szadi-Mazo. Magyar Narancs, 1992. június 9. (Pető 2000: 321-326), A tagság felfalja a pártot? Figyelő, 1991. november 14. (Pető 2000: 337-341)

⁴⁹ Lásd például: Pető 2000: 304.

⁵⁰ Kis János felelőssége az SZDSZ válságáért. Népszabadság, 1991. október 4.

⁵¹ Magyar Hírlap, 1991. november 25. Idézi: Pozitív interjú. Népszava, 1992. július 9.

⁵² Ködképek egy párt láthatárán. Népszabadság, 1991. november 9.

⁵³ A tagság felfalja a pártot? Figyelő, 1991. november 14. (Pető 2000: 337-341)

Erős *megosztottságot* mutat a párt az 1994-es koalíciókötés idején is, hiszen korábban a legfontosabb jellemzője és legnagyobb vonzereje az antikommunizmus volt. Bár már 1991 ősze óta, a Demokratikus Charta megszületésétől kezdve körvonalazódik az MSZP-vel való együttműködés lehetősége, a kampány idején az SZDSZ a liberális koalíció tagja, ezért vetélytársa a szocialistáknak, következésképpen inkább bírálja az MSZP-t, mint hogy egyetértene vele. 1994-ben aztán számos okból ellenzik sokan a pártban a koalícióba való belépést, és végül a leginkább annak a reményében szavazzák meg, hogy a párt kilép a kormányból, amennyiben fontos céljai nem valósulnak meg.⁵⁴

A nyilvánosságbeli megszólalások alapján úgy tűnik, hogy a párt meglehetősen egységes a koalíciós időszakban. Vannak ügyek, például az ügynöktörvény ilyen, amelyekkel kapcsolatban *homogén* a párt.

Nem akarom idealizálni az SZDSZ-t, de azt tudom elmondani, hogy bizonyos alapkérdésekben az SZDSZ homogén pártnak tekinthető, vannak ugyan jelentős véleménykülönbségek, nem is súlytalan ügyekben, de nincsenek törésvonalak, amelyek mentén a tagság megosztottá válna.⁵⁵

A Horn-Kuncze kormány idején némileg megkérdőjeleződik az SZDSZ *kormányzásképesége*. A ciklus elején Fodor Gábor miniszteri teljesítményét érik éles bírálatok, a végén pedig Kuncze Gáborét.⁵⁶ Fodor le is mond. Ráadásul sokan a párthoz kapcsolják a súlyos megszorításokat tartalmazó 1995-ös Bokros-csomag két fő gazdaságpolitikusát, Bokros Lajost és Surányi Györgyöt. Ilyen formán hiába kisebbik partner a kormányban, számos negatívum mégis hozzá kötődik, mintha titokban az SZDSZ kényszerítené rá az akaratát a miniszterelnökre.⁵⁷

Egy politikai szervezetet az is jellemzi, kiket és mit tekint fő ellenségeinek. Az SZDSZ a szerrinte *a demokráciát fenyegető szélsőségeket*, elsősorban Csurka Istvánt és körét nyilvánítja a legfőbb ellenségének. Egymás ellenségnek nyilvánítása kölcsönös: 1997-ig Csurka Istvánnak a szabaddemokraták a fő ellenség. Ennek egyik első megnyilvánulása az SZDSZ néhány tagja esetében a családjaikon belüli zsidó háttér és ávós múlt felemlgetése. A *Magyar Fórumban* még a választások előtt megjelent Apák és fiúk című cikk, amely több SZDSZ-es politikusnak (például Pető Iván, Kis János, Bauer Tamás) és felmenőiknek a múltját firtatta.

⁵⁴ Lásd ehhez Kószeg 2000: 170-187.

⁵⁵ Pető 2000: 181.

⁵⁶ Fenyő János gyilkosa után tegnapról a KBI nyomoz. Népszava, 1998. február 13. „Az MSZP-nek sem tesz jót, ha nincs alternatívája”. Népszava, 1998. április 1. HNF. Népszabadság, 1998. március 7.

⁵⁷ Lásd ehhez például Pető 2000: 189.

Az SZDSZ részéről rendszeres kritika éri az első ciklus kormányát és kiváltképp a miniszterelnököt, mégpedig az ideológia-vezéreltség, a *látszatpolitizálás*, a *szélsőségekkel szembeni engedékenység*, a *múltba fordulás* és a *gazdaságpolitikai hozzá nem értés* miatt. A szociálliberális irány fő kritikája, hogy a kormány nem foglalkozik az elesettek hétköznapi problémáival. Ennek gyökere a kormánypolitikusok múltba forduló, nosztalgizáló szemléletmódja:

a történész politikusok otthonosabban és szívesebben mozognak e kísértetvilágban, mint a Lehel téri piacon, a tízmilliós nép hétköznapi gondjai között.⁵⁸

Az Antall-kormányra jellemző a Horthy-nosztalgia, amely „új rendiesedéshez,” a „cselédállapotok rekonstrukciójához”⁵⁹ és „csendőrvirtushoz”⁶⁰ vezet. Mindez szöges ellentétben áll a szociálliberálisok által támogatott értékekkel: a piac és az üzleti tehetség elismerésével, „*a szakembernek, az értelmiségnek, a szabad polgárnak*” a támogatásával. Egyszersmind a hierarchia tisztelete a tekintély támogatását jelenti, és „*Ha az állam, a tekintély fontos, akkor az elesett, a vesztés nem sokat számít.*”⁶¹

Bár a párt belép, és sosem távozik az 1994-es koalícióból, időről időre azt kommunikálja, hogy *ambivalens a viszonya* hozzá. A szociálliberális irányzat képviselői arra utalnak, hogy az MSZP továbbra is „*a politikai hatalomból kicsöppent gazdasági, kulturális és hivatalnokelit pártja*”⁶² nem pedig egy nyugati értelemben vett szociáldemokrata párt. A koalíció megkérdőjelezői hajlamosak elfogadni a szociálliberálisoknak ezt az érvelését: például Tamás Gáspár Miklós szerint az SZDSZ szociálliberálisai inkább tekinthetőek „*demokratikus baloldaliaknak*”⁶³, mint az MSZP politikusai. 1997. május 24-i küldöttgyűlésen tartott beszédében pedig Kuncze Gábor, a párt elnöke azt állítja, hogy nagyobb eséllyel indulnának az 1998-as választáson, ha nem léptek volna koalícióra az MSZP-vel. Az SZDSZ koalíciós szerepét ugyanakkor fontosnak és szükségesnek ítéli, arra való hivatkozással, hogy kétséges volt, hogy kormányra kerülve az MSZP-ben lesz-e elég elszánás a szükséges lépések megtételére.⁶⁴

⁵⁸ Solt Ottília: Minőségi társadalom. Az Antall-kormány társadalompolitikája. Beszélő, 2. évfolyam, 39. szám.

⁵⁹ Fényi Tibor: 1992. Beszélő, 5. évfolyam, 3. szám.

⁶⁰ Iványi Gábor: Attakció hétvége. Beszélő, 4. évfolyam, 16. szám.

⁶¹ Solt Ottília: Minőségi társadalom. Az Antall-kormány társadalompolitikája. Beszélő, 2. évfolyam, 39. szám.

⁶² Solt Ottília: Egy válasz Vitányi Ivánnak. Beszélő, 3. évfolyam, 25. szám.

⁶³ Tamás Gáspár Miklós: A szocialisták hallgatása. Beszélő, 5. évfolyam, 51-52. szám.

⁶⁴ Az SZDSZ rendkívüli küldöttgyűlése. 1997. május 24. MTI

Politikusok

Egy politikai közösség az által is identifikálja magát, hogy személyeket, mint konstruktumokat hoz létre és tart fenn szemiotikai erőforrásként.

Orbán Viktor

Mivel a Fidesz minősül a legegységesebbnek a magyar parlamenti pártok között, ezért a pártban végig informális, majd formális vezető szerepet játszó Orbán Viktor állandósága ahhoz vezet, hogy a személye és neve ritkán több, mint a párt metonímiája. Azt értjük ezen, hogy az idő előrehaladtával a megszólalók egyre inkább a Fidesz egészét értik akkor, amikor Orbán Viktort említenek. Számos vonást, melyet a Fideszre vonatkoztatnak, a párt vezetőjének, de inkább a hozzá hasonló sorsú vezetőtársainak az egyéni tulajdonságaiból eredeztetnek. Ezért az alábbiakban csak olyan eseteket említünk, amikor a jellemzések érzékelhetően magára a politikusra vonatkoznak, tehát amikor Orbán Viktor nem a Fidesz metonímiájaként jelenik meg.

A politikus a rendszerváltás előtti időkből viszi tovább a „*politikai fenegyerek*” képet, amelyet a Fidesz parlamentbe kerülését követően folyamatosan igyekszik árnyalni. Ő maga erről így beszél:

Nézze, ez ebben az életkorban akár hízelgő is lehetne. Tehát nem azért tagadom, mert sértőnek találom. Egyszerűen arról van szó, hogy más történelmi idők jártak, amikor ez a kép kialakult rólam.⁶⁵

A *fiatal, szókimondó, keményen határozott*⁶⁶ politikus képe azonban tovább él, amit a Népszabadság olvasói levele is jól mutat:

Orbán Viktorról kezd megváltozni a véleményem, egyre szimpatikusabb, hogy ő nem engedi, hogy sakkozzanak vele. Lát és hall. Rajta, Orbán Viktor, legyen továbbra is ami a szívéen, az a száján! Odafigyelünk rá.⁶⁷

A nyugati sajtó rendszerint kifejezetten elismerően ír a Fidesz vezetőjéről, *nyugatos, tehetséges és modern gondolkodású* politikusként mutatja be, és ezekről mindig jelennek meg ismertetések

⁶⁵ Párhuzamos interjú – A sajtóra nem kell póráz. Népszabadság, 1990. június 4.

⁶⁶ „acélkemény orbánviktori hangon” – írja valakiről Tamás Gáspár Miklós 1990-ben (Tamás 1994: 63).

⁶⁷ Itt a választópolgárok „beszélnek”. (Mezősi Tivadarné). Népszabadság, 1990. július 9.

a magyar nyilvánosságban, mert sokan gondolják nagyon fontosnak azt, hogy mit gondol Magyarország a Nyugat.

Demszky Gábor szerint a politikában szükséges az *elkötelezettség* és a *jövőtudat*, és ezek színterint jellemzők Orbán Viktorra:

Orbán Viktor egyszer azt nyilatkozta: neki nincs küldetésstudata, s veszélyesnek tartja azokat, akiknek van. Nos, szerintem Orbán Viktor tévesen fogalmazott, neki például igenis van küldetésstudata, elkötelezettje a liberális eszméknek és van jövőképe is.⁶⁸

Személyével kapcsolatban több kritika is felvetődik,⁶⁹ de a népszerűségi listákon folyamatosan vezető helyen áll, nem csak a Fidesz, hanem az SZDSZ és az MSZP szimpatizánsainak köreiben is népszerű és rokonszenves.⁷⁰ A pártja jóképű és fiatal frontemberének számít Fodor Gáborral együtt, „ez a két arc immár a mögöttük állókat is egyre jobban eltakarja.”⁷¹

A párt 1993-as átépítésekor őt választják meg elnöknek, és ekkortól folyamatosan távolodik egymástól Orbán Viktor és a liberális politikai közösség, ezért a politikus jellemzései egyre kevésbé tartoznak a politikai közösség pozitív szemiotikai erőforrásai közé.⁷²

Fodor Gábor

Fodor Gábor a Fidesz egyik alapító tagja, 1990-től 1993-ig a Fidesz politikusaként, az Országgyűlés Emberi Jogi, Kisebbségi és Vallásügyi Bizottságának elnökeként, a „magyar politikai élet hercegeként” tűnik fel. A pártból való kilépése után az SZDSZ-ben folytatja a pályafutását.

Az első kormányzati ciklusban meghatározó személyiség a Fideszben, sokáig hasonló súlyú, mint Orbán Viktor. Mind a párton belül, mind a közvéleményben *népszerű* politikusnak számít, a Népszava szerint 1990 közepén a legnépszerűbb magyar politikus.⁷³ Önkonstrukciójában fontos a gyöngyösi, tehát *vidéki*, kisvárosi származás, a Bibó szakkollégium, az egyetemi évek, az ottani oktató munka, a *Demokratikus Ellenzék* hatása és a *nyugodt stílus*.⁷⁴

⁶⁸ Demszky interjú. Népszabadság, 1992. július 1.

⁶⁹ Például: Kor-kór. Népszabadság, 1991. december 12. Csurka után Zacsek a soros. Népszabadság, 1992. szeptember 4.

⁷⁰ Elmozdulás a pártok táborában. Népszabadság, 1992. november 9.

⁷¹ Vagy – vagy? Népszabadság, 1993. február 16.

⁷² Ennek megfelelően Orbán Viktorról mint a jobbközép politikai közösség politikusáról írtunk részletesen. Lásd: Kiss 2016.

⁷³ Emberi jogokról – a hajléktalan képviselővel. Népszava, 1990. július 30.

⁷⁴ Lásd ugyanott.

Már a kezdetektől hangsúlyosan *liberális* és *értelmiségi* szerepben tűnik fel. Amikor Kőszeg Ferenc 1993 októberében felidézi Fodor Gábor politikai útját, számos olyan pontot talál, amikor a politikus a saját pártjával szemben inkább az SZDSZ álláspontjával értett egyet.⁷⁵ Ekkoriban tehát híd és kapocs szerepet játszik a két párt között.

Fodor az *értelmiségi* voltát azzal is aláhúzza, hogy politikai szereplése mellett rendszeresen vesz részt egyetemi rendezvényeken, konferenciákon, főleg olyanokon, amelyeken a liberalizmusról van szó. A kisebbségi és vallásügyi bizottság elnöki posztját saját elmondása szerint azért vállalta el, mert fontos számára az erőszakmentesség és az *emberi jogok* tiszteletben tartása – a terület különösen az SZDSZ számára válik élenjáró üggyé úgy is, mint korszerű liberális kérdéskör.⁷⁶

Kőszeg Ferenc még a sorsdöntő, 1993. novemberi választmányi elnökválasztás előtt veti össze Fodort Orbánnal. Azt írja, hogy Orbán Viktor politikai életében a nagy fordulatot a Nagy Imre és társai temetésén elmondott beszéd hozta.

Ebben a beszédben jelent meg a fiatal politikus karizmája, amely őt pártja vezetőjévé, aprócska pártját mára a kormányzati hatalom várományosává tette. Orbán rossz sajtója ma mindenekelőtt e győzelmi esély reflexiója az ellenfeleivel rokonszenvezők lapjaiban.

Fodor Gábort nem a politikusi karizma, hanem lényének kelleme tette a Fidesz legnépszerűbb és a magyar politikai élet legvonzóbb személyiségévé. A karizmat nem kezdheti ki a kellem. De a kapálódzás ellene, az kikezdheti. És akkor azok fognak örülni, akik sem kellemmel, sem karizmával nem rendelkeznek.⁷⁷

A Fideszből kilépésének előzménye, az Orbán-Fodor konfliktusról szóló diskurzus hetekig meghatározza a politikai kommunikációt, továbbá a kilépés és országgyűlési képviselői mandátumáról lemondása mind a magyar, mind a külföldi médiában nagy hullámokat kelt, akárcsak az SZDSZ egyik listavezető helyének elfogadása. Az elvileg a pártok felett álló köztársasági elnök is kifejezi nagyrabecsülését, hogy lám, van olyan magyar politikus, aki távozáskor visszaadja a mandátumát a pártnak, amelyiktől kapta.⁷⁸

⁷⁵ Kőszeg 2000: 156-160.

⁷⁶ Emberi jogokról – a hajléktalan képviselővel. Népszava, 1990. július 30.

⁷⁷ Kőszeg 2000: 160.

⁷⁸ László et al. 1994: 316.

Fodor kilépését többen szimbolikusnak tekintik, szerintük azt jelzi, hogy a Fidesz eltávolodik a liberális közösségtől, hiszen a konfliktus egyik forrását az SZDSZ-hez⁷⁹ és az MSZP-hez⁸⁰ fűződő viszony képezi. Fodor a párt fő irányvonalától való távolodását a Fidesz ideológiai jobboldal felé történő, általa hibásnak tartott közeledésében látja:

Gondolom, főként taktikai okok indíthattak bárkit is arra, hogy a Fideszt a jobboldalon helyezze el (...) Kinek jó ez? A pusztán taktikán túl mire vezet? (...) Miért is mondanánk le liberális értékvilágunkról, amelyben vannak bal- és jobboldali értékek egyaránt?⁸¹

A kilépés és átlépés nem csökkenti népszerűségét, ekkortájt Göncz Árpád után a második legkedveltebb politikus. 1994 után azonban művelődési és közoktatási miniszterként állandó támadások célpontjává válik, szakértelmét gyakorta vonják kétségbe. A terület egyik szakszervezete az érdekegyeztetések elhanyagolásával vádolja,⁸² az MDF pedig SZDSZ komisszárnak nevezi, akinek a szakértelme csak a hatalom megragadásáig terjed. A Nemzeti Színház főrendezőjének a halálát is neki róják fel.⁸³ Horn Gyula miniszterelnök is bírálja más miniszterekkel együtt.⁸⁴

Az SZDSZ rendszeresen védi és támogatja,⁸⁵ mivel azonban 1995 márciusától, a Bokros-csomag nyomán diáktüntetések kezdődnek, hiszen a csomag tandíjemelést helyez kilátásba, így végül 1995 novemberében Fodor Gábor lemond tisztségéről, és kikerül a közérdeklődés középpontjából, jóllehet az SZDSZ-ben továbbra is rendszeresen részt vesz a tanácskozásokon és hallatja hangját.

Kis János

Kis János az SZDSZ első elnöke, 1990 áprilisától 1991 novemberéig tölti be a posztot, de előtte is és utána is meghatározó figurája a liberális politikai közösségnek.

Azt mondhatjuk, hogy Kis János *mintaadó* szerepet játszik a pártban és a liberális politikai közösségben, viselkedésével és stílusával megjeleníti azt, ahogyan – főleg a Demokratikus Ellenlényekből érkezettek, a „kemény mag” szerint – egy elképzelt ideális politikai közösségnek és

⁷⁹ Négy párti vitafórum - pártokról, Parlamentről, közéletéről, 1993.01.30. MTI

⁸⁰ Debrecen: folytatódik a Fidesz kongresszusa, 1993. április 17.

⁸¹ idézi Solt Ottília: Egy hét. Beszélő, 1993. november 6.

⁸² Az MTI főbb belföldi hírei röviden - 14 óráig. 1995. január 20.

⁸³ Az MDF Országos Választmányának ülése-sajtótájékoztató (1.rész). 1995. január 21. MTI

⁸⁴ Belpolitikai lapszemle. 1995. január 30. MTI

⁸⁵ SZDSZ-velemény a művelődési tárcát ért bírálatokról. 1995. február 5. MTI. Magyar Bálint a privatizációs miniszter személyéről – sajtótájékoztató. 1995. február 16. MTI

politikusnak működni kellene, azonban ezt a magatartást egyre többször belülről is érik kritikák. A Kis János-i minta tehát egyre ambivalensebbé válik, ugyanakkor hosszabb távon is fennmarad a közösségben.

Mivel sem 1990-ben, sem később sem nem miniszterelnök-jelölt, sem nem országgyűlési képviselő, ezért meglehetősen keveset találkozik vele az állampolgárok túlnyomó része, ugyanis ritkán tűnik fel a képernyőkön, de még interjú alanyként a napilapokban is. Ez a *visszahúzó-dottság* idővel egyre feltűnőbb, többen is írnak erről, és pedig mint olyan dologról, ami a politikai élettel, a valós politikusi szereppel nem egyeztethető össze, bármennyire is nemesnek tűnhetik önmagában.

Fodor Gábor megérti Kis János formális pozícióból történő 1991-es visszavonulását:

A magyar közéleti gondolkodás egyik legjelentősebb alakjának tartom. Kitűnő filozófus, kitűnő politikai teoretikus. Nem az a szerepe, nem arra hivatott, hogy a napi politikában pártelnökként töltsön el éveket. Neki ennél jóval nagyobb és jóval fontosabb szerepe kell, hogy legyen.⁸⁶

Könczöl Csaba az 1991-es vezetési válság idején azt írja, hogy a Demokratikus Ellenzék vezetői, köztük Kis János is, a humán- és társadalomtudományokból érkeztek, és mintegy csak *másodállásban* művelték a politikát. Ugyanakkor felnőtt mellettük egy csapat, mely messze nem olyan képzett és nem is olyan érdeklődő az elméleti és filozófiai kérdések iránt, az ő emberük Tölgyessy Péter. Márpedig Tölgyessy Péter olyan teljesítményt mutatott fel, amelyet Kis János sosem: a semmiből, a kívülálló szakértőből a párt egyik vezetője lett, akinek ráadásul vannak politikai ambíciói, amit Kis Jánosról nem lehet elmondani. Ugyanakkor, és itt az ambivalencia, Könczöl azzal zárja a cikket, hogy az ő ízlése is berzenkednék Tölgyessy Péter megválasztása és egyáltalán az újak felemelkedése, hatalomátvétele ellen.⁸⁷ Eszerint bár értékelendő a politikai és hatalmi ambíció, az ízlés mégsem engedi az elfogadását.

Minden bizonnyal Tamás Gáspár Miklós festi a legrészletesebb képet a politikusról.⁸⁸ Ebben a jellemzésben is szerepel az, hogy Kis János *zárkózott, hűvös, szűkszavú* – különösen az arckép festőjével összehasonlítva. Olyan ember, aki a tudást „önmagáért való célnak tekinti”, tehát *inkább intellektüel, mint politikus*. Ezt támasztja alá a portrénak az a része is, melyből kiderül, hogy nem eléggé döntésképes.

⁸⁶ Sikertelen párt az SZDSZ? Népszava, 1991. október 2.

⁸⁷ Hangulatjelentés a piramis aljáról. Népszabadság, 1991. október 14.

⁸⁸ Ecsetvonások Kis János arcképéhez. Beszélő, 1991. november 2. (Tamás 1994: 326-336)

...Kis Jánosban volt valami furcsa vonakodás az elhatározó gesztusoktól. Ő mindig előbb egyeztetni akart, és újabbnál újabb vezérjelöltekkel kísérletezett (...). A *Beszélő* megalakítását nem ő kezdeményezte, az SZDSZ is a távollétében alakult (a rosszmájú Kőszeg szerint ma sem volna még pártunk, ha Kis János 1988 őszén itthon van).⁸⁹

*Visszahúzó*dó, maga helyett másokat tol az előtérbe,⁹⁰ a hatása ugyanakkor óriási, korszakos. Tamás Gáspár Miklós ironikusan meg is állapítja:

Kis János (egyed) megteremtett egy speciest („az SZDSZ elnöke”), amelynek definícióját a párt az ő személyére szabta. Ennek a speciesnek a fő határozmányai: „erkölcsi tekintélye van”, „a legokosabb ember Magyarországon”, „megvesztegethetetlen”, „kristálytisza”, „szereti Brahms kamarazenéjét”, „minden szava számít” stb. Akárki követi, híveink elégedetlenek lesznek az illetővel.⁹¹

Hogy utóbb a formális pozíciókról való lemondás ellenére még mindig úgy tűnik kívülről, hogy Kis János és a Demokratikus Ellenzék más jeles alakjai nagy-nagy befolyással rendelkeztek az SZDSZ-re, és ezért tulajdonképpen szemiotikai tehertételek, igazolja Pető Iván egy 1993-as nyilatkozata:

a szabaddemokraták egykori frontemberei közül többen – például Kis János, Tamás Gáspár Miklós, Konrád György – részt vesznek a választási kampányban, de nem játszanak érdemi szerepet a párt döntéseiben, mert más a politikai súlyuk, mint három évvel ezelőtt.⁹²

Tölgyessy Péter

A politikus konstrukciója két ponton erősíti a liberális politikai közösség identitását. Az egyik elem a *szakmaiság*. Tölgyessy Péterről ismertté válik, hogy a tudományból érkezik a politikába, és azon belül az SZDSZ-be. Alakja tehát belesimul a tudás motívumával jellemezhető önképbe. A másik kontribúciója az átmenet körüli jelentős munkálkodás. Minden alkalommal, amikor szó kerül a politikusról, megemlítik azt a lényeges szerepet, amelyet az Ellenzéki Kerekasztalban, majd a háromoldalú tárgyalásokon, s később, a választásokat követően az úgynevezett MDF – SZDSZ paktum tető alá hozatalában játszott.

⁸⁹ Tamás 1994: 334.

⁹⁰ Mások is megállapítják, hogy nem hatalomvágyó: Eörsi már 1994-re gondol. Népszava, 1992. február 29.

⁹¹ Tamás 1994: 336.

⁹² A régi frontemberek ott lesznek az SZDSZ-kampányban. Népszabadság, 1993. október 18.

Nem meglepő ezért, hogy a második legfontosabb posztot, a parlamenti *frakcióvezető*ét Tölgyessy Péter kapja. Az őszi önkormányzati választások után azonban nem frakcióvezető többé, a helyét Pető Iván veszi át, és hosszú időre, egészen az év végéig el is tűnik a politikai életből. 1991 novemberében azonban megválasztják a párt elnökének, és a posztján is marad egészen a következő tisztújításig, tehát 1992 novemberéig. A 90-es leváltást azzal magyarázzák ellenfelei, hogy nem integratív személyiség, sokszor veszekszik, nem sikeres a nyilvános vitákban, megosztja a közvéleményt, márpedig a frakciót illetve a pártot inkább valaki olyannak kellene vezetnie, akivel kapcsolatban ilyen aggályok nem vethetők fel.⁹³

A legmélyrehatóbban Tamás Gáspár Miklós foglalkozik az 1990-es lemondás kérdésével.⁹⁴ Részletezi és nagyra értékeli Tölgyessy Péter rendszerváltás körüli eredményeit; nélküle egészen másképpen ment volna végbe az egész folyamat, ezért neki

...Magyarország oly sokat köszönhet, mint keveseknek háború utáni történelmünkben... Meggyőződésem, hogy unokáink majd a Tölgyessy utcában fognak lépegetni...⁹⁵

Csakhogy

A villódzó, nyughatatlan, racionalisztikus szellemi energia, az igazságkereső szenvedély, a kényes erkölcsi öntudatosság, az igazunkra való büszkeség – T. P. jellegzetes tulajdonságai – értelmiségi, írástudó erények, de egyvalami hiányzik ebből a sorból: a megbízhatóság szilárd látszata, a következő lépés megjósolhatósága, azaz a kiszámíthatóság, a rendíthetetlen nyugalom. ... Péter az ellenzékiséget, majdnem az örök ellenzékiséget testesítette meg mindenekelőtt kritikai szellemével. Ezzel lehet intellektuális és szellemi tekintélyt szerezni, de kormányzati többséget aligha.

Azért is érdemes hosszan idézni ezt az okfejtést, mert magának Tamás Gáspár Miklósnak a szövegén láthatjuk annak igazát, amit Kis János kapcsán írt az „SZDSZ elnöke” nevű speciesről: maga a szerző is ugyanazokat a tulajdonságokat várja el a frakcióvezetőtől, amelyeket – igaz, csak egy évvel később – a Kis Jánosról szóló portréjában felsorol.

Hozzáteszi még, hogy Tölgyessy Péter a televíziós csatát is elvesztette, vagyis *nem eléggé tévéképes*, annyira biztosan nem az, mint a Fidesz vezetői. Az nem jó ugyan, hogy a televízió a látszatok világa, ám a magyar politika egyre inkább a látszatokról szól, tehát itt is nyerni kell, ehhez a helyzethez kell alkalmazkodni.

⁹³ Az MDF-kormány összeveszett szinte valamennyi hatalmi ággal. *Mozgó Világ*, 1992. 3.

⁹⁴ Tamás 1994: 219-222.

⁹⁵ Tamás 1994: 220.

Végül az utolsó ecsetvonás:

Péter ragyogó elméje néha arra készítette tulajdonosát, hogy mindent maga próbáljon megoldani, elintézni, kodifikálni, megtárgyalni; nem nagyon tette lehetővé, hogy megossza a munkáját másokkal, átengedjen föladatokat.

Tölgyessy Péter tehát ebben az ábrázolásban *túlságosan is döntésképesnek* mutatkozik, olyanak, aki nem osztja meg a teendőket másokkal, márpedig a politikában a teendők alapvetően döntéseket jelentenek. Ennek ellentéte egy év múlva Kis János egyik hibája lesz, és Tamás Gáspár Miklós már most is megállapítja:

Ez a kimérten tervezni szerető pártvezetőség és T. P. között komoly konfliktusokhoz vezetett, és megmérgezte az SZDSZ vezető köreiben a légkört. Némi merevség talán Kis Jánosnak és többünknek is fölróható, de a kialakult lehetetlen helyzetért talán Tölgyessy a leginkább felelős.⁹⁶

Mindenesetre az SZDSZ részéről Tamás Gáspár Miklós üti meg a legélesebb hangot 1991 őszén a nyilvánosságban, amikor felmerül, hogy Tölgyessy Péter lehet a párt elnöke.

a leghatározottabban ki kell jelentenem, hogy amennyiben Tölgyessy Pétert választanák meg az SZDSZ új elnökévé, a párt jelenlegi vezető rétege, politikai elitje ebben őt nem támogatná. Vezetői, elsősorban integráló képességét az SZDSZ befolyásos körei nem tartják megfelelőnek... alapvetően magányos ember, aki az együttműködésre kevésbé hajlamos. *Titkolódzó.*⁹⁷

Demszky Gábor

Demszky Gábor szintén a demokratikus ellenzékből jött, az SZDSZ egyik alapítója, az 1990-es és az 1994-es önkormányzati választások után Budapest *főpolgármestere*. A főpolgármesteri pozíció megszerzése után működésében jó időre háttérbe szorulnak az országos politikai ügyek, helyette Budapesttel és a kerületi önkormányzatok ügyeivel kezd el foglalkozni.⁹⁸

⁹⁶ Érdeemes figyelni az utolsó mondat Tamás Gáspár Miklósánál rendkívül ritka alacsony modalitására.

⁹⁷ Végveszélybe sodorná az SZDSZ-t Tölgyessy elnöksége. Népszabadság, 1991. október 5. Kiemelés az eredetiben.

⁹⁸ Demszky Gábor sajtótájékoztatója, 1996. november 7. MTI

Demszky személye a liberális közösség konstrukciójához két módon járul hozzá. Egyrészt személye határozottan összekapcsolja az SZDSZ-t a fővárossal, és kialakítja az SZDSZ-nek a *fővárosi értelmiség pártja* imázsát. Másrészt, főpolgármesterként igyekszik felkarolni hagyományos *liberális értékeket*.

A választási kampányban Budapestről, mint liberális városról beszél, és kiemeli, hogy „minden jelentős ellenzéki mozgalom itt vert először gyökeret, s innen indult útjára.”⁹⁹ Főpolgármester jelöltségében tehát visszautal saját 1990 előtti ellenzéki múltjára, amelyet pozitív erőforrásként alkalmaz a kommunikációjában.

Népszerű politikusnak tekinthető már a kezdetektől, közkedveltsége pedig az első ciklust követően is megmarad. A róla alkotott vélemények pártpreferenciától függetlenül pozitívak, a szabaddemokrata, a szocialista és az ellenzéki koalíció hívei is „elismerik sikereit,”¹⁰⁰ aminek eredményeképp 1994-ben újra is választják. Szabó Iván (MDF) szerint Demszky népszerűségének oka, hogy „jó személyi imázst tudtak teremteni a főpolgármesternek.”¹⁰¹ A népszerűségről a Népszabadság Hócipősarok rovata így ír: „Demszkyt az első szavazó tinédzserlányok továbbra is tök jó fejnek tartották.”¹⁰²

Kuncze Gábor

Kuncze Gábor annak ellenére jelentős szerepet játszik a liberális közösség identitáskonstrukciójában, hogy nemcsak, hogy nem alapítója az SZDSZ-nek, de 1992-ig nem is tag. 1993-ban viszont már az SZDSZ miniszterelnök-jelöltje, majd a koalíciós kormány belügyminisztere, és koalíciós miniszterelnök-helyettes.

Kuncze vidékről jött politikusként nagy hangsúlyt fektet arra, hogy *megcáfolja az SZDSZ elitpárt jellegét*. Az elit párti mivolt elvetését személyisége is alátámasztja: a sajtó gyakran pragmatikus, kifejezetten földhöz ragadt, „egyszerű” emberként jellemzi. 1993 elején Kuncze saját magáról így nyilatkozik:

Egyrészt azt gondolom, hogy fontos kérdésekről nyugodtan is lehet tárgyalni, másrészt nem hiszem, hogy polihisztori szerepben kellene tetszelegnem, pláne, ha nem is vagyok az.¹⁰³

⁹⁹ Mindenki szavazzon 30-án. Népszabadság, 1990. szeptember 24.

¹⁰⁰ Demszky továbbra is vezet. Népszabadság, 1994. november 23.

¹⁰¹ Szabó Iván: Jó Demszky imázsa. Népszabadság, 1992. december 7.

¹⁰² Hócipősarok: Toplista. Népszabadság, 1994. december 17.

¹⁰³ Kuncze Gábor nem polihisztor. Népszabadság, 1993. február 15.

Frakcióvezetőként a kapcsolatteremtő képességét tartja a legfontosabb tulajdonságnak.

Az elit párt jelleg megcáfolása kiemelkedő témává válik, a sajtóban felvetődik, hogy Kuncze személyével az SZDSZ a népi-nemzeti jelleget kívánja erősíteni, amit a politikus bajszos megjelenésével támasztanak alá: nem tartják „tipikus SZDSZ-es” alaknak. Ő azonban azt mondja, hogy ilyen skatulya nincs, továbbá:

Az SZDSZ szociálliberális néppárt, sok vidéki taggal - magam is ilyen vagyok. A bajuszomat pedig nem a „népi-nemzeti figura”, hanem a feleségem kedvéért növesztettem meg, jó pár évvel ezelőtt. Nem tehetek róla, hogy azóta se engedi levágnom.¹⁰⁴

Az önkonstrukcióval megegyezik tehát a Kunczéről szóló kommunikáció is, a Népszabadságban Andrassew Iván így jellemzi:

intelligens és szellemes, ráadásul magas, testes ember, és jó mély hangja van. (...) Sőt, nem más, mint a reinkarnálódott NYUGODT ERŐ.¹⁰⁵

Kuncze személye végül szinte egybeforr a „nyugodt erő” kifejezéssel, ezzel jellemzi őt Erős Ferenc is egy interjújában.¹⁰⁶

Miniszterelnök-jelöltté választása után Kövér László azt mondta róla, hogy „az a fajta jó értelemben vett földhözragadtság jellemzi, amely sokáig nem volt jellemző a szabaddemokratákra”.¹⁰⁷

Kuncze tehát a józan, szakértelmet megtestesítő, higgadt szereplő, akinek pártbéli népszerűségét mutatja, hogy 1997. május 24-én pártelnökké választja a küldöttgyűlés.

Göncz Árpád

Elvileg köztársasági elnökként Göncz Árpád felette áll az egyes politikai közösségeknek, ő kizárólag az összmagyar politikai közösség aktora. Mivel azonban maga a liberális politikai közösség is magához tartozóként konstruálja meg,¹⁰⁸ köztudottan az SZDSZ alapító tagja, és az

¹⁰⁴Az emberek unják az ideges politizálást. Népszabadság, 1993. szeptember 25.

¹⁰⁵Szerencsés szabadok. Népszabadság, 1993. június 1.

¹⁰⁶Egy nyugodt apa és a sok kis yuppie. Népszabadság, 1993. november 1.

¹⁰⁷Lásd Fidesz- Magyar Polgári Párt: Szövetségből szövetségbe. Magyar Narancs 1996. november 14.

¹⁰⁸Például: Véget kell vetni a pártok állóháborújának. Népszava, 1991. szeptember 3. Kőszeg 2000: 74-től.

ellenfelek is azzal vádolják, hogy a liberálisoknak, éspedig 1994-ig az ellenzéknek, majd a kormányoldalnak az érdekeit szolgálja,¹⁰⁹ továbbá mivel valóban vannak egybeesések a vele összekapcsolható szemiotikai erőforrások tekintetében, ezért tárgyalnunk kell ehelyütt.¹¹⁰

A közösségi hovatartozást illetően lényeges, hogy – túl a protokolláris szerepléseken – a magyar állampolgárok túlnyomó többsége valószínűleg az 1990-es taxisblokad és az úgynevezett médiaháború idején találkozik a tevékenységével, mindkét esetben a kormányoldal ellenében és az ellenzék erős támogatásával és egyetértésével körülvéve.¹¹¹ A kormánnyal szemben vállalt konfliktusok okán az ellenzék köreiből a köztársasági elnök a *demokrácia védelmének szimbóluma*. A Demokratikus Charta rendszeresen a védelmébe veszi, az 1992. októberi kifütyülése miatt szimpátiatüntetést szerveznek. Szembefordulása az Antall-kormánnyal 1993 őszén, a magyar nyilvánosságban is nagy port felvert úgynevezett *La Stampa*-interjúban csúcspontja.¹¹² Ekkor nyíltan kritizálja a kormány médiapolitikáját. 1994 után nem törekszik ellensúlyozó szerepre. Például hiába kéri az ellenzék, hogy vétózzon az önkormányzati törvény esetében,¹¹³ a Bokros-csomag bevezetését sem késlelteti,¹¹⁴ jóllehet ennek számos intézkedését később alkotmányellenesnek nyilvánítja az Alkotmánybíróság. Nem sokkal ezt követően az Országgyűlés újabb öt évre megválasztja köztársasági elnöknek.

Amikor saját magáról beszél, és ezt sokszor teszi, elsősorban íróként és műfordítóként határozza meg magát. A vonatkozó megszólalások alapján úgy tűnik, a politikus Göncz Árpádot folyamatosan megfigyeli a *szépirodai* Göncz Árpád.¹¹⁵ Láttuk már, hogy a politikusi léttel szembeni fenntartások a liberális politikai közösségbe tartozó sok embernél megfigyelhetők, főként a régi gárdánál. Mintegy másodállásban politikusok, főállásban megmaradnak tudósnak, vagy, mint a jelen esetben: íróknak.

Ez Göncz Árpád esetében felerősíti azt az üzenetét, hogy *ő nem hivatalos politikus*, ezért nem a hatalom érdeklődik, hanem az emberek sorsa; nem is tudja, mi az a hatalom.¹¹⁶ Megmarad tehát *hétköznapi embernek*, aki ezért oda képes és akar is figyelni a többi hétköznapi ember, a „szolgáló nélküliek” sorsára.

¹⁰⁹ Például: A király meztelen. Népszabadság, 1992. május 26.

¹¹⁰ Lásd még: Mosolyvesztés. Népszabadság, 1994. január 5.

¹¹¹ Nyílt levél az állampolgárokhoz. 1992. május 18. MTI. A Demokratikus Charta nyilatkozata. 1992. május 26. MTI. Közlemények, előrejelzések. 1992. június 1. MTI

¹¹² La Stampa - magyar médiák - Göncz – MTI. 1993. november 20. MTI

¹¹³ A parlamenti ellenzék levele Göncz Árpádnak. 1994. október 5. MTI

¹¹⁴ Fidesz-sajtótájékoztató. 1995. március 14. MTI

¹¹⁵ László et al. 1994: 78., 156.

¹¹⁶ László et al. 1994: 80.

Életem ugyancsak kacskaringós pályáján az a szerencse jutott osztályrészemül, hogy élvén élve ismerhettem meg a munkássorsot, a paraszti sorsot, a szabad értelmiségi sorsát. Nem vagyok hát alkalmas rá, hogy szűk osztályérdekek kovácsa legyek. Ha szolgálni kívánok valakit, azokat szolgálom, akiknek szolgálójuk nincsen: a védteleneket. Akiknek sem a darutollas világban, sem az egyenlők közt egyenlőbbek világában nem jutott jó szó, akik a versenytársadalom versenyképtelenjei. Akiknek nincs eszközük megvédeni önmagukat, s akik épp ezért leginkább szorúlnak védelemre.¹¹⁷

A hétköznapisághoz például az is hozzátartozik nála, hogy morális lény, *van lelkiismerete*, és erre mindig oda is figyel, inkább, mint a politikai megfontolásokra.

Eddig a lelkiismeretemre hivatkoztam, ha valamire nemet mondtam. De abban tökéletesen igaza van az Alkotmánybíróságnak és még sok politikusnak is, hogy a jog egzakt, a lelkiismeret nem az. Én mégis fenntartom magamnak a jogot, hogy lelkiismeretem legyen, ezt tőlem senki nem veheti el. Ha a lelkiismeretemet jogilag kell megfogalmazni, hajlandó vagyok jogilag megfogalmazni.¹¹⁸

A közösségen belül népszerűségét részben szintén a hétköznapiságának tulajdonítják, erre utal, hogy a sajtó hol ironikusan¹¹⁹, hol a tisztelet kifejezéseként¹²⁰ többször, a köznyelvből átvéve, „*Árpi bácsiként*” utal rá.

1956 után hat évet töltött börtönben, és pedig *életfogytiglan* büntetéssel. Ez a tény és a belőle fakadt tapasztalatok és tanulságok szinte minden nyilvános beszélgetésében előkerülnek, és pedig nem mindig azért, mert a téma kikényszeríti őket, hanem Göncz Árpád maga szövi bele a szövegébe. Ebben a liberális politikai közösségnek a Kádár-rendszerrel való éles szembenállását erősíti – egyébként együtt Mécs Imrével, aki szintén vezető politikusa a közösségnek.

Médiумok

A liberális politikai közösségen belül bizonyos médiumok, melyek közül a *Beszélő*, a *Magyar Narancs*, és a *Magyar Hírlap* tekinthetőek a legfontosabbnak, aktorként jelennek meg ebben az időszakban. Amellett, hogy ezek a médiumok a liberális közösség tagjai számára csatornaként

¹¹⁷ Göncz 2004: I/18-19.

¹¹⁸ László et al. 1994: 191.

¹¹⁹ Lásd például: Farkasházy Tivadar: Tököl. Népszabadság, 1994. szeptember 10.

¹²⁰ Kőszeg Ferenc: „Árpi bácsi, tarts ki!”. *Beszélő*, 4. évfolyam, 7. szám.

is funkcionálnak, tudósításaikban és publicisztikáikban rendszeresen értelmezik a liberális közösséggel kapcsolatos eseményeket, az ide tartozó szereplők helyét a politikai közösségben illetve a közösség viszonyát a külső szereplőkkel kapcsolatban. Ezekben a kérdésekben gyakran önálló, a közösség többi tagjától eltérő véleményeket is megfogalmaznak. Aktorként való megjelenésük miatt a többi, inkább csatorna médiumtól eltérően a három lapot ebben a részben tárgyaljuk.

Beszélő

Nagyrészt az SZDSZ-hez kötődő, ugyanakkor önálló aktornak tekinthető a korábban szamizdatként megjelenő *Beszélő*. A lap 1990 előtti szerzői és szerkesztői közt volt az SZDSZ több meghatározó politikusa, például Kis János, Kőszeg Ferenc, Haraszi Miklós, Solt Ottilia, Tamás Gáspár Miklós, Bauer Tamás, Pető Iván, Magyar Bálint, és a szamizdatok illegális nyomtatását és terjesztését szervező Demszky Gábor. A rendszerváltás után már legálisan, hetilapként majd havilapként működő *Beszélő* első hivatalos főszerkesztője Kőszeg Ferenc, míg a szamizdat kiadványt hajdan ténylegesen vezető Kis János a kezdeti időszakban rendszeresen publikál, azonban 1990 őszén egy SZDSZ kampánygyűlésről szóló tudósítás miatt szakít a lappal. A lap szerkesztői a későbbiekben több más szabaddemokrata politikussal is konfliktusba kerülnek, így például a Szabadelvű Platform szervezőivel, amikor '91-ben kiadják a platform véletlenül hozzájuk került, még nem nyilvános alapító dokumentumát.¹²¹ A *Beszélő* szempontjából legmeghatározóbb konfliktusnak a szerkesztők a visszaemlékezésükben a Demokratikus Charta és az MSZP-hez való közeledés kapcsán Bauer Tamással 1992-ben kirobbant vitát tartják, mely után a rendszeres szerző Bauer nem publikál többet a lapban, és példáját mások is követik.¹²²

A konfliktusok és az SZDSZ-szel szemben gyakran kritikus írások hatására a *Beszélő* és szerkesztői marginalizálódnak az SZDSZ és a liberális tábor párthoz kötődő részének körében, ugyanakkor része maradnak a liberális politikai közösségnek. Utóbb Kőszeg Ferenc így ír:

Van egy lap. Szeretem. Hatalmas örökséget hordozott – marginális szamizdatlapból egy nagy párt keltetőjévé vált. (...)Van egy lap. Gyűlölöm. Hatalmas örökséget hordozott, aztán egy nagy párt keltetőjéből marginális lappá vált. A megbántott barátai pedig keresztbe tettek neki. Aztán már nem is tettek keresztbe.¹²³

¹²¹ Lásd ehhez F. Havas Gábor - Solt Ottilia (1995): *Memorett. A Déri Miksa utca 10. titkos története*. 7. évfolyam, 29. szám

¹²² Uo.

¹²³ Kőszeg Ferenc: *Egy lap. Beszélő*, 1995. július 6.

Míg a lap 1990-ben 30 ezer eladott példányt ér el, ez a szám '95-re körülbelül a tizedére csökken, a forráshiány pedig a lap megszűnésével fenyeget, végül több megszakítással 1996-tól folyóiratként jelenik meg.

A hetilapként működő *Beszélő* elsősorban az aktuális eseményekre reflektál, a folyóirattá válás után az aktuális ügyekhez csak részben kapcsolódó hosszabb elméleti cikkek, viták jellemzik. Ha tehát a korai időszakban a közösség más vezetőivel kirobbant konfliktusok tanúbizonysága szerint önálló politikai irányvonalat vivő aktornak tekinthető, 1996 után inkább csak kommunikációs csatornája a liberális holdudvarnak.

Magyar Narancs

A Magyar Narancs rokonsága a Fidesszel kézenfekvő, hiszen a párt kezdettől narancsszínnel azonosítja magát. A lap 1989-től először egyértelműen a Fidesszel rokonszenvez, felelős kiadója Kövér László, a párt egyik vezetője, és megjelennek benne a párt dokumentumai, tehát bizonyos mértékben pártlapnak mondható. Ugyanakkor helyet ad az SZDSZ politikusainak is, és általában a liberális közösséghez tartozóknak, továbbá a liberálisok körében fontos témáknak. A formális kötelék 1990 nyarán megszűnik a Fidesszel, de még hosszú évekig a köztudatban szorosan összekapcsolódnak, nem utolsósorban alighanem a párt narancs logója és a lap neve közötti rím miatt. Mindenesetre a lap a két parlamenti liberális pártnál radikálisabban lesz liberális és alternatív. Az utóbbinak az egyértelmű jele a nagy terjedelmű kulturális rész téma-választása és ízlésiránya, valamint a jellegzetes újságírói stílus.

Ahogy romlik a viszony a két liberális párt között, úgy jelennek meg a Fidesszel kapcsolatban kritikus cikkek a Magyar Narancsban. 1993 tavaszán Eörsi István ír valamelyik Fidesz-vezetőről, alighanem Orbán Viktorról, de még a nélkül, hogy megnevezné:

...a hatalom deformál és dezorientálja birtokosát. De már a pusztasága is torzító hatású lehet. Ebből a szempontból tanulságos látványt nyújt a Fiatal Demokrata, amint a számára kedvező előjelek és jóslatok hatására szemünk előtt alakul át. ...a saját pártjában már most is bírálhatatlan és gyanúja mind gátlástalanabban özönlik más demokratikus szervezetek és megnyilatkozások felé, melyeket nem vonhat befolyása alá.¹²⁴

A lap önálló politikai aktor voltát mutatja az SZDSZ-ről közölt 1995-ös cikksorozata. Galotti Balázs és Kóczián Péter „*A Mérleg utca nyelve. Az SZDSZ mint olyan*”¹²⁵ felcímű három írása

¹²⁴ Jegyzetek ürügytelenül Magyar Narancs, 1993. március 25.

¹²⁵ Magyar Narancs, 1995. május 18., 25., június 1.

nagy felháborodást vált ki a liberális táboron belül. A sorozat „a párt titkos történetével” foglalkozik, a szerzők állítása szerint megbízható, szabaddemokrata forrásokból szerzett információk alapján. A cikkek a párttal kapcsolatos anekdoták mellett jellemzést adnak az SZDSZ vezető politikusairól is. Így itt olvasható az az állítás, hogy Kuncze Gábort a nem zsidó származása és a nem kommunista múltja miatt szemelte ki a párt szűk vezetői köre miniszterelnökjelöltnek.

A cikksorozat egyes részeire az SZDSZ politikusai olvasói levelekben reagálnak. Tamás Gáspár Miklós az első részt teljes hazugságnak minősíti, és a sorozat több állítását is tagadja, a szerzőket pedig „ifjú bértelmiségieknek”, a cikksorozatot többek közt „erkölcsi csapásnak” minősíti.¹²⁶ Eörsi István az utóbbi reakciót túlzásnak nevezi, ugyanakkor a cikkeket ő is „pletykagyűjteménynek” tartja.¹²⁷ Bozóki András arra hívja fel a figyelmet, hogy az SZDSZ-en belül valamiféle „kommunikációs zavar” lehet, ha ilyen jellegű információk, történetek szivárogtak ki a párt köreiből.¹²⁸ Az eset mind a politikai közösségen belül, mind azon kívül komoly nyilvánosságot kap.¹²⁹

Magyar Hírlap

A Magyar Hírlap a liberális közösség egyik fontos médiumának tekinthető. Egyik publicistája erről így ír:

Az író, sőt minden írástudó, föltéve hogy mestersége alaptörvényeit követi, hagyományosan inkább liberális. Tárnya a teljes valóság, így semmi sem lehet idegen tőle ami emberi. Elsődlegesen tényeket, képeket, és nem vádakot fogalmaz.¹³⁰

Gesztusai alapján a napilap közelebb áll az SZDSZ-hez, mint a Fideszhez, ami például abban érhető tetten, hogy egyedül a Magyar Hírlap közli a nemsokára az SZDSZ-be átlépő Fodor Gábor 1993-as Fidesz-választmányon elmondott beszédét.¹³¹

¹²⁶ A nagy leégés. Magyar Narancs, 1995. június 8.

¹²⁷ Egyszerűen vacakság. Magyar Narancs, 1995. június 22.

¹²⁸ A méreg foga. Magyar Narancs, 1995. június 29.

¹²⁹ Lásd ehhez: Pető 2000: 15-16.

¹³⁰ R. Székely 1998: 17. Helyesírási hibák az eredetiben.

¹³¹ Nyitott, középutas liberalizmus – elvi pragmatizmus. Magyar Hírlap, 1993. november 1. A tényt Kőszeg Ferenc is hangsúlyozza – Kőszeg 2000: 162.

A rendszerváltást követő időszakban a lap meghatározó politikai diskurzusa a demokrácia sérülékenységéről, a *demokraciaféltés*ről szól, amelyhez több ügy és egyéb diskurzus kapcsolódik.

Az első kiemelhető téma a *média*, amelyet illetően nyíltan állást foglal a kormánnyal szemben. Ennek egyik fontos példája az 1990 júliusában megjelent „Kormánypárti vélemények a sajtóról” című nyilatkozatválogatás.¹³²

Meghatározó diskurzus az Antall-, majd Boross-kormány *gazdaságpolitikai* teljesítményének a kritikája, a gazdasági helyzet romlásának rendszerváltást veszélyeztető hatása: „általában jól mennek a dolgaink, csak konkrétan mennek rosszul”,¹³³ „az MDF elhanyagolta a gazdasági rendszerváltást”,¹³⁴ „a nem értelmiségi rétegeket nem a liberális értékek romlása érdekli”.¹³⁵

A lapban az 1994 előtti kormánykritika másik fő tárgya az *antidemokratikus tendenciák* megjelenése. Több szerző szerint a kormánypártok is hibásak abban, hogy az elítélendő jobboldali szélsőségek megjelentek a magyar közéletben: „lötyög rajtunk a demokrácia”, „Az MDF a hajdanvolt MSZMP igazi örököse¹³⁶”, „Csurka nem az első, csak a legkirekesztőbb, legszókimondóbb”¹³⁷ – írják.

1994-ben a lap kiáll a koalíciókötés mellett, ugyanakkor leszögezi, hogy a demokráciát nem a kormánykoalíció fogja őrizni elsősorban.

Nem pártok, hanem a pártokon kívüliek. A független sajtó és az önmaga hatalmára és fontosságára ébredt civil társadalom. A valódi sajtó, amely természetesen éppúgy nem lehet majd kormánypárti, ahogy eddig sem volt, mert hogy kormánypárti sajtó nem létezik.¹³⁸

¹³² Kormánypárti vélemények a sajtóról (Magyar Hírlap, 1990. július 26). Hasonló témájú cikkek például: Hankiss-Hankuss, Magyar Hírlap, 1992. augusztus 17. Médiumháború, Magyar Hírlap, 1993. október 25.

¹³³ A mérleg nyelve, Magyar Hírlap, 1991. május 25.

¹³⁴ Kupa-mérkőzés, Magyar Hírlap, 1991. július 1.

¹³⁵ Liberalizmus és egyenlőség, Magyar Hírlap, 1992. december 17.

¹³⁶ A pesszimizmus görcse, Magyar Hírlap, 1991. január 7. Lásd még: Nemzet és küldetés, Magyar Hírlap, 1991. március 15. Az igazi örökös, Magyar Hírlap, 1992. január 6.

¹³⁷ Unják a politikát, Magyar Hírlap, 1991. augusztus 13. Lásd még: Csak egy új párt..., Magyar Hírlap, 1992. szeptember 8.

¹³⁸ R. Székely 1998: 119. Helyesírási hiba az eredetiben.

A kormányváltás után valóban továbbra is találkozhatunk kormánykritikával, de ez elsősorban a *romló gazdasági helyzet*hez és életszínvonalhoz kötődik: „esztelen pocsékolásról”¹³⁹, a Bokros-csomag kapcsán: „a balkanizálódás veszélyéről”¹⁴⁰ írnak. Meghatározó téma emellett a *kormánykoalíció belső megosztottsága* is.¹⁴¹ Ugyanakkor megjelenik az *ellenzékkel szembeni kritika* is, elsősorban amiatt, hogy nem keresik a konszenzust a kormánnyal, viszályt szítanak, ami tovább rontja az állampolgárok közérzetét: „a közhangulat belefáradt a pártviszályokba”,¹⁴² „a magyar társadalomfejlődés és az érintett hosszú távú érdekeit egyaránt az szolgálná a legjobban, ha mindkét fél kapna a választóktól egy afféle makarenkói pofont”¹⁴³.

Ügyek

Ügy alatt nem egy-egy botrányt, nagy kommunikációs vihart kiváltott eseményt értünk, hanem olyan issue-t, amely identifikálja a politikai közösséget, mert a közösség rendszeresen foglalkozik vele, kezdeményezései vannak vele kapcsolatban, s mások ügygel kapcsolatos kommunikációjára mindig reagál.

Szakpolitikai kérdések

Mivel az első parlamenti ciklusban a liberálisok ellenzékben vannak, ezért a leginkább azzal foglalkoznak, amilyen kezdeményezésekkel a kormány előhozakodik. A második ciklusban az SZDSZ kormánypárt, minisztereket ad, és ismert politikusai parlamenti bizottságokat vezetnek, ami megint azzal jár, hogy a kommunikációjukban a kormányon belüli munkamegosztás valamint a mindennapos törvényhozási ügymenet legalább annyira meghatározó, mint a saját választásuk, ugyanakkor a saját döntésük is meghatározza, hogy mely területekért felelősek kormányzati szinten.¹⁴⁴

Az 1994-es koalícióban az SZDSZ-nek három tárcája van: a *belügyi* (Kuncze Gábor), a *művelődési- és közoktatási* (Fodor Gábor, majd Magyar Bálint) valamint a *közlekedési, hírközlési és*

¹³⁹ Libasonkát a macskának, Magyar Hírlap, 1995. január 10.

¹⁴⁰ A balkanizálódás veszélye, Magyar Hírlap, 1995. április 7.

¹⁴¹ Ilyen cikk volt például Mészáros Tamás írása, amiben a szerző arról beszél, hogy „Horn és Pető kerülgetik egymást”, miközben „Boross Péter nevet a markába”. Magyar Hírlap, 1994. október 24.

¹⁴² Keszegsors, Magyar Hírlap, 1994. szeptember 14.

¹⁴³ Az önkormányzati választások tétje, Magyar Hírlap, 1994. december 9

¹⁴⁴ Pető 2000: 161.

vízügyi (Lotz Károly). Ekkortól tehát a nyilvánosságban az SZDSZ-hez ezek a területek kapcsolódnak, már csak a miniszterek sűrű megnyilvánulásai és az ellenük irányuló kritikák okán is. Az ezeken történtek tehát nemcsak a kormányt minősítik, hanem a pártot, a liberálisokat is. Utaltunk már arra, hogy Fodor Gábor tevékenységével kapcsolatban nagyon sok kritika jelenik meg a nyilvánosságban, ezért talán az oktatás kapcsolódik a leginkább össze az SZDSZ-szel.

Ha azt nézzük, hogy a liberális tábor vezetői mely további szakpolitikai kérdésekről beszélnek a különféle rendezvényeken, akkor a kép csak kevéssé változik a hét év során.¹⁴⁵

A korai időszakban mind a Fidesz, mind az SZDSZ kommunikációjában meghatározó a gazdaság ügye, illetve ehhez kapcsolódóan a *privatizáció* és annak a felgyorsítása.¹⁴⁶ A két liberális párt az Antall-kormány hozzá nem értését kifogásolja: úgy vélik, a kormány nem néz szembe a realitásokkal, téves elképzelései vannak, nincs valódi koncepciója és hosszú távú gazdasági programja a rendszerváltás utáni válság kezelésére, ráadásul nem folytat nyílt kommunikációt a kérdésről.¹⁴⁷ Ennek fő okát a Fidesz abban látja, hogy a miniszterelnök és az MDF-vezette kormány az ideológiai kérdésekre koncentrál. Az SZDSZ a hozzá nem értés hangsúlyozása mellett viszont kifejezetten (neo)liberális kritikát fogalmaz meg. A felgyorsítás ösztökélése visszautal az SZDSZ és a liberálisok már 1990 előtt is megfogalmazott szándékára, hogy a gazdasági átalakítás inkább legyen rövid távú és fájdalmas, mint elhúzódó és ezért felemás, továbbá kormánykritika, ugyanis a kormány eszerint nem a szükséges sebességgel privatizál.¹⁴⁸ A Fidesz ettől némileg eltérő álláspontot fogalmaz meg, amikor meghirdeti a „gazdasági félfordulat” programját, melynek lényege „a vállalkozások és a gazdaság élénkítése még azon az áron is, ha az államadósság növekszik”¹⁴⁹, azaz az SZDSZ által hirdetett gazdaságpolitikától eltérően a Fidesz a beruházások ösztönzését a költségvetési hiány és az államadósság növekedésének kockázata mellett is elképzelhetőnek tartja.

¹⁴⁵ Tölgyessy Óbudán, bombariadóval. Népszava, 1992. szeptember 22.

¹⁴⁶ Például Miről tárgyalt Kis János Németországban? 1990. november 8. MTI. Kis János a Kupa-programról 1991. március 12. MTI. Az SZDSZ és a Fidesz sajtótájékoztatója 1991. augusztus 27. MTI. Pető 2000: 163.

¹⁴⁷ Ungár Klára szerint „a gazdasági válsághelyzetből való kilábalás elképzelhetetlen a lakosságot érintő megszorító intézkedések nélkül. Ezzel szemben a kormánypártok választási kampányuk során erről nem tájékoztatták a lakosságot.” Keddi ülésnap (7. rész) 1990. július 10. MTI; Tölgyessy Péter ugyanerről: „úgy tűnik, újra csak arról van szó, hogy valami távoli célokért kívánják a magyar lakosságot megsarcolni a kényszerintézkedésekkel.” SZDSZ-sajtótájékoztató (1. rész) 1990. július 3. MTI.; ¹⁴⁷ Varga Mihály a '93-as költségvetés vitájában: alapvetően hibás az a kormányzati elképzelés, mely 1993-at a gazdasági növekedés évének tekinti. A valóság az, hogy a legoptimálisabb esetben is csak stagnálásra lehet számítani.” Fiatal Demokraták Országos Tanácsa - sajtótájékoztató 1992. november 8. MTI

¹⁴⁸ Például László et al. 1994: 220.

¹⁴⁹ Orbán Viktor a Közgazdasági Egyetemen 1993. október 14. MTI

A másik vissza-visszatérő téma az úgynevezett *nagy rendszerek átalakítása*.¹⁵⁰ Ez alatt az oktatást és az egészségügyet értik, majd egy idő után a nyugdíjrendszert¹⁵¹ is. A területekkel kapcsolatban van konkrét programja is a liberális politikai közösségnek, mégpedig a magánosítás valamilyen mértéke, így például a tandíj a felsőoktatásban. Éppen ezért a második ciklus illetékes minisztere támogatja is a Bokros-csomag erre irányuló terveit.

A harmadik ügy az *önkormányzatiság*, amely kapcsán a liberális közösség a decentralizáció pártján áll.¹⁵² Ez megint két célt szolgál: 1990-ben az SZDSZ, de a Fidesz is komoly pozíciókat szerez az önkormányzatokban, ezért szeretnék megóvni őket a kormányzati beavatkozástól. Másrészt az önkormányzatiság alatt általánosabb dolgot is értenek: a társadalom önszerveződését. Az utóbbi szempont megint egy idő után a kormánnyal szembeni önszerveződést is asszociálhatja.

Negyedik téma az *érdekképviseletek* kérdésköre. A rendszerváltás lehetővé teszi, és tulajdonképpen magába foglalja valós érdekképviseleti szervezetek, például szakszervezetek létrejöttét. A szakszervezetek megerősítése Göncz Árpádnak is elsőrendű célja; időről időre beszámol a szakszervezeti vezetőkkel történt találkozóiról és leszögezi, hogy mindegyikre elmegy, amelyikre hívják.

Az *adócsökkentés* ösztönzése mindkét pártnál viszonylag későn megjelenő *issue*, a Fidesznél például a kormányzati munkára való felkészülés meghirdetésekor jelenik meg először.¹⁵³ Az adócsökkentés az SZDSZ esetében a liberális gazdaságpolitikát követve hosszú távon is megmarad a párt követeléseinek és javaslatok között.¹⁵⁴

Emberi jogok

A liberális politikai közösség rendszeresen felemeli a szavát az emberi jogok fontossága¹⁵⁵ mellett, és megfordítva: számos kérdést az emberi jogok keretén belül közelít meg. Ahogyan Tamás Gáspár Miklós fogalmaz:

¹⁵⁰ Például SZDSZ-küldöttgyűlés - Pető Iván (2. rész) 1994. október 21. MTI.

¹⁵¹ Például Az SZDSZ küldöttgyűlésének határozata (1. rész) 1996. november 23. MTI. Pető 2000: 159.

¹⁵² Például Az MTI főbb belföldi hírei röviden - 18 óráig. 1994. február 23. MTI.

¹⁵³ Például A Fidesz esélyei - 2. (folyt.) 1993. július 12. MTI

¹⁵⁴ Például SZDSZ-küldöttgyűlés - Pető Iván (1. rész) 1994. október 21. MTI. Az SZDSZ küldöttgyűlésének határozata (1. rész) 1996. november 23. MTI

¹⁵⁵ Tamás Gáspár Miklós egy helyen az SZDSZ lelkének nevezi az emberi jogok kérdését. SZDSZ-küldöttgyűlés - Tamás Gáspár Miklós - vita (3. rész) 1994. október 21. MTI

Ha az SZDSZ lemondana arról, hogy az emberi jogok pártja maradjon, választásokat nyerhet, de elveszti a lelkét.¹⁵⁶

Göncz Árpád az első parlament utolsó ülésén ezt a témát említi először akkor, amikor az elmulasztott jogalkotás tételeit sorolja,¹⁵⁷ amikor pedig 1995-ben újraválasztják, azt mondja, hogy ellátja a jogszabályokból ráháruló feladatokat

és az önként vállaltat, hogy védelmezem hazám valamennyi polgára emberi jogainak csorbíthatlan teljességét.¹⁵⁸

A Fidesz az 1990-es parlamenti bizottságok közül egyedül az emberi jogokkal foglalkozónak adja az elnökét, és pedig Fodor Gábor, majd Németh Zsolt személyében.¹⁵⁹ A Fodor Gábor kiválásának egyik 1993-as jele is ehhez a területhez kapcsolható, ugyanis az április kongresszuson a programnyilatkozat vitájában a politikus azt mondja, hogy akkor lenne elégedett a szöveggel, ha

abban beszélne az emberi jogok tiszteletben tartásáról, a különbözőségekhez való jogról, ha hangsúlyoznánk az egyházak lehetséges pozitív szerepét demokráciánk erősítésében, ha megemlítenénk a hazai nemzeti és etnikai kisebbségekkel és a kisebbségi magyarokkal való kapcsolattartást, és ha jobban súlyoznánk az oktatáspolitikát.¹⁶⁰

Az általa tartott beszédből az is kiderül, hogy az emberi jogok témája összekapcsolódik a kisebbségi jogokkal.

A Fidesz kell, hogy jelentse az állampolgárok többségi szimpátiáját megszerezni tudó nyugalmat és magabiztosságot, ugyanakkor az emberi jogokat, a mindenfajta kisebbség, legyenek azok akár nemzetiségek (cigányok, németek, szlovákok stb.), akár kisebbségi közösségek, vallásos közösségek, akár homoszexuálisok, AIDS-esek, alternatív szubkultúrák, tehát mindezek jogainak tiszteletben tartásáért való tevékeny fellépést.¹⁶¹

Figyeljünk föl a megfogalmazás elejére, amelyik szinte szó szerint a Fidesz jelének, szemiotikai erőforrásának nevezi az emberi és kisebbségi jogokkal való foglalkozást!

Úgy tűnik tehát, hogy a Fideszben Fodor Gáborhoz kapcsolódik mind formálisan, mind pedig informálisan az emberi jogok kérdésköre, és ilyen formán a politikus átlépése az SZDSZ-be

¹⁵⁶ SZDSZ-küldöttgyűlés - Tamás Gáspár Miklós - vita (3. rész) 1994. október 21. MTI

¹⁵⁷ Göncz 1998: 26.

¹⁵⁸ Göncz 2004: 1/29

¹⁵⁹ Később a Nemzetbiztonsági Bizottságot is Fidesz-képviselő vezeti.

¹⁶⁰ Debrecen: folytatódik a Fidesz kongresszusa (4. rész) 1993. április 17. MTI

¹⁶¹ Fodor beszédét idézi Révész Sándor: Küzdő korunknak új nemzedéke... Beszélő, 1993. április 24.

gyengíti a Fidesz és erősíti az SZDSZ arculatának emberi jogi vonását, az ügynek az identifikáló szerepét.

Az ügy fontossága ellenére, vagy talán éppen ebből kifolyólag sosem tisztázzák, hogy pontosan melyek az emberi jogok, mettől meddig terjednek, és milyen a hierarchiájuk, feltéve, hogy van ilyen. Ha mégis látni akarjuk, hogy milyen jogokról és szabadságokról esik szó, akkor azt találjuk, hogy a legsűrűbben és leghangsúlyosabban az *egyéni autonómiához fűződő jog* és a *sajtószabadság* szerepel a liberális megnyilvánulásokban. Az előbbit talán a Demokratikus Charta is azért említi a legelső helyen „a magánszféra önállósága” formájában, mert Kis János is ezt helyezi a liberalizmus alapjába.¹⁶² A sajtószabadság pedig, mely szintén szerepel a Chartában, az első kormányzati ciklus legtöbb konfliktust kiváltó ügye. További szabadságok: a lelkiismereti szabadság, a vallásszabadság, a szólásszabadság, a szabad érdekvédelem,¹⁶³ de előfordul az anyanyelv használatához fűződő jog is.¹⁶⁴

Az utóbbi azért is lényeges, mert a liberális politikai közösségben is elfogadottnak mutatkozik a *kollektív emberi jogok* létezése, ugyanakkor nem helyezik őket az egyéni jogok elé.¹⁶⁵ Például Göncz Árpád rendszeresen emlékeztet arra, hogy léteznek ilyen jogok, és ezeket biztosítani is kell.

... az emberi jogok biztosítása valamennyi országnak kötelessége, európaiságunk bizonyítéka az, hogy minden kisebbségi csoportnak biztosítja az emberi jogok teljességét.¹⁶⁶

Máshol leszögezi, hogy az Európa Tanács dokumentumai csak egyéni jogokat ismernek, holott a mi régióinkban fontosak a kollektív jogok is.¹⁶⁷

Média

Az emberi jogokhoz kapcsolódik a *sajtószabadság* kérdése is. A politikai közösség az első kormányzati ciklus alatt veszélyben levőnek mondja a sajtószabadságot. Azt hangoztatja, hogy a jobboldali kormány és annak szimpatizánsai, főként a Csurka István vezette radikális csoport meg akarja szállni a sajtót általában, de főként az elektronikus médiumokat, vagyis a Magyar Televíziót és a Magyar Rádiót. A politikai közösség a liberális felfogásnak megfelelően azt

¹⁶² Vö. Kis 2015: 295.

¹⁶³ László et al. 1994: 82.

¹⁶⁴ Például Kis 2015: 305.

¹⁶⁵ A Fidesz kisebbségi koncepciója (1. rész) 1991. szeptember 13. MTI

¹⁶⁶ László et al. 1994: 154.

¹⁶⁷ Göncz 2004: I/36-40. Lásd még Göncz 2004: I/61 és 63.

követeli, hogy a médiát békén kell hagyni, nem szabad kívülről beleavatkozni az életébe, hanem a kereskedelmi médiumokat a piaci mechanizmusokra kell bízni, a közszolgálatiakat pedig a médiatörvény mielőbbi meghozatalával kell szabályozni, de úgy, hogy semmilyen politikai befolyás ne érvényesüljön a működésükben, tehát legyenek semlegesek.

Mivel a kormányoldal, és nem is csak a radikálisok, hanem a Kónya Imre által készített 1991-es dolgozatból¹⁶⁸ következően az MDF centrum is, másképpen gondolja, ezért éles konfliktusok sorozata alakul ki a két tábor között – ez az úgynevezett médiaháború. A kormánnyal szembeni egyik fő aktorral a köztársasági elnök lép elő, ugyanis a hatályban levő jogszabály szerint neki kell kineveznie és felmentenie a közszolgálati médiumok elnökét és alelnökét, márpedig ő ezt rendre megtagadja. E mellett az álláspontja mellett a ciklus végéig kitart, jóllehet a két elnök 1993 legelején maga kéri a felmentését.¹⁶⁹ Ez utóbbi fordulat mindenesetre oda vezet, hogy a két médium az alelnökök irányítása alá kerül, és erősen kormánypártivá válik. Ekkortól különösen felerősödik a liberális közösség és általában az ellenzék kritikája a televízió és a rádió irányában, aminek a részeként Göncz Árpád is úgy látja, hogy a sajtószabadságnak és főként a közszolgálati médiumok semlegességének a veszélyeztetettsége olyan nagy, hogy akár egy külföldi lapban is hangot kell, hogy adjon a félelmeinek és aggályainak.¹⁷⁰

A második ciklusban a kormányoldal és a média viszonya sokkal jobbá válik. A sajtó egyik része már a választások másnapján arra ösztökéli az SZDSZ-t, hogy lépjen koalícióra az MSZP-vel,¹⁷¹ a koalíció pedig annyira sürgetőnek tartja a két közszolgálati médium átalakítását, hogy Horn Gyula a miniszterelnöki eskütétele utáni első intézkedéseként aláírja a két jövőendő elnök kinevezéséről szóló beadványát a köztársasági elnökhöz. A köztársasági elnök azonnal kinevezi őket, az elnökök felesküsznek, az egész procedúra néhány nap alatt lezajlik. A Magyar Televízió elnöke pedig az első munkanapján azonnal felfüggeszti a Híradó szerkesztőségét, 190 embert, és mások kezébe adja a hírműsort.¹⁷² Az SZDSZ szerint az elnökök kinevezésének a módja nem aggálymentes ugyan, de olyan kiváló szakemberekről van szó, hogy az ellensúlyozza az egyeztetések hiányát.¹⁷³ A liberális sajtó pedig hamar napirendre tér a változás fölött, és egyben azt reméli, hogy immár vége a médiaháborúnak,¹⁷⁴ mert az új vezetők alatt a televízió és a rádió

¹⁶⁸ Keményít az MDF. Népszava, 1991. szeptember 6. A szövegnek még egy nagyobb témája van: a Justitia-terv.

¹⁶⁹ Lényeges látni, hogy a két elnök nem lemond, hanem kéri a felmentését, vagyis a döntést Göncz Árpád kezébe helyezi. Vélhetően lemondanak, ha valóban távozni akartak volna.

¹⁷⁰ Lásd erről a 120-as lábjegyzetet.

¹⁷¹ Például R. Székely 1998: 119.

¹⁷² Lásd ehhez például Gádor Iván véleményét: Amit ember rontott el... Népszabadság, 1994. július 22.

¹⁷³ Beiktatták a médiavezetőket. Népszava, 1994. július 21.

¹⁷⁴ Ezt a megfogalmazást Jánosi György (MSZP) is használja: Beiktatták a médiavezetőket. Népszava, 1994. július 21.

semleges lesz.¹⁷⁵ Az ellenzék politikusai ezt másképpen látják, és a sajtószabadság lábbal tiprásáról beszélnek, valamint a médiaháború folytatódásáról.¹⁷⁶

A második ciklus kerít sort a médiatörvény elfogadására is. A törvény 1995 végén születik meg, és mivel a jogalkotási munka elsősorban az illetékes parlamenti bizottságban folyik, ahol nincsen fajsúlyos SZDSZ-tag, ezért azt mondhatjuk, hogy a párt átengedi ezt a feladatot az MSZP-nek, így a bizottsági elnök Vitányi Ivánnak. A megszületett médiatörvényt kevesen tartják teljesen kielégítőnek, az utolsó pillanatban maga a pénzügyminiszter emel kifogást vele kapcsolatban, de a nyilvánosság előtt elsősorban az mutatkozik meg, hogy az Országgyűlésben az ellenzék is megszavazta. A törvény mögött tehát nagy politikai konszenzus látszik lenni.

Demokráciafélétség

A demokráciafélétség az első kormányzati ciklus idején meghatározó ügy, és 1997-ben a közeledő választások okán kerül elő újra. Az ügyben megszólaló liberális szereplők az Antall-, majd Boross-kormányt antidemokratikus tendenciákkal vádolják, a harmadik ciklus közeledtével pedig a neonáci veszély motívuma harapózik el.

A demokráciafélétség valamint a kormány és a Horthy-rendszer között felállított analógia különösen az SZDSZ által használt ügy a liberális táboron belül, bár a párt kezdetben nem mondható egységesnek a témában. Ennek egyik első példája Tamás Gáspár Miklós „Új reformkor vagy új Horthy-korszak?” című cikke, amelyben a szerző nem azonosít konkrét pártot a Horthy-korszakkal, ugyanakkor a saját pártját a valódi demokrácia egyetlen letéteményesének minősíti: „Mucska és félelem – vagy szabad demokrata többség. Nincs harmadik út.”¹⁷⁷ Kis János a válaszcikkében kijelenti, hogy az összehasonlítás túlzó és alaptalan, nem szabad Horthy-korszakkal fenyegetni a választókat.¹⁷⁸ Hasonló példának tekinthető a címervita, amelyben a liberális képviselők egy része a koronás címer legitimista-horthysta üzenetét hangsúlyozzák, míg más képviselők, így például Tellér Gyula elvetik, hogy ilyen jelentéstartalmak kapcsolódjanak a szimbólumhoz, a Fidesz frakciója pedig képviselőik szabad belátására bízta, hogy hogyan szavaznak a kérdésben.

A demokráciafélétség ügye ugyanakkor a kezdeti megosztottság ellenére végső soron hozzájárul az SZDSZ és az MSZP közeledéséhez. Az első együttműködéssel kapcsolatos vitát Vitányi

¹⁷⁵ Háború vagy béke? Népszava, 1994. július 23.

¹⁷⁶ A Pálfy-csapat teadélutánja. Népszava, 1994. július 23.

¹⁷⁷ Új reformkor vagy új Horthy-korszak? Beszélő, 1990. március 24.

¹⁷⁸ Új reformkor vagy...? Beszélő, 1990. április 6.

Iván '91-es Beszélőben megjelent cikke váltja ki. Vitányi felveti, hogy szükséges lenne, hogy az ellenzéki pártok valódi ellenzékként, összefogva működjenek. Hangsúlyozza, hogy a kormánypártok a múltat képviselik, a kormány „a régi magyar birodalom módszereit a kádári centralizmusokkal tudja egyesíteni”, míg az ellenzéki pártok a polgárosodás megtestesítői.¹⁷⁹

A reagálók alapvetően egyetértenek Vitányi felvetéseivel, az MSZP-vel való együttműködést azonban többen ekkor még nem tartják reális alternatívának. Ahogy Solt Ottília megjegyzi, „Valami mást kell kitalálni.”¹⁸⁰ Ugyanakkor éppen a demokrácia fejlődésére hivatkozva megjelennek az együttműködéssel kapcsolatban elfogadóbb vélemények is. Ilyen például Bauer Tamás reakciója, aki szerint

a magyar társadalom alapkérdésévé az lett, hogy a kilencvenes évek Európája felé haladunk, vagy a húszas-harmincas évek Európája felé (...) amikor a modern európai liberalizmus és a keresztény-nemzeti kurzus második kiadása, vagy Tamás Gáspár Miklós klasszikussá vált kifejezésével az új reformkor vagy új Horthy-kor az ország számára az alternatíva.¹⁸¹

Az SZDSZ és az MSZP közeledésének következő mozzanata és a demokráciaféltes ügyének egyik legmeghatározóbb megnyilvánulása a Kónya-dolgozatra adott reakcióként a Demokratikus Charta megszületése. Ahogy Révész Sándor megjegyzi,

1991 elején még működött a pesti gettó. A Kossuth téren működött, és a szocialista frakciót tartották benne.

Ám ezt a Charta lebontotta, az MSZP-t másfél évvel a rendszerváltás után újra legitim politikai szereplővé tette.¹⁸²

Az MDF-fel kapcsolatban ekkorra már általános vád, hogy integrálni próbálja a szélsőjobboldalt, nem ítéli el elég határozottan a radikális megnyilvánulásokat:

A megelőző hónapok szélsőjobbpos megnyilvánulásai, a kormánykoalíció ezzel kapcsolatos enyhén szólva is kétértelmű magatartása és „Horthy-nosztalgizása” a szoclib értelmiség nem elhanyagolható részében azt a meggyőződést erősítette, hogy itt a szélsőjobboldali veszély. Megállításhoz minél szélesebb ellenzéki összefogásra van szükség, amelyben feltétlenül helye van a pártállami múltjától megszabadult MSZP-nek. Ezt

¹⁷⁹ Van-e ellenzék? Beszélő, 1991. június 15.

¹⁸⁰ Egy válasz Vitányi Ivánnak, Beszélő, 1991. június 22.

¹⁸¹ MSZP és a szabaddemokraták, Beszélő, 1991. július 6.

¹⁸² 1991. Beszélő, 5. évfolyam, 2. szám.

szolgált a Demokratikus Charta, amely így az MSZP morális rehabilitálásának a terepévé vált.¹⁸³

A Demokratikus Chartát 1991. szeptember 26-án hozzák nyilvánosságra. A 160 aláíró „aggóalmát fejezi ki amiatt, hogy hazánkban akadozik a demokratikus átalakulás”.¹⁸⁴ A Charta felhívja a figyelmet a szociális ellátásoknak, a munkavállalók védelmének, a kisebbségek jogainak és az önkormányzásnak a fontosságára. Elutasítja a klientúra építést és a kirekesztést. Ösztökél az állam, az oktatás ideológiai semlegességére. Hangsúlyozza a liberális demokrácia elemeit, így például a jogállamiságot, a privatizációt, a sajtószabadságot és a média függetlenségét, többek közt a közszolgálati médiáét. Mivel minden pont azzal a főmondatokkal kezdődik, hogy „Demokrácia akkor lesz...”, ezért a Charta azt sugallja, hogy még nincs demokrácia Magyarországon. A végső üzenet az, hogy az intézmények és a törvények önmagukban nem tudják megvédeni a demokráciát, ezért ez az állampolgárok feladata.

A Demokratikus Charta integrálja a liberális tábor egy részét, ugyanakkor az egyik markáns jele az SZDSZ és a Fidesz távolodásának. Bár a Fidesz képviselői Surányi György jegybankelnök eltávolítását a liberális tábor többi tagjához hasonlóan a kormány antidemokratikus, centralizáló hajlama bizonyítékának minősítik, és emiatt csatlakoznak a Chartához, később a mozgalommá alakulást elutasítják. Orbán Viktor véleménye szerint

a Fidesznek a parlamenten belül kell a demokratikus eszméket érvényesíteni, s egy, az intézményrendszer válságából táplálkozó mozgalomnak nem látják helyét.¹⁸⁵

Később a Fidesz hasonló módon reagál a demokráciaféltéshez kapcsolódó másik markáns ügy, a Csurka-dolgozat kapcsán is. A Charta által a dolgozatra válaszul szervezett tiltakozó demonstrációt a Fidesz támogatja, egyetért a céljaival, szervezetten viszont nem vesz részt, hogy ne kerüljön egy platformra bizonyos „szervezetekkel”, azaz az MSZP-vel.¹⁸⁶ Az SZDSZ ezzel szemben a Csurka-dolgozat és a kormány véleményük szerint nem elég határozott elhatárolódásában a szélsőjobboldal megerősödését, az MDF jobbrtolódását látja.¹⁸⁷

¹⁸³ Idézi Solt Ottilia írását: F. Havas Gábor–Solt Ottilia: A Déri Miksa utca 10. története. In Solt Ottilia: Méltóságot mindenkinek. II. köt., 551–552. o.)

¹⁸⁴ Demokratikus Charta '91. 1991. szeptember 26. MTI. Másnap megjelenik a napilapokban, például a Népszabadságban.

¹⁸⁵ Belpolitikai lapszemle, 1991. december 9. MTI

¹⁸⁶ A Demokratikus Charta és a pártok 1992. szeptember 22. MTI

¹⁸⁷ Például Göncz Árpád kifütyülése kapcsán: Szégyen. Beszélő, 1992. október 31.

Míg a demokráciaféltség fontos identifikáló ügye, szemiotikai erőforrása a liberális politikai közösségnek az első kormányzati ciklus alatt, a '94-es kormányváltás után a közösség felhagy az ügygel, amit mutat a Demokratikus Charta háttérbe szorulása is.

Határon túli magyarok és kisebbségek

A határon túli magyarok ügyét az SZDSZ és a Fidesz is a szívéen viseli, az első ciklusban kormánykritikájuk egyik közös eleme, hogy a kormánypártok nem képviselik megfelelően a határon túliak érdekeit.

A Fidesz határokon túli magyarokkal kapcsolatos politikájának rendező elve a „liberális” és a „nemzeti” összeegyeztetése. Orbán Viktor a Fidesz 1992-es nagygyűlésén kijelenti:

csak olyan liberális pártok érdemlik meg, hogy talpon maradjanak, amelyek képesek választ adni arra a kihívásra, amelyet a határon túli magyarok iránti felelősség jelent.

...a magyarországi liberális pártok nem ragaszkodhatnak mereven a klasszikus liberális elvekhez, mivel ez a nemzeti kisebbségek problémájának mellőzését jelentené.¹⁸⁸

A magyar liberális pártoknak a hosszú távú külpolitikai stratégiájukban kell megfogalmazniuk a kisebbségi önkormányzat és a kollektív jogok fogalmát, viszont

hangsúlyozni kell, hogy a kisebbségek önrendelkezési joga nem jelenti egyben a határok megváltoztatásának lehetőségét.¹⁸⁹

A Fidesz ennek megfelelően intenzív kapcsolatra törekszik a határon túli magyarokat képviselő különböző szervezetekkel. Úgy véli, ezek a szervezetek jogosultak meghatározni a kisebbségben élő magyarság érdekeit, céljait, a magyarországi politikai erőknek pedig támogatniuk kell törekvéseiket.¹⁹⁰ 1992-ben örvendetesnek tartják, hogy a nemzeti és etnikai kisebbségekről szóló törvény vitáját megkezdték a Parlamentben, azonban sérelmezik, hogy a kisebbségeket nem vonták be az egyeztetésekbe, illetve szerintük a jogszabálytervezet „nem engedi a szabad identitásválasztást, illetve a kisebbségi önkormányzatok létrehozása.”¹⁹¹

¹⁸⁸ Fidesz nagygyűlés 1992. október 9. MTI

¹⁸⁹ Orbán: Alapszerződéshez nemzetközi ellenőrzést. Népszabadság, 1993. július 28.

¹⁹⁰ Fodor Gábor a Fidesz kisebbségi politikájáról 1993. augusztus 10. MTI

¹⁹¹ Fidesz vélemény – Kisebbségi törvény. Népszabadság, 1992. október 3.

A Fidesz szerint össze kell hangolni az Európa-politikát és a regionális, kisebbségi politikát. Külpolitikai koncepciójukban támogatják „a határon túl élő magyar kisebbségek belső önrendelkezésein alapuló autonómiatörekvéseit,” továbbá „a határokkal kapcsolatos nyilatkozatok ügyét mindenképpen össze kell kötni a kisebbségek helyzetének kérdésével.”¹⁹²

Az SZDSZ szerint a határon túli magyarok iránti elkötelezettség a magyar állam „természetes politikai kötelessége.” Mindez azonban nem jelenti, hogy a kisebbségi jogokat és érvényesítési lehetőségeiket a magyar külpolitikának kellene megfogalmaznia,

annak csak annyi a kötelessége, hogy érzékenyen figyelje és lehetőségeihez mérten, a két- és sokoldalú fórumokon támogassa azokat a törekvéseket, amelyek a kisebbségben élő magyarság legitim szervezeteinek demokratikus döntéshozatali rendjében megfogalmazódnak.

Szerintük tehát a magyar kisebbségek helyzetének javítását „a kormányközi kapcsolatok felhasználásával és az érintett országoknak az európai struktúrákba való befogadásának támogatásával” lehet elérni.¹⁹³ A Fideszhez hasonlóan az SZDSZ is elítél minden határrevízióra való utalást,¹⁹⁴ ugyanebből a megfontolásból a párt politikusai többször hangsúlyozzák, hogy a hazai nacionalista megnyilvánulások kifejezetten ártanak a határon túli magyarság helyzetének.

A szabaddemokraták már az első kormányzati ciklusban kinyilvánítják, hogy a kisebbségben élő magyarság helyzetét is javító szomszédságpolitika egyik legfontosabb elemének a szomszédos országokkal kötött kétoldalú szerződéseket tartanák,¹⁹⁵ így kormányra kerülésükkor támogatják az alapszerződések megkötését. Ezzel szemben a Fidesz az alapszerződések kapcsán számos kritikát fogalmaz meg, bírálja a kormányt amiatt, hogy a szerződések nem védik megfelelően a határon túli magyarokat, valamint amiatt, hogy az utóbbiak szervezeteit nem vonták be megfelelően a döntéshozatalba.

¹⁹²Fidesz: középpontban Európa és a nemzetiségek. Népszabadság, 1993. április 3.

¹⁹³Magyar kisebbség pártos tükörben. Népszava, 1994. április 27.

¹⁹⁴ Lásd például Szabó Miklós trianoni emlékmű helyreállításával kapcsolatos vitában: „Az emlékművet helyreállítani akarók ártanak a határokon kívül élő magyarságnak, nehezítik a szomszéd népek és a magyarság közeledését, a legterméketlenebb sérelmi indulatok szításával mérgezik a hazai légkört, politikai hisztériát keltenek. SZDSZ sajtótájékoztató, 1990. szeptember 7. MTI

¹⁹⁵ A trianoni békeszerződés évfordulója 1990. június 4. MTI

Metaforák és diskurzusok

Liberális, liberalizmus

E két fogalom oly sok más politikai és politikafilozófiai fogalommal együtt, 1990 környékén terjed el a magyar nyilvánosságban. Minthogy az állampolgárok túlnyomó többsége számára ezek új fogalmak, ezért elkerülhetetlen némi tájékoztató munka velük kapcsolatban. A korszak elején tehát a liberális politikai közösségből, de azon kívülről is többen igyekeznek megvilágítani a szavak jelentését. Amikor ez lezajlik, mindkét fogalom egyre inkább a két liberális párt-hoz, majd pedig az SZDSZ-hez kötődik, a párt szavazóinak és szimpatizánsainak, értelmiségi holdudvarának a megjelölésére, azonosítására alkalmazzák. Ez társadalomszemiotikai szempontból sikeresnek mondható, hiszen a párt és körei kizárólagosan birtokolnak egy a világban és a „Nyugaton” oly elterjedt eszmerendszert vagy legalábbis jelzőt, tehát bizvást nyilváníthatják magukat a legmodernebb, ugyanis a legnyugatosabb irányzatnak. Minthogy pedig a liberalizmus és a liberális jelző valamint a nyugatosság egy nagyon szűk kört leszámítva általános elismertségnek örvend, ezért a politikai közösség komoly fegyverrel rendelkezik. Talán ebből is ered a liberalizmus elleni kritika felerősödése és elterjedése a harmadik kormányzati ciklustól kezdve.

A korai definíciós erőfeszítések egyike Tamás Gáspár Miklós nevéhez fűződik. Az írás a Magyar Hírlapban jelent meg,¹⁹⁶ tehát meglehetősen ismertségre tehetett szert a liberális politikai közösségekben és azon túl is. A szerző a liberalizmus összesen kilenc alapelvét mutatja be. A későbbiekben ezek közül elsősorban a szabadságnak, a szabadság elsődlegességének és a szabad piacnak az elve visszhangzik akkor, amikor mások liberalizmusról vagy liberálisokról írnak. A szabadság itt is és Kis János írásaiban¹⁹⁷ is alapvetően az egyéneknek az életükkel, az „élettervükkel” kapcsolatos döntésekre vonatkozó szabadságát jelenti. Kis János a saját liberalizmusát, mely ekkortájt némileg különbözik a Tamás Gáspár Miklósétól, a baloldalhoz köti, például azon az alapon, hogy anyagi erőforrások nélkül nem lehetséges szabad életvezetés, tehát a liberalizmusnak el kell fogadnia valamilyen mértékű elosztási kiegyenlítési mechanizmust.

¹⁹⁶ Törvény, szabadság, vállalkozás. Magyar Hírlap, 1990. június 20.

¹⁹⁷ Különösen érdekes ebből a szempontból a Tamás Gáspár Miklós cikkgyűjteményéről szóló hosszú recenzió 1995-ből: Hagyomány és kritika között (Kis 2015: 261-297).

Ki kellene mondani, hogy az új liberalizmus balról jön, a szocialista hagyomány szabadságpárti elágazásaiból, és ő (TGM) éppen arra tesz javaslatot, hogy szakítsuk meg ezt a folyamatosságot, mert ezek az irányzatok kivétel nélkül védtelenek az állami beavatkozás és a többségi diktatúra csábításaival szemben. (Kis 2015: 268)

A szövegnek egy másik helyén még inkább beleágyazza nem csak az 1990 utáni politikai fejlődésbe, hanem a hetvenes-nyolcvanas évek óta tartó politikai folyamatokba a jelenkori liberalizmust.

... nagyobb figyelmet szentelnék az 1989-ben politikai irányzattá kristályosodó új magyar szabadelvűség közvetlen előzményeinek – a marxizmus bomlásával kezdődő, két évtizedes folyamatnak –, mint [TGM] teszi. Ha a mai Magyarországon a liberalizmus erős szellemi áramlat lehet, akkor polgárosodott társadalmi rétegek liberalizmusa kell legyen, és azt kell – kritikával – folytatnia, amit a rendszerváltás előtti 20-25 évben a demokratikus ellenzék, a reformer értelmiségtől előbb elkülönülve, majd vele találkozáva, vele együtt létrehozott. (Kis 2015: 267)

Mindez jól érzékelhetően megteremti a liberalizmusnak azt a definícióját, amely pártpolitikai lag is értelmezhető, és érthetőbbé teszi mind a szociálliberális vonzalmakat, mind pedig a 94-es koalíciókötés elvi alapját.

A liberalizmus mibenlétét árnyalja a párt korai törekvése és később is hangoztatott eszméje, az úgynevezett liberális minimum.¹⁹⁸ Ezt 1990 végén Kis János így határozza meg:

a hit, a világnézet, az életstílus kérdései a magánügyek világába tartoznak. Az állam felhagy a sajtó irányításának szándékával. A liberális minimum magába foglalja azt is, hogy a szocializmustól örökölt gazdasági válságot csak a magántulajdonú piacgazdaság gyors és következetes bevezetésével lehet meghaladni. Végül a liberális minimum tartalmazza azt is, hogy a gazdaság stabilizálásával járó gazdasági konfliktusokat nem lehet a népszerűtlen döntések halogatásával elkerülni.¹⁹⁹

Akárcsak Nyugaton, ahol ez már régen természetes, a liberális minimumot Magyarországon is minden demokratikus pártnak el kellene fogadnia. Ez azonban nem történik meg, Kőszeg Ferenc szerint azért nem, mert a liberális minimum tulajdonképpen egyben liberális maximum is, vagyis képtelenség volt azt várni, hogy Antall József a magáévá tegye.²⁰⁰

¹⁹⁸ Most a demokraták összefogására van szükség. Kritika, 1991. 11.

¹⁹⁹ A hit és a világnézet magánügy. Népszabadság, 1990. december 3.

²⁰⁰ De kinek kell jönnie? Népszabadság, 1993. június 25.

Így az 1991-gyel kezdődő és már többször említett vezetési válság egyik tétje a liberális minimum és annak esetleges kiegészítése az úgynevezett nemzeti minimummal. Mécs Imre, aki 1991 ősztén szintén elnökaspiráns, szemben Kis János előbbi álláspontjával, azt mondja, hogy

a váltópártnak a liberális minimumon túl el kell fogadnia egy *nemzeti minimumot, amelyben a társadalom nagy része megegyezik*. Bár az emberi jogokból és a liberális alapelvekből levezethető a nemzeti közmegegyezés, helyes, ha világosan kifejtjük nemzeti alapelveinket.²⁰¹

Ez azonban Tölgyessy Péter elnöksége környékén vetődik fel, és – mint láttuk – ez a szakasz rövid intermezzo csupán. Így utóbb előáll újra az a helyzet, hogy a liberalizmus és a liberális az SZDSZ és holdudvara terrénuma lesz.

A Fidesz liberalizmushoz való viszonyának jellemzője, hogy már a korai időszakától kezdve felmerül a liberalizmus és más elvek összeegyeztethetőségének problémája. A párt liberalizmusának megkonstruálására elsősorban Orbán Viktor tett kísérleteket, például foglalkozott azal, hogy a nemzeti kérdés és a kollektív jogok hogyan férnek össze a liberalizmussal. 1991-ben a Liberalizmus és kollektív jogok című konferencián úgy fogalmazott, hogy bár elsőre nehezen egyeztethető össze a liberalizmus a kollektív jogokkal, de kisebbségi ügyben

egy közép-európai liberális pártnak nem a liberalizmus ideológiai tételeinek átültetésére kell törekednie. (...) inkább arra, (...) hogy milyen gyakorlati politika szolgálja az adott körülmények között a leginkább az egyén szabadságát.²⁰²

Már egy 1992-es nagygyűlésen is használja a *szabadelvű* jelzőt, ami jelzi azt a szándékot, hogy az SZDSZ által képviselt liberalizmustól valamennyire igyekszik megkülönböztetni a Fidesz liberalizmusát.²⁰³ 1995 áprilisában arra az állításra, hogy elnöksége alatt a Fidesz feladta a szabadelvű értékeket, úgy válaszolt, hogy az állítás nem helytálló, arról van inkább szó, hogy a Fidesz megpróbálja integrálni más eszmerendszerek nyilvánvaló értékeit is. Mint megállapítja, a liberalizmusnak jó válaszai vannak a politika és a gazdaság kérdéseire, de nem ad választ „az élet kérdéseire”.²⁰⁴

²⁰¹ Mécs Imre: Össze kell fogni az SZDSZ-t. Népszabadság, 1991. október 22.

²⁰² Uo. 51-52. oldal

²⁰³ Fidesz-nagygyűlés Budapesten, MTI 1992.10.08.

²⁰⁴ Orbán Viktor (2006): 20 év. Beszédok, írások, interjúk 1986-2006. Heti Válasz Kiadó

Nyugat

A Nyugat a liberális politikai közösség szóhasználatában minden, ami értékes, ami felé Magyarországunk törekednie kell, és amitől még messze el van maradva. Ennek megfelelően a Nyugat valamiféle egységes világnak tűnik, mely belülről homogén, nem látszanak különbségek az egyes országok között vagy az egyes nyugati országokon belül. Ennek megfelelően

Könnyű dolguk van a szabaddemokratáknak: ők csak megnézik, hogy mi van Nyugaton – és kész.²⁰⁵

A két világ, a Nyugat és Magyarország közötti különbség okán a nyugati ember semmit nem ért abból, ami Magyarországon folyik, mert az utóbbi nem normális.²⁰⁶ A különbség nem egyszerűen az intézményrendszerben keresendő:

... az ország nem ismeri a nyugati életformát. A benne élő, törmelék formájában szétszórtan létező értékek nem errefelé mutatnak. Ezeket az értékeket kellene az országban megkeresni, elrendezni, mert ha rendeződnének – összességükben –, mégiscsak kiadnának valamit, ami a jövőbe mutat.²⁰⁷

A Nyugat fejlettebb és boldogabb volta mindenre kiterjed. Ott olcsóbb a közigazgatás,²⁰⁸ az emberek derűsebbek, míg a magyarokon látszik a lelkek szennyezettsége.²⁰⁹ Nyugaton kiderül a korrupció, mert vannak ellenőrző mechanizmusok, és ott nincs kibúvó a lelepleződés következményei alól.²¹⁰ A nemzeti ünnepeket is meg tudják rendezni, nem úgy, mint Magyarországon.²¹¹

Már 1998-ban, de R. Székely Julianna jellegzetes módon foglalja össze a Magyarország és a Nyugat közötti különbséget:

Igaz ugyan, hogy itt állunk egy rettentően fejlett, ellenőrzött, nyugati mércével mérve is tiszta kapitalista világban, azt is hozzá kell azonban tennünk, hogy csak az egyik lábunkkal. A szép, fehér lábunk mellett lévő másik ugyanis bűdös és fekete. Ezzel a lá-

²⁰⁵ Magyarország és demokrácia. Népszabadság, 1991. április 20.

²⁰⁶ R. Székely 1998: 105, 180.

²⁰⁷ László et al. 1994: 82.

²⁰⁸ Tölgyessy Óbudán, bombariadóval. Népszava, 1992. szeptember 22.

²⁰⁹ R. Székely 1998: 66-67

²¹⁰ R. Székely 1998: 159. Lásd még: R. Székely 1998: 329.

²¹¹ R. Székely 1998: 86 – 87.

bunkkal egy fejletlen és ellenőrizetlen, keleti mércével is zavaros világban dagonyá-
zunk, amely sem nem szocialista, sem nem kapitalista, a kettőnek éppen legundorítóbb
elegye.²¹²

Európa

Ha a Nyugathoz nem vagy nem nagyon tartozik is még Magyarország, Európától nem esik
annyira messze, bár Európa is elérendő állapot, vágykép. Európa a liberális politikai közösség
számára alapvetően az Európai Közösséget, tehát Nyugat-Európát foglalja magába. A konti-
nens többi része még csak közeledni szeretne hozzá.

Meglehet, hogy Magyarország még nem teljesen európai, de legalább a gyökereknél ott az eu-
rópaiság, minőségileg európai, mennyiségileg még van behoznivalója.

Európaiságunk nem kérdéses. Intézményrendszerünk európai gyökere nem kérdéses,
legföljebb nem teljesen azonos a fejlettségi szintje. A fogyasztási szokásaink, a társada-
lom szekularizált volta, egyre gyorsabb tempójú átalakulása polgári társadalommá nem
kérdéses.²¹³

E felsorolásból látható, hogy többek között miket foglal magába az európaiság. De Európa je-
lenti még az emberi jogok teljességének a megvalósítását.

...kollektív és emberi jogokról egyaránt beszélek, amibe nagyon sok minden beletarto-
zik a szabad érdekvédelemtől kezdve a kisebbségi nyelvű oktatásig, a vallási jogokig, a
szabad sajtóig, a gondolatszabadságig.²¹⁴

Ez az Európa eszme közös célkitűzése volt a magyar rendszerváltó elitnek.

Mi úgy indultunk neki 89-ben az új rendszernek, hogy céljaink közösek, s abban minden
politikai erő egyetértett, hogy milyen irányba kell haladnunk. Európa irányába, a de-
mokrácia megszilárdításának irányába, s ezt másképpen elérni nem lehet, csak közös
erőfeszítéssel.²¹⁵

²¹² R. Székely 2001: 42

²¹³ László et al. 1994: 325.

²¹⁴ László et al 1994: 82.

²¹⁵ László et al 1994: 248.

Az Európához közeledés a második ciklus alatt is megmarad a kormányoldal, tehát az SZDSZ fő törekvésének. Amikor egy interjúban Pető Ivánon számon kérik az SZDSZ elvszerúségét, azt, hogy a kormánynak vannak-e eszméi, így válaszol:

jó, ha egy kormánynak van eszménye és ideája, nos, azt hiszem, a miénknek megvan a magáé, s ez némileg közhelyesen úgy hangzik, hogy Európa felé. Ez azt jelenti, hogy van egy mintakészletünk, az európai normarendszer, amit az Európai Unió a magáénak vall, és ehhez a mintakészlethez kell igazodnunk, vagy kívánunk igazodni, s ezeket a normákat kívánja a koalíció képviselni.

... [Ez] olykor a szuverenitást is látványosan sértő módon, kijelöli azt, mi felé kell haladnia a kormánykoalíciónak, és azt hiszem, nem lehet azt mondani, hogy ez olyan generális elképzelés, amit eszmei irányultságnak vagy jövőorientációnak elfogadni ne lehessen.²¹⁶

Ugyanakkor Európa hiába található Magyarországtól nyugatra, jóval ambivalensebb, mint a Nyugat:

A feldúlt zsidó sírok Franciaországban, Németországban sem vallanak különösképpen Európára. Nem szabad Európát abszolutizálnunk, mert a migrációs probléma, a menekültek kérdése és a recesszió együtt, nagyon sok társadalmi feszültséget tett láthatóvá, ami eddig nyilván a mélyben rejtőzött. És a fejekben.²¹⁷

Magyarországon alapvetően az Antall-kormány van lemaradva az európaiság, sőt a saját Európa-deklarációi mögött.²¹⁸ De le van maradva az MSZP is, még a közös kormányzás idején is. Hack Péter ezt mondja 1996 novemberében:

A Magyar Szocialista Pártnak meg kellene újulnia ahhoz, hogy az európai normáknak megfelelő demokratikus hatalomgyakorlás jöjjön létre az országban.²¹⁹

A fentiek láttán meglepő lehet, hogy Tamás Gáspár Miklós szerint Európa csak Kelet-Európában valami magas rendű dolog:

Európa. A nyugatiak számára ez jellegzetesen kelet-európai eszme. ... Nyugaton, „Európa” a Közös Piacot jelenti meg egy csomó konkrétumot. „Európai örökségről” csak

²¹⁶ Pető 2000: 182.

²¹⁷ László et al 1994: 233.

²¹⁸ Megyesi Gusztáv: Sajnálatos események. Élet és Irodalom, 1992. október 30.

²¹⁹ Az SZDSZ küldöttgyűlése (1. rész) 1996. november 22. MTI

szélsőjobboldali lapocskák félőrvült kolumnistái meg az Alain de Benoist-féle új árja hő-
sök beszélnek... „Európa” azoknak probléma, akiknek *probléma*. A németeknek meg
nekünk. Azt jelenti: nem Amerika. És azt jelenti: mi is jók vagyunk, mi is ott vagyunk,
mi is megérdemeljük, mi is ott voltunk, mindig jelen voltunk, nem vagyunk alábbva-
lóak, és erről kérünk bizonyítványt, üzenetet az üzenőfüzetbe, csillagos ötöst, de a tó-
toknak ne tessék adni. És azt jelenti: meg vagyunk sértve, bennünket többszörösen, ál-
landóan, szüntelen és már megint...²²⁰

Hasonlóképpen gúnyosan ír a meg nem értés kelet-európai panaszáról is:

Rólunk csak az általunk kibocsátott európai kommuniké szólhat, mert az európaiak nem
értik a mi sajátos európai lelkületünket.²²¹

Nála tehát az a paradoxon áll elő, hogy az Európa eszme valójában valami csökött, nevetséges
dolog, de ilyen voltát tulajdonképpen csak az európaiság alapján, csak egy igazi európai álla-
píthatja meg. Legyünk európaiak, és akkor nem kell akarnunk európaiaknak lennünk. Megfor-
dítva: kevés európaiatlanabb dolog van, mint annak a visszatérő deklarációja, hogy igenis, Ma-
gyarország európai, vagy az, hogy igenis, a legjobb úton van az európaivá válás útján.

Nemzet

A nemzet fogalma nagyon ritkán szerepel önállóan, pozitívan és kifejtetten a liberális politikai
közösség megszólalásaiban. Minthogy negatív asszociációkban nagyon is jelen van, ezért a
visszajáról identifikáló szemiotikai erőforrásnak tekinthető.

A nemzet a leggyakrabban a jobboldalról szólva jelenik meg vagy önmagában, vagy a *keresz-
tény-nemzeti* összetételben. Hasonlóképpen a gúnyolódás bevett formulája a *nemzeti érzelmű*
jelző alkalmazása például a szélsőjobboldali vagy azzal kokettáló erőkre.

A fogalom körüli zavarral Kis János is szembenéz:

A liberálisoknak [...] komoly identitási gondot okoz a nemzeti kérdés kezelése. Nem
azért [...], mert a keresztény-nacionalista jobboldal nemzetietlenséggel szokott vádolni
bennünket. [...] (hanem,) mert nincs kellően tisztázva, hogy mi legyen a viszonyunk a

²²⁰ Tamás 1994: 167.

²²¹ Tamás 1994: 167.

19. század liberális nacionalizmusához. Zavarnak bennünket a liberális nacionalizmus belső ellentmondásai, de hiányzik a komoly kísérlet ezek meghaladására.²²²

Nos, Tamás Gáspár Miklós komoly kísérletet tesz a fogalom és a vele kapcsolatos problémák tisztázására.²²³ 1991-es írása az etnikai és a liberális nacionalizmus különbségéről szól. Azt mondja, hogy a XIX. században a liberális nacionalizmus abból állt, hogy az állam belső békét, rendet ígért és biztosított minden állampolgárának, és ezek így alkották meg a nemzetet, a politikai közösséget. Kossuth ezt úgy ültette át magyar földre, hogy a nemzeti összetartozást erkölcsi parancssá változtatta. Nála magyarnak lenni azonos volt azzal, hogy modernnek, védettnek és szabadnak lenni. Aki magyar, azt megvédi a magyar állam, biztosítja szabadságát. Ezért aki nem akar ebben az értelemben magyarrá válni, az belső ellenséggé lesz. De ez nem etnikai alapú, hanem modernizációs jellegű volt. A felfogás és politikai program igazodott a soknemzetiségű helyzethez; például a zsidók követték az erkölcsi parancsot, és mind asszimilálódtak a XIX. század folyamán, ugyanakkor konfliktusok is létrejöttek a nemzetiségek etnikai nacionalizmusai miatt.

Trianon következtében megszűnt Magyarország soknemzetiségű volta, az uralkodó elitek pedig áttértek az etnikai nacionalizmusra, ami aztán véget vetett a liberalizmus és a nacionalizmus békés együttélésének. Szabó Dezső, Németh László és a többiek már nem tekintették semlegesnek az államot, hanem azt várták, hogy az szociálisan érzékeny legyen, és emelje föl a parasztságot, már csak azért is, merthogy Magyarországon a parasztság a törzsökös. Ha az állam nem így működik, akkor nem fogadják el magyarnak. Márpedig ahol van belső ellenség, ott nem beszélhetünk többé modern államról.

...az etnikai – a „törzsi” hovatarozás deskripcióját és a modernitás erkölcsi jellegű kiterjesztő parancsolatait összerántó – nacionalizmus a modern, egységes *belső rend* és *belső béke* ellenében hat, mert úgy határozza meg a politikai közösséget, hogy abba a legjobb igyekezete ellenére sem fér bele mindenki, aki polgára államának.

Mi a megoldás?

Az én javaslatom a nemzet és az erkölcsiség szétválasztása. De ennek az eszmének a konfliktusát az egységes, tömör államrend biztonságával nem sikerült megoldanom. Ki tudja, lehetséges-e egyáltalán.

²²² Beszélő, 1. Évf. 2. Szám; letölthető <http://beszelo.c3.hu/cikkek/tul-a-nemzetallamon-0>

²²³ Nacionalizmusok: az övéik és a mieink. Népszabadság, 1991. február 16.

Azért kellene elválasztani a nemzetet és az erkölcsöt, mert ez idő szerint nem lehet modernizációs tartalommal feltölteni a nacionalizmus erkölcsi aspektusát. Akkor pedig be kell érünk a nemzet politikai fogalmával az erkölcsi helyett. Ezt Csepeli György és György Péter úgy konkretizálja, hogy az vágyik igazán a polgári életre, aki az útleveleire pillant, amikor azt akarja tudni, mely nemzethez is tartozik, és az ilyen emberek szavaznak az SZDSZ-re és a Fideszre.²²⁴

Konrád György egyik szövege²²⁵ súlyos aktuálpolitikai történések kapcsán kínálhat bepillantást a nemzet fogalmával kapcsolatos liberális húzódozásba.

A cikk apropója általában a nemzeti és nemzetiségi háborúk, de közelebbről a dél-szláv helyzet. A lényeg pedig az, hogy a nemzet és a nemzeti identitás helyett a területi identitást kellene fontosabbnak tekinteni, és amúgy a föderalizmus felé irányt venni, főleg Kelet-Európában. Mindenki többféle közösséghez tartozik, már csak azért is, mert ha csak egyetlen közösséghez, például a nemzethez tartoznék, akkor a politikusok kezében lenne a lelke. Ebből többek között az is következik, hogy mindenkinek meg kell adni a lehetőséget a többes, kettős állampolgársághoz: az egyik abból adódnék, ahol él, a másik pedig abból, amely nemzetiséghez kötődik.

Konrád György – egyébként Tamás Gáspár Miklós véleményével egybehangzóan – a nemzetit és a törzsit együtt említi, mint olyan dolgokat, amelyek komolyan fenyegetik az európai integrálódási folyamatokat, de főként az egy-egy ország területén élő kisebbségeket, ezért szükséges korlátozni a nemzeti szuverenitást.²²⁶

Gyűlölet

A metafora visszatérően jelen van a liberális politikai közösség szemiotikai erőforráskészletében. A közösségi felfogás szerint a gyűlölet, a gyűlölködés a magyar társadalom több szintjén is megnyilvánul. Ott van a szélsőjobboldali állampolgárok és csoportcskák érzelmi készletében, ahol is az idegen, a gazdagabb, a más fajú embertárs, a menekült, a cigány és további kisebbségek ellen irányul. Ezekről a hétköznapi gyűlölködésekről főleg az újságírók írnak: R. Székely Julianna publicisztikája jelentős részben ilyen esetek leírásából és kommentálásából áll.²²⁷

²²⁴ Ködképek egy párt láthatárán. Népszabadság, 1991. november 9.

²²⁵ Szabad-e többféleképpen lenni? Népszabadság, 1991. december 24.

²²⁶ Nem lehet egy szájjal két nótát fújni. Népszava, 1992. augusztus 15.

²²⁷ De lásd például László et al 1994: 134-135.

A politikai elit szintjén is jelen van az érzelem, és csak az ellenoldalra, tehát a jobboldalra jellemző. Ezen a szinten a gyűlölet tárgya általában a liberálisok és közelebbről az SZDSZ. Az ellenzéki pártokat sokszor semmi más nem tartja össze, mint ez. Az első ciklus alatt írja Kószeg Ferenc:

A kormánykoalíció alighanem egyetlen összetartó eszméje az SZDSZ elleni gyűlölet, ahogy a két háború között Közép-Európa egymásra acsarkodó nacionalizmusainak is közös, internacionalista ideológiája lehetett az antiszemitizmus. Ha csökken a félelem az SZDSZ radikális liberalizmusától, az MDF talán visszaválthatna az agresszív populizmusról az úri konzervativizmusra.²²⁸

A második ciklus alatt is a jobboldal a hordozója és az SZDSZ a célpontja a gyűlöletnek, a „gyűlöletáradatnak”:

A provinciális populizmus azért gyűlöli, mert modern, európai Magyarországot akar. A fiatal demokraták azért, mert önmeghatározásukhoz és szánalmas jobbra navigálásukhoz szükségük van erre a gyűlöletre.²²⁹

Eszerint a liberális politikai közösség tehát az, amelyik nem gyűlöl másokat, viszont őt gyűlöli mindenki más a politikai túloldalon.

Populizmus

Mint a két utolsó idézetben olvashatjuk, a liberális szókészlet fontos tartozéka a populizmus. A populista jelző sűrűn előfordul a liberális politikai közösség kommunikációjában, valójában mindenkit ilyennek nyilvánítanak magukon kívül, tehát akár a Fideszt is, és nem is kizárólag azt követően, hogy kivált a közösségből. Az ilyen címkézésekkor a megszólalók általában nem fejtik ki a maguk tartalmi megfontolásait, hanem egyszerűen csak identifikálják – most éppen populistaként – a más csoportokhoz, politikai közösségekhez tartozókat. A fenti utolsó idézet esetében pedig már az sem világos, hogy kiket ért a szerző provinciális populizmus alatt, de voltaképpen ez a címkének, általában a címkéknek, a legmagasabb foka: az alkalmazó bizonyos abban, hogy a közönsége magától is azonosítja a címkézettet.

Kezdetben a populista az úgynevezett nép-nemzeti irányzattal, tehát az MDF népi irányzatával, közelebbről Csurka István és köre politikájával kapcsolatban használatos. Ilyen értelemben

²²⁸ Kószeg 2000: 142-3.

²²⁹ Pető és a gyűlölködők. Népszabadság, 1997. április 18.

elemzi Orbán Viktor 1992-ben az MDF-et, és állapítja meg, hogy annak nincsen nemzeti liberális szárnya, csak kereszténydemokrata és populistá.²³⁰ 1993-ban is Csurka István a „nacionalista-populista vezető”.²³¹ Kőszeg Ferenc hasonlóképpen Csurka Istvánnal azonosítja a populizmust, de azt megkülönbözteti a harmadik utasságtól, ami a kontextusban egyértelműen Bíró Zoltánra utal.²³²

A későbbiekben a jelző és címke annyira bevetté válik, hogy felesleges az alkalmazását igazolni, holott súlyos megbélyegzésről van szó, hiszen az idők során a gyűlölet és gyűlöletkeltés, az antiszemitizmus és a parlamentáris rendszer aláásása is összekapcsolódik vele a használatban.²³³ Ungvári Tamás írja 1997-ben:

A közhangulatot minden változás ellen hangoló populizmus párthatárokon áthúzódo eszperantója a nép kegyeire sandító akaratot sejtet.²³⁴

A populizmus tartalma ugyanakkor nem marad megvilágítatlanul, mert Kis János egy 1992-es tanulmányában²³⁵, vagyis még a korai időszakban, amikor tehát a fogalom bevezetése zajlik, hosszabban ír a témáról.

Két fajtáját különböztet meg: a nemzeti és a szociális populizmust.

A magyar politikai publicisztika kétféle értelemben beszél populizmusról. Egyrészt populistának nevezi azokat, akik minden bajt idegen hatalmak magyarellenes cselszövéseivel, idegen fajú elitek hatalombirtoklásával, idegen fajú lumpen elemek bűnöző életmódjával magyaráznak. E nemzeti színezetű populizmus programja: rendcsinálás, igazságtétel és a hatalomátmentők kiseprűzése, magyar és keresztény középosztályi elit állítása az úgymond kommunista és nem magyar elit helyébe. Hagyományokért a két világháború közötti szélsőjobbhoz nyúl vissza, retorikája leplezetlenül antiszemita.

Másképp populistának szokás nevezni azokat, akik minden szociális követelést felkarolnak, akár teljesíthető, akár nem. Ebben az értelemben populisták azok, akik egyszerre akarják a költségvetési hiány mérséklését, a veszteséges bányák és kohók működésben

²³⁰ A Fidesz korhatár nélküli liberális néppárt lesz - Orbán Viktor beszéde a pécsi pártkongresszuson (2. rész) 1992. február 7. MTI

²³¹ Az MDF-pártkongresszus előtt. Népszabadság, 1993. január 11. Magyar vonatkozású hírek 1993. április 19. MTI

²³² Kőszeg 2000: 97.

²³³ Például: Nem akarok a politika foglya lenni. Népszabadság, 1991. július 20.

²³⁴ Az ismeretlen tettes szobra. Népszava, 1997. március 6.

²³⁵ Kis 2013: 244-től.

tartását, állami támogatást a szovjet világrendszer összeomlása miatt szenvedő mezőgazdaságnak, magasabb minimálbért és az idényfoglalkoztatás visszaszorítását, az ingyenes egészségügyi ellátás megőrzését és ráadásul még az infláció gyors csökkentését is.

A kétféle populizmus politikai éle ellentétes irányú: az egyik jelenleg kormánypárti, a másik kormányellenes.

A szövegből kiderül, hogy az MSZP populista, a Fidesz pedig legalábbis hízeleg a populizmusnak. A liberális rivális nincsen megnevezve, de a pragmatizmus metaforája, címkéje eléggé egyértelműen azonosítja ahhoz, hogy biztosak legyünk:

A populizmusnak azonban nemcsak úgy lehet hízelegni, hogy a teljesíthetetlen szociális követeléseket is megtámogatják, és nem szállnak szembe a parlamentáris rendszert szétzüllesztő mozgolódással. Hanem azzal a politikai beszédmóddal is, mely kritikátlanul visszhangozza a parlamenti pártharcokról kialakult köznapi vélekedéseket: ha tehát egy párt azzal vádolja vetélytársait, hogy szükségtelen ideológiai csatározásokra vesztegetik a drága időt, míg önmagukról azt állítja, hogy kívül áll az ideológiai marakodáson, és kizárólag pragmatikus megfontolások vezérelik. (Kis 2013: 245.)

Kis János szerint a nemzeti és a szociális populizmusnak vannak közös vonásai is:

mindkettő közömbös az alkotmányos normák iránt, mindkettőtől idegen az alkotmányos intézmények és eljárások tisztelete. Mindkettő a – valódi vagy vélt – népakaratra hivatkozik a demokrácia eljárási szabályaival szemben.

Zsidózás

A nemzet, a gyűlölet és a populizmus metaforáihoz hasonlatosan a zsidózás is a politikai ellenfeleket definiálja, tehát a liberális politikai közösség negatív identifikáló szemiotikai erőforrása, vagyis aminek a tagadásával definiálja saját magát.

A zsidózás olyan jelenség, amelyik ellenében a liberális politikai közösség folyamatos küzdelmet folytat, mégpedig mint olyan eljárás ellen, amelyik tehát az ellenfeleire, éspedig általában, de nem csak, a legkeményebb ellenfeleire jellemző. Az ilyen eseteknek csak egy kis része az, amikor a politikai ellenfél kommunikációjában, vagy valamely említésre méltónak talált történetben, megnyilvánulásban elhangzik a zsidó szó. Az esetek túlnyomó részében a liberálisok szerint rejtjelezett zsidózás történt, vagyis valaki vagy valami zsidónak minősítése fordult elő

ugyan, de más szavak vagy tettek mögé rejtve, ezért az elkövető kettős beszédet alkalmaz, virágnyelven szól²³⁶. Például amiképpen Szabó Miklós Orbán Viktornak azokat az állításait is zsidózásnak nevezi, melyek szerint

az SZDSZ középosztály-ellenes, merthogy korábban már többször csalódott benne.²³⁷

Pető Iván szerint a liberálisnak minősítés is zsidózás, de szerinte tulajdonképpen a zsidó, miként a liberális is, pusztán metafora, az SZDSZ másságának, polgári és ezért idegen voltának metaforája.

A zsidózás, liberálistozás, hisz szinonimákról van szó sokaknál, csak nyelvi kérdés olykor, hisz szociológiai értelemben baromság. A baj a másság. Mert lehet a polgárosodást jelzőként bárkinek használni, de az SZDSZ a komolyabb pártok közül biztos, hogy a legkövetkezetesebben polgári. Az SZDSZ-t a világiassága, nacionalizmustól tartott távolsága, demagógiát elutasító hagyománya, az uram-bátyám viszonyoktól, összefonódásoktól, korrupciótól való mentessége, egyáltalán, „nyugatiassága”, olyanná teszi, mintha más lenne, mint a többiek.²³⁸

A zsidózás elterjedéséért, és ennek folytán a hétköznapi beszédben szalonképesé válásáért az első ciklus kormánypártjai a felelősök,²³⁹ a tendencia pedig a második ciklus alatt is fennmarad a jobboldalon vagy aktívan, mint az FKGP esetében, vagy az elfogadás, a szemet hunyás formájában, mint az MDF és a Fidesz magatartásában.²⁴⁰

Félelem – fenyegetettség

Az emberek félnek, bizonyos csoportok félnek Magyarországon. Ez a félelem csak az első kormány alatt üti föl a fejét, és van jelen tartósan a társadalomban.

Nincsen jelen kezdettől, ugyanis Konrád György 1991-ben még arról ír, ő nem fél, nincsen, mitől félni.²⁴¹ 1990-ben még Göncz Árpád sem fogadja el, hogy félelem lenne az országban, de 1991-ben már kevésbé vitatja ezt.²⁴²

²³⁶ „Csak tiszta forrásból...” Népszabadság, 1992. július 20.

²³⁷ Bárki lehet polgár? Népszabadság, 1995. április 12.

²³⁸ Pető 2000: 190.

²³⁹ Megváltozott az immunrendszerünk, a durvaságot nem is érzékeljük. Népszabadság, 1994. április 18.

²⁴⁰ Pető és a gyűlölködők. Népszabadság, 1997. április 18.

²⁴¹ Valami elmúlt. Népszabadság, 1991. március 23.

²⁴² Vesd össze: László et al 1994: 114 és 134-135.

A félelem, vagy inkább szorongás főként R. Székely Julianna írásaiban ismétlődik²⁴³, de jelen van más publicistáknál is. Például Farkas Zoltán így ír 1994 elején, még a választások előtt:

Lezsák mégse Grósz, A Hét és a Létkérdések [*ezek fontos korabeli televízió műsorok*] mögött sem áll valószínűleg egy teljhatalmú agit-prop., plusz egy jólszituált BM a besúgóhálózatával, telefonlehallgatóival és személyi követőivel. Akkor mivégre megint ez a jeges réműlet? Nem tudom, és nem is akarom megfejteni. Van, és kész. Kösz, jó tudni, hogy ez még mindig ugyanaz az ország, ugyanaz a Kelet-Európa.²⁴⁴

R. Székely 1994 második felétől már nem fél:

Mióta nem muszáj közéletet élni, az emberek élni kezdik a köz életét. Vagy azért, mert tetszik, vagy azért, mert muszáj. A polgárosuló felszín alatt ott lapul bennünk az önként éhező, a gyárfoglaló, az ülősztrájkoló is. A civil, aki nem fél már. (R. Székely 1998: 135)

Klientúra

A klientúra, kliensrendszer metaforája a megnyilvánulásokban arra utal, hogy bizonyos társadalmi körök, elsősorban vállalkozók, politikai pártokhoz, főként a kormánypártokhoz kötődve igazságtalan előnyöket élveznek, például állami megrendelésekhez jutnak. A klientúra építés indulhat alulról, tehát a vállalkozók felől, és felülről, tudniillik úgy, hogy a kormánypártok ki-
szemelnek potenciális vagy már működő vállalkozókat, és azokat részesítik előnyben későbbi anyagi támogatások reményében vagy egyenesen a saját osztálybázisukat kiépítendő. A liberális politikusok megszólalásai alapján a felülről építés az első ciklus alatt volt jellemző, az alulról építkezés pedig a második alatt.

A felülről építkezést a Demokratikus Charta is elítéli, Pető Iván pedig egy 1996-os hosszú interjújában²⁴⁵ arról beszél, hogy valóban vannak olyan vállalkozók, akik megkörmökezik a kormánypártokat, ám az SZDSZ-nek éppen arról panaszkodnak az amúgy a párttal szimpatizálók, hogy nem kapnak segítséget a kormánypárttól, a kormánytól.

²⁴³ Például: R. Székely 1998: 35-38, , 93, 102-103, 271.

²⁴⁴ A kampányba minden belefér? Népszabadság, 1994. január 31. Érdemes figyelni a mivégre használatára, ugyanis a szó a milyen céllal formulát szokta helyettesíteni, tehát a célra kérdez és nem az okra. Mintha tehát a megszólaló a jelen esetben valamilyen céllal félne.

²⁴⁵ Pető 2000: 179-190.

Az SZDSZ-nek klientúrája nincs. Ugyanakkor nem mondom azt, hogy nincsenek vállalkozók, akik támogatták az SZDSZ-t, valamilyen reményben... Én éppen olyan vállalkozói panaszokkal találkozom, ha nem is minden nap, hogy az SZDSZ, szemben másokkal, nem segíti a maga, úgymond politikai klientúráját, az SZDSZ-es miniszterek semmiféle lehetőséget nem juttatnak a minisztérium megrendeléseiből az SZDSZ-szel szimpatizáló vállalkozóknak.²⁴⁶

Csatornák

A liberálisok, csakúgy, mint a többi nagyobb politikai közösség, igénybe veszi a parlamenti pártok számára rendelkezésre álló kommunikációs csatornákat a felszólalásoktól kezdve az interpellációkon át a sajtótájékoztatókig. Ezeknek a használati módja nem tér el az Országgyűlésben jelen levő pártok többsége esetében tapasztalhatóktól. Hasonló a helyzet a nagyobb napi és hetilapokkal, amelyekben a többi parlamenti párthoz hasonlóan rendszeresen megjelennek.

1990-ben, az országgyűlési választásokat követően az SZDSZ-ben felmerül, hogy legyen a pártnak saját lapja, hiszen eléggé nagy hozzá, a pártban azonban elég hamar úgy döntenek, hogy nem lesz ilyen. A két párthoz történetileg közel álló médiumok (Beszélő, Magyar Narancs) kommunikációs csatornaként funkcionálnak a liberális közösség tagjai számára, ugyanakkor, mint láthattuk, saját irányvonalat is képviselnek. A már említett médiumokon túl a folyóiratok közül kiemelhető a közösséghez köthető Élet és Irodalom, illetve nem közvetlenül a liberális táborba tartozó Népszava, ami azonban rendszeres megjelenési lehetőséget biztosít a liberális közösség tagjainak.

A hagyományos médiumok mellett a liberális közösség számára fontos kommunikációs csatornákat jelentenek a különböző klubok és rendezvények is. A továbbiakban ezeket a csatornákat tekintjük át.

²⁴⁶ Pető 2000: 188.

Népszava

A nagy múltú, eredetileg szakszervezeti napilap 1990-től kezdve számos fordulatot kénytelen átélni, míg aztán 1993 táján Fenyő János, a VICO csoport vezetője jelenik meg a lap körül. Úgy tűnik, 1994-től ő a tulajdonos. Fenyő nagytőkés vállalkozó, a baloldali pártokat támogatja.

1995 februárjában lesz Ungvári Tamás a Népszava főmunkatársa és vezető szerkesztője. A Véleményrovatot irányítja, tehát a lapban megjelenő politikai véleménycikkek kiválasztása a feladata. A rovatban együtt jelennek meg a baloldali és a liberális publicisták és politikusok. Jobbközép szerzők is feltűnnek néha, de súlyuk elenyésző. Ő maga ritkán ír a lapba, azok is inkább mások méltatásai, de számos liberális politikus vagy értelmiségi is rendszeresen helyet kap. Így Göncz Árpád²⁴⁷, Tamás Gáspár Miklós²⁴⁸, Csalog Zsolt²⁴⁹, Fodor Gábor²⁵⁰, Révész Sándor,²⁵¹ Seres László²⁵². Ekkortájt a lapba ír Gádor Iván is²⁵³, aki korábban a Magyar Hírlap munkatársa volt. Ráadásul Ungvári Tamás Demszky Gábor (SZDSZ) főpolgármester tanácsadója, igaz: internetes kérdésekben.²⁵⁴

Erős a tematikai egybeesés a liberális értelmiséggel: jó szándékú kritika a kormánykoalícióval kapcsolatban²⁵⁵, érzékenység a szélső jobboldal bármiféle jelét illetően²⁵⁶, vitriolos kritika a jobbközép sajtója felett²⁵⁷. Az utóbbit illetően Ungvári Tamás egy bécsi konferencián még a friss, 1995 végén elfogadott médiatörvényt is kritizálja, mert „az a jelentéktelenségbe sülyedt jobboldali sajtót szinte művi úton beemelte a médiahatalomba.”²⁵⁸ Gádor Iván visszatérő témája a magyar lakosság elmaradottsága, amely abban nyilvánul meg, hogy még mindig biztonságra vágyik, nem hajlandó mozdulni, és változtatni az életén.²⁵⁹

A Népszava helyet ad különböző értelmiségi felhívásoknak és petícióknak is.²⁶⁰

²⁴⁷ Az államférfi felelőssége. Népszava, 1995. április 15. Közös hazánk, Európa. Népszava, 1995. május 5.

²⁴⁸ Tisztelt Csiang elvtárs! Népszava, 1995. július 12. Kedves kommunisták! Népszava, 1995. július 17.

²⁴⁹ „Biztonságos fegyverek”? Népszava, 1995. július 12.

²⁵⁰ A 301-es parcellában. Népszava, 1995. november 4.

²⁵¹ Chrudinák és Chrudinák. Népszava, 1995. november 16.

²⁵² Egy lezárt ügy margójára. Népszava, 1995. július 1. Hamis szolidaritás. Népszava, 1996. május 14. Bankráció. Népszava, 1997. március 6.

²⁵³ Kinek a fejére szakad? Népszava, 1995. július 1. Ki lesz itt a király... Népszava, 1995. december 2.

²⁵⁴ Internet-központ lett Budapest. Népszava, 1996. február 7.

²⁵⁵ Lásd például a Fehér Klára Rekviem című cikkéhez írt kommentárját: Népszava, 1996. október 9.

²⁵⁶ Lobogtatnak, lengetnek. Népszava, 1995. november 4. Ebben a cikkben Gádor explicite is liberálisként identifikálja magát és társait.

²⁵⁷ Galamb és héja. Népszava, 1995. november 4. Dudva a kertben. Népszava, 1996. december 9.

²⁵⁸ A sajtómédiumok hatásától a kocsmai törzsasztalig. Népszava, 1996. március 20.

²⁵⁹ Ki lesz itt a király... Népszava, 1995. december 2.

²⁶⁰ Felhívás a demagógia ellen. Népszava, 1996. május 3. Nagy pert nyert az MVSZ ellen. Népszava, 1996. november 26.

Élet és Irodalom

Az Élet és Irodalom irodalmi és politikai hetilap, a liberális közösséghez kapcsolható értelmiségi kör egyik csatornájának tekinthető, de írnak bele SZDSZ-es politikusok is, például Tamás Gáspár Miklós. Szerkezetileg a hetilap első részében jelennek meg a közéleti témák, a címlapon rendszerint a szerkesztők, Kovács Zoltán, Megyesi Gusztáv, Vánca István aktuális eseményekre reflektáló publicisztikája. Stílusa sok esetben ironikus, satirikus. Kritikus a kormánnyal, de általában a politikával szemben. Nyugatosság, európaiság, demokratikus értékek melletti kiállás jellemzi. A Demokratikus Charta egyik csatornájának is tekinthető.

Klubhálózatok

A liberális politikai közösség, s ezen belül mindkét politikai párt létrehoz klubhálózatot az országban. Ezek tulajdonképpen rendezvénysorozatok, amelyeknek a megtartásához külső támogatást vesznek igénybe, például az SZDSZ a Friedrich Naumann Alapítványét. A rendezvényeken, konferenciákon a liberális közösséghez kötődő értelmiségiek, politikusok, külföldi vendégek vesznek részt, és gyakran szakpolitikai kérdéseket vitatnak meg.²⁶¹ A rendezvényekről emellett a sajtó is rendszeresen beszámol, így a klubok a liberális közösségen belüli kommunikáció mellett szélesebb közönséget is elérő csatornákká váltak.

A klubhálózatok rendezvényeihez helyiséget bérelnek valamilyen intézménytől, s van, hogy kiadják másoknak bérbe. Például 1991 szeptemberében a Fidesz szombathelyi klubja körül alakul ki konfliktus, ugyanis a párt kiadja a kisközgazdasági nyugdíjasok délelőtti találkozója számára a klubhelyiségét, ám kiderül, hogy Torgyán József lenne a klub vendége, ezért a párt aktivistái a helyiséget „Torgyán-mentes övezet” feliratú táblával látják el, és megakadályozzák a rendezvény megtartását.²⁶²

Liberális klubok

1990-et követően az SZDSZ országszerte létrehoz, illetve támogat liberális klubokat. Az évek során mintegy százötven ilyen klub jön létre. A klubok települések illetve fővárosi kerületek szintjén szerveződnek, tehát egy-egy kerületnek egy-egy klubja van.

²⁶¹ Például Önkormányzatiság lehetőségei és határai - tanácskozás 1993. október 14. MTI.

²⁶² A Fidesz kizárta Torgyánt. Népszabadság, 1991. szeptember 30.

A klubokban elsősorban liberális személyiségek, politikusok²⁶³ és humán- és társadalomtudósok tartanak előadásokat,²⁶⁴ a közösséghez tartozó lapok újságíróival lehet beszélgetni²⁶⁵, illetve olyan kérdések kerülnek terítékre, melyek a liberális politikai közösséget érdekelhetik. Például hogy milyen legyen az oktatási rendszer egy szabad és demokratikus társadalomban,²⁶⁶ miben áll az etnikai gyűlölet²⁶⁷. A klubok előadói között nemcsak SZDSZ-es politikusok találhatók, hanem a liberális politikai közösség és a baloldal publicistái is, például Bodor Pál²⁶⁸ és Bolgár György,²⁶⁹ olyanok tehát, akik inkább a Népszabadságba vagy a Népszavába írnak.

Ugyanakkor olyan rendezvényeket is szerveznek, amelyek az állampolgárok pártpolitikától távoli érdeklődési körébe tartoznak. Így például 1995. június 22-én a Budai Liberális Klub Alapítvány szervezte fórumon a társasházi tatarozások finanszírozásának a kérdésével foglalkoznak.²⁷⁰ Ez a Liberális Klub egyébként is fontosnak tartja azt, hogy rendszeres találkozási lehetőséget biztosítson a társasházi közös képviselőknek.²⁷¹ Az óbudai Liberális Klub foltvarrás tanfolyamot tart,²⁷² a szolnokinak, melyet 1990-ben az SZDSZ együtt alapít az MSZP-vel és az MDF-fel,²⁷³ céljai közé tartozik hétvégi családi programon szervezése közösségteremtő, a politikai kultúrát fejlesztő célzattal.²⁷⁴

A vidéki klubok azzal a sajátossággal is bírnak, hogy néha többpárti rendezvényeket tartanak. Például a 94-es kampány közeledtével öt párti politikai fórumot hívnak össze a kampány tisztaságáról Esztergomban.²⁷⁵

A klubok megítélése nagyon pozitív a sajtóban. Kis János 1991-ben azt mondja, hogy a klubok lehetőséget nyújtanak azoknak, akik nem akarnak SZDSZ-tagok lenni, sőt, esetleg kilépnek a pártból, de meg akarnak maradni a párt közelében.²⁷⁶ Veér András egyenesen a magyar társadalom lelki problémáinak egyik apró gyógyszereként emlékezik meg róluk.²⁷⁷ Kéri László egy

²⁶³ Például: 4772 kórházi ágy maradhat meg a megyében. Népszabadság, Pest Megyei Krónika, 199. május 10.

²⁶⁴ Például: Vitaest. Népszabadság, 1997. június 2.

²⁶⁵ Liberális Klub Óbudán. Népszabadság, 1997. szeptember 24.

²⁶⁶ Politikai hirdetés. Népszabadság, 1994. február 10. 15.o.

²⁶⁷ A gyűlöletről. Népszabadság, 1997. január 24.

²⁶⁸ Beszélgetés Erdélyről. Népszabadság, 1997. március 24.

²⁶⁹ Beszéljünk meg! – Óbudán. Népszabadság, 1997. május 23.

²⁷⁰ Miből fizessük a tatarozást? Népszabadság, 1995. június 20.

²⁷¹ Közös képviselők. Népszabadság, 1995. szeptember 26.; Közös képviselők klubja. Népszabadság, 1995. november 3.

²⁷² Foltvarrottas kézimunkák Óbudán. Népszabadság, 1996. november 8.

²⁷³ Pártköziség – liberális klubbal. Népszava, 1990. augusztus 31.

²⁷⁴ Liberális klub Szolnokon. Népszava, 1990. augusztus 6.

²⁷⁵ Tiszta és olcsó kampány? Népszabadság, 1993. november 6.

²⁷⁶ Az SZDSZ nem léphet vissza. Népszava, 1991. július 20.

²⁷⁷ Miért fogy a magyar? Népszabadság, 1996. június 17.

93. szeptemberi cikkében²⁷⁸ nagyon nagyra értékeli a klubokat, merthogy ezen keresztül lehet eljutni az emberekhez – főleg az MTV-ben bekövetkezett változások miatt. Azt is írja, hogy az SZDSZ-nek és az MSZP-nek van a legtöbb ilyen fóruma. Márpedig a választásokat a vidéken, pontosabban az egyéni választókerületekben lehet megnyerni.

A minél szélesebb körhöz minél változatosabb módon történő eljutás már a kezdetektől célja a pártnak. Vásárhelyi István pártigazgató 1991 őszén arról beszél, hogy

Számptalan új civil kezdeményezést indítottak el, kulturális, sport- és egyéb területeken, és szép számmal tartanak politikai fórumokat is.²⁷⁹

Tulajdonképpen az is a klubok fontosságát, párton belüli szerepét mutatja, hogy Tölgyessy Péter – a saját elmondása szerint – a „megpuccsolását” követően 1990 késő őszen egy klub rendezvényen ébred rá arra, hogy milyen sokan szeretnék, ha újra fontos szerepet játszanék a pártban.²⁸⁰

Hasonlóképpen a klubok jól ellátnak bizonyos funkciókat, amelyeket a párt nem akarna. Például 1992 szeptemberében, amikor a Csurka-dolgozat hatására Elek István és négy társa meghirdeti a nemzeti liberális klubok mozgalmát, Cseh Attila, a Liberátor és az I. kerületi Liberális Klub szervezője az élére állítja a kérdést: az MDF liberálisainak el kellene dönteniük, hogy mit akarnak, mert nem lehet egyszerre fasisztának nyilvánítani Csurka István dolgozatát és együtt maradni vele az MDF-ben. Mivel ekkor az SZDSZ úgy látja, hogy nem tudná megbuktatni a kormányt, például Kis János arról beszél Pécsen, hogy a két liberális párt még együtt sem elegendő a kormány megdöntéséhez, ezért az SZDSZ nem állíthatja az élére a kérdést. Viszont a liberális klubok megtehetik.

Egy másik fontos funkció a 94-es kampány alatt mutatkozik meg. Ekkor is tartanak Liberátort, vagyis a liberális klubok országos találkozóját.

Pröhle Gergely, a Liberális Klubokat és a Liberátort támogató Friedrich Naumann Alapítvány igazgatója elmondta: most csak az SZDSZ és a FIDESZ politikusai tartanak előadásokat, ellentétben a tavalyi rendezvénnyel, amelyen az MDF és az MSZP képviselői is megszólaltak. Ennek oka, hogy a Liberátorral azt is szeretnék bizonyítani: létezik egy jól működő liberális blokk.²⁸¹

²⁷⁸ A megnyugvó erő. Az SZDSZ a választások előtt. Népszabadság, 1993. szeptember 15.

²⁷⁹ Pártom, pártom, mondd meg nékem... Népszabadság, 1991. szeptember 23.

²⁸⁰ Pozitív interjú. Népszava, 1992. július 9.

²⁸¹ Liberátor fél blokkal. Népszava, 1994. április 21.

A nemzeti liberális kluboknak a Csurka-tanulmányt követő kezdeményezése²⁸² konkurenciát jelent az SZDSZ-nek. Vagy az történik, hogy egy településen két liberális klub lesz, vagy az, hogy ugyanaz a klub egyszerre fog ide is és oda is tartozni. Elek István és Furmann Imre (MDF) meg is jelenik 1993 elején a II. kerületi Liberális Klubban.²⁸³

Narancs klubok

A Fidesznek is van klubhálózata: 1991 őszén már százötven ilyen klub található szerte az országban.²⁸⁴ Ezek tevékenysége alkalmazkodik a célközönséghez: filmklubként, vitaestekként működnek. 1990. november 4-én az egyik rendezvény témája a szex és forradalom viszonya, s a politikai eszmecsere koncert követi.²⁸⁵

Az első ciklus alatt a klubokban a liberális politikai közösség²⁸⁶ és az ellenzék politikusai jelennek meg, folytatnak néha kemény vitákat. Például 1992 májusában Demszky Gábor élesen kritizálja a fővárosi Fidesz-frakciót annak fegyelmezetlenségéért. 1994 februárjában pedig Urbán László és az MSZP-hez tartozó Békési László vitatkozik a jövőendő gazdaságpolitikáról.²⁸⁷

Majálisok és fesztiválok

A kampány kiemelt időszaka a politikai kommunikációnak, különösen a vége, amikor az időjárás és a hagyományok is inkább kézenfekvővé teszik a majálisok és fesztiválok szervezését. Láthatólag a liberális pártok kialakítják a maguk szórakoztató programkínálatát. Az SZDSZ változatos műsorokat kínál, például a Pa-Dö-Dő együttes lép fel, de állítanak sörsátrakat is. A Fidesz gyermekműsorokkal, koncertekkel, pantomimmal és más színjátékokkal kedveskedik a választópolgároknak²⁸⁸.

A Fidesz többnapos narancsfesztiválokat is rendez.²⁸⁹ A párt vezető politikusai jelennek meg ezeken valamely vidéki városban, és tartanak politikai fórumot, középiskolai történelem órát, ifjúsági fórumot, nyugdíjasoknak teadélután, nemzetiségi fórumot határon túli magyarok képviselőivel együtt.

²⁸² Gyakorlatias liberálisok. Népszava, 1992. október 2.

²⁸³ Csurkának a sajtó segít? Népszava, 1993. február 16.

²⁸⁴ Pártom, pártom, mondd meg nékem... Népszabadság, 1991. szeptember 23.

²⁸⁵ Beszélgetés a szex és forradalom viszonyáról. Népszabadság, 1990. november 3.

²⁸⁶ Például 1992. márciusában Konrád György, SZDSZ.

²⁸⁷ Politikai hirdetés: Ellenzéki Alternatívák? Népszabadság, 1994. január 31.

²⁸⁸ Majálisok Győrben és Békés megyében. Népszabadság, 1994. május 2.

²⁸⁹ Az egyik rövid bemutatását lásd: Majálisok Győrben és Békés megyében. Népszabadság, 1994. május 2.

Fentiekkel párhuzamosan ... minden volt. Főiskolások vetélkedőjétől kezdve a nosztalgiabuliig... A sétálóutcán például rendhagyó honvédelmi napot tartottak... Időre kellett sátrat verni (az utcakőbe), kötélén „lajhármaszásban” kellett elhaladni a kocsmá előtt, és kellett kicsikét rohangálni gázálarcban. ...És még Tücsök Peti meg a Hangya Imi is eljött és adtak vidám, zenés gyermekműsort is...²⁹⁰

Egyéb modalitások: stílusok és látványvilág

A liberális közösség tagjainak szemiotikai erőforrását képzik a közösségre jellemző kommunikációs stílusok és a látványvilág. Az egyes stílusok gyakran a közösség nagy részére, esetenként pedig egy-egy meghatározó aktorra jellemzőek.

Stílusok

Gonzó stílus

A gonzó újságírás Magyarországon először a liberális politikai közösséghez tartozó Magyar Narancsban jelentkezik. Ennek fő vonásai a következők: erős szubjektivitás, mely felülírja a tényeket; az újságíró alanyként is szerepel a szövegben, szenvedélyes hangot használ, megsérti a bevett, például vallási konvenciókat, sűrűn él túlzásokkal, hangsúlyos a megközelítésében a társadalomkritika (Bowe 2012, Szabó 2007). A szenvedélyesség néha durva szavak használatában is megmutatkozik.

Egy hosszabb illusztráció a Magyar Narancs egyik 1994-es számából, mely a választásokat követően Antall Józsefet jellemzi.

Hullák szegélyezték az útját, amerre járt. A magyar kereszténydemokrácia évekig nem fogja kiheverni Surján Lászlót, meg ezeket a Miklós keresztnevű MDF-komisszárokat. Az ő alakja sejlett a háttérben akkor, amikor Tölgyessy Péter kis híján a semmibe vezette az SZDSZ-t. A legfrissebb tetem, az Orbán Viktoré még csak tíz napja szaglik a kerítések alatt. Ez volt talán Antall legnagyobb trükkje: gyere, kisunokám, suttogta a fülébe úgy két-három éve, te leszel az örökösöm, rád hagyok mindent, amim van és amit tudok.

²⁹⁰ Kedves Mama! Népszabadság, 1993. szeptember 11.

Csakhogyan Antallnak nem volt öröksége. (És ha valami volt is, az most ennek a szerencsétlen Boross doktornak a nyakába szakadt, neki kell pattogatnia a szarból font ostort.)²⁹¹

A stílus átragadt másokra is, hosszabb távon pedig főként az online médiumokban mutatkozott uralkodónak.

Miért kell egy tisztességben megőszült írónak eltúrnia, hogy ilyen kurva nagy okoskodással fölényeskednek véle?²⁹²

Ezt Ungvári Tamás írja egy Kertész Ákos új bemutatóját elmarasztaló kritika kapcsán.

Könnyelmű stílus

Kis János minősíti így Tamás Gáspár Miklós irányát az utóbbinak Másvilág címmel megjelent egybegyűjtött rövid írásairól szólva.

Ő is szívesen tesz paradox állításokat. Ő is örömét leli benne, ha olvasóközönségét sikerül meghökkentenie. Nem bánja, ha kijelentéseit botrányosnak találják, és mintha az sem zavarná, ha külön-külön is megütközést keltő állításai olykor még ellent is mondanak egymásnak. Az ilyen szerzőt könnyelműnek szokás tartani. (Kis 2015: 261)

Jóllehet nem találtunk más liberális szerzőt ugyanezzel a stílussal, mivel azonban Tamás Gáspár Miklós rendkívül termékeny, ezért nem jelentéktelen hatást gyakorol a korban arra, milyen kép, benyomás alakul ki a liberális politikai közösségről.

Egy példa, mely tulajdonképpen ars poétikának is tekinthető:

Ma sokan vélik úgy – kiváltképp Kis János elnököm és jeles barátom –, hogy midőn a „rendszer ellenzékéből” egyszerűen és prózaian a demokratikus kormány demokratikus ellenzéke lettünk, az egykori kihívó, lázadó, önfejű, individualista és egyéni-eredeti magatartás nem illik egy komoly párthoz, scilicet az SZDSZ-hez. ...De igaza van-e? Triviális értelemben – abban tudniillik, hogy ne csináljunk marhaságokat – persze hogy igaza van. A lényegét illetően azonban alighanem téved. Az SZDSZ egyvalamit bizonyosan megörökölt az egykori Demokratikus Ellenzéktől: nem szereti a nyárspolgári unalmat – pedig polgári párt –, nem szereti az ötlettelenséget – pedig megfontolt emberekből áll – nem szereti az elvtelenséget – pedig pragmatikus a vezetése, nem doktrinér

²⁹¹ Az illuzionista bosszúja. Magyar Narancs, 1994. május 19.

²⁹² Ej, mi a szösz? Népszava, 1995. november 16.

–, és végül a legfőképpen ma is, mint mindig, az ember méltóságát képviseli az állammal (és minden államszerű mamutintézménnyel) szemben.²⁹³

Tudományos stílus

A gonzó szöges ellentéte a tudományos stílus. A tudományos stílusnak a liberális politikai közösség szerzői körében megfigyelhető fő jellegzetességei a következők: hűvös távolságtartás a tárgytól, racionális, érvelő kifejtés, mely a tárgyalta témát részekre osztja, és azután a részeket egyenként magyarázza. A modalitás itt magas, ugyanis a tudományosság azt sugallja, hogy megkérdőjelezhetetlen objektivitású fejtegetésekről van szó, még akkor is, ha filozófiaiak. A stílus a leginkább Kis János írásaira jellemző²⁹⁴, de Tamás Gáspár Miklós korabeli elméletibb szövegei is idetartoznak.

Figyelemreméltó, hogy a szerzők szigorúan tartják magukat a nyelvtani szabályokhoz, így például az ikes igék ragozásakor, amit a publicisztikában már régen nem igen követnek mások.

Nagy baj lenne, ha a választópolgár hozzászoknék, hogy a politikusok kétes figurák, akik hol megalkusznak egymás bűneivel, hol meg kitergetik a szennyest. (Kis 2013: 328)

A visszafogottság stílusa

A tudományostól nem esik messze az a stílus, melyre az alacsony modalitású kijelentések a jellemzők. Jellemzői az olyan modalitáscsökkentő beszúrások, mint az *azt hiszem, szerintem, talán, valószínűleg, egyfajta, valahol, bizonyos értelemben, többnyire* és a *feltételes mód* gyakori alkalmazása. Pető Iván és Göncz Árpád kommunikációjában fordul elő gyakran.

Pető Iván egy helyen így válaszol a riporter kérdésére:

Ahogy leírtak engem, és ahogy én látom kívülről magamat, mindez talán lehetővé tesz egyfajta integráló szerepet, és esetleg lehetővé teszi, hogy szerepet játsszak a politikai létkör és kapcsolatrendszer megváltoztatásában. (Pető 2000: 312)

Az újságíró rá is kérdez, vajon egy pártelnöknek nem kellene-e határozottabbnak lennie.

Egy példa Göncz Árpádtól 1990-ből:

²⁹³ Tamás 1994: 170-171.

²⁹⁴ A hűvösséget, a „steril logikát” néha bírálat is éri: A mellőzhetetlen mementó. Népszabadság, 1996. április 15.

Azt hiszem, sajtószabadság valóban van, de ezt a sajtószabadságot – érzésem szerint – valahol átszővi a szorongás. A sajtószabadság elvesztésétől való félelem, és ennek következtében a sajtó hangja... bizonyos mértékig hisztérikussá válik. Én ezt látom.²⁹⁵

Mentegető stílus

A mentegető stílus célja a preferált politikai aktorok és folyamatok hibáinak a kisebbítése, elmentételezése más, esetenként az előbbiekhöz egyáltalán nem kapcsolódó folyamatok bemutatásával.

Az első kormányzati ciklus alatt főként a Nyugat mentegetésére kerül sor. Ez általában azt a megoldást alkalmazza, hogy a Nyugat botrányos ügyeinek a leírása elnagyolt, nem konkrét, ezért homályos marad a normasértések mikéntje és kontextusa, és ezáltal az olvasó számára lehetetlenné válik az eset, a normasértés átélhetősége, tehát az erkölcsi felháborodás. Kiegészítő eszköz az, amikor a konkrét eseteket a megszólaló akkor mutatja be, amikor már belebukott az elkövető, tehát az intézmények tették a dolgukat.

1994-től és főként a Bokros-csomag bevezetésétől kezdve a liberális újságírók a hozzájuk közel álló kormány mentegetése végett alkalmazzák a fenti módszereket. Idesorolandók azok a helyek, amikor például a Bokros-csomag bejelentése, majd bevezetése után Gádor Iván arról ír, hogy már régen rá kellett volna szorítani a magyarokat arra, hogy produkáljanak.²⁹⁶ R. Székely Julianna pedig arról, hogy lehet ugyan, hogy nagy a szegénység, de azért jól fogy az építőanyag²⁹⁷, vagy Ungvári Tamás arról, hogy lám, Nyugaton is rúgnak ki újságírókat, építenek le kórházi kapacitásokat és emelnek tandíjat.²⁹⁸

A fenyegetett polgár

R. Székely Julianna publicisztikája szinte egészében ebbe a stílusba tartozik. Jellemzője a panasz, hogy a magyar politikai folyamatok, a politikai élet nem átlátható, tele van ijesztő és fenyegető jelenségekkel és tendenciákkal. Írásai szerkezete jobbára a következő: valamilyen hétköznapi esetet mutat be, majd váratlanul tesz egy-két utalást nagypolitikai, pártpolitikai analó-

²⁹⁵ László et al. 1994: 82-83.

²⁹⁶ Unokáink leborulnak? Népszava, 1995. március 16.

²⁹⁷ R. Székely 1998: 195-198.

²⁹⁸ Hol vagyok? Hol vagyunk? Népszava, 1995. augusztus 2.

giákra, levon bizonyos következtetéseket az eset jövő alakulására nézve, majd ezeket mindjárt vissza is vonja, jelezendő, hogy a hétköznapi világ – alighanem a nagypolitika zavarossága okán, de legalábbis attól nem függetlenül – ugyanolyan kiszámíthatatlan és ezért ijesztő, mint a pártok harca.

A fenyegetettség hátterében nem utolsó sorban, bár nem mindig a radikális jobboldal, az antiszemiták és más rasszisták találhatók, akiket a jobbközép kormány is támogat. Például Lázár Guy az egyik cikkét ezzel fejezi be:

Szeretném megkönnyíteni azoknak a dolgát, akik egy igazi judeobolsevista-szabadkőműves-kozmpolita összeesküvést szimatolnak cikkem mögött. E sorok írója hétéves koráig Párizsban élt. Apja zsidó származású magyar író volt, aki földolgozta a szabadkőműves páholyok történetét; anyja francia nyugdíjas. Ő maga a hetvenes évek végéig reformkommunistának vallotta magát, most a (szociál?)liberalizmus áll hozzá legközelebb. Azt nem mondja meg, miért maradt Magyarországon.²⁹⁹

A zárás azért is meglepő, mert a cikkben a szerző azt is leírja, hogy nincsen sok ok a félelemre a kor Magyarországon. Amiképpen ehelyütt, úgy R. Székely írásaiban is egyedül a gúny, az ironia oldja a szövegekből áradó félelmet.

Populista stílus

Kizárólag Göncz Árpád megszólalásaira jellemző stílus. A köztársasági elnök rendszeresen elmarasztalja a politikai intézményeket a miatt, mert megfélemedeznek az emberekről, nem látják a számok, a statisztikák mögött az anyát, aki vacsorát készít a család számára.

Amit hiányolok, nem érzek törvényszerűnek, az az, hogy a magyar politikai életben... az emberről való gondoskodás elsikkad. Beszélünk kétkulcsos áfáról, a mezőgazdaság átmenetéről, munkanélküliségről, s mindez fogalom formájában jelenik meg. És nem látszik annak az embernek a gondja, aki nem tudja a tüzelőszámláját, a lakbérét stb. kifizetni. A hétköznapi ember tűnt el a politikai elit szemhatáráról. Nem azt mondom, hogy nem gondolnak rá. De aki a parlament munkáját figyeli, az jogi kategóriákról, pénzügyi kategóriákról hall, és nem tudja fölfedezni az ott elhangzó szavakban önmaga arcképét. Olykor az ember próbálja meg a politika és a társadalom közötti, láthatatlan szakadékon magyarul átkiáltani. Nem „jogul”, nem „politikusal”, hanem magyarul.

²⁹⁹ Magyarság és demokrácia. Népszabadság, 1991. április 20.

Ő ellenben közvetlen kapcsolatot, kommunikációs csatornát tart fenn a néppel: rendszeresen járja az országot, találkozik az emberekkel, és temérdek levelet kap, melyekben a polgárok a közbenjárását kérik a nehézségeik megoldása végett.

... én magam is nagyon szorosan a társadalomban élek. Nemigen van napom, hogy ne találkoznék valakivel, aki nem politikus. Aki eljön hozzám, teljesen őszintén feltárja a helyzetét.³⁰⁰

...

Egyáltalán nem szakadt meg a kapcsolatom az emberekkel, és ezek a levelek nagyon jó társadalmi kontrollt jelentenek.³⁰¹

...

Nekem az a véleményem, hogy a politikusoknak tanulni kell a néptől, nem tanítani a népet. Ez az ország bebizonyította a választáskor, bebizonyította máskor, hogy pontosan meg tudja különböztetni egymástól a fontos és a nem fontos vitákat.³⁰²

A stílus szinte elkerülhetetlen folyománya a tegezés, az tehát, hogy egyre gyakrabban tegezi azokat, akikkel beszélget.

A politikai realista

A realista stílusba olyan megszólalások tartoznak, amelyek felfüggesztik az elvi és filozófiai valamint a morális kiindulópontokat, és kizárólag a hatalmi logikát, az adott politikai erő érvényesülését, sikerét tartva szem előtt elemzik a politikai helyzetet és a lehetőségeket. Az elvi aspektusok felfüggesztése nem az elvetésüket jelenti, csak azt, hogy nem engednek annak a csábításnak, hogy bizonyos politikai forgatókönyveket csak azért ne vizsgáljanak meg, mert azok elvi vagy morális alapon elfogadhatatlanok – különösen az adott politikai erő eddigi múltja alapján. Az ilyen elemzés ugyanis gyakorta fut ki arra, hogy bármit sejtessen is a múlt a jövőre nézve, az egyes szereplők cselekvései nagyon is járhatnak nem várt következményekkel, tehát például azzal, hogy az aktorok az eddigi mintától eltérően fognak viselkedni.

³⁰⁰ László et al. 1994: 146.

³⁰¹ László et al. 1994: 102.

³⁰² László et al. 1994: 183.

Az ilyen stílusú fejtegetések elsősorban Kőszeg Ferenc és Tölgyessy Péter írásaira jellemzők.³⁰³ A szerző rendszeresen számba veszi a lehetséges forgató könyveket, olyanokat is, amelyek a liberális politikai közösségben – legalábbis a nyilvános megszólalások tanúbizonysága szerint – teljességgel elfogadhatatlanok. Az ilyen latolgatások, különösen egy aktív politikus részéről, akár félreértésekhez is vezethetnek, például ahhoz, hogy vajon ezek saját egyéni véleményen alapulnak-e vagy a párt így utal az eddig elutasított, de valójában ki mégsem zárt partnereknek.

Látványvilág

A logó

A logó a párt arculatának és megjelenésének alapvető képi eleme, ami minden plakáton és hirdetésen megjelenik, illetve segít könnyedén azonosítani a pártot, bármely felületen.

2. kép: SZDSZ logó 1990.³⁰⁴

Az SZDSZ logóját három madár alkotja, amelyek nyitott szárnyal, balra felfelé szállnak, színükben pedig a magyar trikolor jelenik meg. A madár mindenekelőtt a természetesség és a könnyedség, illetve a szabadság szimbólumaként értelmezhető. A madarak mellett a természeti szimbolikát erősítik az ívelt formák, amik általában befogadást, lágyságot, nyitottságot és érzelmességet jeleznek, továbbá nincsenek a képen szögletes vonalak, amelyek a mesterségesre utalnának.³⁰⁵ A szögletes vonalak olyannyira hiányoznak, hogy a logónak nincs kerete

³⁰³ Lásd például Kőszeg 2000: 139-143. Tölgyessy 1999. Kőszeg ugyanezen az alapon jellemzi Tölgyessy Pétert. Lásd Tölgyessy és a rendszerváltó pártok alkonya. Beszélő, 4. szám, Évfolyam 5, Szám 4.

³⁰⁴ <http://m.cdn.blog.hu/90/90es/image/Csibe/szdsz-logo.jpg> Letöltve: 2017. január 19.

³⁰⁵ Kiss 2016, 174.

sem, a madaraknak semmi sem szab határt, szabadon szállnak. A madarak fajtája nem állapítható meg egyértelműen, csupán stilizált madarak, amelyek a szabadság és a szabadon szárnyalás metaforái.

Ez a szimbolika együtt értelmezendő az SZDSZ 1990-es kampányfilmekkel, amelyekben a kezdő momentum a Hidegen fújnak a szelek című mezőségi népdal első két sora: *Szabad élet, szabad madár. Jaj, be szép, ki szabadon jár!* Bár a korszakban gyakori és jellemző a pártoknál a nemzeti szimbólumok megjelenítése,³⁰⁶ a népdal és a vele rímelő madaras motívum alkalmazása a többi párthoz viszonyítva is hangsúlyosabbá teszi a nemzeti kötődést, hiszen a három madár a magyar trikolor egy-egy színét viseli.

A nemzeti értékek és a szabadság megjelenítése

Az említett mezőségi népdal nem csak a szabadságot, mint a közösség számára fontos értéket emeli ki, hanem utal a népi kultúra fontosságára is. Ezt felerősíti az alábbi 1990-es plakát is.

3. kép: Szabad nép tesz csuda dolgokat, 1990.³⁰⁷

Az idézet Berzsenyi Dániel egyik hazafias témájú ódájából való: A magyarokhoz című versének utolsó strófájából származik: „Lélek s szabad nép tesz csuda dolgokat”. A nemzeti kultúra fenntartása tehát hangsúlyos érték az SZDSZ számára, ezt emelik ki az idézetbe belerepülő madarak is.

³⁰⁶ Kapitány & Kapitány 1991, 238.

³⁰⁷ http://www.mediakutato.hu/img/cikk/2009_03_osz/05_rendszervaltas_szimbolikus_kommunikacio/06.jpg Letöltve: 2017. január 19.

A szabadság kiemelkedő szerepét mutatja az egyik 1990-es kampányvideónak³⁰⁸ a populáris kultúrából merített szlogenje: a „Van aki szabadon szereti”. A felirat kettős üzenetet hordoz, egyrészt utal a pártra, másrészt a nézőre is, azaz a Szabad Demokraták szabadon szeretik, és magukat ajánlják azoknak, akiknek szintén fontos érték a szabadság.

Az alábbi 1990-es plakát szintén a nemzeti elkötelezettséget jelzi, mert a leghangsúlyosabb képi elemek a nemzeti trikolorát adó színek és Magyarország sziluettje.

4. kép: Van aki szabadon szereti, 1990.³⁰⁹

A szöveg a plakát legszéleig kitölti a teret, ezzel olyan érzetet keltve, mintha ki akarna törni a keretből. Ez igaz a fent bemutatott *Szabad nép tesz csuda dolgokat* (1990) plakátra is. Ez a fajta szabadságvágy, kitörési vágy úgy is értelmezhető, hogy a párt és a magyar nép ki akar törni a régi rendből, szabadságra van szüksége, s ez összecseng mindkét plakát szöveges üzenetével.

Felerősíti a szabadság hangsúlyosságát, hogy a párt logója a kép legtetején helyezkedik el, a szabad madarak is „kirepülnének” a képből. Továbbá Magyarország zöld feltjéből a „szabad” felirat úgy jelenik meg, mintha takarásból tűnne elő, vagyis a szabadságvágy nem eltakarható,

³⁰⁸ https://www.youtube.com/watch?v=XF_SelfyYfE

³⁰⁹ http://www.mediakutato.hu/img/cikk/2009_03_osz/05_rendszervaltas_szimbolikus_kommunikacio/06.jpg Letöltve: 2017. január 19.

nem „elnyomható”, utat tör magának. A párt neve az egyetlen fekete betűkkel szedett felirat a plakáton, ez nyomatékosítja a kép egyik üzenetét: „a Szabad Demokraták szabadon szeretik”. Azonban azzal, hogy a térkép teljes területét kitölti a szabad felirat, a kép egy másik üzenete, hogy „a magyar nemzet szabadon szereti”.

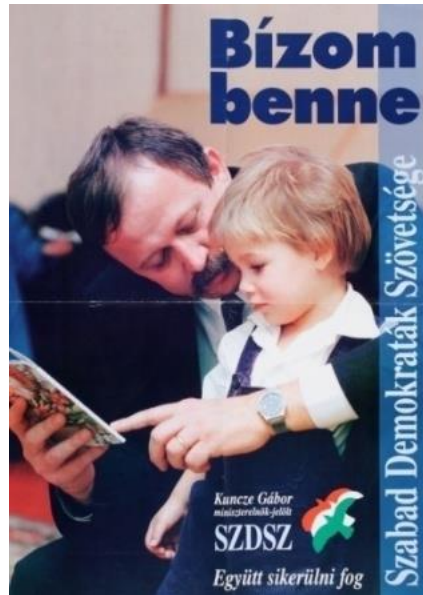
A gyerek, mint jövőszimbólum

A gyerekek megjelenítése a választási plakátokon nem számít egyedi eszköznek, 1990-ben a Fidesz gyerekekkel vette magát körül választási videójában, illetve az MDF és az MSZP plakátján is szerepeltek gyerekek. Az SZDSZ-nél a gyermek visszatérő szemiotikai erőforrás.

1990-ben a *Van aki szabadon szereti 4. Művészek 2.* videó³¹⁰ végén tűnik fel egy gyerek arca a rajzolt képeken, ami egyértelműen a jövőre utal, és azt mutatja meg a nézőnek, hogy a párt számára fontos a jövő. Ezt megerősíti az is, hogy a gyerek tekintete a videó végén jobbra, a jövő irányába fordul.

Az 1994-es kampányban is visszatér az SZDSZ plakátján a gyerekábrázolás. Az újdonság, hogy milyen szerepben tünteti fel a vele együtt ábrázolt politikust, jelen esetben Kuncze Gábort. A *Bízom benne 3.* plakáton Kuncze ugyanúgy öltönyt, nyakkendőt visel, mint a többi 1994-es plakáton, azonban szerepe nem a szokásos higgadt, erőt sugárzó politikusé, sokkal inkább a védelmező tanítóé.

³¹⁰<https://www.youtube.com/watch?v=aJpEW7o1pUs&t=1s>

5. kép: Bízom benne 3, 1994.³¹¹

Ülő pozícióban, az álló gyerekekkel egy magasságban, óvó mozdulattal öleli át a gyermeket, aki nek egy könyvet, vagyis a tudás szimbólumát mutatja. A kompozíció középpontja a gyermek, amit a fehér foltokkal – az ing, a világos haj és bőr – emelnek ki. Kunce feje a gyermek fejével egy magasságban látható, így a gyerek nem törpül el a felnőtt mellett. Kunce tekintete a gyerekre szegeződik, a politikus tehát nem néz ki a képből a nézőre, hanem belül marad a gyermekkel alkotott kapcsolatban, teljes figyelmével őrá irányul. A plakát üzenete tehát, hogy Kunce a jövőt tartja szem előtt, bízik a jövőben, másrészt a néző még inkább bízhat a politikusban, hiszen fontos neki a jövő, továbbá a kép úgy is értelmezhető, hogy a gyerek bízik Kunczéban, hiszen az oltalmazza és tanítja őt.

A kék szín, mint liberális jel

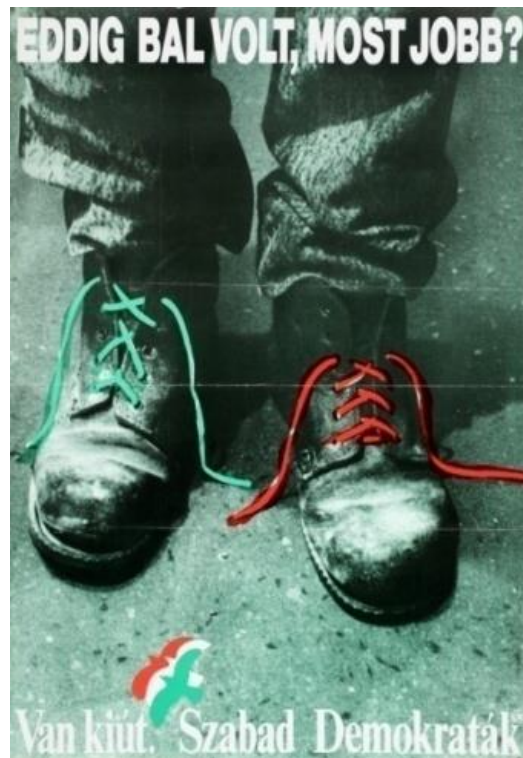
A kék szín az 1990 és 1997 közötti látványvilág további stabil és visszatérő eleme. 1990-ben A *Szabad nép tesz csuda dolgokat* plakát kék háttére a párt ideológiáját mutatja meg azzal, hogy a liberálisok nemzetközileg is használt színét alkalmazza. A *Tudjuk, merjük, tesszük* plakátok, és a *Van aki szabadon szereti - Művészek* videókban is kék színű a háttér. 1994-ben a *Bízom benne* plakátok szélén jelenik meg egy elhalványuló kék szövegdoboz.

³¹¹ Országos Széchényi Könyvtár, Plakát- és Kisnyomtatványtár

Demokratikus Ellenzék

1990-ben a *Tudjuk, merjük, tesszük I.* plakáton kitűzők formájában látható a „de” logó, a *Szabad nép tesz csuda dolgokat* plakát alján pedig a pirosas Szabad Demokraták felirat jobb felső sarkában látható a logó, amely az 1990 előtti ellenzékot, a Demokratikus Ellenzékot jelöli. Az elhelyezése a bejegyzett szabadalmak és védett logók jelére, az ® jelre emlékeztet, ami arra céloz, hogy mások ezt a jelet nem használhatják. Ilyenformán ez arra utalhat, hogy egyedül az SZDSZ mondhatja magáról azt, hogy a Kádár-kori demokratikus ellenzék folytatója.

1990-ben az *Eddig bal volt, most jobb?* plakáton a bakancsok által megjelenített világ egyszerre szimbolizálja a múltat és a jövőt, az utóbbit akkor, ha jobboldali pártot választ Magyarország. A kettő közti kiutat a Szabad Demokraták nyújtják, ahogy ez a plakát alján is olvasható.

6. kép: *Eddig bal volt, most jobb?*, 1990.³¹²

Az alsó felirat jobb felső sarkában megjelenik a Demokratikus Ellenzéki logó, amely ezen a plakáton még világosabb üzenettel bír. A képalkotó azt sugallja, hogy az SZDSZ a Kádár-kori

³¹² Országos Széchényi Könyvtár, Plakát- és Kisnyomtatványtár

demokratikus ellenzék egyetlen jogos folytatója, és ezért egyedül a Szabad Demokraták nyújthatnak hiteles választ és valós kiutat a sanyarú, nyomorúsággal teli helyzetből.

Az 1990-ben használt „de” logó 1994-ben teljesen eltűnik. A Demokratikus Ellenzékre utalás már nem jelenik meg, ami az 1990-es antikommunizmus eltűnéseként értelmezhető, ilyenformán pedig egy esetleges MSZP koalíció lehetőségét is magában hordozza.

Individualizmus és az értelmiségi attitűd megjelenítése

A *Tudjuk, merjük, tesszük 1.* (1990) plakáton a háttér megint liberális kék, a szokatlan látószög-ből készített fotó pedig figyelemfelkeltővé teszi a képet.

7. kép: *Tudjuk, merjük, tesszük 1.*, 1990.³¹³

A színek és a formák diszharmóniája, az egységesítés, összehangolás, homogenizálás jeleinek hiánya felerősíti azt az üzenetet, hogy a párt tagjai megőrizték egyéniségüket, önálló individuumokként vesznek részt a pártban. Sem az öltözetek, sem a kéztartások, a fejtartások, a testhelyzetek, és arckifejezések nem egyformák.

A *Tudjuk, merjük, tesszük 2.* (1990) plakáton Pető Iván, Magyar Bálint és Rajk László a látható.

³¹³ <http://rajk.info/hu/szabad-demokraták-szovetseg/valasztasi-plakat-1990-terv-3.html> Letöltve: 2017. január 19.

8. kép: Tudjuk, merjük, tesszük 2., 1990.³¹⁴

A kép a klasszikus választási plakát műfajába tartóznak tekinthető, már csak azért is, mert a három férfi a közönségre néz, és ebből tudhatjuk, hogy kérni szeretnének valamit, de a plakát nem fogalmaz meg konkrét kérést, inkább csak állít: a szabad demokraták tudják, merik és teszik. Ezzel a szöveg az SZDSZ szakértői és értelmiségi attitűdjére utal.

A *Van aki szabadon szereti 3. Művészek* (1990) videóban³¹⁵ a művészek feltűnése szintén a párt értelmiségi mivoltát emeli ki és azt, hogy otthon van a kultúra és a művészet világában.

A *Van aki szabadon szereti 2.* (1990) videóban³¹⁶ Leonardo da Vinci Vitruvius-tanulmánya jelenik meg. Mivel Leonardo a reneszánsz művésze és tudósa, a Vitruvius-tanulmány pedig a művészet és a tudomány ikonikus ötvözete, ezért a kép arra utal, hogy az SZDSZ művészekből és tudósokból áll, ebből a csoportból valók a pártvezetők és a képviselőjelöltek közül sokan. A reneszánsz a humanizmuson alapul, központi eleme az önálló, gondolkodó ember, vagyis a szabad individuum, ez pedig egybecseng a liberalizmus individualizmusával.

1994-ben a Kuncze Gáborra épített kampánnyal némiképp háttérbe szorul az értelmiségi attitűd: már nem a művészek és tudósok vannak előtérben, hanem Kuncze, aki nem tartozik az SZDSZ 1990-es „keménymagjához”.

³¹⁴ <http://rajk.info/hu/szabad-demokraták-szovetseg/valasztasi-plakat-1990-terv-2.html> Letöltve: 2017. január 19.

³¹⁵ <https://www.youtube.com/watch?v=MYLFAvRBSDg&t=3s>

³¹⁶ <https://www.youtube.com/watch?v=IxQv2OxmrtA>

9. kép: Kuncze Gábor fotója az SZDSZ 1994-es választási hirdetéseiből kiemelve³¹⁷

Kuncze megjelenések leghangsúlyosabb eleme a bajusz, ami a tipikusan magyaros külső meghatározó elemének tekinthető, az „igazi magyar ember”³¹⁸ jele. A hirdetésekben Kuncze fotója mellett megjelennek szakértők is: Fodor Gábor, Bálint gazda, Dr. Szolnoki Andrea.

³¹⁷ Népszabadság, 1994. május 6.

³¹⁸ Kapitány & Kapitány 1999, 155.

10. kép: Bízom benne összeállítások, 1994.³¹⁹

A képek arra utalnak, hogy az SZDSZ és Kuncze Gábor szakértők bevonásával dolgozik, minden szakpolitikai területhez olyan meghatározó figurát rendel, aki ért is hozzá. Ez megjeleníti a szakértői attitűdöt, de ez már nem az az értelmiségi kiállítás, ami 1990-ben jellemezte az SZDSZ-t.

A személyek száma, mint erőforrás

Az SZDSZ politikusait 1990-ben csoportosan ábrázolják a képeken (*Tudjuk, merjük, tesszük* plakátok), videóban (*Van, aki szabadon szereti 3. Művészek 1, 2*), a kampány nem egyetlen személyre orientált. A megjelenített szereplők száma a csapatmunka és a mozgalmi jelleg hangsúlyosságát mutatja.³²⁰ Az 1994-es plakátokon és hirdetésekben ez megváltozik: Kuncze az állandó pont, és az ő személyére épül a kampány.

Megjelenés, arckifejezések

1990-ben a *Tudjuk, merjük, tesszük* plakátokon a zakóviselet az egyetlen közös pont az öltözékek terén, de a zakók sem anyagukban, sem színükben nem egységesek. Az ingek vegyes színűek, nyakkendőket sem egységesen viselnek a politikusok, és a már említett „de” kitűzőt sem

³¹⁹ Népszava, 1994. április 16., Népszava, 1994. április 19., Népszava, 1994. április 22.

³²⁰ Kapitány & Kapitány 1999, 151.

mindenki hordja. Az arckifejezések is változatosak, a halvány mosolytól a teljes fogsort láttató nevetésig minden pozitív arckifejezés felfedezhető. Ez az individualizmus hangsúlya mellett fiatalosságot és könnyedséget mutat.

1994-ben Kuncze már a klasszikus politikusi megjelenést hozza: minden képen öltönyben, nyakkendőben és fehér ingben látható. Megjelenése erőt, határozottságot, nyugalmat és megbízhatóságot sugall. Ebben az évben a *Bízom benne* 3. plakáton megjelennek egyéb kiegészítők is: a karóra és a jegygyűrű, ezek eddig hiányoztak a plakátokról. A jegygyűrű könnyen értelmezhető jel, a házasságot mutatja, a képen azonban további jelentéssel bír, hiszen Kuncze ölelhetné a másik oldalról is a gyermeket, tehát a gyűrű láttatásának célja van: a házasság, mint érték feltüntetése, és Kuncze felruházása ezzel az értékkel. A karóra már árnyaltabb jelentéssel bír, egyrészt az idő jeleként a gyerekekkel, mint jövőszimbólummal kapcsolódik össze, másrészt az öltözet részeként komoly és elegáns megjelenést biztosít. Az arckifejezésekben a halványabb, fogat nem láttató mosoly a jellemző, ami barátságos, de nem fiatalos érzetet kelt.

A koalíció

11. kép: Kerékpárok, 1994.³²¹

³²¹ Népszabadság, 1994. május 24.

1994-ben a *Kerékpárok* plakáton a leghangsúlyosabb elem a két térrészt elválasztó, vastag, fel-tűnő, fekete betűkkel két sorba szedett kérdés: „Ön szerint melyik a biztonságosabb?” A felirat élesen elkülöníti, szegregálja a két kerékpárt. Vagyis annak ellenére, hogy a két rész rímel egy-másra, hiszen mindkettő kerékpár, a két elkülönített térben lévő bicikli két eltérő világra utal. A két eltérő világ az MSZP-SZDSZ koalíció lehetséges változatait ábrázolja.

A felül látható kerékpár velocipéd, olyan jármű tehát, amire nehéz felszállni a nagy első kerék miatt. Az 1860-80-as évek közlekedési eszköze, mellyel az akkori utakon nagyokat lehetett esni. A felső részen megjelenített világ tehát veszélyes, bonyodalmas, a múlthoz kapcsolódik, és nehéz kormányozni. Világos a párhuzam egy lehetséges jövőendő koalíció nehézségeivel: az MSZP nagy első kerékként irányítaná az országot, mögötte az SZDSZ csak kis hátsókerékként vehetne részt a kormányzásban. Ezzel szemben az alul látható kerékpár az 1960-80-as években megjelent modernebb bicikli, sárhányó, kosár, csomagtartó vagy egyéb súlyok nélkül. Erre könnyű felszállni, és könnyű vele közlekedni is. A második világ tehát modern, elérhető, jól kormányozható, biztonságos és kiegyensúlyozott.

Az alsó térrész biciklijén tehát a dolgok vágyott rendje mutatkozik meg, ahol az első kerék és a hátsó kerék egyforma méretűek. Mivel pedig az első kerék küllői helyére az SZDSZ logója került, az SZDSZ szabná meg a koalíció irányát. Az is leolvasható azonban a képről, hogy az SZDSZ számára a koalíció nem a hön áhított legjobb megoldás, hiszen saját logójukat ugyan az első (irányító) kerékbe helyezték, de egy vastag vonallal be is zárták az abroncsba, amivel megszüntették a madarak szabadon repülését, korlátok közé zárták őket.

A második világban férfivázás kerékpárt látunk, pedig a kép által megtestesített korban már léteztek női vázás biciklik is. Így az ábrázolás megerősíti azt a felfogást, hogy „a politika a férfiak dolga” (Kapitány & Kapitány 1999, 152.).

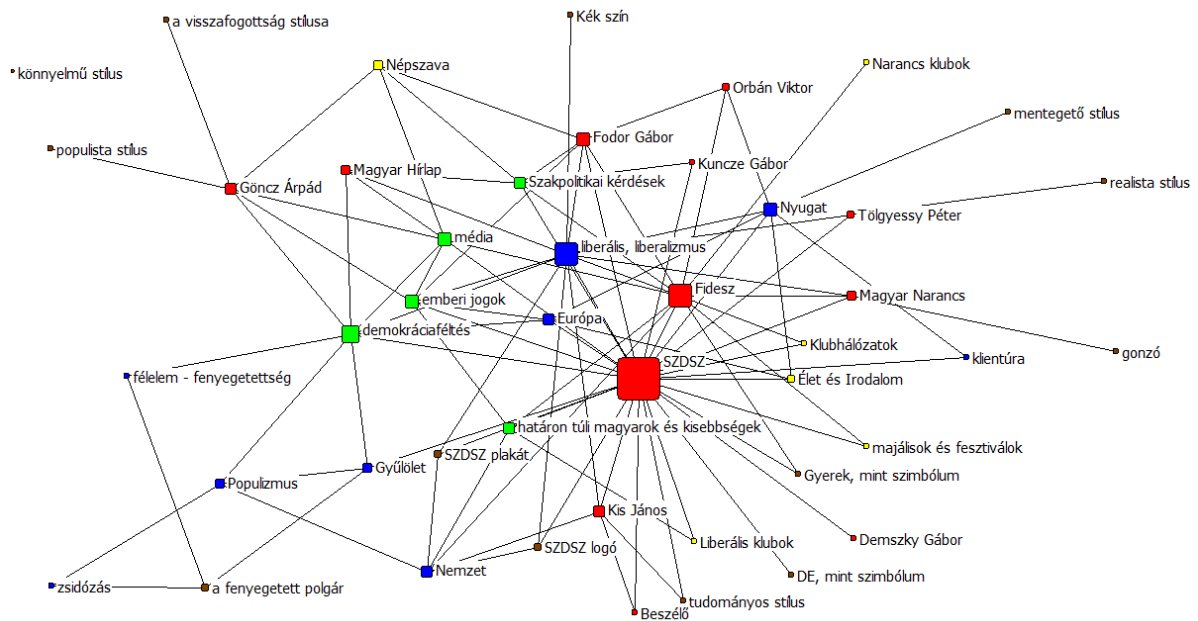
Összességében az alsó képrészből kiderül, hogy amennyiben a választó kiegyensúlyozott koa-lícióra vágyik, amelyben az irányítás az SZDSZ-é, úgy rájuk kell szavazni. Ezt megerősíti az azonos betűtípussal, de jóval kisebb betűmérettel szedett szöveg, amely már nem választja el a teret, inkább egybeolvad az alsó biciklivel. A három sorba szedett szövegfelosztás három tar-talmi egységet jelöl, ahol az első sor margói egybeesnek a kerékpár margóival, tehát érezhetően egybetartoznak. A második és harmadik sorokból kiderül végül, hogy mikor és mit kell tenni: amennyiben kiegyenlített koalícióra vágyik a választó, szavazzon a választás napján az SZDSZ-re.

Zárszó

A liberális politikai közösség specifikus differenciálódáson ment keresztül az első korszakban. Egyrészt a Fidesz kivált, másrészt a pártok és a szellemi-értelmiségi holdudvar megkezdte szervezeti elválását egymástól.

Az alábbi ábra a szemiotikai erőforrások összekapcsolódását illusztrálja, vagyis megmutatja, hogy a liberális közösség kommunikációjában általában mely elemek – a hálózat csomópontjai – voltak azok, amelyek együtt jelentek meg ebben az időszakban. A hálózaton belül a csomópontok mérete megmutatja, hogy mely csomópontok kapcsolódnak össze a legtöbb erőforrással, azaz láthatóvá teszi, hogy mely erőforrásoknak volt központi szerepe. A hálózat tehát azt illusztrálja, hogy a tanulmányban bemutatott aktorok, ügyek, diskurzusok, csatornák és egyéb szemiotikai erőforrások közül melyek voltak azok, amelyek a vizsgált időszakban leginkább meghatározták a liberális közösséget, valamint azt, hogy ezek hogyan kapcsolódtak össze egymással. Mint láthatjuk, bizonyos erőforrások elkülönülnek az erőforrások többségétől, a hálózaton belül csak egy csomópontozhoz kapcsolódnak. Ezek jellemzően egy-egy aktorhoz kapcsolódó ügyek vagy egyéb modalitások, ilyenek például a Göncz Árpádhoz kapcsolódó stílusjegyek, amelyek a közösségen belül elsősorban rá jellemzőek.

A hálózat megmutatja azt is, hogy a liberális közösségen belül az SZDSZ vált a legmeghatározóbb aktorrá, míg a Fidesz és a hozzá köthető politikusok jelentősége csökkent a közösségen belül. Míg az erőforrások többsége az SZDSZ-hez kapcsolódott, illetve az SZDSZ saját, csak általa használt kommunikációs jellemzőkkel rendelkezett, addig a Fideszhez kevesebb erőforrás köthető, és ezek elsősorban a közösségen belüli központi szemiotikai erőforrások voltak, például a liberalizmus diskurzus, a médiaügy vagy a közös csatornák. Mindez azt mutatja, hogy az SZDSZ, mint aktor nagyobb mértékben formálta a liberális politikai közösség kommunikációját.

1. ábra - A liberális közösség szemiotikai erőforrásainak kapcsolata

Megjegyzés: A hálózat csomópontjainak színei a következőket jelölik: piros: aktorok, zöld: ügyek, kék: diskurzusok és metaforák, sárga: csatornák, barna: egyéb modalitások.

A Fidesz helyzete a kommunikációs hálózatban egyben utal arra is, hogy társadalomszemiotikai szempontból a Fidesz távozása tulajdonképpen már a szervezeti elválást, tudniillik a liberális koalíció felbomlását jóval megelőzően megtörtént, vagy legalábbis eléggé előrehaladott volt. A Fidesz 1993 táján nyitott a jobbközép politizálás ügy-, metafora- és diskurzuskészlete felé, s ez a közeledés a jobbközép szemiotikai konfigurációhoz 1994-től még erősebbé vált.

A másik differenciálódás az SZDSZ és a szellemi, értelmiségi holdudvarának az elválását hozta. A szemiotikai erőforrásokat tekintve ennek az egyik első jelei a demokráciaféltség ügyéhez kapcsolódó nagyrészt az értelmiség által használt diskurzusok elkülönülése (lásd a hálózat bal oldalán), és az egyes értelmiségi-párttag szereplőkhöz (például Kis János, Tölgyessy Péter, Beszélő) kapcsolódó sajátos erőforrások feltűnése. Míg a korszak kezdetén az SZDSZ magába foglalta a holdudvar jelentős részét, addig a végére megindult, majd a második korszakban, tehát 1997 után be is fejeződött a vezető értelmiségi figurák kiválása a pártból, de nem a liberális politikai közösségből. Elég, ha ennek kapcsán Tamás Gáspár Miklós, Kis János, majd Eörsi István és Kószeg Ferenc pártfunkciókról való leköszönésére, majd, már a korszakot követően – az utóbbi kivételével – a pártból való kilépésére gondolunk.

Ilyenformán azt mondhatjuk, hogy a politikai közösségben fokozatosan elváltak egymástól a politikusi és a nem politikusi szerepek. Tisztán szemiotikai szempontból a Fidesz kiválása is ez

alá sorolható, hiszen a fiatal demokraták vettek irányt először a professzionális politizálás felé, vagyis – más oldalról – mondtak le a liberális politikai közösség által értett elvszerű, a hétköznapi értelemben morális alapú politizálásról, figyeltek inkább a megnyerhető állampolgárookra, mint akár az értelmiségre, akár a saját párttagságukra. Az SZDSZ ezt az utat nagyon lassan tette meg, és a korszak végéig nem is érte el azt az állomást, amit a Fidesz. A morális és elvszerű, egyetemes és nyugatos, tehát a nemzeti történelmet inkább gyanakvással szemlélő, mint folytatni akaró törekvések hordozói 1997 második felében is jelen vannak a pártban, a párt vezetésében és az Országgyűlés SZDSZ-frakciójában, tehát a nyilvánosságban alighanem elsősorban ők identifikálják a pártot és a liberális politikai közösséget.

Ugyanakkor kétségtelen, hogy megindul a pártpolitikusok és a holdudvar elkülönülése is. Kis János már 1990 óta nem pártelnök, Tamás Gáspár Miklós 1994 után már nem elnöke az Országos Választmánynak, a belügyminiszteri vagy a közlekedési miniszteri posztot nem a valahai Demokratikus Ellenzék egyik tagja tölti be, stb.. A párt identifikáló személyévé egyre inkább Kuncze Gábor válik, aki meglehetősen messze van az SZDSZ-politikus hagyományos prototípusától.

Mivel azonban a hátrébbvonuló volt ellenzékiek és értelmiségiek nem tűnnek el, ezért nem arról van szó, hogy a szellemi holdudvarnak az elkülönülése folytán teljesen eltűnt volna a befolyása a pártra, ugyanakkor számos esetben az értelmiségiek számára elfogadhatatlan napi politikai döntéseket egyre inkább meg tudja hozni a párt.³²² Más oldalról azt sem mondhatjuk, hogy a liberális értelmiség által hangoztatott elvek és gondolatok ne jelentek volna meg itt-ott a párt politikusainak a megszólalásaiban, ugyanakkor ezek jobbára erőtlen kijelentésekké váltak a politikai cselekvés irányai mellett.

A másik fontos átalakulás az a közeledés, amely az SZDSZ és az MSZP között, illetve a liberális és a baloldali holdudvar között, tehát a liberális és a baloldali politikai közösség között ment végbe elsősorban a demokráciaféltes ügyéhez kapcsolódóan

A liberális közösség a kezdeti antikommunizmust, majd a vonakodó koalíciós részvételt követően tulajdonképpen olyan helyzetbe jut, hogy egyre nehezebben tart távolságot a koalíciós társtól, és egyre inkább úgy látja, hogy csak az MSZP-vel tud együtt indulni az 1998-as választásokon. Ahogyan például a Népszava kapcsán láthattuk, hasonló összeolvadás megy végbe a holdudvarok vonatkozásában is. Egyszerűen nehezebbé válik a liberális és a baloldali közírók és

³²² Elég itt a majd már a gyűlöletbeszéd törvényi szabályozásával kapcsolatban a következő korszakban fontossá váló liberális vitákra és SZDSZ-es parlamenti szavazásra gondolni.

publicisták megkülönböztetése, hiszen például Vitányi Iván mindig is közel állt a liberális kommunikációhoz, a politikai elköteleződés pedig egyre kevésbé teszi stratégiaileg és taktikailag ésszerűvé a koalíciós társ és eszmekörének éles bírálatát, ráadásul az ellenség közös.

Felhasznált irodalom

Bowe, Brian J. (2012) A Brain Full of Contraband: The Islamic Gonzo Writing of Michael Muhammad Knight. *Literary Journalism Studies* Vol. 4, No. 1, Spring

Kapitány Ágnes – Kapitány Gábor (1999) Az 1998-as választási kampány-műsorok szimbolikus és értéküzenetei. In: Kurtán Sándor, Sándor Péter, Vass László (szerk.): *Magyarország politikai évkönyve 1998-ról*, 148-161. Demokrácia Kutatások Magyar Központja Alapítvány.

Kapitány Ágnes – Kapitány Gábor (1991) Politikai szimbólumok. In: Kurtán Sándor, Sándor Péter, Vass László (szerk.): *Magyarország politikai évkönyve 1991*, 234-241. Ökonómia Alapítvány – Economix Rt.

Kiss Balázs (2016) A jobbközép politikai közösség 1990 – 1997. In: Kiss Balázs (szerk.): *Politikai kommunikáció Magyarországon, 1990-1997*, 117-180. Budapest, MTA TK PTI. http://politologia.tk.mta.hu/uploads/files/Politikai_kommunikacio_1990_-_1997_final.pdf (letöltve: 2017. január 13.)

Szabó Gabriella (2007) Részvétel, posztobjektivizmus, nyilvánosság. Internet a kampányban. In Kiss Balázs – Mihályffy Zsuzsanna – Szabó Gabriella (szerk.): *Tükörjáték*. Budapest: L'Harmattan. 316–327.

Források:

Arcanum Digitális Tudománytár (<https://adtplus.arcanum.hu/hu/>)

Beszélő 1990 – 1997

Bozóki András (szerk.) (1992) *Tiszta lappal*. Fiatal Demokraták Szövetsége, Budapest

Elek István: *Polgár és kora*. Osiris, 1997.

Göncz Árpád (1998) *Sodrásban*. Európa, Budapest

Göncz Árpád (2004) *Sodrásban I-II*. Ulpius-ház, Budapest

Kis János (2013) *Az összetorlódott idő*. Kalligram, Pozsony

Kis János (2015) *Mi a liberalizmus?* Kalligram, Pozsony

Kószeg Ferenc (2000) *Lehetőségek kényszere*. Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest.

László György – Wisinger István – Göncz Árpád (1994) *Beszélgetések az elnökkel*. Pesti Szalon Könyvkiadó, Budapest.

Magyar Hírlap 1990 – 1997

Magyar Narancs 1990 – 1997

MTI Adatbázis (<http://mti.hu/mti/Default.aspx>)

Népszabadság 1990-1997.

Népszava 1990-1997.

Országos Széchényi Könyvtár, Plakát- és Kisnyomtatványtár

Pető Iván (2000) *Politikai curriculum vitae*. Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest

R. Székely Julianna (1998) *A levehető tetejű Hófehérke*. FILUM Kiadó, Budapest

R. Székely Julianna (2001) *Szabad egy ezredfordulóra?* Fekete Sas Kiadó, Budapest

Tamás Gáspár Miklós (1994) *Másvilág*. Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest

Tamás Gáspár Miklós (1999) *Törzsi fogalmak I-II*. Atlantisz Könyvkiadó, Budapest

Tölgyessy Péter (1999) *Elégedetlenségek egyensúlya*. Helikon Kiadó, Budapest.

YouTube (<https://www.youtube.com/>)